

בדין ד' בתים בתפילין של ראש

מנחות ל"ד ב' ת"ר יכול יכתבם על ד' עורות וכו' עד ואם אין חריצן ניכר פסולות.

האם צריך שיהיה ריוח בין הבתים מבחוץ

נחלקו רש"י ואור זרוע הל' תפילין תקנ"ז ונמוק"י ד"ה וצריך אם מחלוקת חכמים ורבי על ריוח בין הפרשיות או בין הבתים, ועי' טור ב"י סעי' מ"ז וע"ע דרישה ופרישה.

נחלקו הראשונים אי דינא דהעברת חוט או משיחה בין הבתים הוא דוקא בכתבן על עור אחד או אף בכתבן בד' עורות, עי' תוס' ד"ה ושיון, רא"ש סי' ב', מרדכי בשם רבינו שמשון ד"ה וצריך שיהא, ספר העיטור הל' תפילין שער א' ח"ב, ועי' טור ב"י סעי' נ"א וט"ז סקל"ח, שע"ת או' ע' בשם הברכ"י.

ועי' רמב"ם פ"ג מתפילין הי"א, ספר התרומה הל' תפילין סי' ר"י, האגור ע"א בשם רבינו שמחה, אורחות חיים הובא בב"י נ"א, ועי"ש דחלוקין נמי בטעמיהן אם ענין החוט ומשיחה להפריד הבתים בשעת עשייתן, ולפי"ז יכול להוציאם לאחמ"כ, או דעניינם לעשות היכר דאיכא ד' בתים וצריך להשאירן קבוע.

בגר"א או' קט"ו ציין למרדכי בשם הרי"ף שכתב שדין מעברתא שאמרו בגמ' שהיא הלכה למשה מסיני זה חיוב התפירה בין בית לבית, וכ"כ בנמוק"י ד"ה מעברתא, וכ"כ באו"ז תקס"ב בשם הגאונים, וכ"ה בספר תרומה סי' ר"ח בשם הרי"ף ונראה שם שהמטרה בחוט היה לתפור את הבתים להתיתורא מלמטה.

בדין חריצן ניכר

בטעם שפסלו באין חריצן ניכר

עי' רש"י ד"ה ואם אין חריצן דאיירי דעשה בית אחד וחילקו מבפנים במחיצות ויל"ע האם פסול משום שלא עשה ד' בתים נפרדים, או דלא בעי לעשות הבתים נפרדים ופסול משום שלא ניכר חילוקן מבחוץ, ועי' שטמ"ק או' ה', ועי' בשו"ת חת"ס או"ח סי' ה' ד"ה והנה בתפילין, ובגידולי הקודש סקמ"ב כתב שהחת"ס אינו מוכרח, דעת קדושים סעיף מ', ועי' בשו"ת יד אליהו ס' א' ד"ה אמנם שהוכיח מדברי רש"י גיטין נ"ח א ד"ה דדרעא דבעי חריץ מפולש ממש.

חריצים מזויפים עי' חיי אדם כלל י"ד דין ד' ויל"ע האם פסול באופן שיש ד' בתים נפרדים ולא ניכר חריצן בחוץ מחמת הצבע.

בשיעור אורך החריץ

עיין בפלוגתת אב"י ורב דימי ל"ה א', ולענין הלכה עי' רמב"ם פ"ג הל' י"א, ויל"ע האם נחלקו אף לענין המחיצות שבפנים האם צריך להגיע עד התפר עי' ט"ז ס"ק ל"ו דפלוגתם גם לענין המחיצות, ועי' שו"ע הרב ס' ל"ב סעיף ס"א.

האם צריך שיהיו התפילין מעור אחד או יכול לעשותם מכמה עורות מחוברים

ע"י ב"י סעי' ל"ח שהביא ספר התרומה שנסתפק בזה, וע"י ריטב"א במגילה ח: ד"ה גמרא הא לענין שכתב דמהני, וע"י ב"ח, וע"י מג"א סקנ"ב שהוכיח מתי' א' בתוס' דף ל"ב (ד"ה להשלים) לענין מזוזה, וע"י פמ"ג שהק' דלענין מזוזה נקטינן ביו"ד רפ"ח שלא מועיל דיבוק, ביאור הגר"א, שו"ת הגרע"א סי' י"א, ומגן גיבורים ל"ב סקנ"ח וע"ש מש"כ להוכיח מסנהדרין פ"ח ב' גבי זקן ממרא, שו"ת בית אפרים, ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ל"ח ד"ה יעשה וד"ה מעור, חזו"א או"ח סימן י"א ס"ק ג'.

דין דיבוק ד' בתים בתפילין של ראש בדבק

הניח דבק בין הד' בתים יל"ד מדין ד' בתים, ומדין אין חריצם ניכר, ומדין חוט תפירה המבדיל בין הבתים.

ע"י שו"ת חת"ס או"ח סי' ה', חיי"א כלל י"ד דין ד', שוע"ה בסידור, מקדש מעט סי' ל"ב ס"ק ק"ע. ביה"ל סי' ל"ב סעי' מ' ד"ה חריץ.

להשלמת הסוגיא יש ללמוד טוש"ע ומ"ב סעיפים ל"ח, מ' [חלק השני של הסעיף בדין חריץ], מ"ז.

* * *

לימוד ע"ס הטור שולחן ערוך

סעי' ל"ז - עשיית תפילין מן המותר בפיו

גמ' שבת כ"ח: דתני רב יוסף וכו'

למה לא צריכים את החידוש על תפילין של יד ע"י רעק"א בגליון הש"ס, ובפרמ"ג פתיחה כוללת הל' תפילין ד"ה והנה, ובבה"ל כ"ד"ה טהורים.

וע"י נוב"י תנינא סימן ג' שהסתפק האם צריך צבע כשר להשחרת הבתים והרצועות.

עיבוד הבתים לשמה סנהדרין מח: כתנאי ציפן זהב וכו', ע"י רש"י ד"ה אע"ג, ובתוד"ה אע"פ נחלקו עליו, וע"י רמב"ם פ"ג הל' ט"ו. ועיין ביה"ל ד"ה היכא בדעת רש"י.

ונחלקו הפוסקים לדעת הרמב"ם אם העור מעובד שלא לשמה האם כשר, דעת הלבוש שהתפילין כשרות, אך בעולת תמיד אות מ"ז כתב שאם עיבדו שלא לשמה פסול.

סעיף ל"ט - בדין ריבוע התפילין

גמ' מנחות ל"ה. תנא תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני, אמר רב פפא בתפרן ובאלכסון.

על מה נאמר דין ריבוע בתפילין ובביאור דברי רב פפא בתפרן

שיטת רש"י עי' רש"י ד"ה תפילין מרובעות ובשיטמ"ק או' י', ועי' רא"ש סי' ט', עי' פסקי הרי"ד, ועי' ביאור הגר"א ובפמ"ג משב"ז סקל"ג,

תוס' ד"ה תפילין, מרדכי בה"ק ד"ה תנא תפילין וד"ה אמר רבא, סה"ת סי' ר"ט, ר"מ פ"ג ה"א וה"ב, ועי' עולת תמיד מ"ט, וביה"ל ד"ה שיהיו מרובעות וד"ה בתפרן.

עי' פסקי הראי"ז הובא בשלטי הגיבורים שכתב דדין ריבוע דתפילין היינו לאפוקי עגולות, ולעולם מלבן נמי כשר, וכ"ה בהעיטור הל' תפילין שער א' ח"ג.

האם דפנות הבית שלא במקום הזוויות צריך להיות מרובע בה"ל ד"ה נתקלקל, ועי' בשו"ת חסד לאברהם[תאומים] מהדו"ת או"ח סי' ח'.

וע"ע עמק ברכה תפילין אות ד' דכתב בשם החזו"א דה"ה דצריך היתורא יהא מכוון כנגד זוויות ריבוע הבית.

סעיף מ' – בדין שחרות הבתים

שחרות הבתים נחלקו הראשונים אי הלל"מ דשחור נאמר אף על הבתים או דוקא לענין הרצועות אלא דמ"מ נוי תפילין הוא דאף הבתים יהיו שחרות עי' תוס' ד"ה רצועות, ובתוס' שבת כ"ח: ד"ה תפילין, רא"ש ס' ח', רמב"ם פ"ג ה"ד, ובמרדכי ל"ד: ד"ה ת"ר יכול.

סעיף מ"א - שיעור אורך ורוחב הבתים

עירובין דף צ"ה ע"ב תוס' בד"ה מקום, ועי' בחי' הריטב"א עירובין דף צ"ה ע"ב, ובחי' הריטב"א ביומא דף ע"א., רא"ש בהל' תפילין סימן ל"ג, אליהו רבה ס"ג.

שיעור גובה הבתים רמב"ם פ"ג ה"ב וה"ד, ד"מ ט"ו.

סעיף מ"ב – דין שי"ן של תפילין

גמ' מנחות ל"ה ע"א אמר אביי שי"ן של תפילין וכו' באחרונים מצינו כמה בירורים בגדר ההלל"מ דשי"ן

האם תמונת האות דשי"ן צורתה כשי"ן דס"ת או דאינה אלא כעין שי"ן ויכול לעשותה אף מכתב משיט"א, עי' לשונות רש"י ד"ה שי"ן של, ורש"י בשבת דף כ"ח ע"ב בד"ה ושי"ן, ורש"י חולין ט' א ד"ה תפילין, ועי' ב"ח ד"ה ובעודו הובא במ"ב ס"ק קצ"א ועיין בה"ל ד"ה שי"ן, משנ"ב ס"ק קצ"ח בשם פרמ"ג.

האם צריך להקפיד שיגע היו"ד בשולי השי"ן, ב"ח ד"ה ובעודו, מג"א ס"ק נ"ט, חיי אדם כלל י"ד ג' ונשמ"א א'.

מעשה הכתיבה נחלקו הראשונים אי חק תוכות פוסל בשי"ן של תפילין כס"ת, עי' ב"י בשם ה"ר יונה, ואו"ז הל' תפילין אות תקס"ג בשם רבינו שמחה הובא בד"מ.

צורת עשיית השי"ן האם בעי דיעשנה מהעור עצמו, עי' רש"י שבת ס"ב ב' וכע"ז רש"י בשמעתין דעושה השי"ן מעור החיצון בעצמו ע"י דקומט בה ומשמעות דבריו דההילכתא הוא דתהא השי"ן עשוי מהעור עצמו, אמנם הפוסקים דנו בזה עי' שו"ת רעק"א י"א, תשו' חת"ס או"ח סי' ה', ובשו"ת סת"ם להגרש"ק הל' תפילין ס' א', משנ"ב ס"ק קצ"ב, חזו"א או"ח סי' י"א סק"ח.

סעיף מ"ג - חודו של שי"ן

גמ' וצריך שיגיע חריץ וכו' נחלקו הראשונים אי קאי האי מימרא אחודו של שי"ן דצריך שיגיע עד התפר או דקאי אחריץ דבין הבתים, עי' רש"י ד"ה וצריך, רא"ש סי' ח', ועי' במרדכי סוד"ה והרב ר' אלחנן די"מ דקאי איו"ד דשי"ן, או"ז סי' תקס"ג, ובשו"ע ל"ב סעי' מ' - מ"ג פסק כב' השיטות.

סעיף מ"ד – בדין תיתורא דתפילין

מהו תיתורא רש"י ד"ה תיתורא, נמוקי יוסף ד"ה תיתורא, אור זרוע סי' תקסא, בבעל העיטור תפילין ח"ג, רבינו מנוח תפילין פ"ג ה"ד.

נחלקו הראשונים אי עושה הבתים והתיתורא הכל מעור אחד או מב' עורות עי' רש"י ד"ה תיתורא, תוס' ד"ה תיתורא, שטמ"ק או' כ', רא"ש סי' ז', מרדכי ד"ה ההג"ה.

אם לתיתורא העליונה יש דין תיתורא, שעה"צ קפ"א, ובדעת החזו"א עי' חו"ב סי' ו', שבט הלוי ח"ג ג'.

אם לתיתורא יש דין בית עיין מרדכי סוד"ה ההג"ה, שו"ע הרב ס"ק ע"ז, אבני נזר סי' י"ד.

ע"ע ביה"ל סי' ל"ב סעי' ל"ז ד"ה עור הבתים לענין העור שמוסיף בין הבית לתיתורא אי דינו כבית וצריך להיות מעור בהמה טהורה או לאו.

סעי' מ"ה - מ"ו - דין זקופות בפרשיות של תפילין

עיין תוס' לג ד"ה הא, ועיין ב"י מ"ז ד"ה ומהר"י אבוהב שהמהר"י אבוהב והעיטור הל' תפילין ח"ב הוכיחו שאינו מעכב, ב"ח.

האם ראוי לחוש לדעת ר"ת עיין בשע"ת מש"כ בשם הנוב"י תנינא או"ח ד'.

סעיף מ"ח – דין ציפן זהב

טעם הפסול בציפן זהב ונפק"מ להשתמש בדבר שאינו מין אכילה אך גם אין איסור לאוכלו [וכגון לענין לשים דבק סינטטי עי' מ"ב ס"ק ר"כ].

גמ' סנהדרין מח: רש"י ד"ה פסולות, ועיין רש"י מגילה כ"ד: ד"ה ציפן, חידושי רעק"א מגילה כד:, שו"ת נודע ביהודה או"ח מהדו"ק ס' א', נשמת אדם כלל י"ד או' ג' ד"ה ומעתה גם.

סעיף נ"א – תפירת הבתים

דיבוק התיתורא בדבק ביה"ל ד"ה יתפור, חזו"א סי' י"א סק"י, קובץ אגרות א' קפ"ט.

עין משפט
גר מצוה

קסז א ב מ"י פ"ג מהל'
חפלין הל"א סמג
עשן כה עוש"ע או"ח ס'
לכ סעי' ב:
קסח ג ד ה מ"י שס פ"ג
הל"ו סמג שס
עוש"ע או"ח סימן מז סעי'
א:

קָמַט וּ מִי שֶׁסָּם הִל' ה
סָמַג שֶׁסָּם טוֹש"ע
או"ח ס' לִד סַע" א:

שיטה מקובצת

מוקמינן בצוק כחילו כחיו ננוטופסו
דאשכחו צפ' הוצב (צ"מ דף טז:)
שְׁקִילָה לַיּוֹם דויסק ה"ל חמישיה⁶
והשא חמוקמינן ליה באצלמ חיצה
ואוה ליה חמישוש ומוקמינן ליה
במקוס יו"ד באצלמ חיצה וק' לפי
דפרץ גמר הכי אי א"ה גצי הקדש נמי
דכתב יוסף חמישיה כו' ומשמני דמי
שקלת ליו"ו דויסק ה"ל חמישיה
והשא חמוקמינן באצלמ חיצה פליה
וחמישיה הילקר נראה דנעשו עמיסו
מוקמינן ליה אל בצוק חיצה כלל
הכי שהבאתי.⁽⁷⁾ מ"ר:

למוטפת. נראה ⁹ דלשון מוטפת

הוא הרשע חלל המנוח
כמו טוטפת וסרצטעס דפרק צמנה
אשה (שם ד' ו.) דהיינו כלילא שמקפת
כל המלח א"י נקראו טוטפות על שם
שהם צראש ק"י העינים לשון הצטרה
כמו (מגילת ד' ד') שפיל אדאזל ר"ל
אזאזא ועינדהי מט"יפין וכן קץ לשון
הצטרה על שם שהוא למעלה מציץ שחי
ריסי עיניו ותפילין נראה לשון יריות
כמו (פסאדרין ק"ז מה) ויפול שעשה
פלילות עם קונו על שם שהם עדות
והוכחה שהשם נקרא עליי ויראים
ממנו ^{ע"י} כגון דלדמריין קאמן (ד' לה):
וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
עליך וגו' אלו תפילין שצראש. מ"ר:
ט"ז בבתי שחים. להאי חמא אב
למריין לזייעי י"צ בתים ^{ע"י} דמסתאב
ליה שכתבו הכל ^{ע"י} צפסוק ארד דלא
אשכחנ צמורה שלא הזכירו תפילין

אלא ד' פֿרשיות יִש גורסין טוט ומוסר
(דף טו.) טוט אסר טוט שרי גבי שממ
אחרים יוכלין להחזיר ואין נראה דמרי
שופר איירי בדאמר התם צאצאיה ממ
אפיק שיפורא ושמתיה. (י"מ"ר: ו')
בין כ' אחת. היינו דוקא כדכמות צאצאיה
נוהגין אפי' ד' עורות. מ"ר: ו')
צקוטרים כסדר שהן כמותין צמורה
הילכן הא דקמיי לעיל קדש והיה כי
קאמר וישמאל כשאו קורא דכרבו ממ
כסידרין וקשה לר"ת דלמאי פלגיניהו
וכל האחרונות משמאל היה לו לומר
משמאל או איפסא דג' ראשונות ממומ
מעשרה דפרק שמי הלחם (ראשון דף טז:)
ומעבר מונחם ומדכתיב צר מעשרה ל

ה' ולא אמרנו חזי הנרות לפני ה'
הוי שמע מצחוק ואחריה והיה אם שם
רואה את האור פסוק ^ק כגון קדש
זו אצל זו וכן בשמחות הגאונים שם
שכחות צמורה אלא מפרש ר"ת ד
היה כי יצאך והיה צד שמעו שם
כי יצאך דקמיה צד' מקומות
פרשיות זו והדר קמיה כסדר כסדר
אצל אין קוצצין במפליין כסדר זה והאדר
מימין צימח קמח ופרשמה דבסמון

נמחק: [יג] חיצון. הוי

והיה אם שמוע כתיב לטוטפת
ולטוטפת בספרים מדויקים
זה היכי משמע תרי ואי הוה
אבל לא אשכחן אלא בתחילת

ת"ד" (א) למטפת (ב) למטפת (ג) למוטפת הרי כאן
ד' דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך מט
בכתפי שתיים (ד) פת באפריקי שתיים ת"ר יכול
יכתבם על ד' עורות ויניחם בד' בתים בד'
עורות ת"ר (ה) ולזכרון בין עיניך זכרון אחד
אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות הא * כיצד
(ו) כותבן על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור
אחד (ז) ואם כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים
יצא וצריך שיהא ריוח ביניהן דברי רבי
וחכ"א אינו צריך (ח) וששן שנותן חוט או משיחה
בין כל אחת ואחת (ט) ואם אין חריצין ניכר
פסולות תנו רבנן * כיצד כותבן תפלה של יד
כותבה על עור אחד ואם כתבה בארבע
עורות והניחה בבית אחד יצא וצריך לדבק
שנאמר (י) והיה לך לאות על ירך כשם שאות
אחת מבחוץ כך אות אחת מבפנים דברי
ר' יהודה ר' יוסי אומר אינו צריך א"ר יוסי

ומודה לי ר' יהודה ברבי שאם אין לו תפילין של יד ויש לו ג' שתי תפילין של ראש שמולה עור על אחת מהן ומניחה מודה היינו פלוגתניהו אמר רבא מדבריו של ר' יוסי חזר בו ר' יהודה איני והא שלח רב חנניה משמיה דר' יוחנן תפלה של יד עושין אותה של ראש ושל ראש אין עושין אותה של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמור לקדושה קלה ל"ק ^ה הא בעתיקתא הא בחדתתא ולמ"ד הזמנה ^ו מילתא היא דאתני עלייהו מעיקרא ת"ר ^ז כיצד סדרן קדש לי וה' כי יביאך מימין שמע וה' אם שמע משמאל והתניא איפכא אמר אביי ל"ק כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח והקורא קורא כסדרן: אמר רב חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולות אמר אביי לא אמרן אלא

קדושתה. שרופו של שדי (י)
 של ודוע אין (י) אלא יו"ד
 וצפוק ראשה מעט כמין
 ר"א הגדול אומר כל
 שכבר נקשרו בראש אסור
 כסנהדרין צפקר נגמר הדין
 לעורך הראש אין רשאי לשנות
 לשל יד אי צריך להס: ב
 קורא באן מיבינו ש"ה מניח
 זה לשמאל של זה: והקורא
 מוקדם מוקדם ומאוחר מא
 יצאך מימין מימיו של קורא
 לשמאלו ומאלו קוראן כסד
 יצאך משמאל אמיניו קאמר

רשין כי האי דאמרין צמו"ק
 א היינו שני ת"ם אסוקין וב'
 לאו צ"ד ויניהו אלא בתקיעת
 ה שפירש שממיה צרק למרו
 ויין שנותן חוב או משיחה
 י אחד אצל ד' עורות לא יש
 קורא קורא כסדרן. פירש
 וקדם מוקדם מאוחר מאוחר
 יצאך מימין מימיו של קורא
 ינו לשמאלו נמצא קורא קורא
 ור"א (י) שחיהו הראשונות מימין
 ראשונה מימין וכל אחרות
 ורביעית משמאל כמו גבי נר
 דיליף דגרות של מנורה מנרה
 נ"ה מכלל דכולהו לאו לפני

תחילת האחר לאו לפני ה' ^{טז} ומפרש ר"ת קדש והיה כי י
 ינו מצפנים ויחל השמח מה שחלקו וכן פירש רבינו חננאל
 ממוע וכן רב האי גאון והיה מניח סימן היות להדי פ"ה
 תבזז ה"ר יוסף טוב עלם והאי דקאמר הקורא קורא כח
 ואל קיום הצריחת דכ"ד סדרן וקאמר שקורא כסדר שמונ
 ואפילו לא יחא מן צריחת אין קשה כלום וצמכילתא
 מוזכר פרשת תפיילין והיה כי יבאך שמע והיה אם
 וחס תבא שכן כסידרן יגזנו משמע כסדר שמשאן צרי
 נראה כלל (ה) וצמימשה רבא ^ז תיקון התפילין משמע כפי
 (ה) צריחת תמינא והיה כי יבאך ופרשתא דשמע בשלישית

ד' באן ד' מכלן ¹⁰ שכותב ד' פרישוי
 ז' צלותו מקום קורין לשמים טט: ע"ז
 לך וייתנה ד' צמים של ד' חתיכות
 שמפשיטין עגל קטן ¹¹ (ולוקחים חתיכת
 עור) ומניחין אותו בצד פנים שיש בו

כמין ^ז [ד'] אלצנות ונמימין אחר
ליבש על הדפוס ונמלין את הדפוס
ונעשים צמים מאליהן: ואם כתבן
בעור אחד. עשה עור אחד וכתבו
צ' ד' פרשיות ונימין ד' צמים של
עור אחד כמה שפירשנו: וצריך שידיה
ירוח בין הפרשיות. כשיכתבם (יח)
^י לאחלש שכתבן בעור אחד יחזיקו
מלמעלה העור כמין ^ז אלצנות
וינימין ד' צמים ^י ויהיה מדובב למטה
עור אחד כדי שתהא פרשה אחת
צמים אחד: ביניהם. צמון הד' צמים
של עור האחד: שנותן חוש או
משיחה. צין כל צית וצית: ואם אין
חריצין. הארץ שצין כל צית וצית
^י לאס אינו יכרך במצמון פסולה וקוין
אם עשה מחילות הצמים מצפניה רחון
חרץ יכרך במצמון: בותבה ע"י עור
אחד. כל הארבע פרשיות: בד'
עורות. ד' אגרות: וצריך לרבק.
את הד' אגרות צמד בפסירה או
דבצק שקורין גלו"ד: אות. סימן:
והיה ע"י אות. אפי' כך לא יהא אלא
אות אחת דכי הוו בפנים ד' אגרות
שאינם דקוקות ונמונות צמים אחד
לאחרים שאין רחואן אלא ^י חיוין
^י לחשוב אות אחת אבל כך המשמש
צקן ויכרך (ג) ממנש של ד' אגרות כל

הגהות חב"ח

ראש העשויין גד' צמים: שמו"ה עור
 על אחת מהן. על הד' צמים מכסה
 עור אחד ונרתיק צמת אחד: ומוניחה.
 צדו אע"פ שאין מדובקות צפים:
 מתוך דבריו של רבי יוסף נשמע
 שחור בו רבי יהודה. ואין כריך
 לצנן (ז'): תפילין של ראש חמורה
 נשה (בקשר) בשל ראש ש"ן דל"ת אבל
 שם שם לרועה קטנה כשיעור רחב אצבע
 ד' ועוד כחצי ורלו כל עמי וגו' ומנא
 מלין שצראם (ס') לקמן (ה'): עתיקתא.
 ומהו לומר לומר לומר לומר לומר לומר

תורה אור השלם

יד פדרן. סדר הנחמן: כאן מביטין של
שהקורא עומד כנגד מניח היו ימיו של
קורא בסדרן. כסדר שהן כמוצן במורה
ר הילכן הא דקמני לעיל קדש ויהי כי
אמר להשחא כשהוא קורא כלרבו מימני
והא דמנא אפסא דמשמע קדש ויהי כי
הוא ימין של קורא: הדחף. ¹⁷ כדמפרש:
גויסא

קורה מינין של קורה ומשמאל של קורה
 (פ.ט.) כל בית החינוך שאינו
 יבוא ויהיה אם שמוע פנימיות
 לאו כמו שפירש בקונטרס כסדר
 בתפילין מינין לשמאלו דהיינו קדש
 בשמיעת פירוש הקונטרס בפסוק ויהי
 מוכן אמרו מזה תפילין ארבע
 ויש לדחות דבחיבת הסופר קאמר

חשק שלמה

ל שיטת מקובצת

שמע תחילה ואח"כ שמוע וכל הסדר יביאך קדש

עין משפט
גר מצוה

קָבַעַ אֶבֶן מִיִּי פִּיָּג מַהֲלִי
 חֲפִילִין הִלְכֵּה יִט סָמָג
 עֲשִׂין כֵּךְ טוֹשֵׁעַ אֲרוּחַ סָר
 לֵג עֵשֶׂה הִי
 קָבַעַ גִּמְיִי פִּיָּא מַהֲלִי
 פִּרְה דְּרוּמֵה הִלְדִּי
 קָבַעַ דִּבְלִי מִיִּי פִּיָּג מַהֲלִי
 חֲפִילִין הִלְי יִט
 טוֹשֵׁעַ אֲרוּחַ סָר כֹּחַ סָעִי
 חִי
 קָבַעַ הִי מִיִּי שֶׁס הִלְכֵּה יִט
 עֲשִׂי טוֹשֵׁעַ סָר סָעִי
 וְסִי לִבְ עֵשֶׂה כֵּךְ
 קָבַעַ זִמְיִי שֶׁס פִּיָּג
 הִלְדִּי טוֹשֵׁעַ שֶׁס
 סָר כֹּחַ סָעִי יִט
 קָבַעַ גִּמְיִי פִּיָּג מַהֲלִי
 חֲפִילִין הִלְי אֲרוּחַ טוֹשֵׁעַ
 אֲרוּחַ סָר כֹּחַ סָעִי חִי

שיטה מקובצת

פוק חז"י מה עמא דבר. פ' צקוטקס
היהל דפ"ק דעירובין (דף ט:)
שטלה שאלכו (בבבוס דף מה.) מ"ר: ו
צבאפילין של ראש איירי דמר פטיש
צבאפילין להו אלל הערוך פ"י צערך
דכבצ צילמדנו צסוף צא אל
ושיעור רצועה של יד עד
צאצב צרדה ומאי צרדה אמועי
פ"י היה אצב ארובה ועוד היה
צבערוך דחניא צבוספחא^ו איזוי אצב
זו אצב גדולה של ימין וצקוטקס^ו
פ"י דהיא אצב המוכה לגדול ור"א
צקליר יסד כפי הערוך צקילוק של
צקס פסרש צקילס גיא וכל עפרה צרדה
ההילו פ"י משום דכחיב (ישעיה מ) וכל
צבצילש עפר הארץ והיינו אצב אמועי
פ"י צקוטקס דיומא^ו (דף יט:)
דאמרין גבי כ"ג שמכין לפניו צאצב
צרדה הדבר ידוע שא"ל להשמיע קול
כשמה צאמועי ולפ"י זה^{הב} דחוי
פשוט היינו מגדל עד אמה וכפוף
דכפוף היינו מעיקר גודל עד ראש
כשהן דצקות זו צו ופשוט
אצב עד ראש גודל כשהן
דצקות וי"מ עד אצב צרדה שצריך
הרצועות ארוכות ממקום
אצב וכפוף היינו
אצב ומשער הרצועה עד
אצב פשוט היינו משמער הרצועה
המה עד ראש אצב פשוט
אצב ראש האחד עד תצירו וראש
השני עד הלצ ושמה שום מדרש יס
פילין של יד הוא דאמרין צפ'
צבצרות (דף יא:) ושמהא את דברי
על לצבס שמהא סימה כנגד
ההלצ ובשמושא רבה דתפילין יס
דליפשו רצועי עד דלימטי לחדא כנגד
ימימיה ולחדא כנגד הלצ
עוד יס אומר דמלות שיעור
רצוצ הרצועות יותר מכחטה ופחות
ומכשעורה ואס יותר כשר. מ"ר:
בי דידן. דפשיט ושדי להו
על כתיפיו ולפניו. מ"ר:
דב הכא מוכח דארצועות
קאי ולא כמו שפירש
צבצב שבה (דף טא:)
דקאי^{הב} אקצילה. מ"ר:

אלו תפילין שבראש. פי' זקונטרם
שכתוב עליהן רוצ השם שי"ן

זדלי"ת ונראה דדלי"ת ויו"ד שצרכו עו
שמיני מן השם של שני מדתאז לרבי

חשבון שלמה

על שיטה מקובצת

(א) ברא"ש הלכות מפילין
איתא שפסקה
והרעוה וחסרה צידין
ונפסקה הגיד והמיר לו לחזור
ולקשור הגיד ופיסקין לה
(ב) חמינא: (ג) נראה דל"ל דלגבי
פשיטתא אצבע לגודל קרי ליה
פשיטתא ולגבי פשיטתא אמה
מאצבע קרי ליה כפיפה לפי:

להחמיר ור"ת מפרש להקל כי
גבי הילמי ולחיים וכן צפרק
נמנה שיעוריהו. (ט) לכאורה
להו על כחפיו לאחוריו ומר

ו"א"נ כל היכי דכי מיתלי ביה במתנא איתיה
אבתריה חדתתא ואידך עתיקתא ^אאב"י
הוה יתיב קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה
דתפילי א"ל ^במהו למקטריה א"ל ^גוקשרתם
כתיב שתהא קשירה "תמה א"ל רב אחא
בריה דרב יוסף לרב אשי מהו למיתפריה
ועייליה לתפירה לגאון אמר ^דפוק חזי מה
עמא דבר אמר רב פפא גרדומי רצועות
כשירות ולא מילתא היא מודאמרי בני רבי
חייא ^הגרדומי תכלת וגרדומי ^ואזוב זכשירין
התם הוא דתשמישי מצוה נינהו אבל הכא
דתשמישי קדושה נינהו לא מכלל דאית להו
שיעורא וכמה שיעורייהו אמר רבי בר חמא
אמר ר"ל יעד אצבע צדדה רב כהנא מחוי
כפוף רב אשי מחוי פשוט רבה קמר להו
ופשיט ושדי להו רב אחא בר יעקב קמר
להו ומתלית להו ^זמר בריה דרבנא עביד
כדין ^חאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר
שילת משמיה דרב יקשר של תפילין הלכה
למשה מסיני אמר ר"נ ינוויהן לבר רב אשי
הוה יתיב קמיה דמר זוטרא איתהפכא ליה
רצועה דתפילין א"ל לא סבר לה מר ונוויהן
לבר א"ל ^טלאו אדעתא ^יוראו כל עמי הארץ
כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ^{יא}תניא
ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש
^{יב}והסרותי את כפי וראית את אחורי אמר
רב ^{יג}הנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מלמד
שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין
אמר רב יהודה יקשר של תפילין צריך שיהא
למעלה כדי שיהו ישראל למעלה ולא למטה
וצריך שיהא כלפי פנים כדי שיהו ישראל
לפנים ולא לאחור אמר רב שמואל בר בידרי
אמר רב ואמרי לה אמר ר' אחא אריכא
אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב מנשיא
אמר שמואל תפילין מאימתי מברך עליהן
משעת הנחתן איני והא ^{יד}אמר רב יהודה
אמר שמואל כל המצות כולן מברך
עליהן עובר לעשייתן אב"י ורבא דאמרי
תרווייהו משעת ה' הנחה ועד שעת קשירה
אמר

לאו אותיות גמורות הן ולא
עלי וצריש פ' בתרא דמגילה
גמין קדושין ובשום דוכתא לא
אמרינן צפ' צמה מדליקין
מים אלא עור צמה טהורה
עורות והאמר רבי שי"ן של
א דלרר צמה טהורה ומסיק
חשיב אותיות וה"ר יעקב
לין של ד כשנכנס לבית הכסא
אסרו אלא תפילין של ראש
לבד קאמר אלו תפילין
ל של יד אמרינן לקמן כך לאו
אדם לקשר תפילין בכל יום
צדיים כתב שחיתו ומילת
תמיד צריך לכן ואי צדי למ
תפילין וצרכה חתים וצריית
מזהקם ר"ת דהר השירה ל

נא. כשאחוז אדם ברצועה החלילה
גמקין חמא ואדך שנתקין עמקא ל"א
העור הוא ^אחממא: קשירה תבוא.
^אקשר אחר ברצועה לבד מקשר שקושרין
בראש חו לא הוא קשירה יפה לשון
אחר קשירה תמה רצועה שלימה ולא
קשורה. ועיפיה ^אתפירה לבוא.
שלא יראה ויהא כשלימה: מזה עמא
דבר. וכיון ויהא נהוגין מן לא תמשה
גרדומי רצועות. מה ששולח מן
הרצועות לאחר שנתקשרו בראש אם
נפסק מאותן שירים ונשתמרו גרדומין
כשרין גרדומין היינו ^אשרים: שיעור
תבלת. מפרש צפרק התכלת (לקמן)
דף תל: ושיעור אלוז מפרש צ"ק
^אדוקה (דף יג): גרדומים.
^אשיעור (שירי): מבלל דאית דהו
שיעורא. לתלית הרצועות ^אלבר
הקשר מדמני ^אלהו שרים לגרדומין:
מחויי כפוף. ^אלוארך הרצועה חמא
עודפת על הקשר כמה שיכול לפשוט
מאכצב עד אמה: פשוט. כמה שיכול
לפשוט מגודל ועד אכצב ללגבי ^א
^א(פשיטת) אכצב וגודל הוא בפשיטה
ולגבי אמה ואכצב בצפיפה לפי
שמאכצב לגודל מחפשת יותר הרבה
מזין אכצב לאמה. נרדה לשון נרחה
דדא נרה של אגודל הוא אכצב
החמור יגודל. רבה ^אהכמות

תפילין קשר ליה צרישיה ושירי
הרצועות פשיט ושדי להו ומולין ^פ על
כתיפו מאחרי: ומת'ית ^דדו. לרצועות
התלויות היה גודלן ^פ ומשלשן
מבני'ם ^בצנ'ם: רדידו כמנהו שליו

שְׂמִי שֶׁנֶּחֱדָשׁ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 [וְתוֹלֵן לְפָנֶיךָ] : קִשּׁוֹר שֶׁל תְּפִלָּין.
 שִׁשִּׁים הַרְעוּת עַל רִאשׁוֹ
 [צִנְעָן] שֶׁהָא דל"ת כְּדִי שֶׁהָא
 שְׂדֵי נִרְאָה עֲלֵיהֶן דְּשִׁ"ן נִרְאָה בְּקִמְטוֹ
 בֵּית חֲמוּנָה שֶׁכָּפַל הַקֶּלֶף כַּעַן שִׁ"ן

וְלִיָּמָה נִרְאָה בְּקֶסֶר וְיָוִ"ד נִרְאָה בְּחוּמֵי
שַׁל יַד כִּמְיָן רְעוּעָה קִטְנָה וְרִאשָׁה כְּפוּף
מַעֲט כִּמְיָן וְיָוִ"ד וְגוֹיִיחָה אָבִיר. הֵשֵׁם
יֵאָדָר נִרְאָה מְצוּחַ לִשְׁוֹן אֶחָד נִיטָיוֹן שֶׁ
רְעוּעוֹת שֶׁהֵן חֲלוּקוֹת מִנְּדָא ח' וְנִצְנוּעוֹת
שְׁחוּרוֹת וְהוּא נִיטָיוֹן (ה) וְרִאשָׁה לְדַבֵּר
מִדְּמֵאֲרִינִן אִתְּהִפִּיכָא לִיָּה רְעוּעָה
דְּתַפְלִין ^(ו) א"ל וְלֹא כֶּבֶד לֵאמֹר מִי וְיִיטָיוֹן
לְבַר וְהִי אֲמֵרִין לְעִיל מִצְפֵּינִים מֵאִי
גִּנְיָה וְדַבֵּר אַחֲרַי אִיכָא וְיִיטָיוֹן
דְּמִתְהַפְּכִין ^(ז) אֲלֵהֶם כֹּה"ג הִי
מִתְהַפְּכִין שְׁנֵהֶפֶךְ לֵד הִרְעוּעָה הִתְחַחֲחוּ

ה. שלל היתה הדל"ת מוכרת מנצחין: ז"א
נקרא ע"ד אלו תפליין ש"ל ראש. שכתוב
קשר ש"ל תפליין. מאחורי העורף והקצ"ה
ל המשום תפליין ש"ר יראו העובדי כוכבים
ז"ה. בגוזה הראש ולא למטה צואר:
ז צידי הראש ל"א ^(ט) כלפי פנים שיהא
ת מנצחין כדלמך ^(ט) וגויהן לבר: בידרי.
משעת הנוחת. משמע לאחר שהגיעו:
מזל משעת הנחת דקלמך משעת הטה:
עדיין לא קשרו עזר לעשייתן האו:
צ"ן

משעת הנחה ועד שעת קשיהה.
 צ"א ראייה מהא דלמרינן בפ"ק לחולין
 זל מפילין וזרכת חתנים וליניא ואידך
 ס' איכא דשכיחא טפי ומייהו בקונטרס
 נקי' בהן וכמו שפירשתי נראה דלדבריה
 יש פ' בחרא דעירובין (דף 15. וס) קשר
 של

[illegible]

הגהות הב"ח
(ב) רש"י ד"ה ונויחן
וכו' נויחן לבר וראיה
לדבר:

גליון חש"ס

תורה אור השלם
(א) וקשרתם לאות על
ידי והיו למספדת בין
ענין (דברים ו, ח)
(ב) וקשרו כל עמי הארץ
בי שם יי קשר
עליהם וראו מוסר:
(דברים כח, י)
(ג) וקשרתי את כפי
וראית את אחרי ופני
לא יראו: (שמות לז, כג)

עין משפט
נר מצוה

[illegible]

אדם. ומה נוצה של בעדים
שאינה מטמאה בעדים
(בב' ע"ג) מטמא
בחללים לדיןן אלו
אזו למשכן. וזה בהמה
טמאה שמתמא בעדים
אזו דין שישמא בחללים.
אלא אלו דתיב יוספ
אזו תורשו למלאכה
שמיים אלו עור הכמה
טורה למא' התמא
ואסוקא לערועות של
תפילין. שריו במכמה
טורה. אבל תפילין עצמן
אזו כתיב אזו למשן
תהיה חורת' ה' בפר.
ורששין קו מהותו בפר.
וגם שייך של תפילין. וזו
נכוחת בשעת התפלות
בגין
שחורות הלכה למשה
ואסין' וזו
תחת חרבה בפי' אזו ולא
הרעיו חכמים אזו מין
אזו הוא לא (אין בהמה)
אזו היה לו וטורה חר
פוסקא תפילת הגבר
שקפלה ולא התבהב כו'.
אזו א' מוצתות חר
א' מוצתות חר.
ביד' שחל להיות
בעי' שחל עלמה אזו
אזו דר' יהודה דאמר
מסין' כללי
ואין
מסין' בשביר כללי.
ורכיל עלמה אזו דר'
דעלא דאמר אזו
החליקו בכו חרצא. דר'
אלעזר בכו קיפול אינו
מועיל וכו' דאדילקא בכו
פורת וכו' ליה שבר כל.
וכי א' מוליק שבר כל
אזו. ולפיקר אסור
דו"ע בכו קיפול מועיל
ובין קפליה טהיליו וכו'
אזו דאדילקא בכו עלמה

בר' טפחים: **אֵתָאִי** בָּקִי
מנוצה לש' עוים שאין
טמאם טומאת נגעים.
מבצע עיקר דילי' בחזרה
כהיום והבגד יוכל
השידוך והסירוק
והכלל וצמר גפן וצמר
גמלים וצמר ארנאבא
תנזה לש' עוים ל"ח בבגד
צמר או בבגד ששתי' א'
לי אלא צמר פושטים
המיוחד: **כִּין** דאֵיכָא
קשר מפני חיה הוא ולית
לית אלא קין אחד. במס'
תשנית חזקין שפרק א'
טרפות (נ' ט'): אמר
וקשר אצ"פ שאין לו אלא
קין אחד מותר אמר בר'
יהודה (קריש) [קריש]
טביא דבי עילאי:

ת נימא שתי וערב יוכיח
ז צמת חף חני אציא עור
גטרירך קרא בשרלים לעור
חין מיטמא בגועים מיטמא

אֵתִיא בְּקִי מְנוּצָה
בְּנֻעִים מִשְׁמָא
שְׁמִימָא בְּנֻ
בְּאֵל הַמֵּת וְאֵל
הַחַיִּים בְּמִלְאֶת־¹⁵
שְׁהוּרָה בְּלִבְד
תְּפִילִין בְּהַדְרָא
תּוֹרַת ה' בְּפִי¹⁶ מִן
וְהָאֵמֵר אֲבִי¹⁷ שְׁרִי

למכורכן בשערן ונתתן
הוא^א דתנינא^ב תפלין
בשערן ונתפרות בגי
יצחק^ג רצועות שחור
שחורות טהורות מי
תחש שהיה בימי
רשב"ל אומר היה
משה בריה בפני עצמו
חכמים אם מן היה^ד
וקרן אחת היתה
נדרמן לו למשה וע
מרקאמר קרן אחת
טהור היה^ה ד"ר יה
הראשון קרן אחת
ותיבב לה^ו משור
תיתי משמע אמר ר'
ולפשוט מיניה דב
דאיכא קרש דמין ר'
חדא קרן איכא לה
מתנא^ז פתילת הבגד
ר"א אומר שזאה היא
טהורה היא^ח ומדלי
לענין שזמאה בהא
אינו מועיל ובמלותיו
סבר קיפול מועיל ו

וְהָיָה כִּמְהָרַת פְּלִיטָא
אִ"ר אֲדָא בְר אֲהֵבָה ה
עֲסֻקִין וּבִי"ט שַׁחֲל לֹד
אֵית לְהוּ דר' יְהוּדָה
וְאִין מְסִיקִין בְּשִׁבְרִי
דְּעוּלָא דְאַמְר עוּלָא ^(*)
בְּרֹב הוּצָא רִ"א סְבָר
דְּאַרְלִיק בִּיה מְוֹרָתָא
קָא מְדִלִיק בְּשִׁבְר כ
קִיפּוֹל מְוַעִיל וְאִין תּוֹרָה
בְּעִין בְּעֻמָּא קְמֹדִילִי
דְּתִנְיָא ג' עַל ג' מְצוּם
הִלְכְתָּא וּמֻדְקָא מִתְתָּא
אַלִּיבָא דר' יְהוּדָה ש'
אֲדָא בְר אֲהֵבָה הִכִּי

תפילין ווראה: י וי אץ לברייתא לשנות
מומך וי לית ליה לרב יוסף
זדז לא ברייתא ואומר רבין
ויא הוה אחי לאשמעי
אחא אחא לאשמעי ודרשה
צורך לאשמעי ואמר אחא
וצה הלשון הוה ליה לרב
רבן בשעתן דרבי^ט בהמה
אחא לאשמעיין אחא לר
דבעיין שיהו טעורין כמו
שחורין דהוה שמעיין מ
א צריבא אלא צורבין

מטעם אחדות. אם עשו אהל דהא ממשכן גמר ליה ועיקר אהל דכתיב נמשכן ציריעות עוים כתיב. הא דכתיב נספריס כל מעשה עוים ל"ג ליה דמהבא לא נפקא לן אהל דכבליס הוא דכתיב וכדאמר בעלמא¹⁰ להבא דבר הבא מן העוים מן הקריים ומן הטלפסיס: א"ל

ר' יוסף ב"ר. כיון דרבינן
ה טעמא לאהל המח מחא
יוסף למאי לאכלתא מחא
אי לאו למלכא מיניה
התפסיין. אי תוהמך דהיא נמי
מומיס: ד'עור. עור דפוס
תמיס של פרשיות מומיסי
לא מומינן מהי נפקא דהא
כמיס ביה: ש"ץ. ש"ץ
יהא העור נקמט מנחור
דומה לעור נקמט מנחור
עלית¹⁷ ויש רעוה¹⁸ כפוסה
היינו שדי ויזין דלות השם
טען שלו מותר צדיק צדיק
יוק: הלא צדיקות בש"ע.
ר' דרב יוסף שצריך לקשור
פרשיות בשער עור המה
מזרין צדיק צדיק צדיק
ע"כ¹⁹ מן הקלף כלומר בשל

שיהיו מעור
 חצוצרות ותיקן. וזה: ה"מ. וכיון להלכתא
 סקסי טבורות נמי הל"מ
 ירד יוסף לאו הל"מ קאמר:
 ה"ה דתש. הואיל ולר"י יוסף
 מלאכה דמשכן איחמר לא
 עיין: מקרין תרתי משמע.
 קרין כל קרני: מתני'
 כמו שגדלין פחילות:
 על השלכת כדי שחאה

תדליק יפה: שמחה היא.
הוא ומקבל טומאה אם
על שלש דקפול אין מצטלה
נגד הוואיל ולא הבהבה:
קין בה. כדמפרש טעמא

[illegible]

זמן שבר כלי: ידיו דהרנא.
 נצמות ולא הוה דיענא למא
 דא חביב טפי דמטמא
 רבא בתמיא למירמי דרב
 אוקי דכולי עלמא אית להו
 דאית ליה גולד ש"מ כ"ו:
 שחקא
 וור צהמא טעורא דדדשה
 ומי רב יוסף צהאי לינא
 ל"מ *וכיון דמלך צהי
 מל מעל השחרות ואי הא
 מימי שחרות טעורות:
 אמאי נקט עור צמילמי:
 רבא

(ו) לקמן קא. [מסכת יא.].
(ז) לקמן סב. מנחות לה.
(ח) מנחות סז מגילה דז.
(ט) [לקמן קסא.]. (י) גי' יא.
(יא) מנחות חולין נט: [מנחות
ורקסא.]. (יב) ע"ז ס. ע"ש
חולין ס. (יג) לקמן קסד:
כזה לב. וש"נ. (יד) גי' יא.
כ. (טו) חולין כה.
(טז) חולין קכט. במדבר
לא כ. וי' וירא טו יא.
(יז) ע"א. (יח) פסחים סז.
(יט) ע. פסחים יח ע"ב.

גמ' והאמר אביי שרין
 ש"ל תפילין. ק"ל אל
 יל' לעור של חמה על
 ו"ע: גמ' אמר רב
 יוסף הניח דתנינא
 ש"ש ש"ש. ענין
 ע"ב נצטט דף ע"ב דף
 פ ע"א: [מכא"י תוס']
 ד"ה תפילין וכו'
 ובין המצריך שיהיו
 הרצועות
 כמו הקציצה וכו'. [ע'
 מנא] תוס' לה [ע"א]
 תוס' ד"ה [לע"ת]
 [וכו']:

(א) וַתֵּיָדָה לָהּ לְאוֹת עַל
יָדָהּ וּלְזָכְרוֹן בֵּין עַיִנֶיהָ
לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יי
בְּפִיָּהּ כִּי בִיד חֲזָקָה
הוֹצֵאָהּ יי מִמִּצְרַיִם:
[שמות יג, ט]

(ב) וַתִּיטֵב לַיי מְשֹׁר פֶּרֶר
מִקֶּרֶן מִפְּרִים:
[תהלים סט, לב]

[נדפס בדף כט.]

שמים
[6] לַמַּלְאכֹת
(כתיב): [3] בַּכֶּתִי נֹסֵף
וַאֲיֵכָא לְמִימְרָא מִיּוֹן
בְּהֵמָה הוּא: [ג] צִיל
וְדִבְעָ וְכִ"ה בַּכֶּתִי:
[7] עֵי' פֶּרֶשׁ מִנְחֹת לֵה
תַּעֲבִיב וּבְחֹס' שֶׁם ד' הָ אֱלֹ
עֵיכּוֹן שֶׁבְּרַאשׁ וְכו'
שֶׁהִשְׁגֹּו עַל
פִּירְשָׁא

[illegible]

עין משפט
גר מצוה

ג ב מ"י פ"ד מהלכות
תפילין הלכה ב סמוג עשין
כב טור ש"ע א"ח ק"י כז
סעיף א:
ד ג מ"י שם הלכה א
טוש"ע שם סעיף ט:

רִימָא

קחני רבי מאיר אומר אחד חדשות

המוצא תפילין פרק עשירי עירובין

לחזר שמוכה לדליקה: התם. דקאי

**מסורת הש"ס
עם הוספות**

(א) [עַיִן מוֹסֵר] לִקְמֹן זֶה:
 ד"ה ר"ש, (ב) [עַיִן מוֹסֵר]
 שֶׁס ד"ה ה"ג, (ג) שֶׁבַח
 קָה, (ד) ע"ז מִדָּה,
 (ה) מִנְחָה לִי, [עֲרֵכְךָ יֵט:],
 (ו) [שֶׁבַח סָא. וְשִׁינ'],
 (ז) [בִּרְכוּת יֵי. פִּסְמִישׁ]
 קִיד: (ח) לִקְמֹן צֹה:
 (ט) [דָּף זֵי:], (י) מִנְחָה
 לִי: (כ) [וְעַיִן מוֹסֵר סוֹכָה
 ה: ד"ה ח' חֲסִידָא יוֹרֵכִת],
 (ל) וְדָה הַ חֲסִידָא יוֹרֵכִת

הגהות הב"ח

(ח) גמ' אי הכי זוג אחד
אין כלי' ומיבט "ממי"
ממקח: (ב) רש"י
אין זוג אחד וז' דבלאז
הכלה: (א) ד"ה דיד מקום
איכא למימר אין כל:
(ד) תוס' ד"ה מקום
ובי' וסמן לדבר ציץ
דרחוב: (ס) ד"ה
יבד ובי' שקורין ד"ה
נצח ע' בחסות פ' המלמע
שבת דף נב. ד"ה
במספיקו: (י) בא"ד
שליש חצית י"ד
אצבע שנים חצות:

תורה אור השלם

(א) וקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל
יָדָךְ וְהָיוּ לְטָטְפַת בֵּין
עֵינֶיךָ: [דברים ג, ה]

הגהות וצינונים

[illegible]

ליקומי רע"י

[שייך לעמוד א]

[illegible][illegible][illegible]

ג [מ] (מנחות 77 מ:): "ת"ר יספן בזהב או שטלה עליהן [נ] עור צהמה טמאה

הגהות הב"ח

הַבִּינֵה בַּחֲדָתָא. נ"ב לַשּׁוֹן הַגָּמִ' וּלְ"ק הָא בַּעֲתִיקָא הָא בַּחֲדָתָא כּו': בַּת"ר צִיפֵן בּוֹהֵב. נ"ב בַּפ' הַשּׁוֹלַח דָּף מֵהָ עַ"ש בַּמ"ש הַר"ן:

שיהיה נראה כאילו מונח כל פרשה בבית בפני עצמה:

דעם"י רב"י

טט בכתפי שחים. גזאזו מקוס קורין לשחים טע: גורעין. אזת מחיה וז ומוסיפין אזת על חדרתה ודורשין: מטייפין. לופין למרחוק וזוממזו במס' כחזות [דף ס.] נטוף עינין: על ד' עורות. ד' מחיות קלף: ויריגזו בד' בתים. של ד' מחיות קלף כל אחד ואחד צפי עזמו: ח"ל וזכרו. ולזכרין צין עינין: בד' בתים. עשור אזת שפסיעין עגל קטן ומניחין אזתו דפוס ש"ש צ' כמין אצטזות ומניחין אזתו ליצט על הדפוס ונעשים צמים מטייאלים: ואז כתבן בצעור אחד. צמחיתא ואזת של קלף: והניחין דאזת של בתים. של עור שפסיעין: וצריך שיהיה רחב. וזו הפרעות צמחיתא עגלזר שכתבו צעור אחד מחורן ומעמלה טעור כמין ד' אצטזות ויימין ד' צמים ויהיה מדונק נטעט עור א' כדי שחשלה פרעה אמת צמית אחד: ביינהם. מחור ד' בתים של עור האלד: שנותן חזט או משיחה. צין כל צית וצית: ואז אין חריצן. חריץ שצין כל צית וצית אס איזו ניכר מצחון פסולה כגון אס עשה מחילות הצמים מצפנים ואין חריץ ניכר מצחון: כותבה על עור א'. כל ד' פסיות על עור אח' משיחה אמת של קלף: בד' עורות. כל פרסם צפני עמלה צמחיתא של קלף: יצא. כיון שחכסן צמית א' דנצפילין של די צמית ויהיה לאזת לשון ימין: לדבקן. אזת ד' ערות מפיסיה או צדקת סקירין גלזר: והיה לאזת: ואינו צריך. דלף פסדין מנצפנים: מביים. שס חכסן: ויש לז' וזוגות מפילין של ראש האזת לשון צמית: שטולה. כמז צמית' צהרבה ספסרים וזאז מנלשן טלזא סזאז מחיה כלומר שמכס כל הצמים עשור א' שגזלן כצית א' מביים צורזט אע"פ שאין מדונקין מנצפנים: מדרה. צמחיתא מציב צי יוסף יסד שסזר צו צי יהודה וא"צ לנצקן: טולה כר'. כלומר ציך מוזר [להטיס ש"צ צין]: [חמורדה]. מפילין ש"צ מוריה קדושמה טעובה של שצי נעשה קשער ש"צ ש"ין דלית אצל צגל וצוע אין [צין] אלף וי"ד שיש סס רעזומה קטנה כשעצור רכז אצטז וצסאף ראשם מעט מעט וי"ד ועוד רכז וזאל כל עמי האזת וז' ומיזר א' ומיזר א' אלעזר גדולז אומר אלז מפילין צגזלש: בחדרתא. צגל הניחין עמולט ומש"ה מוזר רעזומה אלף אל הניחין מעולט גזלש צין: צגזל צין: צמחיתא פסדק נגמר הניז והמנה מילתה איה ומניחין לנצקן הראש אין ראש לשטומה: גלש די: כגון דאחני עליה מציקרא. לשל די ארץ להס: א ציפן דהב. למפילין צמים. פסולים דמח' של עור צעין דאפילו שקירזן אינן אלף רעזומה צמינו דלמארחין צמחיתא: או שטלה

מעדני יום טוב

עור האחד קאי אמאי דלמר רבי זריר ליתן ריוח ציניהם וצבחי ממי שפיר דלדי' נזיק להכינת ריוח צין הפרשיות כשיכתנס כדי שיכול לתנס דב' תמים לא תחלקו אלף בריוח שצין לצית דלרבי זריר ריוח גדול ולתכמים סגי בחוט או בנשימה ומהר"י אצובב ז"ל כתב שזאת הצריכתא א"א ליישבה כשלא יהיה ריוח ציניהם וסנשים אוחס בצרבעה צמים ויהיו כסכסכ"ה צבילי וכ"כ בעל העיטור שצמרייהו"ו ז' יראה שאין לחוט חקופות אע"פ שעל הצמירותות חסס לא עב"ל הדי' ע' לגיל סימן ט' מה שכתבתי בשם המרדכי: ה"ה צ"ל כשכסותומן דב' עורות: [ט] בותבן בפרדן. ע' לקמן סימן ד': [י] ואם בותבן ש"א בפרדן יגזנו. ולאו דוקא הפרשיות שכתבן שלח כסדרן אלף אפי' אומיות וכלקמן בתקון מתפללין: [כ] ה"ג אמר רבי יוסי ומודה לי רבי יהודה: [ל] תפילין ש"י יד עושיין אותן ש"א ראש. וז"ל עששה לה ד' צמים להניס כל פרשה צבית אחת דאי לאו הכי אחרתן דהא חס אין תריצן יוכר מפולה. לשה חכ"מ בפ"ג מהלכות תפילין: ג [מ] תהי' צפ' תחלת ד' מ"ב לשהשולח ד' מ"ה וצגגמר הדצין ק"מ ועיין דלדברי רבינו לקמן סימן ז'. [נ] עור בהמה בטאה פסולת. פירש"י ק"מ המותר בפין דלשיין דצבמני ממי ככלל מורת ה' הוא כדליתא בפרק צמה מדליקין ומ"ש רש"י דגס

דברי חמודות

(א) ומניחין בד' בתים בעור אחד. וכמו כן"ם שהיה הד' בתים מחוברים יחד מעור א' או שמה מד' עורות ונלבד שהיו תפורים זה לזה וטוב וכוון לעשותן מעור אחד עכ"ל ושון הקיטור ומניחין בד' בתים הקצוב צעור אחד ונראה שר"ל השעיס מעור אחד לאפוקי מד' עורות ותפורים יחד ועיין לקמן סימן ד' וכתב רמ"א סימן כ"ב סעיף ל"ח שישעל כל הבתים שנים שלא יאה גדול ומצדו עשה נוי להם ועיין עוד לקמן: (ב) מדברין וישי חזר בד' רבי יהודה. וכתב האגור בשם הר"ר יהודה הסקיד ופסק:

קיצור פסקי הרא"ש

ויהיו ההרריים בין כל בית וצית (ג) ואם כתב בעור אה' כשירים אפילו אין ריוח ביניהם רק שיחן חוט או משיחה בין כל בית וצית ושל יד כותבן על עור אחת ומניחן בצית אחת בעור אחד ואם כתבן ב' עורות והניחם בצית אחת מעור אחד כשירה ואין צריך לדבק הילכך אם יש לו שנים של ראש טולה עור על אחד מהן ועושה לשל יד וה"מ בחדמי (ז) או

קובץ מפרשים

(6) דאפי' מאן דלא דריש וי"ו וי"ו למ"ד דרש. נ"ב והמשכיל ויבין כי ב' פרשיות האמורות הם שנים וכלולים בחד ולכן נדרשים בחיבה אחת והבין: [יר"א חבור]: (ג) צ"ל בעור אחד [גליון]: (א) ואם כתב בעור אחד. כצ"ל וכן לקמן ועב"ץ: (ד) או שהתנה עליו מתחלה. כצ"ל ועב"ץ:

הלכות קטנות הלכות תפילין

אשר

לא

ה' (מנחות דף לד:) **ת"ר** כיצד סודרן קדש והיה כי יציאך מימין. שמע והיה אם שמוע משמאל. והא תניא איפכא. ל"ק כאן מימינו של

קורא כאן מימינו של מניח. והקורא קורא כסדרן פרש"י כסדר שהן כתובים מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר. [ד] הילכך (כי) הא דקתני קדש והיה כי יציאך שמע והיה אם שמוע. וקשה לר"ת אמאי פלגיניהו לקרות שמים הראשונות מימין ושמים האחרונות משמאל [ה] הל"ל הראשונות מימין וכל האחרונות משמאל או איפכא ג' ראשונות מימין ורביעי' משמאל כמו גבי נר מערבי דפרק שחי הלחם (דף נח:ו) דיליף דנרות של מנורה מזרח ומערב מונחים מדכתיב צנר מערבי לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה'. ולא קאמר דחצי הנרות לפני ה' וחצי האחרים לזד מזרח אלא רק האחת דקרי נר מערבי ויש לדחות לפי שהתפילין מונחים בצאמצע הראש ושחי פרשיות מימין האדם ושמם משמאלו. ומפרש ר"ת קדש והיה כי יציאך מימין של קורא ומשמאל של קורא הוי שמע מצחוץ ואחריה והיה אם שמוע מצפנים. והשתא ניחא מה שחלקו שמים שמים. וכן פר"ח ו"ל בסנהדרין (דף פט:ו) כל בית החינוך שאינו רואה את האויר פסול כגון קדש ושמע. וכן פי' רב האי. והיה נותן סימן הוויית להדדי. וכן פי' רב שרירא גאון ונתן סימן ש"ן של קדש וש"ן של שמע אצל שניי"ן של דפוס. וכן בתשובת הגאונים שכתב רבינו יוסף ט"ע והא דקאמר והקורא קורא כסדרן לא כסדר הכתובין בתורה קאמר אלא מפרש ר"ת דהוא סיוס הצרייתא דכיצד סדרן. [ו] ולפי שחירץ התלמוד כאן לימינו של קורא כאן לימינו של מניח ולא פי' איזו נעמיד בקורא ואיזו נעמיד במניח חזר ופי'

הגהות הב"ח

ד אמר רב חננאל. ג"ב לשון הגמ' והקרא קורא כסדרן:

רש"י ונ"י

ה כיצד סודרן. סדר הנחתן: כאן מימין של קורא כאן מימין של מניח. כשהקורא עומד נעגד מניח הימני של זה לשמאלו של זה והקורא קורא כסדרן כסדר שהן כתובים בתורה מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר הלכך הא דקתני לעיל קדש והיה כי יציאך מימין מימינו של קורא קאמר דהשתא כשהוא קורא דכרכו מימינו לשמאלו נמצא קוראן כסדרן והא דתני איפכא דמשמע קדש והיה כי יציאך משמאל אמנית קאמר והא ימין של קורא: מזרח ומערב. השלשה קנים מנחה והשלשה צמער: מדכתיב בנר מערבי לפני ה'. דכתיב יערוך אותו אהרן וגו' לפני ה' דמשמע אותו לפני ה' ואין אחר לפני ה' אלאה חד הוא דהוי כלפי מערב לזד בית קדשי הקדשים אלתא מזרח ומערב מונחים והחינו של זד מערב קרי ליה נר מערבי דאי צלפון אשתכח דכולם הפחיתו שוות למערב: שאינו רואה את האויר. כגון שהוסף בית חמישי עליהם צלזו או דבר אחר: ו החליף. כדמפרש גויאיתא לצרייתא שכתב והיה כי יציאך קודם לקדש (ואו והיה אם שמוע לשמע) דנעשית פנימית חלוה: אבל גויאיתא לגויאיתא. כגון אם הקדים שמע ליהיה כי יציאך:

מעדני יום טוב

ה [ד] ה"ג בע"א הלכך הא דקתני קדש והיה כי יציאך מימין מימין של קורא קאמר דהשתא כשקורא דכרכו מימינו לשמאלו נמצא קוראן כסדרן כדרך שהם כתובים בתורה קדש והיה כי יציאך שמע והיה אם שמוע: [ה] ה"ה ראשונה ד'יבין גרס בתוספות ובתשובות להרמב"ן סימן רל"ד מירץ דלא נקטה הכי דלא מטעה לומר שאין צה קפידא אלא מימין לשמאל וכדקא חשיב אצ"י אע"ג דתני הכי ואילו היתה הצרייתא מונה והולכת קדש יציאך שמע והיה לא הייתי יודע צאחה זד התחיל אם צימן אם בשמאל הלכך קתני הכי דעכשיו א"א לטעות ע"כ: [ו] ודפי שתיריך הגבורא בו. תמיהתי וכי הצרייתא מסיימת לפרש מה שחירץ הגמ' לכך נ"ל שחסר מן הספר וז"ל כמו שכתבו בתוס' וז"ל דהיא סיוס הצרייתא דכיצד סודרן וקאמר שקורא כסדר שמונתין בתפילין מימינו לשמאלו דהיינו קדש והיה כי יציאך והיה אם שמוע ושמע ואפילו לא יחא מן הצרייתא אין קשה כלום עכ"ל התוספות וכל זה נראה לי שחסר בדגמי רבינו ואסוף דברים הללו דלפילו לא יחא מן הצרייתא בו קאי שפיר הא דולפי שחירץ הגמ' בו: [ז] ובשבושאר רבא בו בתוב בסדר רש"י. ושם חולק עליו רבינו צסם הר"י ברללוגי ע"ש: [ח] ובבבב"איתא גרס. וכתובה לעיל ס"ס ב': [ט] ותפילין ש"א א"ז פסולין דא"ז. כדאיתא בסימן לרקמן: [י] ואמרו הכובים בוקום יש בו. צ"פ בתרא דעירובין וכתבו התוספות דה"ר היה מסופק אי שיעור יש ברוחב תפילין דיש עושים גדולים מחצירו ויש שעושים אותה קטנים ביותר ומדקאמר מקום יש צראש להניח ב' תפילין משמע דשיעור רחבו שיתמלא מקום השנים ואור"י דמצא במדרש דשיעורן כב' אצבעות וסמך לדבר דליך רחבו ב' אצבעות

דברי חמודות

(ח) ובבבב"יתא משבוע בפירש"י וכו'. וכ"כ הרמב"ם וכתב סמ"ג והמרדכי ששלחו כתב מא"י שנפלה צימה של קצר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסדר הרמב"ם ורש"י והרשב"א בתשובה להרמב"ן סימן רל"ד האריך בדבר זה ודחה דברי ר"ת והעמיד דברי רש"י והרמב"ם וסוף דבר כתב דדעתו נוטה כרש"י והרמב"ם ועליהם אנו סומכים ועושים מעשה וכן היו נוהגים ה"ר יונה וז"ל והרמב"ן ועושין מעשה צעמ"ל עכ"ל וכן נוהגין: (יה) ירא שמים יצא ידי שניהם. וכתב ב"י ס"ס ל"ד שמצא כתוב בתשובת אשכנזים בלשון הזה שני זוגי תפילין לא חזינן לברצן קשישי וז"ל דעבדי הכי וגופא חזיל בתר רישא וסומכין על מ"ש סמ"ג צההוא דקצר יחזקאל גס ר"ת עשה שאלת חלוס על ככה וכדומה הואיל ולא נהבו מיוחד כיהרהר ואין לטוול את השם אלא מי שמוחזק ומפורסם בתסידות מה שלא היה כן כל אותם שראיתים נוהגים כן והנוהגים טוב להניחם צבת אחת ואם עכ"פ לא יכול להניח צבת אחת נראה לברך על של רש"י הואיל ונוהגים כוותיה ושל ר"ת אינם אלא כדי לנאת ידי כולם וכה"ג עבדינן בגיל פסח דמזכירים אמנא לחוד כרצנן והדר עבדינן כריכה בלא ברכה כהלל וכן מאן דקרי מגילה ב"ד וט"ו מצנך ב"ד כרובא דעלמא וגראה דשל רש"י יהיו עליו בשעת ק"ש ותפלה כיוון דנהוג עלמא כרש"י לא יפרש מן הצטור לעשות אגודות ואחר תפלה יניח של ר"ת ואם ידלא שאל יחא כמערך עדות שקר צעמ"ל יקרא בהם שמע והיה אם שמוע עכ"ל ובש"ע כתב וז"ל ואם אינו יודע לכיון המקום ולהניח שניהם יחד יניח כדברי האחד של

והקורא קורא כסדר הכתוב בצרייתא ראשונה קדש והיה כי יציאך צימינו שמע והיה אם שמוע בשמאלו. ובהלכות הרי"ף אין כתוב והקורא קורא כסדרן. [א] ובשמושא רבא שהוא חיקון תפילין קדמוניות כתוב כסדר רש"י. וז"ל ומשוי פרשתא דקדש מימינא צציתא קמא ופרשתא דקמא דפסלין ליה והיה כי יציאך צציתא תנינא. ופרשת שמע בשלישית. והיה אם שמוע צרביעית. (ח) [ה] וצמילתא משמע כפי' רש"י צפרשת והיה כי יציאך צאצע מקומות הזכיר פרשת תפילין קדש והיה כי יציאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מנחת תפילין ד' פרשיות וכו'. והדר תני כותבן כסדרן ואם כותבן שלא כסדרן הרי אלו יגמו משמע כסדר ששנאן צרישא וצריך לפרש דצנתיצת הסופר קאמר שיכתבם כסדר שהם כתובים בתורה ולא על הנחתם צצתים. ובתפילין של יד שהם צעור אחד יניח חלק לפרשת והיה אם שמוע עד שיכתוב פרשת שמע: ולפי שנחלקו בצבר זה גאונים עולם [א] ותפילין של אלו פסולין לאלו [א] ואמרו חכמים מקום יש צראש להניח שם ב' תפילין וכן צורע (יה) ירח שמים יחא ידי שניהם ויעשה שני זוגי תפילין ויניח שניהם. וכיון בשעת הנחתן צאזותן שהן כתובין כחקקן צהן אני יוצא ידי חובתי ושאר הן כרצועה בעלמא. (ט) [ב] ואין כאן כל תוסוף אלא צעושה ה' צתים. ולא יניח שני הזוגין צבים אחד. דאחד מן הזוגין חול הוה ואסור לתתן צבים של תפילין. אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס וכים שלא יחליפם:

ו [שס] **ד'אמור** רב חננאל אמר רב החליף פרשיותיה פסולות. אמר אצ"י ולא אמרן [שס לה.] אלא [ל] גווייתא לצרייתא וגוייתא לגוייתא. אבל

כדאמר צפ"ק דסוכה ואמר צפ"ק דעירובין שערו היה נראה בין צ"ך למצנפת ששם היה מניח תפילין ודומה לציץ היה צמקום הראוי להניח תפילין אע"ג דגבי צ"ך כתוב מנחו ומתרגמינן בין עינוהי גצי תפילין גמי כתיב בין עיניכם ודרשין בגובה שצראש ע"כ ובספר תוספות יו"ט הקשימי לשאל כהא דמשמע הכא דהכי קי"ל דמקום יש צראש בו ואזכור זה לקמן בצמוןך והא דמצא ר"י במדרש כ"כ רבינו לקמן סימן ח' צסם שימושא רבא וגם תוס' הזכירו כן בהקומץ דף ל"ה ועיין בצדרי רבינו צצדר חיקון תפילין: ברצוצות בעצמא גרס': [ב] ואין כאן ב"ה תוסוף א"א בעושה ה' בתים. דאי עביר ד' צתים ואייתי אחרינו ואנח גציהו האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כדאיתא בצמנא דסנהדרין פרק הנחנקים וכלומר כיוון דאינו מחובר עם הצמים האחרים אינו חיצור להם והראוי למנוח היא המנוח והעודף כמי שאינו וכך פירש"י לעיל מהך וצריך לי עיון בצוגיא דפרק בתרא דעירובין דמשמע דכל תוסוף איכא אפילו אינו מחובר דכמה שנוי משנינן צמאי פליגי ת"ק ור"ג צמוצא תפילין דת"ק סובר דמכניסם זוג זוג ור"ג קסבר דמכניסם שנים שנים והוי פלוגתייהו צכל תוסוף ולת"ק דכוותיה קי"ל קאי טעמא למסקנא דמתוורתא דצשנינן מעיקרא והיינו דטעמיה משום דהוי כל תוסוף אי ח' מנח שנים שנים וא"ת דמתוורתא כדצשנינן מעיקרא דהיינו דפליגי צהא דאם יש מקום צראש בו קשיא נמי דא"כ לת"ק אין כאן מקום לשני תפילין דלא דמסקין רבינו הכא וזה כתבתי בצפר תוס' יו"ט צס"ד שם צפרק בתרא דעירובין ועיין דצ"ח גס בהלכות צצית סימן י"ט: ו [ל] גווייתא דברייתא. לשון רש"י שכתב בו ולשון ג"י שנתן וכ"כ הטור סימן ל"ד:

יד ושל ראש ויניח האחרים על סמך צרכה ראשונה ואם לא יוכל להניחם צבת אחת יניח של רש"י ויצנך עליהם בו עכ"ל ולפי שנראה כפל לשון נדחק רמ"י וז"ל לעשות ב' חלוקות בצבר וכתב דנית של ר"ת תחלה ויצנך עליהם ואח"כ יניח של רש"י כדי שיקרא צסם ק"ש ותפלה והדר כתב דיותר טוב שניה תחלה של רש"י ויצנך עליהן ויקרא צהן ק"ש ותפלה וזה דמסקי הש"ע ולי אין נראה כדצביו אלא דהש"ע מעיקרא כתב שאם אינו יודע בו שנייה צזה אחר זה ולא יצנך כ"א על א' והדר מפרש איזו מניח תחלה ואין כאן ב' חלוקות כלל: (ש) ואין כאן ב"ה תוסוף א"א בעושה חבוש בתים. וכתב רמ"י וז"ל צס"ס ל"ד וז"ל ולהיות שחי זוגות תפילין מסדר אחד שטהגין בו יש להסתפק אם יש בו משום כל תוסוף דשמא דומיא לצצית שיכול ללבוש כמה צגדים שיש צצית צסם וה"ה תפילין וכן משמע אמרם וז"ל צענין כל תוסוף כגון ה' פרשיות בתפילין דמשמע הא שחי זוגות לית צהו משום כל תוסוף כי יומנא ה"ה שחי זוגות מסדר אחד ואינו דומה לצצית שכל כקות חייב צצן ואצב ה' מינין צולבז אמרו ג"כ ה' פרשיות בתפילין ויש להחמיר שלא להוסיף כלל עכ"ל ופשיטא לי מלתא דצמחילה מכבוד תורתו שלא ראה הסוגיות צצגמנא שכתבתי אותן צצמעי"ט דלסוגיא דצפרק הנחנקים הא אמרינן צהדיא דלא הוי כל תוסוף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולסוגיא דר"פ בתרא דעירובין הא צצמנע צהדיא דקעצב צכל תוסוף ומש"ה אין לו להכניס אלא זוג זוג כשמצא אותם צצבת וכן פסקו כל הפוסקים גס רמ"י צצמנו כתב כן צא"ח סימן

קיצור פסקי הרא"ש

ה סדר הנחתן לצמים לרש"י קדש והיה כי יציאך שמע והיה אם שמוע ולר"ת קדש והיה כי יציאך והיה אם שמוע ושמע אצל צריך לכותבן על הסדר שכתובין בתורה הלכך של יד שהוא צעור אחד יניח חלק לפרשת והיה אם שמוע עד שיכתוב שמע: ו החליף פרשיותיה בין גווייתא לצרייתא וגוייתא או גווייתא לגוייתא וגוייתא לצרייתא פסולה:

הלכות קטנות הלכות תפילין

גווייתא לגווייתא וברייתא לברייתא לית לן זה [א] וליתא לדאביי דל"ש הכי ול"ש הכי פסולה:

ז [סג] **ואמר** רב חננאל אמר רב תימורא דתפילין הלמ"מ אמר אבי מעברתא דתפילין הלמ"מ תימורא הוא עור הנכפל למטה (ג) לכסות פי הבנים והוא בית מושבן של תפילין ונראה כעין דף של גשר. וממוך לשון רש"י משמע שהבנים והתימורא מעור אחד. והעולם לא נהגו כן לפי שטור הבנים דק. [ג] ולוקחים עור עב וזקוק וכופלים אותו לשנים ועושין נקב מרובע בצפל העליון (בא) ומכניסין בו הבנים. והכפל התחתון מכסה את פי הבנים. מעברתא היינו כשכופלין אותו העור [ג] חותכים ממנו צלד השלם משני לדרך ומניח בו צלמנע להכניס בו הניעות. ונקרא מעברתא על שם שהרעות עוברות צמור. ואין קצוות בו אלא ממשיך [ט] ומעצרים מלד זה לזה. ובערוך צערך מעבר כח מעברתא היא תימורא. וכן גשרים נקראים מעברתא ותימורא. ובתפילין הוא מקום שמכניסין בו הרעות ונקראת מעברתא דתפילין ולא צעי למימר דתרווייהו חדא מילתא [ז"ל דהא חשיב] ללא חשיב להו צגמרא צתרת. אלא משום דמחברי אהדי חשיב להו כחדא. וי"מ מעברתא היא רעותה קטנה שמעצירין למעלה על התפילין

רש"י ונ"י

או ברייתא לברייתא. כגון (והיה אם) שמע צשמאל קדש צימן של מניח: ז תיתורא. גשר לאחר שנתן האגרות בבנים דרך הפה הרחב שהבנים עשוין כעין צמי ידיים שקורין גט"ן ומכניס האגרות דרך הפה ונותנס צמחי האלצנות ומומן מג' הדפנות מכל אחת מעט והרעיות נשאר ארוכה וכופלו בית מושב של תפילין ונראה כעין דף של גשר: מעברתא. כשנתן הרעותה של תפילין סביב אותו תימורא יכפיל הקלף סביב הרעותה כעין שעושין לפי המכנס' שלא תהא הרעותה קצוה אלא כשהוא רחב מושכה אליו ואילו ומאריך ראש זה ומקצר ראש זה ולשון מעברתא שמעצירה ומושכה לכל דד שירלה: ח שי"ן של תפילין. לבית חילונה עושין כמין קמטים דקים בקלף ונרקזין בו כעין שי"ן: וצריך שיגיע חריץ. שכן בית לבית עד מקום הספר למטה כלומר עד בית מושב דהיינו תימורא: כיון דמנכר. חרץ למעלה קלת וא"ל להגיע למקום הספר:

מעדני יום טוב

שנה פשוטה היא שג"ד או שג"ה ימים וכשתולא השבחות והימים טובים ישארו ש' שהרי יש בכל שנה פשוטה חמשים שבחות ואע"פ שיש יותר מה' ימים טובים אפילו אם אין יו"ט אלא יום אחד דר"ה ויו"כ וסוכות ועגרת ופסח ואחרון שלו ושבעות הרי שבעה מ"מ על הרוב יחולו קצתם בשבת וגמלאו שנכללו בשבחות וכ"כ רמ"י ז"ל והר"י אכסדרני כתב שהטעם הנהוין לש"ין של תפילין מפני ששם ההו"ה צא"ת צ"ש עולה שי"ן והיינו מנפ"ן ועל כן נאמר וראו כי שם ה' נקרא עליך שאין נראה מנחוך אלא השינו"ן עכ"ל ולכל הני טעמי משמע דליכא צינייה דשי"ן דצראש לל"ת יו"ד דציד וכמו שיתבאר לקמן סימן י"ב: [א] וצריך שיגיע בו. פירש"י חרץ של הצלת הבנים כו' ולקמן בסמוך מפרש רבינו עוד פי' אחר: [ב] צורתא דשי"ן דימינא דמינא תצ"ת ריש"י ובשמא"ד ד' רישיה. ובסמ"ג עשין כ"ב כתוב ואני הנקדן אומן לעשות תפילין שמעתי הטעם שהוא כנגד צ' כתיבות שיש לנו כתב הלוחות וכתב ס"ת כתב הלוחות היה כתיבה שוקעת שנאמר חרות על הלוחות הרי שכל האותיות היו מן האויר נמצא שיש לש"ין ד' דפנות לה' אריות היא שי"ן לה' ראשין של קמטים ויעשה שי"ן מג' האיות (ועי' גד"ח) והשנית כתיבה צולעת הוא כתב ס"ת שכתב משה שהוא צולע על הקלף לפיכך שי"ן של ד' ראשין כנגד שי"ן של קדש היא ראשונה לבנים כמו שכתב הלוחות קודם לכתב ס"ת ועוד שהוא כתב הצורא ראוי להאריך ראשון וכן קבלתי מכל מלמדי כי קדש כנגד שי"ן לה' ראשין ע"כ: [ג] דאיכא מ"ד גרס והוא לעיל סימן ב': [ד] והרמב"ם ז"ל כתב שכורכים את הפרשיות במטפ"ית. והאריך בזה רבינו לקמן בסדר מיקון תפילין וע"ש:

דברי חמודות

בארך ישראל צעני תפילן של יד דאין מעצירין עליו רעותה זו כשעושין אותם כן: (בב) שי"ן ש"ף תפילין ה"י. ופרש"י לבית חילונה עושין כמין קמטים כו'. וכתב באורחות חיים שזיהר שלא יעשה השינו"ן צדפוס שאם עשאם לא ילא מפני שהוא חקק חוכות וכ"כ הר"ר יונה והרשב"א עכ"ל וכתב הצ"י דנראה מדברי הרמב"ם והרא"ש והטור לדקדק כן שלא כתבו שיעשה השינו"ן צדפוס ושמעתי שהאכסניוס נוהגים בכך שמקטנין העור במלקט על ידי כפילה כחופל מהעור עד שנעשים סעיפי השינו"ן בחקיקות ירכות אצל אנו נוהגים לעשות השינו"ן צדפוס וגם צא"ח כתב שי"א שאין לחוש בזה ופוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל ואני כתבתי בניסין פ"ב סי' י"ח דנ"ל צדפוס כשר לכל דבר שצריך כתיבה ע"ש: (בד) ובשמא"ד ארבע ריש"י. לשון הסמ"ג פירוש שני וידיו"ן יעשה בתוכה כדאיכא ציטמושא רבא ע"כ וכבר כתבתי צמעי"ט צטעם הב' שינו"ן צסם הנקדן הכתוב צסמ"ג וכתב ג"כ על זה הפירוש שהוא קשה צעיניו לפי הטעם דשי"ן של ד' ראשין שהוא כנגד כתב הלוחות שכל האותיות היו מן האויר ואם היו שם שני וידיו"ן לא תהיה צנפוס שי"ן לפי שהראש אמצעי חריך שיגיע עד שולי הבנים בכתיבה ספרדית וכן לשוקעת עכ"ל ובצ"י כתוב בכתיבה נפרדים ונדחק בהגות הלטש מלכות לפרש לשון זה ולא יתכן לפי פירושו לשון דוכן לשוקעת אצל הגירסא צסמ"ג בכתיבה ספרדים כלומר כתיבה הצולעת והיא כתיבה תמה לאפוקי כתיבה הנקרא כתיבה משט"א והוא הכתב שאנו כותבין בו איגרותינו וספרדים מלבד ס"ת ומגילה וכו"א בזה: (בה) ושמא בש"ף יד קאמר בו. גם המרדכי כתב דיש לפסול כשכורך קלף או מטלית על הפרשיות משום דאין בית החילון רואה את האויר ואין לפסול מהאי טעמא כו' (עיין בדברי רבינו ס"ס דלעיל) ובפוק דבדרי הטלה פוק חזי מאי עמא דבר דהלכה רופפת צדיי וכבר נהגו כשימושא רבא עכ"ל ולקמן בסדר מיקון תפילין יתבאר יותר היאך נוהגין בזה: (כו) עוד כתוב שם בתיקון ש"ף תפילין שיעושין אותן רחבים בו'. וכל סדר מיקון

קיצור פסקי הרא"ש

ז דין תימורא ומעברתא: ח דין שי"ן של תפילין וחריך לכרוך סביב הפרשיות קלף אחד: א חריך צריך שיהא ה התפילין שמורות מצחן ומצפנים אחו גוון שיהו חוץ מאלוים וגם עור הבנים טוב לעשות שמור:

קובץ מפרשים

(א) ס"א אם [גליון]: (ב) צריך שיהיו התפילין שחורות. כצ"ל [יעב"ץ]: (ג) צ"ל הרצועות [גליון]:

תפילין שעושין אותן רחצים ב' אלכצות ואי עבדינהו טפי שפיר דמי ואי פיתח לא מיפסלי דבכי. וארץ שיגיע חריץ למקום החפר. (ב) פירוש [ה] חריץ של שי"ן למטה יגיע עד מקום החפר. ורש"י פירש כריץ שיגיע חריץ של הבדלת הבחים עד מקום החפר. [ו] ופירושו נראה מדאמר של שי"ן ולא אמר של חיתורה. ונהגו כשני הפנים להגיע חריץ השי"ן וחריץ הבדלת הבחים עד התפירה לחומרה. כאציי ודלא כרב דימי. אמר אציי האי קילפא כריץ למיבדקיה דלמא אית ציה ריעותא ובעינן כתיבה תמה וליכא. רב דימי מנהרדעא אמר לא כריכא דקולמסא בדיק ליה (בב) [ז] וכן הלכה והי"ג אמר' צהעור והרוטב (דף קיט:ׁ) כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב: א"ר ינחק (בב) לרעות שחורות הלמ"מ. והא תניא תפילין אין קושרין אותן (פ) אלא במינן בין לבנות בין שחורות בין ירוקות. ואדומות לא יעשה משום גנאי וד"א. לא קשיא כאן מצניס כאן מצחון. מצניס מאי גנאי וד"א איכא וימנין דמתהפכי ליה. ים שעושין צמים של תפילין מעור לבן [ח] דלא נאמר אסורות אלא צרלעות (פא) ומכל מקום נוי תפילין הוא שיהא הכל שחור:

ט [מנחות לה. ע"ש] (זב) **תניא** תפילין מרובעות הלמ"מ [ט] אמר רבה בתפרין ובאלכסונו. [י] נימא תנינא להא דתני רבנן העושה תפלתו עגולה סכנה ואין צו מנזה. אמר רב פפא מתניתא דעבידא כאמגוזא. פירוש עגולים מכל זד כאגוז והיינו נמי דקאמר סכנה שאם ידחוף ראשו בקורה יכנסו בתוך ראשו אבל אם הם רחצים למטה אף על פי שאין להם זוויות כשרים קמשמע לן [ב] דלכריסם להיות מרובעים (ה) [ג] כגון ארבע צמים של ראש שיכוין שיהו מרובעים לפוסות של ד' הצמים וכן דפוס של יד שיהא מרובע אלא תפילו

					
קולפא. קלף שכותבין עליו תפילין: ריעותא. נקב: כתיבה תמה. שלמים ותמימה דכתיב וכתבם: אלא במינן. של עור [ולא] של משי ופשתן: אדומות לא יעשו מפני גנאי. שמה יאמרו גרדן הוא וממס חטטיי נצטבו והאדימו הרעות: ודבר אחר. שמה יאמרו אשמו נדה צעל ונצטע דמה: מבפנים. תפילו לבנות ודלאר ר' ינחק שחורות מצחון: דמתהפכא ליה. מה שצניס מצון ונראה האודס: ט תפילין מרובעות כו' בתורפין. בתפירתן ישמור את ריעותן שלא ימשך חוט התפירה יותר מדאי שלא יכוולו ויקרר רחט שקורין גרלולני"ד: ובאלכסונו. שיהא ריעותן כמיוון ארכי כרחט כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים כל אמתא צריבע אמתא ומרי חומש' צאלכסונא ולא יאה ארכי יותר על רחט שאפילו ים לבן וזויות פסולות: תפלתו עגולה. צית מושב תפילין עגול שאין להם צית מושב אלא כמין דופן צינה: סכנה. כשיכנסו צפתה ויכה ראשו צאקסופה שלא יכנסו התפילין צראשו: ואין בו מצוה. דמרובעות הל"מ: כאמגוזא. שער צית מושצה (עגול) [תדוד] צימור אלב עגול כעגיל וכעצנת אומר דכשרה שהרי ים להם [צית] מושב:					

סידור תפילין

[ה] ה"ג צס"א חריץ של שי"ן דהיינו חודה של שי"ן יגיע למטה עד איחוי התפר: [ו] ה"ג צס"א והפי' ראשון נראה עיקר מדאמר' של שי"ן ולא אמר' של חיתורא: [ז] ה"ג צס"א וכן הלכה וכן נמי אמרינן צהעור והרוטב: [ח] ד"א נאמר שחורות גרס צס"א: ט [טז] אמר רבא וכן הוא ברי"ף אבל בגמ' הגירסא רב פפא: [י] נימא **תנינא** ד"הא דתנו רבנן. וכן הוא ברי"ף ויש לפרש דה"ק לימא דהתם תנינא להא דת"ר הלא ועוד נ"ל דלשכתב הגירסא מס"פ הקורא עומד דהתם אמרתי דהעושה תפלתו עגולה כו' קאמרין צגמרא לימא תנינא להא דת"ר ובגמ' דהכא הגירסא לימא מסייע ליה: [כ] ה"ג צס"א כריכין להיות מרובעים ולא מצעיא בתפילין עלמס דלכריכין להיות מרובעים כגון ארבעה צמים של ראש שיכוין שיהיו: [ל] ויא מבציא בתפילין עצמב בו' בגוין ד' בתיב בו'. וז"ל המרדכי תפילין מרובעות הל"מ לכאורה משמע דקאי אגוף הצמים בין אשל יד בין אשל ראש לאפקוי מאותם שעושים של יד בדפוס עגול מלמעלה רק שמרצעים החיתורא מלמטה ואדרבה על כרחך הצרייתא מיירי צגוף הצמים שהם עיקר התפילין ע"כ: [מ] דבעינן שיהיו מרובעים מב"צ צד שיהא ד"הא א"בסוין שאמרו הבבאים בו'. צפ"ה דעירובין דף נ"ו. והוי יודע שא"א לעשות שום מרובע בדיק אלא כריץ שיכוין כפי האפשר לו לעשותו וממתני' דפ"ד דעירובין דתנן זכה לו מקומו אפליס אמה לכל רוח כו' ומכ"א מרובעות מכלל מרובעת פי' הרמזים וז"ל אמרו כטבלא מרובעת לפי שא"א בתלככה לעשות מרובע בדיק ולפיכך הודיע שדי לנו שיהא כמרובע כפי היכולת של האדם כמו הלחות המרובעות שהכוונה צהם הרצוע כפי היכולת עכ"ל ועיין עוד מה שאכתוב לקמן על ונהגו לרצע גם התפירה: [נ] ונהגו דרצע גם

עשייתן כיצד עושין יתבאר שם צס"ד: (ב) פי' חריץ ש"ץ שיו"ן בו'. וכתב רמ"א צסס הצורך שאמר שלא ימשוך השי"ן הרצה אלא בגס שולי השי"ן יהיה נראה על התפר ע"כ וכתב צסס סמ"ג שהיו"ד שצני"ן כריץ ליגע למטה בשולי השי"ן ע"כ וכבר ראית לשון הנקדון לעיל סעיף כ"ד: (בב) וכן ה"ב"ה. עיין מה שכתבתי צוה הצלכות ס"ת סעיף ע"ו: (בב) ררובעות שחורות ה"ב"ה. משמע שאם לא עשאן שחורות פסולות ורמ"י ז"ל נשתבש צוה צסימן ל"ב סעיף מ' שכתב שהוא הל"מ ודוקא לעיקר מלותן ועוד אכתוב על דבריו צוה לקמן סעיף ל"א ובסימן ל"ג סעיף ג' סתם הל"מ דלרעות שחורות ולא כתב דהיינו דוקא לעיקר מלותן וכמו צס"ה צפניס סימן קצ"א שיש להסתפק אם עובד כוכבים יכול להשחירם לבדו כמו שאר חקויני עור או שמה כיוון דלרעות שחורות הל"מ כריץ השחירה לשמה ואסור צעובד כוכבים כמו גצי לציית דבעינן טויהה לשמה וגם לציעה דבעינן לשמה והמתנה"צ ובמתפחות כתב סתם שלא ישחירם עובד כוכבים אלא ישראל כמו טויהה דלציית וציעה דבעינן לשמה עכ"ל ובדבריו הללו כתב הטור צסימן ל"ג וכבר רמ"א דולא כתב דעובד דאפי' צדיעבד פסול: (ד) א"א במינן. פירש רש"י של עור ומסיים נ"י טטורה ואפי' איתא צפ' צמה מדליקין דף כ"ח תני רבי יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור צמה טטורה צלבד למאי הלבחא לתפילין ופרכינן תפילין (צהדיא) [צהדיא] כתיב צוה למשן תהיה חורת ה' צפיך מן המותר צפיך אלא לעורין פרש"י עורו דפוס שלהן דהאי לא מלמשן תהיה נפקא דהא לאו חורה כתיבה ציה ופרכינן והאמר אציי שי"ן של תפילין הלמ"מ פירש רש"י וכיון דלות השם נכתב צקמטיס שלו מותר צפיך צעינן ומקרא נפיך ומסקינן אלא לרלעות:

הלכות קטנות הלכות תפילין

התפירה שהוא חופר יחד שני כפלין של החיתורה תהיה מרובעת. ולא חימא תפילו הצרכה וקצרה רק שיהו לה ארצע זווית קמ"ל. ובאלכסונו [ב] דבעינן שיהו מרובעים מכל זד שיהא לבן אלכסון שאמרו חכמים (רעיון דף נו.) כל אמתא צריבע אמתא ותרי חומש' צאלכסונא. וכמו שהתפירה צריכה להיות [מרובעת גם צריכה להיות] החיתורה עצמה מרובעת. ולכן מקצרים צליטת הכפל מקום שהרלועה עוברת צו דהיינו מעצרתא. וחומסין אותו משני צדדין שלא תהיה המעצרתא רחצה כמו החיתורא כדי שיהיה ניכר ריצוע [של] החיתורא שהוא מושב התפילין ורש"י פירש תפילין מרובעות הצמים מרובעים ובתפרן פי' ישמור בתפירתן את ריצוען שלא ימשוך חוט [התפירה] יותר מדאי כדי שלא יכוולו ויקרר רחצן. משמע מתוך פירושו שעיקר הריצוע על הצמים ומושצן. [ג] ונהגו לרצע גם התפירה (ד) ותופרן סמוך לצמים כדי שיהיו מהדוקים יחד הצמים ומשיירים מן החיתורא סביב התפירה ויש שתופרין יחד שתי כפילות [ג] של החיתורא צשפתה כדרך חופרי צגדים מצלי שיור כלל חוץ לתפירה. ולפי זה ריצוע התפירה והחיתורא הכל אחד הוא. ואפשר שרש"י סובר כן ולכן לא הזכיר ריצוע בתפירה [ע] אלא הזכיר שלא יתקלקל רחצו ע"י התפירה. דכיון שהתפירה היא צשפה [ג] אם ימשוך החוט יותר מדאי יקלקל רחצו ע"י התפירה כיון שהתפירה היא צשפה וצירושלמי [צ] דפ"ק דמגילה [ק] בורכנן צשערן ותופרן צגידן וכשהוא חופר [ר] יהא חופר בתפירה הזאת צסחם משמע כדרך כל חופרי צגדים שתופרים צשפת הצגדים זה לזה. ונראה יותר טוב כמו שנוהגים לתפור סמוך לצמים ולשייר מן החיתורא חוץ לתפירה שמתוך זה יהיו הצמים מהדוקים יפה וכל הריצוע נשמר יפה:

רש"י ונ"י

קולפא. קלף שכותבין עליו תפילין: ריעותא. נקב: כתיבה תמה. שלמים ותמימה דכתיב וכתבם: אלא במינן. של עור [ולא] של משי ופשתן: אדומות לא יעשו מפני גנאי. שמה יאמרו גרדן הוא וממס חטטיי נצטבו והאדימו הרעות: ודבר אחר. שמה יאמרו אשמו נדה צעל ונצטע דמה: מבפנים. תפילו לבנות ודלאר ר' ינחק שחורות מצחון: דמתהפכא ליה. מה שצניס מצון ונראה האודס: ט תפילין מרובעות כו' בתורפין. בתפירתן ישמור את ריעותן שלא ימשך חוט התפירה יותר מדאי שלא יכוולו ויקרר רחט שקורין גרלולני"ד: ובאלכסונו. שיהא ריעותן כמיוון ארכי כרחט כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים כל אמתא צריבע אמתא ומרי חומש' צאלכסונא ולא יאה ארכי יותר על רחט שאפילו ים לבן וזויות פסולות: תפלתו עגולה. צית מושב תפילין עגול שאין להם צית מושב אלא כמין דופן צינה: סכנה. כשיכנסו צפתה ויכה ראשו צאקסופה שלא יכנסו התפילין צראשו: ואין בו מצוה. דמרובעות הל"מ: כאמגוזא. שער צית מושצה (עגול) [תדוד] צימור אלב עגול כעגיל וכעצנת אומר דכשרה שהרי ים להם [צית] מושב:

מעדני יום טוב

התפירה. וכתב הר"י אכסנדרני וז"ל כיצד יעשה שתהא התפירה מרובעת תחלה מרצע עור החיתורא מלמעלה ומלמטה ויתקן ממנו המעצרתא משני הצדדין מכאן ומכאן צענין שיהיה ניכר ריצוע החיתורא ובכפל העליון של החיתורא ינקוב נקב מרובע מקום הכנסת הצמים צריצוע גמור וקודס שיכניס הצמים צצרכה כריץ שיתקן מקום התפירה שיהא צריצוע והוא שיעשה ד' נקבים צד' וזויות הארכה וישער מנקב לנקב שיעור שוה כמנקב לחצירו עד שיהיו הד' נקבים צבד' הזוויות עומדים על קצב אחד וכן אלכסון כריץ שיהיה צריצוע והוא כשיקח מחוגה ויעשה עיגול על ד' הנקבים צבד' הזוויות אם ימצא שלא עבר היקף המחוגה חוץ לאחד מהם או לפנים ממנו או יכיר שאלכסון שוה צשוה אם מצא שערב חוזה לו או לפנים ממנו או יכיר שאין אלכסון שוה ויחזור ויכוין עד שלא יעבור סיבוב המחוגה מאחד מד' הנקבים לא לפנים ולא לחוץ וכשימצא הד' נקבים עומדים צשייו או יעשה ד' שרטוטין מכוונים מנקב לחצירו ובאלו הד' שרטוטין יעשה התפירה ואו תהיה מרובעת כהלכה וכן לוו לעשות צריצוע הארכה וצריצוע החיתורא לנטות הריצוע צמחוג צריצוע וזויות כאשר כתבתי עכ"ל: [ס] ה"ג צס"א של החיתורא צמקוס שפתה: [ע] ה"ג צס"א אלא הזהיר שלא יקלקל: [פ] ה"ג צס"א אם ימשוך החוט יותר מדאי ויקלקל את הריצוע וצירושלמי: [צ] ד"פ דמגי'ה. הלכה י"א: [ק] בורבן בשערן ותופרן בגידן. צירושלמי שלפנינו הגירסא בורכין צשער כו' ותופרין צגידין וכך העתיקו ג"כ רבינו צסוף הלכות ס"ת ומי"מ גירסא זו נמצאת במסכת תפילין כחצו צרינו צהלכות ס"ת ר"ס צ' ע"ש: [ר] ה"ג צס"א יהא חופר בתפירה הזאת ומדלאמר בתפירה הזאת משמע כדרך כל תפירה של חופרי צגדים:

דברי חמודות

(א) ובי"ב נוי תפילין הוא שיהא הב"צ שחור. וכתב הטור סימן ל"ב ואם עשאן מוצע אחר כשרים אלא שעיקר מלותן להיות שחורות ולא כתב כן צסימן ל"ג גצי רלעות שחורות והיינו טעמא דהתם הל"מ הן ואם עשאן מוצע אחר אה"י דפסולות וגם צוה נשתבש רמ"י וז"ל צסימן ל"ב סעיף מ' שכתב הלמ"מ שיהיו שחורות בין הצמים בין הרלעות והיינו דוקא לעיקר מלותן מיהו אם עשאן כו' וטעה בתרמי' דלאן דין שניהם שוין דהצמים אינם הלמ"מ ושנית דדוקא צמים הם לעיקר מלותן צלבד ולא כן הרלעות אלא אפי' לעבד וכבר כתבתי זה לעיל סעיף כ"ח ולענין להשחיר את הצמים ע"י עובד כוכבים לכתחלה טוב שיסחירם ישראל לשמן ולא עובד כוכבים כדלעיל סעיף כ"ח לענין רלעות מיהו כתב רמ"א שמתא כתוב דצדיעבד כשר אם השחיר עובד כוכבים עור הצמים: (ב) **תניא** תפילין מרובעות ה"ב"ה. נמצא בתשובה אשכנזית א"ע"ג דגצי לציית קי"ל שאם ניתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר כשיעור מן הקרן כשר דהיינו דוקא לציית דכתיב ועשו להם לציית כלומר צעשה עשייה דוקא קפיד קרא אלב תפילין מרובעות הל"מ וכל שעתא צענין שיהיו מרובעות עכ"ל: (ג) ויא מבציא בתפילין עצמבם דצ"ל מרובעות בגוין ארבע בתיב בו'. וכתב הרמז"ס צפ"ג מה"ת צענין מעשה התפילין וז"ל לוקח עץ מרובע ארכו צגצהו ואם היה צצהו יותר על רחצו או פחות ממנו אין צרך כלום ואין מקפידין אלא על ארכו שיהא כרחצו וכ"כ סמ"ג דעגוזה הצמים אין קפידא צריצוע וכתב עוד דצצית אי' לבדו אי"ץ ריצוע וכתב רמ"א צסס הצורך שאמר שיעשה כל הארבעה צמים צשוה שלא יהא אחד גדול מחצירו: (ד) ותופרן סמוך דבתיבם. ויזהר שלא יתפור הכתב עם העור כ"כ המרדכי ועוד יתבארו

קיצור פסקי הרא"ש

ט כריץ הצמים להיות מרובעים בין של ראש בין של יד וגם החיתורא והתפירה שצביצ הצמים:

הלכות קטנות הלכות תפילין

י' (סס) אָמוֹר רב הונא תפילין כ"ז שטצלן קיימת כשרה. ורב חסדא אמר נפסק שמים כשרה שלש פסולת (דא) צערוך פירש טצלן היינו עור הבזים שהיא בטבולא מרובעת. אמר רבא הא דאמרן שמים כשרה (דא) לא אמרן אלא זו שלא כנגד זה אצל זה כנגד זה פסולה. וזה כנגד זה (לא) לא אמרן אלא צדדחתא אצל צעמיקתא לית לן צה. ה"א ל ציי לרב יוסף ה"ד צדדחתא וה"ד עמיקתא א"ל כל היכא דמיחלל צשלחא והדר חלים עמיקתא. איך דחתתא. [דף לה:] (דא) א"נ היכא דמיחלל צמיחנא אחיא צבתריה דחתתא. איך עמיקתא. טצלן היינו עור של הצמים. (לט) וזה שלא כנגד זה היינו שנפסק עור צית אחד והאחד שלם והשלשי נפסק:

י"א אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפילין א"ל מהו לייקטריה א"ל [ש]וקשרתם שחתא קשירה תמה. פירש"י ואם יש קשר אחד צרצועה מלכד קשר שקושרין צראש חו לא הוי קשירה תמה. לישנא אחרינא רצועה שלימה ולא קשורה. א"ל רב אחא צריה דרב יוסף לרב אשי מהו למיחפרינהו ועיולי חופרין לגוי א"ל פוק חוי מאי עמא דבר. רש"י פירש לאיסורא ור"ת פירש להיתירא כי ההוא דפ"ק דעירובין (דף יד:) גבי הלמי ולחיים וההיא [ה] דפרק כ"ד מנכרין (דף מה.). וציימושא צרא כחצ היכא דאיפסק רצועה לא שרי לכרוכיה וכו' עד או למייטיה ולא לייקטריה שנאמר וקשרתם קשירה תמה. (מ) זה משמע כפירוש ר"ת דשרי תפירה וצירושלמי דפ"ק דמגילה [הלכה יא] רבי ירמיה איפסיק ליה רצועה של תפילין שאל לרבי אבא בר ממל א"ל וקשרתם

הגהות הב"ח

ה א"ל אביי בחדתא וד'הד עתיקתא וכו' והדר חלים עתיקתא. ג"ב עיין בגמ' ובמרדכי דהג' איפכא:
ו ההם "הוא" דתשמישי מצוה "ציננהו" כו' קדושה "ציננהו" כצ"ל:

רש"י ונ"י

י טבלא. זהו עור של צמים ואע"פ שנקרע העור שצין צית לצית כיון שלמעלה לא נקרע כשרים: שו"ם. שמי דפטת צציי צמים זה שלא כנגד זה כגון שנפסק צית ראשון צית שלישי ואחד שלם צייטה: זה כנגד זה. שני צמים הסמוכים ל"א זה כנגד זה צמון אייר חריץ אחד נפסק דופן צית או דופן צית שבעדו: זה שלא כנגד זה. שנפסק [וה] צאזיר אחד זה צאזיר אחר שאין קרע רוחא את חצירו שהצית מפסיק צייטה וצדדחתא ונפסקו ודלי עור מקולקל הוא: דמתלי בשלחא. כשאומו צעור ומתפצט: הדר חלים. חלים לשון חצור שמתחצר וחזור הקטן למקומו. שלחא עור כמו והפשיט ושלח: א"נ כל היכא דמתלי במתנא. כשאומו אדם צרצועה התלויה צנן: ואחרו תפילין אבתריה. ואינו נתקין דחתא ואיך שנתקין עמיקא לא אחיא צבתריה: יא קשירה תמה. שחתא הקשירה נאה ואם יש קשר א' צרצועה לצד מקשר שקושרין צראש חו לא הויא קשירה יפה ל"א קשירה תמה רצועה שלימה ולא קשורה: ועיילא לתפירה לגאז. צליטת התפירה מצפנים ולא צמרון כדי שמהלכה שלימה: מה עמא דבר. ויזין דלין טהגים כן לא תעשה: גרדומי רצועות. מה שמולה מן הרצועות לאחר שנתקשרו צראש אס נפסק מאותן שירים ונשמחיר גרדומים כשרים גרדומים היינו (שירי) שירים: [גרדומי תכלת כו']. שיעור תכלת מפרש צב' התכלת ושיעור אוזב מפרש צב"ק דסוכה: מכלל דאית להו שיעורא. תלמיית הרצועות לצד הקשר דממני להו שירים לגרדומין: מחוי כפוף. כמה שיכול לפשוט מאכנע עד אמה: פשוט. כמה שיכול לפשוט מגודל ועד אכנע דלגבי (פשיטה) אכנע וגודל הויא בפשיטה ולגבי אמה ואכנע כפופה לפי ששאכנע לגודל מתפצט יותר הרבה מציין אכנע לאמה. לשון צרדה צרמה דדא צרה

מצדני יום טוב

נב"ד: [ת] דפרק ביצד מברכין. והוא צסופו אלר"ט אומר צורא נפשות צבות כו':
[א] ה"ג צב"א אלא גזומה ויראה דמייירי שנפסק הרצועה: [ב] דהא בעי רב דימי צביבור. לקמן צסמוך: [ג] אמר רב דימי. צגמ' גסר רב פפא וצרי"ף הגירסא רב פפי:
[ד] אבא אבא אבא דתשמישי קדושה. דלמניא צפרק צני העיר דף כ"ז אלו הן תשמישי קדושה כו' ונרמיק של תפילין ורצועותיהן וצסימן דלקמן מיימי ליה רצניו: [ה] ופותרה

דברי חמודות

ואלו הן הדשים כל שאומזין מקאת העור שנקרע תפרו וחולין צו התפילין והוא חזק ואינה ניכרת הרי אלו חדשים ואם אין ראוי לתלות צו אלא הוא נפסק הרי אלו ישנות עכ"ל וגם צזה כתב הטור כגירסת אציו רבי ז"ל דצחצחות פסולות צישנות כשרות וככת רמ"א דנ"ל דטוב לחוש לשתי הגרסאות והצ"י צבס"ם ל"צ כתב על פי' המפרשים כדצרי רצניו והערוך ועל פירוש הרמב"ם וז"ל ולענין הלכה צנקוס דלא אפשר יש לסמוך על דצרי המיקל כדי שלא יחצטל ממצות תפילין עכ"ל וצש"ע שול לא כתב כלום מזה ומ"מ כשכתב לפירוש הרמב"ם לא סתמו אצל כתצו על שמו של הרמב"ם: (מ) זה מצימצע בפר"ח. אצל צהגהות מיי' כתצו וצשימושא צרא פסק להחמיר וצבס"ה כתב שאין להקל צלא ראייה וצמ"ג ומרדכי נטה לדעת ר"ת ומדצרי הרמב"ם נראה דס"ל ג"כ כרש"י ומסיק הצי" ס"ס ל"ג דלענין הלכה היכא דאפשר חושצין להחמיר אצל היכא דלא אפשר מוטב לסמוך על דצרי המיקל מלהצטל ממצות תפילין עכ"ל: (מא) ויראה דמייירי שצפצפה הרציונה המקפת הראש והזוריע. וככת צתרומוות הדשן שהוא מסופק דעת רצניו אי הרצועה המקפת הקיצורת דוקא קאמר דהיינו מקוס שהצריך צו הכחוצ קשירה או כל שיעור רצועה דהיינו כשיעור שיש מן הקיצורת עד האכנע וכדי שיכרוך צלאנע ג"פ (כמ"ש צנסיק מ"ד צב"ד) וכ' הצי" דצב"ה משמע צהדיא צמון שיעור רצועות היד דהיינו כדי שחגיע עד אכנע אמצעי ויכרוך צו ג"פ אס נפסק אין לו תקנה לר"ת צקשירה ולרש"י אפילו צתפירה ולפי דצריו אפשר דה"ה לא נעויות הראש שאין להם תקנה אס נפסקו חוך שיעורן דהיינו של ימין עד הטור ושל שנחל על הצוה (כלקמן כפוף פדרי מיקון תפילין) וצתרומוות הדשן העלה דליין לאסור צרצועה של יד צאזוך השיעור שמן הקיצורת עד אכנע האמצעי וכפי מה שיכול לכרוך ג"פ צציב האכנע אלא אס היה פושט הרצועה מן הקיצורית עד האכנע צלא כריכה צציב הזרוע אצל כל יתרון האורך שהוא צצציל צמורך הרצועה כמה פעמים צציב הזרוע כמו שרגילין העולם צאחרו יתרון אין להקפיד אקשירה ותפירה כלל דלית מן האורך וכן הוריתי כמה פעמים להחיר עכ"ל ת"ה מסיק הצי" דהיכא דלא אפשר מוטב לסמוך על דצרי המיקל מלהצטל ממצות תפילין: (מב) מור בריה דרבינא עביד בי דידן. פירש"י כמנהג שלנו וז"ל החוספות עצדי כי דידן דפשיט וצדי לכו על כתפיו מלפניו: (מג) ופותריה דרציונה באורכיה דשיעורה. וככת הרמב"ם שאס הימה רחצה מזה השיעור כשריה. וככת עוד וצירי הרצועה

קיצור פסקי הרא"ש

י נפסק עור של שני צמים זה אצל זה פסולים זה שלא כנגד זה כגון ראשון ושלשי כשר וה"מ דפסול זה אצל זה צדדחתא אצל צעמיקתא לית לן צה: יא רצועה של ראש או של יד שנפסק מה שמקיך הראש או הזרוע אינו יכול לא לקושרה ולא לתופרה אצל התלוי ממנה אין קשירה פסול צה: שיעור אורך הרצועה צ. ורוצח צאזוך שצורה:

קובץ מפרשים

(א) בגמ' הגי' רבה ובר"ף רב [גלילין:] (ב) שיעור אורך הרצועה. ג"ב עי' לעיל בראש"ש שחסר כאן [יעב"ץ]

רבינו

הלכות קטנות הלכות תפילין

אשר

לה

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עזו והדר> - לג מנחות תלמוד בבלי עמוד מס : 467 הודפס ע"י אוצר החכמה

א מ"י פ"ג מהלכות תפילין הלכה ט' טו"ש"ע
א"ת סימן מב סעיף א'
ב מ"י שם פ"ג הלכה ט'
טו"ש"ע א"ת סימן לב
סעיף מה'
ג מ"י שם פ"ג הלכה ט'
[עין כסף משנה שם
וב"י סימן לב] סעיף ע' עין
כ טו"ש"ע א"ת סימן לב
סעיף א' וטור סימן לב
ד מ"י שם פ"ג הלכה י'
[וע"ש] מהלכות יסודי
המורה הלכה ט' טו"ש"ע
א"ת סימן לב סעיף ד'
ו [סימן] שלד סעיף כ'
וטו"ש"ע י"ד סימן רפא
סעיף א':
ה מ"י פ"ג מהלכות
תפילין הלכה י' טו"ש"ע
א"ת סימן לב סעיף א'
[וטו"ש"ע י"ד סימן רפא
סעיף ג']
ו מ"י שם פ"ג הלכה י'
סעיף ט' טו"ש"ע א"ת
סימן לב סעיף י':
ז מ"י שם פ"ג הלכה א'
והלכה ט' סעיף א'
והלכה ט' סעיף א'
טו"ש"ע א"ת סימן לב
סעיף מד':
ח מ"י שם פ"ג הלכה א'
והלכה ט' סעיף א'
טו"ש"ע א"ת סימן לב
סעיף מד':
ט מ"י שם פ"ג הלכה א'
והלכה ט' סעיף א'
טו"ש"ע א"ת סימן לב
סעיף מד':

שלמי הנבחרים

א מ"י פ"ג מהלכות תפילין
ה"י פ"ג על זה
וסבירא ליה דעור חמים
של תפילין לא צני מיעד
לשמן ושאר הפוסקים^(ט)
כתב כדכינו דגם עור
הבנים כריך שיהיה
מועד לשמן. וטור סי'
לב וכתב בספר המלכות
[פ"ג ט"ז ע"ד דק, ד] דכיוול
לעשות הבנים מתקין
גם את הקורא עור
ומעור השלל א"ע'
דחשוב כנשר לענין
טומאה:
ב מ"י פ"ג מהל'
תפילין (ה"א) פ"ג
וכתב דהלכה למשה
מסיני שכתוב הפשוט
במטות ואח"כ יכיר
שער על המטות
וטו"א"ס סי' ל"ב כתב
כדכינו:

ג סעיף עין כ"ב (קד).
ד מביא דעת רב
שכירא ורב האי ורבינו
יעקב (תורה והקול)
דלמינא ע"ס רבינו הלכות
קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

שמו"ע. כמו כן צ"ע בהרבה ספרים והוא מלשון טלאי שהוא
מפיה כלומר שמכסה כל הבנים צעור אחד שגוראין כצית אחד
ומניחה^(ט) צורע א"ע"פ שאין מדובקים מצפנים: מודה. צממיה:
מדברי רבי יוסי. נראה שחזר בו רבי יהודה ואין צריך לדקדק:
מו"ע. כלומר איך מותר להניח
של ראש צד: מקדושה
המודה. של ראש קדושתה חמורה
שם ש"י ודל"ת נקשר ובשל זרוע
אין זו אלא יו"ד שסופין ראש של
לרועה ונראית כמין יו"ד ועוד כמין
(דברים כח, י) ורלו כל עמי הארץ וגו'
ותנא (מנחות לה): רבי אליעזר הגדול
אומר אלו תפילין שצבראש ועוד שם
זו ארבעה צמים: בחדתא. שלא
היתן עדיין מעולט ומס"ה מותר
לעשותן אבל אם היתן מעולט
צבראש אין מורידין להניחם צד:
הזמנה וכו'. משהזמין לזרז הראש
אין ראשין לשנות ליד: דאתני.
עשה תנאי שם יטוך יוכל להניחם
צד:

[מב:] צ"פן זהב וכו'. פסולות
דענין מן המותר

צפין (שבת קח). ש"א עיבדו
צ"שמן. אלא לאחר שעבדו יאמר
על זה הטור אכתוב תפילין וסגי
דהזמנה מילתא היא: רבן שמעון
בן גמליאל וכו'. דהזמנה לאו
מילתא היא:

ישרפו^(ט). דלשם ע"ז נכתבו ואין
צחן קדושה כלל: יגנו.
דשם לא נתכוין לעכו"ם די
צניח^(ט) שלא יתמשו צם:
מסור. ישראל המוסר ממון חברו
למלכות שהוא מאותן שמורדין ולא
מעלין וכעכו"ם חשבו הוה: עבד.
שטבל ומל ולא נשחחר שלא
נתייבצ צמלות עשה שהזמן גרמא
כנשים (מגילה ד). כותים. גרי אריות

הם (קדושין עה): וכעכו"ם דמו:
אשה וקטן וישראל מומר. שאין
צמלות: וקשרתם. שחייב בקשירה:
נבלות וטרפות. א"ע"פ שאין מן
המותר צפין כיון שהן
ממין טהור ואינו אלא גזרת מלך

[לה:] אלא גואתא לברייתא

אלא גואתא לברייתא

[מב:] עור בהמה טהורה כשרות א"ע"פ ש"א עיבדו צ"שמן.
וזהל ס"ת (סימן רל) כתבתי דהלכה כרשב"ג דעני

עיבוד לשמן הלכך הקלף והרצועות ועור הבנים כולן צריכין
עיבוד לשמן ופירשתי למעלה (ס) דין העיבוד וצריך שיאמר (ט)
לשמן והאזכרות שכותב צריך שיאמר לשם קדושת תפילין אני
כותב ותפילין נכתבין על הקלף במקום צד (מנחות לב) וקלפים
שלנו נקראים קלף וכותבין במקום צד. ואין מולין בתפילין לפי

שצריך לכתבן כסדרן:
[ד:] והקורא קורא בסדרן. (ט) כסדר שהן כחוצין צמורה

מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר הלכך הא
דקמני קדש והיה כי יצאך מימין מימין של קורא קאמר דהשחמ
כשקורא כדרכו מימיו לשמאלו נמלא קורא כסדרן כדרך שהם

כתובים צמורה קדש והיה כי יצאך שמוע והיה אם שמוע.

לחכרם צלילה שהרי יותר חשבו מי שהומם צדי שמים למי
שהומם צדי אדם (עין שבת קח). ונברכות. הפרשיות כלאר
ישימם צמים: בשערין. צעור צממה או חיה טהורה וכמו כן
נמפרות צדין של טהורה ולקמן אמרין שאין נמפרות אלא
צדין של שור ולא של צממה

שמו"ע עור על אחת מהן ומניחן מודה
היינו פלוגתייהו אמר רבא מדברי רבי

יוסי חזר בו רבי יהודה מולה^(ט) והא
אמרת שלח רבי חנינא^(ט) משום רבי יוחנן
"תפלה של ראש אין עושין אותה של יד
ושל יד עושין אותה של ראש לפי שאין
מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה
הכא במאי עסקינן בחדתא^(ט) ולמאן דאמר
הזמנה מילתא היא דאתני עלה מעקרא:
(מב:) תנו רבנן^(ט) צ"פן זהב או שטלה
עליהן עור בהמה טמאה פסולות עור
בהמה טהורה כשרות וא"ע"פ שלא עיבדן
לשמן^(ט) רבן שמעון בן גמליאל אומר צ"א
עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדנו א'
צ"שמן תני רב חנינא בר רבא מפשרניא
דספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין

ישרף ותני חדא יגנו^(ט) מסור עבד כותי
אשה נכרי קמן ישראל מומר דפסולין
שנאמר (דברים ו, ח-ט) וקשרתם וכתבתם כל
שישנו בקשירה ישנו בכתובה וכל שאינו
בקשירה אינו בכתובה: גרסינן בפרק
שמונה שריצים (שבת קח). תנו רבנן

דכותבין תפילין על גבי עור בהמה טהורה^(ט)
ועל גבי עור חיה טהורה ועל גבי נבלות
וטרפות שלהן^(ט) ונברכות בשערין
ונתפרות בגידן והלכה למשה מסיני
שהתפילין נברכות בשערין ונתפרות בגידן
אבל אין כותבין לא על גבי עור בהמה
טמאה ולא על גבי עור חיה טמאה ואין
צריך לומר ע"ג^(ט) נבלות וטרפות שלהן
ואין נברכות בשערין ואין נתפרות בגידן:

[ד:] תנו רבנן^(ט) כיצד סודרן קדש והיה כי
יביאך מימין שמוע והיה אם שמוע
משמאל והתניא איפכא אמר אב"י לא
קשיא כאן לימין א הקורא וכאן לימין
המניח^(ט) אמר רב חננאל אמר רב החליף
פרשיותיה פסולות אמר אב"י לא אמרן

וברייתא לגואתא אבל גואתא לגואתא וברייתא לרית לן בה.

פסקי הרא"ש

וקשה לר"ת (תורה והקול) אמאי פלגיניהו לקרות שמים
הראשונות מימין ושמים האחרות משמאל היה לו לומר
ראשונות^(ט) מימין וכל האחרות משמאל או איפכא ג' ראשונות
מימין ורביעית משמאל כמו גבי נר מערבי פרק שני הלכות
(מנחות לה): דליף דנרות של מנורה מזרח ומערב מונחים מדמכזב
(ויקרא לה, ג) צנר מערבי לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה' ולא
קאמר חזי הנרות לפני ה' וחזי האחר לצד מזרח אלא רק האחר
קרי נר מערבי. יש לדחות לפי שהתפילין נחונים צאמנע הראש
וב' פרשיות מימין וב' משמאל.

ומב' ר"ת קדש והיה כי יצאך מימין של קורא ומשמאל של
קורא היו שמוע מצדן ואחריה והיה אם שמוע מצפנים
והשחמ יתח מה שמילקן שמים שמים וכן פר"ח בסנהדרין (פט).

כל צית החילון שאינו רואה את האויר פסול כגון קדש ושמוע

שמו"ע הדור. על
ארבע הצדדים של אחת
מקו מנסה עור אחד
ויהא נרליח כצית אחד
ומניח צד א"ע"פ שאין
מדובקים מצפנים:
מדברי יוסי נשבע
שחזר בו רבי יהודה.
ואין צריך לדקדק: תפילין
של ראש חמורה
קדושתו. לפי שרוב של
שני נעשה צדל ראש
ש"י ודל"ת אלא צדל יד
אינו אלא יו"ד שם שם
לרועה קטנה רוחב אצבע
וכפוף ראשה מעט כמין
יו"ד ועוד דכמין ורלו
כל עמי הארץ וגו' ומלא
(לה): רבי אליעזר הגדול
אומר אלו תפילין של
ראש: שתיקא. שכבר
היטמן בראש אסור
להורידן ולעשותן של יד:
דמ"י הזמנה מילתא
היא. ומשהזמין לזרז
הראש אסור לשנותו
לשל יד: בגין דאתני
בשערין. על של ראש
לעשותו של יד אם ילכה
ועל גבי עור נבילה
וגריפה ש' בהמה
טהורה. דקרינא כהן מן
המותר צפין אחרי שהוא
ממין צממה טהורה דלא
גריס הכונו מלך מהרגו
אספקלור: ונברכות
בשערין. צריך לכוין כל
פרשה ופרשה לנדה
דלמחר מנחה (מנחות
לה): וסודר מלמד כלפי
שמוע כנגד המניח הוי
לנדה צריך לכוין צדיה
שער צממה טהורה:
ביצד מודרין. סדר
הנחת צמים: כאן
מימין הקורא כאן
מימין המניח. כשהקורא
עומד כנגד המניח הוי
ימיו של זה נגד שמאלו
של זה: והקורא קורא
בסדרן. (סדר שהן
כמוקדם^(ט) מוקדם
מוקדם מאוחר מאוחר
הלכך דמני לעיל
קדש והיה כי יצאך
מימין מימיו של קורא
קאמר דהשחמ הוא
קורא כדרכו מימיו
לשמאלו ומלא שהוא
קורא כסדרן והא דמני
איפכא דמשמע קדש
והיה כי יצאך משמאל
אמניח קאי שהוא

ימין הקורא: גוייתא
צממה. שכתב והיה
אם יצאך קורא לקדש
אם הקדש והיה אם
שמוע לשמוע דלא נעשית
פנימית אצבע וחילונה
פנימית: אב"י גוייתא
צממה. כגון שמוע
לזהיה כי יצאך:
או ברייתא צממה. כגון
קדש לזהיה אם
שמוע:

הנהגות וציונים

מב"ח וט"א פ"ה

(א) כ"ה בדפוס וכתבתי
וכ"ה הביח והחז"י, ובדפוס איתא מדקאמר טולה: (ב) בגמ' הגי' רב חנניה: (ג) גיב לשון הגמ' צ"ח הא בעתיקא
הא בחדתא כי (ביח): (ד) גיב כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא יתע שני
הוונת בנים אחד כי
אחד מהם חול רב היה
נוהג הראש ומהם ז' זל:

וכ"ה הביח. ובדפוס איתא לשמה: (ו) מימרא דרב חנינא (א"ה בגיטין הגי' היא רב המגנא) הוא כפי השולח [גישין] דף פ"ה [צ"ב] וגיב כפי"ה הר"ן [סי' תענ] (ביח): (ה) וכן"ה בכתב
הדפוס (תורה והקול) ודלמינא ע"ס רבינו הלכות קטנות^(ט) צ"ח סדר
הנחת הפרשיות
הבנים מהתפילין דלמינא
ספרי שצריך למדן כן
קדש והיה כי יצא
והיה אם שמוע שמוע
ישראל^(ט) וכן כתב מ"י
פ"ג מהלכות תפילין
(ה"א) ורש"י (מנחות ל'
ד"ה וקורא) וטו"א"ס (ס'
כתב שנהגו כדברי מ"י
וכתב הטור (א"ח סי' לה)
כיון דלמינא פלוגתא
דרבנא טוב להניח שני
תפילין ולא ית

[illegible]

תיתורא. היא לרועה קָרָה שופרין אותה על מפילין של יד על
הצית ממורה למערב והוא כעין גשר: מעברתא.
התפירה שצין צית לצית בתפילין של ראש שמעציר חוטי התפירה
ממורה למערב כדאמרין (מנחות לד:) ושון שנותן חוט או משיחה
צין כל אחד ואחד: שרין שר
תפילין. לצית החילון מן הדל של
ימין⁽⁸⁾ עושין כמין קמטין דקים
צקלף וגראין כמין שרין של ארבע
ראשין וצנד שמאל שרין של שלשה
ראשין: שגיגע הריץ. "שצין צית
לצית: למקום התפר. למטה: כיון
דמינבר. חרץ למעלה קצת:
האי קרפא. הקלף שכותצין עליו
תפילין: למבדקיה. אם יש צו
נקב או ריעומא אחריתי לפי

שהאות שיכתבו שם לא תהיה שלימה ותמימה וכתב (דברים ו, ט)
וכתבתם שהיה כתיבה תמה: קא'מוסא בדיק. כיון שהקולמוס
אינו מתעכב שם כשכותב ניכר שאין בו נקב והסופר יצין מאליו:
אלא במינן. כלומר שהלועזות נמי לריכות שהיו מעור טהורה:
משום גנאי. יש מפרשים שמיפה
עלמו למלא תן צעירי הזונות: ודבר
אחר. כומרי עכו"ם שעושין סימנין
מבדל אדום: מבפנים. (א"ה)
אותה צרייטא שמכשיר כל המינין
חוץ מן האדום מצפנים קא מיירי:
שחורות ותו א"א. שמורות כשרות
ולא מין אחר: מאי גנאי. אי
מצפנים מיירי מאי גנאי איכא הא
אינו נראה לשום אדם: דמותהפכא
הרצויה. ויראו האלמנימות ויתשדוה:

שחורות אדומות לא יעשה משום גנאי ודבר אחר אי גנאי ודבר אחר מבפנים איכא זימנין דמתהפכת:

פסקי הרא"ש

השלב משני לדדין ומניח צו באמצע להכניס צו הרצועות ונקרא מעברתא על שם שהרצועות עוברות בתוכו ואין קצוות בתוכו אלא מעבירן ומושקין^(ט) מחד זה לחד זה ובערוך בערך מעבר כתב מעברתא הוא תימורא וכן גשרים נקראים מעברתא ותימורא^(י) הוא מקום שמכניסין צו הרצועה ונקראת מעברתא דתפילין ולא צעי למימר דתרווייהו חדא מילתא היא דהא בגמרא חשיבי בתרתי אלא משום דמחזרם אהדי חשיב להו כחדא. ויש מפרשים מעברתא רצועה קטנה שמעבירין למעלה על תפילין של (טו) ראש ושל) יד וכן נהגו האידנא.

ואפי' אין פירוש של מעברתא רצועה קטנה מ"מ אין תפילין
נפסלים משום בית חילון שאינו רואה את האויר (סנהדרין
 פט.) חדא דלא מיקרי אינו רואה את האויר כבי האי גוונא
 אא"כ חיבר להן בית אחר וטעמא דליפן זהב פסולין היינו משום
 דבעינן שיהו מוסיפין בעור בהמה טהורה דומיא דטולה עליהן
 עור בהמה טמאה* ועוד דלינו רואה את האויר לא שיך אלא
 בתפילין של ראש שהן *ארבע צמים ושינה אחד מן הצמים
 ממקומן אבל בתפילין של יד שהן בית אחד לא וכן נמצא בתשובת
 הגאונים (תוד"ה מעברתא) :

כתוב בשמושא רבה (ד"ה ובעי) נורתא דשי"ן דימינא דמניח תלתא רישי ומשמאל ארבע רישי ואי אפיך לית לן צה.

ועוד כתוב שם שנותנין על קנף הפרשיות קנף אחר וכורכו צו ושמה בשל יד קאמר אס כתבו גד' עורות לאיכא מ"ד רריך לדבק (מנחות ל:) והרמב"ם ז"ל כתב (פ"ב מהל' תפילין הלכה א ח) שבורכים את הפרשיות במטלית. ועוד כתוב שם אמר אצ"י אס כתבינהו אגויל ספיר דמי וכן הלכתא ואי"ל לומר כן דאמרינן צ"י המו"א יין (שבת עט:) תפילין אגויל מי כתבינן. עוד כתוב שם במיקון של תפילין שעושה אותם רחבים שתי אצבעות ואי עבדינהו טפי ספיר דמי ואי פחות לא מיפסל בזה"י.

וצריך שיגיע החריץ למקום התפירה. פירוש חריץ של שי"ן
 דהיינו חודה של שי"ן לנטה יגיע עד אחיו התפר. ורש"י
 (ד"ה ויחד שיגיע) פירש לריץ שיגיע חריץ של הדלתה הצמים עד
 מקום התפר והפי' ראשון נראה מדאמרה^(ט) על שי"ן ולא אמרה
 על חיתורה ונהיגו כשי הפירושין להגיע חריץ השי"ן וחריץ
 הדלתה הצמים עד התפירה לתומרה כאב"י ולא כרז דימי:

קולמוס בדיק לידה. וכן הלכה וכן נמי אמרין צהעור
והרומב (חולין קיט:) כל נקב שהדיו עובר עליו אינו
נקב:

רצועות שחורות ובו: יש שעושים בתים של תפילין מעור לבן ללא נאמר שמורות אלא צרועות ומ"מ נוי תפילין הוא שיהא הכל שחור:

וכן ^(מ) רב האי (עין סמ"ג עין כב) והיה נותן סימן היות להדליק
 וכן רב שרירא גאון ונתן סימן שי"ן של קדש ושי"ן של שמע
 אלל שינין שזדפוסין וכן בתשובת הגאונים^(נ). והא דקאמר
 הקורא קורא כסדרן לא כסדר הכתובים בתורה אלא מפרש
 רבינו חס' שהוא סיום הצריכתא דכ"ה סודרן מפני^(ז) שחירך
 התלמוד כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח ולא פ"י
 איזו נעמיד בקורא ואיזו נעמיד בזמני חזר ופירש והקורא קורא
 כסדרן כסדר שהן כתובים בצריכתא ראשונה קדש והיה כי יצאך
 מימין שמע והיה אם שמע משמאל. ובהלכות הרי"ף ז"ל אין
 כתוב והקורא קורא כסדרן.

ובשימושה רצא (לקמן בסוף ההלכות) שהוא תיקון תפילין קדמונים
 כתוב כסדר רש"י ז"ל וז"ל ומשוי פרשתא דקדש
 מימינא ציצתא קמא ופרשתא דסמך ליה והיה כי יציא ציצתא
 תמינא ופרשתא דשמע בשלישית ופרשתא דוהיה אם שמוע
 צרביעית וצמחילתא משמע כפירש"י ז"ל צפרשת והיה כי יציא
 (ד"ה ויהי כי) צארבעה מקומות הזכיר הכתוב פרשת תפילין קדש
 והיה כי יציא שמע והיה אם שמוע מאכא אמרו מנא תפילין
 ארבע פרשיות ^(טז) והדר תני כותבה כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן
 הרי אלו יגזו משמע כסדר כשרא צרישא. וצריך לפרש דכתיבת
 הסופר אכזר שיתבטל כסדר שהם כתובות צמורה ולא על
 הנחת צבאים ובתפילין של יד שהן צבור אחד ייח מלק לפרשת
 והיה אם שמוע עד שיכתוב פרשת שמע.

ידפי שנחלקו בדבר זה גאונים עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו
ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח בו שני תפילין וכן
צורע ירא שמים יאל ידי שניהם ויעשה שני זוגי תפילין ויניח
שניהם ויכוין בשעת הנחתם בצותן שהן עשויין כחקן אליבא
דהלכתא דהן אני יואל ידי חובתי והשאר הן כרצועות ואין כאן כל
תוסוף (דברים יג. א) ללא מיקרי כל תוסוף אלא צעושה ה' בחים
ולא יניח שני הזוגים בחים אחד כי אחד מן הזוגים הוא חול
ואסור לתת בחים של תפילין אלא יעשה ב' כיסין וסימן לכל כים
וכים שלא יחליפם:

[לה.] תיתורא דתפילין ה'לה למושה מסיני. ופירוש תיתורא הוא עור הנכפל למטה לכסות פי הצמים והוא בית מושב של תפילין ונראה כעין דף של גשר ומשוק ומלשון של רש"י (מנחות לה. ד"ה תיתורא) משמע שהצמים ומיתורא של עור אחד והעולם לא נהגו כן לפי שעור הצמים דק ^(א) ועור המיתורא עושין עב וזקק וכופלין אותו לשנים ועושין נקב מרובע ככפל העליון ומכניסין בו הצמים והכפל התחתון מכסה את פי הצמים:

מעברתא. היינו כשכופלין אותו עור חותך ממנו כל

הגהות וציונים מהכ"ח ושאר מפרשים

(יג) כ"ה בדפדרי וכע"ז הגיה הב"ח. ובדפד"א ליתא לתיבת ומושק: (יד) ג"ב ובתפלין (ביח דריח): (טו) ד"ת מ"ז [וכן הב"ח מ"ז] (ש"ס): (טז) כ"ה בדפדרי וכ"ה הב"ח. ובדפד"א ג"ה אדומארין: (יז) כ"ה בריא"ז וכע"ז הגיה הב"ח: (יח) ע"י תשח"ז שער תשובה ס"י קנג, האכול הל' תפלין, ע"י התרומה ס"י רח: (יט) ברמב"ם אימא אחריו האצותה וספרי ב"ר יוסף ע"ס :

(א) גִּבִּי רִ"ל שֶׁל הַקּוּדָא (פֿישׁ); (ב) הוֹקֵק בְּדוּפָא; (ג) צִ"ל דֶּרֶךְ הַפֶּה הַרְחֵב (בִּיחִ); (ד) גִּבִּי הָרֵאשׁ כֶּתֶב פִּירוּשׁ בִּשְׁם יוֹשֵׁ מַפְרָשִׁים וְכַתּוּב וְחִכִּי נִהְיָ וְאִי אִפְשָׁר לִי לְהוֹלְמוֹ. עֵינַי מִמְּדוּכִי [תְּלוּת קִטְנוֹת אִי]. (הִיחִ); (ה) צִ"ל וְנִרְאִיךְ (בִּיחִ); (ו) צִ"ל הַתֶּפֶר (בִּיחִ); (ז) נוֹסֵף בְּדוּפָא; (ח) גִּבִּי פִירִשׁ (בִּיחִ); (ט) גִּבִּי שְׂכַתְבִּי רִבְנוֹ יוֹשֵׁ טוֹב עִלָּם (בִּיחִ); (י) צִ"ל וּמִפְנֵי רִ"ל (אִי); (יא) גִּבִּי וְכוּ' (בִּיחִ); (יב) וְלִפְקוּשֵׁי עֵדֶךְ עַד וְחֻזֵּק כִּצִּיל (בִּיחִ).

[*לריבין לומר] שנטול וי"ו דולטוטפת ונותנה לאחר הפ"א וה"ל (*לטוטפות) [*ולטוטפות] דהיינו שנים ור"ת מפרש וי"ו מרצה אחד הרי כאלו חרבע וצוטקפות האריך ואין לומר כאלו. ר"ע אומר א"צ ט"ט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים. הוסיף האריכו ואין לומר:

ת"ר יבוא יבתבם על ד' עורות ויניחם אל ד' בתים בד' עורות ת"א ויזכרון בין עיניך זכרון א' אמרתי וי"א ב' וישלשה זכרונות הא כיצד כותבין על ד' עורות ומניחין בד' בתים בעור א' ואם כתבם בעור א' והניחם בד' בתים יצא. משמע ק"ת מדמפיק נחל לישנא עור הצמים ועור שכותבין עליו א"כ צריך להיות הכל מקלף וקלף אקרי עור כמו הכא וכן משמע בשימושא רצא שמוזכר קלף על גוף הצמים וא"כ לפי זה הרעועה היה צריך לעשות מקלף דמין צעין והיה צריך להשמירן דרעועות שמורות הלי"מ ומיהו נראה דעור מקרי שפיר מין קלף ויכול לעשות הרעועות מעור ולא אחת למעוטי לקמן אלא משי ולשונות של ארגמן ופשתן וכן פירש הקונטרס ואפילו הצמים יכול לעשות מעור דהא נמשכת שנה פרק המוציא משמע דעור חפוי לקמיע לאו היינו קלף ובפרק במה אשה משמע דקמיע ותפילין שוין בחפוי דפריך והרי תפילין דמחופין עור ותניא כו' הלכך צין צעור צין צקלף כשר הדבר ואומר ר"י בשם ר"ן דתפילין עצמן דהיינו הקליפה צעין שמורות כמו הרעועות ורואה לדבר מפרק במה מדליקין דקאמר לא הושרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה וצבי לאוהומי לרעועות ופריך והא אמר ר' יצחק רעועות שמורות הלכה למשה מסיני והשתא מימה מה ענין זה לזה ומה עלה על דעתו להקשות אלא ה"פ כי היכי דצביא רעועות ממראה הקליפה שמורות ה"נ צעין שיהו דומות ק"ת לקליפה לענין טהורה:

וצריך שיהא ריוח ביניהם דברי ר' וחכמים אומרים א"צ ושיון שנותן חוט או משיחה בין ב"א אחד ואחד ואם אין חריצין ניבר פסולות. לכאורה משמע דא"צ חוט או משיחה צין הצמים אלא כשהן כתובין בעור אחד והניח בד' בתים (צריך) להפרידן אצל כתבם בד' עורות והניח בד' בתים א"צ ובעלי תפילין נוהגין כן אע"פ שעושין בד' עורות וכן עיקר בתפילין של ראש עכ"ל רבינו שמשון: ת"ר כיצד כותבין תפילין ש"ל יד כותבין על עור אחד ומניחם בצית אחד בעור אחד ואם כתבם בד' עורות והניחם בבית אחד יצא וצריך לדרבך [*אם הד' אגרות צידד בחפירה או בדקק שקורין גלד. רש"י] שנאמר והיה ע"ך לאות ע"ך ידך

כשם שאות אחד מבחוץ כך אות אחד מבפנים ד"ר יהודה ר' יוסי אומר א"צ א"ר יוסי ומודה ל' ר' יהודה ברבי שאם יש לו שני תפילין ש"ל ראש ואין לו ש"ל יד שמו"ה עור על אחד מהם ומניחה. כתוב בסמ"ג וזה לשון תפילין של ראש צריך לכתוב בעור של קלף וללד הלך והד' פרשיות [ש"ר] יכתוב בד' תמיכות של קלף לכתמילה ואם כתבן בחמיכה אחת ארוכה כל פרשה בעמוד אחד יאל ויחם בעור אחד שיש בו דפוס ד' צמים ולא בד' עורות כל דפוס צית צפני עצמו ותפילין של יד יכתוב בעור קלף אחד לכתמילה ד' פרשיות בד' עמודים ואם כתבן בד' תמיכות קלף יאל ויחם בעור דפוס אחד שהרי אמרו (א) מי שיש לו צ' של ראש פי' שלא הונחו מעולם ואין כאן קדושת של ראש ישים עור על אחד מהם לנסות הדלת הצמים וכשרים לשל יד אלא כתבן בחרבע תמיכות יאל עכ"ל ולי הדיוט מימה מה צריך ראה לזה (ב) הא בהדיא תניא צרייתה דלעיל דילא:

ב' רבינו שמשון בשימושא רצא מנריך לכרוך (א) כל פרשה ופרשה בקלף לפי שמשתמרת יפה ויש שהיו רוצים לפסול משום דאין צית החיזון רואה האויר [דף פה ע"ב] ואין לפסולו משום האויר עומא דכחזון הכא שטולה עליה עור והשתא אין עור הצמים רואה האויר ומיהו מלאחי שכתב ר"י ט"ע דלא מיפסיל משום ראיית אויר אלא דוקא דראש אצל דיד לא דלא שייך בשל יד צית חיזון ועוד דלא שייך חילוק דבסמך דגוייתה וכו' אלא בשל ראש אצל של יד הם בעור אחד הלכך צריך ראה מנכ"ל להכשיר כן בשל ראש ויחיתא צית ראה לזה לפסול ולא להיתר *ומיהו מ"כ לא מיקרי יתיר אלא אי מייחר (א) דין

ד' כההיא דאלו הן הנחנקין ודשמעתי החלף פרשיותיה אצל זה הקלף המכסה להגן בעלמא לא

אשכחן בהו פסול (א) והא דתניא בפרק נגמר הדין ובהנזקין ציפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולות לאו משום ראיית אויר אלא כדפירש בקונטרס דהל"מ עור בהמה טהורה (ב) ובעור של גוף הצמים איירי (ה) ומיהו ק"ת נראה הלשון ש"ל עור אחד טולה כדהכא טולה עליהם וכו' דעני למימר עור ע"ג עור הצמים והכי אמרינן ח"ת אל יאל צמנעלים מוטולאים ומוקי לה טלא על גבי טלא (ו) ושבו נ"ל (א) דאי אפשר לעשות כדפי' בשימושא רצא דאם כן השי"ן דמסיק התם שהיא הל"מ לכאורה * לא

[*נ"ל דס"ל דש"ן צריכה להיות ע"ג כתב תפילין עצמו ולא יהיה דבר מפסיק צמיח וא"כ השי"ן לא תהיה בעור העליון וצ"ע]:

ביאור מהר"מ בנעמי

במטילת דאין מן המותר צפין לא חמטט מותרא כן הוא ס"ל להספר בס"ד ע"כ ה' מפרש דליפן זהב פסולו משום שאין רואה האויר ומיירי צמיח על הצמים. אצל טלה עליהן עור קאי על הצית עצמו ומשום שאינו מהמותר צפין כו' ע"כ שפיר דעור בהמה כשר. א"צ בטלה עליהן עור דנעשה עור אחד ע"י חיבור. ואע"פ דאחד עור בהמה טמאה אפילו הכי נעשה גוף אחד וליכא ציה משום שאין רואה כו' אצל איכא ציה לפסול מה"ט דאין מהמותר כו' ע"י השיב דלאו משום ראיית האויר הוא כו' ור"ל דאף ציפין זהב הטעם משום שאינו מהמותר צפין וגם שאינו פירוש שעשה הצית עצמו מזהב וטעום דנראית האויר לא איכפת לן ממה שסיים אלא כדפי' בקונטרס כו' ורש"י לא פי' כלום על ציפן זהב מהו הטעם ואדרב' מלשון רש"י שכי' וליפן זהב לתפילין משמע דקאי שעשה ציפיו על הצמים שהצמים בכלל עם הפרשיות נקראים תפילין אצל הפרשיות לצדן אינם נקראים תפילין אלא פרשיות של תפילין מזה משמע דהספר בס"ד הוא ס"ל דגם צדד דטולה עליהן עור כו' הטעם משום שאינו רואה האויר. ולפי"ז צ"ל בס"ד כדכתבנא מעיקרא דמשו"ה בהמה טהורה כשר דנעשה כגוף א' אצל טהורה עם טמאה לא נעשה גוף א' כן הוא ס"ל בס"ד וע"י השיב דאין כן דלאו משום ראיית אויר כו' אלא כדפי' רש"י כו': (ד) ובעור ש"ל גוף הבתים ביירי. לכאורה שפת יתר הוא דהה"ד דנול לאוקומא גם בעור אחר עליהן ובדקאמר מעיקרא ורק שאין הטעם משום ראיית האויר אלא משום דנענין מן המותר. וי"ל דס"ל להספר דטעם זה דנענין מן המותר לא שייך כ"א בהצית גופה אצל לא ציפיו של הצית אלא בטולה על הצית רק ה"ט דאין רואה האויר. ולכן השתא דהדר מה"ט צ"ל דענין בגוף הצית: (ה) ומיהו קצת נראה דה"שון שר"י עור אחד מו"ה לאו לפי"ז הדרא לקדמייתא דהטעם משום שאינו רואה האויר והדר תקשה על השימושא רצא: (ו) ושוב נראה דאי אפשר לעשות כדפי' בשימושא רבא דא"כ השי"ן כו'. לשון זה קשה להולמו מה א"ל לעשות דקאמר גם מ"ש כדפי' בשימושא רצא אדרבה מסקנת דבריו דטולה ר"ל עור אחר היה קושיא על שמושא רצא דלאומו טעם הוא מוכרח דקפדין על הא דנענין רואה האויר. והלשון מתקווי צריך להיות כך דאי אפשר לפרש כדפי' ויכול לעשות כשמושא רצא או להפוך המצוה וכנ"ל ושוב נראה לעשות כשמושא רצא דאי אפשר לפרש כדפירשתי דאם כן השי"ן כו' וכתב הצית יוסף שלאומו הפירוש צריך לומר דמתקן מקום השי"ן באופן ששאלו השי"ן מוגוין מגוף הצית (או דמתקן דמייירי בשל יד) ובאשר פירשתי דברי הספר כן הדין צ"ב שלכן כתב על שמו דאם עשה צית וציפה זהב על צית או טלה עור על הצית דכשר ולא מיפסיל משום מן המותר כיון דאיכא גוף צית מעור טהור וכן שצריך למחוק מקום השי"ן: אב"ה הצ"ח פי' דברי הספר כאן באופן אחר וה"ק והא דתני' ציפן זהב כו' פי' דהוי ס"ל בס"ד דעשה ציפיו על צית כדלעיל. וכן הא דטולה כו' ג"כ ר"ל עור אחר על הצית ואפ"ה קאמר בהמה טמאה פסול אצל מזהמה טהורה כשר וס"מ דלא קפדין על ראיית האויר וס"מ לקולא ע"י השיב דלא כן הוא ולא מיירי מעור אחר עליהם אלא מגוף הצמים קמיייר. אצל אי היה עור אחר אף מעור בהמה טהורה הוי מיפסיל ולפירשו לא יתכן מה שכתב המרדכי דלאו משום ראיית האויר הוא אלא כדפירש בקונטרס כו' דמשמע דל הפסול דבהמה טמאה וליפן זהב קא שקיל וטרי דלצה"ח לא

קובץ מפרשים

(א) כל פרשה ופרשה ואין. צ"ל ופרשה בקלף. ואין לפסולו משום האויר ויחיתא את האויר (מלא היריעה): (ב) ס"א בית ה' [גלילין]: (ג) דאי אפשר לעשות כדפירש בשימושא רבא. ונדרחק כל המפרשים בכונתו, ולי נראה דהמדרשים קלקלו, דהיה ר"ת דאא"כ בש"ר, וחשבו לפתור הר"ת כפי תיבות הנ"ל, ובאמת סימני הר"ת דאי אפשר לומר כן בשל ראש, אחר זמן רב ראיתי בס' ב"א בהקדמה לח"ב הגי' כעין הנ"ל (דברי נחמיה):

מכאן ושי"ן דשמע מכאן וכן משמע מכאן ר"ח פרק אלו הן הנחנקין גבי צית החילון שאין רואה האויר פסול ופר"ח כגון קדש ושמע וכן פי' רב שרירא גאון ורב האיי וכ"פ ר"י ט"ע וז"ל אותם שהם חילונים כגון קדש או שמע לריכין שהיו רואין אויר כדי שיהא אח"כ שי"ן של תפילין דהלכה למשה מסיני (ה)וכ"כ רי"ף וה"ר יהודה בר ברבאי וה"ר אב ז"ד מלוניל והקשה ה"ר פטר לפירוש ר"ח דתנא ימכילתין בסוף פרשת צא והיה לך לזאת על ידך דב' מקומות מוזכר פרשת תפילין (*קדש) ["צקדש] והיה כי שמע והיה אם של יד הוא כרך אחד של ראש הן ד' כרכים ארבע טוטפות (*ואלו) ["אלון] הן קדש לי והיה כי שמע והיה אם כותבן כסדרן כתבן שלא כסדרן יגנוז אלמא משמע כסדר הכתוב בתורה בעי דמשמע דקאי אסדר דלעיל דלפירוש ר"ח ה"ל למיתני והיה אם שמע מימימי שמע או ימין ושמאל כדכא ותו לישגא דאלו הן משמע דסדר נקט ויש דוחין דודאי כתיבה גזירת הכתוב הוא שזריך לכותבם בדרך הכתובים בתורה אבל סדר הנחתן כדפירש רבינו תם והגאונים ותדע דאכתיבה קאי מדקתני כותבן כסידרן כו' כתבן שלא כסידרן כו' ואיכא למידק דוקא כתיבה צעינן כסדר ולא הנחה כדנקט בהך צרייחא דשמעתין כיצד סודרן משמע דקאי על סדר הנחתן צבחים ולהכי נמי נקט הכא בצמוך החליף פרשיותיה פסולה שמתחילה כתבן כסדר כהניא דמכילתין והחליף הסדר בהנחה ולכן שינה הלשון דצמכילתין קאי אכתיבה והכא קאי אהנחה צבחים ועוד תדע דהתם נקט יגנוז לשון רבים דמשמע שלא נעשו עדיין תפילין אלא הפרשיות נכתבו בצפול ויגנוז הפרשיות בשביל הזכרת השם אבל הכא נקט פרשיות ונקט פסולה דקאי אחפילין של ראש דכבר נעשין כהלכתן אלא שלא הניחם צבחים כהלכתם ופסולה כמו שהיא מונחת אך יוצאו ויניחו כסדר ואינם טעונין גניזה ועוד תדע מדלא נקט התם ימין ושמאל כמו הכא שמע מינה דאכתיבה קאי ואין להקשות מ"ש די"ל דשגל יד אין לשנות

חדושי אנשי יש

יש לדחות ולפרש לכרוך כל פרשה ר"ל פרשה עצמה ממש והא דלמר דאין צית החילון רואה ר"ל דקרי מה שממש סביב הפרשה עצמה צית ולכן קאמר שאותו סביב הפרשה צריך שיראה האויר דהוא הקלף שכורכין וכאן אינו שהרי העור של הצמים מכסה אותו וגם מה שאמר דא"א דא"כ השי"ן לא הייתה צעור העליון ר"ל שהוא סובב שהשי"ן לריכה להיות צעור של הפרשה עצמה וכאן כתב יכרוך על הפרשה קלף ואז יטכרך לעשות שי"ן על עור שעל הקלף וא"כ לא תהיה השי"ן צעור העליון שהיא על הפרשה שהרי הקלף מפסיק וק"ל מדקתני כדי ליישב המנהג (ש"י):

ביאור מהר"ם בנעט

הטעם משום דצעינן מן המותר והטעם דפי' כן בס"ד הוא משום דליפן זהב משמע טפי ציפוי על הצית כדלעיל. אבל טולה עליהן עור קאי על הצית ולכן שפיר כשר צעור בהמה טהורה. והתנא שני דינים קאמר אחד מניפוי על הצית ואחד מצית עצמו אי"נ דבס"ד דס"ה והרא"ש היו ס"ל דרק צעור בהמה טמאה דליתו מן המותר כו' הוא דפסול מה"ט. אבל זהב דליתו דבר שצפה לא שייך האי טעמא אע"כ בזה איכא טעמא אחרניא והא כדאיתא והא כדאיתא וע"ז כתבו שפיר דהרי דומיא דטולה כו' דאף בס"ד היו ס"ל הטעם בטולה לאו משום שא"ר האויר (ויש לפרש עוד בס' התרומה והרא"ש לעולם בס"ד היו ס"ל גם בטולה עור כו' טעמו דפסולו הוא משום שא"ר האויר והא דבהמה טהורה כשר הוא כדכתיבנא דנעשה גוף אחד אבל בהמה טמאה דמין אחר הוא לא נעשה גוף אחד ומה שדחו ע"ז דומיא דטולה עליהן סמכו בזה אמה שפי' רש"י אהך דטולה כו' שהטעם משום דצעינן המותר צפין כו' ורק כיון שרש"י לא פירש כן אצינן זהב והיה מקום לדחוק ולחלק ציינים כתבו דליפן זהב דומיא דטולה כו' ומכ"מ מה דפי' צקדמיתא מכיוון טפי וגכוון: (י) **דארתני ע"יידיו בעיקרא.** וכמו הבי"י צטט אורחות חיים דבאתני אפי' צעמיקתא שרי לעשות משל ראש ש"י מהיא להמתות להשתמש מקדושה דבר חול אע"ג דלגבי מ"ק מצואר צמי' קני"ג ובי"ד סי' רפ"ב דמהני תנאי להשתמש בהם בחול אבל בגוף קדושה נסתפק בלוצט שם אם מקילין כ"כ דליהני תנאי להשתמש בו חול אפי' בחדתא למ"ד הומנה בג"ק מלתא היא וימנ"ש צעמיקתא וצמג"א היקל בחדתי דהוי רק הומנה ומחמיר צעמיקתא והוא כעין פשר דבר ולמעלה כתב דבאם התנה להשתמש דבר חול מו ליכא הומנה לשמה דלפרש"י הוא כדי שלא יוכל לשנותו. וממילא באתני לא הוי עיבודו לשמה וכיון דעיבוד לשמה ע"כ א"א להמתות להשתמש בו חול או קדושה קלה אחריתא כגון עיבוד לתפילין לעשות ממנו מזוזה ורק כאן דתנאי הוא בשל ראש לעשות של יד דמהני העיבוד מזה לזה כן נראה לעג"ד ברור רק שלא משמע כן צמג"א סי' מ"ב וז"ע: (ה) **ובכתב רי"ף ורי"ב בריזיצי והראב"ד ב"דוניצי.** הנה ברי"ף לא כתב כלום רק מפני שהשמיט הא דהקורא קורא כסדרן משמע קצת דס"ל כפיר"ת וכן הרא"ש שהוקשה לו על ר"ח הא דהקורא קורא כסדרן כתב לבסוף דבהלתוה רי"ף לא כתב הך והקורא כו' ע"ז סמך הספר כאן להסכים דעת הרי"ף עם ר"ח אבל מ"ש והראב"ד אמת דבשגתה הראב"ד כתב דהויית הלדדי והקנין במחוק ככ"ח. אבל הוא הופך בל הסדר וכתב דקדש מימין המניח ואחריו והיה כי יציאך ושמע משמאל המניח ואחריו והיה אם שמע סמוך לוהיה כי יציאך. והא דקאמר והקורא קורא כסדרן לאו אקדש והיה כי יציאך קאי אלא על שמע והיה א"ש שסתם לשון והקורא ר"ל ק"ש והיה א"ש ולפי"ז הוא מהיפך להיפך מן ר"ח דלר"ח קדש מימין הקורא קאמר ואחריו והיה כי יציאך ושמע משמאל הקורא. רק בזה ס"ל כוונתה דהויית צפנים אבל מכ"מ מהופכים הם בהנחתן להראב"ד מן הנחתן לר"ח והרבה יש לתמוה ששום אחד מהספרים ראשונים או אחרונים לא הזכירו דעת הראב"ד ודעת ימידאס הוא ואין חוששים לנאח מיד מסיפקא כלל:

קובץ מפרשים

(6) פי' בתפילין [גליון]: (5) פי' בקלף] [גליון]: (4) נקרא אותן חיצון כו' [הגהות מהר"י ומהצח"ש]:

היתה צעור העליון ^[א] ופוק חזי מע"ד דהלכה רופפת צדי וכבר נהגו כשמושא רבא ואין למחות בידם כ"א ע"פ ראייה צרורה רבינו שמשון ומיהו מדאמר פרק המזילה הנוגע ⁽⁶⁾ בצקליה אין מטמא את הידים עד שיגיע צמוזה ⁽⁷⁾ עצמה משמע קצת שלא היו כרוכים בקלף מדלא קא מפליג בזהיא קלף מידי מנאחי והאמר רבי יוחנן תפילין של יד עושין של ראש ושל ראש אין עושין אותו של יד לפי שאין מורידין מקדושה בתורה לקדושה קלה לא קשיא הא צעמיקא הא בחדתא ולמ"ד הומנה מילתא היא ⁽⁸⁾ דאתני עלייהו מעיקרא:

ביצד סודרן קדש והיה כי מימין שמע והיה אם משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימינו ש"ה קורא כאן מימינו ש"ה מניח. פירוש מימינו של קורא מימינו של האיש העומד כנגד המניח פירש הקונטרס כסדר הצרייחא כך סדר הנחתן צבחים וכסדר הזה כתובים בתורה וכן ייחס קדש מימין הקורא ואחריו צית שני והיה כי יציאך ואחריו צית שלישי שמע ישראל ואחריו צית ד' והיה אם שמע והכי איתא צשימושא רבא והכי נמי איתא צמכילתין סוף פרשת צא אל פרעה כתבם שלא כסדרן יגנוז וכ"כ ר"מ צ"ס והקשה ר"ח לפירושו דא"כ הוה ליה לומר קדש והיה כי יציאך ושמע מימין והיה אם שמע משמאל דכולן [לימין] חוץ מן החילונה דהכי אשכחן לקמן פ' שמי הלחם גבי מנורה למ"ד מורה ומערב היתה מונחת דקרי לה כולהו לפני השם ⁽⁴⁾ רק נר החילון שהוא נראה כלפי מורה ומפר"ת סדר הנחתן צבחים קדש והיה כי יציאך והיה אם שמע וצבית רביעי שמע וה"פ של הצרייחא קדש והיה כי יציאך מימין הקורא שהוא עומד כנגד המניח אם מתחיל לקרות מימינו ימנא קדש והיה כי יציאך ואם צא להתחיל לקרות משמאלו דהיינו צית אחרון ימנא שמע והיה אם שמע וסימנין הויית להדדי פירוש והיה והיה סמוכות צבחים עוד סימן אחר שינ"ן שצבחים כנגד שינ"ן שצעור הדפוסין במחוק דשי"ן דקדש

[א] וקשה שכתב לכרוך כל פרשה משמע הפרשה עצמה קודם שיתחנה צבית שלה ואח"כ אמר צית החילון אינו רואה האויר משמע שהכרך הוא על הצית במחוק וגם כתב דא"כ השי"ן לא הייתה צעור העליון משמע ג"כ שהוא כרוך בחוץ לכן לריכין אנו לפרש דמה שאמר כל פרשה ר"ל הצית עם הפרשה יכרוך עליה עוד עור אך קשה למה אמר יכרוך קלף היה לו לומר לכרוך עור כי אם הוא בחוץ על עור הצמים אין שייך שיהיה קלף במחוק וי"ל דעור מיקיי קלף אך קשה שאין אנו כורכין רק על הפרשה עצמה וגם נמנא צשימושא רבא לכרוך קודם שנתנין צביתא לכן

הוה ליה לומר רק אלא מגוף הצמים קא מיירי ולתקן פירושו דהצ"ת צ"ל אה"נ דבקושי' והא דתניא נכתיון המרדכי להציא ראייה דצעינן רואה האויר ע"ד שפי' הבי"י (ומה דק' באתו ס"ד הדיוקא דעור בהמה טהורה צ"ל כדלעיל) אבל צהתי' שהטעם הוא כרש"י קושטא דמלתא נקיט דמיירי צעור הצמים עצמו משום דא"כ הוי מקום לדייק צהפוך מדלא פסל רק עור צ"ט אבל עור בהמה טהורה כשר הוי שמעינן דלא צעינן ראיית האויר. לכן מוקים לה צעור גוף הצמים ומנ"ש אח"כ ומיהו קצת נראה הלשון שר"ל עור א' כו' כוונתו א"כ דמיירי מעור אחר א"כ הדר נדייק מדכשר עור בהמה טהורה ש"מ דלא צעינן רואה האויר וע"ז קאמר וסוב נראה דא"א לעשות ר"ל להמיר כריכת מטילת על סמך הפירוש שפירשתי דמיירי בטולה עור אחר וגדייק מיני' להמיר בצינו רואה האויר דא"כ השין כו' לא היה צעור העליון כו' ולהך פי' דהצ"ת מסקנת הס' להחמיר דלא כשמושא רבא. אלא דשוב כ' ותזי מאי עמא דבר דסומכין על הש"ר להקל וקצת ק' להך פי' דעיקר חסר דמעיקרא בהקושיא היה ס"ד להציא ראייה משם לאסור שהטעם מפני שאינו רואה האויר ולא אשגח בדיוקא דהכשר בהמה טהורה ולהמיר הוא בהפך אשגח לדיוקא ולהציא ממנו ראייה להמיר גם פוק חזי מאי עמא דבר דהוא להקל אינו מקושר שפיר אבל לפי פי' הבי"י מסקנת הספר הוא להקל אלא שזריך להחליף החיבות כמ"ש ושפיר שייך ע"ז חזי מאי עמא דבר דעושין כשמושא רבא: ופ"מ במה שכ' הבי"י דמשאל"ש במרדכי דעושה עור אחר עליהן אינו פסול. דנראה דהוכרת לכן מדנקט המרדכי בתי' דמגוף הצמים קא מיירי. ולעג"ד אין מזה ראייה ורק משום דבס"ד ידידה הוי מפרש דוקא צעור אחר עליהן ולא מגוף הצמים ולהתירון מצי מיירי מגוף הצמים ג"כ כתב ומגוף הצמים מיירי ר"ל אף מגוף הצמים אבל לעולם דג"כ מצי מיירי מטלה עור אחר על הצמים גם מ"ש הבי"י דבגלון הטור משמע ג"כ דבטולה עור אינו פסול רק בגוף הצמים אבל צגיפה זהב פסול אפי' בזהב על הצמים. לעג"ד אינו מוכרח רק כיוון דהלשון ציפה זהב משמעות לשונו כך הוא דעשה ציפוי על הצית וטולה עליהן משמע שהצית עצמו הוא מהעור דבהמה טמאה כדפי' לעיל בס"ד דמרדכי ע"כ נקטי הטור בהך סגנון אבל לעולם דזהב ובהמה טמאה שוין דצין: ובאשר דייקנו דצבתי המרדכי צט"ד כן לריך לדייק דצבתי ס' התרומה והרא"ש דשניהם כתבו גבי האי דיש עושין מעצרתא על הדי' כו' וכמו דליתו פסול משום שאינו רואה את האויר כו' וי' ע"ז והא דתנאי ציפן זהב פסול אינו משום דא"כ הא האיר אלא משום דצעינן מן המותר כו' דומיא דטלה עליהן עור כו' ודצריהם תמוהים דמעיקרא מאי קסבר אם צגיפן זהב הטעם משום שא"ר האויר וזהו פסול. א"כ תקשה עור בהמה טהורה אמאי כשרה. ואם נדחקו כיוון דנעשה כגוף אחד לא שייך ה"ט דא"ר האויר אבל עור בהמה טמאה דהוא מין אחר לא נעשה גוף אחד קשה א"כ מאי דתה ע"ז דומיא דטולה כו' דהרי גם טולה עור יש לפרשו שהטעם משום שא"ר האויר ואי דקשיא א"ר בהמה טהורה רנה נמי. א"כ מב"ש פי' ה"ל לדחות בלאו דרמיה. וז"ל ג"כ על אחד מהדרכים ס"ל רנה לומר דליפן זהב הוי ס"ל הטעם משום שאינו רואה האויר אבל בטולה עליהן עור הוי ס"ל

סתר בתוס' מכמה טעמים עוד י"מ דכתבן שלא כסדרן קאי על הפסוקים של כל הפרשה או בחציות (ח')ולא כסדר הפרשיות דבבא איירי הכא דקמני החליף וכו' וכן משמע קצת מדלא מיימי הכא ההיא דמכילתין (ו) ועי"מ דשלא כסדרן מיירי דוקא בשנים אלו קדש והיה כי יביאך להקדים זו לזו או אחרת לאלו אבל שמע והיה לא איכפת לן (יט')ואני מנאמי במ"ס מנחה שגלה אין עושין אותה תפלין לפי שאין מורדין וכו' ואיכא למידק כדלעיל הא מורדין עושין (ב')ואי אמרת שלא כסדרן (ו) פסול היכי מיתוקמא דלכאורה משמע שיקח פרשה אחד מכאן או שיהיה וישלים התפלין ואין לומר שכבר נכתבו קדש והיה כי יביאך מקודם לכן דאטו יצטל מן התפלין לנפות מתי תצלה (ז) מנחהו וכי מימא שנכתבו התפלין קודם למנחה וכלו שניהם ורואה להשלים זה מזה (ז)א"כ זו היא שלא כסדרן (כא')דמ"ל כפלות הפרשיות מ"ל פרשיות אחרות ואיכא למידק דאימר בשל יד לא ציעא וכן דנתי לפני ר"י ואמר לי דרפיא צדיה להכריע הדבר עכ"ל רבינו שמשון ובתוס' שאנך האריך יותר ובסמ"ג כתב והירא דבר השם משום דכרה לצטלה יניח שניהם שנים של יד צברכה אחת ואחר כך שנים של ראש צברכה אחת דיש בראש וצורוע מקום להניח ב' תפלין ואם אינו יודע לכוין המקום של שניהם ציחד יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם ויניח האחרים על סמך ברכה ראשונה ואע"פ שמפסיק אפי"ה עדיף טפי הכי: הגה"ה ז"ל רבינו ברוך אם אינו יודע לכוין המקום (ז' של יד יניח) (יניח של יד) כדברי האחד ולכרך על של יד ויניח (ח')של ראש ויצרך] ואח"כ יניח כדברי הגאון השני על סמך ברכה ראשונה ולא ידבר ציננים והשניים ישהה בראשו כמו שיראה ואע"ג דעתה מצרך על של ראש בפעם ראשונה ומפסיק צין ברכה של יד בראשונה להנחה של יד בפעם שניה זה טוב יותר מלערוב מכאן ומכאן [אין] שלא להניח כלל ע"כ הגה"ה. ונהוג עלמא כרש"י ורמז"ם וגם שלחו כתב מארך ישראל שנפלה צימה שעל קצר יחזקאל ומנא"ו שם תפלין ישנים כסדר רש"י ז"ל ורמז"ם: **אמר רב חננאל** החזיק **פרשיותיה פסוקיה** (ט) **ולא אמרין** [דף לה ע"א] **אלא גוייתא דברייתא וברייתא דגוייתא אבא ברייתא דברייתא וגוייתא דגוייתא דית דין בה הדר** **אמר אביי** **מ"ש גוייתא דברייתא דא דהך דבעי מוחזי דא חזיא ברייתא דברייתא נמי הך דבעי דמיחזי אוירא דימין חזיא אוירא דשמאלא אלף ל"ש**. פירשו הגאונים אלף ל"ש ופסול בכל ענין דצעינן ליתחזי הך אוירא דימין והך אוירא דשמאל וכתב רבינו שמשון ז"ל קצת היה נ"ל מדאמרין פרק אלו הן הנחנקין בית חילון שאינו רואה האויר

הדרשי אנשי שם

היה שלא כסדרן דמה לי כפילות הפרשיות ר"ל שסוגר שזריך לכתוב ארבע פרשיות של תפלין בלי הפסק ציננים ולכן אמר מה לי זה ההפסק של כפילות הפרשיות שהרי כתב ב' פרשיות של תפלין האחרונות ואח"כ המנחה ועמה רואה להשלים תפלין צה הרי הפסיק בפרשה של תפלין קודם שכתב המנחה והיה לי פרשיות הלל אם הפסיק בתפלין וכתב פרשיות אחרות כפילתין הוא פסול ה"ה כפילות הפרשיות שכתב בתפלין קודם המנחה הוא הפסק ואין ראוי לתפלין דמקרי שלא כסדרן אלף ש"מ דאין להקפיד על שלא כסדרן וממך איכא למימר בשל יד דווקא אין להקפיד:

ביאור מהר"ם בנעט

במורה והה"ג לענין הכתיבה וזה צרור: (יט') **ואני מנאמי במ"ס מנחה כו'**. צברייתא בגמרא צננחות ל"ב ובשנת ע"ט מיימינן להך צרייתא צהיפוך דתפלין אין עושים מנחה. ומפני כך הגיזה צננקלת ספרים הך דמס' סופרים דחשבו שצנעות הוהלך. אבל צירושלמי סוף מגילה הובא צברייתא דמס' סופרים דהכי אימא דתסם תפלין ומנחה מי קודם ר"ה אמר תפלין קודם שכן נוהג צנמפשי ימיס ושהרות. ושמאלא אמר מנחה קודם שכן נוהג צנצנחות ויט"ו. מתניתא מסעי' לשמאלא מנחה א"ש צנבלתא א"ש צנמנח תפלין. תפלין שגלו עושין מהם מנחה מפני שאין מורדין כו' ובצ"י סוף סימן ל"ח אייתי לה צנצנרה: (כ) **ואי אמרת כו' היבא בותקובא כו'**. צנלמא צנצרייתא דידן שפיר עושה מתפלין מנחה אי לאו הני טעמא דאין מורדין דנוטל ב' פרשיות דתפלין ועושהו מנחה או נוטל ממנו פרשה א' וכותב עליה והיה א"ש צנגלין או נוטל פרשה מזה ופ' מזה ומתפרן יחד אבל כאן הרי הוא כותב להסוף קדש והיה כי יביאך וזה"ל של כסדרן: (כא) **דב"ז בפ"ז דפרשיות או מ"ז דפרשיות אחרות**. פ' כמ"ס צנכולא מדרבי דסממא קאמר אפי' צנוטל והיה א"ש מהמנחה ומוסוף שמע וא"כ ה"ל שלא כסדרן. א"נ ס"ל דאין להפסיק ציניהם וצריך לכותבן בלי הפסק עיין צנ' עה"ג ס' פ' לפי"ו גס צרייתא שגלו יס דקדוק זה על ס"ת שא"ע מנחה דהרי בלא"ה אי אפשר דהוי הפסק וז"ל דקאי עיקר אמתלין שא"ע מנחה. והנה צנצרייתא זו דמ"ס יקשה ג"כ קושית הס"ס דלעיל הא מנחה פתוחות ועכ"פ לכתחלה עמיד כן ותפלין פתוחות ובאן ל"ל מה שמי' התוס' ד"ה להשלים דר"ל דכותב על הגליון דהרי מתחילה המנחה שמע והיה א"ש נכתבים זה אח"ז בדרך א' א"כ כשנוטל רק פרשה א' צין שמע או והיה א"ש הרי נתחך הגליון וא"ל להסוף עוד. וז"ל כאן כמירוך הא' של התוס' דשכתבת בתפין יחד. אבל למירוך הב' ק'. וי"ל דמשכתבת אם היה כתוב המנחה על ב' עמודים דכשר להתוס' וא"כ י"ל שפיר דחותך פרשה א' וכותב השניה צנגלין דלמטה כמו אם עושה מתפלין מנחה. ולפ"י רש"י דטעמיה דמנחה עושים עמודים פסול ע"כ ז"ל דהיה המנחה כתוב על דף אחד ולארזי והירא קושא א"כ כן אין עושה מנחהו תפלין. לכן י"ל דמתיב מתיבה וא"ש רש"י ותוס' לעיל בדרך ל"ב ד"ה להשלים ע"ש. ואע"ג דאין לא קי"ל כהך צרייתא היינו עזיקר הדין דקי"ל תפלין תמירי אבל צמה שיש ללמוד ממנו צמה דליכא פלוגתא עלה שפיר ליפינן מיינה. לפי"ו א"ש ג"כ דנקט צרייתא דידן ס"ת ותפלין שגלו כו' ולא קאמר ס"ת אין עושה ממנו תפלין והוי ידעינן ממילא דא"ע מס"ת מנחה כו' והשתא לק"מ דהא גופא דתפלין תמירי קמ"ל דהרי צנצרייתא זו דמ"ס מנחה מתיירא. לכן קמ"ל [כאן] שהתפלין תמירי:

קובין מפרשים

(א) קדש והיה כי מימינו שמע והיה אם משמאלו [נהגות מהר"י ומהצה"ש]: (ג) גירסת ג"מ [גליון]: (ג) שייך ג"כ להקדשיא [נהגות מהר"י ומהצה"ש]: (ד) והיה שהיא אחרונה [נהגות מהר"י ומהצה"ש]: (ה) א"ו האי דמכילתין מיירי בתיבות ופסוקים לא בפרשיות [נהגות מהר"י ומהצה"ש]: (ו) בכתיבה [נהגות מהר"י ומהצה"ש]: (ז) אעפ"כ [נהגות מהר"י ומהצה"ש]: (ח) ג"מ [גליון]: (ט) אמר אביי [נהגות מהר"י ומהצה"ש]:

דהיינו כתיבה היינו הנחה דמנחתן צעור אחד וה"ה כתיבה של ראש ועוד פן י"עטעה (ט) דאסור לכתוב [א] אפילו אוח אחד שלא מן הכתב אבל צנהנה צריך סדר ועוד הלשון דחילא צנמון צבאית אויר משמע כפר"ת דלפרש"י ז"ל ה"ל למיתלי צנדר תורה אבל לר"ת ינחא דאין תלי צנדר התורה רק אכתיבה ועוד דפי' הגאונים דלא תלי צבאית אויר אלא בשל ראש וא"כ הכא בשל ראש דוקא איירי ובמכילתין קאי אחרוייהו ועוד צצין עיניך משמע אמצעית הראש ושנים מכאן ושנים מכאן קרינא והיו לטוטפות צין עיניך וגו' [*ר"ל ההיות יהיו צנמצע] ואם כן סדר של תורה מאיזה ד' שיתחיל או מימין או משמאל לקרות כדפרישנא לעיל וינחא דנקט האי ליגנא ימין ושמאל אבל לפירוש הקונטרס קשיא האי ליגנא (י) דהכי ה"ל (א) קדש והיה אם שמוע [פי' חרי והיה אם שמוע והיה כי יביאך סיכו צין עיניך ר"ל צנמצע] והיה אם מימין [*כי שמע מימין והיה אם משמאל] או בלא ימין ושמאל כי ההיא דמכלתין ולפר"ת (ב) קשה] כיון דצריך לכותבם כסדר שנכתבו בתורה מינה של ראש דלמנחה נכתבין על ד' עורות ויכול לכתוב כמו שיראה אבל של יד הכתובים צעור אחד למנחה אין יתכן להניח חלק והיה אם שמוע: הגה"ה (ג) ומיהו צנמ"ק ובס"ה כתוב שנייה והיה אם שמוע חלק עד שיכתוב שמע עכ"ה:

(א) **ויכתוב שמע (ד) (*קדש) [*קודם ויהיה]** שהיא אחרונה להנחה וכן של ראש (א) [כתבן] ארבעה צעור אחד דלמרינן לעיל יא (ב) וכ"ת דבשל יד יכול לכתוב כסדר הכתוב בתורה וגם סדר הנחתן יהיה כן אבל לא של ראש *ז"א מדלמרינן לעיל טולה עליה עור ומניחה לשל יד ואם אימא הרי נכתבו שלא כסדרן וגם האין יניחם דהרי שלא כסדר דכתובים בתורה מונחים צנמים של ראש (ג) ואם נוכל לומר דכותב כסדרן קאי שפיר אשל ראש (*ולא יפסיק) [*ויפסיקן] צנכתיבה כדפרישית *ובסדר הנחתן אין קפידא (ד) ויכול הוא להניח של ראש ציד אע"ג דאין כסדר שכתוב בתורה (טו) ואין נראה דלמרינן לעיל דשל יד עושה אותה של ראש ואין כסדר של ראש כדפרישית (טז) וי"מ ומתלקים דהיכא שנכתבו צנצנעה עורות מניחין של ראש צנאותו סדר ולהכי כשרים של ראש לרבי יוסי בשל יד וגם של יד לשל ראש וכשהן כתובים צעור אחד [אזי הם] כתובים ומונחים כסדר הכתובים בתורה (יז) ואין נראה דמשמע שחאא כתיבה והנחתה שזה מדלא מפליג צין של יד לשל ראש ועוד

[א] ואע"ג דלמרינן צנמרא צהדיא דתפלין ומנחתן נכתבין שלא מן הכתב דמגריס גריסין ד"ל היינו כשכותב כסדר הכתוב בתורה דלא הם מגרס גריסין אבל שלא כסדרן לא גריסין (ג"מ): [ב] פ' וצלו שניהם פרשה אחד של תפלין ואחד של מנחה ורואה להשלים עם פרשת מנחה ראשונה אחר התפלין וזה היה שלא כסדר כי פרשה ראשונה של מנחה נכתב אחר פרשה שניה של תפלין וקשה שמה ר"ל שישלים ב' פרשיות ממנחה לב' של תפלין שגלו ואז הוי כסדר וי"ל דלכן ביאר לעיל דלכאורה משמע שיקח פרשה אחת מכאן כו' ר"ל דמשמע אפי' אחת אחת שיהיה או י"ל שגלו שניהם ר"ל שני הפרשיות של תפלין ורואה להשלים במנחה מ"מ

(ט) **דאסור לכתוב אפי' אות אחת ש"א מן הכתב**. פ' צנ"ת מתחש טעות א"כ ה"ד כאן בתפלין אם יכתוב שלא כסדרן איכא למיחש לטעות: (י) ה"ג דהכי ה"ז"ז קדש והיה כי יביאך שבע מימין והיה א"ש **משמאל**: (יא) ה"ג ויכתוב שבע קודם שהיא אחרונה להנחה: (יב) **וכ"ת דבש"י יד יבוא לכתוב כסדר הכתוב בתורה וגם סדר הנחתן יהיה כן**. פ' דלעולם כתיבה שזה להנחה לכן ציד דכותב על קלף א' צריך להיות הכתיבה כסדר שמונה ע"כ צריך גס הנחה כסדר צנצנרה. אבל של ראש דכותב על ד' קלפים א"ל להיות הכתיבה כסדר התורה. לכן הנחתן ציית ג"כ אינו כסדר צנצנרה ארדינה צעינן דוקא כסדר האמור צנצרייתא שמע מצחוך והיה א"ש צנמים וז"ל מדלמרינן לעיל כו' ואם אימא הרי נכתבו שלא כסדרן דהא בראש היה הכתיבה שלא כסדר שזה להנחה שלא כסדר ובשל יד צריך להיות הכתיבה כסדר וכן הנחתה: (יג) **ואם נובא דאמר דכותבין כסדרן קאי אש"י ראש כו'**. פ' דעכשו יניח דכתיבה חלוקה מנחתה אלא שהכתיבה לעולם הוא כסדרן קאי בשל ראש אלא שצנצנחה ין חילוק בראש אע"ג דכתב כסדרן יכול להניחו שלא כסדר הכתוב בתורה אלא כדאי' צנצרי' אבל בשל יד כיון דצריך כתיבה כסדרן מפני שהוא על קלף אחד ולא יכול להפסיק ע"כ ממילא גס הנחה בשל יד כסדר הכתוב בתורה דהרי עור א' הוא וממילא דאם היה על ד' עורות הוי מהני הנחה שלא כסדר שצנצנרה. (יד) **ויבוא להניח ש"ר אש"י דאין כסדר שכתוב בתורה**. פ' שהנחתן ציית אין כסדרן על מורה צנ"ח בשל יד אין קפידא צנצנחתן רק דאם הוא מעור א' ממילא הנחתן כסדר הכתוב כו': (טו) **ואין נראה דאמרינן ש"י ד' עושה ש"ר**. ומסתמא כשכתב היד על עור אחד הוי הנחה כסדר שצנצנרה ועכשו עשושהו לשל ראש צעינן דוקא הנחה כו' שלא כסדרן: (טז) **ווי"ב ויחזיקים כו'**. ס"ל צנצנח על עור אחד צין יד צין ראש כתיבה כסדרן וגם הנחה. ואם כותב צד' עורות צין ראש צין יד צעינא הנחה כסדר הצרייתא ואז הכתיבה שלא כסדרן: (יז) **ואין נראה כו' דבא"ש מפא"י**. ר"ל מדלא מפליג צין עור א' לכתיבה על ד' עורות והיינו ומסתמא חלוקא דשל יד משל ראש דשל יד סתמו מעור א' וס"ר סתמו מד' עורות: (יח) **ולא כסדר הפרשיות כו' ועי"ב דש"א כסדרן כו' אבא שבע והיה דא איכפת דין**. כנ"ל ובתוס' דף ל"ב ד"ה להשלים מפרשים ג"כ כדהא וע"ש צנ"ו ס' רפ"ט שמהה ע"ו מהא דרדים צנמכילתא והיו לפסול שלא כסדרן ולענ"ד לק"מ דהרי צנצנכות דף י"ג נפקא לן ג"כ מדכתיבו והיו שלא יקרא למפרע ואפי' הכי כתב הרמז"ם שם דאם קרא והיה אם שמוע יא משום דאין סדרן כן

[דף לה ע"א]

קאי [אלה] אחויר הפרשה ולא אחויר בית דהיינו הקלי'ה מנחוך (*וכן) [גס"ה ומיהו] משמע לעיל דפפרשיות איירי דקאמר הך דחויא אחירא דימין חוירא דשמאל וכו' ובהחלפת שינין לא איכפת לן רק מזד אחד ד' רישין ומזד שני שלשה רישין:

רב דימי אמר ביון דמינכר תו לא צריך. אומר ה"ר אלחנן דהלכה דהני תרי מיילי כרז דימי להקל ולפ"ה משמע כן לעיל מן הדרייתא דקמיני אס איין חריץ' ניכר פסולה הא ניכר כשרה והיינו כרז דימי לפ"ה ואזיי נמי לא אמר הני תרי מיילי אלא לחומרא צעלמא אכל פסולה ליכא כמדומה לי ומכל מקום ראוי להחמיר משום דאזיי היה ראש ישיבה וגדול ממנו כדאיתא פ' לא יספור עצובא דגרוגרות ואמר אזיי האי קילפא דחפילי פירוש קלף צעי למיבדקיה דילמא אית ציה רעותא וצעינא כתיבה תמה וליכא ורז דימי מנהרדעא אמר לא צריך קולמוסא בדיק ליה:

אמר רבי יצחק רצונות שחורות הלכה למשה מסיני מיתבי תפילין אין קושרין אותן אלא במינן בין ירוקות אדומות לא יעשה משום *גנאל ודרך ארץ תני מיהת בין ירוקות בין לבנות לא קשיא כאל מלכא כאל מלכא מלכא מלכא גנאל ודרך ארץ אינא זמנין דמתהפכי ליה: תנא

תפליין מרובעות ה"י. לכאורה משמע דקאי אגוף הצחים צין אשל די צין אשל ראש לאפוקי מאותן שעושין של יד בדפוס עגול מלמעלה רק שמרבעים החיתורה מלמטה ואדרבה על כרחך הצרייחא מיירי בגוף הצחים שהן עיקר התפילין ורצא צא להוסיף אף בחופרן ואלכסון ולא למעט דלא צריך אלא בחפר ריבוע מדמייתי ליה סעימא מהעשה תפילין עגולה ואי בחפר דוקא מאי סבבה איכא ומתוך ה"ו ורי"ף משמע דשל יד אינה לגמרי מרובעת דלדורכן חצי אצבע אמה ורחנן כרובצ אצבע ומושמע דהא קרי ריבוע שיש להם זווית ואין נראה אלא לגמרי מרובעין כיון דלא אשכחן צהדיא* [פ' דלא צריך] וריבוען הלכה למשה מסיני אין להקל בדבר כי אם על פי ראייה ברורה וכמדרומה דיש להשיב על ה"א דשל יד אחרין לעיל שעושהו של ראש וא"כ איך יתכן אם אין מעשה זה כזה ומ"מ אין ראיה גמורה (ד"ה) דכיון שאין שם אלא בית אחד [צינז] יעשהו* (מרובע) [אצבע] צבור שיינו אף קאי אלא *אפשריות ומכ"מ קדושה משמע ששה ומכ"מ [פ'י] ולא אגוף הצחים הא דאמרי לעיל של יד שנעשה של ראש:

וּגְמוּלָהּ אֵין רְאוּיָה מִדְּאֻמְרִינִין שֶׁל רֹאשׁ עוֹשֶׂה אוֹתוֹם שֶׁל יָד בְּתוֹלֵה עוֹר דְּשִׁמְחָה אֵין עֵינֵינוּ צוֹרֵחַ בְּשֶׁל יָד וּמֵה שְׂרָגִילִין לְעִשּׂוֹת כָּל הַפְּרָשָׁה בְּתַפְלִין שֶׁל רֹאשׁ דְּב' שִׁטְיִן וְשֶׁל יָד כָּל הַפְּרָשָׁה בִּז' שִׁטְיִן אֵינוֹ (לֵב) אֵלֶּה לְמִנְהוּ:

אמר רבא בתופרין וא"כסוגין. מתוך פ"ה משמע דלא צעיא (*תפירה)
 [*תפילה] מרובעת ולעיל פירשתי ומיהו ר"ת וכל הגאונים שוים דצעיא
 תפירה מרובעת ובאלכסונה פירוש שיהיה אורך התפירה כרוחבה ורגילות עתה
 לעשות י"צ תפירות למטה על היתחורא כנגד י"צ שצטים וגם העור שצביצ חוץ
 לתפירה יעשה מרובע והתפירה עצמה יעשה בגודל צהמה עטורה והפסק הצמים
 רגילים עתה לעשות על ידי התפירה עצמה וכן כתב בסמ"ג וז"ל גם עור הצמים
 צבראשו תריך להיות מרובע ואע"פ שאין ראייה מתוך הלכה שצריך ריבוע כשהן
 ארבעתן יחד מכ"מ מוכח דשימושא רבא שיהיו מרובעות אבל צית אחד לצדו אין
 תריך שיהא מרובע וגם צגובה הצמים אין קפידא לריבוע וכן תפילין של יד יש
 להם דין זה וזהו רצוב צתפירה וכן צעור היתחורא וכן בגוף רוחב [הצית]
 צבראשו עכ"ל כתב ר"צ משם שימושא רבא וז"ל תירסר תפירות ליתחין צה ואי
 איכא י' כשר דכי שקלת מלכא ושמשא פירש יהודה ולוי אייתר י' ואי טפי
 (*צ') [ד"י] ש"ד דכי מוספת מנשה ואפרים ה"ל י"ד:

[ח] בר מרדכי' ונפיק. פי' (לכא ע"ה) מקומות שיתחבו הממט כשיעשה התפירה מרובעת צר מדעייל ונפיק (פי') "לחצוב עשרה מקומות יתחבו הממט כשיעשה את התפירה מרובעת צר מדעייל ונפיק לבר מג' מקומות וכן כל הוה כספר התרומה" לבר משלשה מקומות. במקום הדלת הבצים יתפור עור של חטים לעור של מטה והיינו לחמריני פרק

חדושי אנשי שם

[א] פ"ה הא דקאי עלה דהיינו חייבים ויכרים והא דלמטה דקלף לא בעי למדקריה עוד ע"א דר מדעייל ונפיק לבר משלשה מקומות בתקום הדבר כו' דריך להגיה א"ג דר מדעייל כו' כי הם שני פירושים על דר מדעייל וכו' (ש"י):

ביאור מהר"מ בנעט

אינו מונן מה ענין כף פשוטה לשיעור שצטקף אלא כך ז"ל בתחלה כדי לגול ובסוף ולא כלום. ולמעלה ולמטה כשיעור אטונא דספרי שואל למעלה כדי גגה של למ"ד ולמטה כדי כ"ף פשוטה או נו"ן פשוטה כמ"ש הכ"י צבי' ל"ב: (דח) דביון דאין שם א"ל בית אחד יעשהו מרובע בעור שינייה. פי' כדכתב צב"מ פצ"ב מהלכות תפילין חז"ל וז"ל שעשה לה ד' בחים להכניס כל פרסה צבית א' דאי לאו הכי פסולה דהא אם אין חריץ יוכיר פסולה עכ"ל. והא דלא דייק דהא צריך ד' בחים. משום דהמ"ל שעושה מחילות צביהם חור בית א' עד שיהא ד' חללים. ע"כ א' דמכ"מ לא מהני דהא צביין חריץ יוכיר ואם אינו עושה ד' בחים ממשיך לא אחד צב"ע אין כאן חריץ צביתא. ואף אם ירצה לעשות היכר חריץ בלא מהני דחריץין ממש צב"ע ע"י ד' בחים מובדלים צעשייתן: (לש) א"ל

עם התפלגין דהיינו הקליפה שיש בה השם ש"ן אבל בפני עצמן לא וי"ל דש"ן הואיל ועשויה לעמוד עולמית יש בה קדושה אבל ד' יוד עשוין להחיר והלכך אפשר שאף לית יוד הלכה למשה מסיני וההמחיר תבוא עליו ברכה הרב ר' אלחנן וזריך שיגיע חריץ למקום התפר רב דימי אמר כיון דמיכר לא זריך וי"מ דקאי אשין דאיידי ביה שזריך שיהא רגל החיצון מגיע עד בית מושבם למטה אי נמי היוד שבתוך השין יגיע עד מקום התפר וכן עושין עתה כותבי תפלין שמיגעין רגל החיצון ופנימי של ש"ן עד למטה במקום מושבם שהוא תיחורה ורש"י ז"ל פירש חריץ שבין בית לביית דאשכחן לעיל צבירתא דאיקרי חריץ דקתי ואם אין חריץ ניכר פסול ולי' הדייק ק"ל לפירוש דלאשון דלא מיקרי חריץ אלא אדרבה בולט ועוד דיותר נראה ש"ן כלורתא כשאין מגיע יוד אמצעי [לתחריץ]:

ובשמכניהם הפרשיות קודם שיכניסם יכרוך כל פרשה ופרשה בשער צהמה
טוהרה דגרסינן פרק צמה מדליקין הלכה למשה מסיני תפלין נכרכות
בשערן ונתפרות בגידן פירוש מזהמה טוהרה כמותן וטוב לכוין בשער שור לכפר
על מעשה העגל והכי איתא בשימושא רצה ויש שזורכין אח"כ כל פרשה ופרשה
בזקף קודם שימנה בדפוס צהמים (לה) ויותר טוב לכוין במטילת וכ"כ ר"מ והכי
איתא בירושלמי פרק קמא דמגילה הלכה למשה מסיני שיהו (*זורכין) ["כתובין"]
בשורות ובדיו ומסרגלין בקנה וזורכין בשער וטולין במטלת ודובקין בדבק ותופרין
בגידין ויש לפרש דובקין בדבק אם נקדע ספר תורה באמצעות היריעה ותופרין
בגידין יריעה לחצותה ונהגו כשנקדע ס"ת באמצע היריעה שתופרין במשי ס"מ א':
ומבניהם הפרשיות כרוכות צבית שלה כל אחד נגללת מסופה לראשה כדאמרין
לעיל מאחד כלפי שמע וכן כל שאר ספרים נגללים לתחתן (דף) כדאמר
צפ' קמא וצירושל' דמגלה דפ"ק עושין עמוד לספר בסופו ולתורה מכאן ומכאן
לפיכך גוללין הספר לתחתו והתורה לאמצעיתה וטעמא רצה יש דבספר תורה
שצריך בכל יום לקרות צה לאמצעיתה נגלל במקום שקורין אבל שאר ספרים עושין
עמוד בסופו וגוללין לתחתו וצענין זה נוח לקרות זו ולהכי נמי צריך בספר תורה
שני עמודים לתחתו ולסופו והכי משמע דתמן במסכת ידים ר' יהודה אומר
גליין שבסוף הספר אין מטמא את הידים עד שיעשה לו עמוד (*בסופו) ותניא
במסכתא דמסכת ידים ר' יהודה אומר גליין שצתחלה הספר (לה) וכדי היקף
כולו מטמא הידים ואין לפרש * דר"ל בסוף כדי
היקף ועמוד צתחלה דא"כ היה לו לומר וכדי היקף
בסוף כי היכי דמפרש במאי דקאמר צתחלה הספר
אלא ה"פ [גליין] שצתחלה הספר שמיניחין שם כמו

שיעור צדק עמוד לעמוד מימין וגם כלי היקף לעמוד ולמעלה הימנו משמאל (*אע"פ) שלא נתקדש בכתיבה לפניו אלא לאחוריו (כ"ו) וכן עיקר דאסוף ל"מ קאי דהא אין גליון מטמא בלא עמוד כדקדנא במשנה וכו' דלא אשכחן בתוך התלמוד להצריך כדי היקף במקום עמוד אלא מצד אחד וניתח השתא דמשנה וברייתא שזין הם ועוד אמר במ"ס עושה עמוד לספר לסופו ובתחתיו כדי היקפו ומתוך כל זה אומר ר"ך שאין נראה לו צורך להניח במזוזה ותפילין כדי היקף אחרי שאין להם עמוד וגם כי אין העם קורין בהם ואין יד הכל ממשמשין בהם כמו ספרים וספר תורה ועוד דבמזוזה נוהגין העולם לכתוב שדי במחצות בראש שיטה כנגד איור פרשת והיה אם שמע וקודרין כנגדו חזון ונראה במחצות וא"כ על כרחך אין שם היקף כלל: הדגה"ה ומיהו לעיל פירש משום רבינו שמשון דלריך כדי היקף ובסמ"ג ע"כ.

ואין צריך במחלה * ובסוף רק כמלא אטבא [י"ט] במחלה הדף דייטו למעלה
דספרי ולא נדע אם שיעור אורכו או רוחבו ובסוף ר"ל בסוף הדף דייטו למטה]:
(ה) ובתיקון תפילין פירש במחלה כדי [גגו של למ"ד] ובסוף כדי כף פשוטה או
נון פשוטה ויותר מעט וכן נהא יותר ומכיוסו מעומד צבחים ראש הפרשה מחלה
דרך הנקב כדי שיהו ראויין לקרות כמו (שהוא) שהן מונחין ואע"פ צדמזוזה פסק
לעיל ר"ת [מושב] ודייק מתפילין כלעיל מיהו גבי תפילין לא אשכחנא פסול אף
לפי דבריו ורב הא"י פירש שצריך שיהא שין של קציה כנגד שין של קדש ושין
מזל אחר כנגד שין של שמע צשיטת ר"ת ורב שריא פירש דהא דבעינן שיהא
צית החיזון רואה האויר משום אויר השינין (*ומיהו) ["ומהא"] משמע דלא

דודאי פסול ר"י ובסמ"ג כתב וז"ל ואני קבלתי דבריו שנתפרה בגידין קאי שאם נפסקה וזוהי ונפסקה שמתרת לחופרה בגידין (מ"ד) וכן אם נפסקה עוד שלשית שהרי לרבי זעירא נפסק שני פעמים מלגד פעם ראשונה והמירו לו וכן מוכח פירוש הקומץ דקאמר מהו למיתפרה ויעיליה לתפירה לגזל דקאי התם ארלוותא וקאמר פוק חזי מע"ד ופי' רבינו יעקב להקל מההוא דירושלמי והכי מוכח לישנא דקלפיה לא מיקרי רעוה ומיהו רש"י ז"ל פירש שם להחמיר עכ"ל:

אמר רב פפא גרדומי רצועות בשורות ולא מיתא היא מדאמרי בני רבי חייה גרדומי תכלת בשרין התם הוא דתשמישי מצוה גינהו אב"ה הכא דתשמישי קדושה לא מכלל דאית להו שיעורא וכמה שיעורא אמר ר"ף עד אצבע צרדה. פ"ה אצבע שצד גודל ואין נראה דאמרין פ"ק דיומא מכין *לפניו (פ"י לפני כ"ג היו מכין כדי שלא יסין ויהא קרין) בלצבע נרדה ואין דרך להכות אלא בזהו וכ"פ בערוך דהיינו אמה היינו נרדה שמה בתוספת והכי תניא בתוספת נרדה זו אצבע גודל של ימין ואמרי' נמי צילמדנו פרשת בא אל פרעה דשיעור רעוה של יד עד אצבע נרדה מאי נרדה אמצעי וכן יסד הקליר גי'א וכל עזריה נרדה הוכלו והיינו אמה שהיא שליש לאצבעות דכתיב וכל בשליש עפר הארץ ושיעור זה אינו קאי כאן אלא ראש ושל ראש אפרס לקמן בגי'ה (מה) ומיהו לפי' הקונטרס [דפירש אראש קאי לאו דוקא אלא] אף בשל ראש איירי כמו שפירש:

רב כהנא מחוי בפוף רב אשי מחוי פשוט פשוט קטר י"ה ופשיט וישרי י"ה רב אחא קטר י"ה ומת"י י"ה מר בריה דרבינא עביר בדידן. פ"ה כפוף מאצבע לאמה פשוט מגודל לאצבע ולפירושו נרדה זו אצבע. ולפי' מה שפירשו דהיינו אמה ז"ל פשוט מגודל לאמה כפוף כדפ"ה וי"מ אסוף קאי (*כפוף) (*שקאי על מה שאמר בסוף) שרץ לקוצה צקצורה ומו"ה אומר ששיעור האורך [דף פו ע"ב] מאותו מקום עד אצבע נרדה ועלה קאמר מחוי כפוף כפוף האמה לאחוריו ללד הקיצורה והוה השיעור קלת יותר (ז' מלמ"ד פשוט דהיינו כדרכן ור"מ כתב וז"ל אורך רעוה של יד כדי שיקף הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמחת רעוה אחת עד אצבע אמצעי ויכרך ממנה על האצבע ג' כריכות ויקשור ואם הרצועות ארוכות יותר על שיעור זה כשרות וק"ל מניין לו שיעור זה אף שז"ל שמפרש הכי רבה קטר לה כלומר קושר רעוה באצבע נרדה כדפירשתי ורץ מעט יותר דכשקושרה בעיקר האמה מניח העודף פשוט רב אחא בר יעקב קטר ג"כ באצבע נרדה ומתלית פירוש גודל סביב אצבעו והיינו ג"פ כדפירשתי אי נמי מתלית כמו משלש והיא היא מר בריה דרבינא עביר דקלפין שלא היה קושר על אצבעו כלל ואצבע נרדה לשיעורא נקט וכן אנו נוהגין ולפי' זה הני שפירש לא היו אלא בשל יד אצל לפ"ה דהיינו מתלית שגודל הרצועות יחד א"א לפירש אלא בשל ראש דשל יד לדה אין שייך בה גיליות ושיעור של ראש פי' ר"ף וז"ל לאורכה דרעוה דרישא דמינא כי היכי דמינא עד טיבורא. דשמאלא עד חדיא. וידיא עד אצבע נרדה וצדא דבריו כתב אילין מילי הגאונים וציימושא רבה כתוב וז"ל שיעור תפלין של יד אורך הרעוה עד שיגיע לאצבע נרדה ובלבד שיהו משולשין בשלשה זימנין וסימן לדבר והשוט המשולש לא צמחה יתק ויהימושא תפס שיטתו כרצ אחא: ויב"ה אלו הפירושים ק"ל דנקט תלמודא שיעוריהו דשל יד ושל ראש לא הזכיר ועל שיעור הגאונים שפירשו ימינא עד ליצא דשמאלא עד חדיא קלת ק"ל דלגד שמאל ישנו ללב שהרי תפלין (ז' משמאל ובעינין שמה כנגד הלב ולכתחלה ודאי נכון לעשות כשיעור הזה ומיהו אם נפסקו או נודמנו לו שאין רצועותיהן ארוכות כשיעור הזה כדי רש"י ז"ל לסמוך עליו וגם בפירש"י ז"ל כאן פשוט וכפוף דאשכחן פרק האורג שיעוריהו כמלא רוחב הסיו וקאמר צמחא רב יוסף מחוי פשוט וכו' ופירושו כי הכא. עביר דקידן פירוש היה תולה אותה לפניו כמו שאנו נוהגין עתה:

ורוחב הרצועות פירש ר"מ והגאונים ופתיא דרעוה כי אורכה דשעורה ואם רחבה יותר כשרה (*מר רב כהנא מחוי כפוף) עכ"ל רבינו שמשון ור"צ כתב וז"ל משפט אורך הרצועות צפרק הקומץ עד אצבע נרדה חוץ מקשר ומר מחוי פשוט כו' כדפי' ובספר מ"ג כתב וז"ל רוחב הרעוה יותר מחטה ופחות מכשעורה ואם פחת או יותר לית לן בה עכ"ל ומיהו מתוך סמ"ק משמע דאם פחת פסול וכן (ז' כמה שפירשתי:

ביאור מהר"מ בנעט

משום דמגניא. וכאן חתמא חמירא כדפי' רש"י הטעם. ולהטור גם לעיל חתמא חמירא כמו הכא לגירסת רש"י: (מג) ומכאן נראה מה שאמר בשימושא רבא בוי. וא"ת הא ז"ל דהרי"ף מפרש בהרמב"ם דר"ת ורנא קאי אחתפירה ומשם ילפי דין זה וז"ל דא"כ היה להם לחלק בין שמים ושלש או בין דמתי לעתיקי. גם להרמב"ם אינו מוצא דין אם חור וקשרו או חפרו מאי דיניה אלא אם למדוס מהירושלמי מוצא דתפירה פעם ג' לא מהני ודע דכ"ז לאחר שנפתרו כבר אלא אם נפסק הגיד בשעת תפירה אפי' רק פעם אחת אסור ורץ לקח גיד אחר כמ"ש הב"י סוף סי' ל"ב ומשמע דאפי' בקשרו לחוט הנפסק לא מהני ככה: (מ"ד) וכן אם נפסקה עוד שפירשתי בוי. אלא הפוסקים דלעיל לא המירו רק שני פעמים וטעם פלוגתאן מוצא רש"י על הסמ"ג: (מה) ה"ג וביהו י"ב"ה בש"ר ראש איירי בוי. ופי' ולא בשל יד דלרש"י לא קא יתיב שיעורא על של יד:

קובץ מפרשים

(א) פי' גם למטה [הגהות מהר"י ומהצ"ח]: (ב) שני [הגהות מהר"י ומהצ"ח]: (ג) צ"ל למ"ד פי' משום שהקבירות נוטה למטה לצד הארץ ואם כופף האמה למעלה השיעור יותר גדול שצריך לסבב בהרצועה וק"ל [הגהות מהר"י ומהצ"ח]: (ד) של יד [הגהות מהר"י ומהצ"ח]: (ה) נראה [הגהות מהר"י ומהצ"ח]:

בין כל אחד ואחד יש שמוליך התפירה בשלשה מקומות (ז' מתוך ימין לחריך שמאל דרך רצועה התפירה עכ"ל ובסמ"ק כתב יש מחמירין שיהא העור מלמעלה בעור הצמים מרובע וכן נכון אלא מה שנהגו להעביר חוט התפירה בין הצמים נראה דא"ל עכ"ל:

אמר רב הונא תפילין כ"ל זמן שפני טב"א קיימת בשורות רב חסדא אמר נפסקו שנים בשורות שלשה פסולות אמר רבא הא דאמרן שנים בשורות לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אב"ה זה כנגד זה לא זה כנגד זה נמי (ז') לא אמרן אלא בחדתי אב"ה עתיקא לית לן בה והיכי דמי חדתא וד"ד עתיקא כ"ל היכא דמתחי ביה ואתא אבתרא חדתא ואינך עתיקא כ"ל זמן שפני טב"א בוי. משמע כל זמן שפניה מנחון קיימת אפילו נקרט מנפנים בין בית לבית כשרות וא"כ [נתיבשן] עד שהעור נקלף בין בית לבית כשר ומסיק רנא לא אמרן כו' לפי' (ז') ראשון שנקוטרס בעינין שיהו (*שני) [*אחד משני] צמים הסמוכים זה לזה (מ"א) שלמים צלתי קרט וכן אם הקרט של זו למטה ללד תיחורא ושל זו למעלה ללד בית משמע הלשון שפסול וכל שכן שיש לפסול מה שרגילין כותבי תפלין כשעושין הארבעה צמים ונותנין אותם דפוס חותכין מן העור בין בית לבית כדי שלא יהא נכוון וצולט ותוחצין מקום החתך מנפנים כדי שירא מנחון שלם וטועין לכתחלה ודאי צמי שלמים אף מנפנים וכל שכן לפירוש ראשון שנקוטרס שפסול אם סמוכים (*הצמים השני קרעים) [*שני הצמים הקרועים] פסולים ואין לחלק ולהלך בדבר בין ימינים בין צדדים ואע"ג דבשעתה מפליג בין חדתא לעתיקא ופירוש הקונטרס זה לשון דבחדתא ודאי העור מקולקל אין להכשיר כלל ופירוש ראשון שנקוטרס עיקר שרץ בית אחד שלם מפסיק צינחם אצל לשון שני שפירש שאין להקפיד רק שלא יהא קרט רואה חצירו כגון שנפסק צינח אחד וצינח הסמוך לו מאויר השני או האחד [נקרט גם] ללד שני זה לשון שני המיקל בתוספות שאנן משם ה"ר אלחנן ואין להאריך בזה (בב) ובספר הרמב"ם משמע דקאי רב חסדא ורנא אחתפירות וז"ל תפילין שנפסקו התפירות שלהם אם היו התפירות זה בצד (שמיים) [זה] או שנפסקו בשלשה תפירות אפי' זה שלא כנגד זה פסולות כמה דברים אמורים צינחם אצל בחדשות כל זמן שפניהם קיימות ואילו הן חדשות כו' וכשחופרין התפילין תופרין אותן ברצועה והלכה רווחת בכל ד' ג' תפירות עד שיהו בין הכל י"צ תפירות בין בשל יד בין בשל ראש וכל התפירות יהא חוט שלהם סובב מצי' רוחות עכ"ל וכתב רבינו שמשון וז"ל אמנם תחילה ראשונה שהיא עושה בעור כדי להתחיל התפירה אינה מן המניין וקרי ליה רי"ף בר מדנפיק ומיהו אין לפסול אם פחתו וסופק על תפירות רק שיהיו מרובעות וה"ר אלחנן כתב אנו אין לנו רק שיעשה תפירה מרובעת ומיהו טוב לעשות בעינין אחד שהוא דברי קבלה ומ"מ אין פוסלין אותן על כך ויהא שלא יתפור הכתב עם העור לכשיפור ונהגו כותבי תפלין ליקח מעור של שליל לפי שהוא רך ונוח למותחו ולכופלו כרצונו והוא כשר בין לחיפוי הצמים בין לכתיב עליו לאחר שיעשה קלף ומיהו גבי טומאה חשיב ליה כבשר פרק העור והרצועה ואפ"ל על עור של תורים וצני יונה כותבין כדאמרי' פרק שמונה שרצים צמס' צבת לענין צבת והאריך הרבה בזה עכ"ל:

[דף לה ע"ב] אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף איפסיק ליה רצועה דתפילי' אמר ליה מהו דמיקשר א"ל וקשרתם בתיב שיהא קשריה

תמה מהו דמיתפריה ויעיליה דתפירה דאזא א"ל פוק חזי מאי עמא דבר. פירש"י ז"ל לחומרא ור"ת פי' לקולא כדאשכחן פ"ק דעירובין ובפרק ג' שאכלו ור"מ פי' כמו כן לחומרא וכן ציימושא רבה לחומרא הלכך אסור. ובפ"ק דמגלה צירושלמי איתא רבי ירמיה איפסיק ליה רעוה דתפילי אחא ושאל לר' חייא בר אבא א"ל וקשרתם קשריה תמה אלמא דאסור ותו דספיקא דאורי' אוליין לחומרא ותו גרסינן צירושלמי ר' זעירא איפסיק ליה גידא דרעוהתא שאל לרב הונא ורב קטינא וסרו ליה איפסיק תנינות ושרון ליה דלאו מן אולפן פירש שני פעמים המירו לו ולא יותר ואומר ה"ר אלחנן דגרסינן גידא דתפילתא דמה עיין גידא אצל רצועות (בב) ומכאן נראה מה שאמר ציימושא רבה וכ"פ רי"ף שאם נפסקו שלשה חוטין בתפירתן דפסול דאפילו פעם שניה המירו לו בדוקא כדאמר דלאו מן אולפן [*פי' שלא מן הדין] והיינו נפסק במקום אחד ושבו נקרט שם פעם שניה דגנאי הוא כשניכר הקריעה בשני מקומות ופעם שלישית לית דין ולית דין

(ב) לא אמרן אלא בחדתי. פי' הא דפסלין שנים זה כנגד זה או שלש זה שלש כנגד זה דוקא בחדתי אלא בעתיקי ל"ל בה פי' שנים זה כנגד זה ולכאורה ה"ה בשלשה זה שלש כנגד זה אלא מכ"מ בעינין שיהא פני טב"א קיימת אפי' בעתיקי אלא צ"מ כתב דכיון דשלש נפסקו אף בעתיקא פסול: (מא) שצ"מ בתי' קרע. לפי"ז ז"ל דהא דבעינין פני טב"א קיימת היינו למטה ולמעלה אלא הדדדים אינם בכלל דא"כ לא אפשר שיהא בית שלם צמיסם. ומ"ש דצ"י הדדדים בכלל היינו לפי' ז' דרש"י דר"ל שלא יהא קרט רואה חצירו משכחת זה שלא כנגד זה בלא הדדדים: (מב) ובב' הרמב"ם משיבא דקאי ר"ה ורבא אחתפירות וכו'. ומלגד זה יש עוד פלוגתא צינחם להרמב"ם הג' נהיפון לא שנו אלא עתיקי אצל חתמא לית לן בה. ולדידיה הו"ל דך דכאכ כמו הא דמתלקין בן עמיקי לתחתא גבי קרט הנא חוץ ג' שיטין דג"כ עמיקי חמירי מתחתי. אצל לגי' רש"י לעיל עמיקי חמירי

Page 27 of 124

1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 26

חידושי הריטב"א <אור החכמה> - ג' (יומא, סוכה, מגילה, תענית, מו"ק, ביצה) יום טוב בן אברהם אשכנזי (ריי)

רב למעט ומההיא דמצילין תיק של תפילין ליכא (למימר) [למירמא] כלל, דהתם כיון דאיכא דליקה אי אפשר להמתין לו להוציא דרך מלבוש ולא להוציא בזה אחר זה דילמא קדמה ואתיא דליקה, ולפיכך הוצרכו להתיר דרך משוי, וכל שבדרך משוי ודאי ממעטינן בהלכה ועבדיה בשעה אחת, ולהכי לא רמיא אלא מההיא דכולה שריותא לא הוה אלא בדרך מלבוש. וזה ברור:

וההיא סתמא ממאי דרכי מאיר היא. פירוש דאע"ג דסתם מתניתין רבי מאיר, שאני הכא דאיכא סתמא דפליגא אהאי ותליא לה לההיא בתנא אחרינא דלא לקשו אהדדי:

אמר רבא אפילו תימא. פ"י דליכא איסורא במילתא, ועוד כוונתו ^{לענין התוספת} לעתים אדם לובש בחול אפילו יותר משמונה עשר כלים משום הצלה נמי שרי ליה:

הכא דבחול נמי זוג אחד אין טפי לא. פירוש דאפילו למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא דבשתי זוגות ליכא משום בל תוסיף דשלא בזמנו לעבור בעי כוונה, אפ"ה לא שרו ליה אלא כדרך שיותר בחול ובדין הוא דבלאו הכי נמי מצי לשנויי דשאני הכא משום דס"ל דשבת זמן תפילין ואי לביש טפי מזוג אחד איכא משום בל תוסיף דכל בזמנו לעבור לא בעי כוונה, אלא דניחא ליה לתרוצה אפילו למ"ד שבת [לאו] זמן תפילין הוא:

מאי קסבר כו. פ"י דכל בזמנו לעבור נמי לא בעי כוונה: **ואי קסבר שבת לאו זמן תפילין הוא.** פ"י וכל שלא בזמנו לעבור בעי כוונה וליכא משום בל תוסיף, ומשום הצלה שרו ליה רבנן דרך מלבוש כלומר ואפילו יותר ממה שדרכו בחול, אפילו טובא נמי לשרו ליה ואמאי שתי זוגות ותו לא, ופרקינן דלעולם סבר שבת לאו זמן תפילין ומיהו לא שרו ליה דרך מלבוש אלא מאי דמצי לביש:

וסבר לה כו וכן בזרוע. וכתבו בתוספות דמדקאמר מקום יש בראש להניח שתי תפילין מכלל דשיעור יש בתפילין, דאי לא כן מאי קאמר מקום יש בראש להניח שתי תפילין דהא יש גדולים ויש קטנים, אלא על כרחין דאיכא שיעור ולא נתפרש שיעור זה. אבל במדרש* נתנו להם שיעור שתי אצבעות, וסמך לזה ציץ שהוא רחב שתי אצבעות כדאיתא בפ"ק דסוכה (ה' ע"א). ונחלקו הגדולים ז"ל אם השיעור הזה למעלה או למטה. והנה נראה לרבנותינו בעלי התוס' ז"ל כי שיעור למטה הוא מדקתני מקום יש בראש להניח שתי תפילין אבל טפי משתי תפילין ליכא, והיינו נמי דקתני ר"ג שתי זוגות. ולפי זה ראוי שלא לפחות מרוחב שתי אצבעות ואין להוסיף על רוחב ארבע אצבעות כשיעור (ה) מקום [שתי תפילין]. ויש אומרים כי השיעור למעלה הוא אבל למטה אין להם שיעור, ולפיכך נהגו

* בקונטרס מראה מקום מהגר"ח קנייבסקי שליט"א ציין מקור המדרש בתוס' ישנים יומא ע"ב ע"א שהביאו זה בשם השימושא רבא שהביאו בשם רבא. ובתו"י שם הוסיף שיש שם בספר שימושא רבא עוד הרבה מימרות של אמוראים שלא הוזכרו בתלמוד ע"ש:

לעשותם פחות משתי אצבעות. והפירוש הראשון נראה עיקר. וכתבו בתוס' שנראה שאין השיעור הזה אלא למצוה ואם פחות לא נפסלו, ואפשר שהמעברתא בכלל כיון שהוא הלכה למשה מסיני ולפי זה כל התפילין יש להם שיעור:

ידך (או קנבורת) [זו קנבורת]. פ"י לשון [קנבורא] [קנבורא] דאהני כלומר מקום [קבורת] [קבורת] בשר. ויש מן הראשונים ז"ל שהיו סוברים שהמקום הזה הוא קבורת הבשר שיש תחת (המנפק) [המרפק] הנקרא קובדו בלע"ז. ואינו נכון, אלא כמו שנהגו לתתם בקבורת הבשר שעל הקובדו. ורבינו תם ז"ל הביא ראיות ברורות על זה כי בכל התלמוד תפילין של יד בזרוע וכדאמרין הכא בשמעתין ואותו שלמטה מן הקובדו יד הוא ולא זרוע, וכדמוכח במסכת אהלות (פ"א מ"ח) שהוא מונה שם רמ"ח אברים שיש באדם וקתני שנים בקנה שנים במרפק אחד בזרוע (ואחד) [וארבע] בכתף, ולפי הסדר מונה והולך כי הקנה הוא עצם היד והמרפק הוא (הקנבוי) [הקובדו] שעליו וכדאמרין בערכין (י"ט ע"א) האומר משקל ידי עלי(ו) [ממלא חבית מים ו] מכניס ידו עד מרפקו, והיינו עד הקובדו וכדקתני בברייתא (על) [עד] העציל והעציל הוא הקובדו כדאמרין במסכת סופרים (פ"ג ה"א) לא ישמיט אדם ס"ת מחיקו ולא יתן אציליו על הספר, והיינו הקובדו שדרך להשען עליו. ואע"פ שיש מקומות שקורין לאציל לאשי"לש ש"ובקו בלע"ז, מ"מ בכאן מוכרח שהוא הקובדו ואין בזה בית מיחוש, וכבר האריכו בזה בתוס' קלא), ומנהגן של ישראל בכיוצא בזה תורה היא, ולא עוד אלא דבעי שתהא שימה כנגד הלב ואין זה אלא על הקובדו. וזה ברור:

והכא כשבת זמן כו. פ"י ת"ק סבר שבת זמן תפילין וכל בזמנו לא בעי כוונה לעבור הילכך אי לביש שתי זוגות עובר משום בל תוסיף, ומר דהיינו ר"ג סבר שבת לאו זמן תפילין ושלא בזמנו בעי כוונה לעבור:

ואי בעית אימא דכ"ע שבת זמן תפילין והכא כו. פירוש דר"ג סבר דבעינן כוונה לצאת ואם לא נתכוון לצאת לא יצא [ו] אינו עובר על בל תוסיף שאין בל תוסיף אלא כשיוצא באחד והוא מוסיף זוג שני, אבל זה שמתכוון להציל ולא יצא באחד מהם אין כאן בל תוסיף, ומר דהיינו ת"ק סבר דלצאת לא בעי כוונה, וכיון שכן אע"פ שנתכוון זה להציל בעלמא יצא בזוג אחד ועובר על בל תוסיף בזוג שני:

דף צו ע"א

וא"א כו ת"ק סבר [לעבור] לא בעי כוונה [כו] ואי בעית אימא כו. אלא דכ"ע שבת לאו זמן תפילין הוא והוה ליה שלא בזמנו, ולעבור שלא בזמנו פליגי אי בעי כוונה אי לא ר"ג סובר בעי כוונה (ור"י) [ות"ק] סבר לא בעי כוונה ואף בלא כוונה עובר על בל תוסיף:

הערות בור לזהב

קלא) עי' תוס' מנחות (ד' ל"ז ע"א) ד"ה קיבורת וש"נ:

תוכן

3 הא כיצד כותבן על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור אחד

3 ספר העיטור שער א הל' תפילין [דף נו ט"א ב']

4 ספר העיטור שער א הל' תפילין [דף נח ט"ג]

5 ספר התרומה הל' תפילין סי' רי'

6 רבינו יהונתן הל' תפילין [ו: מדפי הרי"ף]

6 ואם כתבן

7 פסקי רי"ד מנחות לד:

8 ספר מצוות גדול עשין סי' כב

8 ספר מצוות קטן מצוה קנג

8 חידושים המיוחסים להרשב"א מנחות לד:

9 ספר אור זרוע חלק א הל' תפילין סי' תקנז

9 אורחות חיים חלק א הל' תפילין אות כז

9 רבינו ירוחם תולדות אדם וחוה

9 נתיב יט חלק ד דף קע טור א

9 ספר האגור הל' תפילין סי' עא

10 האגודה מנחות פרק ג

10 שו"ת מהרי"ל סימן קלז

11 ת"ד יכול וכו' ויניחם בד' בתים בד' עורות ת"ל וכו' זכרון אחד וכו'

11 ספר הערוך [ערך קץ]

11 ספר העיטור שער א הל' תפילין [דף נו ט"א ב']

11 רבינו יהונתן הל' תפילין [ו: מדפי הרי"ף]

11 ספר התרומה הל' תפילין סי' רה

12 ספר האשכול (הו' נחל אשכול) הל' ס'ת סי' יד

12 ספר אור זרוע ח"א הל' תפילין סי' תקלט

14 ספר אור זרוע ח"א הל' גיטין סי' תשטו

14 פסקי רי"ד שבת עט:

14 שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס ברלין) סי' ל"ח (צ"ו)

15 רבי אברהם מן ההר (מהד' בלוי) מגילה ח:

15 חידושי הריטב"א שבת עט:

15 חידושי הריטב"א מגילה ח:

16 חידושי הר"ן שבת עט:

16 האגודה מנחות פרק ג הקומץ רבה

17 שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן לח

17 שו"ת חוות יאיר סימן קצב

17 ראש יוסף מסכת מגילה ח:

17 חיי אדם חלק א כלל יד סעיף ד

17 שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן לב סעיף נח

17 שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן יא

18 שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ריג

18 חתם סופר מסכת גיטין פז:

19 שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן ה

23 חזון איש אורח חיים סימן יא

25 ואמר רב חננאל אמר רב תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני

25 תשובות הגאונים שערי תשובה סי' קנג

25 ספר הערוך [ערך תתר]

25 מחזור ויטרי סי' תקיב

ליקוט

ד' פרשיות בד' בתים

ראשונים

- 26.....רבינו יהונתן הל' תפילין [ז. מדפי הרי"ף].....
- 26.....ספר האשכול (אלבק) הל' תפילין [צד ע"א ע"ב].....
- 26.....ספר המנהיג הל' תפילין [עמ' תקפט].....
- 26.....ספר התרומה הל' תפילין סי' רח.....
- 27.....ספר התרומה הל' תפילין סי' [ריג].....
- 28.....ספר העיטור שער א הל' תפילין [נח טור א].....
- 29.....ספר יראים סי' שצט [דפוס ישן - טז].....
- 29.....ספר מצוות גדול עשין סי' כב.....
- 29.....ספר אור זרוע חלק א הל' תפילין סי' תקסא.....
- 30.....פסקי רי"ד מנחות לה.....
- 30.....ספר שבלי הלקט ענין תפילין.....
- 30.....פסקי ריא"ז הל' תפילין.....
- 30.....אורחות חיים חלק א הל' תפילין.....
- 30.....האגודה מנחות פרק ג.....
- 31.....ספר האגור הל' תפילין סי' ס.....
- 31.....רבינו ירוחם תולדות אדם וחווה נתיב יט ח"ד [קע טור א - קעב טור ג].....
- 32.....שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן לב סעיף עז.....
- 32.....שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן יד.....
- 33אמר אב"י מעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני.....
- 33.....ספר הערוך [ערוך מעבר].....
- 33.....מחזור ויטרי סי' תקיב.....
- 33.....ר' יהונתן מלונגיל הל' תפילין [ז. מדפי הרי"ף].....
- 33.....ספר המנהיג הל' תפילין [עמוד תרכה].....
- 33.....ספר יראים סי' שצט [דפוס ישן - טז].....
- 33.....ספר מצוות גדול עשין סי' כב.....
- 34.....ספר מצוות קטן מצוה קנג.....
- 34.....ספר התרומה הל' תפילין סי' רח.....
- 34.....ספר העיטור שער א הל' תפילין [נח טור א].....
- 34.....פסקי רי"ד מנחות לה.....
- 34.....ספר אור זרוע חלק א הל' תפילין סי' תקסב.....
- 35.....ספר שבלי הלקט ענין תפילין.....
- 35.....רבינו ירוחם תולדות אדם וחווה נ"ט ח"ד ח"ה [קע טור א ב קעב טור ג].....
- 36.....אורחות חיים חלק א הל' תפילין.....
- 36.....פסקי ריא"ז הל' תפילין.....
- 36.....האגודה מנחות פרק ג.....
- 36.....ספר האגור הל' תפילין סי' עא.....

הא כיצד כותבן על ד' עורות ומניחן בד' בתים בעור אחד

להניח הרצועה בו ולמקום התפר, ומניחו עד שייבש וכשהוא יבש מוציאו מן הדפוס ודומה לד' בתים, ונוטל ד' חתיכות קלף וכותב בהן ד' פרשיות כסדרן, ומניחן באותו עור.

ואם כתבן בעור א' והניחן בד' בתים כגון שכותבין בתפלין של יד שכותב ד' פרשיות בד' דפין, או שכותבן בזא"ז בדף א' באורך הקלף או ברוחב, והניח כל פרשה בכל בית בפ"ע יצא. והא דכתב דכתבין לארכה וכל חד וחד בעי דמנח להו כס"ת בארונו לא נהיר דהכא א"א.

וצריך ליתן ריוח ביניהם אם כתבן בקלף א', וצריך שיהא ריווח בין פרשה לפרשה כדי שתכנס כל הפרשה בכל בית בפ"ע, וחכ"א א"צ², וקי"ל כרבנן.

וצריך שיתן חוט ומשיחה בין כל אחת ואחת. ומסתבר לן מדקאמר ושון אפלוגתא קאי, דאי כתבה בעור א' הכל מודים שצריך חוט ומשיחה בין פרשה לפרשה³, ואם אין חריצן ניכר

אמנם בדברי העיטור ור' אליקים שבאור זרוע אי אפשר לפרש כן שהרי מפורש דהרווח ביניהם לרבי היינו בין פרשה לפרשה ותכלית החילוק שבין הפרשיות הוא "כדי שתכנס כל הפרשה בכל בית בפ"ע", ועל זה גופא "חכמים אומרים אינו צריך", והדרה תמיהה לדוכתא איך יחלקו על כך הא בעינן להכניס כל פרשה בבית בפנ"ע.

ובאמת שגם בדעת רש"י נקט התפארת שמואל שם (סק"א) דלא כב"י וז"ל "ואם כתבם בעור א' והניחם בד' בתים וכו'. וז"ל נ"י בעור א' בחתיכה אחת וכו' עד כדמפרש ואזיל ע"כ אבל מדעת המחבר יראה שמבין הסוגיא כרש"י שפי' הא דאינו צריך ריוח אעור פרשיות קאי וכך הוא עושה שאחר שכתבן בעור א' חותך מלמעלה העור כמו ד' אצבעות ומניחן בד' בתים ולמטה יהא מדובק בעור א' כדי שיהיה נראה כאילו מונח כל פרשה בבית בפני עצמה", עכ"ל. הא קמן דהרווח גם לדעת רש"י הוא בפרשיות וכדי שיהיו מונחות כל אחת בבית בפנ"ע, [אמנם עיין להלן בהערה בסמוך דהעיטור נחלק ע"ד רש"י בעיקר המחלק עיי"ש. ובעצם דברי התפא"ש מלשוננו "כדי שיהיה נראה כאילו מונח כל פרשה בבית בפני עצמה", משמע דבאמת אינם מונחות כל אחת בבית בפנ"ע ורק נראות כן וצ"ע].

ובפסקי הרי"ד (הו"ד להלן) ביאר כעיטור והרחיב בביאור הענין, וז"ל "פירוש שיהא ריוח בין דף לדף כדי שכל הכתיבה תיכנס בתוך הבית ולא תישאר מן הכתיבה חוץ לבתים כלל, וחכמים אומרים אינו צריך שאע"פ שתישאר מן הכתיבה חוץ לבתים אין בכך כלום, שהרי עתיד לנסות עליהן עור מלמטה והיא הנקראת תיתורא, ואותו עור יכסה אותם", עכ"ל, ולכאורה כן צ"ל גם בדעת העיטור, אלא דלפ"ז דבריו סתומין וחסרין ואולי זה המכוון בדברי העיטור "כדי שתכנס כל הפרשה" דהיינו שלא ישתיר חלק ממנה בחוץ. [ע"ע בדברי הרי"ד להלן מה שביארנו לפי דבריו בשורש מחלוקתן של רבי עם חכמים].

ע"ע בפרישה שם (סקמ"ט) שכתב לבאר איך יכניס את הפרשיות בבתים בפנ"ע גם כשאין ריוח ביניהם [ע"ע בדבריו בדרישה שם (סק"ז) שהאריך בענין], ועיין בב"ח שם (אות ל"ב) ובט"ז שם (סקל"ו) מש"כ בענין זה.

³ הנה העיטור נקט דהחוט ומשיחה הוא מחלק בין הפרשיות, [וצ"ב היאך במציאות החו"מ מחלקים את הפרשיות, וצ"ל שמותח חוט ומשיחה בתוך הבתים בין פרשה לפרשה, ובשיטמ"ק (אות ד') הביא לפרש שכורך חו"מ על כל פרשה ופרשה עיי"ש]. אמנם דעת רש"י בד"ה "שנותן" והספה"ת

ספר העיטור שער א הל' תפילין [דף נו ט"א ב']

ת"ר לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ד' דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר א"צ טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים. גרסינן במכילתא והיו לאות על ידך בד' מקומות מזכיר פרשת תפלין קדש לי כל בכור והיה כי יביאך שמע ישראל והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות תפלין ד' פרשיות, של יד הן כרך א' של ד' פרשיות, של ראש הן טוטפת, ואלו הן קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע. כותבין כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן הרי אלו יגנזו.

ת"ר יכול יכתבן על ד' עורות ויניחם בד' בתים בד' עורות, ת"ל ולזכרון בין עיניך וזכרון אחד אמרתי לך ולא שנים שלשה זכרונות, הא כיצד כותבין על ד' עורות ומניחין בד' בתים בעור א'. נוטלין עור לח' ומניחין אותו בדפוס אחד, וחוצו לפי חריצו מלמעלה מלפניו ומלאחריו בסכין שתי פיות שאינה חדה שלא יקרע, וכופל בו משני צדין ומעדיף בו

¹ משמע דדבק לא הוי חיבור, עיין מש"כ להלן (בשמעתתא דדיבוק ותפירה).

² דברי העיטור צ"ב דמדבריו נראה דהא דאמר רבי ש"צריך שיהא ריווח היינו "בין פרשה לפרשה" וטעמו של רבי הוא "כדי שתכנס כל הפרשה בכל בית בפ"ע", וצ"ע דא"כ במה נחלקו חכמים וכי לא הצריכו שתהא כל פרשה בבית בפ"ע, הרי זה עיקר הילפותא דלטוטפת דבעינן שיהיו הפרשיות בד' בתים חלוקים, ואי אין ריווח בין פרשה לפרשה איך יכניסן כל אחד לבית בפני עצמו.

וכע"ז יש לתמוה ע"ד רש"י שכתב וז"ל "וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות, כשיכתבם, שלאחר שכתבן בעור אחד יחתוך מלמעלה העור כמין ד' אצבעות ויניחן בד' בתים ויהיה מדובק למטה עור אחד כדי שתהא פרשה אחת בבית אחד", עכ"ל, הנה מדברי רש"י משמע דמה שהצריך רבי ריווח היינו בין כל פרשה ופרשה וכמש"כ רש"י "כשיכתבם", והתכלית ברווח זה הוא "כדי שתהא פרשה אחת בבית אחד", והן הן דברי העיטור, וצ"ע כנ"ל דאם הרווח הוא בין פרשה לפרשה ו"כדי שתהא פרשה אחת בבית אחד" במה פליגי רבנן.

וכבר עמד בזה הב"י או"ח (סל"ב סמ"ז) וז"ל "פירש"י צריך שיהיה ריוח בין הפרשיות כשיכתבם קשה דהיינו לרבי אבל לחכמים אינו צריך להניח ריוח כלל וא"כ א"א להכניסם בד' בתים". וכיון בזה לקושיית ר' שמחה על ר' אליקים המובאים באור זרוע (הו"ד להלן) וז"ל "פירש רבינו אליקים וצריך שיהא חלק ריוח בין הפרשיות כשהוא כותבן בעור אחד כדי שיהא יכול לקפל כל אחת בפני עצמה, ומורי הרב רבינו שמחה לא מסתבר ליה האי פירושא דהא לא פליגי רבנן, דפשיטא שצריך ריוח בין הפרשיות שתהא כל פרשה מקופלת בבית שלו, ותו ושון אהיכא קאי, דהא ושון אבתים קאי ולא אריוח שבין הפרשיות", עכ"ל.

והב"י גופיה דן לפרש דברי רש"י ז"ל "ואפשר שמה שכתב רש"י וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות כשיכתבם לא קאי אמאי דאמר רבי וצריך ליתן ריוח ביניהם, אלא דברי רש"י הם שאומר כן בין לרבי בין לחכמים, ומ"ש ביניהם בתוך הד' בתים של עור האחד, קאי אמאי דאמר רבי צריך ליתן ריוח ביניהם, ובהכי אתי שפיר דלד"ה צריך להניח ריוח בין הפרשיות כשיכתבם כדי שיכול לתנם בד' בתים, לא נחלקו אלא בריוח שבין בית לבית דלרבי צריך ריוח גדול ולחכמים סגי בחוט או במשיחה", עכ"ל.

ספר העיטור שער א הל' תפילין [דף נח ט"ג]

לרבינו האי כיצד סדר תפירתן מתחיל⁵ משמע לזהיה אם שמוע מלמטה ועולה כנגדו לבין הבתים לבית הרצועה ויוצא למטה ונוטה לעד בית הרצועה ויוצא למעלה בין שמע שוהיה

חריץ שבין בית לבית, ואיכא דמפרש⁴ ארישא קאי שנתן בד', ולא נהירא לן דהול' וצריך שיתן חוט ומשיחה.

והנה רש"י בפירושו עה"ת סוף פרשת בא (פרק יג פסוק טז) פירש קרא ד'ולטוטפת' ז"ל ד"על שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים", עכ"ל. דהיינו דהמצוה לעשות ד' בתים חלוקים, וקשה דרש"י בפרשת ואתחנן (פרק ו פסוק ח') פירש באו"א ד"על שם מנין פרשיותיהם נקראו טטפת, טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים", עכ"ל. דהדרשה באה לחלק את הפרשיות לד' פרשיות חלוקות.

אמנם הדברים פשוטים למבואר דהכל ענין אחד והוא לעשות את הפרשיות לד' פרשיות חלוקות, אלא דהאופן איך לחלקם לד' פרשיות חלוקות הוא ע"י ד' בתים חלוקים, אשר נמצא בדברי רש"י בב' המקומות אחד דדרשה ד'לטוטפת' אתי למימר שצריך שיהיו הד' פרשיות חלוקות זו מזו והאופן הוא ע"י ד' בתים חלוקים זמ"ל.

אמנם עיין בפסקי הרי"ד (הו"ד להלן) דעל דברי רבי שאמר ד"צריך שיהא ריוח ביניהן פירש שהריוח הוא בין הפרשיות, ועל מה שאמרו בברייתא "ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת" פירש הרי"ד דקאי על הבתים, וחזוין שאין תלוי הא בהא ושייך לפרש הבדלה דרווח דרבי על הפרשיות והבדלה דחו"מ על הבתים, [וכמו שנקט התפארת שמואל (הו"ד בהערה לעיל בסמוך) בדעת רש"י].

וכן דקדק הפרישה (ס"ב סקמ"ט) מדברי הרי"ו (הו"ד להלן) וז"ל של רי"ו "ואם כתבן בעור אחד, כלומר בכתובה אחת של קלף כשרים אפילו אין ריוח ביניהן אם נתנם בארבעה בתים, ובלבד שיתן חוט או משיחה בין כל בית ובית מאחר שכתובים בעור אחד", עכ"ל. אמנם הרי"ו נקט בדעת רי"ו ד"צריך לומר דהא דאמר רבי צריך שיתן ריוח ביניהם לא אכתובה קאי דלחכמים נמי צריך ליתן ריוח בין פרשה לפרשה כדי שיוכל להכניסם בארבעה בתים אלא לומר שצריך ליתן ריוח גדול בין בית לבית וחכמים אומרים אינו צריך כל כך אלא סגי בחוט או במשיחה בין כל אחת ואחת", עכ"ל.

האומנם דהא גופא צ"ב מנלהו לרי"ד ולרי"ו [לפי דעת הפרישה] לשנות את ההבדלה של הריוח לרבי דקאי על הפרשיות וההבדלה דחו"מ קאי על הבתים. ואפשר דפשוט לשון הברייתא "וצריך שיהא ריוח ביניהן" קאי אדלעיל מינה "כתבן" וכו', דהיינו על על כתיבת הפרשיות [ונלשון רש"י "וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות, כשיכתבם"], משא"כ הלשון "ושוין שנותן חוט ומשיחה בין כל אחת ואחת" משמע בין הבתים דאין לשון "בין" שייך כ"כ לענין הבדלת הפרשיות, [וגם במציאות אינו כ"כ מובן מה שייך הבדלת הפרשיות ע"י חו"מ].

אלא דאכתי צ"ע היאך משתנה ההבדלה בין רבי לחכמים דלרבי מבדיל את הפרשיות ולחכמים את הבתים, אמנם למבואר אתי שפיר דלעולם צריכין אנו להבדיל את הפרשיות וכשחיברן בקלף אחד ס"ל לרבי שצריך להרחיקן זמ"ל ולעשות ריוח ביניהם, וחכמים ס"ל שאי"צ, ומ"מ צריך להבדיל בין הבתים שזה גם אופן של הבדלת הפרשיות, וכמש"נ, ודו"ק. [ובעיקר פירושו של הפסקי הרי"ד עיי"ה בדבריו ובמשכ"ש בס"ד].

⁴ ספה"ת (הו"ד בסמוך), [עיי"ש מש"כ ע"ד].

⁵ עיין בשער החדש שכתב ע"ד העיטור אלו שיש בהן הרבה שיבושים ונקל לכל אדם המבין להגיה מדעתו כיאות, ומ"מ הא מיהא עולה לן מתו"ד העיטור דהחוי"מ שבין בית לבית הוא אותו החוט שעמו תופר את הבתים, וכן נראה מדברי ספה"ת סמ"ג וסמ"ק (הו"ד להלן), [עיין להלן במש"כ על ענין זה (ע"ד ספה"ת והפסקי הרי"ד)].

ור' יהונתן (הו"ד להלן) והנימוק"י דהחוט ומשיחה מפריד בין הבתים. [ולשיטתם יותר אתי שפיר מה דסמכו לה דצריך שיהיה חריצן ניכר דהוא קאי על הבדלת הבתים].

וכעין מחלוקת זו נראה שנחלק העיטור עם רש"י [לדעת הבי"י (עיין בהערה לעיל מינה בסמוך)] ור' יהונתן והספה"ת והנימוק"י בדעת רבי דלעיתור הרווח הוא בין הפרשיות, משא"כ לדעת רש"י ור' יהונתן והספה"ת והנימוק"י הרווח הוא בין הבתים. מה שנראה דפלוגתייהו בדעת רבי הוא מקור פלוגתתן בדין ההבדלה דחו"מ בדעת רבנן אם הוא בא לחלק בין הפרשיות או בין הבתים.

אלא דהדברים צ"ב דמאחר והחסרון הוא במה שהפרשיות על קלף אחד היאך מועיל חילוק הבתים לפרשיות, וכנראה דמהאי טעמא נקט העיטור שההבדלה שדנו בכאן רבי ורבנן וכמו"כ הבדלת החו"מ על הפרשיות קאי ולא בהבדלת הבתים, ודעת החולקים צ"ע טובא היאך מהני חילוק הבתים כשהחסרון הוא החיבור שבפרשיות.

ומה שנראה בזה דהנה בעיקר דרשה דלטוטפות דבעינן ארבע פרשיות בארבע עורות בד' בתים, פירש רש"י ז"ל "לטוטפת לטוטפת לטוטפת הרי כאן ד', מכאן שכותב ד' פרשיות בד' בתים", עכ"ל, הנה מלשון רש"י נראה דלעצם זה דבעינן ד' פרשיות אין צריך דרשה כלל, וכמש"כ העיטור בתח"ד דעל זה אי"צ קרא כלל דפשוט דבכל פרשה דתפילין מפורש בה שצריך שיהיו "לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך", וכל הדרשה דלטוטפות לומר שאינם באין כפרשה אחת אלא הם צריכין להיות ד' פרשיות חלוקים, ואיך יחלקם ע"י ד' טוטפות" דהיינו ע"י ד' בתים חלוקים, וזה מה שכתב רש"י "מכאן שכותב ד' פרשיות בד' בתים", דהיינו שזה כל הדרשה דבעינן לחלק את הד' פרשיות ע"י שמכניסן בד' בתים, וכדחזוין שאם מכניסן לפרשיות של תש"ר בבית אחד גם אם הם ד' קלפים חלוקים התפילין פסולות, ואם כתבם בקלף אחד וחילקם בד' בתים התפילין כשירין.

[ותירא מכך חזוין דהיה הו"א שצריך לחלקם לד' תפילין חלוקים לגמרי, מה שנראה דעיקר דרשה ד"לטוטפות" הוא שיהיו הפרשיות ד' תפילין חלוקים, ולכך היה צריך דרשה מקרא ד"לזכרון" שיהיו זכרון אחד דבעינן שיהיו הד' בתים מעור אחד, ומ"מ לא בטל עיקר דרשה ד"לטוטפות" שיהיו הפרשיות ד' תפילין חלוקים וזה ע"י שכל פרשה מונחת בבית בפני עצמו, אלא דסוכ"ס בעינן שיהיו מעור אחד ד"זכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות"].

ומ"מ העולה דעיקר הדרשה ד"לטוטפות" היא לחלק את הפרשיות ע"י בתים חלוקים, ולפי"ז הדברים מאירים דמאחר והמחלק של הפרשיות הוא זה שהם בבתיים חלוקים, ס"ל לרש"י ודעימיה דכל שחיבר את הפרשיות וצריך הוא להוסיף בחלוקתן ולהפרידן, האופן שמפרידן הוא ע"י שמוסיף הבדלה בין הבתים שהן הן המחלקין את הפרשיות, ונחלקו רבי ורבנן עד כמה צריך הוא להבדיל בין הבתים אי צריך ריוח בין הבתים שזה הבדלה גמורה או אפילו אי סמוכים זל"ז כל שיש חו"מ ביניהם סגי להחשיבם חלוקים זמ"ל.

[וביותר למבואר דגדר הדרשה ד"לטוטפות" שיהיו הד' פרשיות ד' תפילין חלוקין, וזה ע"י הבתים, דאע"פ דפשוט שעיקרו של תפילין הוא הפרשיות, (ומצאתי בענין זה בחי' ר' חיים הלוי הל' תפילין פ"א הי"א), עיי"ש] מ"מ המשווה אותן לתפילין חלוקות הוא זה שהן בבתיים חלוקים, ודו"ק].

חוטין כאחד ומכניסן במחט ומוציא בין שמע לוהיה אם שמוע מלמעלה מן השפה למטה ומכניסן בטבלה תחתית בנקב יחד ותוחבין שם...

ספר התרומה הל' תפילין סי' רי

ובשמושא רבה כתב... וכתוב שם עוד ותריסר תפירי ליהוי בה בר מדנפיק ועייל... עוד יש לפרש מלבד מה שתופר בין בית לבית תתורא ועור הבית כדי להבדיל הבתים בטוב, כדאמרין פרק הקומץ רבה (לד:) יכתבם על ארבע עורות, ואם כתבן על עור אחד יצא אם הניחו בארבע בתים, וצריך שיהיה ריוח ביניהן דברי רבי, וחכמים אומרים אין צריך, ושון שנתן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת, ואם אין חריצן ניכר פסולות, פירש חריץ ותוחך הבתים מבחוץ צריך שיהא ניכר היטב. אלמא צריך ליתן חוט ומשיחה בין בית לבית לתפור עור עליון בין הבתים עם עור התחתון שהוא התיתורא כדי להבדיל הבתים זה מזה⁸, ואף על גב שיש לומר היינו דוקא כשהפרשיות כתובות על קלף אחד, דעל זה קאי כתבן על עור אחד יצא ושון שנתן חוט ומשיחה כו', מכל מקום [אין] להקל בכך, אלא אפילו בשכותבין בארבע חתיכות קלף צריך לתפור בין הבתים כדפירש וזהו בר מדנפיק ועייל⁸.

כי יביאך ועלה לבין הבתים ויורד כנגדו ובא כלפי יפה ויוצא למעלה משפה ונוטה עד שפה לבין והיה כי יביאך לקדש לי וחוזר ונכנס למטה משפה ונכנס למטה הימנה ועולה לבין הבתים ויורד למקום הרצועה ויוצא למטה וחוזר ועולה לבין הבתים שבין קדש לוהיה כי יביאך ומניח החוט במקומו וחוזר על חוט הראשון ובא לי כלפי שפה אצל בית רצועה ויוצא למעלה מבית רצועה ונכנס למטה הימנו ועולה לבין הבתים שבין שמע לוהיה כי יביאך ומניח החוט במקומו. ומניח הפרשיות כסדר קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע וחוזר ומהדק ומאחה את התפר ובא לו בחוט שבין שמע לוהיה כי יביאך כלפי שפה ויורד למטה משפה ועקום ועולה למעלה משפה ובא לו כלפי קדש ובא לו בחוט שבין והיה כי יביאך לקדש כלפי שפה ויורד, נמצאו שני חוטין עומדין עם השפה שבין והיה כי יביאך לקדש אחד מלמעלה ואחד מלמטה, ומקיף לימינו בדרך הזו א' מלמעלה ואחד מלמטה בקדש לי ד' נקבים ובבית הרצועה ג' ובוהיה ד' ובשפה ג' עד שמגיע בא' מן החוטין למעלה מן השפה שבין והיה כי לקדש והחוט הא' למעלה מן השפה שבין שמע לוהיה כי יביאך וחוזר ומקיף את החוט שבין והיה כי יביאך לקדש לי על החוט שבין והיה כי יביאך לשמע ועושה את שני

⁸ הנה הספה"ת חידש דאפילו בכתב את הד' פרשיות בד' בתים צריך ליתן חו"מ בין בית לבית, וכן הביאו התוס' בד"ה "ושוין" בשם "ויש נהגין" וכן הביאו האור זרוע (הו"ד להלן) והרא"ש בהל"ט (הל' תפילין סי' ב') ד"ש שעושין אפי' בכתובים בד' עורות", והרי"ו בשם "י"א" (הו"ד להלן), ובמרדכי בהל"ט (רמז תתקס"ט) הביא מר' שמשון ז"ל דהעיקר כמנהג זה, וכן נראה בדעת הרמב"ם (פ"ג מהל' תפילין ה"א) שהביא דין זה ד"וצריך להעביר בתוך כל חריץ וחריץ על גבי העור חוט או משיחה להבדיל בין בית לבית", בסדר עשיית התפילין וסתם ולא חילק דדוקא כשהפרשיות נכתבו על עור אחד, מה שנראה דבכל אופן הצריך הרמב"ם חו"מ, וכן דקדק הב"י (סי' ל"ב סנ"א) בדבריו.

[ע"ע בב"י (סי' ל"ב סמ"ז) שתמה על הא ד"הרמב"ם השמיט הא דכתבן בעור אחד והניחן בארבעה בתים וצריך טעם למה" עכ"ל, והנה כל זה קשה עד כמה דהדין של חו"מ הוא דין במסוס בכתבן על עור אחד, אבל אי נמא דלעולם צריך חו"מ אם כן אין נפ"מ בין כתבן על עור אחד או בד' עורות רק אליבא דרבי, ומאחר דפסקין כרבנן אין שום נפ"מ במה שכתבן על עור אחד, אלא דזה אינו דאכתי קשה דהו"ל לרמב"ם לומר שאין הכתיבה על ד' עורות לעיכובא, וצ"ע].

אמנם התוס' הנ"ל בדעת עצמן, והעיטור (הו"ד לעיל), והאור"ז בשם "י"א", והרי"ד, וכן הוא פשוט דברי ר' יהונתן (הו"ד להלן), עי"ה בדבריו, וכן הוא דעת השיטה הראשונה בדברי הרא"ש המרדכי ורי"ו [ומסתמיות דבריהם של הרא"ש ורי"ו נראה דהכי ס"ל], אינהו כולוהו ס"ל דאין צריך להפסק דחו"מ רק כשכתבן על עור אחד. ולהלכה עיין שו"ע (סל"ב סמ"ז וסנ"א) ובט"ז שם (סקל"ח), עי"ש עוד מה שתמה על הרמ"א שם, ועיין במ"ב שם (ס"ק רי"ז).

והנה לדברי הספה"ת עולה דחלוק הדין רוחו שהוא רק בנכתבו הפרשיות בעור אחד, משא"כ הדין הפסק דחו"מ הוא דין בתפילין דלעולם תפילין טעון הבדלה דחו"מ גם באופן שנכתב הפרשיות בד' עורות חלוקין, ומקורו של הספה"ת אפשר דהוא מיוסד על כך שלספה"ת ההפסק רוחו דרבי הוא בין פרשה לפרשה ולכך אינו שייך רק בכתבן בעור אחד, משא"כ ההפסק

⁶ חידש לן ספר התרומה דכדי שהחו"מ יחלק בין בית לבית צריך שיתפרנו עם התיתורא, וכן הוא בפסקי הרי"ד (הו"ד להלן) וז"ל "ומשום הכי תופרין חוט או משיחה בין בית לבית עם העור שלמטה הנקרא תיתורא", עכ"ל. אמנם בטעם האי דינא יש מקום לדון שאין טעמיהם שוין בדעת הרי"ד הארכנו שם ע"ד לפרש דיסוד מחלוקתן של רבי וחכמים הוא אי מקום התיתורא מתחלק ע"י התפירה לכל בית ובית בפנ"ע או לא.

אבל בספה"ת לא הוזכר כלל שהפרשיות מונחות בתיתורא וא"כ אין הנידון על עצם מקום התיתורא, וכל הנידון הוא מצד המחלק של החו"מ, ונתחדש בדברי הספה"ת דמה שהחו"מ מחלקין את הפרשיות זו מזו אינו ע"י ההעברה בעלמא של החו"מ בין הבתים, אלא ע"י שתופר כל בית בפנ"ע, ומה שהצריך לתופר עם התיתורא זהו משום שכל תפירה של תפילין כך הוא שתופר את הבית לתיתורא.

והנה ברי"ד (הו"ד להלן) איתא ז"ל "אבל תפירה זו שבין בית לבית היא כשירה אפי' בחוט ובמשיחה, שאינה צריכה תפירה זו אלא להבדיל בין פרשה לפרשה, כשכתבן כל הארבע פרשיות בעור אחד", אמנם מהספה"ת יש משמעות דהחו"מ שמחלק בהן את הבתים הם החוטין שמשמשים בהן לתפור את התפילין, ויותר נראה כן מהמשך דבריו לשיטת ה"ש שמוליכין" דנראה שהוא מחלק את הבתים ע"י חוטי התפירה של תפילין דהיינו גידין, וכן גם הוא בדברי הסמ"ג והסמ"ק (הו"ד להלן) שמפרשים את דברי הש"ר ז"ל "במקום הבדלת הבתים יעביר חוט התפירה מצד זה לצד זה דרך חריץ", הנה מבואר שהוא מעביר את "חוט התפירה" דהיינו את הגידין, וטעמן דמאחר והמחלק אינו עצם ההעברה חו"מ בין הבתים אלא מה שכל בית ובית תפור לעצמו וכמש"נ, א"כ צריכה להיות אותה תפירה כדיני תפירה דתפילין דאל"ה אינה אלא כסגירה בעלמא, ואין דנים כל בית שהוא לעצמו רק כשיש לו תפירה לעצמו כדין תפירה דתפילין דהיינו ע"י גידין, אלא דאכתי הלשון חו"מ לדעת הספה"ת קשה דמשמע חוט בעלמא ולא גידין, וצ"ע.

⁷ כן הגירסא בב"י (סל"ב סנ"א).

יוכל ללמוד שצריך ד' פרשיות בד' בתים כדמפרש ואזיל. טט בכתפי שמים, באותו מקום קורין לשנים טט.

[...] **על ד' עורות ד' חתיכות של קלף ויניחם בד' בתים,** כלומר ולא יהו מדובקים יחד⁹ אלא כל אחד ואחד בפני עצמו, ת"ל ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים ושלושה זכרונות, הא כיצד כותבין על ד' חתיכות של קלף ומניחין בד' בתים בעור אחד, כלומר שמפשיטין עיגול קטן ומניחין אותו בדפוס שיש בו כמין ד' אצבעות ומניחין אותו ליכש על הדפוס מתחתיו ונעשין הבתים מאיליהן.

ואם כתבן אותן ד' פרשיות בעור אחד, כלומר שהניח ריוח גדול בין פרשה לפרשה¹⁰ ושם כל פרשה בבית שלה, אף על פי שארבעתן מחוברין [יצא], כיון שכל פרשה ופרשה בבית שלה.

וצריך ליתן ריוח ביניהן בין בית ובית שיהיה אויר בין בית לבית שיוכלו להתרחב הרבה זו מזו¹¹, וחכמים אומרים אינו

שהבאנו לבאר דלהו"א היה צריך לעשות ד' תפילין חלוקות לגמרי אלא דגזיה"כ הוא ד"זכרון אחד אמרתי לך" שצריך לעשותן מעור אחד, שיבאו כאחד אבל מ"מ עדיין כד' תפילין חלוקות הן שכל פרשה ופרשה עומדת לעצמה בבית בפנ"ע, מהאי טעמא צריך לתפור כל בית לעצמו.

⁹ משמע דדבק הוי חיבור, [וימ"ל, עיין עוד לעיל (ע"ד העיטור) מש"כ בענין זה, ואכמ"ל].

¹⁰ משמע כדברי הבי"ב בדעת רש"י דבתח"כ כתב "ואם כתבן אותן ד' פרשיות בעור אחד, כלומר שהניח ריוח גדול בין פרשה לפרשה", דהיינו שכבר קודם שהביא הדין של "וצריך ליתן ריוח ביניהן" כתב דלכו"ע בעי "ריוח גדול בין פרשה לפרשה", ורק אח"כ הביא מחלוקת רבי ורבנן אם צריך "ריוח ביניהן בין בית ובית שיהיה אויר בין בית לבית שיוכלו להתרחב הרבה זו מזו" או "סגי בחוט או משיחה [בין] כל אחד ואחד", ונמצא דלכו"ע צריך ריוח גדול בין הפרשיות [דאל"ה א"א להכניסם לבתים] ולא נחלקו אלא בריוח בין הבתים וכדברי הבי"ב הנ"ל.

¹¹ כן הוא בנימוק"י, והנה בפשטות נתחדש דצריך לחלק את הבתים, [והביאור בזה עיין מש"כ לעיל (ע"ד העיטור)], ומהלשון "כדי שיוכלו להתרחב הרבה זו מזו" בדעת רבי ומאידך בדעת רבנן "אינו צריך כל כך אלא סגי", משמע דאין ענין בגוף החוט ומשיחה ואינו אלא שיעור ברוח שבין הבתים, וכל פלוגתתם אינו אלא בשיעור הרוח שצריך בין הבתים ודו"ק. [עיין בדברי האורחות חיים האגור והאגודה (הו"ד להלן) כעין דברי ר' יהונתן, ובמש"כ ע"ד, וע"ע בספ"ה (הו"ד לעיל) והרי"ד (הו"ד להלן) דפירשו הבדלה זו דחו"מ באו"א, עיי"ש במה שביארנו בדבריהם בס"ד].

והנה הבי"ח (סל"ב אות ל"ב) דקדק "מדלא אמר ומודים שנותן חוט וכו' דהוה משמע דדוקא בדלא הניח ריוח ביניהם צריך שיתן חוט או משיחה אבל בדהניח ריוח ביניהם אין צריך חוט או משיחה אלא קתני ושיוין אלמא דאפילו לרבי דצריך שיהא ריוח ביניהם צריך נמי ליתן חוט או משיחה", עכ"ל, הנה כל דבריו שייכין עד כמה שהחו"מ הוא דבר נוסף ואופן אחר בהבדלת הבתים או הפרשיות, אבל למבואר בדברי ר' יהונתן דאין עצם החו"מ מחלק את הבתים, ועיקר המחלק את הבתים הוא הרוח ביניהם, ומה שאמרו שצריך לחלק את הבתים ע"י חו"מ אינו אלא שאין צריך ריוח גדול וסגי ברוח בעלמא כשיעור חו"מ, אין מקום לדברי הבי"ח, ובהכרח דהבי"ח פירש דעצם החו"מ הוא המחלק וכמו שנראה בפשטות מדברי שאר

ויש שמולכין אותה תפירה שבין בית לבית וגם למטה ברחב התיתורא מצד זה לצד זה בשלושה מקומות באמצע התפירה שהיא מרובעת כזה, וכן נמצא בתקון התפילין הקדמונים שכתב בספר של רבינו יעקב שהתפירה מפסקת בין בית לבית בתחתית התפילין של רוחב התיתורא כמו שציירתי, מלבד רבוע החיצון...

רבינו יהונתן הל' תפילין [ו: מדפי הרי"ף]

לטטפת לטטפת לטוטפות, תלתא קראי כתיבי תרי [ב]קריאת שמע וחד בוהיה כי יביאך תרין חסרין וחד מלא. לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע, מכאן שכותבין פרשיות בד' בתים. [גליון, ר' עקיבא אומר אינו צריך, כלומר אינו צריך ללמוד מכאן שצריך לכתוב ד' פרשיות בד' בתים ומן הג' לטטפת אינו חסר אלא אחת והשנים מלאים ומאחד החסר

דחו"מ הוא בין הבתים וס"ל לספ"ה דכיון שכן מ"ל אם הפרשיות כתובין בעור אחד מ"ל אם הם כתובין בד' עורות מאחר דבלא"ה אינו מחלק את הפרשיות רק את הבתים [אמנם עיין לעיל (ע"ד העיטור) מש"כ בענין זה]. ומהסמיכות של הדין האמור בהמשך הברייתא "ואם אין חריצין ניכר פסולות" שהוא דין בכל תפילין אפילו בכתבן על ד' עורות קצת נראה דגם הדין האמור לעיל מינה שצריך חו"מ קאי אכל תפילין אפילו בכתובים בד' עורות. אלא דאכתי צ"ע איך יישב את משמעות הברייתא שאין האי דינא דבעינן חו"מ רק בכתבן על ד' עורות וכמו שאמרו "ושיוין".

ואולי יש מקום לדחוק וליישב את הלשון "ושיוין" דהיה הו"א דמאחר ולדעת חכמים גם כשנכתבו הפרשיות בעור אחד אי"צ הבדלה גמורה של רוח בין הפרשיות וכמו לרבי, וסגי להו במה שהפרשיות בבתיים חלוקים ואפילו כשהם כתובין בעור אחד, חזינן דלחכמים אין צריך הבדלה גמורה בין הפרשיות, וכיון שכן היה מקום לומר דגם לא יצריכו תפילין בעלמא חו"מ להבדילן זה מזה וסגי בעצם זה שהפרשיות מונחות כל אחת בבית בפנ"ע ואי"צ עוד תוספת הבדלה שע"י חו"מ, ולזה קמ"ל ה"ושיוין" דאפילו לחכמים צריך חו"מ להבדיל בין הבתים. [ואפשר ליישב באו"א קצת דהיה מקום לומר דלחכמים אינו ענין של הבדלה כלל רק הלכה ליתן כל פרשה בבית בפנ"ע, ולכך אין מקום להבדילן כשהם כתובים על עור אחד וכמו כן לא יהיה ענין להבדיל הבתים ע"י חו"מ], ואכתי צ"ע. [ומצאתי מובא משו"ת בית דוד (סי' כ"ח) שיישב את הלשון "ושיוין" דלא קאי ארבי ורבנן אלא קאי אכולהו תפילין דהיינו בין אם כתבן בד' עורות ובין אי כתבן בעור א' שהן "שיוין" בדין זה שצריך לחלקן ע"י חו"מ].

והנה גופא דדינא צ"ע דמנלן לחדש דבעינן חו"מ בכל תפילין, שהרי לא ניתנה ההלכה רק להכניס את הפרשיות בד' בתים ומנלן להצריך עוד תוספת חילוק של חו"מ, והניחא היכא שכתבן בקלף אחד דבוזה שפיר אמרינן דהגם שלא ניתנה ההלכה רק לחלקם ע"י ד' בתים, מ"מ בכה"ג שיש לפרשיות חיבור ע"י שנכתבו בקלף אחד צריך תוספת חילוק ביניהם ע"י חו"מ, שהרי עיקר ההלכה הוא לחלק את הפרשיות אלא דבעלמא סגי בחילוק שע"י הבתים וכשהן מחוברין צריך להוסיף בחילוקם, אבל בעלמא באופן שהעורות כתובין בד' קלפים והכניסן בד' בתים מנלן להצריך עוד הפסק דחו"מ.

אמנם עיין להלן (ע"ד הרי"ד) דהארכנו לבאר דלשיטות שצריך חו"מ בין בית לבית גם כשהפרשיות נכתבו בד' עורות חלוקין אינו דין הבדלה כלל, אלא הוא מדיני התפירה, והוא דמאחר וכל בית ובית חלוק לעצמו, [וכמו

בתוך הבית ולא תישאר מן הכתיבה חוץ לבתים כלל¹², וחכמים אומרים אינו צריך שאע"פ שתישאר מן הכתיבה חוץ לבתים אין בכך כלום, שהרי עתיד לכסות עליהן עור מלמטה והיא הנקראת תיתורא, ואותו עור יכסה אותם.

ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת, פירוש אף על גב דקאמרי חכמים שאין צריך להניח ריוח ביניהן, שוין הן בזה שצריך לתפור חוט אחד או משיחה בין בית לבית כדי לחלוק הבתים זה מזה. ואם אין חרצן ניכר פסולות, פירוש שצריך שיהא חריץ בין בית לבית. ומשום הכי תופרין חוט או משיחה בין בית לבית עם העור שלמטה הנקרא תיתורא. אבל אם כתב ארבע פרשיות בארבעה עורות, כיון שהן חלוקות זו מזו אין צריך לתפור בין כל בית ובית, אלא תופר העור שלמטה עם העור שלבתים סביב סביב ודיי לו, ובאותה התפירה אמרין דהלכה למשה מסיני שיהו התפילין נתפרות בגידין, אבל תפירה זו שבין בית לבית היא כשירה אפילו בחוט ובמשיחה, שאינה צריכה תפירה זו אלא להבדיל בין פרשה לפרשה¹³, כשכתבן כל הארבע פרשיות בעור אחד.

וצ"ב מה הענין לתפור את התיתורא עם אותו החוט מאחר שעיקר ענינו להפריד בין הבתים ומה טעם יש לתפירה זו של התיתורא.

מה שנראה בהכרח דבוראי סוגיא דהכא בדין חלוקת הפרשיות איירי ועלה קאי מחלוקת רבי ורבנן, ונראה דכל מה דמהני לרבנן מה שהפרשיות נמצאות בתיתורא אינו אלא משום שתופר את התיתורא לכל בית ובית בפנ"ע, ועי"כ אנו דנים כל בית עם התיתורא שתחתיו שהוא חלק ממנו דמאחר שהוא תפור אליו נתייחד לו להיות חלק ממנו, וזה המחלק את הפרשיות שהן כל אחד בבית בפנ"ע, ורבי לא סגי ליה בהכי אלא מצריך שתהיה כל פרשה בבית בפנ"ע ממש.

אשר נמצא דלכו"ע התיתורא חשובה חלק מהבתים, ומה דלרבי אסור שיצא חלק מהפרשה לתיתורא הוא מהאי דינא גופא שצריכין הם הפרשיות להיות חלוקות לגמרי זו מזו, ומקום התיתורא אין בו חילוקי מקומות וכולו כבית אחד נחשב ומצורף הוא לבתים כולן בשווה, ונמצא שאותו חלק של הפרשה שבתיתורא חשוב שהוא מונח יחד עם שאר הפרשיות שבבתים האחרים, ורבנן נמי מודו להאי טענה אלא דס"ל דכל שתופר כל בית ובית עם התיתורא בפנ"ע אהני התפירה לצרף כל חלק וחלק מהתיתורא לכל בית ובית בפנ"ע, נמצא שחלק זה של התיתורא שכנגד בית זה מחולק מהחלק האחר של התיתורא שכנגד הבית האחר, ולכך גם אם הפרשה נמצאת חלקה בתיתורא אכתי חשובה כמונחת בתוך הבית בפנ"ע.

וברי"ד נראה תוספת סברא בדעת רבנן דמה שהתיתורא מצורפת לבתים הוא משום שטפילה להן ועומדת לשמש ככיסוי לפתחן, ולכך ניתן לחלקה לכל בית ובית בפנ"ע, שכל חלק וחלק של התיתורא משמש בתורת כיסוי לבית שכנגדו שהוא המכסה את פתחו, וממילא כל מה שתחת הכיסוי כמונח בתוך הבית הוא חשוב, אמנם כל זה רק אי יתפור כל חלק וחלק מהתיתורא לכל בית בפנ"ע דאז אותו חלק מתייחד להיות כיסוי לבית זה שכנגדו, שהרי גם אם יפתח את התיתורא לאחד הבתים עדיין השני ישאר מכוסה.

¹³ הנה מהרי"ד נראה דכל הטעם דסגי בחו"מ ואי"צ גידין הוא משום שאי"צ לחו"מ אלא כשהפרשיות מחוברות כדי "להבדיל בין פרשה לפרשה", משמע דאם לעולם היה צריך חו"מ כדי להבדיל בין הבתים, דהיינו גם שהפרשיות נכתבו על ד' עורות חלוקין וכדעת הספה"ת, היה

צריך כל כך אלא סגי בחוט או משיחה [בין] כל אחד ואחד כדמפרש ואזיל.

פסקי רי"ד מנחות לד:

ת"ד וכתבתם יכול יכתבם על ארבע עורות ויניחם בארבעה בתים בארבעה עורות, פירש יכתוב ארבע פרשיות בארבע חתיכות קלף ויניחם בארבעה בתים, ואלה ארבעה בתים לא יהו מחוברין אלא יהו חלוקין לארבע חתיכות עור, ת"ל ולזכרון בין ענין זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים ושלושה זכרונות, הכיצד כותבן על ארבעה עורות ומניחן בארבעה בתים בעור אחד, פירוש שיהו הארבעה בתים מחוברין בעור אחד כמו שעושין בדפוס ארבעה בתים מחוברין. ואם כתבן בעור אחד והניחן בארבעה בתים בעור אחד יצא, פירוש כתב כל ארבע פרשיות בקלף אחד בארבעה דפין זה בצד זה והכניס כל דף ודף בבית אחד כשרה.

ועריך שיהא ריוח ביניהן דברי רבי, וחכמים אומרים אינו צריך, פירוש שיהא ריוח בין דף לדף כדי שכל הכתיבה תיכנס

הראשונים. עיין עוד להלן (לה. ענין מעברתא) בדברי הר"י מלוניל שם [ובמש"כ שם ע"ד], ודו"ק.

¹² הנה מהרי"ד נראה מהלך מחודש בפלוגתא דרבי ורבנן, דהא דנחלקו רבנן על רבי שאין צריך לעשות רווח בין הפרשיות ואע"פ שאי אפשר שכל פרשה ופרשה תיכנס לתוך הבית לגמרי בפנ"ע, משום דס"ל לרבנן "שאע"פ שתישאר מן הכתיבה חוץ לבתים אין בכך כלום, שהרי עתיד לכסות עליהן עור מלמטה והיא הנקראת תיתורא, ואותו עור יכסה אותם", עכ"ל, דהיינו דלרבנן אי"צ שתהא כל הפרשה בתוך הבית ומהני מה שהיא מכוסה ע"י התיתורא, ורבי שנחלק והצריך רווח בין הפרשיות הוא משום דס"ל שצריך "שכל הכתיבה תיכנס בתוך הבית ולא תישאר מן הכתיבה חוץ לבתים כלל", וזה אי אפשר רק ע"י דיניח רווח בין הפרשיות.

ונמצא דרבי ורבנן לא נחלקו אי במקום שכתב את הפרשיות על עור אחד צריך לחלק אותם [ע"י רווח בין הפרשיות או הבתים], שלא בזה דנו רבי ורבנן, אלא מחלוקתם היא בנידון אחר לגמרי והוא אי התיתורא הוא חלק מהבתים או לא, דלרבנן התיתורא חלק מגוף הבתים ולכך לא איכפ"ל אי הפרשיות יוצאת חוץ לבתים, דכל שהם מכוסות ע"י התיתורא הרי הן כבתוך הבתים, ואילו לרבי אין התיתורא חלק מגוף הבתים, ולכך בעינן שיהיו בתוך הבתים ממש ולא סגי במה שהן מכוסות ע"י הבתים. [ובנידון זה עיין עוד לקמן (לה.) בדברי רש"י בד"ה "תיתורא" ובתוס' שם בד"ה "תיתורא" אי צריך שתהא התיתורא מעור אחד עם הבתים, ולכאורה תלוי בנידון זה אי התיתורא מגוף הבתים או לא].

אלא דלפי"ז צ"ע מה שאמרו בברייתא "ושוין שצריך חוט ומשיחה ביניהם" דאין זה שייך למחלוקתם כלל, דלמבואר לא נחלקו רבי ורבנן כלל בדין חלוקת הפרשיות או הבתים כל עיקר וצ"ע. וביותר שברי"ד מפורש דיש רבותא במה שצריך להעביר חו"מ בין הבתים לדעת רבנן יותר מלרבי, וכמש"כ הרי"ד "אף על גב דקאמרי חכמים שאין צריך להניח ריוח ביניהן", עכ"ל, והדברים צ"ע טובא.

והנה הרי"ד הצריך שיהיה ה"חוט או משיחה בין בית לבית עם העור שלמטה הנקרא תיתורא", דהיינו דלא סגי במה שמעביר חו"מ בין הבתים, לדון ע"י כך שהבתים והפרשיות נבדלות זו מזו, אלא צריך שיתפור את התיתורא ע"י שמעביר את החו"מ בין כל בית ובית ותופרה עם התיתורא,

ספר מיצוות גדול עשין סי' כב

התפירה צריכה להיות מגידי בהמה טהורה, וכתב בשימוש רבה שנים עשר תפירות יעשה בה כנגד שבטי ישראל ואם אין שם כי אם עשרה כשר, כשתסיר שבט מלכות ושבט כהונה הם יהודה ולוי נותרים עשרה, ואם עשה ארבעה עשר תפירות כנגד תוספת אפרים ומנשה טוב, בר מדעייל ונפיק, פירוש היינו מלבד שלשה מקומות במקום הבדלת הבתים יעביר חוט התפירה¹⁴ מצד זה לצד זה דרך חריץ, והיינו דאמר בפרק הקומץ (לד:) ושון שנותנין חוט (של) [או] משיחה בין כל אחת ואחת.

ספר מיצוות קטן מצוה קנג

ומנין התפירות יש בשימוש רבה (דף ז') שנים עשר ואם עשה ארבע עשר או עשרה אין קפידא בדבר, ויש מחמירין¹⁵ להעביר חוט של תפירה בין הבתים, ונראה שאין זה רק כשכתבן על עור אחד והניחו בד' בתים.

חידושים המיוחסים להרשב"א מנחות לד:

על ד' עורות פירוש ד' קלפים ויניחם בד' בתים של ד' חתיכות קלף, ל"ה. ר"ל דיניהם דד' פרשיות בארבע בתים שהם מד' עורות כל בית ובית בעור בפני עצמו, אבל מ"מ הד'

צריך שיהיו החו"מ עשויין מגידין, וקשה הרי מה שצריך גידין הוא לתפירת הבתים ומהכ"ת לחייב שיהיה החו"מ הבא להבדיל בין הבתים מגידין.

ומה שנראה מזה דהדין גידין אינו הלכה בדווקא בתפירה אלא כל מה חוט שמשויך לתפילין בעצמותן צריך שיהיה מגידין, ומה שחוט התפירה צריכין להיות מגידין הוא משום דפשוט דחוט התפירה מגופו של תפילין הן, וכיון שכן ס"ל לרי"ד דעד כמה שלעולם צריך להבדיל בין הבתים ע"י חו"מ א"כ הן מגופו של הן תפילין ונכללין הם בהילכתא של חוטי התפילין שצריכין להיות מגידין, ורק אם אי"צ לחו"מ בעלמא והפרשיות המחוברות הן אלו שמצריכות אותן א"כ אינם מגופו של תפילין ואי"צ לעשותן מגידין, [ע"ע בענין דיבוק ותפירה בדברי ר' אברהם מן ההר, ובמה שהערנו ע"ד, ודו"ק].

וכן נראה מדברי העיטור (שע"א ה' תפילין דף נו ט"ב) גבי תש"י שכתבן בד' עורות והניחן בבית א"י דאמרינן עלה בגמ' לקמן דאע"פ שיצא מ"מ צריך לדבק, ובעיטור מפרש את אופן הדיבוק ז"ל "וצריך לדבק ד' עורות הכתובות בדבק או בגידין", עכ"ל, וכ"ה באור זרוע (ח"א ה' תפילין סי' תק"ע) ז"ל "וכתב מורי הרב רבינו יהודה החסיד זצוק"ל תפלה ש"י אל יכתוב בעמוד אחד הכל... ואם אין לו קלף אחד... יכתוב פרשה פרשה ויניח חלק בסוף העמוד באמצע וכן לכל הפרשה ויתפרם זו אחר זו כסידרן בגידין כמו שתופרין ס"ת", עכ"ל, והנה התם אינו מתפירת הבתים כלל ומ"מ הצריכו העיטור והאור"ז שתהיה התפירה ע"י גידין, וחזינו דכל שהתפירה נצרכת לגופן של תפילין אינה אלא ע"י גידין, אלא דיש לדחות דהתם התפירה היא לחבר את הקלף של כל הפרשיות ודמי לתפירה דס"ת, וכמו שדימה האור"ז, משא"כ הכא האי חו"מ שבא להבדיל בין הבתים אכתי צ"ע דמהכ"ת להצריך בו שיהיה מגידין.

עוד אפשר כפי הנראה מדברי הספה"ת דזה שצריך לחו"מ להבדיל בין הבתים גם בנכתבו בד' עורות, אינו רק דהתפילין עצמן טעונות הבדלה דחו"מ, אלא דענין החו"מ הוא דצריך לתפור כל בית בפני"ע וזה גופא

בתים יהיו בדפוס אחד כעין שלנו, ולא בד' דפוסים שתהא כל בית בדפוס בפני עצמו. וקשיא דא"כ מאי קאמר לזכרון אחד אמרתי, והלא כיון דהם מונחים בדפוס אחד הווי שפיר זכרון אחד דהא תינח אי הווי בד' דפוסים דאז הווי ד' זכרונות אבל כיון שהם בדפוס אחד א"כ הווי שפיר זכרון אחד, וי"ל דאפ"ה כיון דהווי בד' עורות וראוין לינטל כל אחת ואחת בפני עצמה מן הדפוס לאו זכרון אחד חשיבו.

ואם כתבן בעור אחד, פירוש שעשה עור אחד וכתב בו ד' פרשיות והניחן בד' בתים של עור א' כדפרשית יצא, ל"ה. וקשיא מאי לשון יצא דקאמר דמשמע אבל לכתחלה לא, הא אדרבה הווי ליה למעבד הכי כמו הבתים דבעיא שיהיו בעור אחד בעבור שזכרון אחד אמר הכתוב כ"ש בפרשיות דשייך בהו לומר טפי זכרון א' שיהיו בעור אחד שהזכרון הווי טפי בפרשיות. וי"ל דאדרבה כיון דהפרשיות חלוקות וכתובות בג' מקומות כל א' בפני עצמה אין ראוי לומר שיצוה הכתוב לעשותם בעור אחד משום זכרון א', דא"כ גם בלא חילוק ד' פרשיות הווי לן למעבד להו ושיכתבם כלם בדף אחד אבל כיון דצריך לכתוב כל אחת בפני עצמה ולא שיעשה מכלן דף אחד כמו כן ראוי לחלקם שתהא כל אחת בפני עצמה בעור בפני עצמו דכמו דכתיב בההיא פרשה ולזכרון בין עיניך יש במשמע חד זכרון כמו כן כתיב בהנך לטוטפות דמשמע כל חד בפני עצמה א"כ אין לדחות משמעות זו מפני זו וכל זמן

הבדלתו להיות בית בפני"ע, [נא להיפך מאחר וכל בית ובית עומד בפני"ע ממילא צריך לתפור לעצמו], וכיון שכן שפיר בעינן שיהיו מגידין שהרי החו"מ מתפירת הבית הן. ואמנם גם אי חו"מ אינם נצרכין רק להבדיל בין הפרשיות כשהן מחוברות אכתי י"ל שההבדלה היא זה גופא שתופרין כל בית בפני"ע, וכלשון הרי"ד שכתב ז"ל "אבל תפירה זו שבין בית לבית" וכן בתח"ד כתב הרי"ד "שצריך לתפור חוט אחד או משיחה בין בית לבית כדי לחלוק הבתים זה מזה", ולכן היה הו"א שצריך שיהיו מגידין, ומ"מ חידש הרי"ד דמאחר שאין נצרכין לעצם תפירת הבתים לא על תפירה זו נאמרה ההלכה שצריך שהיא תהיה מגידין, וצ"ע.

וברמב"ם (פ"ג מתפילין ה"א) איתא ז"ל "מנהג פשוט להעביר גיד מגיד התפירה בכל חריץ וחריץ משלשתן", עכ"ל. הנה הרמב"ם שם הצריך להעביר חו"מ אפילו באופן שנכתבו הפרשיות בד' עורות ומ"מ משמעות דבריו דמנהג הוא להעביר גיד מגיד התפירה, ואולי מה דכתב הרמב"ם שהוא מנהג דמשמע ולא מעיקר דינא לא קאי על המין שהוא צריך להיות גיד רק על זה שהוא מגיד התפירה, [והמנהג מיוסד על זה דענין העברת החו"מ בין הבתים אינו הבדלה בעלמא ע"י החו"מ, אלא ההבדלה היא ע"י תפירת כל בית ובית בפני"ע]. ע"ע בשו"ע (סל"ב סנ"א) ובדברי הרמ"א שם, ובט"ז שם (ס"ק ל"ח).

¹⁴ מדברי הסמ"ג נראה שמעביר גידין בין בית לבית, וכ"נ מדברי הסמ"ק (הו"ד בסמוך), ועיין מש"כ לעיל (ע"ד ספה"ת) בבאור דברי הסמ"ג אלו, [ע"ע מש"כ בענין זה לעיל (ע"ד פסקי הרי"ד)].

¹⁵ וכן הביא האורחות חיים (הו"ד להלן) את שיטת ה"ש מחמירין, וכן משמעות האור"ז (הו"ד להלן), ועיין בספה"ת ובסמ"ג (הו"ד לעיל) דנראה שהצריכו שיעביר בין הבתים דווקא את חוטי התפירה, [עיי"ש מה שכתבנו שם ע"ד, ע"ע בדברי הפסקי הרי"ד (הו"ד לעיל) ובמה שהארכנו ע"ד בענין זה].

דקתני ושוינ שנותן חוט או משיחה היינו דוקא בכתובים בעור אחד אבל בד' עורות לא, ויש שעושין אפילו בכתובים בד' עורות.

אורחות חיים חלק א הל' תפילין אות כז

ומנין התפירות כתב בשמושא רבא י"ב והם כנגד י"ב שבטים ואם עשה י"ד כנגד אפרים ומנשה אין קפידא דכי שקלת מלכא ושמשא אשתכח עשרה. ויש מחמירין¹⁷ להעביר חוט התפירה בין הבתים, ונראה דאין צריך כי די לו שיעביר חוט אחר או משיחה דלא בעינן גידין אלא לתפירה. וי"א דאין צריך כלל להעביר דזה לא נאמר אלא כשהם לחים שלא יתדבקו ולא יהיה חריצן ניכר¹⁸.

רבינו ירוחם תולדות אדם וחווה

נתיב יט חלק ד דף קע טור א

ואף על פי שיש ד' פרשיות וכלם אחת הן, בשל יד ובשל ראש יש חלוק בתקונם, כי בשל ראש יכתוב אותן הארבעה פרשיות בארבעה עורות, כלומר בארבעה חתיכות קלף ומניחן בארבעה בתים העשוין והקבועים בעור אחד, ואם כתבן בעור אחד, כלומר בחתיכה אחת של קלף כשרים אפילו אין ריווח ביניהן¹⁹ אם נתנם בארבעה בתים, ובלבד שיתן חוט או משיחה בין כל בית ובית מאחר שכתובים בעור אחד, ויש אומרים שאפילו שכתובים בארבעה עורות שצריך לתת חוט או משיחה בין בית לבית, ולעולם בין שיכתבם בארבעה עורות או שיכתבם בעור אחד שיהיה חריץ ניכר בין בית לבית.

ספר האגור הל' תפילין סי' עא

והר"ר שמחה כתב אם החריצין נכרין א"צ להעביר חוט בין הבתים²⁰, גם יש מקפידים להעביר החוטין בשל ראש בקרקע התפילין²¹, אמנם בנוסחאות עתיקות ובשמושא רבה ושאר רבותינו אין מקפידין על כך. ורוב כותבי תפילין נוהגים להמשיך חוטין בין כל בית ובית ומעבירין החוטין בקרקע התפילין כפי הפירוש לעיל.

¹⁷ עיין ב"י (סל"ב סמ"ז) שנקט בדעת רי"ו דהרווח הוא בין בית לבית אמנם הפרשה שם (סקמ"ט) נחלק עליו דהרווח הוא בין הפרשיות, עיי"ש עוד באריכות דבריו בדרישה שם (סק"ז) בפירוש מחלוקת רבי ורבנן, [ע"ע לעיל (ע"ד העיטור) שהארכנו בנידון זה].

²⁰ כן הוא באורחות חיים (הו"ד לעיל) ובאגודה (הו"ד להלן בסמוך), והנה לדעת לר' שמחה אפשר דלעולם צריך חו"מ ולא רק כשכתבן בעור אחד, [וכמו שהביא האו"ז (הו"ד לעיל) אחר דברי ר' שמחה ב' שיטות בזה], דאל"כ נמצא חידוש שאין צריך חריצן ניכר רק בכתובין על עור אחד, וצ"ע. אמנם כד מעיינת היטב בדברי האגודה להלן נראה מדבריו שדן שאי"צ חו"מ וה"ה חריצן ניכר רק בכתובות על עור אחד.

²¹ הוא שיטת ה"ש מוליכין" שבדברי הספה"ת (הו"ד לעיל).

דאיכא לקיים משמעות שתיהן יש לנו לקיימו ולומר דכל חדא בפני עצמה כתב להו ולזכרון דמשמע חד זכרון דליקו אבתים ומ"מ קאמר דאם כתב בקלף אחד כדפרשית הואיל דכל אחת כתב (בתיבה) כתיבה בפני עצמה יצא אבל אם חלקם בד' קלפים כל פרשה ופרשה בעור אחד בפני עצמה כ"ש דעדיף טפי.

ספר אור זרוע חלק א הל' תפילין סי' תקנז

בפרק הקומץ רבה ת"ר לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל, פירוש מיכן לד' בתים של תפילין. ר' עקיבה אומר אינו צריך ט"ט בכתפי שתים פת באפריקי שתים. ומסקנא דשמעתא שכותב ארבע פרשיות על ארבעה חתיכות ומניחן בארבעה בתים העשויות מעור אחד שלוקחין עור אחד של שליל ומניחין אותו בדפוס. שהוא כעין ד' אצבעות ומניחין אותו לייבש, ואח"כ שולפין הדפוס. (ודוחה) [ונעשה] העור לארבע בתים, אבל אינו משים אותם בארבע בתים העשויים מארבע עורות כל בית בפ"ע משום דכתיב לזכרון בין עיניך, זכרון אחד אמרתי ולא שנים ושלשה זכרונות, וגם אינו יכול להשים כל ד' פרשיות בבית אחד דבעינן ד' בתים כדפרשית.

ואם כתבן על עור אחד והניחן בד' (שנים) [בתים] יצא. וצריך שיהא ריוח ביניהן דברי רבי, וחכמים אומרים אינו צריך. פירש רבינו אליקים וצריך שיהא חלק ריוח בין הפרשיות כשהוא כותבן בעור אחד כדי שיהא יכול לקפל כל אחת בפני עצמה, ומורי הרב רבינו שמחה לא מסתבר ליה האי פירושא דהא לא פליגי רבנן, דפשיטא שצריך ריוח בין הפרשיות שתהא כל פרשה מקופלת בבית שלו, ותו ושוינ אהיכא קאי, דהא ושוינ אבתים קאי ולא אריוח שבין הפרשיות.

אלא פירוש וצריך שיהא ריוח קצת בין בית לבית, וחכמים אומרים א"צ, וכחכמים קיי"ל דאין הלכה כרבי מחביריו. ושוינ שנותנין חוט או משיחה בין כל אחת ואחת, פירוש ושוינ שכשמניחין בד' בתים שצריך ליתן חוט או משיחה בין כל בית ובית משום הפרש, ותוכף החוט או המשיחה בעור שתחת הבתים¹⁶. ואם אין חריצן ניכר היינו הפסק שבין הבתים שהוא כעין חריץ לבית עצמו קרוי חריץ. וי"מ הא

¹⁶ משמע כדעת ה"ש מחמירין" שבסמ"ק (הו"ד לעיל) והאו"ח (הו"ד להלן בסמוך), וע"ע בהערה לעיל בסמוך.

¹⁷ וכן הביא הסמ"ק שיטה זו, וכן משמע באו"ז (לעיל מינה בסמוך).

¹⁸ מדברי ה"א שבאורחות חיים עולה דכל הדין דבעינן חו"מ אינו אלא הכ"ת שיהיה חריץ ניכר, וכעיי"ז נראה מדברי ר' יהונתן (הו"ד לעיל) והאגור והאגודה (הו"ד להלן), ונראה דלדידהו היה גירסא אחרת מכל הראשונים והוא דמה שאמרו בברייתא "אם אין חריצן ניכר" הוא המשך לדין של "כתבן על עור אחד", [בלא וא"ו, אלא דצ"ע שלא מצינו לגירסא זו בדברי הראשונים שקדמו לה, ע"ע מש"כ להלן ע"ד האגור והאגודה].

האגודה מנחות פרק ג

כותבין בד' עורות ומניחן בארבע בתים בעור אחד ואם כתבו על עור אחד והניחם בארבע בתים יצא, וצריך שיהא ריוח ביניהן דברי רבי, וחכמים אומרים אינו צריך, ושווין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת אם אין כל חריץ ניכר²² פירש דנותן חוט דווקא בכתובות על עור אחד, ויש נוהגין אפילו בכתובות בד' עורות נותן חוט ביניהם או משיחה.

שו"ת מהרי"ל סימן קלז

[שאלה] (ה) גם סופר אחד צרפתי היה פה ואמר בשמיה דמר על אלו תפירות של ראש כשמעבירין הגידין בין הבתים שאין טוב להעביר, גם למטה עפ"י אורך התיתורא. ולפירוש רש"י משמע שיכול לעשות בפחות אך גם הוא נותן טעם בשמיה דמר שהם הפסק בין ראש לתפילין. ואמר אשר נהג כך בפרוהא דמר על פיה. ומי יבא אחר המלך כו'.

[תשובה] (ה) ואיני זוכר שום סופר אחד צרפתי שהיה בשכונתנו זולתי אחד היה שמו יעקב כהן, לא היה בר סמכא כלל וכמדומה שלא דברתי עמו שום דבר מעניני תפילין כי לא היה דעתי נוחא מכתובתו אותם. ולענין גופא דשאלתא כתב הר' אברהם הנ"ל שאין טוב למשוך גיד התפירה למטה בתיתורא שהם נרקבים מחמת הזיעה ונפסל' התפירה ע"י פסיק' שלשה זימנין, אכן המגיה הביא כמה גאונים דלא חשו להו הלכך דעבד כמר עבד, וטעמא דחציצה לא שמעתי עד כה.

בעור אחד ובמקום שאינו מבדילן ע"י חו"מ, וצ"ע בזה, [ע"ע מש"כ לעיל ע"ד האור"ח ובסמוך ע"ד האגור].

²² מדברי האגודה שכתב "ושווין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת אם אין כל חריץ ניכר" ומוסיף אח"כ "פירש דנותן חוט דווקא בכתובות על עור אחד" נראה חידוש דכל הדין דבעינן חריצין ניכר אינו אלא היכא שכתבן

ת"ר יכול וכו' ויניחם בד' בתים בד' עורות ת"ל וכו' זכרון אחד וכו'

יבש מוציאו מן הדפוס ודומה לד' בתים, ונוטל ד' חתיכות קלף וכותב בהן ד' פרשיות כסדרן, ומניחן באותו עור.

רבינו יהונתן הל' תפילין [ו: מדפי הרי"ף]

[...] על ד' עורות ד' חתיכות של קלף ויניחם בד' בתים, כלומר ולא יהו מדובקים יחד²⁵ אלא כל אחד ואחד בפני עצמו, ת"ל ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים ושלושה זכרונות.

ספר התרומה הל' תפילין סי' רה

תנו רבנן יכול יכתוב תפילין של ראש על ארבע עורות ויניחם בארבע בתים [בד'] עורות תלמוד לומר ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך, הא כיצד כותבין על ארבע עורות ומניחן בארבע בתים בעור אחד, פירוש שיהיו הארבעה בתים חצונים מחוברין יחד מעור אחד, או שמא מארבעה עורות ובלבד שיהיו תפורים זה לזה²⁶, וטוב הוא ונכון לעשותן מעור אחד.

ומכח משנה זו הכשיר הרמ"ע מפאנו (הו"ד להלן) חיבור הבתים ע"י תפירה, וכ"כ הגר"א בביאורו שם על המשנה ז"ל "התיר קציצה הראשונה ותקנה. זאת אומרת תפילין א"צ מעור אחד, מדקתני התיר ותקנו מכלל דתקנה היא להתפילין ומתכשרו כי עבדי להו בית אחר, עכ"ל, [ע"ע להלן (ע"ד ספה"ת) מה שהבאנו לדון בדעת הגר"א], וכן נקט החת"ס בתשו' (הו"ד להלן). אמנם עיין בעמודי אור (סי' א') שביאר את המשנה בכלים באו"א ועפ"ז יישב את דעת הסוברים דבב' לא הוי חיבור.

²⁴ וכן ביארו רש"י בד"ה "בד' בתים" והרמב"ם (פ"ג מתפילין הל"ב), ועוד ראשונים את אופן עשיית הד' בתים, ועיין בביאור הגר"א או"ח (סל"ב סל"ח) שדקדק מדברי רש"י אלו דיבוק ותפירה לא הוי חיבור, [ע"ע באורחות חיים (הו"ד להלן לה. ענין תיתורא), ובאגרות משה (או"ח ח"א סי' י"ד ענף ג')].

²⁵ משמע דבב' הוי חיבור, [וימ"ל].

²⁶ הנה הספה"ת הכשיר את הבתים כשהן מחוברין ע"י תפירה, וכן נראה מדברי רש"י במגילה (ח: ד"ה "לתפורן בגדין" [אמנם עיין לעיל מה שהבאנו מהגר"א בדעת רש"י, וצ"ע, ע"ע מש"כ על סתירה זו להלן (ע"ד ראמ"ה)], וכן לדעת התוס' לעיל (לב). בד"ה "דילמא להשלים" לישב קמא שם, וכן דקדקנו בדברי ר' יהונתן (הו"ד לעיל, עיי"ש שכתבנו שאינו מוכרח), וכן דעת האשכול והפסקי הרי"ד והאור זרוע [אמנם עיין בדברי האו"ז לענין גט (הו"ד להלן) שנסתפק בזה ובמש"כ ע"ד], ור' אברהם מן ההר והריטב"א והאגודה (הו"ד להלן).

אמנם בר"ן (הו"ד להלן) מפורש דבב' לא הוי חיבור, וכן הוא בפשטות לישב הב' בתוס' הנ"ל [כ"נ מביאור הגר"א הנ"ל], ולעיל (ע"ד העיטור) הבאנו מהגר"א לדקדק מדברי רש"י בסוגיין דבב' או תפירה לא הוי חיבור, ודקדוק זה נראה מהגר"א שיש לדייק גם בדברי הש"ר והרמב"ם והעיטור ועוד ראשונים.

האומנם בדעת הרמב"ם מצינו עוד בדבריו לגבי מזוזה (פ"ה מהל' מזוזה הל"א) שכתב ז"ל "כתבה בשני עורות אף על פי שתפורן פסולה", עכ"ל, ועיין בב"י יו"ד (סי' רפ"ח סעיפים ב' ד') דנראה מדבריו שנקט בדעתו של

ספר הערוך [ערוך קצ]

(כלים פ"ח) תפילה ד' כלים התיר קציצה ראשונה ותקנה טמאה טומאת מת וכן שנייה וכן שלישית וכו', פירוש יש לתפילה של ראש ד' בתים ומכונסין לתוכה ד' פרשיות שמע והיה אם שמוע קדש לי והיה כי יביאך וכל בית שמו קציצה לפי שהיא קצוצה מחברתה²³.

ספר העיטור שער א הל' תפילין [דף נו ט"א ב']

ת"ר יכול יכתבן על ד' עורות ויניחם בד' בתים בד' עורות, ת"ל ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים שלושה זכרונות, הא כיצד כותבין על ד' עורות ומניחין בד' בתים בעור א'. נוטלין עור לח ומניחין אותו בדפוס אחד²⁴, וחוצו לפי חריצו מלמעלה מלפניו ומלאחריו בסכין שתי פיות שאינה חדה שלא יקרע, וכופל בו משני צדין ומעדיף בו להניח הרצועה בו ולמקום התפר, ומניחו עד שייבש וכשהוא

²³ עיין בתפארת ישראל עמ"ס כלים (בועז פ"ח מ"ח אות י"ב) דהביא ראיה ממשנה דהתם דרבך הוי חיבור וז"ל שם "כתב ע"ר אמ"ו הגזוק"ל דמדמהני לה תקון ש"מ דתפילין א"צ שיהיה מעור א' עכ"ל"ט. וכ"כ גם הגאון רב"א זצוק"ל, עכ"ל, והוכיח כן גם מדברי הערוך ז"ל "וכן משמע מהערוך כפי שהביא התו"ט משמו דלהכי נקרא כל בית קציצה מדקצין כל בית מחברתו, משמע קצת שכל בית קצוץ לגמרי מחבירו, אולם כפין עניא ולא ידע דמאן יימר דכשר", עכ"ל. דהיינו דאין צריך שיהיו הד' בתים מעור א' ממש אלא הן קצוצין אחד מחבירו ומחברין ע"י דבב' או תפירה.

ובעיקר ראייתו של התפ"א מהמשנה דהתם נראה להציע את דברי המשנה שם וז"ל "תפלה ארבעה כלים התיר קציצה הראשונה ותקנה טמאה טמא מת וכן שניה וכן שלישית התיר את הרביעית טהורה מטמא מת אבל טמאה מגע טמא מת חזר לראשונה והתירה ותקנה טמאה במגע וכן שניה התיר את השלישית טהורה שהרביעית במגע ואין מגע עושה מגע", ע"כ.

וברמב"ם בפיהמ"ש שם על אתר ביאר את דברי המשנה ז"ל "...אמר כי תפילין של ראש אם נטמא במת ונעשה אותו העור אב הטומאה בלי ספק, ואחר כך התיר קציצה הראשונה ותקנה הרי היא נשאת אב הטומאה כמו שהיתה, וכן אם התיר שניה... עד שנעשו שלשת הבתים כבר נחתכו ונתפרו ונשאר הבית הרביעי, הרי זו נשאת אב כמו שהיתה. ואם חתך גם את הרביעי ותקנו ונעשו כל ארבעת הבתים כבר הוסרו והוחזרו אינה נשאת אב", וכו', עיי"ש. הנה מפורש ברמב"ם דיכול לחתוך כל בית לעצמו ולחזור ולתקנו עם שאר הבתים ובהכרח דבב' או תפירה הוי חיבור.

וכן הוא בפירוש הר"ש (שם) ז"ל "בתפלה של ראש מיירי שנגע במת שיש בה ארבעה בתים וכל בית של תפילין נקרא קציצה בלשון משנה וכשהחליף שלשה מהם אכתי טמאות כולן טמא מת כל זמן שהרביעית קיימת מחמת חיבורן לרביעית אבל כשהחליף הרביעית פרוחה הימנו טומאת מת ונשתתיר בשלש טומאת מגע טמא מת שנגעו ברביעית כשתקנו ועדיין הרביעית קיימת אבל רביעית כשהוחלפה אין בגופה טומאה כלל דאי משום שנגעה בשלש אין מגע עושה מגע" וכו', עכ"ל, הא קמן דשייך להחליף ולחבר בתים זה עם זה ומפורש דבב' או תפירה הוי חיבור, וכ"ה בפירוש הרא"ש שם.

ליקוט

ענין דיבוק ותפירה

ראשונים

ספר האשכול (הו' נחל אשכול) הל' ס"ת סי' יד

ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ט) ספרים נכתבים בשני דפין ותפלין ומזוזה אין נכתבים אלא בדף אחד, ספרים נכתבים בשני עורות, תפלין ומזוזה אין נכתבין אלא בעור אחד, וחזי לן דאי תפר ב' עורות קודם כתיבה²⁷ שפיר דמי למהוי עור א'²⁸.

ספר אור זרוע ח"א הל' תפילין סי' תקלט

תפלין נכתבין שני דפין בעור אחד אבל לא שני דפין בשני עורות...

ובפרק הקומץ רבה (לג.) גבי מזוזה אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה, מיתבי כתבה על שני דפין והניחה בשני סיפין פסולה, הא בסף אחד כשירה, ראוייה לשני סיפין קאמר. ופרש"י התם כתבה על שני דפין שהניח גויל בין דף לדף, ולפירושו יש לישב בדוחק הא דקתני הניחה בשני סיפין.

אלא ה"פ כתבה בשני דפין על שני חתיכות, ואתי שפיר הא דקתני הניחה בשני סיפין, ואף על גב דגבי מזוזה לא כתיב ספר, יליף כתיבה כתיבה מגט ומגילת סוטה, דקא גמר כתיבה כתיבה גבי כתבה אגרת, ותפלין גמר ממזוזה כדאיתא פ"ק

כשהיה רואה לא' שהניח של ראש דבוק אמר ליה מדוע תניח של יד על ראשך, עכ"ל. הנה מפורש בדברי הגר"ח מוואליזין דלגר"א דבך הוי חיבור, אמנם יש מקום לדחות כנ"ל דילמא לענין לאשוויי שאין חריצן ניכר סגי במה שהבתים מחוברין זה לזה ואין צריך שיהיו אחד ממש.

אח"כ ראיתי שהובא (בספר ז"א) נוסח אחר (מכת"י רא"ש) לישוב הגר"ח מוואליזין ויש בזה תוספת דברים בזה"ל "והשיב וכו' שאנו נושאים של יד על הראש דאמרין בגמ' אם טלה על של ראש כשר לשל יד וכן הדין בדיבוק בדבך לדעתם", וכו', עיי"ש.

והנה נוסח זה קשה מה הוצרכו לדמות דין דיבוק לדין "טולה על של ראש כשר לשל יד", הא פשוט דכל שדבך הוי חיבור אין כאן ד' בתים ולכה"פ פסול מדינא ד"אין חריצן ניכר", ואשר נראה מבואר מזה דאדרבה דבך אינו חיבור ובדאי הוי ד' בתים ומ"מ חשוב תפילין של יד ולא של ראש, דכל שהבתים מחוברין זה לזה אע"פ שאינם עור אחד אינם חשובין בתים מחולקים זה מזה, ודמי לטלה על של ראש דאע"פ דבפנים חלוקין הם זה מזה, כל שאינו ניכר מבחוץ כבית אחד הם חשובין, וזה יסוד דינא דבעינן "חריצן ניכר" וכמש"נ בס"ד.

ויותר אתי שפיר מה שפתח הגר"ח מוואליזין והשיב "לפי דעתי אדרבה טוב יותר שיהיו דבוקות ויהיו מרובעות", והדבר קשה קצת הא הגר"ח ביטל דעתו לדעת רבו הגר"א ומה כוונתו ד"לפי דעתי" אינו כן. אמנם למבואר נראה דכוונתו לומר דאע"פ דבדאי גם הגר"א ס"ל דדבך אינו חיבור, וכיון שכן היה צריך להיות דאכתי כשר הוא לתפילין של ראש, מ"מ אינם כשרין לתפילין של ראש, ומצד אחר דדמי ל"טולה על של ראש" דחשיב ע"י כך תפילין של יד ומשום דקובע אי חשוב בית אחד או ד' בתים הוא היכרם מבחוץ, והגר"א והש"א א"א שהשיבו למניח תפילין שאינם פרודין שמניח של יד על הראש אינו לשון מליצה בעלמא ח"ו, אלא זה כל טענתם דהמחלק בין תש"ר לשל יד אינו תלוי בחיבור גמור אלא כל שאין היכר לחריצן מבחוץ הו"ל תש"י ולא ש"ר.

ובדין פרודות להלכה, עיין עוד שו"ת חת"ס או"ח (הו"ד להלן) שהתיר לדבך בין חריצין ואדרבה עדיף לדבך דע"כ הריבוע מתקיים, ובקסת הסופר (סי' כ"א בלשכת הסופר אות ד') דן לצאת ידי כל השיטות להדביק רק בין הבתים באמצע דעדיין חריצן ניכר, ועיין בדעת קדושים (סל"ב סמ"ח), ובמק"מ (ס"ק ק"ע), ובמלאכת שמים (כלל י"ח סי' ח'), ובבינה שם (סקי"א), עיין במשנה ברורה (סל"ב ס"ק ק"ע"ב) ובביאור הלכה שם בד"ה "חריצן".

²⁷ אבל לאחר כתיבה לא מהני לדבך ב' העורות יחד, עיין בזה בדברי הבית שמואל אה"ע (סי' ק"ל סק"ו) ובשו"ת רעק"א ושו"ת חת"ס (הו"ד להלן).

²⁸ וכן נראה מדברי רש"י במגילה (ח: ד"ה "לתפורן בגדין", ועיין בדברי ר' אברהם מן ההר (הו"ד להלן) שגם כן כתב כן [עיי"ש מה שהבאנו מהאחרונים בענין זה], עיי"ש מש"כ ע"ד.

הרמב"ם דבך לא הוי חיבור, אמנם עיין בבית שמואל אה"ע (סי' ק"ל סק"ו) שנקט בדעת הרמב"ם דשפיר הוי חיבור, ורק דיבוק שלאחר כתיבה הוא דלא מהני, וכיון דלבריו רעק"א בתשו' (הו"ד להלן), וכן לכאורה נראה בהכרח דאל"כ יקשה מדבריו בפירוש המשניות (כלים פ"ח מ"ח, הו"ד בהערה לעיל ע"ד הערוך) דנראה דבך הוי חיבור, [ואפשר ע"פ לדחות גם את דעת הר"ן עיי"ה בדבריו ובמש"כ ע"ד שם].

ולהלכה, דברי ספה"ת אלו הובאו בב"י או"ח (סי' ל"ב סל"ח), אמנם הב"ח שם דקדק מלשון הטור ז"ל "ויעשה ארבעה בתים מעור אחד. בפרק הקומץ (דף ל"ד ב) ומשמע דוקא מעור אחד שלם שאין בו תפירה דלא כנראה מספר התרומה דאף בחתיכות תפורין יחד חשיב עור אחד דליא וכן נוהגין בכל גבולי ישראל", עכ"ל. ועיין בטור יו"ד (שם) שכתב לגבי מזוזה ש"אם כתבה בשני עורות פסולה ואפי' אם ידבקם", עכ"ל, ועיין בב"י (שם) הנ"ל, ובבית שמואל (שם) הנ"ל.

ובשו"ע או"ח (שם) איתא ז"ל "יעשה ד' בתים מעור אחד לשל ראש", ודקדק המג"א שם (סקנ"ב) מלשנו שהיא "דלא כמשמע מסה"ת דאף בחתיכות תפורות יחד חשוב עור אחד דליא [ב"ח]", עכ"ל, וכן נראה מדברי השו"ע ביו"ד (שם, וע"פ דברי הב"י הנ"ל), אמנם המג"א גופיה מסיק ז"ל "אבל באגוד הוכיח ג"כ דחשיב כעור אחד, וכ"כ התו' במנחות דף ל"ב ע"א ד"ה דלמא להשלים כמ"ש ס"ס ל"ג", עכ"ל. ועיין בפמ"ג שם שהשיג עליו ומסיק דתפירה לא הוי חיבור, עיי"ש שציין לדברי הש"ך יו"ד (סי' ר"צ סק"א) דמדבריו נמי נראה דתפירה לא הוי חיבור. עיין עוד בשע"ת שם (סקנ"ז) שציין לתשו' בית אפרים (סי' א'), ועיין בשו"ת רע"א ובשו"ת חת"ס (הו"ד להלן). ע"ע בהכרעת המשנה ברורה שם (ס"ק ק"ע"ב) ובביאור הלכה שם בד"ה "מעור אחד" שהאריך בענין.

ע"ע בביאור הגר"א או"ח (שם) וביו"ד (שם) דנראה מתו"ד דס"ל דבך לא הוי חיבור, אמנם עיין בחיי אדם (הו"ד להלן) שכתב שה"תפילין של הגר"א היו פרודין", [וכ"ה במעשה רב (אות יט)], הא קמן דבך הוי חיבור ולא כמש"כ בביאורו דבך לא הוי חיבור, ואפשר שחשש לשיטות דבך הוי חיבור, או י"ל דאפילו אי דבך אינו חיבור ממש להחשב "עור אחד", מ"מ לענין דינא דבעינן "חריצן ניכר" כל שהבתים מחוברין אפילו ע"י דבך אין חריצן ניכר, ולכן הצריך הגר"א שיהיו התפילין פרודין, אמנם החיי אדם ביאר הא דהוי תפילין של הגר"א פרודין שהוא "לפי מה דקיימא לן דעל ידי הדבך נעשה כאילו היה מחובר", עכ"ל עיי"ש, עוד צ"ע מדברי הגר"א בביאורו על המשנה בכלים (פ"ח מ"ח, הו"ד לעיל ע"ד הערוך) דהוכיח מהמשנה דהתם דבך הוי חיבור, וצ"ע, ומצאתי אח"כ בס"ד שכבר עמד בזה העמודי אור (סי' א'), עיי"ש.

וראיתי בספר שער רחמים (אות כ"א, ובהוספות מהר"ח מוואליזין אות ו') ששאל את מרנא הגר"ח מוואליזין זיע"א ז"ל "שאלתי על תפילין של ראש אם מותרין להיות דבוקות. השיב לפי דעתי אדרבה טוב יותר שיהיו דבוקות ויהיו מרובעות אבל מה אעשה שהגר"א ז"ל וגם הגאון בעל שאגת אריה

ותו אמר בהקומץ רבה (לד:) תפלה של יד כותבה בעור אחד, ואם כתבה על ארבע עורות והניחה בבית א' יצא, וצריך לדבק, (אלו) [אלמא] כשמדבקן אחרי כן חשוכות כעור אחד³¹.

וגרסינן בירושלמי פ"ק דמגילה (שם) ר' יהודה בן פזי אמר ריב"ל שאיל ולמה לינן אמרין יש בספרים מה שאין בתפלין ומזוזות שהספרים נכתבין בשני דפין תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא בדף אחד התיב ר' יצחק בריה דר' חייא ודרובה שהספרים בשני עורות ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא בעור אחד אמרין חברייא קומי ר' מנא אין אמר דף אחד בשני עורות ולית היא דרובה אמר לון שכן אפילו ספרים אין נכתבין כן, ע"כ לשון הירושלמי.

ופירש מורי הרב רבינו שמחה וז"ל נראה דה"פ ריב"ל שאל אמאי לא תני נמי במתני' שיש בין ספרים לתפלין ומזוזות

דקידושין (לד:) דהוקשו תפלין למזוזה, הלכך תפלין נכתבין בשני דפין בחתיכה אחת אבל לא שני דפין בשני חתיכות.

והיכי שכתב בשני חתיכות וחברן בתפירה או דיבוק בדבק²⁹ ה"נ דשרי, כדאיתא בהקומץ רבה (לב.) כיוצא בו ס"ת שבלה ותפלין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שמורידן מקדושה חמורה לקדושה קלה, הא מורידין עושין אמאי הכא סתומות והכא פתוחות, דלמא להשלים. פירוש אם חסירה מזוזה ד' פסוקים או ג' חותך מס"ת שבלה או מתפלין שבלו ותופרן למטה או מן הצד למזוזה, אלמא בכל ענין דמיערה לא חשיב שני ספרים³⁰.

ותו כמדומה לי שיש בירושלמי רפ"ק דמגילה (פ"א הל"ט) לא יהיה כותב חציו על עור וחציו על הקלף אבל כותב הוא חציו על עור חיה טהורה וחציו על עור בהמה טהורה, היינו נמי שחברן בתפירה או דיבוק בדבק.

דבק המתחבר זה לזה בטבעו ומ"ל דבק בידי שמים מ"ל בידי אדם, עכ"ל עיי"ש בכ"ד.

האומנם בדברי כל הנהו ראשונים אין נראה כן דבדברי כולם מפורש דתפירה הוי חיבור, ולמדויק בדברי ר' יהונתן אפשר לדון בדעתו דרק דבק הוי חיבור ולא תפירה, אלא דמהכ"ל לדון שנחלק על הראשונים שהכשירו תפירה.

ולהלכה עיין בחיי אדם (הו"ד להלן) שלא חילק בין דיבוק לתפירה, ועיין במ"ב (סל"ב ס"ק קע"ב) שהביא את ב' הדיעות בזה, ועיין בביאור הלכה שם (ד"ה "יעשה ד' בתים"), [עיי"ש עוד בדבריו בד"ה "מעור אחד"].

³⁰ הנה מלשון זה של האור זרוע משמע דהוא סברא במסויים ב"ספר", ד"בכל ענין דמיערה לא חשיב שני ספרים", דהיינו דכדי שנראה את ב' העורות בתורת ספר אחד סגי להו במה שיש להם חיבור כל דהוא דע"י כך רואים שייכות בין חלק אחד לשני וסגי בהכי, ולפי"ז יש מקום לדון דכל זה דיבוק הקלפים זה לזה, אבל לגבי דינא דבעינן בבתים זכרון אחד שיהיו מעור אחד אפשר דהתם בעינן עור אחד ממש ולענין זה לא אמרין דדבק הוי חיבור, ועיין בש"ך יו"ד (סי' ר"פ סק"ו) דבשעת הדחק אפשר להקל דמהני דבק בס"ת אפילו באופן דתפירה לא מהני, ולענין בתים נראה מהמ"ב (סל"ב ס"ק קע"ב) שעיקר ההכרעה דדבק לא הוי חיבור ורק "טוב להחמיר" שלא לדבק הבתים זה לזה, וצ"ע דהש"ך סמך על שיטה זו להכשיר ס"ת ע"י דיבוק, ולמבואר אתי שפיר ד"ספר" שאני מבתים שאי"צ בו חיבור גמור וסגי בכל דמעורות זו בזו לראותן ספר אחד ולכך סמכין על השיטות דדבק הוי חיבור, משא"כ בבתים אינו אלא חומרא בעלמא דלעיקר ההלכה לא מהני דבק לאשוויי אחד ממש.

³¹ עיין בבית שמואל אה"ע (סי' ק"ל סק"ו) שכיון לראיה זו, אמנם עיין שו"ת רע"א (הו"ד להלן) שהביא ראיה זו ודחה אותה וז"ל "על דבר אשר חדשים מקרוב באו להמציא לעשות שין של ראש מחותכים עור בתמונת שין ומדבקים על הבית, אני בעניי איני נמנה בזה להתיר, וכל מה שראיתי כתוב בזה מכבוד הרב אבד"ק שעפסק אינו מספיק דבנה יסודו על ראי' אחת דדיבוק הוי חיבור מההיא דמנחות (דף ל"ד ע"ב) וצריך לדבק, וזה יסוד רעוע מאוד, דהא רש"י שם דייק בלשונו הזהב, אבל לך הממשמש בהם וניכר ממשן של ד' אגרות הוי ב' אותיות עכ"ל, משמע דרק מכח הכרה במשמוש מקרי ב' אותיות, וא"כ מהני הדיבוק דעיי"ז אינו ניכר במשמוש ולא מקרי ב' אותיות, אבל מ"מ י"ל דלא הוי חיבור, ולא הוי עור אחד, עכ"ל. [וכעיי"ז בביאורי המהרמ"ב על המרדכי (רמז תתקס"א) והו"ד בחיי החת"ס ובתשובותיו (הו"ד להלן)].

²⁹ הנה האו"ז הוסיף על דברי הספה"ת והאשכול (הו"ד לעיל), דהספה"ת והאשכול לא איירו בדבק רק בתפירה [וכן הרי"ד וראמ"ה והריטב"א והאגודה (הו"ד להלן)], ואילו האו"ז נקט דגם דבק הוי חיבור, [וכן הוא לפי מה שדייקנו מדברי ר' יהונתן (הו"ד לעיל) אלא שכתבנו דאין הכרח לדיוק זה], ובפשטות אין מקום לחלק בין דבק לתפירה, אמנם החת"ס בתשו' (הו"ד להלן) יצא לדון ולחלק דרק בחיבור שע"י תפירה הוא דכשר "אבל לא בדבק, נמצא בתים של תפלין מתופרים בתפירה נעשה עור א' אבל בדבק לא ככל שארי חבורי אדם דלא הוה חיבור" עכ"ל. והדברים צ"ב דאי דבק אינו חיבור מאחר שחיבורי אדם אינם חיבור א"כ גם תפירה לא יהי להחשב עור אחד, מ"ש דבק מ"ש תפירה.

אמנם מהמשך דברי החת"ס שם נראה סברא אחריתי להא דתפירה עדיפא מדיבוק וז"ל "הראש [ה' ס"ת סי' י"ד] בשם מהר"מ מ"ר"ב בס"ת שנקרע שתופרים בגידין אבל לא בדבק ואינו אומר לדבק טוב הוא משום זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ויתפרדו זה מזה, אף על גב דזה לא שייך הכא על כל פנים יש ללמוד מזה דתפירה הוא בחזק ואמין יותר מדבק" עיי"ש.

וצ"ע דפתח בטעם דחיבורי אדם אינם חיבור וסיים דהטעם הוא משום שאין חיבור שע"י דבק חזק ואמין כ"כ. והפשט דעד כמה שחיבורי אדם הוי חיבור אין מקום לדון כלל על חזק החיבור דחשוב כאחד ממש כאילו מתחילת ברייתו היה כן דאז בודאי דאין דנים אי חלק אחד מחובר לחבירו בחיבור חזק ואמין, ורק משום דחיבורי אדם אינם משווים את ב' החלקים לעור אחד ממש ואינו אלא חיבור בעלמא, אע"פ דסגי בהכי להחשב "זכרון אחד", מ"מ מאחר שאנו באים רק מכח "חיבור" בעינן חיבור גמור המתקיים דהיינו שהוא חזק ואמין ולא בחיבור דדבק שאינו מתקיים כ"כ. עיין בשו"ת בית אפרים (סי' א') שהאריך בענין.

ועיין בביאור הלכה שם ד"ה "יעשה ד' בתים" שהביא דיעה הפוכה מהגר"ח צאנזאר דדיבוק עדיף מתפירה, ובביאור סברתו נראה דא"נ מצד חזק החיבור דבק אינו אלים כ"כ כתפירה, אמנם מאידך בתפירה אין ב' החלקים מחוברים בעצמותם אלא דבר שלישי קושרן זה לזה, ולכך אינם מתאחדים להיות אחד, משא"כ דבק אינו דבר חיצוני המאחד את ב' החלקים זל"ז, אלא טפל הוא להם ועתה אנו רואים חיבור בין ב' החלקים בעצמן.

אח"כ מצאתי בחזו"א שנקט כדעת הגר"ח צאנזאר הנ"ל וביאר באו"א קצת את עדיפות של דבק מתפירה, וז"ל "דע"כ אי אפשר ללמוד בסברא חיבור דבק מתפירת גידין דודאי דבק הוי מין אחר ואם דבק את היריעות בדבק הוי כתפרן במשי ובשאר מינין ופסול, וע"כ כשמכשרין לדבק את הקרע הוא משום דלא חשיב כתפור אלא הוא קלף אחד ממש שכל קיום קלף הוא

ליקוט

ענין דיבוק ותפירה

ראשונים

השני, עכ"ל. וזו היא משנה דהמגרש (דהפריש) [דפרישית] ומשמע שמפרש כדברי רבי יצחק בר שמואל זצ"ל שמיירי כגון שכתבו שני דפין בעור אחד דומיא דרישא דשני גיטין בשני דפין זה למעלה מזה דמיירי בדף אחד, ודוקא כה"ג כשר, אבל שני דפין בשני עורות סבר דפסול, שאל"כ היה לו לפרש ולכתוב שייר מקצת הגט בעור זה וכתבו בעור אחרת כי כן דרכו בכל מקום לפרש ולבאר, אלא ש"מ מדלא כתב הכי ש"מ דסבר דכל בשני עורות פסול. מיהו אם תפר שני עורות יחד או חיברן בדבק וכתב הגט עליהן שמא הוא כשר³², ודבר זה צ"ע.

פסקי רי"ד שבת עט:

...שמעינן דשתי פרשיות של מזוזה רשיי לכותבן על שתי מגילות ולתופרן יחד, דהא אינן סמוכות זו לזו, והכי תלי טעם לפי שאין מורידין הא מורידין עושין, אלא לאו ש"מ רשיי לחברן בתפירה.

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס ברלין) סי' ל"ח
(ע"ו)

ועל ס"ת שנקרע והגיע הקרע בשיטין ודבקו.

איני אומר לדבק טוב הוא, חדא דלא אשכחן דבק אלא בתפילין המונחים בדפוסים ואינם נמשכין לכאן ולכאן גבי תפילין של יד (מנחות לד:) שכתב בד' עורות והניחן בבית אחד יצא למ"ד צריך לדבק, ואיכא למ"ד דאפילו לדבק אין צריך, אבל בס"ת שקורין בו [זה מושך לכאן] וזה מושך לכאן

אחד³²). [האומנם דשם ברמ"א לא הגיה על דברי המחבר שהצריך עור אחד דווקא (לפי מה שדקדק המג"א שם סקנ"ב), וצ"ע].

ובביאור הנ"ל כתב על זה דע"כ דיש חילוק בין גט ובין תפילין, ובביאור החילוק ביניהם נראה דגבי גט נאמרה הלכה ד"ספר אחד ולא שנים או שלשה ספרים", אבל במזוזה לא נאמרה הלכה שתהיה ספר אחד ומה שהיא צריכה להיות כתובה על עור אחד זהו משום שב' הפרשיות צריכות להיות מזוזה אחת, ולזה י"ל דסגי בחיבור בעלמא. [וכע"ז דננו להלן (ע"ד ראמ"ה) בדעת רש"י]. אלא דכבר תמה מרנא החזו"א (הו"ד להלן) על כך ז"ל "ומיהו באו"ז כ' דילפינן ס' אחד בתפילין ומזוזה מגט ומגלת סוטה ולפ"ז קשה למה הקיל בתו"מ וצ"ע", עכ"ל. עיי"ש עוד בביאור הנ"ל מה שדן ליישב את הסתירה באו"א.

גם על הרמ"א תמה החזו"א ז"ל ד"דעת הרמ"א באה"ע סי' ק"ל דכתב דבגט הוי ספק אע"ג דביו"ד סי' רפ"ח סתם בשו"ע כהר"מ דלא מהני תפירה במזוזה, עכ"ל, דהיינו דעל הרמ"א קשה להיפך, דלענין מזוזה נראה שהחמיר דדבק לא הוי חיבור מהא שלא הגיה על השו"ע ביו"ד (סי' רפ"ח ס"ד) שכתב דאם "כתבה בשני עורות אף על פי שתפרן פסולה", ואילו כאן בגט דן הרמ"א להכשיר, ובחזו"א שם כתב לחלק בין תו"מ לגט ד"ל דאדרבה דבגט מהני תפירה אף דף אחד בב' עורות דתפירה מחשיב ספר אחד ושני סת"מ דבעינן קלף דוקא וגידין דוקא", [עיי"ש שהאריך בענין].

שהספרים נכתבין על שני דפין בעור אחד ותפלין ומזוזות אין נכתבין אלא על דף אחד ובעור אחד, מדלא תני הכי ש"מ תפלין ומזוזות כשירין על ב' דפין בעור אחד. השיב ר' יצחק ודרובה, כלומר אפילו תמצא לומר דכשירין על שני דפין בעור אחד אכתי תקשי לך דגדולה מזו הוה מצי למתני ואפ"ה לא תני לה, שהספרים נכתבין על שני דפין בשני עורות ותפלין ומזוזות אין נכתבין אלא בעור אחד בין על שני דפין בין על דף אחד, מדהא שייר הא נמי שייר ולא תפשוט מינה כלום דמצינא למימר דתפלין ומזוזות אפילו על שני דפין בעור אחד פסול, חברייא אמרין קומי ר' מנא אין נאמר, אם נאמר דריב"ל שאל דף אחד בשני עורות, שתפלין ומזוזות אין נכתבות אלא על דף אחד ואפילו בשני עורות, כגון שהי' רוצה שהיה הדף מכ' שיטין וכתב על דף קצר ט"ו שיטין והשלימו על עור (אחד) [אחר] ה' שיטין התחונות ולא דיבק העורות, אבל בספרים אפילו על ב' דפין של שני עורות כשר, ובכי האי גונא הוי רבותא טפי מכולהו דאי הוי כשר דף אחד בשני עורות כש"כ דף אחד בעור אחד או שני דפין בעור אחד, אמר לון הכי לא תיסק אדעתין לאכשורי בתפלין ומזוזות בשני עורות ודף אחד דהא אפילו בספרים אין נכתבין כן.

ספר אור זרוע ח"א הל' גיטין סי' תשטו

ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כתב שני גיטין בשני דפין זה למעלה מזה והעדים בין שני הגיטין שנמצאו בסוף הראשון ולמעלה משני, אם היה יוצא מתחת יד זו שהעדי' נקראים בסוף גיטה ה"ז מגורשת... שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה בסוף שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה בסוף הדף השני כשר, והוא שיהיה ניכר במגילה שלא נחתכה ושלכך נתכוון הסופר שישלים בדף

³² ספיקו של האור זרוע הובא בדרכי משה אה"ע (סי' ק"ל אות ח') ופסקו ברמ"א שם (ס"ז), ועיין בדברי הלבוש שם (ס"ז) בטעם הפסול דבעינן ספר אחד ולא שנים, אמנם הט"ז שם (סק"ו) פשיטא ליה דדבק מהני להחשב ספר אחד והוכיח כן "דהא גם ספר תורה איקרי ספר ומ"מ כשר בדבוק יריעות וצ"ע", עכ"ל. [עיין חת"ס (הו"ד לעיל) מה שיישב על קושיא זו].

והבית שמואל שם (סק"ח) מטעם אחר אתי עלה ז"ל "וצ"ע למה לא מהני דיבוק דהא איתא במנחות דף ל"ד ר' יהודה דרש והיה לך לאות אות א' בחוץ ואות א' מבפנים מ"ה אם כתב תפילין על שני קלפי' פסול ואם דיבק אותם כשר ור' יוסי דמכשר שני קלפי' משום דלא דרש דרוש זה מ"מ נשמע דיבוק מהני אף על גב מדאורייתא בעינן אות א' וכן כתבו תוספות שם דף ל"ב ואגודה אם כתב תפילין ומזוזות על שני קלפי' ותפר אותם כשר אפילו אחר הכתיבה תפר כשר ומכ"ש אם תפר או דיבק קודם הכתיבה, ותוספות בסוטה דף י"ח לא פסלו אלא אם תפר או דיבק אחר הכתיבה, אבל אם תפר קודם הכתיבה כשר", עכ"ל. [עיין בשו"ת רע"א (הו"ד להלן) מש"כ ע"ד הבית שמואל].

והנה בעיקר טענת הבית שמואל על הרמ"א דדבק הוי חיבור וכדמצינו בתו"מ לא על הרמ"א טענותיו אלא על האו"ז גופיה דבהל' תפילין (הו"ד לעיל בסמוך) נקט דדבק הוי חיבור לענין מזוזה וקשה דא"כ מדוע לענין גט נסתפק האו"ז בדבר, ואמנם סתירה זו קיימת גם בדרכי משה דבאו"ח (סל"ב אות כ"ב) הביא את דברי האו"ז להכשיר דיבוק לענין ד' בתים שנחשבינן ע"כ מעור אחד, וכבר עמד בזה הביאור הלכה (שם בד"ה "מעור

הן בתורה, והא [ד]משמע במסכת סוטה³⁵ שאם כתבה בשני דפין פסולה היינו בשתי חתיכות שאינן תפורות.

חידושי הריטב"א מגילה ח:

הא לענין לטמא את הידים ולתפורן בגידין זה וזה שוים. ולמאי דכתיבנא לעיל דלא איירי מתני' אלא בדברים שמזוזות ותפלין שוין, כי קתני הכא לתפורן בגידין זה וזה שוין, שפיר איתא לפרושי אפילו אמזוזה וכגון שנקרעה א"נ שכתבה בב' עורות ותפורן.

תולמ"ה, אמנם י"ל דכל זה דוקא במזוזה אבל בתש"י אינו כן, דאע"פ שצריך להיות מעור אחד אינו מעיקר החפצא של הפרשיות, דאינו אלא דין בחפצא ותפלין דבעינן שיהיו הפרשיות אות אחת, וזה יכול להיעשות גם בשעת הכנסתן לבתים, ואפשר דמ"מ זה גופא בדיעבד הוא ואכתי צ"ע בזה.

³⁴ כ"ה לשון רש"י שם בד"ה "לתפורן בגידין", ז"ל "והלכה למשה מסיני הוא בתפלין ומזוזות שיהיו תפורין בגידין", עכ"ל, ובשו"ת חוות יאיר וראש יוסף ורעק"א (הו"ד להלן) ועוד אחרונים על אתר נתקשו טובא דלא מצינו תפירה במזוזה כלל. וצ"ל דרש"י איירי באופן שנקרע המזוזה שאז צריך לתפורה ע"י גידין, וכן פירש הריטב"א שם (הו"ד להלן). וכע"ז בתוס' במנחות (לב.) ד"ה "דילמא להשלים" לישובא קמא, [ולכאורה נחלקו בזה ב' ישובי התוס' שם, עיין בביאור הגר"א או"ח (סל"ב סל"ח)], ע"ע באו"ז (הו"ד לעיל) ובחי' הר"ן והאגודה (הו"ד להלן), ע"ע בביאור הלכה (סל"ב סל"ח בד"ה "מעור אחד") שעמד בכל זה.

והנה בדעת רש"י צ"ע, דמדברי רש"י במגילה נראה דתפירה היא חיבור, וקשה דהגר"א או"ח (שם) דייק בדעת רש"י דאינה חיבור, וצ"ע, ואפשר דהדין שיהיו תפלין מעור אחד חמיר טפי מהדין במזוזה, דבתפלין יש דרשה במסויים שיהיו הבתים מ"עור אחד" ממש ולא סגי בחיבור בעלמא, משא"כ במזוזה אין הילכתא במסויים שתהא המזוזה אחת [לדעת רש"י לעיל (לג.) דשני דפין היינו בעור אחד], ומה שהן צריכין להיות בעור אחד הוא משום דצריך שתהא מזוזה אחת, ולענין זה אפשר דכל שתפורין הן זה עם זה מזוזה אחת היא, ומה שפסל רש"י מזוזה שהיא בשני דפין אפילו בעור אחד זהו מהילכתא שיהיו בדף אחד אבל דף אחד בב' עורות המחוברין זה לזה שפיר דמי, עיין בזה בשע"ת יו"ד (סי' סק"ד), [ואפילו אי מה שצריכה המזוזה להיות מעור אחד משום דחשיבה ספר דומיא דמגילת סוטה (עיין לעיל לב: בדין ספר במזוזה), אכתי י"ל שלשם "ספר אחד" סגי גם בחיבור שע"י תפירה וכמו ס"ת, (ע"ע מש"כ בענין זה ע"ד האו"ז)], אמנם בביאור הג"ל כתב להיפך מסברא זו, עיי"ש דדחה סברתו שאין משמע כן בראשונים, [עיי"ש עוד מש"כ בענין זה].

אלא דהגר"א בביאורו הג"ל השווה את ב' הנידונים ודין מזוזה שווה בזה לדין עור אחד בתפלין, ולדבריו צ"ע דברי רש"י במגילה, וצ"ע והי"ע.

ובראש יוסף הוסיף להקשות עוד על פירושו של רש"י ד"אפילו את"ל כתבה בב' עורות ותפורה כשר ע"י סימן רפ"ח ס"ג ובמנחות הקומץ רבה כ"ח מ"מ גידין אין הלכה למ"מ רק בס"ת ותפלין הבית תפור בגידין לא מזוזה ובגמרא י"ל מה ששייך ב' תפירה זה וזה שוין, עכ"ל, [עיין לעיל בשמעתא דר' פרשיות בד' בתים (ע"ד הפסקי הרי"ד) מש"כ בענין זה].

³⁵ לכאורה כוונתו למנחות (לג:), וכ"ה במגיה לריטב"א ה' מה"ק.

ותדיר תדיר כורכין אותו ומהדקין אותו, יש לחוש פן יתפרד הדבק (ויתקע) [ויקרע] יותר³³...

רבי אברהם מן ההר (מהר" בלוז) מגילה ח:

לתפורן בגידין. כל ספריהם עשויים בגליון והלכה למשה מסיני שתפלין ומזוזות נתפורין בגידין³⁴.

חידושי הריטב"א שבת עט:

הא מורידין עושין. פירוש כגון בחדתא או דאתני עליהו מעיקרא כדאיתא בפרק הקומץ (מנחות לד:), ומכאן נראה ראייה ברורה דמזוזה שכתבה בשני דפין אפילו בשתי חתיכות כשרה כיון שהם תפורות, דהא הכא כשעושים מספר תורה מזוזה אי אפשר אלא בהכי, כי שמע והיה אם שמע מפוזרות

³³ תשובה זו הובאה בראש"ש בהל"ט (הל' ס"ת סי' י"ד), ומדברי המהר"ם למדנו דדבק הוי חיבור במקום שאינו עומד להיפרד, ולפי"ז יש מקום לדחות ראיית האו"ז ממה שאמרו בגמ' גבי תש"י "וצריך לדבק" דדבק דדבק הוי חיבור דאינו אלא בתש"י שאינו עומד להיקרע, אלא דגם במזוזה לכאורה אין הפרשיות שלה עומדין להיקרע שהרי אין קוראים בהן תדיר ואינם נמשכין לכאן ולכאן, ולפי"ז יש להכשיר דיבוק במזוזה, [עיין בדברי המחבר יו"ד (סי' רפ"ח ס"ד), ע"ע לעיל מש"כ בדין זה (ע"ד האו"ז)].

ויל"ע לפי"ז אם נכשיר גם דיבוק בבתיים, ולכאורה אין קוראים בהן תדיר כמו בס"ת, ומאיך אינם כפרשיות של תש"י שהם מכוסות ואין בהן משמוש כלל, והחת"ס (הו"ד להלן) הכריע לפסול מטעמו של המהר"ם דיבוק בבתיים דעומד להיפרד ואינו חיבור, אמנם עיין בביאור הג"ל (סל"ב סל"ח ד"ה "מעור אחד") שהביא בזה שיטות החולקות על החת"ס, ע"ע בשו"ת בית אפרים (סי' א') שהאריך בדברי המהר"ם, [ועיין לעיל (ע"ד האו"ז) שהארכנו בענין זה].

והנה בגמ' להלן איתא "תנו רבנן כיצד כותבין תפלה של יד כתבה על עור אחד, ואם כתבה בארבע עורות והניחה בבית אחד יצא וצריך לדבק" ע"כ, הנה מלשון הגמ' משמע דבאמת אין דיבוק חשוב עור אחד דאם כן מהו "ואם כתבה בד' עורות יצא וצריך לדבק" דעד כמה שמדבק אינו ד' עורות אלא עור אחד, גם צ"ע מהו "יצא" דמשמע דיעבד ואי דיבוק הוי עור אחד מדוע אינו אלא בדיעבד, עוד צ"ע מדוע רק הבריייתא דתש"י זכרה אפשרות זו דדיבוק ולא הבריייתא דלעיל גבי דינא דבתים דבעינן שיהיו מעור אחד ונאמר בהן דבד' עורות יצא ורק צריך לדבק.

ומכל הנ"ל ראייה לרעק"א שחילק בין דינא דעור אחד גבי בתים דלזה לא מהני דיבוק לדין עור אחד בפרשיות דיד דמהני דיבוק שאינו דין של עור אחד אלא שיהיה אות אחת לממשמש בהן, ולענין זה סגי מה שהן דבוקין זל"ז, ואכתי צ"ע מדוע אינו אלא בדיעבד וצ"ל דעדיף עור אחד ממש דהוי אות אחת גמורה מבפנים, וצ"ע.

ואפשר דגם לאו"ז לכתחילה צריך שיהיו מעור אחד ממש, וצ"ב מ"ט, ומ"מ לפי"ז אתי שפיר הלשון "ד' עורות" דגם אי דיבוק חיבור אינו כעור אחד ממש והלשון "יצא" נמי אתי שפיר דאינו אלא בדיעבד. אלא דאכתי צ"ע כנ"ל אמאי לא תני לה גבי דינא דבעינן שיהיו הבתים מעור אחד.

ואפשר דהתם אינו בדיעבד אלא לכתחילה וע"ד סברת הביאור הג"ל (סל"ב סל"ח ד"ה "מעור אחד") דלדין "זכרון אחד" סגי בחיבור בעלמא, משא"כ קלף אחד לכתובה, עוד י"ל דהכא מאחר שהוא מדבק לאחר כתיבה אינו אלא בדיעבד, וכמו שמצינו לענין מזוזה שהבית שמואל ורעק"א ועוד אחרונים דנו דלאחר כתיבה לכו"ע פסול גם אי דבק הוי חיבור דהוי

ליקוט

ענין דיבוק ותפירה

ראשונים

חידושי הר"ן שבת עט:

הא מורידין עושין. וא"ת והיאך עושין והלא אין שתי פרשיות במזוזה כתובות בתפילין כאחת, וכי תימא יגוז ויחבר הא אמרינן התם בפרק הקומץ רבה (לב.) שאם כתבה בשני

דפין אף על פי שחברן פסולה³⁶. י"ל כגון שכתובה פרשת שמע בסוף הדף ויכול לכתוב אחריה בגליון שלמטה פרשת והיה אם שמוע [אי נמי שכתוב בה פרשה והיה אם שמוע] בראש הדף שיכול לכתוב שמע בגליון (שלמעלה) [שעליה]³⁷.

האגודה מנחות פרק ג הקומץ רבה

ספר תורה שבלתה ותפילין שבלו, אין עושין מהן מזוזה שאין מורידין מקדושה חמורה, ההיא להשלים. פירש בקונטרס שאם חסר שיטה ממזוזה לא יקח שיטה מספר תורה ויתפור במזוזה. ואם תאמר ובלא זה הלא תפילין ומזוזה בעינן שיכתבם על עור אחד, ותירץ ר"י כשתפרן כעור אחד הוו.

³⁶ בשני דפין אף על פי שחברן פסולה "עכ"ל, משמע דבשעת כתיבה היתה שני דפין, [ע"ע בזה לעיל (ע"ד העיטור) מש"כ בענין זה בדעת הרמב"ם].
³⁷ כישוב השני בתוס' במנחות (לב.) בד"ה "דילמא להשלים".

³⁶ בגירסא שלפנינו ליתא לתיבות אלו "אף על פי שחברן פסולה", והנה בפשטות מבואר בר"ן דדבק או תפירה לא הוי חיבור, אלא דאינו ראיה דאפשר דהר"ן איירי במדביק לאחר כתיבה וכמשמעות לשונו "אם כתבה

ליקוט אזורונים ענין דיבוק ותפירה

שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן לח

עוד שמעתי שיש כאן מתחכמים לעשות הבתים של ראש בארבעה עורות, ואפשר שיצא להם זה ממה ששינו במסכת כלים פ"ח תפלה ארבעה כלים וכו', ואין זה דקדוק נכון שהרי מפורש בברייתא בפרק הקומץ רבה כותבן על ארבעה עורות ומניחן בארבעה בתים בעור אחד, ופסקוה כל בעלי הלכות ואין ספק שכך היא מצותן, ותנאי לא פליגי שאין זה לעכב אלא אפילו על ארבעה עורות כשרים ובלבד שיהיו תפורין זה לזה, ואם לא תפרן עד שישבו כעור אחד פסולין, כי אין ללמוד יותר מזה מאותה משנה. וכן היא שטת בית יוסף א"ח סי' ל"ב מסכים עם ספר התרומה.

שו"ת חוות יאיר סימן קצב

(יג) נכרכות בשערן ונתפרות בגידין. פי' התפילין זכרו הרמב"ם בספרו והוא גמ' פ' ב"מ כ"ח ולא שייך במזוזה נתפרין ולשון רש"י מגילה ח' ע"ב צ"ע.

ראש יוסף מסכת מגילה ח:

גמרא הא לתופרן בגידין כו' ופירש"י תפילין ומזוזות תפורין בגידין לא הבינותי זה דתפירה במזוזה איך משכחת לה כלל ואפילו את"ל כתבה בב' עורות ותפרה כשר ע"ד סימן רפ"ח ס"ג ובמנחות הקומץ רבה כ"ח מ"מ גידין אין הלכה למ"מ רק בס"ת ותפילין הבית תפור בגידין לא מזוזה ובגמרא י"ל מה ששייך ב' תפירה זה וזה שוין.

חיי אדם חלק א כלל יד סעיף ד

חריץ שבין בית לבית של ראש, צריך שיגיע עד התפר. ואם לא הגיע, כשר, והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל. ונראה לי שעל כל פנים צריכין שיהיו הד' בתים פרודים זה מזה ולא יהיו מדובקים, ולא כמו שעושים הסופרים שמדבק על ידי דבק דק, שלמעלה עושין סימנים כמו חריץ, דצריך עיון אם להכשיר אפילו בדיעבד. וכן תפילין של הגר"א היו פרודין (לפי מה דקיימא לן דעל ידי הדבק נעשה כאילו היה מחובר, שהרי מעשים בכל יום שהתפילין נעשין מחתיכות קלף רק שמדבקין יחד, ואם כן אף דבדיעבד כשר אפילו אם אין החריץ מגיע עד למטה, מכל מקום היכר על כל פנים בעינן).

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן לב סעיף נח

ד' בתים של ראש צריכים להיות מעור אחד שנאמר ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא ב' וג' זכרונות וחתכות עור תפורים יחד חשובים כעור אחד (וה"ה אם הם דבוקים בדבק) ומכל מקום טוב ונכון לעשותם מעור אחד ממש שנוטלין עור עגל הרך ומכניסין אותו בחריצי הדפוס ומניחין אותו כך עד שיתייבש ונטולין הדפוס מתוכו ונמצאו הבתים עשויים מאליהם.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן יא

להרבני ר' יצחק יוסף ספרא דיוקנא דק"ק ליפנא נ"י.

על דבר אשר חדשים מקרוב באו להמציא לעשות שין של ראש מחותכים עור בתמונת שין ומדבקים על הבית, אני בעניי איני נמנה בזה להתיר, וכל מה שראיתי כתוב בזה מכבוד הרב אבד"ק שעפסק אינו מספיק דבנה יסודו על ראי' אחת דדיבוק הוי חיבור מההיא דמנחות (דף ל"ד ע"ב) וצריך לדבק, וזה יסוד רעוע מאוד, דהא רש"י שם דייק בלשוננו הזהב, אבל לך הממשמש בהם וניכר ממשן של ד' אגרות הוי ב' אותיות עכ"ל, משמע דרק מכה הכרה במשמוש מקרי ב' אותיות, וא"כ מהני הדיבוק דע"ז אינו ניכר במשמושן ולא מקרי ב' אותיות, אבל מ"מ י"ל דלא הוי חיבור, ולא הוי עור אחד.

תו כתב הרב להעמיד כן בכוננת התוס' ר"ה (דף כ"ז) דמ"ש תחלה דדיבך שברי שופרות אינו מטעם דהוי ב' או ג' שופרות, היינו דהוכיחו להם כן מההיא דמנחות הנ"ל דדיבוק הוי חיבור, ובסוף שסיימו דאף אם נפרש מטעם ב' או ג' שופרות היינו דקרא והעברת שופר משמע שיהיה שופר אחד מתחלתו ועד סופו. ולא נראה לי כלל, דמהיכן משמע שיהיה שופר אחד מתחילה, הא והעברת שופר משמע יותר בשעת העברה יהיה שופר א', וגם זהו כמעיל פילא בקופא דמחטא שכוונת תוס' בדרך הוכחה מסוגיא אחרת ואח"כ דחו ולא ביארו מאיזה טעם.

ומלבד כל אלה, היסוד תמוה דהא בר"ה (דף כ"ו) אמרינן כיון דקאי גלדי גלדי מחזי כב' וג' שופרות, והא גלדי הוי יותר חיבור מחיבור שע"י דבק ואפ"ה מקרי ב' וג' שופרות. אבל כוונת תוס' כך, דלאחר שהקדימו בתירוצם הב' דלא הוי זו ואצ"ל זו דנסדק גרע מסופו להפרד, כתבו דדיבך שברי שופרות אין פסולם מטעם ב' וג' שופרות היינו דאם איתא דיש בו עוד פסול משום ב' וג' שופרות אם

ליקוט אזורונים

ענין דיבוק ותפירה

כן הוי זו ואצ"ל זו, דהא בנסדק הוי חדא פסול ובדיבך שברי שופרות יש בו עוד פסול משום ב' וג' שופרות ע"כ דאין בו משום ב'/ וג' שופרות, והא דגלדי גלדי מקרי ב' וג' שופרות, צריך לומר דגלדי כל גלד וגלד שם שופר קטן עליו, אבל שברים אין על שבר שם שופר, ואין בזה משום ב' וג' שופרות ופסולו רק דאין שם שופר עליו והיינו מטעם דדיבוק לא הוי חיבור, וע"ז סיימו דאף אם נימא דיש בו ג"כ משום ב' וג' שופרות לא קשה כלום, והיינו דנימא באמת דהוי זו ואצ"ל זו כדס"ל בתירוצם הא', או כיון דמ"מ לא ידעינן דינא דסיפא דדיבך שברי שופרות במכ"ש מדינא דרישא דנסדק כיון דנסדק גרע בחד צד דסופו להפרד לא מקרי זו ואצ"ל זו. באופן דספיקתם רק כיון דאין על השבר שם שופר אבל לא מטעם דדיבוק הוי חיבור דהא אפילו בגלדי גלדי דהוי חיבור כדרך גדילתו בידי שמים לא הוי חיבור גמור, ועד כאן לא פליגי אינך אמוראי בטעמא דשופר של פרה, ומשמע דלא ס"ל כאביי לפסולו משום דמחזי כב' וג' שופרות היינו כיון דהוי חיבור דרך גדילתו, ובידי שמים הוי חיבור מעליא אבל דיבוק י"ל דמודו דלא הוי חיבור.

ולמה העלים הרב עינו מדברי תוס' סוטה (דף י"ז ע"ב) ד"ה כתבה שני דפין, דכתבו להדיא הטעם דגלדי גלדי משום דהוי כב' וג' שופרות כיון דמתחילת ברייתן לא הוי בב"א וניכר התוספות לא מהני חיבורו, ולמדו מזה לגט דכתב על ב' דפין ותפרן יחד דפסול עיין שם, והדבר פשוט דמ"ש ותפרן, היינו אף אם תפרן כבר מקודם הכתיבה כמו שהיה דגלדי גלדי.

ואף לדברי תוס' מנחות (דף ל"ב ע"א) דלמא להשלם, בחד תירוצא סבירא להו דע"י תפירה הוי חיבור מ"מ י"ל דדיבוק לא הוי חיבור עי' מ"ל פ"ב מהלכות טומאת צרעת ה"ו ד"ה תנן פ"ב דנגעים וכו', ולפ"ז אפשר דל"ש חיבור אלא בבגדים דתפרן יחד אבל גבי אבנים ל"ש חיבור עכ"ל, והיינו דאבנים הוי רק דיבוק בטיט לא אלים כ"כ כמו בתפירה, ומ"מ יקשה מההיא דגלדי גלדי דעדיף ודאי אפילו מתפירה, גם לאידך תירוצם במנחות שם דף ל"ב ע"ב/ משמע דתפירה לא הוי חיבור.

אח"כ נזכרתי שהרמ"א באה"ע (סי' ק"ל ס"ז בהג"ה) כתב דחיבור בדבק הוי ספק, והב"ש שם הוכיח מההיא דמנחות (דף ל"ד) וצריך לדבק דהוי חיבור, ביאור הדברים דהב"ש אף מסיק שם דכתב ואח"כ תפרן פסול, וא"כ יקשה גם לשיטתו מההיא דמנחות דקתני כותבן בד' עורות וצריך לדבק, הרי דמהני דיבוק אח"כ, היינו דבמזוזה וגט צריך כתיבה בספר אחד, אבל בההיא דמנחות הנ"ל דמטעם והיו לך לאות אתינן עלה תליא הכל על שעת הנחתן שיהיה אחד, אלא דמ"מ מוכח דהוי חיבור, משום הכי בגט עכ"פ דיבוק ואח"כ כתב מהני דהוי הכתיבה בספר אחד כך כוונת הב"ש. אבל כבר כתבנו דהראיה ממנחות אינה. גם מה שכתב הב"ש בכוונת תוס' סוטה דתפרן אח"כ פסול, תמוה כפי הנ"ל, עכ"פ הרי הרמ"א פסק דהוי ספק ואיך ניקו אנן להקל בזה, כנלע"ד. עקיבא בן מורי רבי משה גינו זצ"ל מא"ש.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן ריג

ומה שהקשה חתני ידידי נ"י...ומה שתמה על רש"י מגילה ד"ה לתופרן בגידין בתפילין ומזוזות דנתפרים בגידין הא מזוזה פסול על ב' עורות, ראיתי רשום בגליון הש"ס שלי על רש"י הנ"ל עי' תשובת חוות יאיר (סי' קצ"ב אות י"ג) ושם עמד לתמוה בזה. ומ"ש ידידי חתני נ"י דאפשר דס"ל לרש"י דבתפרן מקודם הכתיבה כשר במזוזה וכן דקדק מלשון הרמב"ם כתבה בשני עורות ותפרה, כמדומה לי שגם אנכי כבר העירותי בדין זה בתשובה נדון לדבק עור חתוך בתמונת שין על תפילין ש"ר, והוא בכתובים בפנקס שביד בני חותני הגנ"י ומחמת טרדות היום במשתה ושמחת פורים א"א לשעשע אתו יותר בדברים... ידידו חותנו דו"ש. הקטן עקיבא.

חתם סופר מסכת גיטין פז:

וכתבו בדף השני מבואר מזה דכשר בגויל א' בשני דפין לאפוקי מגלת סוטה דאפי' בכה"ג ה"ל ב' ספרים והטעם כ' תוס' במנחות ל"ג ע"א משום דכסוטה כתיב בספר משמע ספר מבורר טפי משא"כ בגט כתיב ספר ולא בספר ועיין לעיל כ' ע"ב ד"ה ספר א' וכו' ואמנם אם נקרא לשנים אפי' חזר ותפרו פסול דאין התפירה עושה חיבור דחיבורי לא חיבור הוא עיין תויו"ט מ"ש שיט' הרמב"ם פ"ט דחולין משנה ד' וכן מוכח בתוספתא דשלהי גיטין מיייתי גט שנקרע פסול ולא מיייתי שום חילוק ובפ"ב דגיטין איתא שם לענין שליח שנתן הגט ולא אמר בפ"נ ובפ"נ צריך שיטלנו ויחזור ויתננו לה ואם נקרא בנתיים מקיל רשב"ג שיתפרנו ויחזור ויתננו לה משמע דוקא התם בדרכנן בתקנתא דבפ"נ ובפ"נ הא דמקל רשב"א וגם בהא פליג ת"ק אבל בתחלת נתינת הגט לא פליגי דלא מהני תפירה לעשותו ספר א' והגאון ביאור מרדכי במ"כ שגה בזה.

ואמנם בספר תורה אף על גב דאיכרי ספר מ"מ נעשה ספר א' ע"י תפירת היריעו' כי כך הו' ספרו של מרע"ה דאפי' למ"ד תורה חתומה ניתנה מ"מ היינו דלבסוף אידבק עיין לעיל ס' ע"א תוס' ד"ה תורה וכו', ואמנם תפילין ומזוזו' דעת לכתוב פ' א' בשני עמודים בגויל א' פסול, וכן מבואר להדיא בירושלמי פ"ק דמגילה וכן מיייתי ר' אלהנן במרדכי הל' מזוזה ואותו הירושלמי עצמו מיייתי תוס' בסוטה י"ח ע"א ונדפס בטעות עיין בירושלמי בפנים ובדברי רבינו אלהנן הנ"ל יראה כי כן הוא, אמנם בטעם הדבר הנה בתפילין ומזוזו' לא כתיב ספר אך וכתבתם וילפינן כתיבה כתיבה מספר, וכ' תוס' מנחו' ל"ד ע"א ד"ה נאמר וכו' דמגט לא ילפי' דלא הוה מצוה לדורו' אלא או מס"ת או מסוטה ע"ש והנה לחומרא ילפי' מסוטה דאפי' על שני עמודים פסולה, אך מ"מ נ"ל דתלמי' בפלוגתא דתנאי ריש מס' סוטה לר"ע ועבר עליו רוח קנאה רוח קדושה וטהרה וקנא לה מצות עשה א"כ הוה סוטה מצוה לדורו' וילפי' כתיבה כתיבה מסוטה להחמיר ולא מס"ת להקל בשני דפין ובתפירה והכי קי"ל לפירש"י דמזוזה בשני דפין פסולה, משא"כ לר' ישמעאל רפ"ק דסוטה דעבר עליו רוח טומאה וקנא לה

ליקוט אזורונים

ענין דיבוק ותפירה

רשות א"כ לא הוה סוטה מצוה לדורו וכי היכי דלא ילפי' כתיבה כתיבה מגיטין ה"נ לא ילפי' מסוטה אלא מס"ת ומותר ע"י תפירה וא"נ בשני עמודים ובוזה יתישבו דברי תוס' התמוהים מנחו' ל"ב ע"א ד"ה להשלים וכו' שעמדו עליו כל הגדולים ולהנ"ל אתי' אליבא דר' ישמעאל אבל להלכתא קיי"ל כר"ע וכנ"ל.

וכל זה לכתוב פ' א' בשני עמודים אבל בשל יד לכתוב כל פרשה בפ"ע ולדבקה אפי' בדבק שפיר דמי כמבואר בש"ס מנחו' ל"ד ע"ב לר' יהודה וצריך לדבק ע"ש, יפה כ' הגאון בס' ביאור מרדכי דהתם אין הטעם אלא משום שיהי' אות א' בפנים ופירש"י התם וז"ל לך המשמש בהן וניכר ממזן של ד' אגרות כל א' לבדו וכו' ע"ש, וכיון דקפידא הוא במשמען וכיון שנדבק אפי' רק בדבק תו לא ניכר ממזן של ד' במשמען ומשו"ה סגי אפי' בדבק מכ"ש בתפירה.

ואמנם עשיית הבתים שצריכים להיות מעור א' דוקא ומבואר במשנת כלים דתפירת ד' בתים זה לזה הוה כעור א' וכן משמע בסנהדרין פ"ט ע"א ובפירש"י ד"ה שאינו רואה וכו' ע"ש התם צ"ל זכרון בין ענין כתיב וילפי' מכתוב זאת זכרון בספר עיין רש"י מנחו' ל"ב ע"ב ותוס' ד"ה אגרת דפליגי אפירש"י היינו לענין ספר ספר או כתיבה כתיבה אבל לענין בתים דלא כתיב לא כתיבה ולא ספר אלא זכרון בודאי מקרא זכרון בספר ילפי' וס"ת תופרים היריעו' אבל לא בדבק נמצא בתים של תפילין מתופרים בתפירה נעשה עור א' אבל בדבק לא ככל שארי חבורי אדם דלא הוה חיבור, והסופרים נוהגים לדבק ד' הבתים זה ע"ז שאז יהיו מרובעים ויש להם סמך מש"ס מנחות ל"ה ע"א ופירש"י ד"ה ואם אין חריצין וכו' ע"ש, ואי ס"ד אינן מדובקים זה בזה בדבק שביניהם הרי החריצים נפרדים עומדים ומה לשון ניכר ואינו ניכר, אלא ע"כ חוזר ומדבק' זע"ז בדבק שביניהם ובע"י שעכ"פ יהיה חריצין ניכר מבחוץ וזה סמך למנהג הסופרים, והשתא אי ס"ד שהדבק עושה אותו עור א' נמצא אין כאן אלא בית א' אלא ע"כ נהי התפירה עושהו אחד כמו יריעות ס"ת של משה רבינו ע"ה, אבל הדבק אינו עושהו א' ותפילין שמחוברין כמה עורות על ידי דבק פסולים.

ובספר מגן גבורים כ' דיש ראייה לפסול תפילין משני עורו' מסוף פרק במה מדליקין קאמר הא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה לא הוצרכו לבתים לעורן דהאמר אביי שין של תפילין הלכה למשה מסיני עיין שם, ואי ס"ד משני עורו' דבוקים כשרים אם כן דלמא אי לאו דר' יוסף ה"א יעשה הבתים מעור בהמה טמאה וידבק עליו שין מעור בהמה טהורה עיין שם, ולא קשה מידי דבלאו הכי ידעינן דזה פסול דהשין הדבוקה לעור בהמה טמאה טפלה ובטלה לעיקור הבתים, כדקיימא לן טלית של צמר וכנפי' של עור כשרה אעפ"י שהציצית ניתלי' בכנפי' שהם עור ובהיפוך היא של עור וכנפי' של בגד אעפ"י שהציצית ניתלי' בכנפי' של בגד פסולים דהכנפי' בתר עיקור טלית גרידי והכי נמי השין בתר עיקור הבית גרידי.

ועיין מס' ר"ה כ"ז ע"א תוס' ד"ה שופר וכו' העלו דדבק שברי שופרת לא מיפסל משום שנים ושלשה שופרות אלא משום דכתי' והעברתם דרך העברתו אף על גב דלעיל כ"ו ע"א פסלי' קרן של פרה משום דקיימי גלדי גלדי פירש"י וניכר תוספתו וה"ל ב' וג' שופרת, וכיון דהעלינו דעל ידי דבק לא נעשה א' ע"י חיבורי אדם והרי זה קל וחומר מגלדי גלדי דאפילו חיבורי שמים לא מהני מכ"ש על ידי דבק, ומאי טעמא כתבו תוס' דלא מיפסל משום שנים ושלשה שופרת נראה לפע"ד דהרי שופר לשון שפופרת קנה חלול שהקול נכנס ויוצא מתוכו וזה יהיה א' ולא שנים, וע"כ הני גלדי דפרה כל אחד הוא שפופרת חלול בפ"ע ובחיבורם ה"ל שנים ושלשה שופרות מה שאין כן דבק שברי שופרות ועשה מכלן שפופרת א' ואין כל שבר מהם שפופרות אלא על ידי צירופם נעשה קנה חלול אין כאן אלא שופר א' ולא מיפסל אלא מטעם שאינו דרך העברתו, ועיין תשוב' סימן אלף קנ"א שם ישבתי פסק הרמב"ם במזוזה בענין זה מ"מ לדינא נ"ל מ"ש הוא נכון ואמת בעזה"י.

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן ה

ראיתי להעלות על ספר מה שנלע"ד אחר קצת עיון בנידון ס"ת תפילין ומזוזות וגט שנכתבו ונעשו משתי עורות אי התפירה והדיבוק מחברן להיות אחד או לא, ואבאר הסוגיא ששייך לזה בעזה"י וממילא רווחא שמעתתא והחונן לאדם דעת יחונני דעת בינה ושכל שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו.

גרסינן במנחות ל"ג ע"א כתבה על ב' דפין פסולה, פירש"י ב' עמודים אפילו בעור א', וכתב רבינו אלחנן במרדכי הל' מזוזה [סי' תתקס"א] סיוע לזה מהירושלמי דמס' מגילה [פ"א ה"ט] אמתני' אין בין ספרים וכו' הקשה ריב"ל ליתני נמי שהספרים נכתבים על ב' דפין משא"כ תפילין ומזוזות, והק' ירושלמי ליפרוך ריב"ל רבה מיניה שהספרים נכתבים על ב' עורות משא"כ תפילין ומזוזות ע"ש, ומדהזכיר ב' דפין והזכיר ב' עורות ש"מ ב' דפין בעור אחד קאמר ואפ"ה פסל בתפילין ומזוזות משום ב' ספרים, ולזה נתכוונו תוס' סוף ד"ה כתבה וכו' אלא שנדפס בטעות.

וכתבו תוס' לפ"ז צריך לחלק דבגט דכתיב ספר נהי דפסול בב' עורות מ"מ כשר בב' דפין, אבל פ' סוטה דכתיב בספר משמע המבורר דפסול אפילו בשני דפין בעור אחד, ומבואר בתוס' סוטה י"ח ע"א דעכ"פ פשיטא להו בגט בשני עורות ותפרם פסול דוקא ב' דפין בעור אחד כשר אבל תפירה פסול ע"ש.

ולפ"ז יש כאן ג' דינים בהא דספר א' ולא ב' וג' ספרים, בסוטה דכתיב בספר המבורר אפילו ב' דפין בעור א' פסול, וגט דלא כתיב בספר ב' דפין בעור אחד כשר אבל ב' עורות תפורין פסול, וס"ת דכתיב וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מ"מ נכתב על כמה עורות

ליקוט אזורונים

ענין דיבוק ותפירה

ונעשה ספר אחד על ידי תפירת היריעות, והיינו טעמא דס"ת מספר שכתב מרע"ה ילפינן דהוא עצמו כתב ס"ת שלו מגילה מגילה והדר אידבק עיין גיטין ס' ע"א, אנו קיי"ל כר' יוחנן מגילה ניתנה, ואפילו לריש לקיש דחתומה ניתנה כתבו שם תוס' [ד"ה תורה], דנמי הכי הוה, וא"כ ספר א' ולא שנים ושלשה ספרים לא אתיא אלא למעוטי אינם תפורים אבל יריעות תפורים בגידין הרי הוא ספר א' כמו ספרים של מרע"ה.

והא דגט פסול אפילו תפר העורות יש ללמוד מתוספתא רפ"ב דגיטין, שלח שנתן גט לאשה ולא אמר בפני נכתב ובפני נחתם שהדין תחזיר לו הגט ויחזור ויתננו לה, איתא שם אם נקרע שתי וערב קרע ב"ד שוב אינו מועיל שיחזור ויתננו לה ור' שמעון בן אלעזר אומר ידבק הקרעים ויתננו לה ויאמר בפני נכתב ע"ש, וע"כ לא פליגי אלא בשליח שכבר נתן לה בשלימות ומן התורה כבר נתגרשה רק מדרבנן בעי בפנ"כ ובפנ"ח בשעת מסירה לידה ובהא מקיל רשב"א דמועיל ואפ"ה פליגי רבנן והלכתא כוותי, אבל בתחילת נתינה ליכא למ"ד להכשיר קרעים ע"י תפירה ואפילו בעידי מסירה, אבל כל שמעורה בקלף עצמו שכך היה מתחלת ברייתו כשר.

ואי תקשי הא בשופר נמי לא כתיב בשופר המבורר אלא והעברת שופר תרועה ואפ"ה פסול קרן דקיימי גלדי גלדי משום שנים ושלשה שופרות [כר"ה כ"ו ע"א] אף על גב דהוה כן בתחלת ברייתו, כבר תירצו בהו תוס' בסוטה י"ח ע"א, ויען נזדנזו בדבריהם גדולי דור וגם בית שמואל סי' ק"ל ס"ק ח' פירש יפה 1 ע"כ אבאר כוונתם בעזה"י, דהתם לא היה תחלת ברייתו דלאחר שכבר נגמר הקרן נתוסף עליו גלד א' כל שנה ושנה, אלא דקשה על זה א"כ כל גט נמי ידוע כל יום ויום מתגדל הבהמה ועורה והוה נמי חדשים לבקרים, לכן הוסיפו תוס' התם בעור לא ניכר מה שמתחדש בכל יום וגדל והולך אבל הכא ניכר תוספתו, אחר שכבר נגמר גלד א' שהיה ראוי להיות שופר נתוסף עליו גלד אחר לכן אף על גב דהוה מתחלת ברייתו ה"ל כאלו גט שנתפר אח"כ, ויען מיירי הכא בנתוסף אחר שכבר היה שופר לכן כתבו תוס' דזהו הוה כגט שנקרע ונתפר, ולא נתכוונו תוס' [לחלק] בין נקרע אחר הכתיבה או קודם לכן, אלא הכא מיירי שנתוסף אחר שכבר היה שופר ע"כ מייתי תוס' מגט שנקרע אחר כתיבתו ותפרו וה"ה נתפר קודם כתיבתו נמי פסול, וגם לא נחתו תוס' לחלק בין ניכר התוספת או לא ניכר, דלעולם כל היכא שפסול ב' ספרים או ב' שופרות אין חילוקא ניכר או נדבק באופן שאינו ניכר, אלא שכ' הכא הכי לחלק בין עור שגדל והולך יום יום ובין קרן פרה כנ"ל.

ועוד כתבו תוס' דהוה כמו דיבוק שברי שופרות, הנה פשיטא להו דדיבוק שברי שופרות פסול משום ב' וג' שופרות, מיהו במס' ר"ה כ"ז ע"א ד"ה שופר שנסדק וכו' לא ברירא להו האי מילתא, וטעמא נ"ל משום דאין שופר אלא שפופרת קנה חלול וע"כ קרן פרה דקיימי גלדי גלדי כל גלד בפני עצמו היא שפופרת חלול הוי ליה ב' וג' שופרות, משא"כ דיבוק שברי שופרות אין שום א' מהם שפופרת חלול אלא חתיכה של קרן ומבין כולם נעשה שפופרת קנה חלול א' א"כ אין כאן אלא שופר אחד, ע"כ כתבו תוס' שטעם פסולו משום שאינו דרך העברתו, אבל לא שיסברו תוס' שהדבק עשאו אחד, זה אינו.

בהא סליקנא, בתורה עיקר הכשר עורות תפורים דוקא, ובגט פסול עורות תפורים אבל כשר המעורה בתחילת ברייתו ומכ"ש בשני דפים, וכן בשופר לולי שניכר תוספתו בכל שנה, אבל פ' סוטה דכתיב בספר פסול בשני דפים בעור אחד, וכן דעת רמב"ם שהרי במזוזה ב' דפים כשר וב' עורות תפורים פסול [ה' מזוזה פ"ה ה"א] שמע מינ' ב' עמודים הם, ובפ"ד מסוטה [ה"ח] פסל ב' דפים שם 3 פוסל בסוטה ב' עמודים, ודעתו במזוזה יבואר לקמן אי"ה.

ועתה נשוב נראה מה יהיה דין המזוזה דלא כתיב ספר ולא כתיב בספר אלא וכתבתם וילפינן גז"ש כתיבה כתיבה, והנה במנחות ל"ד ע"א דילפינן מזוזה דבעי ספר ודיו, כתבו תוס' דילפינן או מס"ת או מסוטה, אבל מגט ליכא למילף דיהיה כשר אפילו בעלה של זית וסם וסקרא משום דמזוזה וס"ת חובת דורות ומצות, ור"ל ה"ה סוטה וכמ"ש תוס' להדיא לעיל ל"ב ע"ב ד"ה כתבה אגרת וכו' לאפוקי גט דאינו חוב ומצוה, פ"י כוונתם דאפילו מצא בה ערות דבר דנאסרה עליו אינו מחוייב לגרשה אלא שיפרוש ממנה כמ"ש תוס' זבחים ב' ע"ב ד"ה סתם וכו' ע"ש, ע"כ ילפינן או מס"ת או מסוטה, כן כוונת תוס'.

ובחי' למס' גיטין כ"א ע"ב כתבתי ליישב שיטת רש"י שפירש מגט ילפינן כתיבה כתיבה, והנה ק' תוס' דמנחות ל"ד ע"א הנ"ל ד"ה נאמר וכו' וד"ה כמה וכו' המה עצומים וחלילה שטעה רש"י בזה, והנלע"ד דהיה קשה לרש"י היאך ס"ד דאתי' גז"ש שאינה מופנה כלל למיעקר פשטיה דקרא לגמרי דקרא כתיב וכתבתם על מזוזות וניקום ונימא שיכתוב על קלף, אי לאו דגז"ש יהיה מופנה ומוכרח, ובס"ת וסוטה ליכא אפנוני ולא שום יתור למילף מיניה גז"ש, אך בגט כבר נתעורר פני יהושע [שם בגיטין תוס' ד"ה בכתיבה] דכתיב ב' פעמים בפרשה וכתב לה ספר כריתות ועיין מ"ש בזה, והשתא הוה ס"ד דהך ברייתא ס"ל ב' פעמים ספר בגט לעכב דוקא ספר ודיו וב' פעמים וכתב לאפנוני ללמוד מזוזה מיניה כתיבה כתיבה, כך הוה ס"ד דש"ס דס"ל להך ברייתא הכי, ואתי רב אחא בריה דרבא לרב אשי והקשה אפ"ה שיהיה מופנה אי אפשר דאתי' גז"ש ומיעקר משמעות קרא לגמרי, עד דחידש לו שאין כאן משמעות קרא כלל אדרבא משמע כתיבה תמה והדר על מזוזות, וגז"ש אצטריך דלא נימא יחזיק על אבן כפירש"י ולזה סגי גז"ש שאינה מופנה וא"ש מס"ת או מסוטה, ואייתר אפנוני דגט ולא אתיא לגז"ש דהכא ע"כ הדרינן לכללין גט על עלה של זית וסם וסיקרא כשר מכלל ופרט וכלל כמ"ש תוס' גיטין כ"א ע"ב, נמצא למסקנא ולהלכתא אין דבר חוצץ בין רש"י לתוס' דאתי' כתיבה או מס"ת או מסוטה אבל מגט לא ילפינן דלא הוה חוב ומצוה. וצ"ע קצת בלשון רש"י ל"ב ע"ב ד"ה כתיבה כתיבה, וכבר נתעוררו שם בתוס' ד"ה כתבה אגרת וכו' ע"ש.

ליקוט אזורנים

ענין דיבוק ותפירה

ואמנם כל זה לענין כתיבה על הספר ובדיו דלא נפקא מיניה אי ילפינן מס"ת או מסוטה, אך לענין ספר אחד ולא ב' וג' ספרים יש נפקותא, אי ילפינן מס"ת מכשירים ב' עורות תפורים כס"ת, ואי ילפינן מסוטה אפי' בשני דפים בעור אחד פסול, והדעת נוטה לחומרא מקשינן והיינו דא"ר יהודה אמר שמואל כתב על שני דפים פסולה וכן ריב"ל בירושלמי פ"ק דמגילה הנ"ל.

ובזה נבוא ליישב דברי תוס' התמוהים במנחות ל"ב ע"א ד"ה [דילמא] להשלים וכו' שעמדו עליהם כל חכמי לב, חדא הא בירושלמי דמגלה דמייתי מיניה ע"כ פוסל ב' עורות תפורים דומיא דמכשיר ב' עורות בס"ת והיינו תפורים, ותו קשיא שכ"כ בשם פי' הקונטרס והרי רש"י פוסל אפילו ב' דפים בעור אחד. והגאון ביאור מרדכי בה' מזוזה [סי' תתקס"א ד"ה פ"ה בשני עמודים] כתב, דשמעתין אולא לרשב"א דמכשיר בפתוחות ורשב"א ס"ל בתוספתא רפ"ב דגיטין הנ"ל דמזביק הקרעים בגט ונותן לה ולשיטתיה פירוש הקונטרס כאן דתפירה כשירה אבל לא להלכתא, אלו דבריו ז"ל. וכבר כתבתי לעיל דרשב"א לא פליג אלא בנתינה שניה מהשליח לאשה לומר בפ"נ ובפ"נ שהוא דרבנן בעלמא אבל בנתינה ראשונה לא פליג, וראיה ברורה לזה שהרי בתוספתא שלה גיטין מייתי עוד הפעם הך דנקרע הגט והתם מיירי מיד הבעל ליד האשה ולא מייתי עלה פלוגתא דרשב"א, ש"מ לא פליג אלא בנתינה שניה של שליח שהוא דרבנן.

והנלע"ד בזה דהנה ריש מס' סוטה [ג' ע"א] פליגי ר' ישמעאל ור"ע, לר"ע וקנא את אשתו מצוה וחובה ולר' ישמעאל רשות ואדרבא רוח טומאה קרי ליה התם, וא"כ לר' ישמעאל לא עדיף סוטה מגט דכ' תוס' מגט לא ילפינן דלא מצוה מחויבת היא וה"ה סוטה, וע"כ ליכא למילף מזוזה אלא מס"ת וכשר בה תפירת ב' עורות, אלא אנן קיי"ל התם כר"ע ומשום הכי ילפינן לחומרא מסוטה, ועכ"פ הרוחנו תירוץ לסתם מתני' דמגלה דלא קחשיב שס"ת נכתבת בשתי עורות משא"כ תפילין ומזוזות משום דתליא בפלוגתא ובפלוגתא לא קמיירי. והשתא במנחות כדבעי' למימר לימא מסייעא לרנב"י מברייתא הא מורידין עושים, שפיר דחי ליה מהא לא תסייען משום דהך אתי' ע"כ כר' ישמעאל ומותר לתפור ב' עורות למזוזה, והא דמייתי תוס' ירושלמי דמגלה, לא הביא אלא משום דבש"ס דילן אינו מבואר כלל דילפינן כתיבה כתיבה לענין פיסול ב' ספרים במזוזה, אדרבא פשטיה דברייתא משמע דעושים ב' דפים רק שלא יניחום על ב' ספין הא סף א' כשר, אלא שם נדחק בשינויי דחיקא ליישב ברייתא לשמואל ראוי לב' ספין קאמר אבל פשטיה דברייתא משמע להיפוך, ע"כ מייתי מירושלמי דמגלה מבואר דעכ"פ פסולה על ב' עורות וע"כ ילפינן כתיבה כתיבה וא"כ איך דוחה המדחה להשלים, ותנ' תוס' נהי מירושלמי מוכח דילפינן כתיבה לפסול ב' עורות, מיהא הירושלמי יליף ליה מסוטה ופסול אפילו תפורים, והמדחה דוחה מהא לא תסייען דהא ברייתא כר' ישמעאל ולהשלים ע"י תפירה וא"ש.

ולכאורה לפ"ז כדמקשה אשמואל מברייתא דשני ספין הוי מצי למימר ברייתא כר' ישמעאל דאפילו תפורים כשר ושמואל כהלכתא כר"ע ולא הוה צריך לשנויי דחיקא ראוי לשני ספין, אלא משום דברייתא בלאו הכי נמי קשיא טובא כפשוטה דהרי פשוט הקובע מזוזה בשמאל הנכנס פסולה והקובע נמי בימין הנכנס פרשה אחד נמי פסולה עד שיקבע ב' פרשיות בימין, וא"כ איך ס"ד להכשיר ב' דפין בשני ספין ויהיה רק פ' א' בימין ודל הך דשמאל מהכא פסול ומאי קמ"ל והמ"ל ולטעמך, וע"כ צריך לשנויי ראוי לב' ספין קאמר. וראיתי להגאון ביאור מרדכי שהקשה ממשנה פ' המוציא יין דקאמר קלף כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל ודוכסוסטוס לכתוב מזוזה היינו ב' פרשיות, א"כ דוכסוסטוס נמי תסגי בכדי לכתוב פ' קטנה שהיא שמע ישראל, ויישב ע"פ דרכו דאתא דלא כרשב"א דתוספתא רפ"ב דגיטין הנ"ל, וכבר כתבתי דרשב"א אין ענין לכאן, ולפי דרכנו י"ל דאתא דלא כר' ישמעאל, אך לפ"ז בין להגאון ובין לדידי לא אתא מתני' ככ"ע ופליגי בשיעורא דשבת, ולא נ"ל.

ועיין בתי"ט [שבת פ"ח מ"ג] יובן דקושי' מעיקרא ליתא, דפ' קטנה שבתפילין היינו משום דרגילין לקרות מתוכה ק"ש על מטתו, ואי לאו דרגילין הסופרים לכתוב פרשיות שבתפילין נפרדים זה מזה ועי"ז שכיחי בעלמא ועי"ז רגילין להשתמש בפסוליהם לק"ש על מטתו מש"ה חייב על האי שיעורא, אבל אי לאו הכי משום טעם אחד לחוד לא הוה מחייבי, והשתא דלא שכיחי סופרים לכתוב ב' פרשיות מזוזה נפרדים, אף על גב דאי אירע וחסר לו פרשה א' יכול לתפרו מ"מ אין פרשיות שמע על דוכסוסטוס שכיחי ולא רגילי לקרות בהו ק"ש, ע"כ לא מחייב עליו ולק"מ.

נחזור להנ"ל, עכ"פ בגט פסול ב' עורות אפי' תפרם, וכן פסק בש"ע א"ע סימן ק"ל [סעיף ז' בהג"ה], וב"ש סק"ח שם הקשה ממנחות ל"ד ע"ב וצריך אדם לדבק וכו' משמע דיבוק מהני, יפה כתב ביאור מרדכי התם אין הטעם משום אות א' ולא ב' אלא להדביקם שבידו לא יהיה מרגיש אלא אות א' כפירש"י, וא"כ אפי' אי דיבוק אינו עושה א' מ"מ הרי בחוץ הוא א' לעיני רואים ובפנים במשמוש מרגיש אחד מש"ה סגי בדבק אבל בעלמא לא, ולכן דוקא הפרשיות שבפנים מהני להו דיבוק לר' יהודה אבל הבית עצמו אם יעשה ממנו עורות דבוקים י"ל פסול ודפח"ה. ומ"ש ב"ש עוד מתוס' סוטה כבר פירשתי לעיל דלא כב"ש, ומאי דמייתי מרמב"ם וטור, לא נמצא שום דבר אשר יורו כדבריו, ומה שהקשה ט"ז שם [סק"ו] מס"ת שכשר בתפירת היריעות, כבר כתבנו לעיל כיון שכך היתה ס"ת של מרע"ה ולא ילפינן גט מס"ת.

ועי"ש פרי"ח בא"ע [סי' קכ"ה ס"כ] בשם תשו' מהר"א ששון דבעי למימר כתיבת הגט צריך ספר אחד אבל לא נתינתו דספר א' לא קאי אונתן, ופר"ח חלק עליו. ובאמת זה תלי' אי מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו א"כ ספר אוכתב דלקמיה קאי ולא אונתן דלאחריו, אך אנן קיי"ל מקרא נדרש לפניו ולאחריו א"כ קאי ספר אוכתב ואונתן ודלא כמהר"א ששון, עיין זה במס' ר"ה ט' ע"ב וזבחים כ"ד ע"ב, ועמ"ש הריטב"א ור"ן בשם הראב"ד ר"פ לולב הגזול ולקחתם לכם ביום הראשון אי דווקא דראשון ולא כל ז' אי קאי אלפניו אלכס או גם לאחריו

ליקוט אזורנים

ענין דיבוק ותפירה

אהדר ע"ש. מיהו משמע ודאי דוכתב ונתן מישך שייכי אהדדי דהרי בגיטין כ"א ע"ב הנ"ל דרש מיניה כלל ופרט וכלל כמ"ש תוס' ד"ה תלמוד לומר ע"ש ע"כ אין לחלק.

וראיתי בתשובת מהר"מ מינץ זוטא [סי' א' ד"ה ובה] במ"כ נשתבש במ"ש ס"ת לא איכפת בכתיבה אלא בקריאת ס"ת, ושיבוש הוא כי אין קריאה בס"ת כשר מצוה מן התורה דללמוד יכול ללמוד אפי' בס"ת כל שהוא, ולקרות בציבור ליכא מן התורה כמ"ש תוס' רפ"ב דמגלה, ועיקר המצוה שמתחייב מן התורה כל אחד מיהו לכתוב ס"ת לעצמו ואחר שכבר נכתב איכא פלוגתא בין אחרונים, איכא מאן דס"ל אם אח"כ נותנו לבה"כ צריך לכתוב לו ס"ת אחר כי צריך לקיימו לעצמו ולא ליתנו לציבור ויש חולקים כי יצא ידי חובתו בכתיבה ועיין בזה בס' בני יונה, ועכ"פ לית מאן דס"ל כהנ"ל.

והנה בתפילין של ראש אומרים במנחות ל"ד ע"ב ת"ר יכול יכתבם על ד' עורות וכו' ע"ש, ובמשנה [ח'] פ"ח דכלים מבואר דהיו רגילים בתפילין תפורים ד' קציצות זע"ז והיו מתירין התפירות וחוזרים ותופרים יחד, וכבר נתעורר בזה בתשו' מנחם עזריה סי' למ"ד וכן משמע עוד בסנהדרין פ"ט ע"א אי הכי תפילין נמי וכו' ע"ש, א"כ מוכח מזה דתפירה עושה אותו זכרון א'. ולכאורה יש להקשות קצת מיניה וביה דמסיים בברייתא ואם אין חריצן ניכר פסולות פירש"י שלא יעשה בית אחד ומחיצות מפסיקים בפנים קמ"ל דבעי חריצן ניכר מבחוץ ע"ש, ולשון זה קשה דהוי ליה למימר וצריך שיהיה ד' בתים נפרדים או כל בית בפ"ע וכדומה, למה תלה בחריצן ניכר מבחוץ. וע"ד פשוט רמז כאן מה שנהגו כל סופרים אשר מעולם לדבק ד' בתים זה לזה בדבק בין בית לבית שלא יהיו נפרדים ותתקלקל הריבוע שאפילו אם יאמן הסופר ידיו לעשות ריבוע בלי שיודבק זה בזה מ"מ לא יתקיים זמן רב אבל כשהם מדובקים יחד ריבוע קיים, ולפעמים ע"י הדבק אינו ניכר שהם ד' בתים וגם זה פסול, ע"כ אשמעינן שיהיה חריצן ניכר עכ"פ לעיני כל רואיו יכירו שהם ד' כנ"ל פ"ה הש"ס, אם כן מבואר שאין דיבוק הנפרדים עושה אותו כאחד דאל"כ מה יועיל חריץ ניכר כיון שהבתים מדובקים ונעשה מארבעתן אחד אלא על כרחך אין הדבק עושה א', א"כ הוא סתירה למשנת פ"ח דכלים הנ"ל.

מיהו לזה י"ל ולחלק דנהי דבק אינו חשוב לעשותו כאחד מ"מ תפירה עדיף טפי, אף ע"ג דלענין שבת המדבק הוא תולדה דתופר [רמב"ם הל' שבת פ"י ה"א] מ"מ לענין לעשותו כזכרון א' ממש חשיבא טפי תפירה מדבק, וכמ"ש הרא"ש [ה' ס"ת סי' י"ד] בשם מהר"מ מר"ב בס"ת שנקרע שתופרים בגדין אבל לא בדבק ואינו אומר לדבק טוב הוא משום זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ויתפרדו זה מזה, אף על גב דזה לא שייך הכא על כל פנים יש ללמוד מזה דתפירה הוא בחוץ ואמין יותר מדבק, ואם כן י"ל דמתני' דכלים וש"ס סנהדרין מירי שתופר הבתים ועושה אותם זכרון א', והסופרים מדבקים דבק בין בית לבית זה אינו עושהו בית אחד, ואין ה"נ אסור לדבק עורות לעשות מהם בתים אבל לתפור יתפור. ואמת נמצא בקצת פוסקים לשונות דמשמע דדבק טוב מתפירה, והוא אמת היכא דליכא משום שני ספרים כגון נקרע בתוך ג' אז דיבוק נוי יותר מתפירה, אבל לענין חיבור תפירה הוי חיבור טפי.

וראיתי בס' מגן גבורים סי' ל"ב ססק"ח הקשו מפ' במה מדליקין [כ"ח ע"ב] לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ופריך ש"ס למאי הלכתא לעורן תיפוק ליה ש"ן של תפילין הל"מ ע"ש, ואי ס"ד תפירה מהני מאי קושיא הא אצטריך דהוה אמינא יעשה בתים מעור בהמה טמאה ויתפור להם ש"ן כתובה על עור טהורה. ולפע"ד זה פשוט דלא מהני, כמו טלית של צמר וכנפים של עור חייבים בציצית על כנפי העור [כמנחות מ' ע"ב] דהתפירה עושה אחד והוה ציצית על טלית צמר והיא של עור וכנפיה של צמר פטורה בתר עיקר טלית אזלינן, וה"נ הבית של טמאה ותפר לה ש"ן של טהורה פסולה דבתר עיקר הבית אזלינן והוי ליה כאלו כתובה על עור טמאה.

אך הא קשי' כיון דבגיטין אף על גב דלא כתיב בספר אלא ספר מ"מ פשוט לן דהתפירה לא מהני לעשות ב' עורות ספר אחד, וה"נ כתיב זכרון א' ולא ב' וג' מנ"ל דמהני תפירה. וראיתי מהר"מ מינץ זוטא הנ"ל שרצה לומר, דהברייתא לא קאמר שצריך לעשות מעור א' אלא שאם עשה מעור א' נמי כשר דסד"א בעי' דוקא ד' עורות כדכתיב טט בכתפי שתים פת בערבי' שתים קמ"ל עור א' נמי כשר אלו דבריו ז"ל. וכל מבין יבין לאישורו שא"א להעמיס בלשון דברייתא, חדא מדתני נכפל ולא שנים ושלשה זכרונות והוי ליה למימר בזכרון אחד סגיא ומדכפל ולא שנים וג' זכרונות משמע דטפי מחד פסול דא"כ ה"ל לכלול בחד בבא אם כתבן בד' עורות או בעור א' והניחן בד' בתים בעור א' יצא, אע"כ רישא לתתם בד' בתים בעור אחד חיובא הוא וסיפא יוצא בדיעבד, עיין.

והנלע"ד, עיין פירש"י מנחות ל"ב ע"ב אתיא כתיבה כתיבה פירש"י מכתוב זאת זכרון בספר, ואמנם תוס' כתבו ד"ה כתבה אגרת וכן ל"ד ע"א, מוכתב לו את משנה התורה הזאת משום דניחא להו למילף ממצוה לדורות משא"כ כתוב זאת זכרון בספר הוא מצוה לשעה ליהושע 7 ע"כ היכא דאיכא למילף ממצוה לדורות עדיף. ועכ"פ בתפילין י"ל דזכרון אחד הוא דומיא דזכרון בספר דכתיב גבי יהושע וזכרון א' עולה לכאן ולכאן, ואף על גב דלא מתורת גז"ש זכרון וזכרון אתאינן עלה דאין לדון גז"ש מעצמו, אבל כעין ילמוד סתום מן המפורש דזכרון דבתי תפילין כזכרון דספר, וס"ת נכתב על ב' עורות ונתפרין בגדין ולא נדבק בדבק מהלכה למשה מסיני, ה"נ בתי תפילין נתפרין בגדין וכמתניתין דכלים ולא נדבק, וע"כ יכול לדבק הבתים זע"ז שאינו עושהו בית א' אבל לא יכול לדבק עורות לעשות מהם בתים, וצדקו דברי המג"א /או"ח/ סי' ל"ב סקנ"ב כבעל התרומות, ועכ"פ המניח בתים עשויים מב' עורות ואינן תפורים אלא מדובקים וגם דבק בין בית לבית להיות מרובע לא יצא ידי חובתו ממה נפשך.

ועדיין פש גבן לברורי שיטת רמב"ם דצע"ג, דבמזוזה מכשיר ב' דפים ופוסל תפירה ובסוטה פוסל ב' דפים, ולכאורה י"ל דס"ל דלית הילכתא כשמואל דפוסל ב' דפים במזוזה משום דברייתא דב' סיפין לא משמע הכי ואשינוייה דחיקא דש"ס לא סמכינן, אך הא כבר כתבתי

ליקוט אזורונים

ענין דיבוק ותפירה

לעיל דבלאה"נ הברייטא צריכה ישוב דמאי אריא שהניחה בשני סיפין אפילו פרשה אחת בסיפת ימין פסול והאי דשמאל כמאן דליתיה, ואע"כ שהניחה בסיפה א' בימין וראוי לב' סיפין קאמר ואם כן ק' אהרמב"ם. ונ"ל דס"ל לרמב"ם דוחק לומר דברייטא מיירי בעור א' ויש גליון בין ב' עמודים, דא"כ מ"ט נקטה ברייטא הך לישנא ראוייה לב' סיפין ה"ל למימר להדיא ב' דפים פסולה ותו לא, אע"כ ב' דפים בעור אחד כשרה ואין זה ראוי' לשתי סיפין מהיכי תיתי יחתוך מה שמחובר מתחלת ברייתו, אך ראוי' לב' סיפין היינו ב' עורות תפורים דעומד להתיר התפירות דחבורי אדם כמאן דמפרת דמי והוא דפסול, וש"ס נדחק ליישב דלא תקשי אשמואל ולא סמכינן אשינוייא דחיקא אלא ב' עמודים כשר, ולפ"ז צ"ל דס"ל להרמב"ם דאין לחלק בין ספר תורה וסוטה לגט דהכל מצות ה' לדורות ניהו ונוכל לילף מיניה, והא דבמנחות ל"ד ע"א ילפינן מזוזה בעי ספר ודיו מס"ת וסוטה ולא נילף מגט להכשיר בעלה של זית וסם וסקרא, אין הטעם כמ"ש תוס' דגט לא הוה מצוה אלא טעמא משום דלחומרא מקשינן, אבל הכא לענין ספר א' איכא תרתי נגד חדא, לפסול במזוזה ב' עורות תפורים איכא כתיבה מגט וסוטה שבקינן למילף מס"ת, ולענין להכשיר ב' עמודים בעור א' ילפינן אפי' להקל מס"ת וגט ושביקנן ילפותא דסוטה דהוה תרתי נגד חדא כן נ"ל, ומי שדעתו רחבה מדעתנו יעמיק ויעיין יותר.

הנלע"ד כתבתי בזה הפסק דתפירה פוסל בגיטין, ובמזוזה אפי' עמודים פוסל חוץ מלרמב"ם ור"י בעל תוס', ובבתי תפילין תפירה כשר ודיבוק פסול כיריעות ס"ת. וה' יורנו מתורתו ונפלאות: כתבתי פה ק"ק יערגען סמוך לקהלתנו ק"ק פ"ב יום ד' ער"ח אלול קצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר

חזון איש אורח חיים סימן יא

(א) יו"ד סי' ר"פ ס"א בהגה, וכן אם נחסר דבר כותבין על הקלף הדבוק, עי' בהגר"א דאע"ג דבמס' סופרים ספ"ב נחלקו בזה ר"מ ורבנן, ורבנן ס"ל דאין כותבין על המטלית מ"מ קיי"ל כר"מ משום דאמר שם בסיפא ס"ת שנקרע מטלה עליו מטלת מבחוץ, וסתמא כר"מ, וצ"ל דהא דנחלקו ברישא אין דובקין בדבק ואין כותבין ע"ג מטלית תרי מילי ניהו משום חד טעמא דר"מ סבר {א"ה, כמדומה דצ"ל דרבנן סברי} דאין הדבק עושה אותו כקלף אחד ממש אלא דחשיב חיבור וקיי"ל דלא מהני חיבור בס"ת אלא בנתפר בגידין אבל לא בגרדין אע"ג דגרדין ג"כ חיבור בעלמא, וה"נ דבק היינו גרדין והלכך לא חשיב חיבור, ורבנן סברי {א"ה, כמדומה דצ"ל ור"מ סבר} דדבק הוי ממש קלף אחד ואין כאן פסול גרדין, ומדברי הרא"ש נראה דחד מלתא היא שמדבק בדבק וכותב ע"ג מטלת שדבק ובזה נחלקו אבל לדבק הקרע לכו"ע מותר ולפ"ז קיי"ל כרבנן שאין כותבין על המטלת, אבל אין טעם לחלק בזה, דע"כ אי אפשר ללמוד בסברא חיבור דבק מתפירת גידין דודאי דבק הוי מין אחר ואם דבק את היריעות בדבק הוי כתפרין במשי ובשאר מינין ופסול, וע"כ כשמכשרינן לדבק את הקרע הוא משום דלא חשיב כתפור אלא הוא קלף אחד ממש שכל קיום קלף הוא דבק המתחבר זה לזה בטבעו ומ"ל דבק בידי שמים מ"ל בידי אדם, וא"כ הדין נותן דלמ"ד מדבקין את הקרע ה"ה כותבין ע"ג המטלת וכבר הכריע המנהג את ההלכה.

שם ש"ך סק"ך כ' דבשעת הדחק סומכין על הרא"ש לדבק אף במקום שאין תופרין ובאמת אין כאן מקום לחלק בין ב' שיטין לג' דדבק הוי כגרדין וע"כ דדבק חשיב חד קלף וא"כ אף בג' ידבק והר"מ אסר את עיקר הדבק משום שאינו מתקיים אבל לא חלק על סברת הרא"ש דאי דבק מועיל אף בג' שיטין ידבק, ועוד כיון שנהגו לכתוב על המטלת וכל מטלת הוי קרע גדול שהרי הוא קרע בכל היקפו [ודין קרע הבא בשלש שיטין לאו חסרון ג' שיטין מעכבו מלתפור אלא גודל הקרע מגנהו וג' שיטין שיעורא הוא תדע שהרי מבעיא לי' בגמ' מנחות ל"א ב' בין שיטה לשיטה מהו ור"ל אם רשאי לתפור קרע גדול בשיעור ג' שיטין וע"כ לא מבעיא לי' אלא משום שהקרע הוא שלא במקום הכתב ולא מגניא כל כך, אבל מה שלא בא הקרע בג' שיטין לאו מעליותא היא כיון דאית בו שיעורא דג' שיטין] ואף אם נדחק לומר שאין המנהג לכתוב על המטלת אלא במטלת קטנה שאין בכל היקפה שיעור ג' שיטין, אכתי כנגדו בתפירה פסול שהרי אמרו בירו' פ"ק דמגילה דף אחד בב' עורות פסול בין בספרים בין בתפילין ומזוזות וטלאי הוי כדף אחד בב' עורות וע"כ דבק עדיף דחשיב כחד קלף, אלמא דאפי' במקום שאין תופרין מדבקין.

ולפי דרכנו למדנו דף אחד בב' עורות מדובק בדבק שפיר דמי אבל תפור בין בגידין בין בגרדין פסול ואע"ג דבעלמא גם תפירה חיבור כגון לענין טומאה וכמש"כ הר"מ פ"ב מה' ט"ז הי"ב מ"מ הכא כבר גלתה תורה דלא בחיבור תליא שהרי תפר במשי פסול [אף בחיבור ב' יריעות של ג' דפין ולא אמרינן נהי דאין כאן הכשר תפירה מ"מ ליתכשר מדין חיבור ויהא כיריעה אחת בת ו' דפין, אלא שאין זה תמונת הס"ת שאמרה תורה, ואם דבקן בדבק הדין נותן דכשר מדין יריעה בת ו' דפין, ואם דבק ב' יריעות של ה' ה' דפין פסול דחשיב כיריעה בת ו' דפין] והלכך חיבור היריעות בתפירה שאמרתן תורה הוי כמצותה אבל חיבור דף אחד של ב' עורות בתפירה לא הוי כמצותה ופסול.

במ"ב סי' ל"ב בבה"ל ד"ה מעור אחד, הביא דברי האו"ז והריטב"א מגילה ה' ב' דמזוזה בב' עורות ותפרן בגידין כשר, ונראה דאיירי בכתבן בב' דפין ותפרן דאי ב' עורות בדף אחד הא מסקינן בירו' דפסול אף בספרים, [ומיהו באו"ז כתב דאפי' דף אחד בב' עורות מותר לתפור ומפרש הא דירו' בלא דבקן אבל קשה להבין זה וכמש"כ לק' סק"ז] ואע"ג דבירו' שם אמר דגם בב' דפין בב' עורות פסול בתפילין ומזוזות אפשר דמפרשים דירו' מוכיח מכאן דבאמת כשר גם בתפילין ומזוזות דבירו' לא מסיק עלה תירוצו ואפשר לפרש דה"ק אם איתא

ליקוט אזורונים

ענין דיבוק ותפירה

דפסול בתפילין ומזוזות מ"ט לא תני לה, א"נ כיון דבגמ' דילן לא פריך לה ס"ל שהוא כשר, אבל דף אחד בב' עורות דאמר בירו' דפסול אף בכל הספרים לא מצינו דפליגי עלה בגמ' דידן.

ולפ"ז יש מקום לומר דהא דכ' הר"מ ופסקוהו ביו"ד סי' רפ"ח דכתבן בב' עורות אע"פ שתפרן פסולה היינו בדף אחד אבל בב' דפין כשר, אבל סתימת הדברים משמע דאף בב' דפין ולפ"ז ס"ל להר"מ כהירו' דלא נאמר תפירת יריעות אלא בספרים ולא בתפילין ומזוזות, אלא דקשה לפ"ז למה הכשיר הר"מ בב' דפין בעור אחד ובירו' שם משמע דפסול וכבר הניחו הגר"א ז"ל בסק"ז בקושיא.

נראה לדעת האו"ז וריטב"א כותבין בב' דפין ואח"כ תופרין וכשר כמו בס"ת דכיון דאמרינן דלענין נתפרין בגידין שוין תפילין ומזוזות וס"ת, ופי' ריטב"א לענין נכתבין בב' עורות, דינן כס"ת לגמרי [תדע דאם איתא דחיבור לאחר כתיבה לא מהני א"כ ע"כ אינו בכלל הלכת ס"ת לחבר יריעות מנ"ל דמהני תפירה קדם כתיבה ודוקא בגידין ולא בגרדין וכ"ה בהדיא בתו' ל"ב א' ד"ה דלמא ובאו"ז] ולדעת הר"מ אפי' תפרן ואח"כ כתב פסול דכיון דאינו בכלל ההלכה לתופרן בגידין אין תפירה בכאן חיבור, תדע דאם איתא דחיבור ע"י תפירה קדם כתיבה כשר א"כ תפרן בגרדין נמי ליתכשר דלענין חיבור אין חילוק בין גידין לגרדין, אלא ודאי דאף קדם כתיבה לא מהני חיבור לא בגידין ולא בגרדין.

ד) וחיבור דבק דמהני לכו"ע למש"כ סק"ב, נראה דבמקום דלא מהני תפירה לא מהני דבק לאחר כתיבה, דכיון דבשעת כתיבה אין כאן הכשר כשדבקן קרינן בו תעשה ולמ"ה, והלכך לפי מנהגנו לכתוב על המטלת אם כתב קדם שדבקה ואח"כ דבקה פסול ואפי' אם נפלה אינו חוזר ומדבקה וכ"כ הגרע"א ביו"ד סי' ר"פ בגליון ש"ך סק"ז, מיהו במקום שתופרין כגון ב' דפין בב' עורות אפשר דכותבין ואח"כ מדבקין, וכשר כמו בתפירת גידין.

והא דכתבו תו' סוטה י"ח א' דבגט לא מהני דיבוק ב' עורות נראה דגט שאני מס"ת תפילין ומזוזות דמהני דבק, דבספרים תו"מ לא דרשו חכמים שיהא אחד אלא שאין תופרין דף אחד בב' עורות שאין התפירה ענין נאה זולת מה שאמרה ההלכה שהרי אין חילוק בין גידין לגרדין ומ"מ גרדין פסולין, תדע שהרי תופרין ב' דפין בב' עורות אע"ג שאין זה ספר אחד, והלכך מהני דבק אף במקום שאין תופרין, אבל בגט דדרשו ס' אחד ולא מהני תפירה ה"ה דלא מהני דבק כמו דלא קרינן לי' אחד בשופר כמש"כ תו' שם, ומיהו אין זה מוכרח וי"ל אדרבה דבגט מהני תפירה אף דף אחד בב' עורות דתפירה מחשיב ספר אחד ושאני סת"מ דבעינן קלף דוקא וגידין דוקא, וזהו ספיקו של או"ז בגט אע"ג דהכשיר חיבור ב' עורות בתו"מ. ומיהו באו"ז כ' דילפינן ס' אחד בתפילין ומזוזות מגט ומגלת סוטה ולפ"ז קשה למה הקיל בתו"מ וצ"ע. וזה גם דעת הרמ"א באה"ע סי' ק"ל דכתב דבגט הוי ספק אע"ג דביו"ד סי' רפ"ח סתם בשו"ע כהר"מ דלא מהני תפירה במזוזות.

ובתו' מנחות ל"ב א' ד"ה דלמא, כתבו דמותר לתפור ב' עורות והא דאמר בירו' דתו"מ אינן נכתבין אלא על עור אחד היינו בשלא תפרן וכ"ה באו"ז הגדול וקשה לעמוד על הדברים דאי בשלא תפרן איך כשר בספרים. [שו"ר שכבר תמה בזה (הש"ך) [השיירי קרבן], ומה שתמה גם על מנהגנו לכתוב על המטלת כבר נתישב לעיל].

ח) במ"ב סי' ל"ב סק"ק צ"ב כתב דאם דבק השי"ן פסול והוא מתשובת הגרע"א סי' י"א, אמנם דברי הגרע"א הוא ע"פ דברי הרמ"א אה"ע סי' ק"ל דדבק הוי ספק, אמנם למה שהכריע המ"ב בבה"ל ד"ה מעור, להקל בדבק ד' בתים וכמבואר באו"ז דדבק הוי חיבור וכמש"כ לעיל סק"ב סק"ד דדבק חיבור טפי מתפירה וגט שאני, יש מקום להקל בדבק השי"ן, ומיהו אין לחדש בכעין זה ואפשר דשי"ן של תפילין בעי חיבור טפי והוי כשופר וגט דלא מהני דיבוק בידי אדם ואחרי שלא עשו כן בדורות הראשונים הוי כהוראה לאיסור.

ואמר רב חננאל אמר רב תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני

יפלו לחוץ⁴⁰ עושה תפירה אחת⁴¹ מלמטה על פני כל הבתים כעין גשר.

מחזור ויטרי סי' תקיב

אמר רב חננאל אמר רב תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני, מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני. פירש רש"י⁴² לאחר שהכניס האיגרות בבתיים מקצע כל הבתים לבד עור

יפלו הפרשיות, אלא דהא"ז הביא כלשון הזה מר' אליקים וכתב על פירושו זה "משמע נמי מפירושו... שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד" עכ"ל, ואם המכוון בפירוש זה דסגי בחוט ומשיחה א"כ אינו מעור אחד, אלא דבלא"ה צ"ב מהיכן מוכח מפירושו שצריך שתהא התיתורא דוקא מעור אחד, וצריך אני עוד לעיין בזה, [ע"ע בדברי הספה"ת (הו"ד להלן) שהביא את דעת הערוך, ובמש"כ ע"ד בענין זה, ועיין בדברי ר' מנחם (פ"ג מהל' תפילין הל"ד), ולא ידעתי לפרש מה כוונתו בזה שהביא את דברי הערוך שם].

⁴² רש"י בסוגיין בד"ה "תיתורא", וכן דייק האורחות חיים (הו"ד להלן) מדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' תפילין הל"ג) שכתב ז"ל "ומחזירין מקצת העור מלמטה ותופרין אותו מארבע פנותיו", עכ"ל, עיי"ש בהגהות מיימוני (אות ב') ובכס"מ שם (הל"א), ע"ע שם בדברי ר' מנחם בהל"ג ובהל"ד.

והנה מדברי הרמב"ם אלו נראה מוכח דדבק לא הוי חיבור דלכך צריך שתהא התיתורא מעור אחד, [ובודאי דמוכרח נמי דתפירה לא הוי חיבור דהרי לעולם הוא תופר את התיתורא עם הבתים ומ"מ לא סגי בהכי להחשב כמו עור אחד].

והנה גם לדעת החולקים נראה מוכח דדבק לא הוי חיבור, דגם לדידהו נראה שאת המעברתא צריך לעשות מעור אחד עם התיתורא, וכמפורש בתוס' בד"ה "מעברתא" בדעת הערוך, וכ"ה בעור ראשונים (הו"ד להלן).

וא"כ יל"ע במה נחלקו על דעת רש"י והרמב"ם שאי"צ לעשות את התיתורא מעור אחד עם הבתים. ומה שנראה לומר בזה דשורש פלוגתתם אי התיתורא היא חלק מגופן של הבתים, או שהוא דבר לעצמו שהוא בית מושב הבתים אבל אינו מגוף הבתים, והוא דעד כמה שהוא חלק מגוף הבתים הרי נאמרה הלכה [בתש"ר] שצריך שיהיו הבתים מעור אחד, וא"כ בהכרח שצריך לעשות את התיתורא מאותו העור, משא"כ אם התיתורא אינו חלק מהבתים אין צריך שיהא עור אחד עם הבתים.

ואולי תלוי בגדר ההילכתא דתיתורא שאם היא באה כדי לכסות את פתח הבתים שלא יפלו הפרשיות י"ל שהיא חלק מהבתים שהרי באה בתורת השלמה וגמר לבתים, ואם הוא ענין נוסף שהיא באה בתורת בית מושב לבתים אינו חלק מהבתים [ואינו מוכרח].

ומצאתי בזה דברים מפורשים בשולחן ערוך הרב (הו"ד להלן) שכתב ז"ל ד"הבתים הם הנקראים תפילין והתיתורא נקראת תיתורא של תפילין" עכ"ל, הנה בדבריו אלו מפורש שאין התיתורא חלק מגוף הבתים, עיי"ש עוד שכתב מכת סברא זו נפ"מ לדינא. אלא שאח"כ מצאתי בזה עוד מהאבני נזר (הו"ד להלן) שדן בדבר והביא לדברי השו"ע הרב הנ"ל, עיי"ש מש"כ על דבריו. [ע"ע להלן (ע"ד האו"ז) מש"כ שם בדעת ר' אליקים, ועיין לעיל (לד' בענין ד' פרשיות בד' בתים ע"ד הפסקי הרי"ד שם) שהארכנו בענין זה].

תשובות הגאונים שערי תשובה סי' קנג

ר' עמרם ז"ל...תיתורא דתפילין שלחא עלאה דתפלה דזרוע³⁸, שלא תאמר (ב)[כ]טוטפות³⁹ של ראש שאין לה אלא שלחא אחת, אלא צריכא שלחא אחרת כדי שיהיה שתי וערב זה ע"ג זה כגשר על הנהר, דגשר בלשון ארמית תיתורא שמו.

ספר הערוך [ערוך תתר]

אמר רב חננאל אמר רב תיתורא דתפילי הלכה למשה מסיני, פירוש לאחר שהניח ארבע פרשיות בארבע בתים כדי שלא

³⁸ כן הביאו התוס' בד"ה "מעברתא" והרא"ש בהל"ק ט (הל' תפילין סי' ז') והמרדכי בהל"ק ט (הל' תפילין רמז תתקס"ט) בשם י"מ, [אלא דאותם י"מ פירשו כן דזהו "מעברתא"], וכ"ה דעת ר' עמרם בר שישנא (הו"ד בעיטור להלן), והרי"ף [כן הביאו שיטתו הספה"ת (הו"ד להלן) והמרדכי (שם)], וכ"ה בר"י מלוניל והאשכול בשם הש"ר (הו"ד להלן), ור' יהודה חסיד (הו"ד באו"ז ובאגור להלן), והמנהיג (הו"ד להלן) בשם י"א, וכן הביא הפסקי הרי"ד בשם י"מ (הו"ד להלן) [ונכתב דבעל נפש יחוש לשיטה זו], וכ"ה בשבלי הלקט והפסקי הרי"א ז' בשם י"א (הו"ד להלן), והנימוק י' ז'. מדפי הרי"ף].

ועיין בטור או"ח (סו"ס ל"ב) ז"ל "ונוהגין להעביר עור על הבית של יד לרוחב הזרוע", ולכאורה הוא משום דחשש לכל הני רבוותא, אמנם כד מעיינת בטור מטעם אחר אתי עלה ז"ל שם "ונוהגין כן לפי שתפילין של יד הן גבוהין וקצרין ומשימין אותם תחת הבגדים ומתנדנדין תחת הבגדים ומתקלקלין לכך נהגו להעביר רצועה עליהן לחזקן", עכ"ל. ובב"י שם כתב ז"ל "והאידנא לא נהגו להעביר רצועה זו", ואמנם הדרכי משה שם (אות כה) כתב ע"ד הב"י "אבל אני לא ראיתי שום תפילין רק עם רצועה זו" וכן הביא ברמ"א שם (סנ"ב), אלא דמכל הפוסקים נראה דהרמ"א מטעמו של הטור כתב כן, [ע"ע להלן (ע"ד הפסקי הרי"ד) מש"כ בדעת הרמ"א].

וצ"ע מאי טעמא לא חששו לכל הני רבוותא, אח"כ מצאתי את דברי העולת תמיד שם (ס"ק נ"ז) שכתב "ונראה לי דלכתחלה יש לחוש לדבריהם", עכ"ל. אבל לא מצאתי לו חבר שיסכים עמו בזה, וביותר לדרכי משה שהעיד שכן היה המנהג [וכ"ה ברא"ש בהל"ק ט (שם), ובמרדכי (שם) כתב ד"יש תפילין קדמונים עשויים כן"], ומדוע שלא נפרש שנהגו כן לחשוש לשיטה זו וכמש"כ הפסקי הרי"ד הנ"ל, וצ"ע.

³⁹ כטעם הזה "שלא תאמר (ב)[כ]טוטפות של ראש שאין לה אלא שלחא אחת, אלא צריכא שלחא אחרת כדי שיהיה שתי וערב זה ע"ג זה כגשר על הנהר", כן כתבו גם האשכול והעיטור ועוד ראשונים (הו"ד להלן). [וכן הוא בשכל טוב (פרשת בא)], אלא שלא ידעתי מה צריך טעם לדינא דתיתורא הא תיתורא הללמ"ס היא, וגם צ"ב מה טעם הוא זה "כדי שיהיה שתי וערב זה ע"ג זה כגשר על הנהר".

⁴⁰ עיין באור זרוע (הו"ד להלן) שהביא מר' אליקים כעין לשונו של הערוך. והנה הערוך פירש דתכלית התיתורא הוא "כדי שלא יפלו לחוץ", אמנם העיטור (הו"ד להלן) כתב על פירוש זה ז"ל ד"ליתא דהא בלא"ה לא איפשר", דהיינו שאין צריך לזה הללמ"ס שפשוט דחלק מהבתים הוא מה שמכסה אותם דהא בלא"ה אי אפשר שהרי יפלו הפרשיות.

⁴¹ לא ידעתי לפרש כוונתו במש"כ "עושה תפירה אחת", ובפשטות משמעות דבריו דסגי בחוט ומשיחה מתחת לפתח הבתים לסגור אותם שלא

ליקוט

ענין תיתורא

ראשונים

ספר המנהיג הל' תפילין [עמ' תקפט]

ואמר רבינו חננאל תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני. פירוש עור המכסה הבתים שלראש ושלד והתפירות עליו, ויש אומרים תיתורא רצועה אחת שנותנים על תפילה שליד, והולכת מימין לשמאל והוא כגשר על הנהר, דתיתורא הוא גשר כדאמר בפרק לא יחפור (כא.) ואי איכא תיתורא ממטין ליה.

ספר התרומה הל' תפילין סי' רח

משפט תיתורא ומעברתא. אמר רב חננאל אמר רב תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני. אמר אביי מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני. פירש רבינו שלמה לאחר שעשה הבתים והכניס האגרות בתוכם מניח ראש העור של בית רביעי להיות ארוך וכופלו למטה לכסות הפיות של הבתים, וזה הכפלות הוא קורא תיתורא לשון גשר לפי שזהו בית מושבו של הבתים ותופר יחד בגידין הבתים⁴⁷... ובדרך תתור פירש קצת בעניין זה.

בית רביעי⁴³ מניח ארוך וכופלו למטה לכסות הבתים, וזהו בית מושבו של ביתים. תיתורא, לשון גשר... ויש שקוצעים⁴⁴ כל עור הארבע בתים למטה ולוקחין עור ממקום אחר וקודרין בו בראשו כעין ארובה ומכניס שם הד' בתים, וראש השני כופל למטה לעשות תיתורא ומעברתא כמו שפי' לעיל.

רבינו יהונתן הל' תפילין [ז. מדפי הרי"ף]

האי תיתורא דתפלי, יש מפרשים תיתורא רצועה קצרה שתופרין על אותו תפלה⁴⁵ על הבית ממזרח למערב⁴⁶, והיא כעין גשר.

ספר האשכול (אלבק) הל' תפילין [עד ע"א ע"ב]

אמר אביי האי תיתורא דתפלי הלכה למשה מסיני, פירוש תיתורא רצועה עליונה של תפלה של זרוע, שלא תהא כטוטפת שאין לה אלא רצועה אחת, [אלא צריכה רצועה אחרת] כדי שתהא שתי וערב זו על זו כגשר שעל הנהר, שהגשר בלשון ארמית תיתורא, כדאמרין בלא יחפור (כא.) ואי איכא תיתורא ממטין.

⁴⁶ ובמנהיג כתב דהרצועה "הולכת מימין לשמאל", ועיין בדרכי משה (סל"ב אות כ"ה) בשם הברוך שאמר, עיי"ש עוד בפרישה (סקנ"ט) מש"כ בזה. [ע"ע בזה להלן (ענין מעברתא) מש"כ בזה ע"ד האגור].

⁴⁷ הנה בדין זה שצריך לתפור את התיתורא עם הבתים ע"י גידין כתב הביאור הלכה (סי' ל"ב סנ"א ד"ה "יתפור") ז"ל "שמעתי בשם אחד הגדולים שהזהיר שלא לדבק התיתורא בדבק קודם התפירה דדבק חשיב חיבור כתפירה וכמו שכ' בסעי' מ"ז בהג"ה ובכ"י שם עיי"ש וא"כ אפשר דתפירה שאח"כ לא חשיבא כלום וההלכה ל"מ נאמר רק על התפירה ולא על דיבוק וצ"ע בזה", עכ"ל.

אמנם החזו"א או"ח (סי' י"א סק"י) נחלק עליו ז"ל ד"אין נפקותא בזה שהדיבוק אחר כן ג"כ מבטל את התפירה שאין תפירה מחברת עכשו כלום כיון שהוא גוף אחד מבלעדי הגידין, ותו לא מידי", עכ"ל.

ונראה שכל טענת החזו"א הוא רק מכח הנחה דדיבוק יש לו צד עדיפות על תפירה דכגוף אחד הוא וממילא אין התפירה מהווה חיבור בין הבתים לתיתורא, ולכן גם אם דיבוק אח"כ מבטל את החיבור שע"י הגידין כיון שכגוף אחד הן וממילא אין מקום לשום חיבור, אבל עד כמה שנדרון דאין החיבור שע"י דיבוק משווה אותם לגוף אחד ממש, מהכ"ת לדון שהחיבור שנעשה אח"כ מבטל לחיבור שע"י הגידין, דאדרבה הגידין הם אלו שחיברו את התיתורא לבתים והחיבור שאח"כ אינו כלום, שהרי לא הועיל מידי.

ונמצא דדברי החזו"א בזה הוא לשיטתו שכתב שם לעיל מינה (סק"א) ז"ל "וע"כ כשמכשרין לדבק את הקרע הוא משום דלא חשיב כתפור אלא הוא קלף אחד ממש שכל קיום קלף הוא דבק המתחבר זה לזה בטבעו ומ"ל דבק בידי שמים מ"ל בידי אדם", עכ"ל.

והביאור ל"לשיטתו בזה שהביא שם (סל"ח ד"ה "יעשה ד' בתים") כעין דברי החזו"א אלו מהגר"ח צאנזאר ומתו"ד נראה שלא הסכים עם חילוק זה עיי"ש, [ע"ע מש"כ לעיל (לד': ענין דיבוק ותפירה ע"ד האו"ז שם) בענין זה], ומה"ט לגבי נידון דידן נמי ס"ל לביאור"ל דכל מה דדיבוק פוסל אינו אלא אי דיבוק קודם דאו אין התפירה עושה את החיבור ביניהם, אבל אם תפר קודם לא יגרע מה שמוסיף דבק אח"כ.

⁴³ וכן הוא בספה"ת (הו"ד להלן), אמנם בדברי רש"י בסוגיין שם איתא ז"ל "וחותך מג' הדפנות מכל אחת מעט והד' נשאת ארוכה וכופלה לאותו אורך", עכ"ל, הנה לא סיים לך רש"י את הרוח רביעית היכן ישייר, ואדרבה מדברי רי"ו (הו"ד להלן) מוכח שאינו המשך העור של הבית הרביעית שכתב ז"ל "כפול את עור דפוס הבתים שהניח ארוך לצד העורף על פי הבתים" עכ"ל, והנה אי העור שמשירר הוא מהבית הרביעי נמצא שאינו לצד העורף, ובהכרח דלר"ו אינו משירר את העור של הבית הרביעי אלא של אחורי כל הד' בתים, ודלא כמשמעות המח"ו, וצ"ע בזה.

⁴⁴ כן הוא דעת התוס' בסוגיין ד"ה "תיתורא", וכ"ה דעת הרא"ש בהלק"ט (הל' תפילין סי' ז'), וכ"ה במדרכי בהלק"ט (הל' תפילין רמז תתקס"ט) בשם ר"י והגאונים, וכן נפסק בטור או"ח (סי' ל"ב סמ"ד).

והנה בשו"ע (שם) איתא ז"ל "תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני, והיינו שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של גשר הנקרא תיתורא", עכ"ל. ובעולת תמיד שם (ס"ק נ"ו, והו"ד בפתחי תשובה שם ס"ק ס"ד) כתב ע"ד המחבר ז"ל "המחבר כתב סתמא דהיינו שישים עור למטה, ולא ביאר אם צריך שיהא התיתורא מעור הבתים או אפילו מעור בפני עצמו כמו שנוהגים עכשיו הסופרים, אלא מדסתם הדברים משמע דבכל גוונא כשר", עכ"ל, ובמגן גיבורים (באלף המגן ס"ק ס"ט) נראה שהוסיף בדקדוק לשונו של המחבר שכתב "שישים עור מלמטה" דמשמע דשם עור אחר נפרד מהבתים ולא שמשירר מעור הבתים עצמן.

אמנם רעק"א על הגליון שם כתב היפך דבריהם ז"ל "תתורא דתפילין. ונראה שהבתים והמעברתא והתיתורא מעור א' ולא נהגו כן. אבל עושין התיתורא והמעברתא מעור אחר שאינו מעור הבתים וע' כ"מ פ"ג מה' תפילין ומהריק"ש", עכ"ל, ולא ידעתי מהיכן נראה לו כן, ואולי לישנא ד"תתורא דתפילין" משמע דהתיתורא משוייך לגוף התפילין, ועדיין צריך אני לעיון בזה והי"ע. [ע"ע בזה במ"ב שם (ס"ק ר"א) ובביאור"ל שם בד"ה "שישים"].

⁴⁵ הנה הרי"י מלוניל לא פירש לן על איזה תפילה ומשמע דבכל תפילין תולה רצועה על גבה ואפילו תש"ר, אמנם בנימוק"י ושאר הראשונים מובא דין זה רק על תפילין של יד, וצ"ל דגם הרי"י מלוניל כוונתו לתש"י.

בהמה טמאה ולא משום רואה את האויר. ועוד כי הרצועות שנותנין על בית של זרוע אינו מכסה כל הבית אלא הבית מגולה ימין ושמאל. אם כן הבית רואה שפיר האויר לצד המעברתא ולצד שכנגדו. ועוד דשמא בית החצון שאינו רואה האויר פסול לא שייך אלא בתפילין של ראש ולא בשל יד, כמו שיש בתשובת הגאונים, וכתבתי למעלה לשונם על סדר הפרשיות, ופירשו בית החיצון שאין רואה האויר פסול בשל ראש הוא בשל יד לא הוי.

ספר התרומה הל' תפילין סי' [ריג]

אמר רב חננאל אמר רב תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני פירש רש"י לאחר שהכניס את כל האגרות בתוך הבתים כבר הניח עור של בית רביעי ארוך וכופל אותו למטה לכסות פאת הבתים וזהו בית מושבו של בתים ולכך קורוהו תיתורא לשון גשר, ותופרו עם עור הבתים... ויש שקוצצין עור הבתים מכל צד למטה ומביאין עור אחר וקודרין בו בראשו כמין ארוכה ומושכין בה ראשי הבתים עד סופן, ועתה מהודקים הבתים יחד ראש השני מאותו עור כופל למטה לכסות את פאת הבתים, והוא תיתורא... ורב אלפס פירש תיתורא שרגילין⁵¹ לתת עור על הבית של זרוע מצד זה לצד זה.

ואפילו אם דיבקם לאחר תפירה דנעשו כאחד ממש ואין שייך בהם תפירה, וצ"ע.

⁴⁸ בנדרס הובאו דברים אלו קטע בפנ"ע, ולכאורה נראה שכוונתו להביא את דברי הערוך והוא המשך לקטע הקודם, [דאל"ה מה לו לחזור ולכפול דבריו שכתב בסמוך ממש לעיל מינה בלא שום תוספת דברים], ואמנם אינו לשונו של הערוך ממש מ"מ כן פירשו הספה"ת.

והנה הספה"ת כתב שפירושו של הערוך הוא "קצת בענין זה" דהיינו שהוא מעין פירוש רש"י אבל אינו ממש כפירושו, ויל"ע לפי"ז במה שונה פירושו של הערוך מפירושו של רש"י, ואולי דלערוך אינו בית מושב הבתים ממש ורק רצועה בעלמא המכסה את הפתח שלא יפלו הפרשיות, ואפשר שאינו מכסה את כולו לגמרי ורק מונע את נפילת הפרשיות, ולא בא בתורת "בית מושב" לתפילין, וכעין לשונו של הערוך (הו"ד לעיל) "כדי שלא יפלו לחוץ עושה תפירה אחת מלמטה על פני כל הבתים", עכ"ל, אלא דכאן כתב שמכסה ע"י "רצועה" ובערוך כתב "תפירה" [ע"ע לעיל מש"כ ע"ד הערוך], וצ"ע.

⁴⁹ הנה לפנינו ברי"ף בהלק"ט (ז. מדפי הרי"ף) הביא את לשון הגמ' כצורתה ולא פירש בה מידי, אח"כ מצאתי שגם המרדכי בהלק"ט (הל' תפילין רמז תתקס"ט) הביא את דעת הרי"ף כספה"ת וכתב עלה שלא מצא כן בדבריו וז"ל "ור"ף פירש וז"ל...ותיתורא רצועה עליונה של תפילין של זרוע שלא תהא כטוטפת שאין לה אלא רצועה אחת אלא צריכה אחרת כדי שתתא שתי וערב זו על גב זו כגשר על הנהר דגשר בלשון ארמי תיתורא עכ"ל רי"ף. וצ"ע בלשון הגאון ואני בדקתי בספרו ולא מצאתי" עכ"ל.

⁵⁰ כ"ה בתורה "מעברתא".

⁵¹ צ"ע הלשון "שרגילין" דמשמע שהוא מנהג בעלמא ולא מעיקר דינא ותמוה שדין זה דתיתורא הללמ"ס היא, אמנם גם ברא"ש בהלק"ט (הל' תפילין סי' ז') מצינו מעין לשון זו שהביא את שיטת ה"מ"מ מעברתא היא רצועה קטנה שמעבירין למעלה על התפילין של יד וכן נהגו האידנא, עכ"ל, אלא דבאור זרוע (הו"ד להלן ענין מעברתא) איתא בשם ר' שמחה להכריח דמעברתא היינו רצועה זו שנותנין על עור הבית של יד "שאם לא

הרצועה התחתונה המכסה פיפיות של הבתים קרויין תיתורא⁴⁸, והבליטה כפולה קרויה מעברת'.

אבל יש שלוקחין עור אחר וקודרין בו כמין ארוכה בראשו. ומכניסין הבתים בו וכופלין בו ראש השני למטה לכסות פי הבתים. והיינו תיתור' ומניחין ממנו בליט' הנקראת מעברת' ותופר אותו עור לבתים ועתה מהדקי' הבתים יתר משאם עושה הכפילות שלמטה מעור עצמו של הבתים כמו שפי' רבינו שלמה...

ובהלכות גדולות של רב אלפס⁴⁹ פירש כן תיתורא בתפילין של יד ומעברת' לעניין התפיר', וזה לשונו...תיתורא רצועה העליונה של תפילין של זרוע שלא תהא כטוטפת שאין לבית אלא רצועה אחת, אלא צריכה רצועה אחרת כדי שתהא שתי וערב זו על גב זו כגשר של נהר, דגשר בלשון ארמי תיתורא. עכ"ל.

ואפילו⁵⁰ א"צ לתת רצועה על תפילין של יד מכל מקום אין לפסול תפילין שלהם של יד משום בית החצון שאינו רואה האויר פסול, חדא דלא שייך אינו רואה האויר בכי האי גוונא אלא כי חבר ביתא אחרינא תמן, וטעמא דציפן זהב פסולין דבעינן עור בהמה טהורה דומיא דטעמא דטולה עליהן עור

ולפי"ז אם יתפור בחוטי פשתן אחר שתפר אותם בגידין גם החזו"א יודה בזה לביאור"ל דהוא כשר, דמאחר שתפר אותם קודם ע"י גידין אינו מגרע במה שתפרן אח"כ ע"י פשתן, וכל מה שנחלק על הביאור"ל הוא רק בדיבוק, וכמש"נ.

אלא דלא ברירא לי לתלות את דברי החזו"א כאן דכוונתו לחלוק רק מהטעם דדבק עדיף מחיבור בעלמא דנעשה כגוף אחד ממש, ויותר נוטה לומר דכוונתו לחלוק דאין נפ"מ בקדימה אי הקדים את הגידין לחיבור האחר או להיפך, דסוכ"ס עתה הבתים ותיתורא מאוחדים ומחוברים ע"י שני דברים גידין ודבר אחר, והתוצאה הזאת בעצמה דעתה הבתים מחוברים ע"י ב' דברים גידין ודבר אחר הוא הדבר הפוסל, דלא מיקרי שהם מחוברים ע"י גידין בלחוד, וזה גופא הפוסל בהם דבעינן שכל חיבורן יהיה ע"י גידין.

וכן נראה מהמשך דברי החזו"א שם (סקי"א) שנסתפק דהיה מקום להקל אפילו אי דיבקם קודם התפירה וז"ל "ועיקר הדין אינו מוכרע דאפשר דכל החיבורין פסלה תורה וחשיב עדיין כמפורד, אבל לא שיפסיד, עד שיחובר בגידין" עכ"ל. והביאור בזה דיל"ד אי כשהצריכה התורה שיתפרם ע"י גידין בעינן שרק הם יהיו את החיבור, ואם יש חיבור גם מבלעדם זה מגרע ופוסל דלא מיקרי שכל חיבורם הוא רק ע"י הגידין, או דילמא לא איכפת לן מה שיש עוד חיבור כל שיש גם חיבור של גידין סגי בהכי שאין שאר החיבורין דבר הפוסל ורק שאינם חיבור המועיל וכאילו עדיין התיתורא והבתים פרודים זה מזה, דלא הכשירה תורה רק חיבור שע"י גידין, ולפי"ז כל שיש גם חיבור שע"י תפירה דגידין כשר ואין מגרע מה שיש עוד חיבורים.

אלא דהא מיהא צ"ע דלשיטתו דדיבוק עדיף מחיבור בעלמא וכלשונו "דלא חשוב כתפור אלא הוא קלף אחד ממש שכל קיום קלף הוא דבק המתחבר זה לזה בטבעו ומ"ל דבק בידי שמים מ"ל דבק בידי אדם", א"כ היאך דן דיש מקום להקל בזה, דעד כמה דחשיב כאחד ממש מה שייך לומר דהתורה החשיבם כמפורד והרי הן אחד ממש וכמו שהם מחוברים בידי שמים, וצ"ע, [ואולי לא נחית עתה לדון בסברא זו, ועיקר דבריו אינם אלא להעמיד צד להכשיר גם אם הקדים חיבור אחר לתפירה דגידין, ואה"נ דדיבוק יפסול

ליקוט

ענין תיתורא

ראשונים

ספר העיטור שער א הל' תפילין [נח טור א]

אר"ה א"ר ההיא תותירא דתפלין הלמ"מ. ובתשובה ר' עמרם בר שישנא ריש מתיבתא דמתא מחסיא שילחא עילאי דתפלה של זרוע, שלא תאמר תהא כטוטפת שאין לה אלא שילחא אחת, אלא צריכה שילחא אחרת כדי שיהיה (ש"י) [ש"י⁵² זע"ז (ב) (כ) גשר הנהר, וגשר בלשון חכמים תותירא... ומסתברא לן שלא לחלק בין תפלין ש"י לתפלין ש"ר בעשייתן, ואין ביניהם אלא שזה בד' בתים וזה בבית אחד, דהא אמרינן לעיל מי שיש לו ב' תפלין ש"ר תולה עור על

נפרש כן לא מצינו אותו טלאי רמוז בתלמוד, עכ"ל", וא"כ הן הן דברי הרי"ף אלא שהרי"ף מכח המנהג דאותה רצועה היא תיתורא, ופשוט. [ע"ע ברא"ש שם בתיקון תפילין שלו שביאר את טעם המנהג בדרך אחרת].

⁵² כצ"ל, דהיינו שתי וערב, כ"ה בגאונים ובאשכול (הו"ד לעיל).

⁵³ מדברי העיטור נראה דאי אפשר להשוות תש"ר לתש"י ולפרש דגם בתש"ר צריך גם כן עור אחר המכסה את הבתים, ונראה לבאר טעמו עפ"ד התוס' בד"ה "מעברתא דתפילין" שדנו לחלק בין תש"ר לתש"י "ועוד דשמא דבית החיצון שאינו רואה האויר פסול לא שייך אלא בתפילין של ראש ולא בשל יד כמו שיש בתשובות הגאונים", עכ"ל, דהיינו דהאי רצועה אית בה חסרון שעל ידה אין הבית רואה את האויר, ודנו בתוס' דהאי דינא דרואה פני האויר אינו אלא בתש"ר ולא בתש"י.

אלא שהתוס' גופייהו לא פשיטא להו האי חילוק בין תש"ר לתש"י, ועוד דנו מטעמים אחרים שאין ע"י האי רצועה חסרון של אינו רואה פני האויר וז"ל "אין נראה לפסול משום שאינו רואה כל הבית את האויר, חדא דלא שייך אינו רואה האויר בכי האי גוונא אלא כי חבר ביתא אחרינא תמן, ועוד כי הרצועה שנותנים על בית הזרוע אינו מכסה כל הבית אלא הבית עצמה מגולה ימין ושמאל א"כ הבית רואה שפיר את האויר לצד המעברתא ולצד שכנגדו, מ"ר" עכ"ל.

ומה שנראה לבאר טעם אחר לחלק באו"א בין תש"ר לתש"י, דתש"ר מעור אחד הוא ואי אפשר שיהא חלק ממנו מעור אחר, וכמו שהביא מר' עמרם דרך תש"י מכסה אותו בעור אחר שלא יהיה כטוטפות דהיינו כתש"ר שאינם אלא מעור אחד. [ע"ע בזה בדברי השו"ת בית אפרים או"ח (סי' א' בד"ה "ומ"ש הרב המשיב שיש מקום לפסול")].

⁵⁴ תמוה שהרי בגמ' הם ב' מימרות חלוקות "ואמר רב חננאל אמר רב תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני, אמר אביי מעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני", ע"כ, אלא שבדברי העיטור מקורם הם דברי הערוך המובאים בתוס' בד"ה "מעברתא דתפילין" וז"ל "ובערוך ערך מעבר פ"י מעברתא הוא תיתורא, וכן גשרים נקראין מעברתא ותיתורא הוא מקום שמכניסין בו הרצועה ונקראת מעברתא דתפילין, ונראה דלא פירש הערוך כן בשביל שיהא מעברתא דתפילין ותיתורא דתפילין הכל א' דבגמ' חשיב ליה בתרתי אלא משום דמחברי אהדי חשיב להו כחדא", עכ"ל.

אלא שבדברי העיטור יל"ע אם אפשר ליישב כדברי התוס', דמהעיטור משמע שהביא שיטה זו בתורת פירוש נוסף מה היא תיתורא, ואם כדברי התוס' אין בשיטה זו פירוש מחודש בדין תיתורא, ועוד דלכאורה זה שהמעברתא והתיתורא מעור אחד הוא גם לפי הפירוש שהביא העיטור קודם לכן וא"כ אינו חידוש של ה"אית דאמרי", וצ"ע.

אמנם מצינו בזה בכס"מ (פ"ג מהל' תפילין הל"א) דנקט בדעת הערוך דבאמת תיתורא ומעברתא חדא מילתא היא, ועפ"ז יישב את הא שהשמיט הרמב"ם להילכתא דתיתורא, וז"ל "כתב הערוך פירוש מעברתא דתפילין

אחת מהן ש"מ דכי הדדי ניהו⁵³, וכי היכי דמעברתא בראש וביד ה"נ תותירא בראש וביד.

ופירוש תותירא הוא גשר, והיא העור העודף סביבות הבתים שעובר התפירה עליו לחבר העור של דפוס הבתים עם עור המכסה פתח הבתים שהוא בית מושבן של תפלין, ואעפ"י שיוכל לחברן שוה בשוה ולא יעדיף, הלמ"מ שיהא בעור לתופרן מכל צד בג' רוחות, וברוח הרביעית היא המעברתא שהעור כפול בתוכו להכניס בו הרצועות. ואית דאמרי מעברתא ותותירא חדא היא⁵⁴. וא"ד תותירא עור התחתון שנותנין על פתח הבתים כדי שלא יפולו, וליתא דהא בלא"ה לא איפשר⁵⁵.

הוא תיתורא וכן גשרים נקראים מעברתא ונקראים תיתורא ובתפילין הוא מקום שמכניסין בו הרצועה ונקרא מעברתא דתפילי עד כאן לשונו... ודעת רבינו דתרווייהו חדא כפשט לשון בעל הערוך ואף ע"ג דכבר א"ר חננאל דהל"מ הוא אידי דבעי אביי למימר דשי"ן של תפילין הל"מ אמר נמי דהאי מעברתא הל"מ לומר כי היכי דההיא מעברתא הל"מ כדא"ר חננאל א"ר ה"נ שי"ן הל"מ היא ואיצטריך למימר הכי דלא תימא רב חננאל ואביי פליגי"ו וכו', עיי"ש. ולפי"ז י"ל כן גם בדעת העיטור, ודו"ק.

אלא דבאמת דברי הכס"מ תמוהין בדעת הערוך אאל"כ שהרי הערוך גופיה (הו"ד לעיל) ביאר דתיתורא היינו ד"כדי שלא יפלו לחוץ עושה תפירה אחת מלמטה על פני כל הבתים כעין גשר", ומפורש בדברי הערוך דתיתורא אינו "מקום שמכניסין בו הרצועה", ובהכרח צ"ל כדברי התוס' דמה שכתב הערוך דתיתורא ומעברתא חדא הוא אינו אלא שצריך לעשותן מעור אחד, ודעת הכס"מ צ"ע בזה.

אלא דמ"מ מצינו מקור לדברי הכס"מ בדברי בעל העיטור כאן וכנ"ל. עוד מצאתי מקור לדברי הכס"מ מדברי האור זרוע (הו"ד להלן ענין מעברתא) שכתב בשם ר' אליקים לפרש מהו מעברתא וז"ל "פירוש רבינו אליקים דצ"ל אית דאמרי דהיינו נמי תיתורא דהוי כגשר דמקרי מעברתא, ואית דאמרי דהיינו אותה תפירה שתופר בה השפה לשום שם הרצועה", עכ"ל, הנה ר' אליקים הביא ב' פירושים מה היא מעברתא, ולפירוש קמא דמעברתא היינו תיתורא אינו מקום מעבר לרצועה, [עיי"ש עוד באו"ז שהביא עוד פירוש מהר"ש משאנץ מה היא מעברתא]. והוסיף לי בזה ידידי הר"ר מרדכי שליט"א דר' אליקים גופיה (הו"ד באו"ז להלן) נקט בפירוש דתיתורא דהוא כמו שפירש הערוך מה היא תיתורא, ובהכרח דס"ל דמעברתא היינו תיתורא ממש וכמו שדייקנו מדברי העיטור, ודו"ק וצ"ע. [אמנם עיי"ש מש"כ האו"ז בשם הערוך, דנראה שנקט בדעת הערוך כמו שפירשו אותו התוס' וכמו שהכרחנו בדברי הערוך גופיה].

ובהאי ענינא באמת דגם דעת התוס' בזה צ"ע דלשון הערוך הוא "וכן גשרים נקראים מעברתא ונקראים תיתורא", ואי כדברי התוס' קשה מדוע נזקק הערוך לכך הא תיתורא ומעברתא ב' ענינים חלוקים הן, ומה שקורין למעברתא תיתורא וכן להיפך אינו אלא משום שעושים אותם מעור אחד, וצ"ע והיי"ע.

⁵⁵ דהיינו דבלא הלכה למשה מסיני צריך לעשות כסוי זה והוא חלק מהבתים ממש. ובעיקר דברי העיטור עיין בערוך (הו"ד לעיל) שכתב מפורש שלא כדחיית העיטור וז"ל "תיתורא דתפילי הלכה למשה מסיני, פירוש לאחר שהניח ארבע פרשיות בארבע בתים כדי שלא יפלו לחוץ עושה תפירה אחת מלמטה על פני כל הבתים כעין גשר", עכ"ל, וכ"ה באו"ז (הו"ד להלן) שהביא מדברי ר' אליקים דפירש דתיתורא היינו ד"עושה תפירה אחת מתחת על פני כל הבתים כעין של גשר כדי שלא יפלו מן הבתים לחוץ".

ספר יראים סי' שצט [דפוס ישן – טז]

אמר רב חננאל (מנחות לה.) תיתורא של תפלין הלכה למשה מסיני [בין ש"ר בין ש"י, פירוש תיתורא עור שהבתים תפורין עליו⁵⁶].

ספר מצוות גדול עשין סי' כב

אמר רב חננאל אמר רב תיתורא של תפלין הלכה למשה מסיני, אמר אביי מעברתא של תפלין הלכה למשה מסיני (מנחות לה.). פירש רבינו שלמה לאחר שהכניס האיגרות בבתים מקצת כל הבתים לבד עור בית רביעי מניח ארוך וכופלו למטה לכסות פיות הבתים וזהו בית מושבן של בתים, תיתורא לשון גשר... ויש שקוצצין כל עור הארבעה בתים למטה ולוקחין עור ממקום אחר ועושין בראשו כמין ארובה ומכניס שם הארבעה בתים וראש השני כופל למטה לעשות תיתורא ומעברתא כמו שפירשתי לעיל.

ספר אור זרוע חלק א הל' תפילין סי' תקסא

תיתורא של תפילין

אמר רב חננאל אמר רב תיתורא של תפלין הלכה למשה מסיני. כתב רבינו שמשון משנן זצ"ל הוא העודף (הנכלל) [הנכפל] למטה שמכסה פי הבתים, והוא בית מושבן של תפלין, ונראה כעין דף של גשר, ומשמע מתוך פירוש הקונטרס שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד, ואין נוהגין כן עכ"ל.

וז"ל רבינו אליקים תיתורא גשר, שלאחר שהניח ד' פרשיות בד' בתים עושה תפירה אחת מתחת על פני כל הבתים כעין של גשר כדי שלא יפלו מן הבתים לחוץ⁵⁷. ע"א תיתורא היינו שתופר סביב מלמטה בריבוע שעושה שבולט באמצע⁵⁸, כעין מושב הבית שבולט באמצע עכ"ל. משמע נמי מפירושו שפירש בלשון ראשון שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד⁵⁹.

וזה לשון מורי הרב רבינו שמחה תיתורא של תפלין הלכה למשה מסיני כופלין עור מרובע⁶⁰ ועושה נקב בכפל העליון מרובע כמדת ד' בתים ומכניס הד' בתים באותו נקב ומכסה

פיות ד' בתים כגשר" משמע קצת שכל העור הכפול גם החלק העליון שאינו מכסה את פי הבתים נקרא תיתורא, ומה"ט צריך שגם הוא יהיה מרובע.

וכענין זה הביא הב"י או"ח (סי' ל"ב סעיף מ"ט - נ') מ"הר"י אסקנדרני ז"ל כיצד יעשה שתהא התפירה מרובעת תחלה מרבע עור התיתורא מלמעלה ומלמטה ויתקן ממנו המעברתא משני הצדדין מכאן ומכאן בענין שיהיה ניכר ריבוע התיתורא ובכפל העליון של התיתורא ינקב נקב מרובע מקום הכנסת הבתים בריבוע גמור וקודם שיכניס הבתים בארובה צריך שיתקן מקום התפירה שיהא בריבוע" וכו', עכ"ל, עיי"ש, וכן פסק המ"ב שם (ס"ק קע"ז) ז"ל "והתיתורא צריכה להיות מרובע בין מלמעלה ובין מלמטה", עכ"ל, אמנם עיי"ש בשעה"צ (ס"ק קפ"א) שנסתפק אי מעכב בדיעבד.

[והנה מצינו לשונות בהרבה ראשונים שהעור שלמטה נקרא תיתורא או לשונות שצריך לרבע את העור שלמטה, ואינו בהכרח ראה לנידון דידן דאפשר דאולי בזה כשיטת רש"י דלדידיה אין עור למעלה כלל, שהרי כופל את העור הבתים עצמן וכופלו למטה ומכסה בו את פתח הבתים וצלע"ה בכל דבריהם, וביותר שבודאי גם לתוס' עיקר הללמ"ס הוא שישם עור למטה לכסות פי הבתים וכשיטת רש"י, אלא דנקטו דיותר טוב שיעשה עור בפנ"ע לתיתורא דע"כ עור התיתורא עב וחזק, ולשיטתם יל"ד אי כשועשה באופן זה אם גם החלק העליון חשוב חלק מהתיתורא או לא, וקצרתי בזה, והרוצה להחכים יעיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' א') שהאריך בענין].

⁵⁶ אולי כוונתו לדברי העיטור (לעיל בסמוך) שפירש דתיתורא "היא העור העודף סביבות הבתים שעובר התפירה עליו לחבר העור של דפוס הבתים עם עור המכסה פתח הבתים שהוא בית מושבן של תפלין" וכו', עיי"ש ודו"ק.

⁵⁷ כן הוא בדברי הערוך (הו"ד לעיל) עיי"ש, [ובמשכ"ש ע"ד].

⁵⁸ בספר ז"א השווה את פירושו השני של ר' אליקים לפירושו של העיטור.

⁵⁹ לא ידעתי היכן מוכח מהפירוש הראשון שצריך שתהיה התיתורא מעור אחד עם הבתים, ואולי מדיהיב טעם להילכתא "כדי שלא יפלו מן הבתים לחוץ", משמע שהתיתורא באה להשלים את הבתים עצמן ואינם ענין נוסף, [עד כדי שבעיטור (הו"ד לעיל) דחה פירוש זה דאם זה ענינה של התיתורא לא היה צריך הללמ"ס במסויים לתיתורא פשיטא שצריך לכסות הבתים שלא יפלו הפרשיות], וכיון שהתיתורא מעיקר ענין של הבתים ממילא צריכה היא להיות מעור אחד עם הבתים, [עיי"ן לעיל (ע"ד המח"ו) מש"כ בענין זה], ועוד צ"ע בזה.

⁶⁰ מלשון ר' שמחה "כופלין עור מרובע" משמע קצת דגם החלק העליון של התיתורא צריך להיות מרובע ולא רק החלק המכסה את פי הבתים, וכן מהמשך דברי ר' שמחה שכתב "ואותו עור כפול שמו תיתורא שמונה על

ליקוט

ענין תיתורא

ראשונים

צריכה שליחא אחרת כדי שתהא שתי וערב זה על גב זה כגשר על הנהר, וגשר בלשון ארמית תיתורא.

פסקי ריא"ז הל' תפילין

יא. הלכה למשה מסיני לעשות תיתור של תפילין כמין גשר, שעושה בעור ד' בתים על ידי דפוס, וחותרין את העור סביב הבתים ומשיירין ממנו מצד אחד עד שכופלין אותו מלמטה כדי להכניס רצועות התפילין באותו הכפל, והוא הנקרא מעבורת התפילין, ועוד חופין אותו הכפל על הבתים מלמטה, עד שתופרין העור שלמטה עם העור שלמעלה.

יב. ויש אומרים ש[ה]תיתור הוא בתפלה שליד שמשים על הטוטפת רצועה אחת, שתהא זו על גבי זו כמו שתי וערב, ודומה כגשר על הנהר. והרי כל אילו הלכה למשה מסיני בין התיתור, בין המעבורת, בין הריבוע כדרך שביארנו.

אורחות חיים חלק א הל' תפילין

וא"ר חנינא אמר רב תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני פירוש מושבן של בתים. ומעברתא נמי הלכה למשה מסיני פירוש זהו מקום שעוברין בו הרצועות. ופרש"י ז"ל שעושין מעור של בתים שכופלין בו הבתים ועושין ממנה תיתורא ומעברתא, וכן נמי כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' תפילין ה"ג) שמחזירים מקצת העור למטה ותופרין בו מד' פנותיו, ומניחין מן העור של מטה מקום שתכנס בו הרצועה כמו תוכר והיא הנקראת מעבורת, וכן נמי עושה בשל יד. ויש שעושין אותן מעור אחר.

האגודה מנחות פרק ג

תיתורא פירש גשר, והוא העור הנכפל תחת הבתים, ויש עושין אותו מעור הבתים עצמן מאריכין וכופלין עד למטה מן הבתים.

הזרוע ואומרים דהיינו מעברתא דתפילין, ולא נהירא לי דמעברתא דתפילין שייך בשל ראש ושל יד כמו התיתורא דתפילין, והסופרים נהגו כן לפי שהתפילין של יד גבוהין וקצרין ומשימין אותן תחת בגדיהם ומתנדנדין (תחת הבגדים) ונפסדין ומתקלקלים העבירו רצועה זו עליהם לחזקם ואין נפסלין בכך משום בית החיצון שאין רואה את האויר כדפרישית לעיל עכ"ל. [ע"ע בדברי חמודות שם (אות כ"ב) טעם אחר למנהג זה].

וטעם זה הובא גם בטור (סוף סי' ל"ב) ובב"י ובשאר הפוסקים, ומה"ט נמי לא הביא הטור והרמ"א למנהג זה גבי הילכתא דתיתורא ומעברתא בסעיף מ"ד דהוא מנהג בפנ"ע שלא יתקלקלו הבתים ואין לו שייכות עם דין תיתורא ומעברתא, ומן התימה על הגר"א שביאר באו"א מכל הפוסקים, וצ"ע טובא והי"ע.

⁶² צ"ע דבשל ראש הרי עושה רק מעור אחד וכל ענינה של אותה רצועה הוא "שלא תהא כטוטפת שאין לה אלא רצועה אחת" ואין נעשה גם לטוטפת את אותה רצועה. ואולי אין כוונתו שיעשה בשל ראש את אותה רצועה שמעל הבתים אלא שיעשה להם את התיתורא שתחת הבתים לכסות אותם, ובשל יד יעשה גם את אותה רצועה.

בכפל התחתון תחתיהן של בתים הפיות ומחבר הבתים בין אותם כפלים בתפר מרובע, כדתינא תפלין מרובעות הלכה למשה מסיני, ואמר רבא בתפרן ובאלכסוןן שיהיה לוכסון של ריבוע מכוון בתוספת ב' חומשין על הריבוע שארכן כרחבן, אבל מרובע שארכו יתר על רחבו אין האלכסון מכוון ואותו עור כפול שמו תיתורא, שמונח על פיות ד' בתים כגשר, ואותה תיתורא מרחבת לכל צד יותר על הבתים כרוחב גודל או פחות ומרובע עכ"ל.

ומורי הרב רבינו יהודה חסיד זצוק"ל כתב תיתורא, רצועה העליונה של תפלה של זרוע שלא תהא כטוטפת שאין [לה] אלא רצועה [אחת], אלא צריכה רצועה אחרת מורכבות זו על גב זו.

פסקי רי"ד מנחות לה.

אמר רב חננאל אמר רב תיתורא דתפילי הלכה למשה מסיני, פירוש תיתורא גשר, שלאחר שנתן האיגרות בבתים דרך הפה הרחב, שהבתים עשוין כעין בתי ידים, ומכניס האיגרות דרך הפה ונותן בבתי האצבעות, וחותר מג' הדפנות מכל אחת מעט, והרביעית נשאר ארוכה, וכופלו לאותו אורך, ומטילו על חודן שלג' דפנות, ותופר חודן שלג' דפנות על רחבו שלזה, והוא בית מושבן של תפילין, ונראה כעין דף שלגשר.

ויש מפרשין תיתורא רצועה עליונה של תפלה של זרוע, שלא תהא כטוטפת שאין לה אלא רצועה אחת, אלא צריכה רצועה אחרת, כדי שתהא שתי וערב זו על גבי זו כגשר על הנהר. ובעל נפש יקיים את שניהם⁶¹ ויעשה בין בשלראש⁶² בין בשליד.

ספר שבלי הלקט ענין תפילין

תיתורא דתפילין שליחא עילאה דתפילין דזרוע שלא תאמר תהא כטוטפות של ראש שאין לה אלא שליחא אחת, אלא

⁶¹ עיין רמ"א או"ח (סי' ל"ב סנ"ב) שכתב ז"ל "ונוהגים להעביר עור על הבית של יד לרוחב הזרוע, ויהיה רחבו כרוחב הבית (טור)", עכ"ל. ולכאורה הוא כשיטות דתיתורא היינו הרצועה שמעל תש"י, ומאידך המחבר שם (בסעיף מ"ד) פסק כשיטות דתיתורא היינו מושב הבתים, ולא השיג עליו הרמ"א, מה שנראה לכאורה דהרמ"א גם כן נקט לעיקר כשיטות דתיתורא היינו מושב הבתים אלא שבסעיף נ"ב הביא ל"מנהג" שחששו להחמיר כשיטות דתיתורא היינו הרצועה העוברת על תש"י.

וכן נראה שנקט הגר"א בביאורו שם שציין מקור למנהג זה של הרמ"א ז"ל "ונוהגים כו'. עתוס' שם א' ד"ה מעברתא. וי"מ כו' וכ"כ הגאונים" עכ"ל, והוא כמבואר דנהגו לחוש לשיטות שצריך ליתן רצועה על תש"י [עיי"ש בתוס' דאותן שיטות פירשו ד"מעברתא" היינו אותה רצועה].

אמנם כד מעיינת בכל דברי הפוסקים נראה מדבריהם דאין שייכות בין מנהגו של הרמ"א לדין תיתורא ומעברתא [עיין לבוש א"ר ועוד אחרונים], אלא מקורו של הרמ"א הוא הטור והרא"ש בהל"ק"ט (הל' תפילין סי' ז') [וכמו שמצויין ברמ"א], וז"ל הרא"ש וי"מ מעברתא היא רצועה קטנה שמעבירין למעלה על התפילין של יד, וכן נהגו האידנא, ובתיקון תפילין שלו ביאר הרא"ש את המנהג ז"ל "ונוהגו להעביר עור על הבית לרוחב

ספר האגור הל' תפילין סי' ס

תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני, כתב הרשב"א הוא העודף הנכפל למטה המכסה פי הבתים והוא בית מושבו של תפילין. משמע מתוך פירוש הקונטרס שהבתים והתיתורא הכל הוא מעור אחד ולא נוהגין כן, מספר אור זרוע. והר"ר יהודא חסיד פירש שהיא רצועה עליונה של תפירה⁶³ של זרוע.

רבינו ירוחם תולדות אדם וחזה נתיב יט ח"ד

[קע טור א – קעב טור ג]

תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני כך פשוט. פירוש תיתורא הוא עור הנכפל למטה לכסות פי הבתים שהוא בית מושב התפילין. ונראה מפרש"י שהתיתורא והבתים מעור אחד, ואין נוהגין כן, כי עור הבתים הוא דק, ולוקחין עור אחד⁶⁴ דק וכופלין אותו לשנים ועושין נקב מרובע וכופל

העליון ובו מכניסין הבתים והכופל התחתון מכסה פי הבתים...

והעור על הדפוס יניח ארוך מצד אחד ויכפלנו ע"פ הבתים ויתפרנו עם העור שנשאר מג' צדי הבתים עובר מכל צד והוא הנקרא תיתורא רחב כמין דף של גשר...

ויש שלוקחין עור אחר עב וחזק וכופלין אותו לשנים וחותרין בכפל העליון נקב מרובע כפי רבוע הבתים ומכניסין בו הבתים, והנשאר בעור הדק של הבתים מד' רוחות פושטין אותו הנה והנה בין הכפלים של העור העב ותופרין אותו עמהם, והוא הנקרא תיתורא ומאותו עור העב עושין גב המעברת, וטוב והגון לעשות כן כי מחמת שהוא עב וחזק מתקיים בית מושב התפילין ותפרן ורצוען...

ואחר שהכניסין בבתים יכפול את עור דפוס הבתים שהניח ארוך לצד העורף על פי הבתים, ויעשנו מרובע והוא הנקרא תיתורא, ומאותו העור בעצמו יעשה גם המעבר, ויחתוך המעברת מב' צדדין כדי שיהא ניכר רבוע התיתורא, והנשאר באמצע היא הנקרא מעברת' שמכניסין בו הרצועות. ויש שמביאין עור אחר חזק ועושין ממנו תיתורא כמו שביארתי למעלה.

⁶³ נראה דצריך לגרוס "תפילין".⁶⁴ נראה שצריך לגרוס "אחר" וכן בהמשך דבריו נראה שצריך לגרוס "עב" וכמו ה"ויש שלוקחין" שבהמשך דבריו.

ליקוט אזורונים ענין תיתורא

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן לב סעיף עז

קבלה ביד הגאונים לתפור י"ב תפירות כנגד י"ב שבטים ג' תפירות בכל צד וחוט התפירה יהיה סובב מב' רוחות בכל תפירה ותפירה ואם פחת מי"ב תפירות או הוסיף לא פסל וא"צ שתהיה התפירה בתוך הבית אלא סמוך לבית.

ומכל מקום צריך שיהיה עור הבית מתפשט ונכפל בין ב' הכפלים של התיתורא במקום התפירה כדי שתהיה התפירה גם בעור המתפשט מהבית (שהוא נחשב מגוף הבית) ונמצא גוף הבית תפור בתיתורא ואם לאו פסול שהרי הלכה למשה מסיני שתפילין יהיו תפורין והביתם הם הנקראים תפילין ולא התיתורא שמפני זה צריך לרבע גם גוף הביתם ולא די בריבוע התיתורא מפני שאמרו תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני והביתם הם הנקראים תפילין והתיתורא נקראת תיתורא של תפילין.

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן יד

ב"ה יום ג' תצוה תרס"ג לפ"ק. שלום וכ"ט לכבוד בן אחי המופלג החריף הבקי מו"ה יצחק מנחם נ"י בשעדליץ.

(א) דבר אשר מקרוב באו לשנות בתפילין של יד. שעד עתה המנהג הפשוט להיות היו"ד מונחת אצל התיתורא. ועתה באו לשנות לחתוך באופן שיהי' מונח על התיתורא סמוך אל הבית ממש. ומצאת להם טעם. היות שמצאת ברב בש"ע שלו [סי' ל"ב סעי' ע"ז] שהתיתורא אינה נקראת תפילין רק תיתורא של תפילין. ועל כן לא סגי ברבוע התיתורא לבד רק צריך לרבע גם גוף הבית. לפי זה יש לומר דגם כן לא סגי דהיו"ד של קשר תהא אצל התיתורא רק אצל הבית ממש. הנה דברי הרב אלו לא מצאתי להם מקור. ובציונים שציין עיינתי בכל המקומות ולא מצאתי זה. ואדרבה כיון שבגמרא [מנחות לה ע"א] לא נמצא רק רבוע של תפילין הלכה למשה מסיני. ומכל מקום צריך לרבע גם התיתורא. שגם זה בכלל הלכה למשה מסיני. וכן משמע בסה"ת [סי' ר"ט] להדיא. וגם הרב בעצמו כתב כן להדיא. משמע שגם התיתורא נקרא תפילין. וכן משמע מהא שגם התיתורא צריכה להיות מונחת מעיקר השער ולמעלה כמ"ש בספר ברכי יוסף והרב בש"ע (סימן כ"ז) ועיין בשע"ת שם:

(ב) אך גם לפי דברי הרב שהתיתורא לא נקרא תפילין. והרי יש ליזהר שלא יזוז יו"ד של קשר מהתפלה כמפורש בש"ע (סימן כ"ז סעיף ב'). מכל מקום כיון שמונח אצל התיתורא שהוא מין אחד עם הבית מין במינו אינו חוצץ. ואמנם כי המעיין ברמב"ן בכורות פ"ג יראה דעתו דמין במינו נהי דאינו חוצץ. הדין כאויר מפסיק. והיכי דבעינן נגיעה ממש אינו מועיל מין במינו. בתוס' בכורות (דף ט') אין דעתם כן. ובנידון דידן שגוף הסברא דתיתורא אינה נקראת תפילין אין לו יסוד. בפרט שעיקר הדין שלא תזוז אינו רק זהירות כנ"ל לשון הש"ע. פשוט שיש לסמוך על התוס'...

והי' בזה שלום דודך דו"ש והצלחתך הק' אברהם

אמר אביי מעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני

ספר המנהיג הל' תפילין [עמוד תרכה]

ואמר אביי מעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני. פירוש כפל העור המכסה את הבתים מאחור שהרצועה עוברת בו ליד ולראש.

ובשימושא רבא פירוש מעברתא מקום חריץ שבין בית לבית בשל ראש⁷⁰ דבעי למיעבד בין כל ביתא וביתא תרי (נמי) [גידין] מלעילא ועד לתתא ולהדקינהו שפיר כי היכי [דלא] (ד) ליתפרשו ואינון⁷¹ מעברתא.

ספר יראים סי' שצט [דפוס ישן – טז]

[ואמר אביי מעברתא דתפילין הל"מ], פירוש נקב שבתותירא שרצועות התפילין עוברת בו.

ספר מצוות גדול עשין סי' כב

אמר אביי מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני (לה.), פירש רבינו שלמה... ומעברתא היינו מאותו עור הנכפל למטה עושה בליטה כפולה חוץ לבתים שמכניס לתוכה הרצועות ומושכות אילך ואילך ועוברות דרך אותו חור כפול(ות) הנה והנה שאינן תפורות שם... ויש מפרשים (תד"ה מעברתא) מעברתא קרוי [זה] שיש שנותנין עור שני על בית של זרוע מצד זה לצד זה.

במסויים כשכתבן בעור אחד וסגי להו בהבדלה זו דמעברתא שקיימת בכל תפילין בעלמא, וצ"ע עוד בזה.

⁶⁹ וכ"כ המנהיג (הו"ד בסמוך) בשם השימושא רבא, והספה"ת (הו"ד להלן) והמרדכי בהלק"ט (הל' תפילין רמז תתקס"ט) בשם הרי"ף, והאור זרוע והאגור (הו"ד להלן) בשם ר' יהודה החסיד, ובעולת תמיד (סי' ל"ב סקנ"ז) כתב "ונראה לי דלכתחלה יש לחוש לדבריהם ויעשו התפילין העשויין ביושר לכולי עלמא", עכ"ל.

⁷⁰ הנה דברי המנהיג קרובים בזה לדברי הרי"ף מלוניל דענין מעברתא הוא ההבדלה בין הבתים, אלא דהרי"ף מלוניל נקט שצריך שיעביר חוט ומשיחה ממש ולמנהיג סגי ברווח בעלמא, ונראה דראייתו של המנהיג שלא לנקוט כרי"ף מלוניל הוא מהסוגיא דלעיל דנראה דאי"צ חו"מ רק בכתבן בעור אחד, [וכמו שהבאנו בהערה לעיל מינה בסמוך, אמנם עיין לעיל (שם) מש"כ ע"ד הרי"ף מלוניל (שם) ואכמ"ל].

אלא דהמשך דברי המנהיג "דבעי למיעבד בין כל ביתא וביתא תרי (נמי) [גידין] מלעילא ועד לתתא ולהדקינהו שפיר כי היכי [דלא] (ד) ליתפרשו" נראה דגם לשימושא רבא לא סגי ברווח בעלמא אלא צריך להעביר "תרי גידין" בין כל בית ובית וא"כ דברי המנהיג הם כדברי הרי"ף מלוניל ממש.

⁷¹ תוקן ע"פ ספה"ת (הו"ד להלן) שכתב כן בשם הרי"ף, והאור זרוע (הו"ד להלן) שהביא כפירוש השימושא רבא בשם ר' יהודה החסיד ומסיים "ואינון מעברתא".

ספר הערוך [ערך מעבר]

אמר אביי הא מעברתא דתפילי הלכה למשה מסיני. פירוש מעברתא דתפילי היא תיתורא⁶⁵, וכן גשריא נקראין מעברתא ונקראין תיתורא, בתפילין הוא מקום שמכניסין בו הרצועה ונקרא מעברתא דתפילין.

מחזור ויטרי סי' תקיב

מעברתא היינו מאותו עור הנכפל למטה עושה בליטה כפולה חוץ לבתים שמכניס בתוכה הרצועות ומושכות אילך ואילך עוברת.

ויש שקועים כל עור הארבע בתים למטה ולוקחין עור ממקום אחר וקודרין בו בראשו כעין ארובה, ומכניס שם הד' בתים, וראש השני כופל למטה לעשות תיתורא ומעברתא כמו שפי' לעיל. ויש מפרשים מעברתא קרוי [ש]יש⁶⁶ שנותנין עור שני על בית של זרוע מצד זה לצד זה⁶⁷.

ר' יהונתן מלוניל הל' תפילין [ז. מדפי הרי"ף]

האי מעברתא דתפילי, יש מפרש אותה התפירה ממזרח למערב כדאמרין (לד': ⁶⁸ ושויין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד⁶⁹).

⁶⁵ עיין בתוד"ה "מעברתא" מש"כ ע"ד ערוך אלו, ועיין לעיל (ענין תיתורא) שהארכנו בביאור שיטת הערוך.

⁶⁶ תוקן ע"פ הסמ"ג (הו"ד להלן).

⁶⁷ עיין לעיל (ענין תיתורא) ע"ד תשו' הגאונים והפסקי הרי"ד שהארכנו בשיטות דבין זה.

⁶⁸ הנה מדברי הרי"ף מלוניל מפורש דהא שאמרו בגמ' לעיל (לד': "ושויין שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד", אינו רק בכתבן בעור אחד אלא לעולם צריך ליתן חוט ומשיחה בין בית לבית, אמנם פשטות הסוגיא דלעיל אין משמע כן דרק בכתבן בעור אחד הוא שצריך ליתן חוט ומשיחה בין כל אחד ואחד.

והנה בר"י מלוניל (ו: מדפי הרי"ף) גופיה איתא התם "וצריך ליתן ריוח ביניהן בין בית ובית שיהיה אויר בין בית לבית שיוכלו להתרחב הרבה זו מזו, וחכמים אומרים אינו צריך כל כך אלא סגי בחוט או משיחה [בין] כל אחד ואחד כדמפרש ואזיל" עכ"ל, הנה גם מדבריו נראה דהא דבעינן חו"מ אינו אלא כלפי מה שהצריך רבי שם שיהא רווח ביניהם הצריכו חכמים חו"מ, וא"כ כל דבריהם אינו אלא שם שכתבן בעור אחד אבל בעלמא אין צריך.

ובהכרח צ"ל דמה שאמרו חכמים ד"סגי בחוט או משיחה בין כל אחד ואחד" הוא דזה גופא מה שבאו חכמים לחלוק על רבי שא"צ עוד הבדלה

ספר מצוות קטן מצוה קנג

ומעברתא נמי אמרין הלכה למשה מסיני, וזהו מקום שעוברין בו הרצועות, פירש רש"י שעושין אותו מעור של הבתים שכופלין אותו תחת הבתים ועושין ממנו מעברתא ותיטורא. ויש שעושין אותו מעור אחר. ויש מפרשים מעברתא עור שנותנין על בית של זרוע.

ספר התרומה הל' תפילין סי' רח

משפט תיתורא ומעברתא... אמר אביי מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני. פירש רבינו שלמה... והעור הכופל למטה עושה ממנו שם בליטה כפולה חוץ לבתים להכניס בו רצועה, ומושכת אילך ואילך מקצר ראש זה ומאריך ראש זה, ובליטה זו כפולה נקראת מעברתא על שם שהרצועה היא עוברת דרך אותה כפולות ויוצאת ונכנסת בו, וכן פירש בערוך בערך מעביר. ובערך תתר פירש קצת בעניין זה.

הרצועה התחתונה המכסה פיפות של הבתים קרוין תיתורא, והבליטה כפולה קרויה מעברתא...

ויש מעברתא בתפילין של יד טולה על הבית רצועה אחרת מצד זה לצד זה, ובהלכות גדולות של רב אלפס⁷² פירש כן תיתורא בתפילין של יד, ומעברתא לענין התפיר, וזה לשונו מעברתא שבין ראש לראש, ובעי למעבד בין כל חדא וחדא תרי גידי מלעילא עד לתתא, וליהדקיה שפיר היכי דלא הוו מיפרשי, ואנון מעברתא, ואם נפסקו כי שלש חוטין בתפירן פסולין... עכ"ל.

ספר העיטור שער א הל' תפילין [נח טור א]

ומעברתא של תפילין זו מעברתא של תפילין שמכניסין בה הרצועות בש"י ובש"ר.

פסקי רי"ד מנחות לה.

אמר אביי מעברתא דתפילי הלכה למשה מסיני. פירוש מעברתא התפילין שמכניסין בה את הרצועה בין שליד בין שלראש, והיא עור כפול ובתוכו חלל שמכניס שם הרצועה.

ספר אור זרוע חלק א הל' תפילין סי' תקסב

מעברתא של תפילין

אמר אביי מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני. פירוש רבינו אליקים זצ"ל אית דאמרי דהיינו נמי תיתורא דהוי כגשר דמקרי מעברתא⁷³. ואית דאמרי דהיינו אותה תפירה שתופר בה השפה לשום שם הרצועה⁷⁴.

ורבינו שמשון משנץ זצ"ל כתב מעברתא דתפילין הוא חור הנעשה מכפילת העור כשכופלו למטה לכסות פי הבתים ומכניסין בו הרצועות, ונקרא מעברתא ע"ש שצריך שלא יהיו הרצועות [קבועות]⁷⁵ אלא מעבירן ומושכן לכל צד שירצה ומאריך ראש זה ומקצר ראש זה.

[ובערוך ערך] **מעבר** פירש מעברתא היא תיתורא, וכן גשרים נקראים מעברתא ונקראים תיתורא, ובתפלה מקום הוא שמכניסין בו רצועה ונקראת מעברתא דתפילי.

ומורי ה"ר שמחה כתב אני סבור שטלאי טלוא על בית של יד ותפור למטה בתיתורא שלו כמין רצועה רחבה כמדת גגו של בית של תפלה של יד ועובר כל גובה של בית משני צדדין⁷⁶ ועל פני רוחב הגג, שאם לא נפרש כן לא מצינו אותו

שרצועת התפילין נכנסת בה כבר תפר עליה עור כדי שתהא קבועה הקציצה עם הרצועה עכ"ל, נראה דשפיר יכול לקבוע את הרצועות עם הבתים, וצ"ע דמדבריו בהל' תפילין (פ"ג הל"א) משמע שאין הרצועות קבועות בבתים וז"ל "שעושין להן מעברות מעור החפוי שתכנס בה הרצועה עד שתהא עוברת והולכת בתוך תובר שלה", עכ"ל, משמע שהרצועה עוברת והולכת ואינה קבועה בבתים, ואפשר דא"נ דכך הוא דינא דמעברתא שעושה מעברות לרצועה שתהא עוברת והולכת, אבל אינו לעיכובא אם קבען עם הבתים.

ויותר יש להעיר דמלבד הטור (סל"ב סמ"ד) שהזכיר ענין זה "שהרצועה עוברת בה מצד זה לצד זה", [וכן הב"י שם הביא לשון זה], לא מצאתי ענין זה מפורש בשו"ע והפוסקים, [וגם הטור והב"י הזכירו שכן הוא שהרצועות אינם קבועין בבתים בדרך אגב], וקשה מאחר שדין זה מפורש ברש"י ותוס' ומשמע כן גם מהרבה ראשונים היה להם לקבוע בזה הלכה ברורה שלא לקבוע הרצועות עם הבתים, וצ"ע.

⁷⁶ אפשר שמה שנקט כן בדווקא שמכסה מב' צדדין ולא מד' צדדין והוא כדי שלא יקשה דע"י אותה רצועה אין הבית רואה את האויר, וכישוב בתוס' בד"ה "מעברתא" על קושיא זו "כי הרצועה שנותנים על בית הזרוע אינו מכסה כל הבית אלא הבית עצמה מגולה ימין ושמאל א"כ הבית רואה שפיר את האויר לצד המעברתא ולצד שכנגדו עכ"ל, ודו"ק.

⁷² עיין במש"כ לעיל (ענין תיתורא) ע"ד ספה"א אלו.

⁷³ עיין במש"כ לעיל (ענין תיתורא) ע"ד העיטור שם בביאור דברי ר' אליקים כאן.

⁷⁴ וכן פירש רש"י בסוגיין ז"ל "מעברתא, כשנותן הרצועה של תפילין סביב אותו תיתורא יכפיל הקלף סביב הרצועה כעין שעושים לפי המכנסים" וכו', עכ"ל, הנה בדברי רש"י מבואר דהמעברתא אינה במקום הכפילות של התיתורא, אלא היה מיותר מהתיתורא עודף על הבתים סביב להם וכופל את העור המיותר להיות מעברתא לרצועות.

⁷⁵ הנה בדברי הר"ש משאנץ מבואר דבעינן שלא יקבע את הרצועות בבתים וכן הוא לשון רש"י בסוגיין בד"ה "מעברתא" ז"ל "שלא תהא הרצועה קבועה אלא כשהוא רוצה מושכה אילך ואילך ומאריך ראש זה ומקצר ראש זה ולשון מעברתא שמעבירה ומושכה לכל צד שירצה" עכ"ל, וכן הוא בתוס' בד"ה "מעברתא" ז"ל "ונקראת מעברתא על שם שצריך שלא יהיו הרצועות קבועות אלא מעבירן ומושכן לכל צד שירצה מאריך ראש זה ומקצר ראש זה", עכ"ל. וכ"ה ברא"ש בהלק"ט (הל' תפילין סי' ז'), וכן משמעות דברי הראשונים כאן עי"ה בדבריהם.

אמנם מלשון הרמב"ם בפיהמ"ש במקוואות (פ"י מ"ג) "ותפלה של ראש בזמן שהיא חוצה אם היתה חוצצת מלשון חציצה, כלומר שהיתה הלולאה

כפול ומכניס בו הרצועות, ונקרא מעברתא ע"ש שהרצועות עוברות בתוכה ומושכן מצד זה לצד זה.

ובערוך בערך מעבר פירש דמעברתא היא תיתורא ומעבירין בתוכה הרצועות ולא שיהיה דבר אחד מעברתא ותיתורא, אלא כיון שהן מחוברין יחד קרו להו מעברתא⁸⁰, ופירש כי הגשרים נקראין מעברת' ותיתורא.

וי"מ מעברתא הרצועה הקטנה שמעבירין למעלה על הבית של תפלין של יד, וכן נוהגין להעביר עליהן רצועה קטנה, ואפילו לפי הראשון זה שנוהגין לשים שם זו הרצועה הקטנה על התפלין אין לפסלו משום דאמרינן דכל שבית החיצון אינו רואה האויר פסולים וכדאמרינן בסנהדרין (פ.ט.), והכא כיון שהוא מכסה על הבית רצועה אחרת הנה אין בית החיצון רואה את האויר, אין קרוי אינו רואה את האויר אלא כשחבר בית אחר על הבית החיצון, אבל לא בשביל אותה רצועה שמכסין עליה. ועוד דלא אמרינן אינו רואה את האויר אלא דוקא בתפלין של ראש שיש בהן ד' בתים ושנה אחד מהבתים ממקומן אבל בתפלין של יד שהם בית אחד לא, וכן כתוב בתשובת הגאונים.

...ונהגו להעביר עור על הבית ולרוחב הזרוע ואומרינן דהיינו מעברתא בתפלין, ולא נהירא לי דמעברתא בתפלין שייך בשל ראש ושל יד כמו תיתורא בתפלין. והסופרים נהגו כן לפי שתפלין של יד גבוה וקצרה ומשימין אותה תחת הבגדים ומתנדנדין תחת הבגדים ונפרדים ומתקלקלים והעבירו

טלאי רמוז בתלמוד, עכ"ל. וסבורני שזהו מה שפירש מורי החסיד תיתורא⁷⁷.

ורבינו שמשון משנץ זצ"ל כתב שיש מפרשים כדברי מורי הרב רבינו שמחה, ואין נראה דאביי איירי דומיא דשי"ן שהוא בתפלה של ראש⁷⁸, והנותנה לאותה רצועה אם אין דינה להיות פוסלן דנמצא דאין בית רואה את האויר⁷⁹, כדאמר מאי שנא גוויאתא לבריתא דהך בעיא למחזי אוירא ולא קא חזיא.

ומורי הרב רבינו יהודה החסיד זצוק"ל כתב בשם הגאונים מעברתא מקום חריץ שבין כל בית ובית של ראש, ובעו למעבר (גב) [בין] כל חדא וחדא תרי גידי מלעילא עד לתתא ולהדקינהו שפיר כי היכי דלא ליתפרשו (אינון), [ואינון] מעברתא ואם נפסקו ג' חוטינן בתפרן פסולה.

ספר שבלי הלקט ענין תפלין

מעברתא דתפילי מעבורת של תפילין שמכניסין בו את הרצועה בין של ראש בין של יד.

רבינו ירוחם תולדות אדם וחווה ני"ט ח"ד ח"ה

[קע טור א ב קעב טור ג]

ועוד פשוט מעברתא כשכופלין אותו עור מהתיתורא חותך ממנו בצד השלם מב' צדין מעט ונשאר באמצע מעט והוא

הרצועה אבל בש"ר אם יעשה כן יפסול את הבתים כיון שאינם רואים את האויר.

והנה אי משום הא מצינו בתוס' בד"ה "מעברתא" שכתבו ג' ישובים דליכא חסרון דאינו רואה פני האויר, וב' מינייהו מיישיבים דגם בתש"ר אין חסרון בתליית העור, וכ"ה בספ"ה (הו"ד לעיל ענין תיתורא) וברא"ש בהלק"ט (הל' תפילין סי' ד'), ולעיל מינה הוכחנו מלשונו של ר' שמחה דס"ל כישוב האחרון בתוס', דכל שאינו מכסה את הבית רק מב' צדין שפיר קרינן ביה רואה את האויר, וזה מהני גם לתש"ר.

אלא דכל זה לא מהני לטענת ר' שמשון שמסמיכות הב' מימרות של אביי נראה דתרווייהו קאי על תש"ר, דבדברי ר' שמחה [וכ"ה בתוס' ושאר ראשונים] מפורש דאותה רצועה אין עושים אותה רק בתש"ר, וא"כ בתש"ר אין עושין רצועה זו, ואכתי קשה סמיכות ב' המימרות, האומנם דזה גופא צ"ע דמאחר שהכיסוי שע"י רצועה זו אין בה חסרון של אינו רואה פני האויר, קשה א"כ מהכ"ת לומר דהילכתא דמעברתא אינה אלא בתש"ר ולא בש"ר, וצ"ל דכך קיבלו שרצועה זו אינה אלא בתש"ר ולא בש"ר וכמו שהביא ר' שמחה [והרי"ף] שכך היה המנהג לכסות ע"י רצועה את התש"ר, רצ"ע.

[ובעיקר הנידון אי יש חסרון של אינו רואה פני האויר ע"י הרצועה ע"ע במרדכי (רמז תתקס"ט), ובדברי ר"י (הו"ד להלן), ע"ע בנוב"י או"ח (ח"א סי' א') שהאריך בענין].

⁸⁰ כ"ה בתוד"ה "מעברתא", והרא"ש בהלק"ט (הל' תפילין סי' ד').

⁷⁷ הוא המובא באו"ז (הו"ד לעיל ענין תיתורא) בשם "רבינו יהודה חסיד זצוק"ל כתב תיתורא, רצועה העליונה של תפלה של זרוע שלא תהא כטטפתא שאין [לה] אלא רצועה [אחת], אלא צריכה רצועה אחרת מורכבות זו על גב זו, עכ"ל. [ע"ע (שם) בדברי ספ"ה בשם ר' אלפס ובמשכ"ש ע"ד].

⁷⁸ עיין בתוד"ה "דשי"ן" ובשיטמ"ק (אות כ"ד) ובמרדכי בהלק"ט (רמז תתקטס) ובדברי הברכה⁷⁹ והצ"ק שם (הובאו על הגליון) שהגיהו את דברי התוס' וכדבריהם כ"ה במרדכי הנ"ל, והנה כל דבריהם אינו אלא ליישב מה שיש מקום לדקדק ע"ד ר' שמחה דאביי "תפילין" סתמא קאמר דמשמע שבין תש"י ובין תש"ר, ועל זה דחו התוס' שאין זו טענה שהרי אביי נקט כהאי לישנא "תפילין" בסתמא הגם שהוא רק בתש"ר, הא קמן דאין זו טענה מה שנוקט לשון ד"תפילין" סתם ואינו כולל ב' התפילין, אבל ר' שמשון טענה אחרת עמו דעד כמה שהמימרא של אביי שבסמוך גבי "שי"ן" קאי אתש"ר א"כ גם מימרא קמייתא דאביי קאי על תש"ר.

ועוררני בזה ידידי הר"ר מרדכי שליט"א דמדברי ר' שמשון כאן נראה מהלך אחר בדברי התוס', והוא דלעולם כדברי הברכה⁷⁹ והצ"ק דב' הדיבורים בתוס' דיבור אחד הוא, אלא דנראה להגיה באו"א מהגהתם בדברי התוס' והוא "ואין נראה דאביי איירי דומיא דשי"ן", וכוונתם להקשות על מה שהביאו בשם ה"ויש מפרשים" בדיבור בראשון דמימרא דאביי מעברתא הללמ"ס היינו הרצועה הקטנה שמעבירין למעלה על בית תפילין של יד, ד"אין נראה דאביי איירי דומיא דשי"ן שהוא בתפלה של ראש" וכו', וכטענת הר"ש משאנץ כאן, ודו"ק, ודפח"ח.

⁷⁹ לכאורה כוונתו בזה לדחות שלא תאמר דא"נ גם בתש"ר יעשה רצועה זו ע"ג הבתים דאי אפשר לומר כן דרק בתש"י יכול לכסות את הבתים ע"י

ליקוֹט

ענין מעברתא

ראשונים

האגודה מנחות פרק ג

רצועה זו עליהן לחזקן⁸¹, ואינן נפסלין בכך משום בית החיצון שאינו רואה האויר כדפרשית לעיל.

ועושה תיתורא ומעברתא מעור הבית או מעור אחר כדרך שעושה לתפלין של ראש מרובעות בתפרן ואלכסונן ובמנין התפירות ומכניס הרצועה במעברתא.

אורחות חיים חלק א הל' תפילין

ומעברתא נמי הלכה למשה מסיני פירוש זהו מקום שעוברין בו הרצועות, ופרש"י ז"ל שעושין מעור של בתים שכופלין בו הבתים ועושין ממנה תיתורא ומעברתא, וכן נמי כתב הרמב"ם ז"ל שמחזירים מקצת העור למטה ותופרין בו מד' פנותיו ומניחין מן העור של מטה מקום שתכנס בו הרצועה כמו תובר, והיא הנקראת מעבורת, וכן נמי עושה בשל יד. ויש שעושין אותן מעור אחר. וי"א מעבורת עור שנותנין על עור שבזרוע.

פסקי ריא"ז הל' תפילין

יא. הלכה למשה מסיני לעשות תיתור שלתפילין כמין גשר, שעושה בעור ד' בתים על ידי דפוס, וחותכין את העור סביב הבתים ומשיירין ממנו מצד אחד עד שכופלין אותו מלמטה כדי להכניס רצועות התפילין באותו הכפל, והוא הנקרא מעבורת התפילין.

ספר האגור הל' תפילין סי' עא

מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני, פירש הרשב"א דהוא חור הנעשה מכפילת העור שכופלים למטה לכסות פי הבתים ומכניסים בו רצועות.

ור' שמחה פירש שהוא הטליא שעל בית היד ותפור למטה בתיתורא כמו רצועה רחבה כמדת גג של בית היד ועובר כל גובה הבית משני צדדין, ובאור זרוע כתב הרצועה ההיא צריך שתעבור על רוחב הבית לרוחב הזרוע ולא לאורך הזרוע⁸². וכ"כ רבינו שמחה והרוקח וכן בא"ז.

והר' יהודה חסיד אומר בשם הגאון מעברתא מקום חריץ שבין כל בית ובית של ראש ובעי למעבד בין כל חדא וחדא תרי גידי מלעילא עד לתתא ולהדקיניה שפיר כי היכי דליתפרשו אינון מעברתא, ואם נפסקו ג' חוטין בתפירה פסולה, מספר א"ז. והר"ר שמחה כתב אם החריצין נכרין א"צ להעביר חוט בין הבתים... ורוב כותבי תפילין נוהגים להמשיך חוטין בין כל בית ובית ומעבירין החוטין בקרקע התפילין כפי הפירוש לעיל.

מדברי ר' שמחה, או דודאי אינו עושה את הרצועה רק לב' רוחות ובא לומר את האופן של הרצועה אם ממזרח למערב או מימין לשמאל, ועיין לעיל (ענין תיתורא) מש"כ שם ע"ד הר"י מלוניל בענין זה.

⁸¹ וכ"כ הרא"ש בהלק"ט בתיקון תפילין שלו, והביאו הטור או"ח (סל"ב סמ"ד), והרמ"א שם (סנ"ב), [ע"ע לעיל (ענין תיתורא) ע"ד תשו' הגאונים והפסקי הרי"ד שהארכנו בזה].

⁸² איני יודע אם בא לאפוקי שלא יעשה את אותה רצועה גם לאורך הבית ועיקרו לומר שלא יכסה אותו מד' רוחות, וכן דייקנו לעיל מינה (באו"ז)

תורה כשמי תורות חס ושלום עכ"ל (יא): וכתב מהר"י אבובז ז"ל שאע"פ שפרשת קדש אין ניכר שהיא פתוחה לפי שאין כתוב קודם לה דבר צריך דאפשר לתקוני מתקנים ופרשת קדש מקרא פתוחה לפי שהיא התחלת התפילין ואין קודם לה דבר וכן כתב מהר"י ו' חצי ז"ל שמלא בקרית ספר לה"ר מנחם לבית מאיר (מאמר ג ח"א ד"ה ולא) שהפרשיות שצראשי חמשה ספרים שנתורה אין מקום לכללם לא בפסוקים ולא בספירות

לפי שהם תחלת ספר ע"כ וכן יש לדקדק מדשתק הרמב"ם מלכרס (ס"ה ד') והתחיל יהי רקיע פתוחה וכן צוהלה שמות התחיל מויקס מלך חדש וכן צאחר ספרים לא זכר הפרשיות הראשונות וכן צדון שלנו כיון שהתחלת התפילין מפרשת קדש אין צורך לעשות זה סימן אחר לפתיחתה רק שיתחיל לכתוב צראש שיטה ראשונה של עמוד ראשון וגלוי ידוע לכל שהיא פתוחה כיון דבין להרמב"ם בין להר"ש תחלת שיטה הוא סימן פתוחה וראוי ליזהר בקיום פרשת קדש ובקיום פרשת והיה כי יציאך שמהיה כל אחת מהם צאמצע שיטה (ופתוחות) [ופתוחות] והיה כי יציאך יהיה נודע משני תנאים האחד כי מימים ימימה סוף קדש יהיה צאמצע שיטה רצוני לומר שיצא חלק כדי תשע אותיות השני שיתחיל והיה כי יציאך צראש שיטה ראשונה של עמוד שני וכן סוף פרשת והיה כי יציאך צאמצע שיטה ופרשת שמע צראש שיטה ראשונה של עמוד ראשונה של עמוד שלישי הנה נמצא מזה דרך ישרה לעשות סימן פתוחה בכל אחת משלש פרשיות הראשונות והוא שיהא אצבע דהרמב"ם והר"ש אמנם לעשות פרשת והיה אם שמוע סתומה אצבע דתרווייהו הוא נמנע מפני שכיון שאינו יכול לכתוב בעמוד אחד סוף שמע והתחלת והיה אם שמוע אם כן לדעת הרמב"ם הוא הכרח שיתחיל והיה אם שמוע מאמצע שיטה ולדעת הר"ש זה צורך פתוחה וצורך לדעתו שבעמוד והיה אם שמוע יניח [שיטה] אחת חלק בתחלת העמוד ואח"כ בשיטה שניה לא יתחיל צראש שיטה והיה אם שמוע והמנהג היותר מרווח שראוי לנהוג ללכת שרוב הגלויות נהגו כמותו דבדר זה להתחיל פרשת והיה אם שמוע צאמצע שיטה ראשונה של עמוד אחרון כי זה צורך סתומה לדעת הרמב"ם ועל כל פנים צריך ליזהר כשיסיים וצאצריך שהוא סוף פרשת שמע שלא יעשה כמו צסוף שני הפרשיות הקודמות שמסיים בהן צאמצע שיטה כדי להורות על פתוחות הפרשיות הסמוכות להן אבל וצאצריך צססוף שמע יהיה צסוף השיטה ממש להורות על סתומת פרשת והיה אם שמוע וכתב עוד שאע"פ שלדעת הר"ש זו היא צורת פתוחה אין לחוש מפני כך לעשות שני זוגי תפילין דכל כהאי גוונא סמכין על צעל העיטור (הל' תפילין ח"ב טו ע"ג) שכתב שכל ארבע פרשיות שבתפילין יעשה פתוחות (יב): **כתוב** בהגהת סמ"ק (סי' קנ"א אות ו) בשם רבינו יחיאל דבשל ראש שהם ארבעה קלפים אין להקפיד בדרך כתיבתן מיהו נהגו ג"כ להקפיד כותבי תפילין עכ"ל וכתבו האגור (סי' נט) וכן כתוב בכל זו (סי' נא) בשם ה"ר פרץ וכן כתוב בספר ארחות חיים (סי' כו) וכתב מהר"י אבובז ז"ל שהטעם שמחלקים [בין] של ראש לשל יד זה הוא מפני שמאחר דשל ראש הם צאצרה קלפים אין ניכר בהם אם הם פתוחות או סתומות ע"כ ואינו יודע מה ענין היכר פתוחות וסתומות לענין כתיבה כסדרן ולענין דינו של רבינו יחיאל דבר תימה הוא צעני דכיון דמניח צמילתא (ס"פ נא) כתבן שלא כסדרן יגנוז הא נמי שלא כסדרן הוא וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שלא חילקו בין של ראש לשל יד צכך וצדיא כתב רבינו צסימן ל"ד גם לר"ת צריך לכתבן כסדר שהם כתובים בתורה שהוא קדש והיה כי יציאך וכו' וכן כתבו המוסקפות (מנחות לד: ד"ה והקורא) והר"ש (הל' תפילין סי' ד) והמרדכי (הל' תפילין י ע"ד) וסמ"ג (עשין כד קד ע"ד) והתרומה ז"ל (סי' רז) וכן הלכה:

ל' ויעשה ארבעה בתים מעור אחד. צפרק הקומץ (דף ל"ד): ומשמע דוקא מעור אחד שלם שאין צו תפירה דלא כנראה מספר התרומה דאף בתפירות תפורין יחד חשיב עור אחד דליתא וכן נוהגין בכל גבולי ישראל: **וב"ש מעור בהמה חיה ועוף שהורים.** צפרק צמה מדליקין (דף כ"ח): מני רב יוסף לא הוכשרו צמלאת שמים אלא עור צהמה טהורה צלצד ואסיקנא לא נצרכא אלא דאפילו לרצועות ומכל שכן לצמים כיון דאית צהו ש"ן וקרא אמר למען תהיה תורת יי צפין מן המותר צפין: **וב"ש אפילו מנבלה וטרפה ש"הן.** צפרק שמונה שרצים (דף ק"ח):

כב וב"ש והרמב"ם כתב שאין צריך עיבוד לשמן וא"א אחד. צפרק הקומץ (דף ל"ד): ומשמע דוקא מעור אחד שלם שאין צו תפירה דלא כנראה מספר התרומה דאף בתפירות תפורין יחד חשיב עור אחד דליתא וכן נוהגין בכל גבולי ישראל: **וב"ש מעור בהמה חיה ועוף שהורים.** צפרק צמה מדליקין (דף כ"ח): מני רב יוסף לא הוכשרו צמלאת שמים אלא עור צהמה טהורה צלצד ואסיקנא לא נצרכא אלא דאפילו לרצועות ומכל שכן לצמים כיון דאית צהו ש"ן וקרא אמר למען תהיה תורת יי צפין מן המותר צפין: **וב"ש אפילו מנבלה וטרפה ש"הן.** צפרק שמונה שרצים (דף ק"ח):

כב וב"ש והרמב"ם כתב שאין צריך עיבוד לשמן וא"א אחד. צפרק הקומץ (דף ל"ד): ומשמע דוקא מעור אחד שלם שאין צו תפירה דלא כנראה מספר התרומה דאף בתפירות תפורין יחד חשיב עור אחד דליתא וכן נוהגין בכל גבולי ישראל: **וב"ש מעור בהמה חיה ועוף שהורים.** צפרק צמה מדליקין (דף כ"ח): מני רב יוסף לא הוכשרו צמלאת שמים אלא עור צהמה טהורה צלצד ואסיקנא לא נצרכא אלא דאפילו לרצועות ומכל שכן לצמים כיון דאית צהו ש"ן וקרא אמר למען תהיה תורת יי צפין מן המותר צפין: **וב"ש אפילו מנבלה וטרפה ש"הן.** צפרק שמונה שרצים (דף ק"ח):

ל' ויעשה ארבעה בתים מעור אחד. צפרק הקומץ (דף ל"ד): ומשמע דוקא מעור אחד שלם שאין צו תפירה דלא כנראה מספר התרומה דאף בתפירות תפורין יחד חשיב עור אחד דליתא וכן נוהגין בכל גבולי ישראל: **וב"ש מעור בהמה חיה ועוף שהורים.** צפרק צמה מדליקין (דף כ"ח): מני רב יוסף לא הוכשרו צמלאת שמים אלא עור צהמה טהורה צלצד ואסיקנא לא נצרכא אלא דאפילו לרצועות ומכל שכן לצמים כיון דאית צהו ש"ן וקרא אמר למען תהיה תורת יי צפין מן המותר צפין: **וב"ש אפילו מנבלה וטרפה ש"הן.** צפרק שמונה שרצים (דף ק"ח):

דרכי משה

שיסיד לעשות בתפילין שתי פרשיות סתומות אחד אצל בחדש האביב ואחד אצל ויהי כי הקשה וכן הרמב"ם לא מנה בהלכות ס"ת בתיקון פרשיות הפתוחות והסתומות שיהיו אלו הפרשיות סתומות ולכן אין להפסיק: (יב) וכבר כתבתי למעלה בשם ארחות חיים להכשיר:

פרישה

כותבין על ארבע עורות ומניחן צאצרה צמים בעור אחד ופירשו המפרשים כלומר שיהיו הארבעה צמים מחוברים יחד מעור אחד: (לו) **מעור בהמה חיה וכו'.** כבר כתבתי לעיל שכן אמרו צפרק צמה מדליקין: **וב"ש או מנבלה וטרפה וכו'.** כך אמרו צפרק שמונה שרצים: (לו) **והרמב"ם כתב שאין**

הגהות והערות

כח בכתב דפוסים קדמונים ובטור עם ב"י דפו"ר הגירסא או מנבלה וטרפה שלהן וכן הנוסח בב"י ובפרישה. וכתב בחדושי ובאורי מהרש"ל לטור שצ"ל אפילו מנבלה וטרפה שלהן:

הרא"ש כתב שצריך עיבוד לשמן. עיין צ"י טעם פלוגמיהו וכמו עוד דנקטין כהרא"ש דלא כהרמב"ם אם לא דלא אפשר למנוח מעובד לשמה יש לו לסמוך על הרמב"ם ולא להתבטל ממנו תפילין וכן פסק בשלחן ערוך (פ"ו) ^ומיהו נראה לפע"ד להניחן בלא זרקה וכשימנא אחר כך עור מעובד לשמה יגנוז הנמים העשויין מעור שאינו מעובד לשמה וימקן לו נמים מעור מעובד לשמה:

כג ור"ש רבינו וכתב ספר התרומה ^ושיובל לעשותן מקלף ^ושגם הוא נקרא עור. ^ואע"ג דחשוב כבשר לענין טומאה: ^וא"מ (מ) ויהיו

פירוש מדמניא בפרק הקומץ (דף ל"ד:) יכתסם בחרב עורות אלמא דהקלף שכותבין עליו תפילין נקרא בשם עור: ^וור"ש ובעור שצ"י וכו'. כלומר לא מביעא קלף דאינו חשוב בשר אלא אפילו עור שליל אע"ג דחשוב כבשר לענין טומאה אפילו הכי כשר כיון שנקרא בשם עור ועוד דלא גרע מעור עוף דכשר אע"ג דחשוב בשר ואם לא היה הקלף נקרא בשם עור לא היה כשר אע"ג דלא חשוב כבשר מכל מקום ג"כ לא נקרא בשם עור ואין עור צעין לכך היה צריך להביא ראיה דקלף נקרא בשם עור:

בד ויהיו מרובעין וכו'. בפרק הקומץ (דף ל"ה) תניא תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני אמר רב פפא בתפרין ובאלכסון ופירש רש"י בתפירתן ישמור את ריבוען שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי שלא יכוונו ויקצר רחבו ובאלכסון שיהא ריבוען מכון ארכו כרחבו כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים כל אמתא צריבעא וכו' (כלומר כזה ל') דשתי האלכסונין שיש בחרסם ולא יהא ארכו יתר על רחבו שאפילו יש להן זווית פסולין (כלומר כזה ל') דאף על פי דנכחי הו' נמי ארכו כרחבו מכל מקום אין שני האלכסונין שיש אלא אחד ארוך ואחד קצר:

צ"מ (א) ויהיו מרובעין. בפרק הקומץ (ל"ה) תניא תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני אמר רב פפא בתפרין ובאלכסון ופירש רש"י ובאלכסון שיהא ריבוען מכון ארכו כרחבו כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים (עירובין מ.) כל אמתא צריבעא אמתא ותרי חומשי באלכסונה ולא יהא ארכו יתר על רחבו שאפילו יש להם זווית פסולין וכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה תפילין) יש שאינם מרבעים אלא מקום מושבם ושמה צריך הנמים מרובעים של ראש כשארבעתם דבוקים וכן צ"ל ודברי הרמב"ם מבואר בפרק ג' (ה"ב) שהנמים צריך שיהיו מרובעים שכתב במעשה התפילין לוקח עץ מרובע ארכו כרחבו כגבשו כטן ואם היה גבשו יותר על רחבו או פחות ממנו אין צדק כלום ואין מקפידין אלא על ארכו שיהא כרחבו (טו). והרא"ש (ה"ב תפילין פ"ג ה"ב) משמע דלמצוה מן המובחר גם גובה הבתים יהיה כארכן ולא של יד יהא מרובע וגם למטה צ"ל מושבן יהא מרובע וכן נראה מדברי רש"י (ל"ה) ד"ה תפילין וצ"מ (שם) וכן כתב בספר התרומה

דרכי משה

(יג) וב"ב במדרכי הלכות קטנות דף (צ"ו ע"ב) (י.) וכתב שגם הרצועות יכול לעשות מקלף רק שישחירם דהשחרת הרצועות הלכה למשה מסיני עכ"ל: (יד) ובפרק שמנה שרצים איבעיא לן אי כותבין אעור דג ולא איפשיטא ונקטין לחומר: (יד*) וכן הוא בהגהות מיימון פ"ג דתפילין (אות כ): (טו) ובדברי הרמב"ם (תפילין פ"ג ה"ב) משמע דלמצוה מן המובחר גם גובה הבתים יהיה כארכן ולא ראיתי נוהגין כן:

פרישה

צריך עיבוד לשמן. זה לשון הרמב"ם בפרק ג' דתפילין (ה"ו) העור שמחפין בו התפילין ושעושים ממנו רצועה הוא עור של בהמה חיה וכו' ועור הרצועה צריך עיבוד לשמן אבל בעור שמחפין אין צריך עיבוד כלל אפילו עשהו מזה כשר (פירוש דלא מליח ולא קמח ולא עפין נקרא כן) עכ"ל ומאז שמה שכתב רבינו בשמו אין צריך עיבוד לשמן לאו דייקא קאמר ליה דהרי להרמב"ם אין צריך עיבוד כלל אלא אם היה צריך עיבוד ודאי שהיה צריך גם כן עיבוד לשמן כמו ברצועות דסבירא ליה להרמב"ם דעיי עיבוד לשמן והטעם כמו שכתב צ"י דכיון דקפידא בהו שיהיו מעור טהורות הוא הדין דעיי עיבוד לשמן אבל עור של נמים מתעבד ודאי שאינו צריך עיבוד כלל אף על פי דעיי טהורות דכל שאינו מעובד חזק יותר לחיפוי וק"ל ועיין לקמן סימן ל"ג: (ל"ה) וא"א ז"ל כתב שצריך עיבוד לשמן. בהלכות תפילין ה"א הרי"ת דת"ר יסין והב או שטלה עליה עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשרות ואף על פי שלא עבדו לשמן רש"ג

הגהות והערות

כטן ברמב"ם הנוסח "וכגהו": לן בדפוס"ר ב"ח אין ציור אבל כונתו לציור הפרישה שבהגהות והערות אות לר: לא בדפוס"ר ב"ח אין ציור אבל כונתו לציור הפרישה שבהגהות והערות אות לה:

(ס"ו רז) וצמ"ג (שם קה.) וכתבו שאין ראיה גמורה מתוך ההלכה שיטתך שיהיו מרובעין כשהן ארבעתן יחד מכל מקום מוכיח צימושא רצא שהן מרובעות דקאמר מייחתי אע"פ טבא תרתי אלצעי על תרתי אלצעי אבל צבית אחד לצדו אינו צריך ריבוע וגם צבוצה הצמים אין קפידא צריבוע וכן תפילין של יד יש להם דין זה וצריך ריבוע צמפירה וכן בעור התימורה וכן צגוף רוחב הצית צראשו עכ"ל וכתבנו הגהות מיימון צפרק ג' (דפוס קושטא ה"ג) וזה לשון

המרדכי (הל' תפילין יא ע"ג) תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני לכאורה משמע דקאי אגוף הצמים צין אשל יד צין אשל ראש לאפוקי מאותם שעושים של יד צדפוס עגול מלמעלה רק שמרבעים התימורה מלמטה ואדרבה על כרחך הצרייחא מיידי צגוף הצמים שהם עיקר התפילין ומתוך הלכות גדולות דרי"ף [ב] משמע דשל יד אינה לגמרי מרובעת דלרובן מצי אלצע אמה ורחבן כרוחב אלצע ומשמע דהא קרי ריבוע שיש להם זווית ואין נראה אלא לגמרי מרובעין כיון דלא אשכחן צהדיא [ורבינו] הלכה למשה מסיני אין להקל בדבר אלא על פי ראיה ברורה עכ"ל: **מצאתי** תשובה אשכנזית (תשו' מהר"ם מרומנוב) דפוס פראג ס' סח) אע"ג דגבי ציית קיימא לן שאם ניתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר כשיעור מן הקרן כשר דהיינו דוקא ציית דכתיב ועשו להם ציית כלומר בשעת עשייה דוקא קפיד קרא אצל תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני וכל שעתא צעינן שיהיו מרובעות עכ"ל (טז):

ו **ושחורים** ואם עשאן מצבע אחר כשרים. צפרק הקומץ (שם) אהא דאמרין רצועות שחורות הלכה למשה מסיני כתבו התוספות (ד"ה רצועות) יש עושים צמים של תפילין מעור לכן דלא נאמר שחורות אלא ברצועות וכן כתב האגור (ס' נג) צס הרשב"א וכן כתב הרא"ש (שם ס' ה) וכתב עוד מכל מקום נוי תפילין הוא שיהיה הכל שחור וצפפר התרומה (ס' רז) רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ושמא גם כן עור הצמים צריך להיות שחור והמרדכי (שם י:) כתב שדקדק ר"י מהגמרא שהקנינה צעינן שחור כמו הרצועות (יז): **ו** **יהיה** החריץ ניכר בין בית לבית. צפרק הקומץ (שם) אמר אבי צריך שיגיע חריץ למקום החפר רצ דימי אמר כיון דמינכר רש"י דצריך מו לא צריך ופירש רש"י וצריך שיגיע חריץ צצין צית לצית עד מקום החפר למטה כלומר עד צית מושבו דהיינו תימורה והרא"ש (שם ס' ה) כתב שיש מפרשים שחריץ של ש"ן דהיינו חודה של ש"ן למטה יגיע עד איחוי החפר וכפירוש זה נראה ונהגו כשני הפירושים להגיע חריץ הש"ן וחריץ הצללת הצמים עד התפירה לחומרא כאבי ודלא כרצ דימי עכ"ל וכתב הרמב"ם (שם פ"ג ה"א) שאם לא היה החריץ מגיע למקום החפר כשר והוא שיהא ניכר החריץ כדי שיהיו ארבעה ראשים נראים לכל וטעמו מדמינא צהקומץ (לד:) ואם אין חריץ ניכר פסולות משמע דכל שהוא ניכר כשר בכל גווני וא"כ כי אמר אבי

צריך שיגיע חריץ למקום החפר למנוה אמר כן ולא לעכז ואע"פ שהמרדכי (שם יא ע"ג) נסתפק צזה הרמב"ם פשיטא ליה:

ו **כה** יעשה יקח דפוס של עץ וכו' עד ועושה תיתורא ומעברתא בדרך שעשה בשל ראש. הכל הוא לשון הרא"ש נסדר תיקון תפילין:

דרכי משה

(טז) כתוב בברוך שאמר (עמ' קסח והגה ס"ק קט) בשם הרוקח ארבעה בתים צריך להיות בגודל אחד ולא יעשה הבית של שמע קטן מהאחרים: (יז) ואני לא ראיתי מימי רק בצבע שחור לג] ומצאתי כתוב דאם השחיר הנכרי עור הבתים כשר דהא אין שחרותו מעכב אבל עדיף טפי בישראל עכ"ל:

פרישה

צעינן שיהיו מרובעות: (מא) ויהיה החריץ ניכר וכו'. צפרק הקומץ אמר אבי צריך שיגיע חריץ למקום החפר רצ דימי אמר כיון דמינכר מו לא צריך ופירש רש"י וצריך שיגיע חריץ צצין צית לצית עד מקום החפר למטה כלומר עד צית מושבו דהיינו תימורה וכתב הרא"ש ויש אומרים שחריץ של ש"ן דהיינו חודה של ש"ן יגיע למטה עד איחוי החפר וכפירוש זה נראה עיקר ונהגו כשני הפירושים להגיע חריץ הש"ן וחריץ הצללת הצמים עד התפירה לחומרא כאבי ולא כרצ דימי עכ"ל וכן דעת רבינו שכתב צמון כדי שיגיע חריץ וכו' למקום החפר:

הגהות והערות

[ב] נראה שהקדמונים קראו להלכות קטנות של הרי"ף "הלכות גדולות דרי"ף" וכן תמצא לקמן בב"י (לח. דבור ראשון) "ובה"ג של רב אלפס". אלא שבריי"ף לפנינו לא כתוב דבר זה והב"י עצמו לקמן הביא מבעל העיטור שהרי"ף לא קבע בהלכותיו דברי שמואל רבה שכתב כן: [ג] בד"מ הארוך שבדפוס הגירסא ומכל מקום אם השחיר, ולא כתוב בסופו עכ"ל, אולם בד"מ כת"י הנוסח כבד"מ הקצר וצ"ע:

פסולה ליכא כמדומה לי וכו' עכ"ל ולא נהירא דא"כ צריך לומר דרב דימי פליג דאפילו למנה לא צריך ולישנא דלא צריך דקאמר רב דימי הכא לא משמע אלא כאידך לא צריך למידקיה דקאמר בתר הכי אהא דקאמר אביי האי קילפא צריך למידקיה וקאמר רב דימי לא צריך דהיינו לומר דאילו מעכב דאילו למנה פשיטא כל מאי דאפשר למיחוי כתיבה תמה טפי מנה מן המוצר איכא והתם נמי הלכה כרב דימי כדלעיל בסימן זה עסקי' וכן נמי הלכה כרב דימי וזהו שכתב רבינו ויהיה החרץ ניכר בין בית לבית אלמא דסובר דהלכה כרב דימי דלא

צדיק מדינא אלא שיהא ניכר החרץ ואחר כך כתב דלכתחלה יעשה צעומק עד שיגיע למקום התפר דראוי להחמיר כאביי לכתחלה וכן כתב המרדכי בהלכות תפילין (י"א ע"ג) וזה לשונו אומר רבינו אלחנן דהלכה כהני תרי מילי כרב דימי להקל ולפירוש הקונטרס משמע כן לעיל מן הדין דקתני אם אין חריץ ניכר פסולה הא ניכר כשר והיינו כרב דימי ומיהו מסיק שם דראוי להחמיר לכתחלה כאביי וכמו שכתב הרמב"ם והרא"ש ורבינו וכן פסק בשלחן ערוך (ס"ח):

בז ואין שיעור מפורש בתלמוד וכו'. פירוש אנצעים על אנצעים צריך על כל פנים ולא פחות דהא בפרק כמה אשה (סוף דף ס"ג) אמרו ה"ל רחב שתי אנצעות והוא מונח במקום תפילין מתחלת השער הסמוך לפדחת ואמרין בריש ערכין (ג:) שערו היה נראה בין צ"ל למנפת ששם היה מניח תפילין השתא ליכא למימר דשיעור רוחב תפילין וארכן אינו אלא אנצע דא"כ כיון שהצ"ח היה רוחב שתי אנצעות וצ"ל צ"ל למנפת היה מניח תפילין א"כ בעל כרחך דאיכא בראש מקום להניח שלש תפילין ולמה אמרו מקום יש בראש להניח שתי תפילין ועוד למה אמרו בפרק המוצא תפילין שאין להציאן אלא זוג זוג או שנים שנים לר"ג ולא שלשה שלשה גם אי אפשר לומר דשיעור רוחב תפילין וארכן הוא אנצע וחצי דא"כ כיון שרוחב הצ"ח שתי אנצעות לא נשאר בראש אלא אנצע אחד והיאך היה הכהן מניח שם התפילין שהן רוחב אנצע וחצי אנצע אלא בעל כרחך צריך לומר דשיעור תפילין אינו פחות מאנצעים על אנצעים לפי זה המקום שבראש להניח בו שתי תפילין הוא רחב ארבע אנצעות והצ"ח שהיה מונח במקום תפילין הוא רוחב שתי אנצעות א"כ נשאר עוד שתי אנצעות בין צ"ל למנפת ששם היה הכהן מניח תפילין ומיהו יכול להיות שרוחב תפילין הוא יותר מאנצעים אלא דבשימושא רבא לא בא אלא להוכיח דאילו פחות מאנצעים על אנצעים ומיהו קשה דלמא שיעורן אינו אלא אנצע וחצי ובראש איכא מקום להניח שתי תפילין ומחנה דהיינו שלש אנצעות ושלש רבעי אנצע והצ"ח היה

רחב שתי אנצעות נשאר עוד שתי אנצעות פחות רבע אנצע ששם להניח שתי תפילין אף על גב דאיכא קצת יותר אפילו הכי כיון דליכא מקום להניח שלשה תפילין לא הוצרכו לומר אלא שתי תפילין ומהאי טעמא נמי לא אמרו בהמוצא תפילין אלא דמכניסן זוג זוג או שנים שנים ולא שלש שלש וי"ל דלשון מקום יש בראש להניח שתי תפילין משמע לא פחות ולא יותר ועוד יש לומר דמסתמא כיון דצ"ח שאין בו אלא ארכה אחת היה רחב שתי אנצעות כל שכן תפילין שיש בהן כמה ארכות שצריך רוחב שתי אנצעות וכמ"ש מק"ו זה דלצ"ח למשמש בהן כל שעה לעיל בסימן כ"ח (ס"ח) עיין בספר התרומה דין משפט מקום הנחת תפילין וצמרדכי סוף הלכות תפילין ו לענין הלכה כל בעל נפש יחמיר שיהא רוחב התורה אנצעים על אנצעים בין של ראש בין של יד אבל באורך ורוחב הבתים אין להקפיד אפילו אינו אלא אנצע אחד או פחות מאנצע דבעל כרחך אי אפשר שיהא ארבעה בתים של ראש כהן גדול רוחב שני אנצעים דא"כ התורה היתה רחבה ביותר ולא היה מקום בראש להניח שתי תפילין וכן כתב הרא"ש ששם ר"י ומציאו בית יוסף אבל מנהג העולם שאין נוהגין בזה ועושין רוחב התורה רוחב אנצע או פחות וסומכין על תלמוד שלנו שאין מפורש בו שיעור לאורך ולרוחב אלמא דמדינא הכל כשר אפילו לכתחלה וכן כתב בית יוסף ולכך לא הזכיר בשלחן ערוך שום שיעור:

כה וחוקק בדפוס ש"ש חריצין וכו'. כאן כתב רבינו דלכתחלה יש להחמיר כאביי שיגיע החרץ למקום התפר ולעיל בסמוך כתב דהלכה כרב דימי דנדיעבד כשר אם ניכר החרץ בלבד ועיין כמה שכתבנו לשם בסייעתא דשמיא:

פרישה

(מנ) שיהיה פרובע ריבוע גמור. זה לשון ה"ר אברהם מפראג בהגהותיו ר"ל לומר שארכו כרחב וגם שני האלכסונים שוים בארכן זה כזה. וזהו לר' לאפוקי ריבוע כזה לה' שגם כן ארכו כרחבו אבל שני האלכסונים אחד ארוך ואחד קצר יותר דלמאם צריבע אמתא ותרי חומשי באלכסונא עכ"ל:

הגהות והערות

[ד] (ב"ה בדפוס וכתב"י): [ה] (ב"ה בדפוס וכתב"י): [ב"ה בדפוס וכתב"י]: [ל] בארחות חיים לפנינו כתוב רב הילאי גאון:

מב ומ"ש רבינו ובעודו לא יעשה כמין שי"ן בולטת וכו'. כפ"ק הקומץ (לה) אמר אבי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני וכתבו התוספות (ד"ה שי"ן) נשם שימוש רבא דשי"ן דימינא חלת רישי ודשמאלא ארבעה רישי ואי אפיך לית לן זה וכתב הרא"ש

(ה' תפילין סי' ח) דימינא ושמאלא דמניח קאמר וכן כתב המרדכי (ס' יא) והמנהיג (סי' קנ ד"ה יפן זהב) וכן כתב הרמב"ם (תפילין פ"ג ה"ב) וכן כתב בספר התרומה (סי' רח). ומה שכתב נמוקי יוסף (ה' תפילין ו. ד"ה כ"ד) דשי"ן של ד' ימין היא של ארבעה ראשים ושל שמאל של שלשה ראשים נר"ך לומר דימין ושמאל דקורא קאמר: וזה לשון סמ"ג (שם קד ע"ד) אמר אבי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני יעשה מימין הקורא נקמט עור דפוס הבית שי"ן וכן מכאן ומכאן דימינא חלת רישי דשמאלא ארבעה רישי פירוש

שלשה חריצין (מג) עמקן כדי רוחב הפרשיות כדי שיגיע חריץ שבין בית לבית למקום התפר. ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס ומכניסו בחריצין עד שיתייבש ויתקשה: מב ובעודו לא יעשה כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחת מימינו ואחת משמאלו. של שמאלו שהוא ימין הקורא פירוש העומד לנגדו יעשה לה ארבעה ראשים. ושל ימינו יעשה לה שלשה ראשים. ואחר שיתייבש ויתקשה העור יפה על הדפוס יוציא הדפוס וישארו כמין ארבעה בתים: מג (מד) והשיני"ן ימשוך למטה עד שיגיע חריץ השי"ן ותחתיתו עד מקום התפר:

שני יודי"ן יעשה בחוכה כדאיחא נשימושא רבא וזההיה לשם הקשה כיון דשי"ן דארבעה רישין הוא כנגד כתב הלוחות דיש לשי"ן ארבעה דפנות לשלש אצרות ונקמטים נעשה שי"ן משלש אצרות ואם היו שם שני יודי"ן לא תהיה בגופו שי"ן לפי שראש האמצעי נר"ך שגיע עד שולי השתים כנתיבה בולטת וכן לשוקעת עכ"ל פירוש הדין דשי"ן שנקמטים נוגעין עד שולי למטה כזה ואם כן לא תהיה בגופו שי"ן ואיכא למידק ומאי קושיא דילמא אין הכי נמי דמיירי שעושה מקמטי העור שלא יגיעו השני יודי"ן עד שולי האות אלא כזה ויש לומר דסובר דלפי זה אין כאן צורה של אות שי"ן כלל כנתיבה אשורית דמה שאנו עושין השיני"ן כנתיבת משיט"א אין זה דוגמא לכתב הלוחות וכתב הס"ת שהיה כנתיבה אשורית גם אין לקרותן נשם שני יודי"ן דהדפנות שבין האצרות אינו דומה ליו"ד אשורית ומשום קושיא זו נמצא קצת סופרים מקרוב בקיאיין לעשות שיני"ן כנתיבה אשורית בולטת בקמטי העור אצל כיון שר"ך לעשות כך בדפוס יש זהם משום חק תוכות כמו שכתב ד"י משם ספר אצרות חיים על שם כמה גדולים ועל כן נראה דמנהג שיני"ן שלנו שעושין משיט"א עיקר דלא צעיק כנתיבה אשורית ממש דהלל אף הדל"ת והיו"ד שצנעוה אינן אלא דוגמא ודכוותה גם השי"ן אינה אלא דוגמא צעלמא ^{אוצר החכמה} ומכל מקום נר"ך ליזהר שלא יהיו נוגעים השני יודי"ן עד שולי האות דלא כרוב סופרים דאין מזהרין בזה: ומ"ש והשיני"ן ימשוך למטה עד שיגיע וכו'. הוא פירוש שני שכתב הרא"ש להא דאמר אבי ונר"ך שיגיע חריץ למקום התפר כדלעיל סכ"ו:

שני יודי"ן יעשה בחוכה כדאיחא נשימושא רבא וכתב בספרי הדפוס על זה (בהגה ס) ואני הנקדן אומן לעשות תפילין קשה צעני פירוש זה של שני יודי"ן לפי הטעם ששמעתי על שני שיני"ן מחלת רישי ומארבעה רישי שהוא כנגד שני כתיבות שיש לנו כתב הלוחות וכתב ס"ת כתב הלוחות היה כתיבה שוקעת שנאמר (שמות לז טו) תרות על הלוחות הרי שכל האותיות היו מן האור נמצא שיש לשי"ן ארבע דפנות לשלש אצרות היא שי"ן לארבעה ראשי"ן של קמטים ונעשה שי"ן משלש האצרות ואם היו שם שני יודי"ן לא תהיה בגופו שי"ן לפי שראש אמצעי נר"ך שגיע עד שולי השתים כנתיבה (נפרדת) [ספרדית] לז וכן לשוקעת והשניה כתיבה בולטת היא כתב ס"ת שכתבו משה שהוא בולט על הקלף לפיכך שי"ן של ארבעה ראשי"ן כנגד שי"ן של קדש היא ראשונה לנתיב כמו שכתב הלוחות קדם לכתב ס"ת ועוד שהוא כתב הבורא ראוי להיות ראשון וכן קבלתי מכל מלמדי כי קדש כנגד שי"ן לארבעה ראשי"ן ואם כדברי המחבר נאמר שכתב הלוחות על ימין המניח ומכל מקום קבלתי שאין קפידא בזה ואין פסול אם החליף עכ"ל: בתוב באצרות חיים (סי' ח) לפיכך עושין שי"ן יותר משאר אותיות כדי לרמוז הימים שאדם מניחם בשנה שהם ש' לח וכתב עוד יזהר שלא יעשה השי"ן בדפוס שאם עשה לא יאז מפני שהוא חק תוכות לט וכן כתב ה"ר יונה והרשב"א עכ"ל ומדברי הרמב"ם (שם) והרא"ש (נפדן חיקון תפילין) ורבינו נראה קצת לדקדק כן שלא כתבו שיעשה השיני"ן בדפוס. ושמעתי שהאשכנזים נוהרים בזה שמקמטים העור צמלקט על ידי כפילה שכולל מהעור עד שנעשים סעיפי השיני"ן צחקיקת ירכות אצל אנו נוהגים לעשות השיני"ן בדפוס וגם באצרות חיים כתוב שיש אומרים שאין לחוש בזה ופוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל (יח): בתב הר"י אשכנזי

ז"ל הטעם הנכון לשי"ן של תפילין מפני ששם ההיה בא"ת ב"ש עולה ש' והיינו מצפ"ן וע"כ נאמר וראו וגו' כי שם יי נקרא עליך שאין נראה מבחין אלא השיני"ן (יט):

מג ומ"ש רבינו והשיני"ן ימשוך למטה וכו'. כבר נתבאר נקמט:

דרכי משה

(יח) וב"כ באור זרוע (ח"א סי' תקסג) דאין לחוש בזה משום חק תוכות וזה לשון הגהות בברוך שאמר (ס"ק כא) בשם ר' שמחה ושי"ן אין לשנותה ממנהג זקנים שהיו עושין בקמט של עור הבית ומיהו אם עשה בדפוס או כתבה בדיו על בית לבן אין בידנו לפסלה עכ"ל: (יט) ובסמ"ג (עשין כב קד ע"ד) כתב טעם לענין שי"ן של ארבעה ראשי"ן ושלשה ראשי"ן עיין שם ואף הרוקח כתב הרבה טעמים לזה והביאן

פרישה

(מג) עמקן כדי רוחב הפרשיות. לזה לומר דהיינו גבה וק"ל: (מד) והשיני"ן ימשוך למטה וכו'. כתב באצרות חיים טעם אות השי"ן

הגהות והערות

לז כך תוקן בדפוסים שלפנינו וכן הגיה במור וקציעה: לח אצ"פ שאינו חשבון מכוון נקטינן מספר שלם (מור וקציעה). כי המתבונן בלוחות העיבור שבתור סי' תכח יראה שהחשבון מכוון בשנה פשוטה רק בסימנים ז"ש וה"כ ובשאר הסימנים יש מרצ"ו ימים עד ש"א ימים, ובשנה מעוברת יש הרבה יותר משי' יום. ועיין לבוש שכתב חשבון בזה ודבריו צל"ע, ובברוך שאמר ס"ק כו כתב חשבון בזה בצירוף י"ט שני ע"ש: לט בא"ח לפנינו מ"וכן כתבו" ליתא. וכן מה שהביא בסמוך בשמו שיש אומרים וכו' ליתא לפנינו:

והעור ש' הדפוס וכו' עד והוא הנקרא תיתורא. נפרק הקומץ ש' אמר רב חננאל אמר רב תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני אמר רבי מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני היא ודברי רבינו בפירוש תיתורא ומעברתא כמו שכתב הרא"ש: ויגלוף ב' פרשה מסופה לתחלתה. הכי איתא בהקומץ גבי מוזה וכוונה מאחד כלפי שמע ונלמד משם דהוא הדין בתפילין וכן ס"ת למחלתו הוא נגלל: ויברוך ע' ב' פרשה שער ש' בהמה טהורה. נפרק נמה מדליקין ונפרק שמונה שרשים הלכה למשה מסיני דהתפילין נכרכות בשער בהמה ומה טהורים: לצד זה. ויש שלוקחין עור עב וחזק וכופלין אותו לשנים וחותרין בכפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ומכניסין בו הבתים. והנשאר בעור הדק של הבתים מארבע רוחות פושטים אותו והנה בין שני הכפלים של עור העב ותופרין אותו עמהם והוא הנקרא תיתורא. ומאותו עור העב עושין גם המעברתא. וטוב לעשות כן כי מחמת שהוא עב וחזק מתקיים בית מושב התפילין ותפרו וריבועו. ובתפילין של יד יעשה דפוס אחד משל עץ ארכו כרוחב הפרשיות ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה מעובד לשמה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס עד שיתייבש ואחר כך מוציא הדפוס וישאר הבית עשוי ועושה תיתורא ומעברתא כדרך שעשה בשל ראש. (מ) ויגלול כל פרשה מסופה לתחלתה. (מ) ויכרוך על כל פרשה שער של בהמה טהורה. ויש כורכין על כל פרשה

להכניס בו הרצועות ונקרא מעברתא על שם שהרצועות עוברות בתוכו ואין קצועות בתוכו ומעבירין מלד זה לזה: ויגלוף ב' פרשה מסופה לתחלתה. כן כתב צדדין וכו'. כנר כתבתי שהוא לשון הרא"ש וגם בספר התרומה (ס' רט) כתוב כן: ויגלוף ב' פרשה מסופה לתחלתה. כן כתב הרמב"ם נפרק ג' (תפילין ה"ו) וכן כתב הרא"ש (נפרק חיקון תפילין) והמרדכי (הל' תפילין יא) וספר התרומה (ס' רה) וכתב דטעמא משום דלפינן ממוזה דלמרינן בהקומץ (לא) כורכה מאחד כלפי שמע: ויברוך ע' ב' פרשה שער ש' בהמה טהורה. נפרק נמה מדליקין (שנח כח) ונפרק שמונה שרשים (שנח קח). תניא הלכה למשה מסיני הוא שפתילין נכרכות בשער בהמה ומה טהורים וכתוב נשימושא רבא שרין שיהיה שער זה של עגל כדי שיכור מעשה העגל ולא יחטא דכתיב (יהושע כג יז) המעט (לכס) [לנו את] עון פעור אשר לא הטהרנו ממנו מא [וכתב הרמב"ם (שס פ"ג ה"ח) שכן נהגו. וכתב הר"י אשכנזי ז"ל אם לא מלא של עגל יעשה בשל פרה או של שור וירחוק השער בתחלה עד שיהיה נקי: ובתוב בספר הזהר פרשת צא (רלו): ששער זה לרין שיראה חוץ לבתים והאריך בסוד הענין וכתב מאמר זה ה"ר מנחם מריקנט צפוק פרשת צא אל פרעה: ויש כורכין ע' ב' פרשה ק"ף קפון. כתב הרא"ש (הל' תפילין ס' ח) דאיתא נשימושא רבא שנותנין על קלף הפרשיות קלף אחר וכוונתו כי שם לא יד קאמר אם כתבו בארבעה עורות דאיתא מ"ד לרין לדבק ע"כ: והרמב"ם (שס ה"א) כתב שכורכין הפרשיות במטלית וכתב שם לא כרך פסולים. וטעמו מדגרסין בירושלמי פרק קמא דמגילה (ה"ט) הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות וכו' וטולים במטלית וסובר הרמב"ם דהיינו לומר שכורכין מטלית על פרשיות התפילין ומאחר שהוא הלכה למשה מסיני ודאי שהוא מעבד אל הרא"ש כתב בסדר חיקון תפילין וסימה הוא דכרכת מטלית מעבד ונפרפת ונאשכנו לא נהגו לכרוך עליהם לא מטלית ולא קלף אלא כורכין שערן סביבותם וירושלמי דפרק קמא דמגילה כתב בעל התרומה (סו"ס ר"ה) דאין ראיה משם דלא איירי צהכי אלא מיירי כשיש קרע בקלף וקאמר שישמו מטלית או קלף על הקרע וידיקו בדבק וכן מוכח במסכת סופרים (פ"ג ה"א) עכ"ל והמרדכי (שס י): כתב שיש שהיו רוצים לפסול כשכורכין קלף או מטלית על הפרשיות משום דאין בית החינוך רואה את האויר ואין לפסול מהאי טעמא וכו' ובסוף דבריו העלה פוק חזי מאי עמא דבר דהלכה רופפת בידי וכבר נהגו נשימושא רבא. וכתב הרמב"ם (שס ה"ח) שבתחלה כורכין הפרשה במטלית ועל המטלית שער וכתב סמ"ג (עשין כג קד ע"ג) עליו ודבר זה להיפך בירושלמי דמגילה פרק קמא הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות וכו' וכורכין בשער וטולין במטלית

דרכי משה

הגהה מברוך שאמר (ס"ק צט) וכתב באור זרוע (שם) דלכתחלה צריך לעשות חריץ השי"ן למטה נוגע בתפירה מיהו אם לא נגע לא מיפסל בהכי וכן משמע מדברי הרמב"ם אבל בברוך שאמר (ע"י ע"ג נ ונא) מחמיר מן לפסול וכתב שם דגם לא ימשוך למטה הרבה עד שתחתית השי"ן לא יהא ניכר דצריך שכל השי"ן יהא נראה עכ"ל:

פרישה

יותר משאר אותיות כדי לרמוז הימים שאלם מניח תפילין בשנה שהם ש' והר"י אשכנזי כתב הטעם מפני ששם היה צ"ח עולה ש' והיינו מלפ"ץ וע"כ נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם יי נקרא עליך שאין נראה מנחך אלא השי"ן (ועוד) [ועל דבר] שני שי"ן ושיעיהן עין עוד צ"י: (מה) והוא הנקרא תיתורא. לשון גשר: (מו) ויגלוף ב' פרשה. טעמו משום דלפינן ממוזה דלמרינן

הגהות והערות

מן עיין ביאור הלכה ד"ה חריץ של שי"ן שכתב דלא מצא בברוך שאמר דפוסל ואדרבא בהג"ה שם הביא להקל בדיעבד: מא [צ"ע מה שיין חטא העגל לענין פעור (מור וקציעה ע"ש מה שחירץ):

וכן הוא נשימושא רצא וי"ל לדעת הרמב"ם דכיון דמוטב לכוון השער על המטלית מלכוון השער על הפרשה ואח"כ לטלות במטלית דלא לא יהיה המטלית מיושב על הפרשה כמו שהוא כשכוון השער מעל למטלית יש לנו לומר דירושלמי ושימושא [רצא] לא אמו אלא

לאשמועינן שצריך שיהא שם כריכת שער וטלית מטלית אצל לא לענין שיהיה קפידא על הסדר וכן כחוב נסמ"ק (ס"י קנ"ג:) ואחרות חיים (ס"י כו) והנהגות מיימון פ"ג וזכרנו (ס"י כ"א) דאין קפידא על כריכת המטלית אם תהיה קודם כריכת השער או לאחר כן וכח האגור (ס"י ס"ח) ומנהג לעשות כדברי שניהם

כורכין בשער מחמלה וטולין במטלית או בקלף וחורין וכורכין ע"כ: **כתוב** נסמ"ק (ס"ח) ואחרות חיים (ס"ח) ובהנהגות מיימון פ"ג שיש שמקפידין שאין כורכין אותן אלא בקלף כשר עד כאן ואינו מוצא להם טעם דהא צריכין טולין במטלית מניא ובמטלית לא שייך כשר ופסול וא"כ כל קלף חיי שפיר לכוון ומיהו אפשר לומר דכל מילי דתפילין צעין מן המותר צפין והילכך אם צא לכוון בקלף צריך שלא יהא מדבר פסול אצל במטלית דלא שייך ציה פסול שפיר דמי:

מה—מו ויתן ב"ש פרשה ופרשה בבית שלה שתהא זקופה בבית וכו'. כן כתב הרא"ש בסדר מיקון תפילין וכן כתב המרדכי (ס"ח י"א ע"ג) וזה לשונו ומכניסן מעומד צמים ראש הפרשה תחלה דרך הנקב כדי שיהו ראויין לקרות כמו שהן מונחין. והתוספות כתבו בפרק הקומץ (ל"ג ד"ה ה"א) גבי מוזהר וכן פרשיות של תפילין נמי היה אומר ר"ת שנית מושכז ולא מעומד ומשמע דלפירוש רש"י אינו מניחה אלא מעומד וכן נראה מדברי המרדכי שם (ת"ח) שהוא דעת רש"י. וכיון דכל הני רבנותא חולקים על רבינו תם כוונתיהו נקטינן.

ובתב הר"י אסכנדרני ז"ל קודם שנייה כל פרשה צמים שלה יעין ויסתכל להיכן תחלת הקלף שהוא פתיחת הפרשה נוטה כי זה הכלל שמהא פתיחת הפרשה לעולם לצד ימין צהכנסת הפרשיות לצמים דכנהא' גוונא יעמדו האותיות כהלכתן כי אם תהיה הפתיחה לצד שמאל צהכנסת הפרשיות לצמים או יעמדו האותיות הפוכות הרגלים למעלה וראשיהם למטה עכ"ל. וכחוב צמרומת הדשן סימן מ"ט דכיון דאמרין שצריך שהפרשיות יהיו מונחין בסדרן כנגד הקורא קפדינן דהו שראשי הפרשיות מונחין כך צמים שיהא פונה כלפי חוץ נגד הקורא אם היה צא לפתחו ולקרות צמים יהיו מונחים לפניו כהלכתן ע"כ. וכן כתוב באחרות חיים (ס"ח כו) צריך להעמיד הפרשה מעומד הגליון עליון תחלה שזהו עליונה וגליון התחתון לצד פה הדפוס ע"כ. ובסמ"ק (ד"ה ומהר"י אבנ"ה) אכתוב שדעת העיטור שאין לחוש לזקופות וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר דבר זה ומכל מקום נכון לחוש לכחלה לדברי הגן רבנותא שמצריכין להכניסן זקופות:

מו ואם כתב ב"ש הארבע פרשיות בקלף אחד כשרים אפי"ו אין ריוח ביניהם ובצ"ב שיהא חוט או משיחה בין ב"ש בית ובית. צהקומץ (ל"ד:) מניא כתבן צעור אחד והניחן בארבעה צמים צעור אחד מב' יצא וצריך ליתן ריוח ציניהם דברי רבי וחכמים אומרים אין צריך ושון שנותן משיחה או חוט בין כל אחת ואחת. ופירש רש"י וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות. כשיכתבם שלאחר שכתבן צעור אחד חתך מלמעלה העור כמין ארבע פרשיות מג' והניחם בארבעה צמים והיה מדובק למטה עור אחד כדי שמהא פרשה אחת צבית אחד: ציניהם. בתוך הארבעה צמים של עור האחד: שנותן חוט או משיחה. בין כל צבית וצבית עכ"ל: ורבינו ירושם (נ"ט ח"ד ק"ט) כתב ואם כתבם צעור אחד כשרים אפילו אין ריוח ציניהם אם נחנס בארבעה צמים ולפי זה צריך לומר דהא דאמר רבי צריך שיתן ריוח ציניהם

פרישה

זה לשונו ואם כתב צעור אחד כשרים אפילו אין ריוח ציניהם אם נחנס בארבעה צמים ע"כ הרי לך צהדיא שאין ריוח בין הפרשיות קאמר ואם כן צריך עיון איך אפשר להכניסם בארבעה צמים כיון שכתובים על עור אחד דאין לומר דמניח פרשה ראשונה צבית האחד וצמ"ק הפרשה יהיה כפל מעט ומשם יוצאה צבית השני וכן אל הצבית השלישי והרביעי חדא דאם כן על כרחך צריך להיות ריוח גדול ציניהם ועוד דאם כן אי אפשר שיהיו מונחות זקופות אלא פשוטות

דרישה

[בפרישה] וצריך שיהא ריוח ביניהם דברי רבי וחכמים אומרים אין צריך ושון שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד ופירש רש"י וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות כשיכתבם שלאחר שכתבן בעור אחד חתך מלמעלה העור כמין ארבע פרשיות והניחם בארבעה צמים והיה מדובק למטה עור אחד כדי שתהא פרשה אחת בבית אחד. ביניהם בתוך הארבעה צמים של עור האחד. שנותן חוט או משיחה בין כל בית ובית עכ"ל: ופסג

הנהגות והערות

מא* בחלק מכתב"י ודפוסים קדמונים "וכן כתב": מב' תיבות בעור אחד אינן לפנינו בש"ס: מג' כ"ה בדפוס"ר ב"י וכן הגיה הצאן קדשים בגליון הגמרא שם. ובדפוס ב"י שלפנינו כתוב כעין ארבע אצבעות. וברש"י שבגמרא "יחונך מלמעלה העור כמין ד' אצבעות ויניחן בד' בתים ויהיה מדובק למטה":

משמע ממה שכתב הרא"ש (הל' תפילין סי' ז) דיש אומרים דאפילו צתכנן צארבעה עורות נמי קאמר שיהא חוט או משיחה ציניהם אצל לשון ושיון משמע דקאי אמה שנחלקו צו אלמא דפשיטא הוא דצתכנן צעור אחד אפילו הניח ריוח ציניהם צריך חוט או משיחה וכדברי הרא"ש כתב ג"כ המרדכי (י): צס רבינו שמשון ומסיק ובעלי תפילין נוהגין כן אף על פי שעושין צארבעה

עורות וכן עיקר צתפילין של ראש עד כאן לשונו. ועיין צסמוך סעיף ל"ה ומשמע מדברי כל הפוסקים דריוח זה דפליגי צוה היינו לומר דלרבי צריך להניח ריוח גדול כל כך צין פרשה לפרשה כדי שיהא הפסק ניכר צין צית צית שכל פרשה מונחת צייתה ואין ממנה כלום צית אחר אצל רש"י ז"ל כתב וזה לשונו וצריך שיהא ריוח צין הפרשיות כשיכתבם צעור אחד שלאחר שכתבן יחתוך מלמעלה העור כמין ארבע פרשיות ומניחן צארבעה צתים ויהא מדונק למטה עור אחד כדי שיהא פרשה אחת צית אחד עכ"ל כן צריך לומר ונראה דרצה לומר דלא סגי ציניה קצת חלק צין פרשה לפרשה דהיינו כמלא אות קטנה שיספיק החלק להפסיק צין הפרשיות אלא צריך להניח כל כך חלק שכשיחתוך מלמעלה יהא חלק לכל פרשה ופרשה צפני עצמה ומה צריך לחתכן הוא כדי שכל פרשה ופרשה תהא מונחת צית אחד צפני עצמה ולא קצת ממנה צית אחר שאלל ציתם וחכמים אומרים אין צריך אלא חלק אחד כמלא אות קטנה יספיק להפסיק צין הפרשיות וצלבד שיהא נותן חוט או משיחה צין כל צית וצית. ולענין הלכה נראה משמעות הפוסקים דאפילו צא להחמיר כרבי ולהניח ריוח אין לו לחתוך צין הפרשיות אלא יניחם כך כל פרשה ופרשה צית שלה צפני עצמה מדלא הזכירו צדצריהם לחתוך ציניהם. אכן נראה כפירוש רש"י דצריך לחתוך כדי שיהא זקופה וחותך למעלה ויהא

מה שאמרו שיהיה זקופה כס"מ הוא מצוה מן המוצחר ואז כל פרשה ופרשה נכתבת צקלקף אחד [בדק הבית] אבל בדעבר אפילו כתבן בקלקף אחד [עד כאן] כשר ואז לא יוכל להניח הפרשה צייתה וזקופה וכן

דרכי משה

(כ) וצ"י נראה דלא קשה כלום ואצ"פ שלא חתכו למעלה כלל וגם אין ריוח ביניהם כלל יוכל למצוא כגון שלא כתב הפרשיות זו אצל זו אלא זו תחת זו וא"כ כשנותנן בבתים צריך ליתנן דרך השכבה שזהו זקיפתן מאחר שהן כתובות בדרך זו וא"כ נותן כל פרשה בבית אחד בקלות כמו למאן דאמר שאין לחוש לזקופות ועיין בזה במדרכי הלכות קטנות דף (צ"ג ע"ג) (ח.נ):

פרישה

לן דאין צריך דהא דקימא לן כורכה מסופה לראשה למצוה ולא לעיכובא: (ג) ומ"ש נותן חוט או משיחה בין ב"ב בית וכו'. זה לכולי עלמא וכדי לתת היכר צין צית צית ודוקא צתכנן צעור אחד צריכין נתינת חוט או משיחה צין כל צית וצית אצל צתכנן צארבעה עורות אין צריך לתת כלום צין צית צית לדעת רבינו והרא"ש זה נראה לי צציאור דברי רבינו צקיאר והרואה

דרישה

שמשמע מלשונו דהא דצריך ריוח היינו משום דזולתו אי אפשר להעמיד כל פרשה ופרשה בבית בפני עצמו אף אם ירצה לחתכו למעלה לכן הוקשה לב"י פירושו וז"ל למה שפירש רש"י וצריך שיהא ריוח וכו' קשה דמשמע דהיינו לרבי אבל לחכמים אינו צריך להניח ריוח כלל ואם כן אי אפשר להכניסן בארבעה בתים ואפשר שמה שכתב רש"י וצריך שיהא ריוח בין הפרשיות כשיכתבם לא קאי אמאי דאמר רבי וצריך ליתן ריוח ביניהן אלא דברי רש"י הן שאומר כן בין לרבי בין לחכמים ומה שכתב ביניהם בתוך הארבעה בתים וכו' קאי אמאי דאמר רבי צריך ליתן ריוח ביניהם ובהכי אתי שפיר דלדברי הכל צריך להניח ריוח בין הפרשיות כשיכתבם כדי שיוכל ליתנם בארבעה בתים ולא נחלקו אלא בריוח שבין בית לבית דלרבי צריך ריוח גדול ולחכמים סגי בחוט או במשיחה וכן פירש רבינו ירוחם וכן פירש נימוקי יוסף עכ"ל ורצונו לומר שהפלוגתא היא דלרבי צריך להניח ריוח גדול בין בית לבית להיכרא דמילתא כיון שנכתבו על עור אחד בעינן היכר בבתיים יותר מאילו נכתבו בארבעה עורות ולרבנן די בחוט או משיחה שיתן בין בית לבית אבל בין פרשה לפרשה על כל פנים צריך ליתן ריוח כדי לחתכן ולהכניסן בבתיים זה תוכן דבריו: וא"א משמע לי כן מדברי רבינו דמלשון רבינו משמע בהדיא דפלוגתת רבי ורבנן בצריך ליתן ריוח אריוח שבין הפרשיות נחלקו וכמו שכתבתי בפרישה והוא הביא לו ראיה מדברי רבינו

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
 טור <מכון שירת דבורה> - א (או"ח א - קכז) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס: 231 הודפס ע"י אוצר החכמ

מסופן לתחלתו ובורך עליהן שער ונותן אותם בביתם. נראה דהא דלא כתב כאן דכורך עליהן קלף קודם שנותן אותם בבית הוא דמפסק עיקר כהרא"ש דאין ^ל לפסול תפילין אם לא כרך עליהן קלף ואע"ג דנוהגין לכרוך עליהן קלף לא כתב רבינו כאן אלא הדברים המעכזין נראה לי: **ואם כתב**

ואם כתבם על ארבעה קלפים והניחם בבית אחד יצא. פשוט שם: **ומ"ש ואין צריך לדבקים.** שם פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי ואמרין בגמרא דחזר רבי יהודה והודה לרבי יוסי דאמר אין צריך לדבק וכח האגור (סי' נו) בשם ה"ר יהודה החסיד (נכחרי אומיות) ובשם הרוקח שיכול להפרס ומהר"ם

על ארבעה קלפים וכו'. שם פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי ואסיקנא דאין צריך לדבק ותמה צ"י על מה שהשמיט רבינו דאם יש צדו שני תפילין של ראש והן חדשות דטולה עור על אחת מהם ומניחה

ואם כתבן על ארבעה קלפים והניחם בבית אחד יצא ואין צריך לדבקים: ^{אגור החסיד} (נז) **ואם ציפה הבתים בזהב או שעשאם מעור בהמה טמאה פסולה.** ואחר שהכניסם בבתיים יכפול העור שהניח ארוך מצד אחד לעשות התיתורא (כא): **וידע** דאמרין התם בצרייתא אם אין לו תפילין של יד

על היד ואפשר לומר דכיון דלצריך שיהא טולה העור מכל צד שלא יהיו נראין הארבעה בתים כי אם בית אחד ולצריך דפוס מיוחד לזה ולצריך ג"כ לקרוע התפירות הראשונות ולחזור ולתפור העור שטולה על הארבעה בתים עם התיתורא וקשה הדבר וטורח הרבה ויותר נקל לגנוז הארבעה בתים הראשונים ולעשות בית אחד בלבד על כן השמיטו: **כן נראה לי:**

יש לו שני תפילין של ראש טולה עור על אחת מהן ומניחה ופירש רש"י יש לו שני זוגות מר' תפילין של ראש העשויים בארבעה בתים טולה על אחת מהן על הארבעה בתים מכסה עור אחד ונראים בבית אחד. וכחצו הרמז"ם ז"ל בפרק ג' (תפילין ה"יו) (כב) ורבינו שכתב והניחם בבית אחד [ה] לא דק ואין לומר דכיון דטולה עליו עור מלמעלה ואינו נראה מבחוץ אלא בית אחד משום הכי קאמר והניחם בבית אחד אי נמי שהוא סובר שאע"פ שהם ארבעה בתים צריך שיהיו הפרשיות מונחות בבית אחד דכל זה אינו במשמע לשונו וגם מדברי רש"י והרמז"ם לא משמע הכי אלא אע"פ שהם מונחות בארבעה בתים כמו שהיו מקודם כיון שטולה עליהם עור אחד כשר ועוד שעל כל פנים יש קיצור בלשון רבינו שלא כתב הא דטולה עליהם עור ובסימן מ"ז יתבאר דהא דלש ראש עושים אותה של יד דוקא בחדשות אבל לא בישנות:

יד ואם ציפה הבתים בזהב או שעשאם מעור בהמה טמאה פסולה. צרייתא פרק נגמר הדין (פנהדרין מח): ציפן זהב או עור בהמה טמאה פסולות ופירש רבינו שעשה הבתים מעור בהמה טמאה וכן כתב הרמז"ם בפרק ג' הלכה ט"ו העור שמחפין בו התפילין ושעושין ממנו הרצועות הוא עור של בהמה או חיה או עוף הטהורים ואפילו נבלות וטרפות שלהן ואם עשה מעור טמאים או שחפה תפילין בזהב פסולות עכ"ל ונראה דכלל מה שכתב הרמז"ם ורבינו שאם עשאם מעור בהמה טמאה פסולה היו נמי אפילו היו הבתים מעור בהמה טהורה ואח"כ טלה עליהם עור בהמה טמאה דגם כן פסולה דגם כשטלה עליהם עור עשייה מיקריא והיא דעת כל הפוסקים והכי משמע ממה שכתב המרדכי על שם רבינו שמשון שהיה מסתפק אם יש לפסול תפילין שכורכין על כל פרשה ופרשה קלף כמו שכתב בשימושא רבא משום דעובר על לא תוסף כשכורך קלף שאינו צריך דהוי יתור וכתב על זה דאפשר דאינו עובר אלא כשעושה חמשה בתים כדאיתא פרק הנחנקין אבל קלף זה אינו אלא

מח ואם ציפה הבתים בזהב או שעשאם מעור בהמה טמאה פסולים. צרייתא בפרק נגמר הדין (פנהדרין מח): ציפן זהב או שטלה עליהם עור של בהמה טמאה פסולות ופירש רש"י ציפן זהב. לתפילין: פסולות. דהלכה למשה מסיני היא: טלה עליהם. לשון טלאי כלומר חיפן בעור בהמה טמאה: פסולות. דכתיב בהם (שמות יג ט) למען תהיה תורת יי צפיר. וכתב המרדכי בהלכות תפילין (י) דבעור של גוף הבתים איירי ומשמע מדבריו שאם עשה עור הבתים מבהמה טהורה ואח"כ ציפן זהב או חיפן בעור בהמה טמאה כשר הוא וכן נראה מלשון רבינו גבי עור בהמה טמאה שכתב או שעשאן מעור בהמה טמאה אלא שצריך טעם למה ציפה הבתים בזהב פסל דמאי גריעותיה דזהב טפי מעור בהמה טמאה והא דמשמע מדברי המרדכי שאם עשה הבתים מעור בהמה טהורה אע"פ שציפם אח"כ בזהב או בעור בהמה טמאה כשר נראה מדבריו שהיינו דוקא כשהשינין נראין וכן כתב לקמן (דף יא ע"ג) בשם רב שרירא דהא דנעינן בית החילון שיהא רואה את האויר משום אויר השינין הוא ואח"כ חזר המרדכי

דרכי משה

(כא) **ובברור** שאמר (עמ' קסג) ומנהג לדבק בדבק כשר והוא עשוי מקלף מבושל מאוד או משלחופית של שור: (כב) **וע"ז** סימן מ"ב אימת מותר לעשות מתפילין של ראש תפילין של יד ואימת אסור. כתב באור זרוע (ח"א סי' תקלט) אם כתב תפילין בשני דפין בעור אחד ואפילו בשני עורות ודבקים יחד כשר מה:

פרישה

כלומר בית אחד צ"י ועיין בדרישה: (נז) **ואם ציפה הבתים בזהב וכו' מעור בהמה טמאה וכו'.** ציפה זהב הלכה למשה מסיני דפסול עור בהמה טמאה ילפינן לה מלמען תהיה תורת יי צפיר. צ"י:

דרישה

והניחם בבית אחד יצא ואין צריך לדבקים. שם דף הנ"ל ת"ר כיצד כותבין תפילין של יד כותבין על עור אחד ואם כתבן על ארבעה עורות והניחן בבית אחד יצא וצריך לדבק וכו' דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אינו צריך ומודה לי ר' יהודה שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שני תפילין של ראש שטולה עור על אחת מהן ומניחה ופריך מודה היינו פלוגתייהו אמר רבא מדבריו של ר' יוסי חזר בו ר' יהודה פירש רש"י דמדבריו של ר' יוסי נשמע שחזר בו ר' יהודה ואין צריך לדבק ע"כ וכתב ב"י ז"ל רבינו שכתב והניחם בבית אחד לא דק (דהוה ליה למימר

אף אם הניחם בארבעה בתים יצא בטולה) ואין לומר דכיון דטולה עליו עור מלמעלה ואינו נראה מבחוץ אלא בית אחד משום הכי קאמר והניחם בבית אחד אי נמי שסובר שאף על פי שהן ארבעה בתים צריך שיהיו הפרשיות מונחות בבית אחד דכל זה אינו במשמע לשונו וגם מדברי רש"י והרמב"ם לא משמע הכי אלא אף על פי שהן מונחות בארבעה בתים כמו שהיו מקודם כיון שטולה עליהם עור אחד כשר ועוד שעל כל פנים יש קיצור בלשון רבינו שלא כתב הא דטולה עור עכ"ל: **ולא ידעתי** מאי קאמר הרי גם לשון הרמב"ם בפרק ג' דתפילין כלשון רבינו

חדושי הגהות

[ה] עיין עמ"ס ס"ק ל"ז:

הגהות והערות

[מד] **הגהות** הב"ח רצ"ק מוחקים מלת זוגות ברש"י שם: [מה] **עיין** ביאור הלכה ד"ה מעור אחד שכתב רכמה פוסקים החמירו עפ"י הרמ"א באבן העזר סי' ק"ל שפסק בשם א"ז שהוא ספק גרושין. וכתב דעל כרחך לחלק בין גט לתפילין שהרי האיז עצמו כתב בהלכות תפילין (ומביאו ד"מ כאן ס"ק כב) שאם כתב תפילין בשני עורות ודבקים יחד כשר ע"ש שהאריך:

עלמו וכתב ומיהו קצת נראה הלשון שרונה לומר עור אחד טולה דצעי למימר עור על גבי עור הצמים וכן נראה מדברי בעל התרומה (סי' רח) וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל (תפילין פ"ג הט"ו) וגם רבינו אפרש"ר שכן דעתו אלא דלא דק בלשונה:

מ"ג – ואחר שיעשה התיתורא
מורבעת וכו' יתפור
אותו בגידי בהמה שהורה.
נרימא צפרק צמה מדליקין (מ"ה)
וצפרק שמונה שרטים (קמ) כותבין

תפילין על גבי עור צמה טהורה וזוהי טהורה והלכה למשה מסיני שהתפילין נכרכות בשערין ונמפרות בגידן אבל אין כותבין על גבי עור צמה טמאה ואין נכרכות בשערין ואין נמפרות בגידן וצפרק אלו הן הגולין (מכות י"א). אמרינן תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין ואם תפרן צפצפים פקולים וכתב האגור (סי' עד) צס מהר"י מולין (תשובות מהר"ל המדשות סי' קיח) שאין לקנות גידין לתפור התפילין מן הגוים דשקלי נמי מצהמה טמאה וספיקא דאורייתא הוא וכל קצוה כמחלה על מחלה דמי (כחוטות טו). **ובתוב נשימושא רבא ואיכא** דאמרי בגידי שור איצטעל להו תפרן בגידי צמה דקה מהו פלוגמא הוא ולא איפשיטא לן וכיון דלא איפשיטא לן עבדינן לחומרא ואיכא דאמרי משמיה דרב יוסף מותר עכ"ל וכן כתוב בגמרא יוסף (ה' תפילין ו. ד"ה ייפן) שאין תופרין אלא בגידי שור ולא צל צמה דקה ולא משמע כן בתלמודא אלא כל גידי צמה וזוהי טהורה כשרים וכן נראה שהיה דעת כל הפוסקים שכתבו סתם שימפור בגידי צמה טהורה ולא חילקו בין גסה לדקה ואע"פ שצפסר התרומה (סי' רי) כתב אמר רב פפא ובגידי שור לא לעכב אמר כן והעיסור (ה' תפילין סוף מ"ג נ ע"ג) כתב גבי ה' דאמרינן גבי ס"מ קרע הצ' בתוך שני

להגן צלמא וכשר ואין להציא רחיה מדתניא זיפן זהב או שטלה עליהן עור צמה טמאה דפסול מכלל דאם טלה עליהן עור צמה טהורה דכשר דאיכא למימר דעור על גבי עור פסול אפילו הכל מצהמה טהורה משאם לא תוסף וכו' ואין צורך של גוף הצמים דפסול מצהמה טמאה אפילו אין שם עור על גבי עור ואח"כ כתב דמיהו מלשון טולה משמע דמיירי בטלה עור על גבי עור מצהמה טמאה דוקא פסולה אבל בטלה עור על גבי עור מצהמה טהורה כשרה וכו' שכתב נשימושא רבא ואחר כך כתב דמכל מקום קשה היאך טולה עור ע"ג עור דלא מכסה השי"ן כך הם דצרי למעיין שם אבל בטלה עור צמה טמאה על גבי עור טהורה לא יעלה על הדעת להכשירו דפשיטא דפסול לדברי הכל והצ"י הבין מדברי המרדכי שאם עשה הצמים מעור צמה טהורה אע"פ שציפה אח"כ צהב או צעור צמה טמאה כשר ושכן נראה מלשון רבינו ושרי ליה מריה לא חשש לדקדק הפשט במרדכי מחלמא עד סופו:

ד' ואחר שיעשה התיתורא מורבעת ארבה ברחבה. כלומר שהיו שני האלכסונים שוין ולא אחד ארוך והשני קצר כלעיל בענין כ"ד יתפור אותו בגידי צמה טהורה [בתפירה] מרובעת וכדאמר רב פפא דתפילין מרובעות צעין הלכה למשה מסיני בתפרן ובאלכסון ועיין לעיל בענין כ"ד וצמה שכתב צ"י כאן: **וב"ש** בגידי בהמה שהורה. צפרק צמה מדליקין ופרק שמונה שרטים תניא הלכה למשה מסיני תפילין נמפרים בגידי צמה טהורה. ונוהגים בגידי שור דוקא וצפסר של עגל לכפר על מעשה עגל ושור:

שיטין יתפור וכו' והני מילי בגידן אבל בגרדין לא והן הנימין שנשמיינו מן הבגד ונצטמא אחרינא אבל בגרדין לית לן זה והן טליידור"ש שעושין מן הקלף וכיון דמינו הוא מותר ומסתברא לן שהן כגידין עלמין ותופרין בהן ס"מ עכ"ל ונראה דצמקום הדחק שאין גידין מזויין יש לסמוך על בעל העיסור שלא להתבטל ממצות תפילין ותופרין טליידור"ש שעושין מהקלף עד שיזדמנו להם גידין: **וב"ש** רבינו בתפירה מרובעת. צפרק הקומץ (לה). תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני אמר רב פפא בתפרן ובאלכסון ופירש רש"י בתפרן בתפירתן ישמור את ריבוען שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי שלא יכוולו ויקלר רחבו וכתב הרא"ש (ה' תפילין סי' ט) משמע מתוך פירושו שעיקר הריבוע על הצמים ומושך ונהגו לרבע גם התפירה. וכתב עוד ותופרין סמוך לצמים כדי שיהיו מהדוקין יחד הצמים ומשיירין

פרישה

(נג) בתפירה מרובעת. שיעשה ד' נקבים ד' זוויות המיתורא ועיין צ"י שהארץ:

דרישה

דפלוגתתן ומדדייק לומר ההודאה על ענין אחר שמע מינה דדוקא בכהאי גוונא שמתחלה היתה ההנחה כדין וכדת שאותה פעם שהניחן בארבעה בתים היתה דעתו וכוונתו שתהיה תפילין של ראש אך שעתה שאין לו של יד רוצה לשנות זו של ראש לשל יד בהא הוא דשרינן ליה לטלות עליהן עור אבל כשלכתחלה כתבן בארבע פרשיות והניחן בארבעה בתים ולשם תפלה של יד בהא אפילו ר' יוסי מודה דאינו רשאי לטלות עליהן עור אחד לעשותן של יד כיון דתחלת עשייה היתה שלא כדין וכדת וחילוק זה ברור: **ואם** תקשה אם כן מאי פריך שם היינו פלוגתייהו דילמא עד כאן לא אמר ר' יוסי שר' יהודה מודה לו דאין צריך לדבק אלא כגון התם דהיו לו שני תפילין של ראש דמתחלה היתה הכתיבה והעשייה כדת אבל פלוגתתם היא כשהיתה כוונתו לעשות תפילין של יד וכתבן בארבע פרשיות ולהכי כיון שהיתה העשייה שלא כדין סבירא ליה לר' יהודה דאף שהניחן בבית אחד אינו יוצא עד שירבקם זה אינו קושיא כלל דודאי אם נאמר דר' יהודה מודה בכתבם בארבעה עורות לשם תפילין של ראש דיכול לטלות עליהן עור ולצאת בהן ידי חובת של יד כיון דמבחוץ הוא אות אחד ואף על פי דמבפנים אינו מקוים והיה לך לאות [דמשמע אות] אחד שהרי הם ארבעה ראשים כשל ראש לגמרי אם כן כל שכן ולפחות הוא הדין כשהניחן לכתחלה בבית אחד דיצא דהרי אות אחד לגמרי מצד הבית אבל כשמתחלה עשאן והניחן בארבעה בתים לשם תפילין של יד בהא פשיטא לכולי עלמא דפסול כיון שלא היתה כאן שום עשייה כדת וכדין זה נראה לי ברור: ועוד נראה לי דאפשר דאפילו אם היתה העשייה וההנחה כדין וכגון הא שכתבתי לעיל שכתבן לכתחלה לשם תפילין של ראש אפילו הכי לא התירו לו לעשות עליהן עור אלא לזמן מה ומפני הדוחק כיון שאין לו תפילין של יד אבל להניחן כן מוטלה בעור אפשר דאסור ודוק:

שכתב תפילין של יד כותבין ארבע וכו' אם כתבן על ארבעה עורות והכניסן בבית אחד יצא ואין צריך לרבקן ודין טולה לא נזכר שם עד דין י"ז שכתב ז"ל תפלה של ראש אין עושין אותה של יד ושל יד עושין אותה וכו' במה דברים אמורים בשלבשן אבל לא לבשן וכו' אם רצה להחזירן לשל יד מותר כיצד עושה טולה עור עד שתעשה אחת עד כאן לשונו וכסגנון זה עצמו כתב רבינו שכאן כתב דין הניחן בבית אחד ולקמן סימן מ"ב כתב דתפילין של ראש שהן חדשות מותר לשנותן לשל יד ע"כ והיינו דין טולה עור וכמ"ש לעיל לשון הגמרא שחדא ענינא הוא בגמרא ואף על פי שרבינו סתם לקמן ולא מפרש בהדיא כיצד עושין וכו' כיון שמי שמביין מה שכתב תפילין של ראש שהן חדשות מותר לשנות וכו' ידע גם כן זה וא"ת בין לרמב"ם בין לרבינו קשיא תרתי למה לי לאשמועינן דאפילו כתבן ונתנן בארבעה בתים יכול לטלות עליהן עור ולעשות מהן של יד כל שכן כשהניחם בבית אחד ואם כן הך דהכא למה לי זה אינו קושיא כלל דהכא מייירי כשכוונתו לכתוב ולעשות תפילין של יד להכי דוקא אם הניחם בבית אחד יצא ואין צריך לרבק אבל אם עשה מתחלה תפילין של ארבע בתים וכוונתו שתהיה לו לתפלה של יד בהא ודאי לא מצי טולה עליהן עור כיון שהעשייה לכתחלה היתה שלא כדין כלל ולקמן אמר דין אחר דמי שהיו לו שני תפילין של ראש דנמצא דבשעה שנעשו אותן תפילין שהונחו בארבעה בתים היתה העשייה וההנחה כדין וכדת שהרי לשם תפילין של ראש נעשו אך שעתה רוצה לשנותן לשל יד בהא סבירא להו לרבינו ולהרמב"ם דיכול לטלות עליהן עור תדע לך דיש לחלק בין טולה לטולה דאם לא כן מה לו לרבי יוסי לומר ומודה לי ר' יהודה שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שני תפילין של ראש וכו' ולא אמר בקיצור ומודה לי ר' יהודה שאם עשאן ארבע פרשיות והניחן בארבעה בתים דיכול לטלות עליהן עור דהוי רבואת טפי וגם הוי דומיא

ויעביר חוט התפירה בין ב"ב בית ובית. כנר נתנאל נסעיף ל"ב שש מפרשין הא דמניא ושון שנותן חוט או משיחה בין כל בית ובית קאי אכל תפילין של ראש אפילו כחובים הפרשיות בארבעה עורות וכתב המרדכי על שם רבינו שמעון שכן עיקר וזהו שכתב רבינו כאן ויעביר חוט התפירה וכו'.

זו ואם נפסקה התפירה בשלש מקומות צריך לתפור פעם אחרת. כן כתבו הרא"ש וספר התרומה והסמ"ג דהכי איתא בירושלמי פרק קמא דמגילה ומצינו ב"י ומיירי דלאחר

שחפרס כהוגן והיה לובש אותן כמה פעמים נפסקה אח"כ אבל אם נתחלה נשעה שחפור נפסק החוט אין לו לקשור שני ראשי החוט שנפסק ולגמור תפירתו אלא לר"ך להחיר מה שחפר ולקוח חוט אחר חוק שלא יהא נפסק וכן כתב ב"י על שם הר"י אשכנזי לר"ך שיהיו כל התפירות בחוט אחד ולא יפסק החוט ואם נפסק החוט פסולים

הכנסת הצמים צריבע גמור וקודם שיכניס הצמים בארבעה לר"ך שיתקן מקום התפירה שיהא צריבע והוא שיעשה ארבעה נקבים בארבע זוויות הארבעה מן וישער מנקב לנקב שיעור שזה כמנקב לחצו עד שיהיו הארבעה נקבים שצד ארבעה עומדים על קצב אחד וכן אלכסון לר"ך שיהיה צריבע והוא כשיקח מחוגה ויעשה עיגול על ארבעה הנקבים שצד ארבעה עומדים על קצב אחד וכן אלכסון חוץ לאחד מהם או לפנים ממנו או יכיר שאלכסון בשוה ואם מלא שער חוץ לו או לפנים ממנו או יכיר שאין אלכסון שוה ויחזור ויכוין עד שלא יעבור סיבוב המחוגה מאחד הארבעה הנקבים לא לפנים ולא לחוץ וכשימלא הארבעה הנקבים עומדים בשוה או יעשה ארבעה שרטוטין מכוונים מנקב לחצו ואלו הארבעה שרטוטין יעשה התפירה ואז מהיה מרובעת כהלכה וכן יש לו לעשות צריבע הארבעה וצריבע התפירה לנסות הריבע במחוגה צריבע זווית כאשר כתבתי ואחר שהכניס הצמים בארבעה ישים קלף אחד כשיעור רוחב הארבעה לנסות פיהם של פרשיות למטה עכ"ל (כג):

נא וכו' רבינו ויעשה שלש תפירות בב"ב צד שיהיו בין הב"ב שתיים עשרה תפירות. כן כתוב בשימושא רבא וכתוב שם שאם עשה עשר תפירות או ארבע עשרה שפיר דמי ומשמע מדבריו שאם פיתח מעשר פסול אבל המרדכי (סג) כתב שאם פיתח או הוסיף לא פסול וכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"ג ה"י) ומדברי כל הפוסקים ז"ל: ודחוף התפירה יהיה פובב משתי רוחות. כן כתבו הרמב"ם (סג) והרא"ש (בסדר מיקון תפילין) ונראה לי שהם מפרשים כן על מה שאמרו בשימושא רבא על מספר התפירות צד מדעייל ונפיק ובספר התרומה (פ"י ר"י) פירש דבר מדנפיק ועייל היינו מלמד תחיבתו הראשונה שחוטב המחט צעור להתחיל התפירה היא אינה מן החשבון וכן כתב המרדכי (סג) בשם רבינו שמעון: **כתב** הר"י אשכנזי על דברי שימושא רבא פירוש כל תפירה תהא מסובבת משני צדדין פנים ואחור ונמצא חופר בשני מחטין אחת יוצאת לאחור ואחת נכנסת לצד פנים: **ובתב** עוד שמים עשרה תפירות אלו לר"ך שיהיו כולן בחוט אחד ולא יפסק החוט ואם נפסק פסולים עכ"ל ואינו יודע מנין לו: **ויעביר** חוט התפירה בין ב"ב בית ובית. בהקומץ (לד): תניא ושון שנותן משיחה או חוט בין כל אחת ואחת וכתבו המוספות (ד"ה ושון) והרא"ש (פ"י ז) והמרדכי (י): דלע"ג דמשמע דלא קאי אלא אכתבן צעור אחד נוהגים לעשות כן אפילו כשהם כחובים על ארבעה עורות וכתוב במרדכי בשם רבינו שמעון שכן עיקר ומדברי הרמב"ם (ה"א) נראה שסובר דאכתובים בארבעה עורות נמי קאי וכתב שמנהג פשוט להעביר גיד מגידי התפירה וזה לשון ספר התרומה (סג) על מה שכתב בשימושא רבא צד מדעייל ונפיק עוד יש לפרש מלמד מה שחופר בין בית לבית תפורה ועור הבית כדי להבדיל הצמים בטוב כדאמרין בהקומץ ושון שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת אלמא לר"ך ליתן חוט ומשיחה בין בית לבית לתפור עור עליון בין הצמים עם עור התחתון שהוא התפורה כדי להבדיל זה מזה ואע"ג שיש לומר היינו דוקא כשהפרשיות כתובים על קלף אחד מכל מקום אין להקל בכך ע"כ וכן כתוב בסמ"ג (עשין כג קה). וסמ"ק (פ"י קנ"ג): כתב נראה שאין לר"ך להעביר חוט של תפירה בין הצמים אלא כשכתבן על עור אחד דוקא. וזה לשון ארחות חיים (פ"י מ) יש מחמירין להעביר חוט התפירה בין הצמים ונראה כי אין לר"ך כי די לו שיעביר חוט אחד או משיחה דלא צעין גידים אלא לתפירה (כד) ויש אומרים דאין לר"ך כלל להעביר דזה לא נאמר אלא כשהן לחין שלא יתדבקו ולא יהא חריץ ניכר עכ"ל: **ואם** נפסקה התפירה בשלש מקומות צריך לתפור פעם אחרת. כן כתב הרא"ש בסדר מיקון תפילין וכתוב בספר התרומה (פ"י ר"י) וסמ"ג (סג) דהיינו דאיתא בירושלמי פרק קמא דמגילה (ה"ט) רבי זעירא איפסיק גידא דרצועתא שאל לרב הונא ורב קטינא ושרון ליה איפסיק זמן תנינות ושרון ליה דלא מן אולפן פירוש שלא היה מן הדין וצדוק מן דכיון דהתפירה בשני מקומות גנאי הוא וסמ"ג (סג) כתב ואינו קבלתי דרצועה שנחפרה בגידים קאי וספר התרומה (סג) כתב דנראה דצמקוס גידא דרצועתא גרסינן גידא דתפילתא וכתב עוד ובשימושא רבא ובהלכות גדולות של רב אלפס

דרכי משה

(כג) ולא ידעתי מאי צורך בעיגולין אלו כי יותר בקל יוכל למדוד במחוגה אם האלכסונין שרים וכן נוהגין כל הסופרים: (כד) **אב"ב** מדברי הפוסקים הנזכרים לא משמע כן:

פרישה

(נד) שיהיו בין הב"ב שתיים עשרה. בשימושא רבא שמים עשרה תפירות נגד שני ישראל ואם אין שם כי אם עשר כשר כי כשתפיר שבע מלכות ושבע כהונה דהיינו יהודה ולוי נותרים עשרה ואם עשה ארבע עשרה תפירות נגד חוספת מנשה ואפרים טוב. הגהת מיימוני (תפילין פ"ג אות ה' ו') עכ"ל ר' אברהם מפרגא בהגהותיו: (נה) ודחוף התפירה יהיה פובב ב"ב רוחות. כתב הר"י אשכנזי פירוש כל תפירה תהא מסובבת מצד צדדין פנים ואחור ונמצא חופר צד מחטין אחת יוצאת לאחור ואחת נכנסת לצד פנים:

הגהות והערות

מן בספר מלאכת שמים כלל יח אות א הגיה התפורה: מן צ"ע דכיון שניכר שנפסקה התפירה בשני מקומות וכו' (מאמר מרדכי אות מז):

(ה' תפילין ז':) כתוב ואם נפסקו שלשה חוטין בתפין פסול דאף על פי שהמירו ההפסק בשני מקומות בדוחק כדקאמר דלא מן אולפן בשלשה מקומות לא יתירו עכ"ל והרמב"ם כתב בפרק ג' (ה"ח) תפילין שנפסקו התפירות שלהם אם היו שתי התפירות זו נלד זו או שנפסקו שלש תפירות אפילו זו שלא כנגד זו הרי אלו פסולות צמה דברים אמורים ביטול אצל נחשיות כל זמן שפני טבול קיימת כשרות ואלו הן הנחשיות כל שאחזין מקלם העור שנקרע תפרו ותולין זו התפילין והוא חוק ואינו נכרת הרי אלו נחשיות ואם אין ראוי לתלות זו אלא הוא נפסק הרי אלו ישנות עכ"ל נראה שהוא סובר דהא דאיתא בהקומץ (לה) אמר רב הונא תפילין כל זמן שפני טבול קיימת כשרה ור' חסדא אמר נפסקו שתיים כשרה וכו' נפסקו התפירות איתמר והמפרשים אינם מפרשים כן ויתבאר דנריהם נקימן שאחר זה נביעמא דשמיא. ולענין הלכה במקום דלא אפשר יש לסמוך על דברי המיקל כדי שלא יתבטל ממנו תפילין:

נב ויעשונו במין דל"ת.

מדברי רש"י בהקומץ (לה): משמע שלא היתה נראית צורת דל"ת

בקשר אלא לצד חוץ דהא דאמר רב נחמן בר יצחק ונוייהן

לצר פירש שהלך של הקשר שנראה צו הדל"ת יהא נראה מבחוץ

משמע דמלך פנים אינו נראה צו דל"ת ועכשיו נהגו לעשות הקשר בענין שהדל"ת נראית משני נדדין ומיהו משמע שאין קפידא בדבר.

וזה לשון הר"י אשכנזי ו"ל ויעשונו במין דל"ת כן כתוב בשימושא רבא והיכי עביד לה דעייף לתרתי רישו דרצועה וכו' פירוש שישם

התפילין על ארכובתו ויחזרו הרצועות כלפי פניו ויקח הרצועה שמלך צהיות התפילין נגדו על ארכובתו ויעשה כענינה ושל ימין

יעשה זה כמו כן ומכנים הענינה השמאלית בשל ימין וכופל הרצועה מתחת הענינה שתי פעמים כי צה תהא מלמטה צורת דל"ת

ממש מלמד הריצו העליון ואם יכפול הרצועה פעם אחת בלבד תהא הקשירה מלמטה דמות שתי וערב על כן יכפולה שתי פעמים ואז

יקח הרצועה שמלך השני ומכנים אותה לחוץ הענינה ותוחז ומתדק ויאל לו ממנו צורת דל"ת עכ"ל. וזה לשון א"ח תניח הצהים בין

צרכין מצחוץ ותקח הרצועה הימנית בידך הימנית והשמאלית בידך השמאלית ותזהר שיהיה מעט ארוכה מהימנית ותקח מדת ראשך בחוט

ובסוף מדת ראשך תכפול שתי הרצועות וכשתכפול אותן תזהר שתלכנה ראשי הרצועות מבחוץ ולא מצפנים כנגד גופן עד שתחזיר ראש

הרצועה מבחוץ כשהיה ואח"כ תשים הכפולה שצידך שמאלית תוך הכפולה שצידך הימנית ואח"כ תקח ראש הרצועה הימנית ותעצרה

תוך הכפולה של רצועת שמאל שיוצאת למעלה ותחזיר הרצועה למקומה ואת ההעברה כדי שלא ישאר בקשר שתי וערב ואח"כ תעשה

הקשר כעין דל"ת פנים ואחור והרצועות עתה יראו לך הדרך עכ"ל ובסמוך אכתוב לשון העיטור צה: יעשה קשר קטן בצורת יו"ד

דחשלים אותיות ש"ש שדי עם השי"ן שבבתים ש"ש ראש והדל"ת שבקשר. כן פירש רש"י בהקומץ (לה): אהא דאמרין קשר

של תפילין הלכה למשה מסיני ואף על פי שהתוספות (ד"ה אלו) והרא"ש (ה' תפילין ס"י יב) והמרדכי (ה' תפילין יא): וסמ"ג (שם קה):

כתבו דנראה דל"ת ויו"ד שבתפילין לאו אותיות גמורות הן ולא חשיבי מאותיות השם סתם רבינו דבריו כדברי רש"י: ויש שחזותבין

בסוף הרצועה אצל הקשר בצורת יו"ד. כן כתב הרא"ש בסדר תיקון תפילין. וזה לשון העיטור (ה' תפילין סוף ח"ד נט ע"ג) לרבינו

האי קשר של תפילין שצדק שצדק מניח רצועה צנינה שיהא שתי רצועות שוין ומאריך רצועה של שמאל וכופל שתי רצועות למטה ונוייהן

לחוץ ומכנים של שמאל צימין ולוקח רצועה של שמאל מלמטה ונותנה מלמעלה ומביא ראשי רצועות צימין ומכנים צנינה של שמאל

ומתדק ונעשה כעין דל"ת נמצא רצועה ארוכה לימין ושל יד מכנים רצועה צנינה שיהא צה רצועה מימין לשמאל וכופל ראש רצועה

מלמעלה ומאריך עליו ומולאו משמאל ומחזירו מלמטה שלש פעמים מימין לשמאל ומכניסו צנינה כמין יו"ד עכ"ל וזה לשון הר"י

אשכנזי יכפול עור הרצועה וקושרו לצדו על השני ויכניס הקנה השני בחוץ הקשר ונעשה יו"ד עכ"ל: ונוהגים להעביר עור על הבית

ש"ן יד לרוחב הזרוע וכו'. אהא דאמרין בהקומץ (סג) מעברתא דתפילי הלכה למשה מסיני כתבו התוספות (ד"ה מעברתא) והרא"ש

(ס"י ז) והמרדכי (יא) וסמ"ג (סג) והתרומה (ס"י רח) שיש מפרשים דהיינו רצועה קטנה שמעצרים למעלה על תפילין של יד וכתבו

פרישה

(נט) ויעשה במין דל"ת וכו'. ו"ל מהרא"י בפסקיו (תרו"ד ח"ט) סימן

קע"ט והיה דקשר תפילין נראה דאין צורת דל"ת כלל ברצועות התלויות

דהא צ"י למימר בפרק הקומץ רצועות כשרות אפילו לא יאל מהן אלא משהו

חוץ לקשר משמע דאין צורת הד' בהן וצורת הד' היא בקשר לכלי עולמא

ולכא דעתי צה וכן כתב האשיר"י ושימושא רבה צהדיא לצורת הד' בקשר

עצמו וכן משמע מפירוש רש"י ונראה לענ"ד לדרך שיהא ניכר כמין דל"ת

ככנינתה לאותן העומדין לאחוריו ד' כהוייתה וצורתה כזה ד :

(נ) ויעביר הרצועה וכו'. לדרך לומר ויכניס הרצועה:

הרצועה תוך המעברתא ויעשה קשר של תפילין

שימדוד הרצועות סביב ראשו ויעשונו שם בענין

שישב על מקומו כאשר פירשתי למעלה. (ט) ויעשונו

במין דל"ת. וכן יעשה בשל יד יכפול העור

לעשות התיתורא ומעברתא ויעשה מרובעת

בתפירתה ובאלכסונה ומנין התפירות שלש לכל

צד כמו בשל ראש. (נ) ויעביר הרצועה

במעברתא ויעשה קשר שתהא הרצועה עוברת בו

להדקה בזרועו. (נט) ובסוף הרצועה אצל הקשר

יעשה *מז* קשר קטן בצורת יו"ד להשלים אותיות

של שדי עם השי"ן שבבתים של ראש והדל"ת

שבקשר. ויש שחזותבין בסוף הרצועה אצל הקשר

בצורת יו"ד. (נט) ונוהגין להעביר עור על הבית

של יד לרוחב הזרוע. ונוהגין כן לפי שתפילין של

יד הן גבוהין וקצרין ומשימין אותם תחת

הבגדים ומתנדנדין תחת הבגדים ומתקלקלין

לכך נהגו להעביר רצועה עליהן לחזקן:

ואע"ג דהצ"י כתב ואינו יודע מנין לו אין ספק שכן קבל מרבותיו

וטעמו נכון דעד כאן לא המירו בירושלמי נפסקה בשתי מקומות

אלא כשנפסקה לאח"כ אבל כשנפסקה בשעת תפירה ודאי דהחוט אינו

חוק ויהא נפסק עוד וכל העומד ליפסק כנפסק דמי ופסול והכי

נקטינן. ובשלחן ערוך (ס"ה) כתב וזה

לשונו יש מי שאומר ששנים עשר

תפירות אלו יהיו בחוט אחד עכ"ל

נראה שמפרש מה שכתב הר"י

אשכנזי לדרך שיהיו בחוט אחד ולא

יפסק החוט היינו לומר שיקח חוט

ארוך שיספיק לכל התפירות שאם

היה קצר וכלה בנאמץ התפירה ודרך

לקשור צו חוט אחר לגמור התפירה

פסול וזהו פירוש מה שכתב ואם

נפסק החוט פסול והיטב כתב עליו

צ"י לפי הצנה זו ואינו יודע מנין לו

אבל לפי עניות דעמי ו דאין זה

כוונת דבריו דאם כן לא היה דרך

אלא לומר שדרך שיהיו כולם בחוט

אחד אבל בשני חוטים פסולים לא היה

צורך כתב ולא יפסק החוט אלא ודאי

פרושי קמפרש דחוט אחד דקאמר

אינו אלא שלא יפסק החוט בשעת

תפירה שאם נפסק החוט פסולים

אבל כל שלא נפסק אלא כלה בנאמץ התפירה לפי שאינו ארוך גומר

התפירה בחוט אחר לכתחלה והכי נהוג:

משמע דמלך פנים אינו נראה צו דל"ת ועכשיו נהגו לעשות הקשר בענין שהדל"ת נראית משני נדדין ומיהו משמע שאין קפידא בדבר.

וזה לשון הר"י אשכנזי ו"ל ויעשונו במין דל"ת כן כתוב בשימושא רבא והיכי עביד לה דעייף לתרתי רישו דרצועה וכו' פירוש שישם

התפילין על ארכובתו ויחזרו הרצועות כלפי פניו ויקח הרצועה שמלך צהיות התפילין נגדו על ארכובתו ויעשה כענינה ושל ימין

יעשה זה כמו כן ומכנים הענינה השמאלית בשל ימין וכופל הרצועה מתחת הענינה שתי פעמים כי צה תהא מלמטה צורת דל"ת

ממש מלמד הריצו העליון ואם יכפול הרצועה פעם אחת בלבד תהא הקשירה מלמטה דמות שתי וערב על כן יכפולה שתי פעמים ואז

יקח הרצועה שמלך השני ומכנים אותה לחוץ הענינה ותוחז ומתדק ויאל לו ממנו צורת דל"ת עכ"ל. וזה לשון א"ח תניח הצהים בין

צרכין מצחוץ ותקח הרצועה הימנית בידך הימנית והשמאלית בידך השמאלית ותזהר שיהיה מעט ארוכה מהימנית ותקח מדת ראשך בחוט

ובסוף מדת ראשך תכפול שתי הרצועות וכשתכפול אותן תזהר שתלכנה ראשי הרצועות מבחוץ ולא מצפנים כנגד גופן עד שתחזיר ראש

הרצועה מבחוץ כשהיה ואח"כ תשים הכפולה שצידך שמאלית תוך הכפולה שצידך הימנית ואח"כ תקח ראש הרצועה הימנית ותעצרה

תוך הכפולה של רצועת שמאל שיוצאת למעלה ותחזיר הרצועה למקומה ואת ההעברה כדי שלא ישאר בקשר שתי וערב ואח"כ תעשה

הקשר כעין דל"ת פנים ואחור והרצועות עתה יראו לך הדרך עכ"ל ובסמוך אכתוב לשון העיטור צה: יעשה קשר קטן בצורת יו"ד

דחשלים אותיות ש"ש שדי עם השי"ן שבבתים ש"ש ראש והדל"ת שבקשר. כן פירש רש"י בהקומץ (לה): אהא דאמרין קשר

של תפילין הלכה למשה מסיני ואף על פי שהתוספות (ד"ה אלו) והרא"ש (ה' תפילין ס"י יב) והמרדכי (ה' תפילין יא): וסמ"ג (שם קה):

כתבו דנראה דל"ת ויו"ד שבתפילין לאו אותיות גמורות הן ולא חשיבי מאותיות השם סתם רבינו דבריו כדברי רש"י: ויש שחזותבין

בסוף הרצועה אצל הקשר בצורת יו"ד. כן כתב הרא"ש בסדר תיקון תפילין. וזה לשון העיטור (ה' תפילין סוף ח"ד נט ע"ג) לרבינו

האי קשר של תפילין שצדק שצדק מניח רצועה צנינה שיהא שתי רצועות שוין ומאריך רצועה של שמאל וכופל שתי רצועות למטה ונוייהן

לחוץ ומכנים של שמאל צימין ולוקח רצועה של שמאל מלמטה ונותנה מלמעלה ומביא ראשי רצועות צימין ומכנים צנינה של שמאל

ומתדק ונעשה כעין דל"ת נמצא רצועה ארוכה לימין ושל יד מכנים רצועה צנינה שיהא צה רצועה מימין לשמאל וכופל ראש רצועה

מלמעלה ומאריך עליו ומולאו משמאל ומחזירו מלמטה שלש פעמים מימין לשמאל ומכניסו צנינה כמין יו"ד עכ"ל וזה לשון הר"י

אשכנזי יכפול עור הרצועה וקושרו לצדו על השני ויכניס הקנה השני בחוץ הקשר ונעשה יו"ד עכ"ל: ונוהגים להעביר עור על הבית

ש"ן יד לרוחב הזרוע וכו'. אהא דאמרין בהקומץ (סג) מעברתא דתפילי הלכה למשה מסיני כתבו התוספות (ד"ה מעברתא) והרא"ש

(ס"י ז) והמרדכי (יא) וסמ"ג (סג) והתרומה (ס"י רח) שיש מפרשים דהיינו רצועה קטנה שמעצרים למעלה על תפילין של יד וכתבו

פרישה

(נט) ויעשה במין דל"ת וכו'. ו"ל מהרא"י בפסקיו (תרו"ד ח"ט) סימן

קע"ט והיה דקשר תפילין נראה דאין צורת דל"ת כלל ברצועות התלויות

דהא צ"י למימר בפרק הקומץ רצועות כשרות אפילו לא יאל מהן אלא משהו

חוץ לקשר משמע דאין צורת הד' בהן וצורת הד' היא בקשר לכלי עולמא

ולכא דעתי צה וכן כתב האשיר"י ושימושא רבה צהדיא לצורת הד' בקשר

עצמו וכן משמע מפירוש רש"י ונראה לענ"ד לדרך שיהא ניכר כמין דל"ת

ככנינתה לאותן העומדין לאחוריו ד' כהוייתה וצורתה כזה ד :

(נ) ויעביר הרצועה וכו'. לדרך לומר ויכניס הרצועה:

הגהות והערות

מז*] בפור שעם ב"י דפו"ר וכן בב"י שם הנוסח "ויעשה קשר קטן" ונראה ט"ס:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ב והרמב"ם (תפילין פ"ג ה"ח) כתב בבה"ג על התפירות וכו'. רבינו כתב בשמו דפסל צדשות ומכשר ציטות וכגירסת הרא"ש ואין הדבר כן אלא מכשר צדשות ופסל ציטות כגירסת הר"ף וכמבואר בשלחן הרמב"ם שכתבתי בסוף סימן שקודם זה (א):

ג ועור הרצועות צריך שיהיה מעור בהמה חיה ועוף הטוהרים. נפרק צמה מדליקין (שנח כח): מני רב יוסף לא הוכשרו צמלכת שמים אלא עור צמה טהורה בלבד ואסיקנא לרצועות קאמר: של הבתים: ג (ה) ועור הרצועות (*א) צריך שיהיה מעור בהמה חיה ועוף הטוהרים

דפסולות הא פשיטא הוא דכיון דנתקלקלו שלשה צמלכת שמים זה אלא זה ופסולים אפילו לא נתקלקלו שלשה ו"ל דאמא לאשמועינן דשלשה פסולים אפילו ציטות דאילו צמלכת שמים זה אלא זה אין פסולין אלא צדשות וזהו שכתב רבינו נתקלקלו שלשה צמלכת שמים ככל ענין פסולים פירוש כל ענין אפילו ציטות והכי משמע בסוגיא דלא מפליג בין צדשות לציטות אלא צמלכת שמים זה אלא זה אלא שלש פסול אפילו ציטות והכי נקטינן:

ג והרמב"ם כתב בבהאי גוונא על ענין התפירות וכו'. אע"ג דהרמב"ם נפרק ג' היה גורס לא אמרן אלא צמלכת שמים זה אלא זה אלא דמיקל צדשות יותר מציטות מכל מקום כיון שרבינו מופס גירסת רש"י והרא"ש עיקר דיומא יש להקל ציטות מצדשות אלא דנפירוש הסוגיא היה סובר דכך יש לפרש על התפירות כהרמב"ם כמו שיש לפרש על הצמלכת שמים וכתב"ה הרא"ש לך הדין דברי הרמב"ם ואמר והרמב"ם כתב בהאי גוונא על ענין התפירות כלומר דהאי גוונא שפירש רש"י והרא"ש לפי גירסתו על ענין הצמלכת שמים כן פירוש הרמב"ם הוא לזקק לפי גירסת רש"י והרא"ש על ענין התפירות והיה הדין לפי זה בתפירות דאם נפסקו התפירות זו בלבד זו וכו' ואמר רבינו דלפי זה יהיה פירוש כל זמן שפני טבול קיימת כלומר דכיון שעור הצמלכת שמים קיימת מכל זד אין לנו מושגין להפסקת התפירות דאין לפרש על עור מושג הצמלכת שמים דאין ענין קיום מושג הצמלכת שמים להפסקת התפירות אלא לפירוש רש"י והרא"ש דנפקול עור הצמלכת שמים אי אפשר לפרש כל זמן שפני טבול קיימת דעור הצמלכת שמים קיימת שהרי נתקלקלו אלא נריך לפרש דהכי קאמר כל זמן דקרקע הצמלכת שמים קיימת דהיינו היתורא זו היא דעת רבינו אלא נמוקי יוסף כתב זה לשונו כל זמן שפני טבול קיימת טבול עור של צמלכת שמים ופ"פ שנקרע העור שכן צמלכת שמים כיון שלמעלה לא נקרע כשרים וכו' כתב דפני טבול קיימת היינו לומר דנענין שיהיו שלמים מכל שאר זדדים דלא מכשרינן אלא כשנקרעו בין צמלכת שמים דוקא. והכי נקטינן לחומרא דנתקלקל בין הצמלכת שמים נענין שיהיו שלמים מכל שאר זדדין וכן מושג הצמלכת שמים נריך שיהא שלם וקיים גם כיון דארכא חילוק גירסאות יש לנו להחמיר בין ציטות בין צדשות וכן הדין בנפסקו התפירות אולינן לחומרא דכין נתקלקל העור שכן הצמלכת שמים:

ד ועור הרצועות צריך שיהיה מעור בהמה חיה ועוף וכו' עד סוף הסימן. נפרק צמה מדליקין ופרק שמונה עשרים:

דרכי משה

ג (א) ונ"ל דטוב להחמיר בשניהם: (*א) עיין לעיל סימן ל"ב דיכול לעשות הרצועות מקלף:

פרישה

(ג) כשרים אפילו אם הם חדשים. צמלכת שמים זה אלא זה אלא דמיקל צדשות יותר מציטות מכל מקום כיון שרבינו מופס גירסת רש"י והרא"ש עיקר דיומא יש להקל ציטות מצדשות אלא דנפירוש הסוגיא היה סובר דכך יש לפרש על התפירות כהרמב"ם כמו שיש לפרש על הצמלכת שמים וכתב"ה הרא"ש לך הדין דברי הרמב"ם ואמר והרמב"ם כתב בהאי גוונא על ענין התפירות כלומר דהאי גוונא שפירש רש"י והרא"ש לפי גירסתו על ענין הצמלכת שמים כן פירוש הרמב"ם הוא לזקק לפי גירסת רש"י והרא"ש על ענין התפירות והיה הדין לפי זה בתפירות דאם נפסקו התפירות זו בלבד זו וכו' ואמר רבינו דלפי זה יהיה פירוש כל זמן שפני טבול קיימת כלומר דכיון שעור הצמלכת שמים קיימת מכל זד אין לנו מושגין להפסקת התפירות דאין לפרש על עור מושג הצמלכת שמים דאין ענין קיום מושג הצמלכת שמים להפסקת התפירות אלא לפירוש רש"י והרא"ש דנפקול עור הצמלכת שמים אי אפשר לפרש כל זמן שפני טבול קיימת דעור הצמלכת שמים קיימת שהרי נתקלקלו אלא נריך לפרש דהכי קאמר כל זמן דקרקע הצמלכת שמים קיימת דהיינו היתורא זו היא דעת רבינו אלא נמוקי יוסף כתב זה לשונו כל זמן שפני טבול קיימת טבול עור של צמלכת שמים ופ"פ שנקרע העור שכן צמלכת שמים כיון שלמעלה לא נקרע כשרים וכו' כתב דפני טבול קיימת היינו לומר דנענין שיהיו שלמים מכל שאר זדדים דלא מכשרינן אלא כשנקרעו בין צמלכת שמים דוקא. והכי נקטינן לחומרא דנתקלקל בין הצמלכת שמים נענין שיהיו שלמים מכל שאר זדדין וכן מושג הצמלכת שמים נריך שיהא שלם וקיים גם כיון דארכא חילוק גירסאות יש לנו להחמיר בין ציטות בין צדשות וכן הדין בנפסקו התפירות אולינן לחומרא דכין נתקלקל העור שכן הצמלכת שמים:

דרישה

בית ראשון ובית שלישי ואחד שלם ביניהם זה כנגד זה שני בתים הסמוכים וכן פירש נמוקי יוסף וזהו שיטת רבינו ומתוך גירסא זו משמע דנפסקו שלשה בכל ענין פסול אפילו ישנים דהרי כל הני לא אמרן שהזכירו שם בגמרא אנתקלקלו שנים קאי אבל שלשה קאמר רב חסדא פסולות משמע בכל ענין: ואף על גב דרבינו כתב דקלקול בתים ופסיקת התפירות שוים שהרי כתב ובכהאי גוונא כתב הרמב"ם וכו' ומלשון הרמב"ם שהביא רבינו משמע דבתפירות אפילו נפסקו שלשה כשרות בישנות לא משום דיש חילוק בין נפסקו התפירות לנתקלקלו הבתים אלא שזה החילוק יוצא מתוך חילופי הגירסאות שיש בין הרמב"ם ורבינו ובלאו

חדושי הגהות

ג (א) צריך לפרש בכל ענין אפילו ציטות דאילו צמלכת שמים זה אלא זה אלא דמיקל צדשות יותר מציטות מכל מקום כיון שרבינו מופס גירסת רש"י והרא"ש עיקר דיומא יש להקל ציטות מצדשות אלא דנפירוש הסוגיא היה סובר דכך יש לפרש על התפירות כהרמב"ם כמו שיש לפרש על הצמלכת שמים וכתב"ה הרא"ש לך הדין דברי הרמב"ם ואמר והרמב"ם כתב בהאי גוונא על ענין התפירות כלומר דהאי גוונא שפירש רש"י והרא"ש לפי גירסתו על ענין הצמלכת שמים כן פירוש הרמב"ם הוא לזקק לפי גירסת רש"י והרא"ש על ענין התפירות והיה הדין לפי זה בתפירות דאם נפסקו התפירות זו בלבד זו וכו' ואמר רבינו דלפי זה יהיה פירוש כל זמן שפני טבול קיימת כלומר דכיון שעור הצמלכת שמים קיימת מכל זד אין לנו מושגין להפסקת התפירות דאין לפרש על עור מושג הצמלכת שמים דאין ענין קיום מושג הצמלכת שמים להפסקת התפירות אלא לפירוש רש"י והרא"ש דנפקול עור הצמלכת שמים אי אפשר לפרש כל זמן שפני טבול קיימת דעור הצמלכת שמים קיימת שהרי נתקלקלו אלא נריך לפרש דהכי קאמר כל זמן דקרקע הצמלכת שמים קיימת דהיינו היתורא זו היא דעת רבינו אלא נמוקי יוסף כתב זה לשונו כל זמן שפני טבול קיימת טבול עור של צמלכת שמים ופ"פ שנקרע העור שכן צמלכת שמים כיון שלמעלה לא נקרע כשרים וכו' כתב דפני טבול קיימת היינו לומר דנענין שיהיו שלמים מכל שאר זדדים דלא מכשרינן אלא כשנקרעו בין צמלכת שמים דוקא. והכי נקטינן לחומרא דנתקלקל בין הצמלכת שמים נענין שיהיו שלמים מכל שאר זדדין וכן מושג הצמלכת שמים נריך שיהא שלם וקיים גם כיון דארכא חילוק גירסאות יש לנו להחמיר בין ציטות בין צדשות וכן הדין בנפסקו התפירות אולינן לחומרא דכין נתקלקל העור שכן הצמלכת שמים:

ומ"ש ושיהיו שחורות. צפרק הקומץ א"ר יחזק לרועות שחורות הלכה למשה מסיני מיהו צעור הנחם לא אשכחן בתלמודא דצענין שחורות ומהאי טעמא כתבו המוספות לשם יש שעושין אותן מעור לכן ולפי שספר התרומה נסתפק צעור הנחם אם צריך להיות שחור כמבואר בספרו לשם ומציאו צ"י

לפיכך לא נסתפק כשהשחיר אותה גוי אלא צלועות ופסק דאין להשחיר על ידי גוי אלא דצעור הנחם לא נסתפק דפשיטא דיכול להשחירו על ידי גוי וזאת היא דעת רבינו שלא כתב דין זה שלא להשחיר על ידי גוי אלא כאן אלא הצלועות ולא צמימן ל"צ אלא עור הנחם משום דסבירא ליה דנחם אין לו צנין שחור אלא למצוה מן המוציא ואינו הלכה למשה מסיני

ולפיכך כתב רבינו לשם דאם עשאן מצב אחר כשרים דלפי זה אם צבעו גוי נחם נמי כשר אלא למאי שכתבתי צמימן ל"צ ספק כ"ה דהתוספות צ"ס ר"י וכן המרדכי צלכות תפילין כתבו דפשיטא ליה לתלמודא דצעור הנחם צריך להיות שחורות הלכה למשה מסיני א"כ אסור להשחיר ע"י גוי ודלא כמו שכתב בהגהת ש"ע (ס"ד) להחיר דיעבד על ידי גוי צעור הנחם אלא אין חילוק דין צעור הנחם ודין צלועות אם השחיר גוי פסול אפילו דיעבד כר"י מיהו במקום דלא אפשר יש לסמוך ארז פוסקים דמקילין (בשל ראש) [צעור הנחם] שלא יתבטל ממנו תפילין:

ד וכתב בספר התרומה שצריך שישחירין ישראל צ"ס תפילין ואין להשחירין על ידי גוי. צמימן ק"ל כתב צפנים שיש להסתפק אם גוי יכול להשחיר לצדו כמו שאר תיקוני עור או שמה כיון דצלועות שחורות הלכה למשה מסיני צריך השחירה לשמה ואסור בגוי כמו גבי ציית דצענין טווייה לשמה וגם נציעה לשמה והמחמיר תנא עליו נראה וצמחחות כתב סתם שלא ישחירין גוי אלא ישראל כמו טווייה דליית ונציעה דצענין לשמה: וכתב הרמב"ם

(תפילין פ"ג ה"ד) שאם לא יעשה הבתים שחורים יעשה הרצועה מצבע הבתים. צריך לומר דלחורי הרצועה קאמר דאילו פני הרצועה אי אפשר לעשותם אלא שחורות דהא הלכה למשה מסיני ניהו וכתב הרמב"ם (ס) וגוי הוא לתפילין שיהיו כולם שחורות הקצילה והרצועה כולה כלומר שגם לחורי הרצועה יעשה שחור ולא נהגו כן (ב):

ה ואם נפסקה הרצועה מה שמקיף ממנה הראש או הזרוע אין להם תקנה וכו'. צפרק הקומץ (ס): אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף איפסיק [ליה] רצועה דתפילי אמר ליה מהו למקטריה א"ל וקשרתם כמינ שמהא קשירה תמה א"ל רב אחא צריה דרב יוסף לרב אשי מהו למתפריה ועייליה למפירה לגאוף א"ל פוק חזי מאי עמא דרב. ופירש רש"י קשירה תמה. שמהא הקשירה נאה דרבי משה

(ב) וכתב באור זרוע (סי' תקסד) דעכשיו שנהגו לעשות הבתים שחורות צריך להשחיר הרצועות בין מבפנים בין מבחוץ עכ"ל ולא נהגו כן:

פרישה

(ו) איזה צבע שיהיה חוץ וכו'. פרק הקומץ מפרש טעמא משום גנאי ודבר אחר ופירש רש"י גנאי שמה יאמרו גרדן הוא ומדס חטטיו נצבעו והאדימו הרצועות ודבר אחר שמה יאמרו אשמו נדה צעל ונצבעו דס: (ז) יעשה הרצועה מצבע וכו'. צריך לומר דעל לחורי הרצועה קאמר דפני הרצועה אי אפשר לעשותם אלא שחורות דהא הלכה

דרישה

או זה כנגד זה ורבינו לא חש לפרש הדבר באריכות אלא העתיק מימרא דרב חסדא דאמר שנים כשרות ושלשה פסולות בכל ענין ואף על פי דרב חסדא לא חילק בשנים בין נתקלקלו זה כנגד זה או זה שלא כנגד זה מכל מקום על כרחך צריכין לומר כיון דמלשון הגמרא לא משמע דפליג רבא ארב חסדא ואם כן למה קאמר רב חסדא שנים כשרות ושלש פסולות כיון דגם בשנים בגוונא דשלשה כגון זה בצד זה נמי פסול אלא על כרחך רב חסדא הכי קאמר בשנים מצינו צד היתר כגון בזה שלא כנגד זה מה שאין כן בשלשה דלא מצינו צד היתר ואם כן על כרחך רב חסדא מייירי בחדשות דוקא ולא מצינו צד היתר דאם כן הדרא קושיא לדוכתה למה סתם דבשלש לא מצינו צד היתר הא בישנות כשרות אלא רב חסדא מייירי דוקא בחדשות וקאמר דבשנים מצינו צד היתר מה שאין כן בשלש דבכל ענין פסול בין זה כנגד זה ובין זה שלא כנגד זה ובישנות לא אמר רב חסדא ורבא מפרש אחר כך למילתיה דרב חסדא אם כן שפיר כתב רבינו דבשלש בכל ענין פסול רצונו לומר בין זה שלא כנגד זה בין זה כנגד זה והכל בחדשות ובישנות לא קמיירי ואחר כך כתב דברי הרמב"ם דבישנות כשרות אפילו בכאה גוונא דהיינו אפילו זה כנגד זה ודוק:

הגהות והערות

ג] פירוש מתחכך בשחין שלו כמ"ש באיוב (ב ז) ויקח לו חרש להתגרד בו. (מור קציעה): ד] כן כתוב בפירוש ברמב"ם וצ"ע ה] בבב"א אוקספורד "שירצה":

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
 קיצור שלחן ערוך השלם עם פאת השלחן גאנצפריד, שלמה בן יוסף עמוד מס: 340 הודפס ע"י אוצר החכמה

משבצות זהב

פרי מגדים

אשר אברהם

רג

ואין להאריך * : **ג ורשאי**. עיין מ"א. איני יודע מהו, דהקלף מעודד הוא כסדר, דכל שאין מעודד עור מקרי, ואיני יודע מה ישיענו אותו העגים. ומה שכתב שלל מונח, עיין אליה רנה אות י"ט עור נגילה מחיה, ושמועה מזהמה ז"ע איו קודם, יע"ש: **גא היבא**. עיין מ"א. ועיין נחלת נבי סעיף ח' האריך. ותוכן כוונתו כמ"א, עיין גיטין נ"ד ז' וסנהדרין מ"ח ז' וגיטין מ"ה ז', נכש"י ותוספות שם, ורש"י ור"מ סוברים ספר תורה ותפילין פרשיות צעין עיבוד לשמה אבל לא עור בתים, וא"כ ייחס צנרכה. וכבר הקשינו נט"ו אות ל"א על דברי הכסף משנה וצדק הציט שהוא כדצריהם אם כן עור לרעות למה צעי לשמה, והא קיל מנמיס דיש צו שייך, גם מנא להו צקלף פרשיות דקיל מספר תורה, כיון דכרכא קיימא לן אין ללמוד כי אם מה דמפורש: **גב מעור**. עיין מ"א. ואיני יודע ראה ממוחה, דלכן פסקין ציד"ד [סימן] רפ"ח סעיף ד' במוחה לא מהי תפירה, הוא הדין צעור בתים לא מהי תפירה, וראוי לעשות הכל מעור

דינו לבתים ולפרשיות. ועיין אה"ע סימן קכ"ד חלקת מחוקק [ס"ק א] ובית שמואל שם [ס"ק ב]. והוא הדין תפילין, דאותיות פורחות באורי באם הקלף מדבר הטעון שריפה, ומיהו בלאו הכי עבודה זרה מאוס למצוה, כמו שופר של עבודה זרה, ואי מברך י"ל אי הוה ברכה לבטלה תלוי כמו שכתוב בגט [שם], ואיסורי הנאה אפילו לכתחלה מצות לאו להנות נתנו, ואפילו מאן דפליג בגט ואוסר לכתחלה, הכא מודה, וכדכתיבנא. ודיו של איסור הנאה [כגון] שכר שעורים שעבר הפסח וכישלו אח"כ, דיו נפסל מאכילת כלב, י"ל חמץ מנקברים עפרן אסור, עיין לקמן סימן תמ"ב במ"א [ס"ק] ט"ו ופריי שם. ודיו הנעשה מעשן ופחם, והוא עיקר הדיו כמו שכתבתי בריש סימן [אשל אברהם אות ב] אם נעשה מעשן ופחם כלאי הכרם שעציו נאסרים, מכל מקום מנשרפין הוא ואפרן מותר אפילו להדיוט, ואפילו הסופר יכול להשתכר בו וליקח מצות, ובדיו אין שייך לומר בלאו הכי כל העומד לשרוף, דאין צריך כי אם צבע שחור, והא איכא. נמצינו למידין כתותי מיכתת שיעורי הוא לחוד, וכל העומד לישורף כשרוף לחוד, אפילו בדבר שאין צריך שיעור, ובוה פלוגתא ר' שמעון ורבנן [מנחות קב, ב], ועיין חלקת מחוקק ובית שמואל באה"ע שם, ואי"ה בהלכות לולב ואתרוג [סימן תרמ"ט אשל אברהם אות כ] ביורא בדין ערלה. ונעצים ט"ז ערלה ליכא, באילן מאכל כתיב *, עיין מה שאכתוב באות כ"ח, י"ל דברי ט"ו [הנ"ל] הלכה למשה מסיני, יע"ש: **(כז) אפילו**. עיין ט"ז. שבת ק"ח א' תוספות ד"ה איהו [כתבו] נחורות נמי שרי, דהתורה לא הקפידה רק מין המותר בפוך. והמשתחוה לבהמה, עיין סימן י"א סעיף ח' ומ"א [ס"ק] י"ב וסימן תקפ"ו אות ו' לכתחלה אסור למצוה, ודיעבד שפיר דמי, ולאו איסורי הנאה הוה דאין בעלי חיים נאסרים להדיוט. והנה מתפילין יליף כל התורה כולה ולכל מצוה מן המותר בפוך, ועיין [סימן] תקפ"ו במ"א [ס"ק] ג'. וקשיא לי א"כ בגד מצמר ארנבים וגמלים וכדומה תהא פסול לציצית, וזה לא שמענו. וכפי הנראה משי מתולעת תוכית, שנראה שהוא מגופו, (עיין סימן ט' סעיף ג), וכי תימא לא הוכשרו למלאכת שמים היינו [תשמישין] קדושה לאפוקי ציצית [תשמישין] מצוה נגינה, הא בורכא, ושופר תוכית ג"כ [תשמישין] מצוה ואפילו הכי פסול בהמה טמאה, עיין מגילה כ"ו [ע"ב] ולעיל סימן כ"א בב"י [ד"ה ציצית]. ומיהו המעיין בר"ן **ריש פרק (שני) [שלישין]** ראש השנה נ, א ד"ה ומיהו אע"ג [במשנה שופר מלאכת שמים הוא, דלזכרון כלפנים דמי, וההוא דתחש (בשבט כ"ח ב)], משמע דאין זה היקש גמור, א"כ אתי שפיר ציצית דמצוה לא יליף מקדושה. ואתי שפיר דברי הטי"ו אות כ"ז דרצועות הלכה למשה מסיני, כי היקשא לאו היקש גמור הוה, עיין אליה רבה [סימן] תקפ"ו אות ה'. ולכוש [סעיף לז] כתב כן רצועות הלכה למשה מסיני: **(כט) מקלף**. עיין ט"ז. אע"ג דבתים עור בעינן, קלף נמי עור מקרי, דהא תניא כתבן בד' עורות, מנחות ל"ד ב', יע"ש ועיין בב"י [לה, ב ד"ה וכתוב]: **(ל) אז**. עיין ט"ז. ועיין מ"א אות נו"א איהו מהם קודם: **(לא) היבא**. עיין ט"ז. ועיין בב"י [לה, ב ד"ה ומ"ש רבינו שהרא"ש] כי בסנהדרין (מ"ו) [מתן] ב' פלוגתא, ורשב"ג עיבוד לשמה בעינן בעור בתים, והר"מ מפרש לה בקלף פרשיות או רצועות, וטעם כי רצועות בעי עיבוד שיהא רכינ לקשירה ולכריכה, ובדבעי עיבוד בעי לשמה, מה שאין כן עור בתים טוב יותר מעור מצה דלא מעובד כלל חזק יותר, ואיך יתכן דמעבדן שיהא בעי לשמן. ורא"ש [נה"ק, תפילין סימן ג] סובר דפשטא דברייתא עור הבתים קאי, ובעינן עיבוד ושיהא לשמה. עיין לכוש [סעיף לז]. אבל בבדק הבית [בב"י שם] כתב דפסק כתנא קמא, ובכסף משנה פרק ג' [מתפילין] הלכה ט"ו כתב רק זה התיורין, ואיני יודע א"כ רצועות למה צריך עיבוד לשמה, ושאיני ספר תורה וקלף פרשיות דקדושה יתירה בעי עיבוד לשמה, ועיין מ"א אות נ"א, וצ"ע. ודע דעור הבתים אם חישב לחוד וודאי די, וכעין ספק ספיקא הוה, וגם בקלף [כתוב] רק טוב, עיין סעיף ח' [אות ד ואשל אברהם אות י] מזה: **(לב) יעשה**. עיין ט"ז. כר' עקיבא מנחות ל"ד ב'. ובעינן עור בתים שיהא מעור א', ומעשה הדפוס ידוע

מחצית השקל

ולכן לא בעינן עיבוד לשמה וסגי בהזמנה, אבל רשב"ג סבר הזמנה לאו מלתא ולא מהני הזמנה, לכן צריך לעשות מעשה לשמה דהיינו העיבוד. וכן סבירא ליה להרא"ש [נה"ק, תפילין סימן ג], וא"כ כיון דקיי"ל כרבא דהזמנה לאו מלתא לכך אפילו עור הבתים צריכים עיבוד לשמה, והרמב"ם מפרש כרש"י. וכדי ליישב קושיה התוספות על כרחן צריך לומר כמו שכתבו התוספות לחלק בין עור הבתים דלא בעינן עיבוד לשמה והקלף דבעי עיבוד לשמה, ואף שהתוספות כתבו שהוא דוחק, רש"י ורמב"ם סבירא להו שאינו דוחק, ולכן סבירא ליה לרמב"ם דעור הבתים א"צ עיבוד לשמה, כיון דקיי"ל הזמנה לאו מלתא כרבא (דהא אפילו לא נתעבד כלל כשר לדידיה): ועיין מה שכתבתי סימן מ"ב, ועיין שם מה שאכתוב בע"ה: (ס"ק ג) **מעור אחד**. דלא כמשמע מספר התרומה כו', והוא הדין הנעשים מעור אחד אלא שחוחכים ממנו רצועות ומכל מקום באמצע מחבורים ואח"כ שוב מחברים הרצועות יחד ובוה נעשו הבתים, לדעת הב"ח פסולים כיון דעכ"פ קרוצים בכל צדדי הבית, ולדידיה התפירה והוא הדין הדבק אינו עושה חיבור: וכן כתבו התוספות במנחות. דבעי הש"ס להוכיח שם דבמוזזה אם עשה פרשיותיה סתומות כשרה, מרתניא ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מוזזה, שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. ותיפוק ליה דבספר תורה הפרשיות הללו דהיינו והיא אם שמעו סתומה ובמוזזה פתוחה, אלא ודאי דגם מוזזה אם עשאה סתומה כשרה. ודחי דלמא להשלים, ופירש רש"י [ד"ה חלמא] דאיצטרך ברייתא לומר הטעם משום דאין מורידין דאפילו להשלים אסור, דהיינו שתחלת הפרשה כתוב כדין מוזזה אלא שבסוף הפרשה חסר ששה אחת, דאסור ליקח אותה שטה ולהדביקה למוזזה ולהשלימה. וכתבו התוספות ותיפוק ליה דאסור כהאי

לבושי שרד

לאו מילתא. והקשו התוספות דקיימא לן כרבא דהזמנה לאו מילתא וקיימא לן כרשב"ג דלריך עיבוד לשמה, דהא בספר תורה קיימא לן הכי והוא הדין בזה דהא שייך של תפילין הלכה למשה מסיני, ועל זה כמזכר שדווקא למלך כו':

וכעת לא מצאתי גילוי לדין זה: **(כו) עור**. עיין ט"ז. הנה עור הבתים מקרא יליף, מן המותר, אע"ג דשייך הלכה למשה מסיני הוא, מכל מקום חו נפיק מקרא מן המותר בפוך. והוא הדין של יד, דכיון דשל ראש כן, הוא הדין של יד. ורצועות דלי"ת ויו"ד יש אומרים דלאו הלכה למשה מסיני, וגם למאן דאמר הלכה למשה מסיני מכל מקום אין בו כתיבה ממש, מה שאין כן שייך מקמטים, עיין תוספות שבת ס"ב א' ד"ה שייך. והנה בפריי ליו"ד ק"י [סוף הסימן במחודשים מפרי חדש אות ה] צידדנו בהלכה למשה מסיני אי ספק מותר מן התורה או לאו, ונפקא מינה טובא כאן, בספק לו אם עור טהורה או טמאה, לבתים פסול, ולרצועות הלכה למשה מסיני. ומיהו אנן קיימא לן הלכה למשה מסיני ספק אסור, עיין יו"ד [סימן] רצ"ד [סעיף ט-י] ספק ערלה, יע"ש. וצ"ע דשבת כ"ח ב' רש"י ד"ה הלכה למשה מסיני מבואר דרצועות מהיקשא בכל התורה. **נסתפקתי**, עור של איסור הנאה שור הנסקל או עבודה זרה, מה

דינו לבתים ולפרשיות. ועיין אה"ע סימן קכ"ד חלקת מחוקק [ס"ק א] ובית שמואל שם [ס"ק ב]. והוא הדין תפילין, דאותיות פורחות באורי באם הקלף מדבר הטעון שריפה, ומיהו בלאו הכי עבודה זרה מאוס למצוה, כמו שופר של עבודה זרה, ואי מברך י"ל אי הוה ברכה לבטלה תלוי כמו שכתוב בגט [שם], ואיסורי הנאה אפילו לכתחלה מצות לאו להנות נתנו, ואפילו מאן דפליג בגט ואוסר לכתחלה, הכא מודה, וכדכתיבנא. ודיו של איסור הנאה [כגון] שכר שעורים שעבר הפסח וכישלו אח"כ, דיו נפסל מאכילת כלב, י"ל חמץ מנקברים עפרן אסור, עיין לקמן סימן תמ"ב במ"א [ס"ק] ט"ו ופריי שם. ודיו הנעשה מעשן ופחם, והוא עיקר הדיו כמו שכתבתי בריש סימן [אשל אברהם אות ב] אם נעשה מעשן ופחם כלאי הכרם שעציו נאסרים, מכל מקום מנשרפין הוא ואפרן מותר אפילו להדיוט, ואפילו הסופר יכול להשתכר בו וליקח מצות, ובדיו אין שייך לומר בלאו הכי כל העומד לשרוף, דאין צריך כי אם צבע שחור, והא איכא. נמצינו למידין כתותי מיכתת שיעורי הוא לחוד, וכל העומד לישורף כשרוף לחוד, אפילו בדבר שאין צריך שיעור, ובוה פלוגתא ר' שמעון ורבנן [מנחות קב, ב], ועיין חלקת מחוקק ובית שמואל באה"ע שם, ואי"ה בהלכות לולב ואתרוג [סימן תרמ"ט אשל אברהם אות כ] ביורא בדין ערלה. ונעצים ט"ז ערלה ליכא, באילן מאכל כתיב *, עיין מה שאכתוב באות כ"ח, י"ל דברי ט"ו [הנ"ל] הלכה למשה מסיני, יע"ש: **(כז) אפילו**. עיין ט"ז. שבת ק"ח א' תוספות ד"ה איהו [כתבו] נחורות נמי שרי, דהתורה לא הקפידה רק מין המותר בפוך. והמשתחוה לבהמה, עיין סימן י"א סעיף ח' ומ"א [ס"ק] י"ב וסימן תקפ"ו אות ו' לכתחלה אסור למצוה, ודיעבד שפיר דמי, ולאו איסורי הנאה הוה דאין בעלי חיים נאסרים להדיוט. והנה מתפילין יליף כל התורה כולה ולכל מצוה מן המותר בפוך, ועיין [סימן] תקפ"ו במ"א [ס"ק] ג'. וקשיא לי א"כ בגד מצמר ארנבים וגמלים וכדומה תהא פסול לציצית, וזה לא שמענו. וכפי הנראה משי מתולעת תוכית, שנראה שהוא מגופו, (עיין סימן ט' סעיף ג), וכי תימא לא הוכשרו למלאכת שמים היינו [תשמישין] קדושה לאפוקי ציצית [תשמישין] מצוה נגינה, הא בורכא, ושופר תוכית ג"כ [תשמישין] מצוה ואפילו הכי פסול בהמה טמאה, עיין מגילה כ"ו [ע"ב] ולעיל סימן כ"א בב"י [ד"ה ציצית]. ומיהו המעיין בר"ן **ריש פרק (שני) [שלישין]** ראש השנה נ, א ד"ה ומיהו אע"ג [במשנה שופר מלאכת שמים הוא, דלזכרון כלפנים דמי, וההוא דתחש (בשבט כ"ח ב)], משמע דאין זה היקש גמור, א"כ אתי שפיר ציצית דמצוה לא יליף מקדושה. ואתי שפיר דברי הטי"ו אות כ"ז דרצועות הלכה למשה מסיני, כי היקשא לאו היקש גמור הוה, עיין אליה רבה [סימן] תקפ"ו אות ה'. ולכוש [סעיף לז] כתב כן רצועות הלכה למשה

מסיני: **(כט) מקלף**. עיין ט"ז. אע"ג דבתים עור בעינן, קלף נמי עור מקרי, דהא תניא כתבן בד' עורות, מנחות ל"ד ב', יע"ש ועיין בב"י [לה, ב ד"ה וכתוב]: **(ל) אז**. עיין ט"ז. ועיין מ"א אות נו"א איהו מהם קודם: **(לא) היבא**. עיין ט"ז. ועיין בב"י [לה, ב ד"ה ומ"ש רבינו שהרא"ש] כי בסנהדרין (מ"ו) [מתן] ב' פלוגתא, ורשב"ג עיבוד לשמה בעינן בעור בתים, והר"מ מפרש לה בקלף פרשיות או רצועות, וטעם כי רצועות בעי עיבוד שיהא רכינ לקשירה ולכריכה, ובדבעי עיבוד בעי לשמה, מה שאין כן עור בתים טוב יותר מעור מצה דלא מעובד כלל חזק יותר, ואיך יתכן דמעבדן שיהא בעי לשמן. ורא"ש [נה"ק, תפילין סימן ג] סובר דפשטא דברייתא עור הבתים קאי, ובעינן עיבוד ושיהא לשמה. עיין לכוש [סעיף לז]. אבל בבדק הבית [בב"י שם] כתב דפסק כתנא קמא, ובכסף משנה פרק ג' [מתפילין] הלכה ט"ו כתב רק זה התיורין, ואיני יודע א"כ רצועות למה צריך עיבוד לשמה, ושאיני ספר תורה וקלף פרשיות דקדושה יתירה בעי עיבוד לשמה, ועיין מ"א אות נ"א, וצ"ע. ודע דעור הבתים אם חישב לחוד וודאי די, וכעין ספק ספיקא הוה, וגם בקלף [כתוב] רק טוב, עיין סעיף ח' [אות ד ואשל אברהם אות י] מזה: **(לב) יעשה**. עיין ט"ז. כר' עקיבא מנחות ל"ד ב'. ובעינן עור בתים שיהא מעור א', ומעשה הדפוס ידוע

מ"א כתב דכוונת סמ"ק לענין פתוחות וסתומות, כיון שהן בד' קלפים אין להם שייכות זה לזה, אבל לא דיבר סמ"ק כלל משלא כסדרן: (פ"ק **וא**) **היבא דאפשר כו'**. בלא ברכה. משום דדעת הרא"ש דגם עור הבתים צריך עיבוד לשמה, אבל דעת הרמב"ם דעור הבתים א"צ עיבוד כלל, וא"כ הוא הדין כשנתעבדו שלא לשמן, דלא גרע מלא עבדן כלל. ולכן היבא דלא אפשר למצוא מעובדים לשמה יניח הבתים שנתעבדו שלא לשמה או לא נתעבדו כלל, דיש לסמוך בזה על דעת הרמב"ם, שלא יתבטל ממצות תפילין. אבל מכל מקום לא יברך, דאין הברכות מעכבות, וכיון דעיקר כהרא"ש דבעינן עיבוד לשמה לכן אין לברך עליה: **דגם רש"י סבירא ליה כו'**. דבסנהדרין דף (מ"ו) [מן] [נ"ב] פליגי אב"י ורבא, אב"י סבירא ליה הזמנה מלתא היא, ורבא סבירא ליה הזמנה לאו מלתא. ומסקינן [שם מה, ב], תנאי היא, דתנא קמא סבירא ליה בתים של תפילין א"צ עיבוד לשמה, ורשב"ג סבירא ליה דבעי עיבוד לשמה. ופירש רש"י דהעיבוד לא מקרי מעשה ולא הוי כי אם כמו הזמנה, ותנא קמא סבירא ליה דהזמנה לאו מלתא, לכך סבירא ליה דאין צריך עיבוד לשמה, דהעיבוד אינו מעלה ומוריד כיון דאינו רק הזמנה והזמנה לאו מלתא. ורשב"ג סבירא ליה הזמנה מלתא ולכן מצריך עיבוד לשמה, אף דהעיבוד אינו רק הזמנה אפילו הכי מהני העיבוד, כיון דסבירא ליה הזמנה מלתא. והקשו התוספות א"כ כיון דקיי"ל כרבא נגד אב"י דהזמנה לאו מלתא, א"כ לפירוש רש"י אין צריך עיבוד לשמה, ובגיטין פסלינן לספר תורה אם אין הקלף מעובד לשמה, ודוחק לחלק בין עור הבתים לקלף, דהא על עור הבתים כתיב שייך דהיא הלכה למשה מסיני וראוי להיות להן דין קלף. ולכן פירשו התוספות להיפוך, דתנא קמא סבירא ליה דאין צריך עיבוד לשמה משום דסבירא ליה הזמנה מלתא,

(מ) **ט"ז סכ"ז שייך נקמט**. מה שאין כן הרצועות אף שיש בהם דל"ת ויו"ד אינם כמנינה אלא סימן בעלמא, אבל הקמט הו' ליה כמנינה מעליף: (מ) **מניא סקניא כתנא קמא דאין צריך עיבוד לשמה**. דלא קפדינן אעניבה דהזמנה

Page 86 of 124

לסופרים, ועיין מ"א אות נ"ב: (72) כדרי. עיין ט"ז. צריך שיהא אורך כרוחב ממש, ולא מהני מה שיש זוויות, כל שאורכו יתר על רוחבו לא יהיה באלכסון ב' חומשים עורף. וצריך למדוד בד' קוים, היינו תחלה ימדוד קו א' אורך וקו א' רוחב שיהא שוה, ולא די בזה כי שמא באמצען שוה ובצדדיו מתמעט, לכן צריך למדוד עוד ב' קוים באלכסון שיהיה שוים ב' קוי אלכסון ג"כ, עיין דרישה [פרישה אות מב] בשם מהר"א פראג [בהגהות הטור]. והנה במנחות ל"ה א' תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני בתפרן ואלכסונן, ופירש רש"י [ד"ה תפילין] הבית מרובע ותיתורא ותפירה שלא ימשוך חוט התפירה, וזה כפי פירושו [ד"ה תיתורא] שמעור הבית עושה תיתורא, ואין יוצא תיתורא חוץ לבית, ותופר סביב, מה שאין כן לדידן שפירוש תיתורא (קשר) [גשרן] יוצא חוץ לבית ולוקחין עור אחר ועושין תיתורא ותופרין באמצע תיתורא, היה נראה שצריך שיכוין יריבוע התפירה ג"כ יריבוע ממש, וצ"ע בזה. ועיין ר"מ פרק ג' מתפילין הלכה ג' פירש כרש"י, יע"ש. עיין ב"י [לה, ב ד"ה ויהיו] בשם מרדכי [ה"ק יא, ג]. עיין מ"א [ס"ק] (ס"ח) [סז]: (73) נתקלקל. עיין ט"ז. והם דברי תשובה אשכנזית נש"ת מהר"ם יע"ש. (עיי' ר"מ פרק' מ' מהלכות כלי מקדש' הלכה ג וכסף קמ"ה מה שכתב שהשמיט כיפה חולין ק"ל) וצ"ע וצ"ע בשם מהר"ם מה שכתב שהשמיט כיפה חולין ק"ל. ומה שכתב [עיי' סוף סימן כ"ו] (טעות סופר כ"ו), בשעת קריאת שמע ותפלה תלמיד צפני רבו אין מוצא, הוא הדין כאן: אז מקבצין. עיין מ"א. ועיין יו"ד [סימן] רע"א

מחצית השקל

גוּנָא, דהאמרין בירושלמי [מגלה פ"א הלכה ט] דתפילין ומזוזות בעי שיהיו כתובין על עור אחד. וחירצו כיון דתפרין יחד דינו כעור אחד, ע"ש. וא"כ הוא הדין דהדין כן בבתיים, וכל זה לשיטת רש"י, ודעת החולקים צ"ל דסבירא להו כפירוש התוספות שם כגון שפרשת שמע כתובה בספר תורה סוף העמוד ויש גליון תחתיה ויחתך שמע מספר תורה ויכתוב בגליון שתחת שמע פרשת והיה אם שמוע כדן מזוזה, או להיפוך שפרשת והיה אם שמוע כתובה בראש העמוד ויש גליון על גביו ויכתוב עכשיו בגליון שעל גביו פרשת שמע, ע"ש. (ואף על גב דכהאי גוונא הוא שלא כסדרן, עיין מה שכתב על זה הט"ז בידיד סימן ר"צ ס"ק א.) ולפי"ז אין ראיה משם דתפירה מקרי חיבור: (פ"ק נד) וגם הבתים, דלא כמו שנוהגים ישי, ועכשיו בכו"ה נתחפץ המנהג, האין משיגין כי אם על ראש הבתים שהיו מרובעים, וכן משגיחין על התפירות וזה היתירות. ואיזהו מאד להשיגה על זה. ודע דמשה שכתב הרב ב"י [בשרע] עשאן מרובעת ואחר זמן נתקלקל ריבוען יש מי שאומר שצריך לרבען, לא יעלה על דעתך שיש חולקים, כי לא נמצא שום חולק, ומסתמית הפוסקים משמע וכולי עלמא מודו בזה שצריך לרבען, אלא שכן דרך הרב ב"י שדין חדש שלא נמצא כפירושו כי אם פוסק אחד כתובו בלושן יש מי שאומר, ועיין בטמ"ז [ס"ק לה]. אבל מכל מקום אי"ל למודד כל יום אם ירבעון קיים, ומשמדן על חזקתן הראשונה, אם לא שרואה שנתקלקל רבעון צריכים תיקון: (פ"ק נה) עור הבתים כו'. הרב ב"י [לה, ב ד"ה ושחורין] כתב דשחרות הבתים אינו כי אם למצוה, ומהאי טעמא כתב בסיומן ל"ג סעיף ד' בהגיה"ה אם השחיר גוי הבתים כו", אבל הב"ח [לה, ב ד"ה ומ"ש ושחורין] כתב דמדברי התוספות שבת דף כ"ח ע"ב [ד"ה תפילין] משמע דגם שיהיו הבתים שחרות הוא הלכה למשה מסיני, ואם השחירין גוי פסולים, וגם אי נחלבונו אחר הוא צריך שוב להשחירן. דאיתא התם תני בר יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה כלבד, ושקיל וטרי למאי הלכתא, אילימא לתפלין, הא בהדיא כתיב [שמות יג, ט] למען תהיה תורה ה' בפניך מן המותר בפך, אלא לבתים והאמורא אביי ש"ן של תפלין הלכה להאמר מסיני וממילא ידעינן לה מן קרא מן המותר בפך, אלא לרצועות, והאמר ר' יצחק רצועות שחרות הלכה למשה מסיני ואכתי ידעינן מן המותר בפך בעינן, ומשני ניהו דגמירי שחרות, טהורות מי גמיר. וכתבו התוספות דקארי לה מאי קארי לה, דאיך נדע שחרות משחרות, וחירצו וז"ל, כיון דמצריך שיהיו שחרות כמו הבתים, כל שכן דבעינן שיהיו שחרות כמו הבתים, וסברא לה להקפיד על הטהרה יותר מעל השחרות. ואי הא חתי רבי יוסף לאשמעינן הושמענין שיהיו שחרות, דהוי שמעינן מניה רתוי שחרות, שחרות, שחרות, ומשני ניהו דגמירי כו' דמשחרות ליכא למגמר שחרות, עכ"ל. וכן כתב

לבושי שרד

(ט) מ"ז סק"ב מבפנים. טעם זה נאמר במנחות דף ל"ד [ע"נ] על הפרשיות שצריך להיות בקלף אחד, ולא היו ליה להביא זאת לענין הנית. ועיין מ"ז ס"ק ז': (סא) שו"ע סיף י"ט מרובעות בתפרין. פירש רש"י [מנחות לה. א ד"ה מפילין] בתפירן יזמור רבוען שלא ימאך חוט התפירה יותר מדאי ויקלף רחבו, והרא"ש [ה"ק, מפילין סימן טו] פירש שגם גוף התפירות יהיה צריצות ממש: (סב) בג"א סקני' הושי' בקטמם. שם: שמקטמטט העור ע"י כפילה שפולה, מה העור עד שנעשה הקטמ, ולאו היה חס יריעות טעושה מעשה בגוף הפרט, מה

אוצר מפרשים

כד (פ"א ט"ז י"ג), עיני תשובות חתם סופר א"ח סימן ה', [שם האריך בדין ס"ת תפילין ומוזוה וגט שנכתבו ונעשו משתי עורות אי התפירה והדירבוק מחברן להיות אחד או לא, ואבאר כל ההטואי השייך לזה, וסיים בסוף התשובה וז"ל, הנראה לפענ"ד כתבתי כזה הפסק דתפירה פוסל בגיטין ובמוזוה אפילו עמודים

פוסל, חוץ מן הרמב"ם (מוזוה יז, א) ור"י בעל התוספות (מוטה יז, ב ד"ה כתבת), וכתבתי, תפילין תפירה כשר ודבוק פסול כייצעות ס"ת):

כח (ש"ע ט"ז ס"א) החרין, ושריטה או שרימה בעלמא לא מהני כלל. ועכ"פ החרין צריך להיות כאצבע, עיני תשובות כהנות עולם סימן ע"ט:

(החם טו"ה) (אש"כ אברהם, ז)

ג. תוספות שם נ"ה
 ש"ן בשם שימוש רבא
 [נראה שם סוף הלכות תפילין]
 והר"ש [ה"ק, תפילין סימן
 ח] והמנהיג [סימן קמ ד"ה
 פ"ר צ"ח וזה ומדרכי שם יא,
 א ורמב"ם תפילין ג, ד וספר
 התרומה סימן רח ונמוקי יוסף
 ה"ק, תפילין ג, א ד"ה מלך
 ומ"מ שם קד, ד]:
 פ. מנחות ל"ה [ע"א]
 לפירוט השם מפרשים
 שהוציא הר"ש [שם]:
 ע. שם בגמרא [ורא"ש
 שם סימן ז ומדרכי שם
 יא, א]:
 פ. שם [והר"ש שם
 וספר התרומה סימן רט]:
 ז. הרמב"ם בפרק ג'
 מהלכות תפילין [הלכה ז]
 והר"ש [סימן תיקון
 תפילין] והמדרכי [שם יא,
 ז] וספר התרומה [סימן
 רח] מההוא הקדומן
 [מנחות ל"ה, ב] צענין
 מנחה:
 ק. הר"ש [שם סימן ח]
 בשם שימוש רבא [שם]:
 ר. סמ"ק [סימן קנב]
 וספר ארמונות חיים [הלכות
 תפילין סימן כו] והגהות
 מיימוניות פרק ג'
 מהלכות תפילין:
 ש. שבת כ"ח [ע"ב]
 [וקי"ח] [וקמ, א]:
 ת. שימוש רבא [שם]
 והרמב"ם [תפילין ג, ח]:
 א. הר"י אכסדרני
 [מונח צ"ח, ד ד"ה
 יכיוון]:
 ג. זוהר פרשת בא
 [ח"צ רל, ב]:

ציונים לרמ"א

ה. מדרכי ה"ק, תפילין
 יא, א] וסמ"ג [עשין כג קד,
 ד] ותוספות פרק הקומץ
 [מנחות ל"ה, א ד"ה ש"ן]:
 ו. סמ"ג [שם]:
 ז. ברוך שאמר [תיקון
 תפילין עמוד נא] אות כד:
 ח. אגור סימן ס"ח:

הגהות והערות

קל"א עיין משנ"ז אות
 נה:
 קל"ב בדפ"א, דתפילין:
 קל"ג בכמה דפוסים כמו
 "גלגל":
 קל"ד כ"ב דפ"ר ונזקק
 הגמרא, ונזכר"א כמו
 צהמה או מיה:
 קל"ה בכת"י שלפנינו
 כמו רמב"ם, ומוקד ע"פ
 מהדורת ערך להם הנדפס,
 ועיין רעק"א ס"ק מט:
 קל"ו תיקון מהדורות
 אמ"ד ח"פ ע"פ לשון זוהר
 שם:

סימן צ"ג דבספר תורה תפילין ומוזות אפילו חק ירכות פסול,
 ומשמע מדבריו דהמדפס בדיו כשר דזה מקרי כתיבה, אלא שלא
 ראה לאומרו למעשה, ע"ש. ולי נראה דתפילין ומוזות פסול משום
 דאי אפשר לנמסר, ופעמים שנדפס האות השני קודם לראשון והוא

ליה שלא כסדרן. וט"ז ציו"ד סימן
 ער"א [ס"ק ח] כתב דאפילו גט לא
 יעשה נדפוס דדמי לחקיקה,
 ובגיטין [שם] משמע בתוספות נ"ה
 למימרא דלפינן מלוחות דחקיקה
 כשר בספר תורה, כדאשכחן
 בלוחות. אך לכתחלה יש ליזהר, וכן
 נהגו: ג. ש"י ימין המניח.
 ונראה לי צאטר אוליין בחר ימין
 ושמאל דעלמא, דהנקדן בסמ"ג
 [עשין כג קד, ד] כתב דש"י ראשית
 היא תשובה לפיכך עושין אותה
 צימין הקורא, א"כ לא איכפת לן
 אם המניח הוא אטר:
 ג. ארבעה ראשים. פירש
 הנקדן [בסמ"ג שם] הטעם שיהא
 בכתובה שוקעת ש"ן של ג' ראשים
 כמו שהיו בלוחות. ולכן צריך שלא
 יגעו הידו"ן למטה בש"ן, ודלא
 כרוב סופרים דאין נוהרין בזה,
 עכ"ל הב"ח [ל"ה, א ד"ה ונעודן]. ולי
 נראה שאין לזוז ממנהג אבותינו,
 שהנקדן המציא טעם מלבו. ובזוהר
 פרשת פנחס עמוד תק"פ [רנח, ב]

נמאלו טעמים אחרים שיהיו ד' ראשים, וא"כ כי יהיו דבשל ג' ראשים צריך לשלש
 למטה. ובסמ"ג [שם] ובשמואל רבא [נראה שם סוף הלכות תפילין] כתב ח"ל, (ס) יעשה צמורה שני יודו"ן כו, ע"ש. וכן משמע מלשון רמ"א
 סעיף מ"ג: ב. ובורכה בקדף. ואם לא כרכה כשר דציעדז אם אין לו אחרים (צ"ח, ל"ה, א ד"ה ונשל): ב. א. קצת שער. כתב בספר
 יש שכן [דיו תפילין סעיף ו] בשם זוהר שלא ילא השער כשעורה חוץ לבתים, וז"ל וזהו פקודי עמוד מ"ח [ח"צ רל, ב] ובעינינו גו רוא
 דתפילין לאנענא חד שער דעגלא [דיפוק לזר ויתחזין] דהא חוטין דשערא דא לא מסאכז צר דאי כדאחצור ההוא שער דאחצור
 כשעורה אכל פחות מן דא לא מסאכז, עכ"ל. וז"ע, דהא שערות אינו מטמאין אפילו הם הרבה. ועוד, דפחות משעורה אפילו ע"ס
 אין מטמאין וכל שכן בשר או שער. ונראה לי שציון להא דשנינו פרק ג' דלהלכות [משנה ג] כל מה שבמת טמא חוץ מן השער כו'
 ובשעת חזרון הכל טמא, פירוש כשהשער מחוצר לה, וא"כ הכי קאמר דהא חוטין דשערא דא לא מסאכז צר דא כדאחצור כו', דהיינו
 כשהשער מחוצר לע"ס כשערה דאחצור כשעורה, פירוש שצירא ליה שהשער מטמא לע"ס כשעורה, כן נראה לי. וא"כ י"ל דלא
 איכפת לן אם השער יוצא חוץ לבתים יותר מכשעורה. כתב של"ה דף קי"ו ע"א [מסכת סו"ט ד"ה סוד תפילין] שהשער צריך ללכת מפרשת
 קדש, ואני קבלתי מפרשת והיה אם שמוע, ונראה לי שצו להניחם אלא פרשת והיה אם שמוע כדל הפונה לפרשת קדש, עכ"ל:

שערי תשובה

טיחה עבה על הבתים, וע"י שמים שפירטוס הם שחורים בתכלית ההידור,
 אין לחוש, משום שאינו רואה דכל לנאותו אינו חוצץ [וסכה לו, א], דכל השיין
 לשחרות להשחיר בכלל לנאותו הוא. וגם בשעה שהוא מטיח הטיח העב אין
 חשש משום מחיקת השיין שהרי אין שם רק השין לבד, וגם דהציפורי לני
 אינו מבטל, ולכן תפילין דמארי עלמא הם ויש בהם משום ואנוהו, ואע"פ כן
 יש להחמיר שלא יהיה הטיח עב יותר מעור הבתים. וגם פשיטא שצריך שרובע
 הבתים יהיה בבתיים עצמם בלא הטיח ואם עושה הרובע ע"י הטיח הוי שלא
 כדיו. וגם יש לאסור שלא לתת לתוך הטיח הזה עצם פיל שחוק, דבעינן מן
 המתור בפיק, ע"ש:

וכן פסק הרמ"א סעיף מ"ג: (סד) דתפילין. המתצר כתב סתמא, דהיינו ששים עור למטה, ולא ציאר שיהא המתורא מעור הבתים או אפילו מעור צפני
 עלזנו כמו שנהגו הסופרים עכשיו, אלא מדקתם משמע דכלל גוונא כשר. וכן כתבו הר"ש [ה"ק, תפילין סימן ו] והטור [ל"ה, ד וצ"ח ע"א ד"ה ומ"ה והטור]
 דכלל גוונא כשר, עיין עולת תמיד [ס"ק טו]: (סה) קבון. ואם לא כרכס כשר דציעדז אם אין לו אחרים, צ"ח, מ"א [ס"ק טז]: (סה*) ש"י עג"ל. כדי
 שמוכר מעשה עגל ולא יטמא, ובסמ"ג [שם כד, ג] לפרש מעשה עגל: (סו) דבתים. וטוב שיצא אלא פרשת והיה אם שמוע כדל הפונה לפרשת קדש,
 של"ה. ולא יצא השער כשעורה חוץ לבתים, עיין מ"א [ס"ק טא] ומה שכתב לא דק, ודו"ק:

לבושי שרד

אוחו א"כ. שאני צ"ח דכתיב [נמדנר טו, לח] ועשו להם ציזית,
 קפיד קרא על שעת עשיה, אכל תפילין מרובעות הלכה למשה
 מסניי וכל שעה צענין שיהיו מרובעים: (ל"ה) ש"י ארבעה
 ראשים. זה רמז לכתב הלוחות שהיתה כתובה משוקעת שנאמר
 [שמות לג, טז] חרות על הלוחות, הרי
 שכל האותיות היו מן (ס) האויר,
 נמאל שיש לש"ן ד' דפנות לג'
 אוריות, והיא של ד' קמטים שנעשו
 שם ג' אוריות. ועוד יש לנו כתב
 ס"ח שהיא בולטת וכנגדה עושין
 ש"ן של ג' ראשים. והטעם שצוין
 רמז זה דוקא צאות ש"ן, כדי לרמז
 בהם הימים שאדם מניחן בשנה,
 שהם ש"ן. ויש אומרים דשם הו"ה
 באל"מ צ"ח עולה מ"ן פ"ן והיינו
 ש"ן, ועל כן נאמר [דברים כח, י]
 וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
 ר"מ ש"ן, שאין נראה מצדו אלא
 השני"ן. ומאלתי שטוב יותר
 לעשות שני"ן אלו צקמטין ולא

ב. תפילין (סד) ימין המניח של שלשה ראשים ושל שמאל
 המניח (ל"ה) של ג' ארבעה ראשים: הגה (ס) מיהו
 אם היפך אינו נפסל:
 ב. חריץ של ש"ן דהיינו חודה למטה יגיע עד
 מקום התפר: הגה (ס) וכן הו"ד שצ"ן צריך ליגע
 למטה בשולי השיין [קא] י"י ולא ימשוך השיין הרבה אלא שגם
 שולי השיין יהיה נראה על התפר:
 ב. תיתורא (סד) דתפילין (סב) הלבנה למשה מסיני
 [קא] והיינו שיש עור למטה לבסות פי הבתים
 ונראה בעין דף של גשר הנקרא תיתורא: פ. מעברתא
 דתפילין הלבנה למשה מסיני והיינו שיעור התיתורא
 יהא ארוך מצד אחד ויעשה בו המעברתא כיצד יתבנו
 משני צדדים שלא תהא רחבה כמו רוחב התיתורא
 כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא ובאותה מעברתא גם
 עוברת הרצועה ועל שם כך נקראת מעברתא: גם
 בתפילין של יד יעשה תיתורא ומעברתא: פ. יגלול [קא] יגלול
 ב. ובורכה בקלף (סד) קמן ר [קא] ויש מקפידים מלבורכן אלא בקלף בשר: פ. וחלבה
 למשה מסיני שייכרוך עליה (ס) שער בהמה וחיה [קא] המהורים: הגה (ס) ונוהגין לכרוך שער
 על הפרשה ואחר כך כורכין עליו קלף כשר וחוזרין וכורכין עליו שער פ. ונהגו שיהיה שער זה
 (סד*) של עגל ב. ואם לא מצא של עגל כורכך בשל פרה או של שור ורוחץ השער
 היטב בתחלה עד שיהא נקי: פ. א. קצת שער זה צריך שיראה חוץ (ס) לבתים:

נמאלו טעמים אחרים שיהיו ד' ראשים, וא"כ כי יהיו דבשל ג' ראשים צריך לשלש
 למטה. ובסמ"ג [שם] ובשמואל רבא [נראה שם סוף הלכות תפילין] כתב ח"ל, (ס) יעשה צמורה שני יודו"ן כו, ע"ש. וכן משמע מלשון רמ"א
 סעיף מ"ג: ב. ובורכה בקדף. ואם לא כרכה כשר דציעדז אם אין לו אחרים (צ"ח, ל"ה, א ד"ה ונשל): ב. א. קצת שער. כתב בספר
 יש שכן [דיו תפילין סעיף ו] בשם זוהר שלא ילא השער כשעורה חוץ לבתים, וז"ל וזהו פקודי עמוד מ"ח [ח"צ רל, ב] ובעינינו גו רוא
 דתפילין לאנענא חד שער דעגלא [דיפוק לזר ויתחזין] דהא חוטין דשערא דא לא מסאכז צר דאי כדאחצור ההוא שער דאחצור
 כשעורה אכל פחות מן דא לא מסאכז, עכ"ל. וז"ע, דהא שערות אינו מטמאין אפילו הם הרבה. ועוד, דפחות משעורה אפילו ע"ס
 אין מטמאין וכל שכן בשר או שער. ונראה לי שציון להא דשנינו פרק ג' דלהלכות [משנה ג] כל מה שבמת טמא חוץ מן השער כו'
 ובשעת חזרון הכל טמא, פירוש כשהשער מחוצר לה, וא"כ הכי קאמר דהא חוטין דשערא דא לא מסאכז צר דא כדאחצור כו', דהיינו
 כשהשער מחוצר לע"ס כשערה דאחצור כשעורה, פירוש שצירא ליה שהשער מטמא לע"ס כשעורה, כן נראה לי. וא"כ י"ל דלא
 איכפת לן אם השער יוצא חוץ לבתים יותר מכשעורה. כתב של"ה דף קי"ו ע"א [מסכת סו"ט ד"ה סוד תפילין] שהשער צריך ללכת מפרשת
 קדש, ואני קבלתי מפרשת והיה אם שמוע, ונראה לי שצו להניחם אלא פרשת והיה אם שמוע כדל הפונה לפרשת קדש, עכ"ל:

נמאלו טעמים אחרים שיהיו ד' ראשים, וא"כ כי יהיו דבשל ג' ראשים צריך לשלש
 למטה. ובסמ"ג [שם] ובשמואל רבא [נראה שם סוף הלכות תפילין] כתב ח"ל, (ס) יעשה צמורה שני יודו"ן כו, ע"ש. וכן משמע מלשון רמ"א
 סעיף מ"ג: ב. ובורכה בקדף. ואם לא כרכה כשר דציעדז אם אין לו אחרים (צ"ח, ל"ה, א ד"ה ונשל): ב. א. קצת שער. כתב בספר
 יש שכן [דיו תפילין סעיף ו] בשם זוהר שלא ילא השער כשעורה חוץ לבתים, וז"ל וזהו פקודי עמוד מ"ח [ח"צ רל, ב] ובעינינו גו רוא
 דתפילין לאנענא חד שער דעגלא [דיפוק לזר ויתחזין] דהא חוטין דשערא דא לא מסאכז צר דאי כדאחצור ההוא שער דאחצור
 כשעורה אכל פחות מן דא לא מסאכז, עכ"ל. וז"ע, דהא שערות אינו מטמאין אפילו הם הרבה. ועוד, דפחות משעורה אפילו ע"ס
 אין מטמאין וכל שכן בשר או שער. ונראה לי שציון להא דשנינו פרק ג' דלהלכות [משנה ג] כל מה שבמת טמא חוץ מן השער כו'
 ובשעת חזרון הכל טמא, פירוש כשהשער מחוצר לה, וא"כ הכי קאמר דהא חוטין דשערא דא לא מסאכז צר דא כדאחצור כו', דהיינו
 כשהשער מחוצר לע"ס כשערה דאחצור כשעורה, פירוש שצירא ליה שהשער מטמא לע"ס כשעורה, כן נראה לי. וא"כ י"ל דלא
 איכפת לן אם השער יוצא חוץ לבתים יותר מכשעורה. כתב של"ה דף קי"ו ע"א [מסכת סו"ט ד"ה סוד תפילין] שהשער צריך ללכת מפרשת
 קדש, ואני קבלתי מפרשת והיה אם שמוע, ונראה לי שצו להניחם אלא פרשת והיה אם שמוע כדל הפונה לפרשת קדש, עכ"ל:

הטעם לשינין רמז לכתב הלוחות שהיתה כתיבה משוקעת, הרי
 שכל האותיות היו מן האויר, נמצא שיש לש"ן ד' דפנות לג' אוריות,
 וכתב ס"ח שהיא בולטת עושין ש"ן של ג' ראשים ושי"ן ימים בשנה
 מניחין תפילין, ויש אומרים דשם הו"ה בא"ת ב"ש עולה ש"ן ועל
 כן נאמר [דברים כח, י] כי שם ה' נקרא ר"ת ש"ן, ט"ז [ס"ק לה]:
 (סב) ימין המניח. ואם הוא אטר לא יטמא וצמר ימין ושמאל דעלמא אוליין,
 מ"א [ס"ק נח]: (סג) ארבעה ראשים. צ"ח [שם] ועולת תמיד [ס"ק נח]
 (והרמ"ע) [והרמ"ע] [לנוש סעיף מג בהגה] פסקו דלצ"ח ליזהר שלא יגעו היודו"ן
 למטה בש"ן. ומ"א [ס"ק נט] פסק דלצ"ח יגעו היודו"ן למטה בש"ן, ע"ש,
 ולא ציאר שיהא המתורא מעור הבתים או אפילו מעור צפני
 עלזנו כמו שנהגו הסופרים עכשיו, אלא מדקתם משמע דכלל גוונא כשר. וכן כתבו הר"ש [ה"ק, תפילין סימן ו] והטור [ל"ה, ד וצ"ח ע"א ד"ה ומ"ה והטור]
 דכלל גוונא כשר, עיין עולת תמיד [ס"ק טו]: (סה) קבון. ואם לא כרכס כשר דציעדז אם אין לו אחרים, צ"ח, מ"א [ס"ק טז]: (סה*) ש"י עג"ל. כדי
 שמוכר מעשה עגל ולא יטמא, ובסמ"ג [שם כד, ג] לפרש מעשה עגל: (סו) דבתים. וטוב שיצא אלא פרשת והיה אם שמוע כדל הפונה לפרשת קדש,
 של"ה. ולא יצא השער כשעורה חוץ לבתים, עיין מ"א [ס"ק טא] ומה שכתב לא דק, ודו"ק:

למטה, דאם לא כן אין שם ש"ן, מה
 וכמו שכתב צמ"א [ס"ק טז]: (סא) מביא
 מקצ"ה יעשה בתוכה שני יודו"ן.
 ר"ל, משמע דגוף השיין צריכה צ' יודו"ן דלא כהנקדן, דלדידיה מאלו צ' יודו"ן
 נעשה יו"ד אחת. וכן משמע מלשון רמ"א [סעיף מג] דכל היודו"ן צריכין ליגע
 בשולי השיין מדלא מחלק:

משבצות זהב

מרטנבורג דפוס פראג סימן סח] הובא בב"י [שם ד"ה מצאתי], ושל ראש יהיה מרובעין כל הד' בתים ביחד, ויעשה ד' בתים שוות בית שמע כמו אינך, דרכי משה [הקצר אות] י"ו [ובארוך אות ח], ועיין סעיף י"ד הסופרים הזרזים, יע"ש: **(ל"ה) ש"ע**, עיין ט"ז. והם דברי ב"י [לה, ב סוף ד"ה וכה] בשם הנקדן [בסמ"ג עשין כב קד, ד] ואורחת חיים [הלכות תפילין סימן כז] (מצאתי כתוב, לכאורה טעות, כי הוא בב"י לו, א ד"ה כתוב כך בשם ארחות חיים, יע"ש). והנה טעם השי"ן ד' ראשים הוא, בלוחות היו אותיות חקוקים מעבר אל עבר, (מ"ם וסמ"ך בנס שבת קד, א), ואותיות מאויר, נמצא ארבעה קמטים הם דפנות שי"ן שהיו בלוחות, ושלש אוירים שבין ד' קמטים הם צורת שי"ן מאויר שהיה בלוחות. ולפי זה יפה כתב שם הנקדן על מה שכתב בסמ"ג יעשה בתוכה שני יודי"ן דמשמע שהקמטים הם יודי"ן נוגעים בשולי השי"ן למטה, נמצא האויר דהיינו ג' רווחים שבה שהוא דוגמת כתב הלוחות, אין בו צורת שי"ן אם לא ששני הקמטים אמצעיים אין נוגעים בשולי השי"ן, אז אין מפסיק למטה ויש בג' אוירים צורת שי"ן כידוע. ולפי זה אין צריך ב' קמטי אמצעיים שצורת יודי"ן בראשם, רק קוים פשוטים, מאחר דהאויר ורוח שביניהם הוא הצורה שי"ן כעין לוחות. אבל יש טעמים אחרים לצורת שי"ן של ד' ראשים, וא"כ צריך שיהיו בקמטים צורת שי"ן עם יודי"ן ממש, ויגיעו דווקא עד מקום השולי שי"ן, כי הקמטים הם הצורה שי"ן, לא אויר, וכן ראוי לעשות, ועיין מ"א אות ג"ט בזה. ומה שכתב [הט"ו] שי"ן ימים בשנה, עיין לבוש [סעיף מג] בזה,

ואליה רבה אות ס"ה [כתב] השנה שס"ה ימים, ונ"ב בתות וד' ימים פסח ב' שבעות ט' באב ראש השנה ויום הכיפורים וסוכות ס"ה ימים, ושי"ן ימים מניחים, (דהיינו חול המועד ג"כ מניחים, ולהחבר בסימן ל"א סעיף ב הטעם בא"ת ב"ש מצפ"ן, "גימטריא" ברחמים, עיין אליה רבה אות ס"ו), ועיין מ"א [ס"ק נט]:

ערך לוח המהריק"ש

לעשותו דפוס משום דהי כחך חזקות, ויש מכשירן, אבל הפוסלים הם רוצא. וראיתי שעושים אותם דפוס, ואפשר כיון שאמר שמעון העור על הדפוס פחרים וממקנים נחרט, לא מקרי עשויים דפוס: **פעיף** מד תיתורא דתפילין. ונראה שהנמים והמעברתא והמיתורא מעור אחד, ולא נהגו כן, אבל עושים המיתורא והמעברתא מעור אחד שאינו של נמים. ועיין כסף משנה ^(ש"ס) ז"ל פרק ג' מהלכות תפילין [הלכה א]: **בפוף** פעיף הנוכר יט נהגים לכוין עליה שער ואמר כן קלף ואמר כן שער:

הגהות רעק"א

נחמנות שי"ן ולדקנו על הצית, הארכתי נמשונה [מהדו"ק סימן יא] לספור כל ראיותיו, וזילור דברי הצית שמואל אה"עו סימן ק"ל סעיף ז' [ס"ק ט]: **מהו** שריע **ספ"ד** תיתורא דתפילי. ונראה שהנמים והמעברתא והמיתורא מעור אחד ולא נהגו כן, אבל עושין המיתורא והמעברתא מעור אחד שאינו מעור הנמים. ועיין כסף משנה פרק ג' מהלכות תפילין [הלכה א] ^(מהרי"ק ש"ס) [ערך לחס]: **מט** (שם) **שער בהמה**. וליקח שער אדם ולכוין בו עיין נמשונה נשים ראש נכסא דהקנסא סימן י"ט אות ב': **ג** (פניא קס"א) **דלא אכפת לן אם השער יוצא**. עיין נזירות משמון דמס ושלוס להקל בזה:

[ח], ועיין תוספות [שם] ל"ה א' ד"ה מעברתא, ואין נראה לפסול כו' חדא כו': למשה מסיני שיהו כותבין כו' וכורכין בשיער וטולין במטלת, ולכן כתב הרמב"ם [תפילין ג, א] שכורך עליהן מטלית, אבל בשימושא רבא כתב בקלף ומטלית, ר"ל מקלף, וספר התרומה [סימן רה] ושאר פוסקים כתבו דאין ראיא מהירושלמי, דשם איירי לענין קרע, וכמו שכתוב במסכת סופרים [פ"ב הלכה יא]. והרמב"ם פוסל אפילו בדיעבד כשיטתו דסבירא ליה שהוא הלכה למשה מסיני, וחלקו עליו. ומכל מקום כתב המרדכי [שם י, ב] פוק חזי כו' דנהגו כשימושא רבא. וזה שכתוב בשבת ע"ט ב' במזוזה עצמה, דעצמה לכאורה מיותר: **[קח]** ויש כו'. כמו שכתוב בשבת שם [נה, ב] לא הוכשרו כו', וצ"ע למה לא אוקים שם על המטלית: **[קן]** [נהגו ונהגין כו'. כי הרמב"ם [שם] כתב המטלית קודם כריכת השיער וכמו שכתב בשו"ע. והקשה הסמ"ג [עשין כב קד, ג] דהא בירושלמי גניל [בס"ק קד] הוא להיפך וכן בשימושא רבא. לכן כתב האגור [סימן טח] ונהגין כו', אבל לדינא [סימן קפ] קפידא איזו קודם: **[קן]** [שניין ונהגו כו'. כמו שנאמר [ישעיה סב, ח] ובזרוע עזו כו'. וכן הוא בזהר חלק ב' רל"ז ב': **[קח]** **ואם** כו'. ג"כ מטעם הגי' [ס"ק קח], אלא דשל עגל יותר עדיף, כמו שנאמר [יחזקאל א, ז] וכף רגליהם כו', ועיין זוהר חדש ל"ב ד':

מחצית השקל

הלוחות, כל שכן ס"ת דדומה ללוחות: **יש** ציזוהר. מטעם שכתב הט"ז לעיל בגט, כנ"ל: **(פ"ק נה)** ש"ע ימינ הפניה כו'. דהנקדן כו'. דלא תימא דמהאי טעמא דשתי ימין המניח ש ג' ראשין, דהשי"ן ש ג' ראשין חשובה ולכן סלקא דעתא באטר יש לעשות אפכא, אבל מדברי הנקדן משמע להיפוך, והא דנקט בשו"ע ימין המניח אינו אלא לסימנא, אבל אינו זה הטעם, אדרבא הוא הואיל והוא בשמאל הקורא, ולכן גם באיטר הדין כן. ואף על גב דבס"ק שאחר זה חולק המ"א על הנקדן ועל טעמו, מכל מקום עכ"פ משמע מדבריו דלאו במניח תליא מלתא, ובהא מודה מ"א לרבריו: **(פ"ק נט)** **ארבעה ראשין כו'**. כמו שהיו בלוחות. ובספר תורה היה השי"ן בולטת, ובלוחות היתה שוקעת. ושכן עושין ב' שיני"ן אחד של ג' ראשין היא דומה לשי"ן של ס"ת, ושל ד' ראשין שיש בשקיעתה ג' ראשין דומה לשי"ן שבלוחות שהיתה שוקעת, ולכן צריך שלא יגעו היודי"ן של שי"ן של ד' ראשין, דהיינו שני יודי"ן שבאמצע שי"ן של ד' ראשין נוגעין בתחתית השי"ן, דא"כ תתבטל השי"ן שוקעת ולא תהיה שי"ן שוקעת: **יעשה** בתוכה שני יודין. עיין ב"ח: **וכן** משמע מלשון רמ"א פעיף מ"ג. שכתב וכן היו"ד שבשי"ן צריך להיות למטה כו', ולא חילק בין שי"ן של ג' ראשין או ד' ראשין, אף שכתב היו"ד שבשי"ן לשון יחיד, מכל מקום מדלא חילק להדיא בין שי"ן של ג' ראשין לשל ד' ראשין משמע דהריווייהו צריכין ליגע: **(פ"ק ט)** **וכורכה כו'**. **אם** אין לו אחריים. אבל אם יש לו אחריים לא יניחם, דלהרמב"ם [תפילין ג, א] פסולים אם לא כרך עליהם, וסבירא ליה דגם זה הלכה למשה מסיני שיהיו נכרכים בקלף, אלא אם אין לו אחריים משכינן על הרא"ש [י"ק, סדר תקן תפילין קנר, ב] שחולק בזה על הרמב"ם,

פרי מגדים

אשל אברהם

נט"ז אות ח' מזה, יע"ש: **נח** ש"ע ימינ הפניה. עיין מ"א. ועיין אליה רבה אות ס"ו נסס כרוך שאמר [עמוד נה] שויח' ה' לנגדי ממד [מהילים טו, טז], והקצ"ה הוא הקורא, יע"ש. והנה סבור הייתי שי"ן תפילין הלכה למשה מסיני אחת מעכב, אך צר"מ פרק ג' מתפילין [הלכה א] משמע שמהין מעכב, ולא עוד שצריך א' של ד' ראשין וא' ג' ראשין, ומרמ"א נמי אם היפך אין נפסל, [משמע] הא אם חסר א' פסול, ועיין אליה רבה אות ס"ו, יע"ש: **נח** **ארבעה ראשים**. עיין מ"א. פירשמוי נט"ז אות ל"ה, יע"ש. ומרמ"א דכתב יו"ד יגיע למטה בשולי השי"ן, ואם סובר של ג' ראשין לא של ד' ראשין שהוא כתב הלוחות היה מפרש זה, שמע מינה דאין לחלק. וא"כ יעשה ד' ראשין יודי"ן ממש, שהם צורת שי"ן, לא האויר, ולא מתקנת עושין רק קוים, ובשי"ן ג' ראשים וודאי יו"ד צעין, ובד' ראשים קוים ונגיעים עד שולים, מרמז דקמרי הוה. ופולי אין נראין לנקדן ^(ש"ס). שפיר דמי: **א** **וכורכה**. עיין מ"א, ובר"מ פרק ג' [הלכה א'] [כתב] מטלית, ועיין צ"י [לה, ז ד"ה ויש] משמע נגד אם אין לו קלף. ומיתורא משמע מהמחזר כשלנו, גשר יואל, והוא מעור אחר, לא מנמים: **אם** **קצת**. עיין מ"א. ולענין שער נטומאה אי הוה יד או שומר, לענין נזירות, אין מקומו פה. כמזו ז"ל טוז לעשות כל עניני תפילין מעור עגל, שרזו ישראל לפיקו עול הקצ"ה, ומניחים תפילין שהיא חותם המלך מלכי המלכים הקצ"ה, [עיין מוספות מנחות מ"ג ג' ד"ה חומס, צ"צית], ומפילין אות הם, ואם כן רצועות יעשה ג"כ מעגל לא מתיש, אליה רבה [ס"ק ק] ס"ח. ואפשר מכל מקום עוף ומהי משונמים יומר:

ג. הראש"ש זקופה. משמע דמלוא מן המזבח כן אצל אס אי אפשר בענין אחר לא זעין זקופים, וכמו שכתבנו סעיף מ"ז אס אין ריוח צנייהם כשירה, אע"ג דאי אפשר להעמיד זקופות (צ"י לו, א ד"ה ומהר"י, בשם ר"י בן חביב, ע"ש). ובדרכי משה [אות י] מירך דבסעיף מ"ז איירי שהיו כתובים בקלף אחד זה תחת זה, ואז אפשר להעמיד זקופות. וז"ל דקדש והיה [כי יצאן] כתובים סופו של זה נלד סופו של זה, ושמע כתובה ראשו בראשו של והיה [כי יצאן], וסופו של שמע בסופו של והיה אס שמוע. (ע"ה) אצל רש"י [מנחות לה, ב ד"ה וירך שיהא] לא פירש כן, שהרי כתב שצריך לחתוך העור עד למטה, משמע דזעין זקופים, ע"ש: סג של יד כתוב כו'. העולת תמיד [פ"ק סו] לא עיין סעיף ל"ח: סד דבק בשר. מזהמה טעורה, (ע"ה) עיין סעיף י"ב:

ד. שם: מנחות ל"ד [ע"ב] ורבינו ירושם נמי יט ח"ד קע, א ומוקי יוסף ה"ק, תפילין א, ב ד"ה ארבע: ו. שם: ז. שם: ת. סנהדרין מ"ח [ע"ב]:

ציורים לרמ"א

טו תרומת הדשן [סימן מט] ובי' [ג, ב ד"ה וימן] בשם ארחות חיים [הלכות תפילין סוף סימן טו]: י' ברוך שאמר [עמוד קסג] ואגור סימן נ"ז:

הגהות והערות

קל"ז [נפח דפ"א]: קל"ח [תוכן דפ"א ע"פ מקור חיים וד אפרים ופמ"ג]: קל"ט [עין סימן מ"ב סעיף א': [ג"ה] מ"א] יתכן וכוונתו לאות ל"ז במשניות זכר, שהוצא צביאור הלכה ד"ה אס כתבס:

בז' א יתן כל פרשה בבית שלה שתאם סב זקופה מעומד (ס"ו) בביתה: בז' יהיה הגליון עליון תחלה שזהו שורה עליונה וגליון תחתון לצד פה הבתים: הגה [ק"י] וראש הפרשה יהיה מונח ליד ימין הקורא שאס בל לפתח ולקוראן יהיו מונחים לפניו כהלכתן: בז' אם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד בשרים (ל"ה) אפילו אין ריוח ביניהם ובלבד שיהא חוט או משיחה בין כל בית ובית: י' סג של יד כתוב הארבעה פרשיות בקלף אחד וגולל אותם מסופן לתחלתן ובורך עליהם קלף ושער עגל ומכניסם בביתם כמו של ראש: י' אם כתבם על ארבעה קלפים (ס"ד) והניחם בארבעה בתים יצא (ל"ה) וראש שישלח (פירוש יכסה, ערוך ערך טל) עור על הארבעה בתים [ק"א] ומהנהגה לדקס דצק שיהא הכל בקלף אחד [ק"ב] ויזהרו לטוב סד דקס (ס"ח) כשר:

בז' אם צפה הבתים בזהב או בעור בהמה טמאה פסולים:

ע"י דפוס, דזה היו כמו חקיקה ואין לעשות חקיקה, כמו כתב תפילין: (ל"ה) אפילו אין ריוח ביניהם. דבר זה נחקשו בו רבים כמבואר בצ"י [ג, ב ד"ה ואס כתבס]. בגמרא אימא בפרק הקומץ [מנחות לה, ב] כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים ילא, וצריך ליתן ריוח צנייהם דברי רבי, וחכמים אומרים אין צריך, ושון שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד. ופירש רש"י [ד"ה וירך שיהא] וצריך שיהא ריוח בין הפרשה כשיכתבם, שלאחר שכתבן בעור אחד חתך מלמעלה העור כמין ד' אצבעות (צ"י) העמיק כמין ד' פרשיות) והניחם בד' בתים והיה מדונק למטה עור אחד כדי שמהא פרשה אחת צבית אחת. וציניהם בתוך הד' בתים של עור האחד נותן חוט או משיחה בין כל בית, עכ"ל. (ע"ה) וכמו דבינו ירושם [נמי יט ח"ד קע, א] ואס כתבן בעור אחד כשרים אפילו אין ריוח צנייהם אס נתנם בד' בתים. ולפי זה ז"ל הא דאמר רבי צריך שימן ריוח צנייהם לא אכתיבה קאי, דהא לא כתבים נמי צריך ליתן ריוח בין פרשה לפרשה כדי שיוכל להכניסן בד' בתים, אלא לומר שצריך כל כך אלא סגי בזה או משיחה בין כל אחד. וכתב צ"י [שם] ז"ל, וכן פירש גמוןי יוסף [ה"ק, תפילין א, ב ד"ה ארבע], אצל מה שפירש רש"י שצריך שיהיה ריוח בין הפרשיות כשיכתבם, קשה, דמשמע דהיינו לרבי אצל לחכמים אין צריך. וא"כ אי אפשר להכניסם בד' בתים כו', עכ"ל, ודחק עצמו מאד צביאור דברי רש"י, ע"ש. אחר זה הביא [ג, א ד"ה ומהר"י, בשם מהר"י אבוהב ומהר"י [בן] חביב שהקשו אס הן על קלף אחד (ע"ה) אי אפשר שיהיו זקופות צביתם שלהם, כי היאך יוכל להוציא הפרשה מן הבית האחד ושמצבור אל בית הסמוך לו אס היא זקופה, אצל אס אינם זקופות אלא פשוטות יכול להניח יפה פרשה הא' צבית הא' ובסוף הפרשה (ע"ה) יהיה כפל מעט ומשם יוציאה לבית (הג') [הצ"י] וכן בג' וד' וכו', ומסיקו [מהר"א ומהר"ם] בזה דבאמת אין צריך זקופה לפ"ו, והאי תנא פליג על מאן דזעני זקופות, ואס כן נשאלו דברי הטור [ג, ב] בקושיא שפסק כמרווייהו מוך כדי דיבור. והנראה לענ"ד דרך אחר בזה, דרש"י לא נמכוין שיחמוך בין הפרשיות עצמו בין כל פרשה לחצרתה שכינים דרך שם להצבים, דזה ודאי כמו כתב כל אחד על קלף מיוחד דמאי תימי שיהיה פסול בזה שהם מדונקים למטה מן הכתב ציחד. אלא כוונת רש"י שלוקח עור גדול, דהיינו שלמעלה מן הכתב יש חלק גדול ובאיתו חלק הוא חותך, וכל חתך הוא מכיוון נגד הפסק שבין פרשה לחצרתה, ונותן אותו החלק שלמעלה מן הכתב לתוך בית, דהיינו שיעור המפסיק בין בית לבית הוא מכיוון להפסיק בין כל פרשה. ובאמת אין הפרשה עצמה מוך חלל הבית אלא מכיוון נגדו ממש וההפסק הוא מחוץ עצמו בין החתך של עור, דהיינו למעלה מן הכתב, נמצא שכל הפרשיות הם מוך ד' בתים, כיון שבין פרשה לפרשה יש הפסק בעור המפסיק בין בית לבית וההפסק מגיע עד הכתב של הפרשיות. וזהא פליגי רבי וחכמים, דרבי סבירא ליה כיון שהפרשיות כולם ממוזכרים צריך שיהיה ריוח צנייהם, וחכמים אומרים אין צריך אלא חוט או משיחה סגי לעשות הפרס צנייהם. ודרך זה מבואר בלשון רש"י שכתב חתך למעלה העור, והיינו למעלה מן הכתב, ולא כתב חתך בין הפרשיות, גם שאר לשון מכיוון בזה. ואין להקשות הא לא יהיה אפשר לקפל הפרשיות מסופן לראשן כיון שהם בקלף אחד, אין בזה קפידא לדינא, ועל כרחך לומר כן בכל הדרכים בזה. וכן אין להקשות הא אין ההפסק מגיע עד למטה, דקיי"ל כרז דימי [מנחות לה, א] דכיון דמינכר החרין שבין בית לבית (ע"ה) לא צריך, (אלא) [דל"ה] [דל"ה] כצ"י דאמר צריך שגוע החרין למקום החפר, כן נראה לי בזה: (ל"ה) והוא שיפ"ה עור וכו'. בטור [ג, א] כתוב והניחן צבית אחד ילא. וכתב צ"י [ד"ה ודע] דהטור לא דק. ולענ"ד נראה דהוא לא דק בזה, דהכי אימא בגמרא [מנחות לה, ב] תנו רבנן אס כתבן בד' עורות והניחן צבית אחד ילא, (ע"ה) וצריך לדק דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר אין צריך, אמר ר' יוסי ומודה לי ר' יהודה שאס אין לו תפילין של יד ויש לו ב' תפילין של ראש שטולה עור אחד מלמעלה ומניחה, פירוש מכסה עור אחד על כל הצבים ונראה צבית אחד. ופריך היינו פלוגתאיהו, ומשני רבא דבאמת חזר בו ר' יהודה והודה לר' יוסי. והוקשה לצי"ל למה לא כתב הטור הדין דטולה עליו עור, והוי רבואא אע"פ שהם מונחים צבית בד' בתים. ומימה עליו אס היה שום מעלה לדין דטולה עליו עור על מה שכתב צביתא ומניחין צבית אחד, למה לא אמר ר' יוסי תחילה רבואא מקום שאמר אין צריך היה לו לומר אפילו טולה כו', אלא על כרחך פשיטא דשון הן, א"כ לא הוצרך הטור לכתוב אלא הדין דצביתא דמניחין צבית אחד, ודין דטולה עליו הוא ממילא, ועיקר הרבואא שאין צריך לדק כו'.

הגהות רעק"א

נא (ש"ש פמ"י) והוא שיפ"ה עור. דדרישה [אות מ] חולק על זה, וסבירא ליה אס עשה של ד' בתים לכוונת להיות לו לשל יד לטלות עור עליהם לא מהני כיון דעשייתו היה שלא כיון, ודווקא צהיהו דסימן מ"ב [שפ"ה] דמחלת עשייה היה צהכשר לתפילין של ראש בזה מהני הטלת העור, גם שם י"ל דלא הוזכרו לטלות עור אלא לזמן מה, ומפני דוחק שאין לו תפלה של יד, אצל להניחן כך מוטלה בעור י"ל לאסור:

וכמו שכתוב ביו"ד שם בהג"ה ויכוין כו': [ק"ב] ויזהרו. כנזכר לעיל [ס"ק קח]:

ביאור הגר"א

[קט] [שפ"ה סה] יתן כו'. עיין תוספות [שם] ל"ג א' ד"ה הא כו', והמרדכי שם [ומן התקנות א] א האריך ופירש כרש"י [שם ד"ה איסתורא], וכן היא הסכמת הפוסקים: [ק"י] [שפ"ה מו הגה] וראש הפרשה כו'. כמו שכתוב בירושלמי פרק (ב') [ד] דמגילה [הלכה יב] צריך שיהא שמע שלה רואה את הפתח, ולפירוש רש"י [שם] ר"ל שיהא סוף הגלילה לצד חוץ, שיהא הקורא קורא כסדרן, כמו שכתב הרא"ש [ה"ק, מזה סימן ט] ושאר פוסקים. וכמו שכתוב ביו"ד סימן רפ"ט סעיף ו', ואמרינן נמי בתפילין שם ל"ד ב' לא קשיא כו' והקורא קורא כסדרן, וזהו שכתוב בשו"ע יהיה הגליון כו', כדרך הקריאה, וכל שכן לפירוש ר"ת [בתוספות שם] בירושלמי הנ"ל, וכמו שכתוב ביו"ד שם בהג"ה ויכוין כו': [ק"א] [שפ"ה מו הגה] והנהגה כו'. כמו שכתוב שם [לה, ב] וצריך כו', ורבי יוסי לא פליג אלא בדיעבד: [ק"ב] ויזהרו. כנזכר לעיל [ס"ק קח]:

(פ"ו סק"ל) תו לא צריך לא כאב"י, כצ"ל:

סב זקופה. עיין מ"א. מה שפירש דרכי משה ידוע, רק ז"ל שיש קלף חלק בין והיה כי יצאך וצין שמע שיוכל להכניס כל א' זקופה כראוי, והיה ממש מעור אחד, אבל רש"י זמנאות ל"ד ז' ד"ה וצריך [כתב] שחוקק למעלה, ולמטה מחובר, וזה נקרא כתבן צעור א', אלמא עכ"פ מוכח מדכריז דקופות מעכב, ועיין ט"ז [ס"ק] ל"ו: **סג** ש"י יד. עיין מ"א. אין תחת ידי עולה תמיד. ומלת "צניעות" אפשריות קאלי, דשל יד רק ציט א' כנעניף ל"ח וכלאן: **סד** דבק בשר. עיין מ"א. כל מעשה מלאכת שמים נענין מן המותר צפיק, ומיהו לא פסול בדנק טמא, עטרת צני לוח ז"ג. ופשוט הוא דלס לא דצקן כלל כשר הוא, כנעל"ז¹⁰⁷: **[שו"ע סעיף מה]** מה שכתב המחבר בסעיף מ"ח צפה זהב או בעור טמאה פסולה, שניה מלשון הר"מ פרק ג' [מחליטין] הלכה ט"ו והטור [שכתבן] "שעשעס" כו', [לומר] דאפילו "נפה" מעור טמא והשי"ן נראים בחוץ ממש, שחוקק צעור טמא, פסולים. אבל רש"י סנהדרין מ"ח ז' [ד"ה טלה] מן המותר צפיק וגם עשה כלומר "עלה" כו', משמע דעור טמא על גבי עור טהור כשר. ומיהו מכלומר אין כל כך ראייה. ולבוש [סעיף מה] "שעשעס" כו' שאין ממותר צפיק. אבל הר"מ [ג], ד ד"ה ואס יפה כמד בפירוש דעור טמא על גבי טהור אפילו השי"ן נראה פסול, ומיהו הא עור כשר על גבי כשר ושי"ן נראה, כשר, אף על פי שאין ציט רואה אחר, כל זמן שהשי"ן נראה. ולפי זה כל שכן אומן שעושין צעע עז שמאניז תפילין דאין לחוש, וגם השי"ן נראה היטב. ועיין עטרת צני [ס"ק] ז"ה ואלה נכה [ס"ק] ס"ט עור טמא אפילו על גבי טהור פסול, יע"ש, וכן הלכה:

משמע, הא לכתחלה גם בבית א' צריך לדבק, וזה שיטת הב"ח [שם] וט"ז באות ל"ו דרב דימי דאמר אינו צריך שיגיע עד מקום התפר דיעבד הוא, וכרב דימי קיימא לן "דלא" כאב"י, יע"ש. אבל הב"י בספרו הארוך [שם] דפירש דקיימא לן כאב"י, דלרב דימי אינו צריך לכתחלה, הוא הדין ר' יוסי אינו צריך לכתחלה, אבל ד' בתים וטולה רק דיעבד, והשתא אין קושיא לאשמעינן רבותא, דזה לכתחלה וזה דיעבד. והרב שהגיה והמנהג, היינו בבית א' נמי יצא דיעבד, הא לכתחלה מודה רבי יוסי דיש לדבק, והבן * . ומסתברא דטולה עור גם שלא יראו השי"ן, דבשל יד אין שי"ן, ומלתא יתירא הוא כל תוסף, נראה לי:

ערך להם להמריק"ש

סעיף זו והיה ראש הפרשה לימן הקורא:

שערי תשובה

(טז) בביתא. עיין באר היטב. וכתב בנודע ביהודה מהדורא תנינא [אורי"י סימן ד'] דאין שר"ת [תוספות מנחות ג', א ד"ה הא] חולק וסבירא ליה שהתירה שוכבת, מכל מקום א"צ להניח שתי זוגות תפילין דשאני סדר הנחתן, דאיכא רב האי ודאפשר לומר דבכאן אף לר"ת אין פסול בדיעבד בזה, מה שאין כן לענין ועוד נראה שהמנהג של ב' זוגות תפילין יש לו יסוד מונח על פי הוזהר מה שאין כן בשאר מחלוקת הפוסקים כל דסוגיין דעלמא כחד מיניהו הנח להם לישורא כו', ומי שרוצה להיות חכם בעיניו [יעשה] דעה האחרת ורוצה לצאת ידי חובה של דעה זו, על זה אמרו [פסחים טו, ב] כל המתהיר כו', ודי בזה: **(טז)** והניחם בארבעה בתים כו'. וכתב בברכי יוסף [אות יז] בשם בית יהודה חלק ג' סימן ע"ו דלא דוקא הניחם בדיעבד אלא כיון שכתבו ב' קלפים חשוב דיעבד ומותר להניחם לכתחלה, ע"ש. וכתב עוד שאם נמצא [טעות] בפרשה ורביעית מותר לכותבה בקלף לבד דהוי כדיעבד, ואם נכתבה פרשה אחת בשל ראש שלא כסדר עיין בשו"ת הר"ש בן הרשב"י סימן תרל"ב, ע"ש:

¹⁰⁸אמר החכם

מחצית השקל

אומרים אינו צריך. ושוין שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת, ופירש רש"י וצריך שתהיה ריוח בין הפרשיות כשיכתבם, שלאחר שכתבן בעור אחד חתך מלמעלה העור כמין ד' פרשיות והניחן בד' בתים והיה מדובק למטה, עכ"ל. והבין מ"א דעל כרחק גם לרבנן בעינן ריוח בין פרשה לפרשה כמלא אות קטנה, דלא גרע משני חיבות דצריך להניח חלק בין חיבה לחיבה כמלא אות קטנה. אלא דלרבי בעינן ריוח הרבה שיהיה ניכר הפרש שהן ד' פרשיות. וא"כ אי אמרת דמה שכתב רש"י שחוקק מלמעלה כו' לא קאי כי אם על דברי רבי, אבל לרבנן סבירא ליה לרש"י דאין צריך לחתוך. מנא ליה לרש"י לעשות מחלוקת חדשה בין רבי לחכמים, אלא על כרחק מה שכתב רש"י וחוקק מלמעלה קאי בין לרבי ובין לרבנן, ועל כרחק הטעם דבעי לחתוך משום דסבירא להו דבעינן זקופות, א"כ אדרבא משמע מרש"י דלא כהבנת ר"י חביב. ועיין בב"י [ג], ב ד"ה ואם כתב מה שכתב על רש"י הנ"ל: (ס"ק פד) דבק בשר. מבהמה טהורה. ר"ל, זה מקרי כשר שהוא

(ל"ו) אפילו. עיין ט"ז. האריך. ותוכן כוונתו דלמטה הוא בית א' ממש, רק למעלה נפרדין ד' בתים, ודי בדיעבד בכך. וכתבן בקלף אחד ממש, רק למעלה חלק גדול גליון, וחתך שם ומכניס כל גליון בקצת בית, וד' פרשיות בקלף אחד למטה עומדים זקופים בבית א', למטה אין שם רק בית א', ולא נגלל, רק כך עומדין, ועכ"פ זקופים המה. ומה שכתב דקיימא לן כרב דימי "אלא" כאב"י, טעות סופר לכאורה, [וצ"ל] דלא כאב"י, ובשיטת הב"ח ז"ל [לה, ב ד"ה ויהיה] אמרה, דקיימא לן כרב דימי לכתחלה אסור ודיעבד שרי, ודלא כאב"י דמחמיר דיעבד, ודלא כב"י [שם ד"ה ויהיה], יע"ש, וכתבם בקלף א' דיעבד מיירי. ולפי זה מה שכתב [השו"ע] בסעיף מ"ג חריץ שי"ן עד התפר, נמי לאו לעיכובא, כי הא לכתחלה, דהא הוא פירוש היש מפרשים [מובא ברא"ש ה"ק תפילין סימן ח] דרב דימי מנחות ל"ה א', [כמ"ש] באר הגולה [אות] סמ"ך, א"כ דיעבד לא מעכב. והר"ב שכתב [שם] "וכן" וי"ד "צריך" כו', אין מדוקדק כל כך, דזה לעיכובא וזה לכתחלה. ועיין דרכי משה [אות יז] חריץ באופן אחר, ובמגן אברהם אות ס"ב פירש בו פירושו, ובדרכי משה שלפנינו וגם הדרישה [אות יז] הביאו לא הבנתי, ולכן לא רציתי להאריך בו: **(ל"ז) והוא**. עיין ט"ז. עיין מנחות ל"ד ב', י"ל פלוגתיהו הנותן ד' קלפים בבית א' לרבי יהודה דיעבד צריך לדבק ולר' יוסי אינו צריך [היינו] אפילו לכתחלה אינו צריך, אבל ד' בתים של ראש באין לו של יד דיעבד דווקא אמר רבי יוסי דיוצא. ועיין לבוש [סעיף מ] כתב ד' קלפים בבית אחד יצא ומצוה מן המובחר לדבק, אין לו של יד ויש לו ב' של ראש טולה כו', סובר דר' יוסי אמר אינו צריך דיעבד וט"ז באות ל"ו דרב דימי דאמר אינו צריך שיגיע עד מקום התפר דיעבד הוא, וכרב דימי קיימא לן "דלא" כאב"י, יע"ש. אבל הב"י בספרו הארוך [שם] דפירש דקיימא לן כאב"י, דלרב דימי אינו צריך לכתחלה, הוא הדין ר' יוסי אינו צריך לכתחלה, אבל ד' בתים וטולה רק דיעבד, והשתא אין קושיא לאשמעינן רבותא, דזה לכתחלה וזה דיעבד. והרב שהגיה והמנהג, היינו בבית א' נמי יצא דיעבד, הא לכתחלה מודה רבי יוסי דיש לדבק, והבן * . ומסתברא דטולה עור גם שלא יראו השי"ן, דבשל יד אין שי"ן, ומלתא יתירא הוא כל תוסף, נראה לי:

באר היטב

(טז) בביתא. ונדיענא אין לפסול נשכיל זה, עולת תמיד [ס"ק סה], עיין מ"א [ס"ק סג]: **(סח) בשר**. מנחתם טהורה, [מ"א ס"ק סד]:

גאון [מובא בתוספות שם לה, ב ד"ה והקורא] וכמה גאונים דקיימי בשיטת ר"ת, ע"ש. ואפשר לומר דבכאן אף לר"ת אין פסול בדיעבד בזה, מה שאין כן לענין סדר הנחתם דוראי עכובא בדיעבד הוא אליבא דר"ת, ולכן צריך לצאת דעתו בזה. ועוד נראה שהמנהג של ב' זוגות תפילין יש לו יסוד מונח על פי הוזהר מה שאין כן בשאר מחלוקת הפוסקים כל דסוגיין דעלמא כחד מיניהו הנח להם לישורא כו', ומי שרוצה להיות חכם בעיניו [יעשה] דעה האחרת ורוצה לצאת ידי חובה של דעה זו, על זה אמרו [פסחים טו, ב] כל המתהיר כו', ודי בזה: **(טז)** והניחם בארבעה בתים כו'. וכתב בברכי יוסף [אות יז] בשם בית יהודה חלק ג' סימן ע"ו דלא דוקא הניחם בדיעבד אלא כיון שכתבו ב' קלפים חשוב דיעבד ומותר להניחם לכתחלה, ע"ש. וכתב עוד שאם נמצא [טעות] בפרשה ורביעית מותר לכותבה בקלף לבד דהוי כדיעבד, ואם נכתבה פרשה אחת בשל ראש שלא כסדר עיין בשו"ת הר"ש בן הרשב"י סימן תרל"ב, ע"ש:

¹⁰⁹אמר החכם

ואינו מבואר אם אין לו אחרים אם יברך על אלו: (פ"ק פב) זקופה כו'. אע"ג דאי אפשר להעמידן זקופות. דהא כתובין זה אצל זה: וצ"ל דקדש והיה כו'. כזה, דאם כתובין על סדר זה אפילו כתובין בקלף אחד יש להעמידן זקופות: אבל רש"י לא פירש כן. קאי אדלעיל על דברי ר"י חביב שהוכיח דלא בעינן זקופות, מדסעיף מ"ז. ומ"א כתב דמדברי פירוש רש"י על סעיף מ"ז אדרבא מוכח דבעינן זקופות, והוא דבמנחות [לד, ב] תניא כתבן בעור אחד והניחן בד' בתים יצא, וצריך ליתן ריוח ביניהן, דברי רבי, וחכמים

מ"א	קדש לי כל וגו'
	מימים ימימה
מ"ה	מלמלא
	מלא א. א. א. א.
מ"ג	שמע ישראל
	ובשערך
מ"ז	אמא א
	אמא א

לבושי שרד

דלמך רבי וצריך ליתן ריוח, ואמרי חכמים אין צריך, אבל אהא דלמך רבי והניחן בד' צמים לא משמע דפליגי: (ט) שם אי אפשר שיהיו זקופות. כלומר למאי דמשמע מפירוש רש"י דלחכמים אין צריך ריוח בין הפרשיות: (עא) שם יהיה כפ"ה בעצם. ר"ל, שיכפילה מתחת החוט אל מוך הצית שהיה למעלה מהחוט: (עב) מו"א פסק"ב אב"י רש"י לא פירש. ר"ל, לפני דברי הררי משה לא מוכח מהצרייחא דינא דזקופות, ד"ל דמיירו זקופות, ו"ל כפשוטו ואינן זקופות, אבל רש"י ז"ל פירש דהא דלמך צרייחא וצריך ליתן ריוח היינו כדי שיוכל לחסכם, א"כ מוכח אפסא מהצרייחא דעני דוקא זקופות, דלס לא כן היה אפשר בלא חתך וכמו שאמרו מהר"י אבנא ומהר"י בן חצני, הובא בע"ז [פ"ק לז, א] (מא) מ"א פסק"ד עיין בעיף י"ב. דלא חיימא דכשר היינו לאפוקי טריפה דזה אינו דנכסעף י"ב מנאר דנכלה וטרפה שרי: (עד) מ"ז פסק"ז וצריך ל"דבק דברי ר' יהודה. דברי ר' יודא ר' יוסי אמר אין צריך, אמר ר' יוסי ומודה לי ר' יודא

(ס) מ"ז פסק"ז וכתב רבינו ירוחם כו' אם נתנם בד' בתים ופ"ה זה. מה שכתב ולפי זה כו', היינו דלפי דברי רבינו ירוחם ז"ל כן, דפסק חכמים דאין צריך ליתן ריוח, ואפילו הכי התנה שצריך ליתן בד' צמים חוה אי אפשר אלא דהפסקין בין הפרשיות ומתכס שם, אבל צרייחא ענמה בלא דברי רבינו ירוחם י"ל דלחכמים אין צריך להפסקין בין הפרשיות ומצריח להו דאין צריך ליתנם בד' צמים: (פא) שם א"יתן ריוח גדול. ר"ל, שיהיה דווקא כותל מפסיק, וחכמים אומרים אין צריך כותל, ואהא קאמר ושוין, כלומר מודים חכמים דעכ"פ חוט או משיחה נענין שם"י זה יהיה ד' צמים. והא דפליגי בכתבן בקלף אחד ולא פליגי בכל תפילין אי נעני דווקא כותל או סגי בחוט י"ל דנשאר תפילין מודה רבי, ר"ל אלו שנכתבו בקלף אחד סבירא ליה לרבי דנעני דוקא כותל שיהיה היכר יפה: (פט) שם בתים כו' עכ"פ. ר"ל, חוה לא מסתבר דלע"ג דמצרייחא לא קשיא כל כך, וכמו שכתבנו בזה ס"ה, מכל מקום משמע דלא פליגי חכמים רק על מה

Page 92 of 124

(דף) ויעביר. עיין ט"ז. העלה לעיל בסעיף מ"ז החוט מעכב, וכאן רק לכתחלה: **(טז)** יהיו. עיין ט"ז. דאף נפסק החוט יכול לקושרו, אבל במ"א אות ס"ח דנפסק ניכר שהוא חלוש ואפילו קשירה לא מהני, ומכל שכן לפי מה שכתבתי שם בשם אליה רבה דחוט קצר קושרו כו' מוכח בביאור דנפסק אפילו קשירה לא מהני, וכמדומה שכן נוהגין הסופרים להלכה. אבל באין לו גידים אחרים כדאי הוא הט"ז לסמוך עליו ולקשור חוט שנפסק *. כתב כפופה סוף התיבה פשוטה באמצע, [עיינן] ירושלמי מגילה פרק קמא ו' ב' [הלכה ט:]:

כמו שכתבתי לעיל [אות יג] *: **סז יתפור**. עיין מ"א. בתוך "היכס" אפשר ר"ל צית (אם אין טעות סופר). ועיין לנזם כאן [סעיף נא] האריך, כפי מנהגיו שעושין חיטורא מעור אחר, ותפין כריצוע אחפירות קאי, יעשה ד' נקבים ויעצור מחוגה עליהם, והבן זה: **סח בחוץ אחד**. עיין מ"א. ועיין אליה רבה אות ע"ג כשחוט קצר יקח חוט אחר וקושרן, אבל נפסק, החוט קלוש וחלוש הוא, יקח אחר, יע"ש. עיין ט"ז [ס"ק] (ל"ג) [לנ]: **סח קשר**. עיין מ"א. ועיין מוספות שנת ס"ב [ע"א ד"ה עי"ן] אי דלי"ת ויו"ד הלכה למשה מסיני או לאו. ומכל מקום יראה דאין לעשות הקשר כי אם לשמה, ואין לעשות אותם ע"י קטן, ואי"ה בסימן ל"ט סעיף ב' בט"ז [אות ב'] ומ"א [אות ו'] אצאר עוד, וכאן אין להאריך: **אמר המר והנמהר**, ראיתי שערוריה בסופרי זמננו, ואין כל כך חימה הלא בזמן הלבוש רגו ושאק עליהם להמעטין צו בסעיף כ', יע"ש. לכן הסכמתי לכתוב פתיחה קצת בדברים כוללים, השומע ישמע:

דע דהטור (לה, א) כתב שהסופר צריך להיות מאוד ירא וחרד לדבר השם יתברך. ולדעמי יותר משוטט, כי שם לאו דנצילה, וכאן מצטלין כל ישראל עשה בכל יום, ומצרכין צרכה לנצלה. ואפילו נאמר דלא תעשה חמיר מעשה (עיין יצמות פרק קמא א, א) מכל מקום צרכה לא תשא יש אומרים דהוה דין מורה, עיין [סימן] רט"ו מ"א [ס"ק ו'] ^{ספד}, וצ"ירוק עשה וודאי חמור משוטט. וראיתי להקדים ראשונה מה שצריך ליחזר בכתביה התפילין, ומחלק לשלשה דינים:

א מי הוא הראוי לכתוב תפילין, מוצא בסימן ל"ט, ושם [סעיף א] נקטו מקור, וספק אם מן התורה פסול או מדרבנן, ויצוור שם [משננות וזכ אות א], וצריך להזהר בזה כי מאי בטויה. וקטן פסול בכל מיקוץ עשיין [ש"ע שס]. והלבוש קרא חגר בסימן ל"ב סעיף ב' על סופרים שמתניחין נערים לכתוב ואין כותבין כטוניה. ואני העני אומר אפילו נאמר דישאל עומד על גבו כשר, מכל מקום ספק הוא, אפילו הוא בן ט"ו שנים שמא לא הביא ב' שערות, וכמו שכתב המ"א בסימן ל"ט אות א'. ולא מביעאי אם ספק תורה לחומרא מדרבנן, אפילו נאמר מן התורה מכל מקום לא כוודאי הוה אלא מחמת ספק (במורת הביט הארוך ק"צ א' צית ד שער א ספק תורה "כוודאי", והיינו דאין לוקין, הא וודאי הוה. ולדידי ספק טובא דבסימן מקפ"ט סעיף ד טומטום אין מוטאי, דמספק חייב, גם אין מצרך על המלות כמו שכתוב בסימן י"ז סעיף ב, ולפי זה טומטום פסול לכתביה תפילין) *. וא"כ נער בן ט"ו שנים ואין לו ב' שערות אפילו נאמר דספק נשדו דין תורה ספק [ומייד בתפילין], אפילו הכי פסול לכתוב תפילין, כדאמרן. והמדרש [וה"ק, תפילין יד, ג] שכתב קטן [אפילו] הגיע לחינוך, אין למידק מיניה, וכדכתיבנא, ואי"ה בסימן ל"ט [נאש] אצרה אות אן יצוור עוד. ופסול הוא אפילו להביא אות, ולהפריד נגיעות לכחמלה אסור, עיין מ"א [סימן] ל"ט [ס"ק ו']. ולתפור תפילין ולתפות, דיעבד פסול. ולהשחיר רצועות, אפילו ישראל עומד על גבו י"ל פסול. כללא

ערך לזהם למרהיק"ש

סוף סעיף נא (פחת) אם הוסף בתפירות לא פסל ^{ספד}: סעיף נב דרך עשיית הקשר והיד עיין בלחך [ב"י לה, א ד"ה ויעשו וד"ה יעשה]:

מחצית השקל

לכל הי"ב תפירות, ואפילו יקח אח"כ כשיכלה חוט ראשון חוט אחר ויקשרנו בראשון ויגמור התפירה לא מהני, דצריך שיהיה חוט אחד שלם. ועל זה כתב הרב ב"י שלא ידע טעם הדבר, ואע"פ כן העתיק כן בשו"ע. אבל הבה"ח כתב דאין הכוונה כן בהר"י אכסנדרוי, ודואי אם חוט קצר רשאי לתפור בו, ויגמור התפירה בחוט אחר, אלא שבספר אליה רבה [סיק עג] כתב שצריך לקשרן, והא דפסל הר"י אכסנדרני כתב הב"ח וז"ל, וכן צריך ליומר במ"א, דוקא אם נפסק החוט פסול, דניכר שאין החוט חזק ויפסק עוד, וכל העומד לפסק כפסק דמי, עכ"ל: **(פ"ק טז) קשר בו**, ועכשיו נהגו בו עפ"ש סימן כ"ז בו. דמשם נראה דאין צריך שיהיה נראה הדל"ת בשני צדדין ודי אם נראה דל"ת לצד חוץ. וכן כתב מ"א שם סימן כ"ז סי' ט"ז. וכ"כ הרב ב"י כאן בספרו דאין קפידא בזה שיהיה נראה בשני צדדין ודי בצד אחד: **ודע** דמה שכתב רמ"א בסעיף ג"ב ונוהגין להעביר עור על הבית של יד כו', נראה מדברי התוספות מנחות דף ל"ה ע"א ד"ה מעברתא כו' שמכסה ברצועה של עור אחד שני צדי הבית דהיינו לצד הלב ולצד חוץ, וגם מלמעלה ראש הבית מכוסה וזה מקרי בית רואה את האלוב כיון דשני צדי בית האחרים מגולים, וממילא הוא הדין להיפוך אם מכסה ב"י צדדין אחרים ומגניב ב' צדדין הנ"ל לצד הלב ולצד חוץ מגולים דשרי. והטעם, כתב הרא"ש [ה"ק, סדר תקון תפילין] והובא בהרב ב"י [לה, א ד"ה ונוהגים] הואיל ובית של יד גבוה וקצרה ומשימים אותו תחת הבגדים ומתגנדין ומקלקלין, וע"י נתינת הרצועה הנ"ל מתחזקין. וברא"ש [שם וסימן ו] כתב טעם אחר שמקרי רואה את האורז כיון דלא חיברו לו בית אחר, ע"ש. אבל במעדני מלך [נדברי חמודות] בהלכות תפילין סימן כ"ב כתב הטעם דכשעושין בית של יד בהכרח נעשו קמטים (ור"ל דבשל ראש אם נעשו קמטים מכניסים הקמטים בחריצים שבין בית לבית, מה שאין כן בשל יד) ואינו נור, וכתוב (שמות טו, ב) זה אלי כו', ולכן מכסים בהרצועה הקמטים, עכ"ל, וסיים ולכן עכשיו שמתקנים בית של יד בלי קמטים לכן אין מעבירין עליו רצועה:

לבושי שרד

עוד וכל העומד לפסוק כפסוק דמי ופסול, ולא מהני אפילו חזר וקשרם, כן כתב הז"ת. ומשמע קצת שחולקים ב"ח ומג"א אט"ז סי' ט"ק ל"ט. ואפשר דהט"ז מיירי שנפסק צלונם כסבין וכהאי גוונא, אבל נפסק ממחמת חזק התפירה דליכר שהוא חלש מזה הט"ז: **(ע"ה שם דניכר שנפסק החוץ)**. צריך להיות שיהיה נפסק עוד, וכלומר וכל העומד ליפסוק כו', כמו שכתבתי צאות הקודם והיו ליה כאלו כבר נפסק בג' מקומות אבל אם החוט קצר גומר בחוט אחר, ומכל מקום אפשר דקשירה נענין:

אוצר מפרשים

כו (בפניא קספי) ולי נראה טעם אחר. נ"ב, לדבריו דווקא שזורים וטוים אסורים אבל כשהם שלמים מותר, אבל לדבריהם אפילו שלמים אסורים: (נתיב חיים)

^(פ"א קספי) אין תפירה בתוך הבית רק בתוך בו', כצ"ל:

^(שם קספי) דניכר שיפסיק החוט בו', כצ"ל:

הגהות והערות

^[קטד] שיטת הרמב"ם דהוי דלורייתא, כ"כ בשו"ע פאר הדור סימן קה וצמהדורת פריימאן סימן פד. ועיין מ"א סימן רטו דנעת הרמב"ם ברכות א, טו ובאליה רבה שם ס"ק ה וצמפשה רוקח על הרמב"ם ש וצרכי יוסף סימן מז אות א ומוספות יום הכיפורים יומא פ, ב ד"ה אחר ימים דעמט. ועיין עוד רמב"ם שנועות יב, יט ושדי חמד כללים ח"ב סימן קטו. ושיטת המוספות ראש השנה ג, א ד"ה הא דהוי דרבנן. ואולי בשעטייהו הרא"ש קידושין פ"א סימן מט, מיוק מזהו תל, ורבינו יונה ברכות לג, ב ד"ה כל המצרך בשם רבני לרפת, ור"ן ראש השנה יא, א ד"ה שאלו, ושיטה מקובצת ברכות לו, א, וריב"ש סימן שפד, ומרומת השדן סימן לו בשם הגאונים:

קמחן עיין שנת ק"ה, כ
רש"י ד"ה וכמסת:

דמלתא, כל תיקון עשייתו יהיה דווקא ע"י זכר גדול י"ג שנים וכו' שערות. ובסימן ל"ט [שם] יוצא א"י אם הא דמוששין שמה לא הוצא ב' שערות ספק תורה הוא, או רק מדרבנן ומן החורה אזלינן בזה רובא, וכאן אין להאריך: ובי שכותב צימין וכל מלאכתו בשמאל, או להיפוך, כתבנו בסימן ל"ב במ"א אות ד' ה' דאין לנו לקבלו לסופר מהיהא דסימן כ"ז סעיף ו', כי יש ספק בזה ד' מניח תפילין, ואע"ג לדידיה פסק הרב שם דר שכותב הוא ימין ומניח בשמאל, ונמצא יכתוב צימין שקושר בזה, אנו אין אמרין לזה, ושמה הלכה להיפוך ובעינן וקשרתם וכתבתם ביד שקושר יכתוב, יע"ש *.

ותפילין צי בר חבו אחרינא משכח שכיחי [בגא מניעא נט, ב]: ובוזר לתאבון לתפילין איכא לעיונא ביה, עיין מ"א [סימן] ל"ט [ס"ק] ג'. וקשה מה שהקשה הרשב"א [בחולין] [במורה] [הארוך] ב"ה ש"ה א' ה' [א] הביאו הבי"ד ב"ד [סימן] [א'] [ב] [ד"ה וכתב] מומר לתאבון דלמא אחרתא ליה קלקול ולא יגיד. וי"ל דאין קלקולי שמיטה יוצא מן דעת, ובתפילין דמלאכה רבה וכתב קלקולין שכיחי באונס חק חוכה שלא כסדרן ושכח לקדש השם, כל אלו אונסים דשכיחי הוה, והוא לא יגיד, כל שיש טורח מטרע לא טרח. ומסור, בלבוש בסימן ל"ט [סעיף א] הטעם דאין כותב לשמה, ולפ"ו אם שמענו שאמר כן [אף על פי שכלב חושב להיפך, לאו כלום]. וב"ד [סימן] רפ"א [בלבוש סעיף ג] דאין בקשירה. והנה ב"ד פסק המחבר בסימן ק"ט סעיף י"ד מסור כשר לשמיטה ולספר תורה פסול, משמע הטעם דאין כותב לשמה. גם מומר לחלל שבת באיסור דרבנן ז"ע אי כשר לתפילין, עיין י"ד סימן ב' ופרי"ש [שפי דעת אות י] ובתבואות שור שם [ס"ק נה] כשם צ"ה הל' ומינה ממה שכתב ב"ד בסימן ל"ב [גא, א ד"ה ונריך] כשם ספר התורה [סימן רה] דכתבו בשמאל אין סבירא שכתוב תפילין "ההלכתן" ולא יהיה חייב בשבת. וממלתא להלכתן משמע דכשירים לגמרי, והא מדרבנן מיהא חילל שבת, שמה מינה לכאורה דרבנן כשירים, ולמעשה ז"ע, וא"כ מי שמחלל שבת במקרה והוא לא כרתמלית, כפרט יש אומרים "ש"ע אות סימן שמה סעיף ו' דגם האידנא רשות הרבים, אין להניח תפילין * : צריך להוציא בשפתי בשעת תחלת כתיבת התפילין, לשמה, ובכל שם יוצא בפירוש, ואפילו אמר בתחלה שגם כוונתו לשם קדושת השם, משמע ב"ד י"ד [סימן] רע"ד [ס"ק א] דשפיר דמי, האליה רבה בסימן ל"ב [ס"ק ל] מפסק בזה, ובפנים [אשל אברהם אות ל] כתבתי דאין ראיה מט"ו רק אדיעבד, לא לכתחלה: וק"ף המעובד לספר תורה מותר לתפילין ומוחה, אבל לדבר חול לא, וגם הו' דבר חול, ובלבוש סימן מ"ב [סעיף ג] הניח ב"ע. והא מועיל ל"ה תנאי והמ"א בסימן מ"ב אות ו' משמע דמועיל תנאי, וא"כ עכ"פ יש להזהר בתנאי. ואם התחיל לכתוב על קלף מעובד לספר תורה ספר תורה, ונמלך ורואה לעשות מנשאר תפילין או מוחה, ראוי, אבל דבר חול (גם נמי חול) לא מהני אפילו תנאי, עיין מ"א [סימן] מ"ב [ס"ק ו], ואי"ה שם יוצא עור. ועיין מה שכתבתי בסימן ל"ב במ"א [אות] י"ד: רצויות של תפילין תשמישי קדושה מקור, לא קדושה עצמה, כמובאר סימן קנ"ד סעיף (ב) [ג], וז"ע אם מותר עור שמעובד לספר תורה ותפילין ומוחה אי שרי לנשות רצויות מהן, דע"ג דקיימא לן כל שלא נשתמש מותר להוריד מקדושה חמורה לקלה, היינו מקדושה לקדושה, לא מקדושה לתשמישי קדושה. גם אי ראוי למכור מותר עור מרצויה למנעלים * עיין מ"א [סימן] מ"ב אות ו"י

השני שתפילין ומוחות צריכין שיהיו כתובים כסדרן מן החורה, דכתיב [דברים ג, ו] והיו הדברים, כסדרן, בין הקדים בין פרשה לפרשה ובין חובה לחובה או אות לאות, פסול. אבל התנאי "והקו"ו של י"ד מוצא בסימן ל"ו ב"ד [ס"ק א] ומ"א [סוף ס"ק ג] דיש לתקן אפילו אחר שנכתבו, דכל שהאות לזכרה עליה, אע"ג דכלל "קו"ו של י"ד ("השמאל") פסול לר"ם [בתוספות מנחות נט, א ד"ה קולן] וגם "תנין" יש אומרים [ב"ה סימן ו] ד"ה ומ"ה הלך דפסול אם לא חייגן, מכל מקום והיו הדברים גוף הדברים כסדר נכתבו. וכן להפריד גניעות בין אות לאות שרי אחר: וכן אם אין יוד"י האלף והש"י והע"י ורגל התי"ו אין נוגעין ותינוק דלא חכים ולא טפס קורא אותן בצורתן, ראוי לתקן. אבל י"ד של ד"י שאין נוגעין אע"ג דהתינוק קורא אותן, אין מתקן שלא כסדרן, כל זה מוצא בסימן ל"ב סעיף כ"ה ומ"א [ס"ק] ל"ו. וההפך הוא שיו"ד נו"ן בצד"י הם שתי אותיות ממש, מה שאין כן י"ד האל"ף אף על פי שלעצמה צורת היו"ד עליה, מכל מקום הנשאר אין אות אחרת עליה, גם אין כותבין י"ד על גבי קו חיה משום הכי מהני תינוק דלא ליהוי שלא כסדרן. ויראה דכל הני דווקא שאין יכיר פרידתן להדיא, הא יכיר פרידתן להדיא אע"ג דתינוק קורא כן כיון שאין צורה [אות] עליה, הוה כותב שלא כסדרן. ויראה ללא דווקא אלו השני שם בסימן ל"ב סעיף כ"ה, דהוא הדין ב"ה וד' וכדומה שאין הגב מחובר לירך למעלה, ויש הפרש "דק" ציניהם ותינוק קורא האות כצורתה, יכול לתקן ולא הוה שלא כסדרן, דמאי שנה מיד"י האלפין והש"י והע"י דרשאי לתקן כהאי גוונא. ומינה ב"ה שגלג שמאל"י ש הפרש דק בין הרגל והגב, אף על פי שתינוק קורא ח"ת שאין הפרש רק מעט, עיין דהוה אכז"י שכתובה י"ד נו"ן לא מהני תינוק, הוא הדין זה, כיון שאנו רואין שהוא צורת ה"א * הוה שלא כסדרן, ולא דמי ליו"ד האל"ף, כמו שכתבתי לעיל, והבן זה, דאין חילוק בין נראים כ"י אותיות או אות אחד וצורתה ממש אות אחרת: ב"ה דמלתא, כל שאין כותב רק מוחה או

"מושך", לא הוה שלא כסדרן, המשל לכתובין מלא וי"ו צריך למחוק וי"ו והחובה כ"י כחיות, ימושך הבי"ת, ואף על פי שכותב משיכה לאו כלום עבד, דתחלה נמי צורת ב"ת עליה. אבל וודאי ב"ת כצורת נו"ן כפופה ומושך לב"ת, שלא כסדרן הוה. וכן כל שנתקלקל צורת האות ע"י גרידה, כשכותב אחר ומתקן הוה שלא כסדרן, אפילו נכתב כסדר, כמו קו"ף בחוק רשאי למשוך הגב, ואף על פי שהרגל בלתי נע, וכן ה"א כהאי גוונא. אבל עם יגרור הרגל וימושך הגב ויכתוב רגל אחר, כיון שציטל צורת האות כשכותב ומתקן, הוה שלא כסדרן, עיין מ"א אות ל"ג ומה שכתבתי אני שם. והעד על זה מה שמבאר בסימן ל"ב סעיף כ"ו אם רישומן ניכר, הא לאו הכי אף על פי שנכתבו כסדר תחלה, כשמתקן וכותב לאו כסדר הוה, ובכל שעה עינין כסדר ולא דמי למוחק גי'ל דלא קפיד קרא רק אשעת כתיבה, כמו שכתבתי בפנים [משניות וזה אות מ] בלורין: ודגה אם כתב חובה אחת שלא לשם תפילין אי הוה אמרינן דהעברת הקולמס לשמה מהני, היה מקום לספק אי הוה שלא כסדר או לאו, אבל וודאי דאין מהני העברת הקולמס על גבי שלא לשמה, דיו על גבי דיו, כמבאר בזה"ע סימן קל"א סעיף ה' אינו גט, ויש אומרים לא פליגי, אלא חוששין, יע"ש. ועיין י"ד [סימן] רע"ו בטור וש"ך אות ב': א"ה שראיתי להמ"א בסימן ל"ג אות וי"ן כתב דלרבנן לא מהני העברת הקולמס בשם ה', דמחוי כמנומר, ואיני יודע מה הוא, והראה מקום לזה"ע, ומנומר לא אמרו בגיטין ג"ד [ע"ג] אלא היכא שהרבה אזכרות הענין לשמן, הא בשם א' דמי רב אחא בר יעקב בגיטין כ' א' [דהוא משום] זה א"ל ואנוהו, ודיחויא הוא ולדדן קיימא לן דלפילו כתיבה שאין שם לא מהני העברת הקולמס לשמה, וכדכתיבנא, וז"ע *. ומינה שהשחרת ב"הם ואף רצויות בחרו שחמירן לשמן הדין אמת דכשר, דנצנע חילא מלתא, ולא שייך כאן כתב מבטל כתב. ועדיין ז"ע, דהא מדמינן גיטין לשבת ובשבת אם נצנע עור שישחור וכדומה ובשבת העביר עוד שישחור פשיטא דלא עשה כלום, וז"ע: קיימא לן יקב רגל הה"א ונשתייר מלא י"ד כשר, ויראה הוא הדין שאר אותיות ד' ה' ו' ח' למי"ד פ"א פשוטה ז"די פשוטה קו"ף ר"ש ח"י"ו אם נשאר מייך הימין כיו"ד די בך, אלא שבסימן ל"ב סעיף י"ו חשיב אותיות הפשוטות וי"ן, ואיני יודע למה, הא ראשה מרובע ועובר מ"ב דדין כמו שכתוב בסימן ל"ו [בב"י] בתמונת אותיות, וא"כ אם רגלה י"ד מה בך, וי"ו ונו"ן פשוטה וך' פשוטה תדמה לדל"ת, אבל וי"ן למה, ובפנים [אשל אברהם אות ב] כתבתי מזה, וז"ע *: ובבב"י מוקף גי'ל קיימא לן בתחלת הכתיבה צריך מוקף גי'ל מן החורה, וככתבתי כתיבה שמה, עיין ב"י [גא, א ד"ה כתיבה] וז"ח [שם ד"ה ומו"ס כתיבה] וירוש' [אות ב], אבל לאחר שנכתב יקב או אכלו עכברים ומולעת, כשר, כמבאר בפנים סעיף ט"ו וסעיף י"ו. ובפנים נמי עינין מוקף גי'ל. ומט"ו אות ח' משמע כל שאין יקב כלל "כלל" חוכו כשר, וכתבנו שם להלכה יש להחמיר אפילו בצד א' בפנים נמי פוסל כמו בחוק, עיין מה שכתבתי בט"ו אות י"ד. ומינה וודאי דיעבד דווקא כשר, הא כל מה שיש לתקן הוה לכתחלה ונריך תיקון, הלכך אם יקב בצד אות ועב הוא, (מגשר) [מגשר] קאמ עובי ויש לו היקף גי'ל, דאין שיעור לעובי, עיין מ"א אות י"ו. ויש לפעמים תיקון אע"ג דנכתב בלין היקף גי'ל, ו' פשוטה בלי היקף, כמו שכתב המ"א אות כ"ו, והוא מוסכם כמו שכתבתי שם, והוא הדין שאר אותיות הן בלורין או בעובי אם תשאר צורת האות עליה מוחה וגורר ולא הוה שלא כסדרן, וכדכתיבנא: ובבב"י יקרא דלא חכים ולא טפס ד' בו כמה דיקא. בפשוטות וודאי מהני ואין צריך לתקן כל שמתקפין לנו והוא קורא כצורתה, אבל אם ברור לנו שאין צורתה עליה לא מהני קריאתו. ובשאר אותיות מהני תינוק לתקן דלא ליהוי שלא כסדרן, אבל תיקון עינין וי"ו ונו"ן פשוטה שנפסקה צריך לכתוב שלמטה, ט"ו אות י"ד. וכל שכן אם נשאר רושם החלודה למטה דכולי עלמא מודים כן, עיין מה שכתבתי בסעיף כ"ו [אשל אברהם אות נט] מזה. ויש לפעמים אף על פי שתינוק אין קורא כצורתה, כשר, כמו ח"ת שחטטורה אין נוגעת ותינוק קורא ב' ויניין בסעיף כ"ה כשר, שאין מורגל ב"ה כזה. ומשמע שם ב"ד"י האלפין אף על פי שמרוחקין להדיא, כשר, דאם לא כן למה לי תינוק. וי"ל אין שם נמי אלא דאי תינוק קורא לה בצורה אחרת לא מהני תיקון. וז"ע *: ויש בכותב נקודה ב"ה חתום שלא כסדרן, אף ככתב ר"ש במקום דל"ת ונריך לרבע דדיו כמו שכתב בט"ו [ס"ק] ט"ו, הו מפסיל משום שלא כסדרן. הכלל כל שאין צורתה עליה וכותב נקודה הוה שלא כסדרן, וכאמור:

הש"ישי הוא חק חוכות. כל מקום שנאמר וכתב, תפילין [דברים ג, ט], מוחה [שם], ספר תורה [שם ח, ית], גט [שם ד, א], פסול בו חק חוכות, (ותחיתם עידי הגט בחק חוכות, עיין ב"ה שמואל א"ה"ע סימן ק"ל אות כ' במקום עיגון כשר, אע"ג דלא כתיב וכתב, לכתחלה מקפידין כמו בכל הגט, יע"ש), והנה ענין חק חוכות צריך הסופר לזהר בו מאוד: ופירושו חק חוכות. נקוט האי כללל צידך, כי הפוך הוא משלל כסדרן, ששם גורר ומוחק ומושך לא הוה שלא כסדרן, ובחק חוכות נהפוך הוא גורר ומוחק ומוחק לא שאלו עושה מעשה בגוף האות ומשלימה עדיין, הוה חק חוכות. הדמיון, ב"ה כצורתה או סמ"ך וכא"ף וכדומה שנפל טפס דיו לתוך החלל אחר שנגמרה בהכשר ונפסד צורתה ע"י זה, (ואפשר אפילו תינוק קורא אותה כל שאנו רואין שאין צורתה עליה) לא מהני גורר הטפה היא, דהא לא עבד מעשה בגופה ונפסלה, הוה חק חוכות, ורמנא אחר

וכתב, וכל שנפסלה בטלה כתיבה קמייתא, ועמה הוה חק מוכות. ואפילו מושך אח"כ הדי"ת גגה ושוליה, בלאו הכי נזרחה עליה ופסולה. וגדולה מזו ח"ת במקום שני זיינ'ן לא מהני שיגורר הסטוטרת וישראו ב' זיינ'ן, דמה קעציד בגוף האות עיין בית שמואל אה"ע סימן קכ"ה אות גימ"ל הביאומי בפנים [ואשל אברהם אות כו]. אבל אם נרץ להשלימה אח"כ כשר ולא מקרי חק מוכות, כן מבואר מאה"ע [סימן] קכ"ה סעיף ד' [בגה"ה] ומ"א בסימן ל"ב אות כ"ג, אבל הט"ז שם [בגה"ה] פקפק על זה, יע"ש בזה"ל יו"ד. וממ"א אות למ"ד משמע שכל מה שנכתב בפסול אח"כ ג"כ נרץ לגרור, רק מה שנכתב בהכשר. כמו מ"ס פתוחה שמורכב מנו"ן וי"ו, אם נפסלה גורר הו"ו, הסטוטרת ונשאר הנו"ן ומשלימה, אז כותב הוה מאחר שצטל נזרחה האות, ואכתוב קלמ אותיות "מאלפא" ביתא לדמיון, וממנו תקיש על השאר:

אם נדבק יו"ד עליונה (נקרא פני אלף), או יו"ד תחתונה (נקרא רגל) בקו אמנעי ההולך באלכסון, ונכתב נזרחה יו"ד מעליה, שנעשה קו שזה, אין תקנה למחוק ולגרור, רק יצטל נזרחה האות ושלמה. וכפי שנראה בזה"ע [סימן קכ"ה סעיף ד' בגה"ה] הדין כך אם כתב יו"ד עליונה וקו אמנעי ונדבק, גורר ומשלים הרגל. ואם נדבק והשלים ואח"כ גררו, גורר עליון וכותב יו"ד ודי ומשלימה. אבל כפי מה שכתב הט"ז שם [סימן] ו' ואני במ"א [אות] כ"ג ואות למ"ד הדין כך, אם נדבק יו"ד עליונה והשלימה הכל אין תקנה בגורר יו"ד עליונה לנדה ומשלימה, כי אם מה שנכתב בפסול אח"כ ג"כ הכל נרץ לגרור, כנראה ממה"ל, יע"ש בזה"ל למ"ד. ואם נכתב בכשרות ואח"כ נדבק יו"ד עליונה או תחתונה, יתמוך הו"ו ומשלימה וספיר: ואם אירע יו"ד נדבק באלף אלפין, יצד אליה רבה בסימן ל"ב אות ל"ג יצד זה למחוק אסור, כמו ה"א שנדבקה "הרגל" ביו"ד דעה [סימן] רע"ו [סעיף] יא בגה"ה, ותקנה שימשוך הו"ו למעלה ויעשה לה גג, ומה בך שיקר עבה, יע"ש, הביאומי בפנים [ואשל אברהם אות כח]. והנה, למ"א [סימן] למ"ד הפרש יע"ש, ביו"ד תחתונה יעשה כן, ובעליונה שנדבק קודם שנכתב האלף ונגמר כך אין תקנה שימשוך, כפי מה שפקפק הט"ז בזה"ע [סימן] קכ"ה [שם] דלא מהני מה שהשלימה מה שנכתב בפסול. ודווקא נו"ן וי"ו מורכב שאחד נכתב בכשרות, הא לוא הכי לא. וקלמ דמדומי רחיה מרי"ש במקום דלי"ת או להיפוך, נרץ לגרור הכל, יע"ש בפנים [ואשל אברהם אות כה; משננות וזה] אות טו [מ"ה]:

ב פירשמי לעיל [ד"ה] ומהו ואשל אברהם אות כג* דלא מהני גריחה הטובה רק לנצל נזרחה גג עליון או שוליים, או קלמ יריכה, ומשלימה, ודי אף למ"א [סימן] כג, כי נכתב בכשרות הדי"ת תחלה, וכדלמך:

ג מורכב מו"ו וי"ו, ט"ז אות י"ו. ומתוך הו"ו אם נדבק ודי בך, כמו מה פתוחה שגורר הסטוטרת ודי בך:

ד אם כתב ה"א במקום דלי"ת אין תקנה לגרור הרגל (ושגיחה) [ושייחית] הדלי"ת, מאחר שנפסל דומה לזורה ה"א, לא עבד מיד, והוה חק מוכות. אלא נרץ לגרור הגג עד שיהא כזורה וי"ו, ומשלימה. ולא דמי לרי"ש "במקום" דלי"ת או להיפוך כי הדלי"ת לאו בפסול נכתבה, אבל לגרור היך נרץ כולו, דאם נשאר כזורה יו"ד די כמו רגל ה"א מלא אות קטנה, הוא הדין דלי"ת וכדומה, ונדבקינן למימר קמן [אות ו] ואות ז' א"ה, וא"כ אכתי לא עבד מיד. וכבר כתבנו [ד"ה] ומהו מושך לא מהני כל שלא נפסל נזרחה האות, והוה חק מוכות, וכדלמך [ואשל אברהם אות כו] *:

ה דלי"ת במקום ה"א יכתוב עדיין הרגל אם אין כתוב אחריו, ובספר תורה כשר שלא כסדרן גס כן. אם כתב הרגל באמצע הגג יכול לגרור הגג שיהא שוה לרגל, כי יש אומרים שגם זה נזרחה ה"א, עיין מ"א אות ל"ג. ואפילו למאן דפוסל יש לסמוך ולומר דלא הוה חק מוכות, מאחר שזורה אות עליה, וכדלמך גוונא יש לסמוך, נראה לי *:

ו אם כתב דלי"ת במקום וי"ו נרץ לגרור "כל" הגג ממש, ולא סגי שישחיר וי"ו, ואפשר דבעי נמי לגרור (יד) [כל] הדין, דומה לדלי"ת ורי"ש [סעיף] יח. אם נשחיר בגלל מלא אות יו"ד פסול הוא, אבל מלא אות ידידה מהני, או רק דק מאחר כשר, עיין מ"א אות י"ו י"ו:

ז נזרחה ידוע, ולא יכולתי להלוס מה שכתב בסימן ל"ב סעיף י"ו נפסק אותיות הפשוטות, וקשה"ז זיי"ן בדיה"ה, דמשמע אם נשאר בגלל אות יו"ד פסול, ואני יודע למה, דאין נזרחה יו"ד שזורה משני ראשיה, ובפנים [ואשל אברהם אות כ] כתבתי מזה:

ח ידוע מחלוקת רש"י [ד"ה] טרין ותוספות מנחות כ"ט ב' [ד"ה] דטריה]. וב"י בסימן ל"ו [נזרחה אות ה, השני] וירא שמים יוצא ידי שינה, ב' זיינ'ן וטוטרת בראשו ומקל כעין חג בשמאל. וב"י משמע דיש אומרים כשר בחי"ת כרש"י דלמך [בגמרא שם] ספרי דווקא, משמע לכתחלה. ובה"א דתלמי אף דבוק פסליקן, אית לומר כן בחי"ת, ועכ"פ סופרים שעושין חי"ת פשוטה ובגלל מלא אות ה' לומר דפסולה, מה שאין כן כשעושין כחלד מהם יש ספק ספיקא, ומהראוי לכתחלה לזאת ידי שניהם. ועיין מ"א [סימן] ל"ו אות ג' בשם עולת תמיד [סימן] לג ס"ק מד] ומהר"א מו"ט [במשניות כח, מוצא בע"מ שם]. עשה ד' חזין וטוטרת, יגרר הדלי"ת "עד" שפעשה [זיינ'ן], ואני יודע זה דנפסל נזרחה ולא מהני גריחה כל שאין כותב ומשלימה, כמו דלי"ת במקום וי"ו, נרץ לגרור עכ"פ "כל" הגג *, וי"ש. ובחי"ת קולא אף על פי שאין מניין ידוע, כמבואר בסימן ל"ב סעיף כ"ה. אבל

חי"ת פשוטה שאין נוגעים רגליה, ומניין קורא, אפשר לתקן כמו יו"ד האלפין כששתי רגליה אין נוגעין, או ימין, אבל שמאל לא מהני, כמו ד"י יו"ד נו"ן, וכל שכן זה שדומה לה"א, ובאנו ידוע הדין, פסולה, כי מורגל בחי"ת פשוטה, עיין מ"א * [סימן] ל"ו:

ט נזרחה ראש ימני כפוף לתוכה ושמאלי כזיי"ן, ב"י [סימן] ל"ו [נזרחה האותיות]. ואם עשה בחזון אחר, לא כפוף ולא זיי"ן כשר, ויכול לתקן אח"כ, כל שאין צורך לא הוה שלא כסדרן:

י יו"ד תחתונה על הסופרים, כי רוב הפוסקים סוברים בשם"ס מעבד "קולא" השמאלי, וכן ראוי, ומיהו יכול לתקן אח"כ כמו שכתבו הפוסקים וט"ז [סימן] לו] ומ"א [לעיל] בס"ק ל"ו. וכלל, כל שקלמ נזרחה האות עליה ומניין ידוע, אף על פי שפסול כך, יכול לתקן, כמו בסימן ל"ב סעיף כ"ה. ולא דמי לנדבק פני האלף, ד"ל דאין תקנה למשוך הו"ו הגג כמו שכתבתי לעיל [אות א], כי שם רואין אנו שאין נזרחה כלל עליה, מה שאין כן כאן *:

כא"ף עגולה מכל ד' זיינ'ן למעלה ולמטה, ויראה כל שיש לה זיוות למעלה או למטה פסולה. אבל ב"ת נזרחה מרובעת זיינ'ן למעלה ולמטה, כמו שכתב ב"י [סימן] ל"ו [נזרחה האותיות אות ג, השני] תמונה דלי"ת "בחוץ" גרור וי"ו. וז"ע אם למעלה כרי"ש ולמטה מרובע, ואין להקל *.

כ"ה נזרחה ידוע, קלמ כעין כף כפופה, ועם וי"ו, עיין ב"י [סימן] ל"ו [נזרחה האותיות]:

כ"ו מורכב נו"ן וי"ו, ונכתב לעיל [שם] אחיזה הוה חק מוכות, וכל שגורר

הסטרות כשר, ושלא כסדרן פוסל בזה:

כ"ז סתומה, עיין ב"י [סימן] ל"ו [נזרחה האותיות, השני] מחלוקת נו, אם למעלה עגולה או מרובעת מכל ד', ובבב"ש [שם] [כתב] מ"ס סתומה עגולה לזימן ולמטה מרובעת, נמא יס לה שלש זיוות, וגגה עובר קלמ לשמאל, יע"ש ומכל מקום אם כותבין מרובעת לגמרי שפיר דמי, כי בקל יוכל לטעות ולזוז ליד טעות. ומב"י [סימן] ל"ו משמע [דכתב] גבי מ"ס אותיות עיכ"ל סק"ר אין להם זיוות ואותיות דבה"ס פק"ת יש להם זיוות, משמע ב"ת מרובעת מעלה ומטה:

כ"ח כפופה ופשוטה מבואר בב"י ולבב"ש בסימן ל"ו [נזרחה האותיות] נזרחה, ראשה זיי"ן דווקא. והר"ן [שם] ל', ד"ה ואמר נמי זיינ'ן מציא רחיה מהבונה [שם] ב' שלא יעשה זיינ'ן נוני"ן לא וי"ו נוני"ן. וז"ע אם כתבם נזרחה וי"ו למעלה, אם כשירה. ולמטה כפופה, ימשוך הרבה לזד שמאל, וכל שמושך יותר שפיר טפי, להוציא מנחת ב"ת:

כ"ט תהיה עגולה מג' דדים, ולשמאל למעלה הגג עובר, ומרובע, ויש

לה זיוות א', לזד שמאל, ולמטה משוכה קלמ, לא עיגול ממש, עיין

ב"י ולבב"ש בסימן ל"ו [נזרחה האותיות וד"ה] ומ"ש בזה"ל סק"ר מא, א]:

צ"ו מורכבת, עיין ב"י [סימן] ל"ו ולבב"ש [שם], ואין לי להאריך בזה: פ כפופה ופשוטה הנקודה נרץ ליגע בגג, ואם לא נגע ומניין קורא פ"א יש לתקן כספיק כ"ה, יע"ש. ועיין ב"י ולבב"ש [שם] משמע שז"ר הנקודה אין ליגע כלל כי אם בקו יורד משמאל על פניה, ועכ"פ אם הגג עובר לשמאל ז"ע אם כשירה, כמו ה"א וקו"ף כמו שכתבתי לעיל [אות ה]:

צ"ז מורכבת יו"ד נו"ן, מבואר דינו בסימן ל"ב סעיף כ"ה אין מועיל מניין באין נוגעין. וד"י פשוטה עיין תמונה ב"י ולבב"ש [סימן] לו נזרחה האותיות. ומבואר (רי"ש) [ראש] השמאלי כמו זיי"ן כמו נו"ן, יע"ש. ואם כד"י פשוטה מחובר הו"ו והזיי"ן ומשם והלאה אין שום רגל משוך, ז"ע, אבל אם יש כמלא אות יו"ד כשר:

קו"ף תמונה ידוע. והספק בזה"ל אם הרגל באמצע כן הספק בקו"ף, עיין מ"א [סימן] ל"ב אות ל"ג. ודע שנסתפקתי בזה"ל אם הרגל באמצע היך כמו ק' פשוטה וא"ש [מ"ה] הגג רגל, אם כשר, ובפנים כתבתי מזה במ"א אות כ"ו:

רי"ש ידוע נזרחה, ונכתב דינה בסימן ל"ב סעיף י"ו, יע"ש: ש"ן ג"כ נזרחה ידוע, עיין בב"י ולבב"ש [סימן] ל"ו [שם], יע"ש. נסתפקתי אם כתב שני יודין בשי"ן כמו כתב הלוחות אי כשר בתינוק ידוע לקרות ש"ן ולגרור יו"ד אחת, או דלמא חשיב נשתנה נזרחה אות ונרץ לבטל האות, דאם לא כן הוה חק מוכות. ולנקד [בגמרא] עשין כד קד, ד' [ב"י] בסימן ל"ב [לה] ד סק"ר ובה [שם] וצ"ע סעיף מ"ב ובה"א [סימן] ל"ט אין זה ש"ן, דד' ראשין האיר הוה ש"ן, יע"ש. ואפילו לה"מ דיש טעמים אחרים עדיין ז"ע *. ונראה דנרץ לבטל האות ולהשלימה, והוה שלא כסדרן. ונרץ ליגע יו"ד האמצעי בשוליה, ונכתב בסעיף כ"ה. ומבואר בב"י [נזרחה האותיות, השני] ולבב"ש [סימן] ל"ו [שם] ש"ן בשוליה אחד כרעא, כל שלש רגלים אחד כרעא, ואני יודע אם עיכוב יש או לאו, וגמרא [שם] קד, א]

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
 קיצור שלחו ערוך השלם עם פאת השלחו גאנצפריד, שלמה בן יוסף עמוד מס : 352 הודפס ע"י אוצר החכמה

שהצילו שקר לא קאי, ועכ"פ למה הסופרים צמרו צהפכס, על כן יזירו כדומה:

תי"ו עיין צ"י [סימן] ל"ו [אות מ, השני] ולנזש [שם] יש אומרים דל"מ ורגלה דל"מ הפוכה, ויש אומרים רגלה ו"ו הפוכה, וכן נהגו, ומבואר צ"י [אות מ, הראשון] שרגלה צפון הגג, וכן כחז דרכי משה [הקדמת] ו"ו [ובמקור] אות ג צמח אות מ, וכמו צה"א וקו"ף כן הספק צוה אם הג עובר ויגל צמח. וכחז הצ"י בסימן ל"ו [אות מ, השני] צמח הרוקם [מבוא] בדרך שאמר עמוד קנה הגה אות קן [תי"ו רגל ימין יהיה קנה, שאם ארוך פן תדמה למינוק לפ"א פשוטה. והנה אם רגל שמאל קנה כיו"ד קטנה הפוכה, ימין ארוך, י"ל נשתנה כפ"א פשוטה ופסולה, ואפילו הגג רחב כפליים מירך פ"א פשוטה, אין שיעור רגלה רק ל"י פשוטה כפליים כגב, שלא תדמה לר"ש או דל"מ. עיין צ"י בסימן ל"ו צא"צ שלישי [מהר"י אבן גרון] פ"א פשוטה נקודה הפוכה כלפי פניו, שלא תדמה למ"ו, משמע הא כפופה אין קפידא אם היו"ד כלפי חוץ, וצ"ע. ועיין לנזש בסימן ל"ו [שם] מזה: עיין צ"י בסימן ל"ו שלש א"ב, ותעין היטב צהס, ותדע לכתוב תמונת אומיות. ונלנזש [כתב] על פי הקבלה:

גם מלאמי הדין שכתב הממזר בסימן ל"ב סעיף כ"ה ח"מ שני זיינין ואין פרידתם ייכר להדיא אף על פי שמינוק קורא צ"י זיינין כשר, דאין מורגל, ונסתפקנו בפנים [משנזח] וזכר אות כן לעיל בפתיחה [דן] שני ד"ה וכן ד"ה וזעין יינא] צא"ר אומיות אם ייכר פרידתם להדיא ומינוק קורא כלומרם אי מהני לתקן, עמה עיינינו צפון סימן ל"ו צ"י ד"ה מלאמי כתוב מוטרא שאין נוגע בו, מבואר דכל שניכר להדיא פרידתם אפילו מינוק לא מהני, והוא שלא כסדרן, ולפי זה הא דסימן ל"ב סעיף כ"ה אם אין יוד"י אלפ"ן נוגעין ומינוק דלא חכים מכירם, היינו שאין מכירם פסול, ואין הכי נמי דאין לר"ך להראות לו כל שאין פרידתם להדיא מידי דהוה אחי"ת שאין מורגל בו, והכן * ועדיין צ"ע. עיין ט"ו [משנזח] וזכר סוף סימן ל"ח שייך לפתיחה ומקומו כאן:

ואני ההדיוט הכותב רשמתי זה למען יזירו הסופרים, והקוים לא יקנו כי אם ממומחה. אבל לא יתקון עלי שום אדם בשום דין, וחס ושלום יעלה על לב כן, וכמו שכתבתי בפרי ליו"ד. רק לעורר לב המעיין בזה, והמעין לאחר העיון יבחר כפי מה שנראה לו. מורכבים שנגעו יש צהס שלא כסדרן ומק מכות נ"ו ו"ו [באות מ"ם, יו"ד נ"ו] [באות] צ"ד, והכן:

צ"א א. עיין מ"א. איני יודע כוונתו, אם לומר ולפרש נתקלקל לאו היינו ריבועם אלא "נפסקו" צ"י צהס שהיו "שלימים", זה אין לר"ך לפרש. ואם לומר "שלימים" פירוש שנקרעו בשלימות רק עור חמורא קיים, וחזר כאל [המחבר] מספרו הארוך [ד"ה ואם], והר"צ הגיה שהיו מבחון שלימים, גם זה לא יתכן בעיני. ועיין מה שכתבנו בזה ג', [ולפ"ו] אחי שפיר: ב שנקרעו. עיין מ"א. הרב הגיה כמו שכתב הצ"י בסקרו הארוך [שם] דבעינין שיהא מבחון שלם מכל צדדי, רק בפנים [כשר] קרוע. אבל לנזש [סעיף א] שינה מלשון רבו [המחבר] וכחז עור החמורא וקצת מעור בזהם קיים, משמע אף על פי שנקרע בחון כשר, חס אינו, עיין תלח צ"י [ס"א א] צה: ג ראשון. עיין מ"א. דלא תימא לפרש צה"ע כפירוש שני של רש"י מנחות ל"ה א' [ד"ה וה שלא] דהא תימא היינו מחילות ושלא מחילות וזה נגד זה בחזר אחד ושלא נגד זה בחזר שני, שאינו כן אלא כפירוש הראשון שם אבחים קאי, שנים ושלא צהס הן לקולא והן לחומרא, וזה שכתב [המ"א] נשאר צהס שלם, דלא תימא ראשון דופן ראשון ושלישי, דאינו כן וכדמסיים [המחבר] שלש צהס בו. ואחי שפיר [המ"א] צהס א' שפירש שני צהס "שלימים", שנספקו שני צהס בשלימות להמחבר, רק החמורא קיים, ואפילו כמה מחילות נקרעו כל צהס אחד שלם כשר, כפירוש הראשון. ומה שכתב נט"ו [ס"ק ד' ד"ה] כל ענין והקשה [הט"ו] קושים הצ"ח ד"ה נתקלקל י"ל כפירשה [כדרישה], דאין הכי נמי קאמר שלם לא יזיר כשר, מה שאין כן שמים. וזה שכתב המחבר בסקעי צ"י הוא גירסת הר"ף [ה"ק, תפילין ג, צ] ור"מ [תפילין ג, יח] "ממש", רק פירוש הר"מ תפירות ושלא נמי ציניות אבל חדשות שלם כשר נמי. ותראה בזה פלא כוונת המחבר, כי בגירסת החדתא ועמיקא בחר ברי"ף ור"מ ששם שני עמודים [ככלל], ובפירוש [בחר] כרא"ש [ה"ק, תפילין סימן ין ור"ף] [שם] וגם רש"י [שם] [דקא] אבחים. אבל לענין גירסת ושלא שרי"ף ור"מ מפרשים שלם נמי כשר בחדתא לא בחר צהס לפירוש רי"ף ורא"ש ורש"י, כי תקשה קושים הצ"ח [שם] דא"כ שלם רק ציניות פסול, מאי אריא שלם שמים נמי לפירוש הראשון ברי"ף, שהרי הר"מ ז"ל משום הכי נסוג אחר מפירוש הר"ף רביה ז"ל דקשיא ליה הכין, [ולא סגר כמיך הפירשה [שם] דשלם לא יזיר, שזהו דוחק גדול], ומשום הכי פירש [המחבר] תפירות ואחי שפיר ולא קשה מידי קושים הצ"ח, והמחבר בסקעי א' בחר בפירוש רש"י ורא"ש ור"ף ז"ל ומקצת גירסת הר"ף ור"מ עמיק גריעו אבל לא הא דשלם בו, ואחי שפיר דברי הט"ו צהס ד', מה שאין כן בסקעי צ"י פירוש הר"מ ז"ל הוא ממש גירסת הר"מ ז"ל "ממש". ומכל מקום גם שלם נמי בכל "ענין" פסול מפני ספק גירסאות, וזה מה שרצינו לזכר *:

מחצית השקל

סמוך לבית של והיה כי יביאך בו, א"כ אין מפסיק בין הקרעים כי אם שני דפנות, אפילו הכי כשר כיון שעל כל פנים מפסיק בית שלם. אבל אם נפסק בית של קדש לצד חוץ, ודופן הסמוך לבית של והיה כי יביאך

צ"א (א) ישנים פסולים. עיין ט"ו. המחבר והרב פלוגתתן תלויה בגירסאות מנחות ל"ה א', המחבר גורס כרי"ף [ה"ק, תפילין ז, ב] ור"מ [תפילין ג, יח] חדתא כשירים ועתיקתם פסולים, שיתקלקלו יותר מרוב יושנם. ורא"ש [ה"ק, תפילין סימן ין ורש"י] [מנחות שם ד"ה בחדתא] גורסים בחדתא פסולים, דאיגלי מלתא דעור מקולקל הוא וסופו לקרע יותר, וישינות כשירות וכפירוש רש"י שם ד"ה לא אמרן, יע"ש. אבל לבוש [סעיף א] ועטרת צבי [נחלת צבי ס"ק ד' כתבו דישנים נתייבשו וחזקים ולא יתקלקלו יותר, וחדשים עדיין רך יש לחוש שיתקלקלו יותר, ואיני יודע למה נטו מדברי רש"י: (ב) הבית. עיין ט"ו. והם ג"כ דברי הב"ח [ד"ה ומ"ש ואיון]. ולכאורה המחבר ולבוש שפוסקים בסימן ל"ב [סעיף מד] שיעשה תיחורא מעור אחר, ואפילו הכי מביאין זה הסימן, א"כ י"ל דאפילו הכי יש סימן. ובגמרא מנחות ל"ה מביא סימן אחר, יע"ש: (ג) ראשון. עיין ט"ו. הגה המעיין בב"י כאן [ד"ה ואם] הוא כך, דבגמרא מנחות ל"ה א' חילופי גירסאות. לרש"י [שם] ורא"ש [שם] עתיקתא עדיפי, ולרי"ף [שם] ור"מ [שם] חדשים עדיפי. ואמנם בפירוש הסוגיא רש"י ורא"ש ורי"ף שוין, דאיירי בנקרע עור בתים. ור"מ פרק ג' מהלכות תפילין הלכה י"ח מפרש בתפירות, (כמו שכתב המחבר בסעיף ב'). ופסק המחבר הגירסא כרי"ף ור"מ לגבי הרא"ש, (ככלל שלו), ובפירושו כרי"ף ורא"ש. ובפירוש זה "כנגד" זה וזה שלא "כנגד" זה יש ב' פירושים. פירוש א' ברש"י [ד"ה זה שלא] ב' חומרות. א', כל ששני בתים זה "אצל" זה קרועים פסול ולא מיכשר אלא א' ג', (ולשון זה "נגד" זה לאו דוקא, דנגד משמע באור אחד). וחומרא שניה, דשלש אפילו "בכל ענין" פסול הן חדשות וישינות, דאם לא כן רק אחדתא לרש"י ורא"ש ובעתיקתא לרי"ף ור"מ, מאי אריא שלש שתיים נמי בהכרח ב' בתים זה "אצל" זה פסול, (כקושיית הב"ח ד"ה נתקלקלו, יע"ש). ולפירוש השני ב' קולות. א', כל שאין ב' קרעים באור א' כשר. שנית, י"ל בעתיקתא שלש כשירים [לרש"י, ולרי"ף בהיפוך], ובחדתא קאמר, ולא קשה מידי קושיית הב"ח. ואמנם קולא שניה אינו, דבלאו הכי מוכח כן בגמרא, דאמר תרתי "נמי" לא [אסרו] [אמרן]. מלת נמי יורה דרב חסדא קאי נמי אעתיקתא [לרש"י, ולרי"ף בהיפוך, ועיין ב"ח שם ודרישה ותבין]. ומכל מקום יש לחומרא לשון שני דשלש דפנות [שנפסקו] אפילו ביה אחד שלם [מפסיק] פסול, ולשון ראשון כל שבית אחד [ביניהם] שלם, וראשון מחיצה בפנים נקרע ושלישי ב' צדדין, אפילו הכי כשר. וא"כ ראוי לנו לחוש לחומר ב' פירושים, שלש דפנות פסול כפירוש שני, וב' בתים רצופים [שנקרעו] ב' דפנות פסול. וזה שכתב המחבר תחלה זה "אצל" זה, ואח"כ [כתב] זה שלא כנגד זה ראשון ושלישי, והשמיט מלת כגון [שכתוב] בטור, (עיין ב"ח שם בדקדוק הטור מלת "אצל" ומלת כנגד), אי אפשר לומר תפס קולת שני הפירושים, אלא תפס חומר שני הפירושים, דכל שנקרע שני בתים פסול, וגם ראשון ושלישי דכשר [יש] לחוש לפירוש השני דשלש דפנות נמי פסול הוא, וזה שכתב שלא "כנגד" זה, והבן. וזה שכתב הט"ו "משמע" בו, דלא תימא ראשון ושלישי אפילו שלש דפנות כשר, וזה אינו, וכדכתבנו * (ד) בכל. עיין ט"ו. לא הבינות זה. וזה דהן אמת שהב"ח [שם] פירש מלת (הכל) [בכל] ענין בטור כי סובר גירסת רש"י ורא"ש אביו ז"ל, אבל גירסת רי"ף ור"מ [תפילין ג, יח] בגמרא כפי מה שכתב הדרישה [שם] והוא [הרי"ף] בהלכות קטנות [תפילין ז, ב]. ושנים "ושלש" לא אמרן אלא בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה. וכיון דהמחבר ז"ל בחר בגירסת הרי"ף ור"מ, וודאי דשלש נמי בחדתא כשר, והלבוש [סעיף א] י"ל דקאי אדר"ב שכתב לדיעה עיקרית. ואגב, בגמרא רבא דאמר הא דאמרת ולא פירש דברי רב חסדא חדשות, י"ל דארב הונא קאי כל "זמן" שהן קיימות משמע ישינות, ואהא קאמר הא דאמרת. אבל לרש"י ורא"ש שחדשות גרועי דלמא אישינות קאי ובהכרח כן וכגירסתם, והבן זה. ועיין מה שאכתוב במ"א אות ג' אחי שפיר זה. וזה שכתב המחבר בסעיף ב' פירוש הרמב"ם ז"ל, עיין כסף משנה פרק ג' מהלכות תפילין הלכה י"ח בשם הר"י אכסנדר"י ז"ל דרב הונא אמר כל זמן שפני טבלן קיימת, היינו הא נפסק אף ב' תפירות פסול, ורב חסדא פליג שתיים כשירות, יע"ש:

הכי נסוג אחר מפירוש הר"ף רביה ז"ל דקשיא ליה הכין, [ולא סגר כמיך הפירשה [שם] דשלם לא יזיר, שזהו דוחק גדול], ומשום הכי פירש [המחבר] תפירות ואחי שפיר ולא קשה מידי קושים הצ"ח, והמחבר בסקעי א' בחר בפירוש רש"י ורא"ש ור"ף ז"ל ומקצת גירסת הר"ף ור"מ עמיק גריעו אבל לא הא דשלם בו, ואחי שפיר דברי הט"ו צהס ד', מה שאין כן בסקעי צ"י פירוש הר"מ ז"ל הוא ממש גירסת הר"מ ז"ל "ממש". ומכל מקום גם שלם נמי בכל "ענין" פסול מפני ספק גירסאות, וזה מה שרצינו לזכר *:

נשאר מחוברים רק חותכים משני צדדים והיה ליה עור אחד: (פ"ק) ראשון בו. ונשאר בית אחד ש"ם ביניהם. ר"ל, אפילו נפסק בית של קדש בצד שהוא סמוך לבית של והיה כי יביאך בו, ובית של שמע נפסק בצד שהוא

(ה) ומיהו. עיין ט"ז. ועיין ב"ח כאן (ד"ה ועור) ובסימן ל"ב (לה, ב ד"ה ומ"ש ושחורין) שיש אומרים דעור הבתים נמי צריך שחורות מהלכה למשה מסיני, יש להחמיר בהו עור הרצועות, וצריך השחרה לשמן ע"י גדול בן דעת או קטן ועומד על גבו (א) (ו) מה. עיין ט"ז. הנה כלל כוונתו, כי הלבוש [נסעף ה] הביאו שלש דיעות. א', דעת הרא"ש, דמה שחורין לקשר בשל ראש וחורין מה שמקיף הזרוע בקיבורת בשל יד, משם ואילך אין קשר פוסל. דיעה ב', בספר התרומה, דבשל ראש ושל יד תוך השיעור עד הטבור ועד אצבע אמצעי, קשירה ותפירה פוסל, (וכפירוש שני ברש"י תמה שלימה (הלוך) הלך אפילו חורין לקשר פוסל. ורא"ש כפירוש א' של רש"י ב' קשירות אסור אבל חורין לקשר שרי). ודיעה שלישית, ר"ת, דאפילו תוך הקשר תפירה שרי כר"ת. והמחבר הביא ב' דיעות. דיעה א', ר"ת, ודיעה שניה דלא כמאן, שמחלק בין של ראש חורין לקשר שרי קשירה ובשל יד עד אצבע אמצעי בפשוט פוסל תפירה, [וזה] דלא כמאן. והנה המעיין בב"י (ד"ה ואם) יראה שזהו סברת עצמו להלכה, כי סובר להשוות דעת רא"ש עם ספר התרומה, כי הרא"ש ביאר דבריו בשל ראש חורין לקשר אין פוסל קשירה, ובשל יד י"ל דסובר כספר התרומה דעד אצבע אמצעי פוסל תפירה, והטעם מבורר המעיין בתרומת הדשן סימן מ"ז או (דכיון) דמדרבנן צריך לכוון על אצבעו ולקשור שם ולהדקו, א"כ מדרבנן עד שיעור זה צריך קשירה תמה, (עיין דרכי משה הקצו, אות ג') [ד] טעם אחר לחלק, יע"ש), דלא כתרומת הדשן שם שכתב דמספר התרומה מבורר דבשל ראש נמי חורין לקשר אסור לקשור ולתפור, כי י"ל דספר התרומה רק בשל יד קאי. וזהו שכתב הב"י [שם] ולפ"ז "אפשר" שהוא הדין בשל ראש, דלא כתרומת הדשן שהחליט הדבר. ומשום הכי פסק בשו"ע כן דרך פשרה, ולהשוות הרא"ש עם ספר התרומה עדיף טפי, והביא רק דיעה זו, וגם דעת ר"ת המתיר תוך הקשר בתפירה. ומיהו העיקר כיש אומרים בתרא, (כי כן דרכו יש אומרים

ד מציבד. עיין מ"א. צ"ח כחז דבעינן מטהורות לרין נמי עיבוד לשמה. והקשה צדק הניח עור צמים יוכיחו, יע"ש. וטעם מ"א נמי אינו יודע, מה כן צריך השחרה לשמה אבל דלמא אין צריך עיבוד כלל. אבל הלבוש [נסעף ה] כתב דלרין עיבוד שיהיו רכין לכריכה, יע"ש צמימן ל"ב סעיף ל"ז שיהיו רכין לקשירה, יע"ש: ה טוב. עיין מ"א. ועיין צ"ח (ד"ה וכמו) כספר התרומה [סימן קנא] כתב טוב. אבל בתפוחות [שנספר התרומה] כתב צ"ח, ולמחבר כאן כתב כנפנים דרך טוב, ואינו יודע למה טוב, הא כל דבר מצריך לעשות בעי לשמה: ו עוד הבתים. עיין מ"א. ועיין צ"ח (ד"ה ועור) דיש אומרים דצמים נמי הלכה למשה מסיני שיהיו שחורות, וחספות שבת כ"ח צ" (ד"ה תפילין). א"כ לרין שישחירו ישראל לשמן דווקא, אפילו דיעבד פוסל, יע"ש: ז פסוק. עיין מ"א. ולא הבינו, דנגיעתן שם לאו מטעם מנומר רק משום זה אלי ואנוהו פסול לרבנן, ונגיעתן י"ד [ע"ז] אמר דרבי יהודה מודה דהרבה אזהרות דלא מהני העצרת קולמס דהוה כמנומר, אבל צ"ח אמר לא שייך מנומר, ואין כרבנן קיי"ל, ואפילו גט לא מהני העצרת הקולמס לשמה, דדמיא הוא דמדיד דק"י כ' א' הא טעמא דרבנן כמו צ"ח דיו על גבי דיו לאו כלום הוא [שבת קה, ב], וכן פסק צ"ח [סימן] קל"א סעיף ה', והוא הדין צ"ח שחור על גבי שחור פסול בשבת, ולגבי השחרה ראונו נמי לא מהני, וי"ע. והמ"א גופא הביאו הא דל"ה [סימן] קל"א *, וא"כ י"ל דלא מהני מה שמשחיר לשמן. ונראה דאם אין ראונו אחרות משחיר מזה השני לשמה, דהיינו דגמירי שחורות אבל לא דווקא מזה השני, עיין פירוש רש"י מנחות ל"ה [ע"ז ד"ה וטיהן] וטיהן לזר שחור וט"ל הוא למנוה מן המנומר כלל, יע"ש (א): ח י"ש. עיין מ"א. אפילו צפאמן ולא צעין גידין דווקא, אבל תרומת הדשן ורבינו ירוחם סוצניס דוקא גידין, עיין צ"ח (ד"ה ואם) ועיין תרומת הדשן סימן מ"ז דר"ת ר"ת [מוספות מנחות לה, ב ד"ה פוק] מירושלמי פרק קמא מגילה (ד"ן ד' ו"ז צ' הלכה ט) רבי זעירא איפסק "גידא" דלעושה שרי בו, אלמא דוקא גידין, יע"ש. ועיין מה שאכתוב צ"ח אות

ויש אומרים דיעה בתרייתא רובא דרובא עיקר (י), רק באין לו אחרים הסומך על ר"ת לא הפסיד. ועדיין קשיא לן איך כתב המחבר בשעת הדחק יש לסמוך על המתירין, הוא ר"ת, דמשמע ר"ת מיקל ביותר, והוא בחד צד מחמיר הוא כפי מה שכתב בהגהות מיימוני לר"ת מיעל לתפירה לגאון לתוך המעברתא, ולכאורה על כרחך ר"ת הכין סבידא ליה מדפירש חזי מה עמא דבר להקל, ומנא ליה בלא

מחצית השקל

רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמס לשמה באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן, דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת מעביר עליו קולמס ומקדשו דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים אין השם מן המוכרח. ודחי רב אחא בר יעקב דלמא לא היא, עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא משום דבעינן מ"א דברי רב אחא בר יעקב לעיקר. ומה שכתב מ"א משום דמחזי כמנומר, משום דאמרין בגטין דף ג"ד ע"ב דבספר תורה שלא נכתבו אזהרות שבה לשמה מודה רבי יהודה דלא מהני העברת קולמס דמחזי כמנומר. בזה פליגי רבנן וסבירא להו דגם בחד אזהרה מקרי קצת מנומר, ואינו בכלל זה אלי ואנוהו: ועיין באה"ע סימן קצ"א. ר"ל, דשם פסקו רוב הפוסקים גט שנכתב שלא לשמה לא מהני העברת קולמס, דתופסים דברי רב חסדא עיקר דמדמה גט לכתיבת השם, וקיי"ל כרבנן. וא"כ הוא הדין הכא לא מהני השחרת ישראל. וצריך לומר הא דמקיל מ"א כאן, משום דהרב ב"י (ד"ה וכתוב) הביא בשם ספר התרומה וז"ל, בס"מ קצ"א כתב בפנים שיש להסתפק אם גוי יכול להשחיר לבדו כמו שאר תיקוניו עור, או שמא כיון דרצועות שחורות הלכה למשה מסיני צריך השחרה לשמה ואסור בגוי בו, והמחמיר חבא עליו ברכה. יהוה דבשו"ע

לבושי שרד

הלכתא הכי, ועיין צ"ח צ"ח סימן ש"מ ס"ק ו'. ומכל מקום גוף הדין שכתב המג"א כאן נחזר והשחיר לשמן עדיין י"ע, דמכתב על גבי כתב אין כל כך ראייה לפסול, ד"ל דדוקא דכתיבה אמרין הכי, וכמו שכתב בפרישה ב"ה"ע [סימן קנא אות יג] דהמורה אמרה [דברים כה, א] וכתב והא' לאו כתיבה ידידה הוא, כיון דכבר הוא כתוב ולא מדי עז, מה שאין כן כאן אטו הלכה למשה מסיני שישחיר, הא אין לא אמרין רק שהלכה למשה מסיני שיהיו שחורות, וממילא צריך שחורות להיות נעשה כמעשה ישראל כדי שיהיה לשמה, דאם הושמרו מלאכה צלי מעשה, פסול משום שלא לשמה. אבל אי לאו משום שלא לשמה לא אמרין צעין מעשה דווקא משום הכי כשחור והשחיר לשמן סגי. ויש קמא ראייה מדיון עיבוד הקלף צמימן ל"ב יע"ש צ"ח ס"ק ו' דכשר אם חזר ועיבד לשמן אף על גב דכבר הוא מעובד ולאו מדי עז. ולכן דין זה שכתב המג"א כאן עדיין י"ע, ואין להאריך כאן יותר ודוק, וראיתי נודע ביהודה [מהד"ק] סימן א' לפלג צ"ח:

אוצר מפרשים

דרינא אם הלכה כרב חסדא או כרב אחא [בר יעקב], וכיון דתפילין שהשחירם גוי בלאו הכי אין פסולם ברור, אפילו ברצועות, רק ספק כמבורר בב"י כאן (ד"ה וכתוב) ולכן אם שוב השחירם ישראל הוה ספק ספיקא, זה הנראה לעיני דלדיו של המג"א. אבל מכל מקום למעשה דעתי להחמיר, ובפרט שלהרמב"ם (גירושין ג, ד) שהוא דעה ראשונה שם באה"ע ודאי הלכה כרב חסדא: (ד"ה מרובה)

כו' שלם, ובית של והיה כי יביאן כו' נפסק לצד הסמוך לבית של שמע, והצד הפונה לבית של קרש נשאר שלם, הרי בזה גם כן נשתתרו שני דפנות שלמים המפסיקין בין הקרעים, מכל מקום פסול כיון דאין בית שלם מפסיק: (ס"ק ו) מציבד כו'. והרב ב"י כתב טעם אחר. משום דבעינן טהורות לכך בעינן עיבוד לשמה. וסתור בספר בדק הבית דא"כ אמאי סבירא ליה לרמב"ם [תפילין ג, טז] בעור הבתים דלא בעינן עיבוד לשמה, דאם גם הבתים בעינן שיהיו טהורות. ולכן כתב מ"א דרצועות עדיפי מבתיים דגם שיהיו שחורות הוא הלכה למשה מסיני, מה שאין כן בבתיים סבירא ליה להרמב"ם [שם הלכה יד] דמה שהן שחורות הוא רק למצוה ולגוי: (ס"ק ה) טוב כו'. משמע דסבירא ליה דביעבד כשר בו. ר"ל אפילו ברצועות, דהא ברצועות איירי בכל סימן זה ועלייהו קאי הרב ב"י: פצינו כמה פסמים כיוצא בזה. כיון דאינו מבורר להדיא, דאפשר לפרש על צד הדחק דהרב ב"י קאי על הבתים אף שאין האמת כן, לא כתב לשון יש אומרים: (ס"ק ו) עור כו'. דהא אפילו לא בו. אבל לדעת הב"ח [סימן לב לה, ב ד"ה ומ"ש ושחורין] שהבאתי לעיל סימן ל"ב ס"ק ג"ה שהתוספות [שבת כח, ב ד"ה תפילין] ומרדכי [ה"ק, תפילין י, ב] סבירא להו דגם הבתים שיהיו שחורות הוא הלכה למשה מסיני, וא"כ אם השחירין גוי פסול: (ס"ק ו) פסוק כו'. דמיהו כמנומר. הכי איתא שם אמר

גם כאן כן. ואולי סמך אלעזר: (י) מציבד ס"ק דהרמב"ם. אע"פ דפליגי צמים דאין צריך עיבוד לשמה צמימן ל"ב סעיף ל"ז, יע"ש: (י) שם ס"ק כמנומר. טעמא דמנומר ליתא התם כלל אלמא משום זה אלי ואנוהו, רק נגעיין דף ג"ד [ע"ז] אימא האי טעמא דהרבה אזהרות אפילו ר' יהודה (מודה) דמכשיר העצרת הקולמס מודה משום דמחזי כמנומר, יע"ש. ונראה לי דמה שכתב כאן דמחזי כמנומר הוא טעות סופר, ומכל מקום י"ע, דהא מה דלמא התם [סימן יב] דלאפילו רבנן לא פליגי אלמא משום זה אלי ואנוהו לא קיימא לן הכי בל"ה [ע"ז] קל"א, דגם נגט לא מהני העצרת קולמס משום דהוה ליה כתב על גבי כתב ולאו כלום הוא כל שכתב השני אינו טוב יותר מהראשון, דדוקא דיו על גבי סיקר מיקרי כתב, מה שאין כן דיו על גבי דיו, וא"כ י"ל דהוא הדין דרצועות שחור והשחירין לשמן נמי לא מהני משום דלאו מדי עז, כיון דגם מעיקרא היו שחורות כמו אחר, ודברי המג"א י"ע שדכ"א ראייה מה"ס דלמא דידחיא צעלמא ולאו

א (באר היטב ס"ק) ובתשובת באר עש"ק. נ"ב, הספר אין אחי. אבל טרם עינינו בו אני אומר שדבריו הם להדיא נגד משמעות כל הפוסקים, ע"כ: (בית מאיר) ב (מציבד ס"ק) עיין באה"ע סימן קצ"א. הביא ראייה לסתור, ואמנם הנראה לעיני דעתי בזה שהמג"א לא נעלם ממנו דלרב חסדא שם בגיטין זה פסול. אמנם לא בא המג"א אלא לומר דלרב אחא [בר יעקב] זה כשר גם לרבנן. והנה לדעת רבינו חננאל ומוכח ברש"א שם ד"ה ולענין שהוא היש אומרים שם באה"ע הוא ספיקא

מ. בית יוסף [סוף ד"ה ואם נפסקה]:
 ד"ה א. מנחות ל"ד [ע"ב] לפירוש רש"י שם [ד"ה והקורא] והרמב"ם בפרק ג' [מפילין הלכה ה'] ובשמואל רבה [ברא"ש סוף הלכות מפילין] וסמ"ג [עין כז קד, ג] ומרדכי [ה"ק, מפילין יא, א] כשם כתב מאריך ישראל תפילין שנמנלו בנפילה צימה שעל גבי קנר יחזקאל ורבינו יונה והרמב"ן והרשב"א בנפילות [המחזיקין] להרמב"ן סימן רל"ד [ושו"ת הרשב"א מ"א סימן תרל"ג]:

הגהות והערות

[טו] שם הראה לסימן ט ס"ק טו, והביא בשם אגודה שעל טלים משי נהגו שלא לנכך, אלא יבדק על של זמר וסידור, וילבש של משי:
 ד"ה א. עיון תמים דעים סימן (ע"ג) [עט] ומ"ע [הרמ"ם מפלגו] סימן ק"ו: [ג"יין מ"א]
 ב. בן הציור בשמו בתוספות שם ד"ה והקורא, בלח וזכר מ"א סימן תקמ, ברא"ש ה"ק תפילין סימן ה, בסמ"ג ע"ין כז, בסמ"ק סימן קע, בספר התרומה סימן רה, במדרי"ה ה"ק תפילין יא, ג. ובז"י ד"ה ומ"ש רבינו בשם, אך בתמים דעים להרשב"א סימן עט, הביא בשם שמואל רבא להיפך ע"ש. וע"ש בהערות ומוקדמים, וע"ין שער הכוונות עניני תפילין ריש דרוש ו. ונגזרין של דברים, ע"ין שו"ת פאר הדור סימן יט, ספר הפרדס לרש"י עמוד כב, ובשע"ט ר"ם קבירא להו לה. שירא גאון וזנו רב האי גאון, ורבינו יוסף טוב עולם, הובאו בהאשמות א"ל, וע"ין רב"ד בהשגות שם, ובתמים דעים שם:

[ג] כ"כ הכנסת הגדולה בהגב"ה, דבז"י הביא רק התשובות המיוחסות:

[ד] כ"כ בדפ"ר, והוא נכון, ומתהדורת אמ"ד ח"פ ואל"ך כתבו "הארי" ו"ל", והוא טעות כמבואר למעין בכתבי הארי" ונכדור הארי" ו"ל שם כתב, הארי" ו"ל היה מניח שניהם בבת אחת, ומורי ו"ל מהר"ב לא היה מניחם בנ"א מפני היראה, ע"כ. וכוונתו לרי ישראל בנימין, מתלמידי הארי" ו"ל, וחס לזין שבידור הארי" לה' שגמי נמלא הקטע הזה כלשונו בדף ג, ב, ובכדור קול ענק לרי קאפיל הועתק רק מנהג הארי" ו"ל להניחם בנ"א:

בחוטין שרי, אצל התרומה הדשן [סימן מו] ורבינו ירוחם [נחיד יט סוף ח"ד] כתבו דוקא בגידים ללקשור לכולי עלמא פסול דבעינן קשירה תמה, כדאיתא בגמרא [מנחות לה, ב]:

ל"ד א. משמאל המניח. נראה לי באיטר אוליין בחר ימין ושמאל לעלמא, דהא אמרין בגמרא [מנחות לה, ב] הטעם שיהא קדש צימין הקורא, שיהא קורא כסדר הכתוב בתורה:

שמקיף ממנה הראש ובשל יד בדי שתקיף חזרוע לקשור התפלה עם חזרוע וכדי שתמתח עד ^(ח) אצבע אמצעית ויברוך ממנה על אותו אצבע שלשה בריכות ויקשור אין להם תקנה לא בקשירה ולא בתפירה וכל יתרון האריך שהוא בשביל שבוך הרצועה כמה פעמים סביב חזרוע ובשל ראש מה שתלוי ממנה אין התפירה והקשירה פוסלים בה "ובשעת הדחק יש לסמוך על המתירים (ז) כדי שלא ^(ט) יתבטל ממצות תפילין:

סימן ל"ד

סדר הנחת הפרשיות בתפילין והמהדרים אשר להם שני זוגות תפילין. ובו ד' סעיפים:

א. סדר הנחתן ^(א) בבתים ^(א) לרש"י והרמב"ם קדש א. משמאל ^(א) המניח בבית החיצון ואחריו כי יביאך בבית שני ושמע בבית השלישי והיה אם שמוע

פירוש [רש"י] אורך הרצועות תהא עודפין על הקשר כמו שיכול לפשוט מן גודל עד אצבע. והרא"ש [ה"ק, מפילין סימן יא] חולק על רש"י, וכתב דמדברי רש"י משמע דלרצועה של ראש קאי, ולא היא, אלא כפירוש הערוך [עך נדה] דפירש על של יד, דהיינו עד שמינה הרצועה עד אצבע נדה כו', ולרצועות הראש לא פירש שיעור. ובשמואל רבה [ברא"ש סוף הלכות מפילין] פירוש שיעור, והשיעור של שמואל רבה הוא בשל ימין עד הטבור ושל שמאל עד החזה. ועוד כתב הרא"ש שם [סימן יא] צימה דאסר רב יוסף הקשירה לאצ"י, ח"ל, ויראה דמייירי שנפסקה הרצועה המקפת הראש והזרוע דהתם צעין קשירה תמה שלא יהיו צ' קשרים, אצל הרצועות התלויות למטה לא שייך צהו קשירה, עכ"ל. ומבואר מדבריו דאף על פי דשיעור רצועה של יד היא עד אצבע נדה,

מכל מקום הקשירה אינה פוסלת אלא מוך שיעור הקשר שהוא מקיף היד והראש, ומשם ואילך מותר בקשירה. ובתרומת הדשן סימן מ"ז מביא דעת הרא"ש צוה וכתב אח"כ ח"ל, אמנם בספר התרומה [סימן ר"א ד"ה הלך יס] כתב ח"ל, הלכך יש להחמיר ולתלות הרצועות של ראש לפניו ימין עד הטבור ושמאל עד החזה, ולרצועה של יד לאחר קשירה צרוע שמהא ארוכה עד אצבע האמצעי ויכרוך אותה סביב ג' פעמים וכו', נפסקה הרצועה ולא נשאר צה כשיעור שפירשתי ליכא תקנה לא בקשירה ולא בתפירה. והנה משמע בזהדי מדבריו דאסור קשירה ותפירה קאי נמי לחוץ לקשירה בראש וציד כל שיעור הארוך שפירשו הגאונים בשל יד ובשל ראש, ולא כהרא"ש. אפס נראה שאין לאסור ציד באורך השיעור אלא אם היה פושט הרצועה עד האצבע בלא כריכה, אצל כל יתרון הארוך בשביל שבוך הרצועה כמה פעמים סביב הזרוע אין להקפיד לקשירה ותפירה כלל, וכן הוריתי כמה פעמים להיחר, ולא מלאכי לצי להמיר אפילו מוך השיעור, ^(ט) אמנם התרתי מן השיעור ולחון לקשרו כדעת האשיר"י, הואיל ור"ם מחיר אפילו במוך הקשר, דהא דפסק תלמודא למיעל לתפירה לגאוי קשה ליזהר בדבר כפירוש הגהות מיימוניות [מפילין פ"ג אות מ] דאי אפשר למיעל תפירה שחוץ לקשירה מוך המעבצתא. ולפירוש רש"י [שם ד"ה ועיילין] נמי קשה לתפור אפילו (משל גי') [מלגיון] שלא תהא תפירה נראית מאוד מלצר על כן אין להקל, עכ"ל. ונראה צרור שיש טעות סופר בסוף דבריו וכו"ל, אמנם התרתי מן הקשר ולחון לתפורו כדעת האשיר"י הואיל ור"ם מחיר אפילו מוך הקשר (בהא) [כהא] דפסק תלמודא למיעל לתפירה לגאוי אלא שקשה ליזהר בדבר אצבע האמצעי, מכל מקום לענין תפירה יש להקל כהרא"ש כיון שבתפירה מחיר ר"ם אפילו מוך הקשר אלא שקשה ליזהר בדבר התפירה הן לפירוש הגהות מיימוניות הן לפירוש רש"י, על כן אין להקל אפילו בתפירה מוך השיעור, כן נראה לי כוונתו. ^(ט) ולפי זה אף בשל ראש אין להקל בקשירה ואפילו בתפירה כל שהוא מוך שיעור רצועות דהיינו של ימין עד הטבור ושמאל עד החזה. ^(ט) ונראה לי דספר התרומה מפרש מה שאמר קשירה תמה היינו רצועה שלימה שהוא לשון שני של רש"י דלעיל, ואם כן צריך עיון מאי טעמא כתב השו"ע כאן בשל יד פוסלת הקשירה והתפירה עד שמינה עד האצבע כו', ובשל ראש לא כתב רק עד שיעור ההיקף, זה דלא כמאן, ולהרא"ש אפילו בשל יד סגי בהיקף סביב הקיצורת לחוד, ואי לספר התרומה גם בשל ראש צעין עד שמינה לטבור ותמה. והכי משמע מסקנת תרומת הדשן. וכן משמע ג"כ מדברי הרמב"ם [מפילין] סוף פרק (ב') [ג] דאין חילוק בין של ראש לשל יד בתרומתו לא מהני קשירה ותפירה מוך השיעור. ^(ט) ותמהני עוד שהרי צ"י [סוף ד"ה ואם נפסקה] כתב על זה דשומעין להחמיר, רק בזמקום שאי אפשר מותר לסמוך אדברי המיקל כדי שלא יבטל ממצות תפילין, שמע מינה בזמקום שאפשר חוששין להחמיר אפילו בשל ראש מוך השיעור, וכאן צו"ע לא כתב שום דיעה על זה להחמיר בשל ראש, רק בצוק מסיק בזמקום שאי אפשר יש לסמוך על ר"ם לענין תפירה דמהני בכל מקום, וז"ע: (ז) כדי שלא יתבטל כו'. נראה לי פשוט דעל כל פנים לא יצרך עליהם, דהא אפשר לו לקיים המצוה, דזכרות אינן מעכבות:

ל"ד (א) לרש"י והרמב"ם וכו'. צהא פליגי רש"י ור"ם, דתנו רבנן [מנחות לה, ב] כיצד סודרין קדש והיה כי יציאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל, ומפרשין לה אח"כ דהך ימין הוא ימין הקורא שהוא עומד נגד המניח, ונמלא שהוא שמאל המניח. וסבירא ליה לרש"י [ד"ה והקורא] דכמו שקדש והיה כי יציאך וגו' הוא סדר הנחתן זה אלל זה, דהיינו תחלה קדש לשמאל המניח ואחריו והיה כי יציאך, הכי נמי שמע אחר והיה כי יציאך, ופרשת והיה אם שמוע אחר שמע, נמלא של ימין המניח הוא והיה אם שמוע. אצל ר"ם [תוספות שם ד"ה והקורא] פירש (בשמע) [דשמע] והיה אם שמוע* קאי אלל השני, פירוש מצד שמאל המניח קדש והיה כי

באר היטב

שמקיף הראש וחזרוע, אבל מה שתולה ממנו מותר בדיעבד בתפירה אף שלא בשעת הדחק, ומה שכתב ב"י סוף ד"ה ואם נפסקה דמהרמב"ם תפילין ג, יט משמע דאסור לא משמע הכי בכסף משנה. וכן פסק בספר זכרון לרבי ישמעאל הכהן הלכות תפילין סוף מסכת ברכות עמוד לב, הגא"א:

ל"ד (א) המניח. ובאיטר אוליין בחר ימין ושמאל לעלמא, מ"א [ס"ק א]:

הגהות רעק"א

(א) [שו"ע מ"א] לרש"י והרמב"ם. אם מותר להחליף פרשיות של מפילין דרבינו חס לנדרס כסדר שטת רש"י וללא צהא, הארכתי בתשובה [מניח] סימן מ:

ביאור הגר"א

ל"ד [א] [וסף א] לרש"י כו'. כמו שכתוב שם [מנחות לה, ב] והקורא כו', ובמכילתא [סוף פרשת בא] כותבין כסדרן כו', כמו שכתבתי לעיל ריש סימן ל"ב [ס"ק ב]:

הלכות תפילין סימן לב

הם פתוחות בין להרמב"ם בין להרא"ש ופרשה אחרונה היא (קסד) סתומה * לדעת הרמב"ם: לז (קסה) * יעור הבתים צריך להיות * מעור בהמה חיה ועוף (קסו) * טהורים יאפילו מנבילה

באר היטב

תחלת הדף ריוח קצת אצל פחות מט' אותיות נמצא הפרשה הד' סתומה להרמב"ם ולהרא"ש דלהרמב"ם מיקרי זה מתחיל באלמנע וגם להרא"ש אין כאלו פתוחה כיון שאין כאלו במקום א' חלק כשיעור. וא"ל דלא יניח בסוף פרשה ג' כלל ובתחלת פרשה ד' יניח פחות מכשיעור זה אינו דע"פ זעין ריוח בין פרשה לפרשה כשיעור ט' אותיות בין בסתומה בין בפתוחה אלא דכאן אי אפשר לעשות במקום א' דלא היו פתוחה ע"כ חלקנו השיעור לז' חלקים עכ"ל ט"ו. וכ"כ הרמ"ע מפלנו סימן נ"ו ועיין זשירי כנה"ג בהגהת ז"י סעיף כ"ו. ואין לעשות בשביל ספק ב' זוגות תפילין ז"י. וכחז הב"י שגדול א' פסל כל התפילין במדינתו שהיו עשויות לדעת הרא"ש. כי ס"ת שלהם היו הפרשיות לדעת הרמב"ם א"כ העולה צמורה ותפילין בראשו סתרי אהדדי עיין מ"א. ואמרחי אחכמה לדעת מה יעשה בתפילין של ר"ת בענין פתוחות

משנה ברורה

בין חובה לחובה צריך להניח מלא אות קטנה (קסג) וצדיעבד יש להקל כשמניח רק כמלא ט' אותיות קטנות (דהיינו יוד"ן) וכשמעשות השו"ע כאלו וכחז הפמ"ג דמשערין הריוח של הט' אותיות כפי אותו הכתב וכל השיעור הזה הוא (קסד) בין לפתוחה או לסתומה: (קסד) סתומה לדעת הרמב"ם. ואף לדעת הרא"ש היא פתוחה מ"מ אלו עושין כך כי א"א לעשות בתפילין צורת סתומה שיאל זה אליצא דכו"ע כי סתומה שאנו נוהגין לעשות בס"ת דהיינו שמסיים הפרשה שלפניה באלמנע שיטה ומפסיק כדי ט' אותיות ואח"כ מתחיל הפרשה שאחריה ג"כ באותה השיטה והיא נקראת סתומה אליצא דכו"ע דסתומה מלפניה ומלאחריה וא"א לעשותה פה בתפילין דכל פרשה הוא צמוד אחר וכן אם ירצה להניח שיטה אחת חלק בתחלת פרשת והיה א"ש ולהתחילה בראש שיטה שנייה זה ג"כ איננה סתומה לכו"ע דהיא רק להרא"ש ולא להרמב"ם דלדידיה היא פתוחה וכיון שא"א לעשותה סתומה לד"ה נהגו בהרמב"ם לפי שכן עיקר אף בס"ת אם א"א לעשות לד"ה כמ"ש ביו"ד סימן ער"ה. ובט"ו המציא ענה לעשותה סתומה שיאל אליצא דכו"ע דהיינו שצפרשה או"ב יעשה הכל כמו שכתב זש"ו"ע רק שצפרשה שמע בקופה יניח ריוח פחות מכדי ט' אותיות (קסה) קטנות וכן יניח ריוח פחות מט' אותיות קטנות בתחלת פרשת והיה א"ש דע"ז שאין לה ט' אותיות במקום אחד כ"א ע"י צירוף היא נקראת סתומה לכו"ע וכ"כ בתשובת הרמ"ע מפלנו וציבאר הגר"א וכן משמע מפמ"ג שגם הוא נהג לעשות כן. ודע דצדיעבד אפילו אם שיר ריוח כט' אותיות גדולות מכל זד ג"כ כשר דלהרמב"ם היא סתומה ולהרא"ש היא פתוחה וכתבנו לעיל בס"ק קנ"ח בשם האחרונים דהסכימו דהלכה כה"ס מכשירין הנ"ל ויש מהגדולים שנהגו לעשות כן לכתחילה ונהרא נהרא ופשטיה ועיין צנה"ל: ז"י (קסה) עור הבתים. וה"ה (קסו) עור התימורא והמעצרתא כיון שמוצרי ותפור צהצחים: (קסו) טהורים. דכתיב למען תהיה תורת ה' צפיה מן המומר בפיך

אותיות קטנות וכן גרים פרשת והיה א"ש יניח ריוח פחות מכדי ט' אותיות קטנות שעי"ז תקרא פרשת והיה אם שמוע סתומה לכו"ע: * עור הבתים. עיין צמ"ז במש"כ וה"ה עור התימורא וכו' ע"כ הסופרים שמניחים בין הבית לתימורא עורות ישנים אשר מאשפות ירימו וממגעלים קרועים ידעו כי עברה היא בידם אחרי שהוא מחובר להבית צריך להיות דוקא מעור כשר כמוהו ממש כ"כ בספר לשכת הסופר ולכתחילה בודאי הדין עמו אף לענין דיעבד יש לענין לפי מה דכתב הפמ"ג לקמן בסעיף מ"ו דמה דהנריך רמ"א לדבק כשר הוא למנוח ולא לעיכובא כיון דהדינא אינו מעכב ממילא אין קפידא בזה מדבק וא"כ בלכורה ה"ג בעניינו לא דמי לעור התימורא והמעצרתא דחיונן הוא מלד הדן ע"כ בעינן שיהיו טהורים משא"כ זה וז"ע: * מעור בהמה וכו'. ועיין צמ"ז שכתב דאין עושין מעור הדג משום דאיציאל דלא איפשאט בשבת ק"ח ולכאורה יש לעיין דהלא הרמב"ם כתב הטעם שאין כותבין על עור הדג מפני שאין הזוהמא פוסקת בעצודה משמע מזה דשאר עור פוסק הזוהמא על ידי העיבוד וא"כ הרמב"ם שפוסק דעור הבית מותר על עור שאינו מעובד יהיה מותר אפילו על עור הדג ויש לדחות: * טהורים. עיין צמ"ז ע"כ אם נחזה לו איזה ספק צעור הצמים אם הוא טהור יש להחמיר דספיקא דאורייתא הוא ואפילו בריביות יש להחמיר פמ"ג" צמ"ק כ"ו ומשמע שחור ממה שכתב בפמיחתו להלכות תפילין בענין זה ע"ש. גם מה שכתב שם בפמיחה דעור הבית ש"י שצריך להיות מעור טהור הוא מדרבנן בעלמא גם זה אינו לענ"ד דלפ"ז הו"ל להגמרא לתקן דקאי לש"י דאין צי

שער הציון

(קסג) א"ר והגר"א ופמ"ג: (קסד) הגר"א ופמ"ג: (קסה) פמ"ג: (קסו) מרדכי צה"ק הלכות תפילין:

הגהות ותיקונים: (א) אכסנדרני: (ב) משכ"ז:

א (קס"ד) וז"ל: אם לכו בטוח שיש כאלו ג' תיבות וזו (וב' אורין) בשניהם יחד (סוף פר' שמע, ותחילה והיה א"ש) יכול לעשות כדברי הט"ו. ויותר נכון לדקדק דשניהם יחד יהי' כג' (תיבות) אשר (שהן רחבות מחיצת וזו). ומ"מ אם עושה כדברי הר"מ ג"כ מדה היא, ויניח (בתחילה והי' א"ש) כג' חיצות אשר, ומריות אח הצטמון של שיעור פרשה שזה עיכוב דיעבד. וכמדומה שראוי להנהיג כן בזמננו שספר הדקדוק לכתחילה י" ב' ק"י.

אוצר החכמה

הלכות תפילין סימן לב

נג באר הגולה

או טרפה שלהם יורשאי לעשות (נד) (קסז) מקלף או מעור (נה) (קסח) שליל: הגה וכן הרצועות יכול (קסט) לעשותן מקלף ועור שליל (מרדכי דף נ"ד) "צריך שיהיה (קע) * מעובד לשמו (קעא) * היכא (נו) [נד] דאפשר: לח * ייעשה ד' בתים (נו) [כה] (קעב) * מעור אחד לשל ראש עיבוד לשמה והרמז"ס לא מזכיר ו מנחות ל"ד

באר היטב

וסתומות הואיל ופרשה ד' הוא קודם לפרשה ג'. הנה זהו פשיטא. להרצ ב"י פרשת קדש והיה כי יביאך מתחילין בראש שיטה ובסוף קדש לי מניחים חלק ט' אותיות ובסוף והיה כי יביאך אין מניחים חלק ואם מניחים הוא פחות מט' אותיות. ופרשת והיה אם שמוע מתחילים באמצע שיטה עליונה ומניח לפניו חלק ט' אותיות. ובסוף פרשת והיה אם שמוע מניח חלק כדי ט' אותיות. ופרשת שמע מתחיל בראש שיטה. נמצא פרשת קדש לי ופרשת והיה כי יביאך פרשת שמע הם פתוחות בין להרמז"ס בין להרא"ש ופרשת והיה אם שמוע היא סתומה לדעת הרמז"ס. ולהרצ ט"ו פרשת קדש לי ופרשת והיה כי יביאך מתחילין בראש שיטה. ובסוף קדש לי מניחים חלק כדי ט' אותיות. ובסוף והיה כי יביאך מניחים חלק פחות מט' אותיות ופרשת והיה אם שמוע יניח ריוח בראש פחות משיעור ט' אותיות ובסופה מניח חלק שיעור ט' אותיות. והפרשה שמע מתחיל בראש שיטה וק"ל. אך את זה נל"ע לפי מה שכתב המ"א בסיומן ל"ד ס"ק ב' ומ"מ נריך לכותבן כסדרן כמ"ש סיומן ל"ב ס"א לכן נריך שיניח חלק פרשת והיה אם שמוע ויכתוב פרשת שמע בקצה הקלף ואח"כ יכתוב פרשת והיה אם שמוע באמצע עכ"ל א"כ כשמיניח בסוף פרשת והיה כי יביאך חלק פחות מט' אותיות להרצ ט"ו או לא מניח חלק כלל להרצ ב"י ואח"כ יתחיל לכתוב פרשת שמע בקצה הקלף בראש שיטה והיה פתוחה אבל להרא"ש סתומה ועיין בצורה ב' להרמז"ס דפתוחות. ולאחר עיון ראיתי דלאו כלום היא דלאחר שצא והיה אם שמוע למעלה יתוקן אז ונעשה פתוחה וזה מהני כמבואר ב"ד סיומן רע"ה סעיף א' בהג"ה ועיין הרמ"ע מפאנו סיומן ל"ו ועיין ע"ת ובתשובת רמ"א סי' כ"ה: (נד) מקלף. ולכתחלה ישים הקלף במי קליפות של עצים שקורין בל"א לו"א שמעדין בהן העורות. מ"א: (נה) שליל. והוא מן המונח: (נו) דאפשר. ואם אין לו קלף אחר יניחם בלא צרכה ב"ח והמ"א כתב דכדאי הוא הרמז"ס לסמוך עליו ולבדק ע"ש. וע"ל סי' ט' סק"ז"ו מ"ש: (נו) מעור א'.

ביאור הלכה

שי"ן ומש"כ הפמ"ג בזה הוא דוחק גדול אלא נראה פשוט דס"ל להגמרא דכיון דהל"מ הוא אפילו על התפירות שיהיו נתפרין הבתים דוקא בגידין טהורין כ"ש על הבתים גופייהו שיהיו מעור טהור ולא נריך לזה הא דרב יוסף ובעין זה כתב רש"י מנחות מ"ב ע"ב ד"ה פסולות ע"ש ואין זה בכלל אין דנין ק"ו מהלכה דגילוי מילתא בעלמא הוא ואחר דקמקשה הגמרא והאמר אביי שי"ן של תפילין וכו' היה יכול לתקן דקאי על ש"י ולהקשות ע"י מהבדילתא דקמקשה השתא אך לא רצה להאריך בזה וכמו שכתבו בעין זה בכללי הש"ס עיין בגליון הש"ס להגר"א יתנלענ"ד כתבתי: * מעובד לשמו. ועיבוד זה לכו"ע לאו מהלמ"מ הוא ומה דנריך עיבוד הוא משום לשמה דכל דבר קדושה צנין לשמה פמ"ג בא"א ס"ק י"ב: * היכא דאפשר. עיין במ"א שכתב דאם אין לו קלף אחר יכול לבדק ע"י דכדאי הוא הרמז"ס לסמוך עליו ולבדק דגם רש"י ס"ל כן ע"ש. ולכאורה אין מיקל המ"א לענין ברכה רק באם הי' מעובד ושלל לשמה אבל לא בשאינו מעובד כלל דזה לא מצינו לרש"י. איברא ממה דגילה לנו הגר"א את מקורו דהרמז"ס מהא דעירובין נ"ו דעור הבתים הוא כעין עור קמיע שהוא עור שאינו מעובד כלל וחזין מזה דסוגיין כמ"ק דרשב"ג ולא כרשב"ג ע"ש א"כ ממילא מוכח דרש"י שהוא פוסק כמ"ק דרשב"ג מותר אפילו עור שאינו מעובד כלל דאל"ה אמאן תרמי' האי סוגיא דעירובין. מ"מ לענ"ד נ"ע אעיקרא דדינא אם יש לסמוך על המ"א שמיקל לענין ברכה אף שהבדלי יוסף הסכים עמו ודלא כצ"ח וא"ר דהלל הגר"א כתב בדילורו בסיומן ל"ג סוף ס"ג דדברי הרמז"ס שמיקל

וכיון (קסז) דאות שי"ן שהוא מרמז על שם שדי נקמט בעור התפילין הוא בכלל תורת ה'. ואין חילוק (קסח) בין הש"ר או הש"י: (קסז) מקלף. ואע"פ שהוא דק שפיר מיקרי עור: (קסח) שליל. דגם עורו נקרא עור (קסט) ואע"ג דהוא נקרא בשר לענין טומאה מ"מ לא גרע מעור עוף: (קסט) לעשותן מקלף. רק שיסחירם דרצועות שחורות הלמ"מ: (קע) מעובד לשמו. ואם העיבוד היה רק לרצועות (קע) לא מהני להבחים דקדושתן סתומה: (קעא) היכא דאפשר. כי הרמז"ס ס"ל (קעא) דלא צעי כלל עיבוד עור הבתים דלדב"ה יותר חזק הוא כשלל נחענד משום הכי כשר אפילו עור שאינו מעובד כלל וכ"ש דלא צעי עיבוד לשמה ורוב הפוסקים חולקים עליו ומזכירי עיבוד וגם לשמה ופסק השו"ע דהיכא דאפשר צעי לשמה אבל היכא דלא אפשר למצוא חיפוי הבתים מעור המעובד לשמה מותר לסמוך על דברי הרמז"ס מלהצטנל ממנחות תפילין (קעב) וכשימצא אח"כ מעור המעובד לשמה יגנוז הבתים אלו ויעשה מעור המעובד לשמה ונחלקו האחרונים אם לע"ע יניחם בצרכה או בלא צרכה והבדלי יוסף הסכים להמ"א דיוכל לבדק ועיין בזה: ל"ח (קעב) מעור אחד. וסתמכת עור תפורים יחד

יחזיק החפץ

זה לענין לשמה לכאורה נ"ע דהלל הוא עצמו כתב אם חיפן עו"ג להבחים או חפרן פסול מפני שעשייתן ככתיבתן מפני הש"ן וז"ל א"כ הכא נמי יהיה העור מעובד לשמה מפני הש"ן ויחזיק ע"י דהרמז"ס איל לשיטתו דלא מזכיר עיבוד לכל כתב שבקדושה שהרי במזוזה לא מזכיר עיבוד אלא בס"ת ובתפילין ויכוונה הגר"א עיבוד לשמה אינו מזכיר במזוזה אבל עיבוד מזכיר כמו שכתב הרמז"ס בהדיא בהלכות תפילין בפ"א וא"כ לפ"י לפי מאי דאין פסקינן לקמן בסיומן ל"ט ס"ב דעשיית הבתים הוא ככתיבה מפני הש"ן וכדאיתא בטור יפסקינן נמי ביו"ד רפ"ח לענין מזוזה דלא כוונתי דהרמז"ס דאף דהשו"ע שם כתב רק דלרביה עיבוד לשמה לכתחילה כל האחרונים חלקו ע"י עיין בט"ו שם ואפילו להש"ך שם עכ"פ בלא צרכה וגם הגר"א כתב שם דכל הפוסקים חולקים אהרמז"ס א"כ למה נקיל הכא דיהא מותר לבדק בעור שאינו מעובד לשמה ונ"ע למעשה. ואם יזמן איזה ספק בהעיבוד דעור הבתים יש להקל דהיי כעין ס"ס כן משמע מהפמ"ג במ"א ס"ק ל"א: * ייעשה ד' בתים וכו'. עיין במ"א בזה דע"י תפירה לא חשיב כעור אחד ועיין במהה"ש דה"ה דיבוק להב"ח ובהנהגות הגר"א לאנזאר כתב דע"י דיבוק לכו"ע מהני ונח"ס שהצאתי במ"ב כתב להיפוך ולפי מה דנמצא בא"י משמע דשיניהן שוין וכמו שיצאנו אה"כ. כתב במהה"ש דה"ה הנעשים מעור אחד אלא שחוטכים ממנו רצועות ומ"מ באמצע נשארו מחוברים ואח"כ שוב מחברים הרצועות יחד וזהו נעשו הבתים לדעת הב"ח פסולים כיון דעכ"פ קרועים בכל דדי הבית ולדידיה התפירה וה"ה הדבק אינו עושה חיבור עכ"ל אמנם בפמ"ג כתב וז"ל בס"ק נ"ב וראוי לעשות הכל מעור אחד ממש ודיעבד הקופרים היתכן למעלה ולמטה מחובר עכ"ל וז"ל להביא ראיה להקופרים דזה מיקרי עור אחד ולא היו בכלל שנים או שלשה זכרונות דהא כל חילם של המחברים דס"ל עור אחד הוא לעיכובא הוא משום דאפשר תפילין דמי לגט ובגט פסק בזה"ע"י סיומן ק"ל סעיף ו' בהג"ה דדיבוק הוא חשש פסול משום ספר אחד אחר רחמנא ולא שנים או שלשה ספרים וה"ה בענייניו והלא לענין גיטין גופא מסיק הגמרא שם בדף כ' ע"ב דהיכא דמעורה שרי משום דהוא מיקרי עדיין ספר אחד ע"כ נראה דמה לכו"ע מהני תפירה או דבק ולא דמי למה דהביא במהה"ש בריש סיומן ל"ג בזה דהביא הראיה שלנו ולפ"י פשוט דאפילו אם נעשה נקב קטן בהעור במקום הריבוע כמו שרגיל אפי"ה לא אצד ממנו שם בריש סיומן ל"ג שגם הוא מזכיר כן אך לא הביא הראיה שלנו ולפ"י פשוט דאפילו אם נעשה נקב קטן בהעור במקום הריבוע כמו שרגיל אפי"ה לא אצד ממנו שם עור אחד ע"י ואפילו אם נתקלקל הריבוע ע"י מהני תיקון אח"כ: * מעור אחד. עיין במ"ב מ"ש"כ כי יש מחמירין דלא חשיב חבור היינו הב"ח וכן בספר ביאור

שער הציון

(קסז) שבת כ"ח ע"ב: (קסח) פמ"ג: (קסט) ב"י: (קע) פמ"ג: (קעא) ט"ו ובתוספת ביאור: (קעב) ב"ח:

הגהות ותיקונים: א) סק"ו: ב) י"ג:

Page 103 of 124

הלכות תפילין סימן לב

נד באר הגולה

(נח) [כו] (קעח) וגם הבתים: הגה אצל גוצה הבתים * אין להקפיד אם הוא יותר מרחצון וארכן (צ"י) בשם אש"ר וסמ"ק ומרדכי ורמז"ס פ"ג) "עשאו מרובעות ואחר זמן (קעט) * נתקלקל ריבוען (קפ) יש מי שאומר (קפא) * שצריך לרבען: הגה (קפב) ויעשה כל הד' בתים נשוא שלא יהא אחד גדול מחצירו (צ"ש): מ"עור (קפג) הבתים (קפד) מצוה לעשותו (נט) [כז] (קפה) שחור (וע"ל (קפו) סימן ל"ג) * 'חריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר ואם לא הגיע כשרה (קפז) והוא שיהיה (קפח) ניכר החריץ

שערי תשובה

עליו עור מזד המעצרת לזד שנגדו וכן אם עשה ד' בתים וחיברם ע"י תפירה ועוד כמה דברים צענין בית החינוך שאינה רואה את האויר ע"ש צאורך ועיין בצגדי כהונה ס' א' צענין זה: [כו] וגם הבתים. ענה"ט וכתב בצג"י בשם בית יהודה ח"ג ס' פ"ח אם מחמת אויר שכן הבתים כשיחבש העור נמרחבים הבתים וכשיהדקם ימלא הרצוע מכון כשרים ע"ש: [כז] שחור. ענה"ט וכתב

ביאור הלכה

יראה להדיא דדעת הרמז"ס דריבוע התפירות הוא הלכה למשה מסיני ואפשר דקאי רק על ריבוע התפורה והוא דוחק גדול וצבאור הגר"א כתב ג"כ להדיא דדעת כל הגאונים דריבוע התפורה וגם התפירות הוא הלמ"מ. ע"כ אין לזוז ממה שכתב הישועות יעקב שינה בלי ברכה צעת הדחק: * אין להקפיד. דריבוע לא נאמר אלא על אורך ורוחב: * נתקלקל ריבוען. עיין במ"ב דע דגדר קלקול ריבוע הבתים פשיטא לי דלא צענין שנתקלקלו כרוב משך גוצהן ואפילו צמיעותן סגי ואפילו אם עשאו גדולים מאוד ולא אמרינן דל מהכא הימרון וישר שיעור תפילין בלי זה דומיא דיש מקילין צענין הקפת גיל אם יש שיעור אות בלא זה ואמרינן לה מהא דק"ל צבחים ס"ב ע"ל דריבוע המונח מעבד וק"ל ג"כ דאפילו פגימת המונח פוסל והוא נמטעם ריבוע כדאיתא בתוספת סוכה מ"ט ע"א ד"ה שכל ולא צענין דוקא שיפגם רוב המונח אלא אפילו נכזית או כטפח לכל מר כדאית ליה בחולין י"ח ע"א ע"ש בגמרא ואל" דשם מוטעם דיש שיעור למונח משא"כ בזה דאין שיעור לגוצה התפילין דו"ל דשם הלא ג"כ ק"ל דמדת קומתו אין מעבד כדאיתא שם בגמרא ואל"כ אם לא היה עושה הגוצה רק עד למעלה ממקום הסובב ושם היה עושה הקרנות ג"כ היה יולא בדיעבד ואפ"ה כיון דעתה בנה בקומה הזו צענין שיהיה למעלה מרובע כדמוכח בצבחים (נ"ד ע"ד) חוד"ה רב אמר ואל"כ ה"ה צענינו לענין תפילין. גם פשיטא לי דלאו דוקא אם נתקלקל צמקום חודו של היות למעלה דה"ה אם נתקלקל ונפגם צמקום אחר מדפני הבית מצנח עד שאבד ריבועו ע"י"ו וג"כ מהא דמונח הנ"ל דפשוט דפסול פגימת המונח הוא בכל מקום מדפנותיו ולא דוקא צמקום חודו ולפ"ו אם מחמת רוב יושנן של התפילין ניכר לכל שאחד מדפנותיו נכנס לפנים ואינו עומד צמקום הראוי לו נראה דלר"ך לתקנם. גם פשיטא לי דע"י פגימה קטנה שנתהוה צבחים כשיעור חגירת יפורן ואפשר אפילו מעט יותר מזה לא אול מניה ע"י"ו שם ריבוע ואפילו אם נאמר דבעת עשייה יש להספיק לזכר אפילו בחסרון משהו באיזה מקום דעכ"פ אינו מרובע בשלימות מ"מ בדיעבד שנתקלקל לא אול שם ריבוע ע"י חסרון משהו ורואה מהא דמשני בחולין י"ח הא באבנא הא בסידיא פ"י באבנא דכתיב אבנים שלמות פוסל אפילו בחגירת יפורן אצל בסידי דלא כתיב צו שלמות לך צענין שיחסר שיעור חסוב כטפח או כזית ע"ש הרי דאף דלגבי מונח דק"ל דריבוע מעבד וגם שם לר"ך ריבוע גמור שיהא שוה אף באבסונו וכדמוכח שם בצבחים ס"ב ע"ב מהא דכתיב סביב שיהא כל סביבו שוין וכדפירש"ש ע"י ואפ"ה כשר בסידי אלא ע"כ דע"י פגימה כחגירת יפורן לא אבד ע"י"ו שם ריבוע. ואפילו אם הפגימה קטנה שנתהוה בהתפילין היה צמקום חודו של היות למעלה דאלת"ה לי שני הא והא בסידיא וכאן מיירי צמקום חודו ואף דיש לצ"ד לחלוק דלגבי מונח גדול בשיעורו לא נחשב צו פגימה מועטת דלזיל מניה ע"י"ו שם ריבוע משא"כ צענינו מ"מ נלע"ד דהדין עמי דאלת"ה יחסוב ר"ח שם עוד פגימה שפוסלת בחגירת יפורן כגון בריבוע התפילין ודומיא שכתב הט"ו בסיומן תרמ"ה ס"ד ע"ש. כי מיצטא לי ע"ש שיעור קלקול הריבוע עד כמה נקרא צענינו דזה ברור דלא נוכל לומר לענין תפילין דוקא אם חסרון הריבוע היה בטפח כמו שפסק הרמז"ס שם לענין מונח דכל התפילין אינם מחזיקין כך ואולי אם נתמעך הריבוע של התפילין מעט יותר מחגירת יפורן נקרא צענינו ג"כ קלקול הריבוע ול"ע: * שצריך. עיין במ"ב לענין התעקמות התפורה העתקתי שיהא מרובעין בתפרן היינו שלא ימשוך חוט התפירה הרבה שלא תכוון ותחמט הריבוע ע"י"ו ומה לי אם נתעקס מחמת התפירה או מחמת עצמו ואף שיש קצת לחלוק בזה עכ"ל: * חריץ שבין בית לבית וכו' ואם לא הגיע כשרה. עיין במ"א דמשמע מיניה דאפילו הנוהגין לעשות התפילין ע"י דיבוק הד' עורות אפ"ה מהני בדיעבד אם מדבק לבסוף הד' בתים ביחד ומשייר מלמעלה רק מעט שיהיו התפילין ניכרין

באר היטב

עור א' ע"י תפירה: (נח) וגם הבתים. דלא כמו שנוהגים קצת לעשות של יד עגולה בראשו רק שמרצע התפורה מלמטה מרדכי מ"א ועיין מ"ש הע"ת: (נט) שחור. וכתב צ"ח משמע עיכובא ליכא. ולענ"ד אין להקל וצמקום דלא אפשר יש לסמוך ארוב פוסקים המקילין שלא

משנה ברורה

כ"א על ראש הבתים שיהיו מרובעין ואין משגיחין על התפורה ועל התפירות שהוא ג"כ מעיקר הדין והוא דבר הנקל לתקן: (קעח) וגם הבתים. דלא (קפג) כמו שנוהגין קצת לעשות של יד עגולה בראשו רק שמרצע התפורה מלמטה אלא צין הש"י וצין הש"ר יהיו מרובעים. והכוונה בזה"ר (קפד) כשהארבעה בתים יחד יהיו מרובעים ולא כל אחד בפני עצמו. וריבוע הבתים צ"ל (קפה) בכל משך גוצהן וגם הריבוע יהיה ע"י הבתים עצמן ולא (קפו) ע"י ד"ל שמתים עליהם ועיין לקמן ס"ק קפ"ה: (קעט) נתקלקל ריבוען. כגון שנתעקמו הבתים זה פונה למורת זה למערב או שנתקלקל חודי הבתים לגמרי עד שנעשה עגול או שנתקלקל התפורה או התפירה עד שאבדו ריבוען: (קפ) יש מי שאומר. אין (קפז) חולק בזה ודרך המחצר כן בהרבה מקומות וכמש"כ לעיל בס"ק קכ"ג: (קפא) שצריך לרבען. דכיון דריבוען הוא הלמ"מ (קפח) בכל שעתא צענין שיהיו מרובעין ומ"מ (קפט) אין לר"ך למודדן בכל יום אם ריבועים קיים שמעמידים אותם על חוקתם אם לא שרואה שנתקלקל ואם (קף) נתעקס התפורה אף שצטעם הוא מרובע רק מחמת התעקמות התפורה נראה כמו שאינו מרובע יחזור ויתקן: (קפב) ויעשה. ובדיעבד (קפא) אפילו אחד רחב מחצירו כשר: מ' (קפג) הבתים. וכו"ש (קפז) שידקדק שהש"י יהיה שחור ולפעמים מחמת רוב יושנו נקלף ממנו השחורות: (קפד) מצוה וכו'. משמע בדדיעבד אינו לעיכובא ויש פוסקים דס"ל דהוא הלמ"מ כמו הרצועות ולעיכובא הוא אפילו בדיעבד וצבאור הגר"א משמע שהוא מזדד כן להלכה וכן בישועות יעקב וכן משמע צא"ר ובשכנה"ג דיש להחמיר אם לא צמקום דלא אפשר יש לסמוך אדברי המקילין כדי שלא להתבטל ממצות תפילין: (קפה) שחור. והשחרות טוב יותר שיהיה צבוע שחור שאין צו ממש כלל והתפילין יהיו שחורים רק בחזותא בעלמא ומ"מ המשחירין צמין גלאנ"ץ ° שא"ל לקלפו אע"פ שיכולין להסיר מן הקלף ע"י פירורין דקין (קפג) אין להחמיר בדיעבד ועיין בזה שכ' בסעיף מ"ח צב"ל בשם הפמ"ג שדעתו ג"כ דאין להחמיר בזה אכן מה שחדשו סופרי זמנינו שמשחירין בטיחה שיכולין לקלוף בשלימות מכל זד מן התפילין ואורחו כמו יייר שחור זהו פסול [מספר נשמת אדם ושהסכים אהו הגאון צעל בית מאיר דלא כנב"י ע"ש]: (קפו) סי' ל"ג. בס"ד צב"ה וע"י"ש צמ"צ דהרמ"א קאזיל לשיטת המחצר הכא דהוא רק מצוה בעלמא ולפי מה שכ' באות קפ"ד יש לעיין בזה: (קפז) והוא שיהיה וכו'. אצל אם אינו ניכר מצנח (קפד) אף שצבחים יש ד' בתים וכל פרשה ופרשה מונחת בית צפ"ע לא מהני: (קפח) ניכר החריץ. אצל שריטה או רשימה בעלמא לא מהני כלל

שער הציון

מתרגם: צנע מזריק.

(קפג) מ"א: (קפד) חוט' מנחות ל"ה ע"א ע"ש: (קפה) עבודת היום והדין עמו כמו שביארתי בע"ה צב"ל: (קפו) נו"צ בסי' א': (קפז) חיי אדם: (קפח) חיי אדם: (קפט) מסה"ש: (קף) לשכת הסופר בשם שולחן שלמה: (קפא) מוכח מלבוש: (קפב) חיי אדם: (קפג) עיין בש"ת: (קפד) רש"י במנחות ל"ד ע"ב ד"ה ואם:

הגהות ותיקונים: (א) ע"א: (ב) ט"ס צ"ל סק"ד:

הלכות תפילין סימן לב

כדי שיהיו ד' ראשיה נראין לכל: **מא** (קפט) * לאורך ורחב הבתים * וגובהן * אין לו (ס) שיעור: **מב** * משי"ן של תפילין (קצ) הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש (קצא) כמין שי"ן (קצב) בולטת (קצג) מקמטי (סא) העור אחד מימינו ואחד משמאלו (קצד) ישל (סב) ימין המניח של ג' ראשים ושל שמאל המניח של (סג) ארבע ראשים: הגה מיהו אם היפך (קצה) אינו נפסל (מרדכי וסמ"ק ותוס' פרק הקומץ): **מג** * חריץ (קצו) של שי"ן דהיינו חודה למטה (קצז) יגיע עד מקום התפר: ה' העיור בשם הר"ף וסמ"ג וסא"ח בשם רב האי גאון מ' מנחות ל"ה ג' תוס' שם בשם שמואל רנא והר"ף ש' והמנהיג מ' מנחות ל"ה לפי ה"מ שהיה הראש

באר היטב

יחצול תורת תפילין שכנה"ג ע"ן ע"ח: (ס) שיעור. ומ"מ יש לחוש לדברי הגאונים שלא לעשות קטנים מרוחב שני אצבעות בין של יד בין של ראש. ב"י ב"ח ל"ח מ"א. והיינו החיתורא למטה. ויש למחות בעוצרי דרכים שמתקנים להם תפילין קטנים מאוד כי מצורר מש"ס שצריכים להיות רחבים יותר מאצבע ואם לאו פסולין הם ע"ח ע"ש: (סא) העור. ולא ע"י דפוס ע"ז וב"ח ע"ח ע"מ"א: (סב) ימין המניח. ואם הוא איטר לא ישנה ובתור ימין ושמאל דעלמא אוליין מ"א: (סג) ד' ראשים. ב"ח וע"ח והרמ"ע פסקו דלריך לזוהר שלא יגעו היודין למטה בשי"ן בשי"ן ע"ש וכ"פ הרמ"א סעיף מ"ג:

משנה ברורה

(קא) כי עכ"פ רריך הבדל מעט בין הנחם שיהיו החריץ ניכרים ממש וכן הח"א מילא במעשה הסופרים שמדבקין הנחם ועמין את כל הבית בטיח או בגלגל"ץ. רק שבושין רושם בהגלגל"ץ. ומהגם דלכתחלה בעיני שיהי' החריץ מגיע עד למטה ועיין בזה"ל וכ"ס הסופרים שחולין עור על הד' בחים ורושמן צו חריץין בסכין שיהיה נראה כארבעה בחים דפסול (קא) דע"ז נעשה תפילה של יד: **מא** (קפט) אורך ורוחב. ומ"מ נכון לחוש לדברי הגאונים שסוצרין שלכתחילה לא יעשה אותן קטנים מאצבעים על אצבעים והיינו עם החיתורא ועיין בע"ח שכתב דאם אין מחוץ עם החיתורא רק כאצבע על אצבע אפילו דיעבד פסול וכן פסק בספר ביאור מרדכי ועיין בספר א"ר שלמד עליהם זכות ומ"מ סיים דכל צעל נפש יזהר לעשות החיתורא רחב ב' אצבעים ולבד כל אלו מצוי מאוד בצללו התפילין הקטנים שפרשיותיהן גרועות עד מאד מלד דחק המקום כאשר צעני ראיתי הרבה מהם ע"כ השומר נפשו ישמור מהם: **מב** (קצ) הלמ"מ. ואם נתקלקל השי"ן ואינו ניכר (קא) רריך לתקנו מחדש דומיא דאם נתקלקל ריבוע המצורר בסמוך: (קצא) במין שי"ן. ומשמע (קא) באחרונים דתמונת שי"ן שלנו שאנו עושין בתפילין די דלא צענין דוקא כתב סמ"מ ממש אלא דוגמא ומנהג סופרים כהיום באזה מקומות להדר ולעשותן כתב אשורית ממש: (קצב) בולטת וכו'. ואם עשה השי"ן בקלף אחר והדביק בדבק על הבית (קא) פסול: (קצג) מקמט. העור. דהיינו שמקמט העור במלקט ע"י כפילה שכולל מהעור עד שנעשו סעיפי השי"ן. ולעשותן ע"י דפוס דהיינו שעל הדפוס חקוק שי"ן בולטת ודוחק הדפוס צעור הבית ונעשה תואר שי"ן עיין בט"ו ומ"א דמשמע דלכתחילה טוב למנוע מזה ובכנה"ג בשם תשובת הרמ"ע כתב דזהו יותר הידור וכן המנהג פשוט כהיום לעשותן בדפוס מפני שעי"ז יש לה תואר שי"ן בחוליותיה וזיונה יותר משי"ן המקומטת מהעור: (קצד) של ימין המניח. ואין (ר) חילוק בזה בין איטר לאיטר דבית ימין ושמאל דעלמא אוליין: (קצה) אינו נפסל. אבל (רא) אם עשה בשני הצדדים רק שי"ן של שלשה ראשים או ארבעה פסול וכ"ס אס חסר לגמרי שי"ן אחד: **מג** (קצו) של שי"ן. (רב) בין דימין ובין דשמאל: (קצז) יגיע וכו'. דהיינו עד החיתורא ממש ובדיעבד

שערי תשובה

בש"ח נודע ביהודה סי' א' שם סופרים אומנים מטיחים טיחה עבה על הנחם וע"י שמיים שפירטו"ש הם שמורים בחכמה הידור אין לחוש משום שא"ר דכל לנאותו אינו חוץ דכל השי"ן לשחרות להשחיר בכלל לנאותו הוא. וגם בשעה שהוא מטיח הטיח העב אין חשש משום מחיקת השי"ן שהרי אין שם רק השי"ן לבד וגם דהיפוי לנו אינו מנטל ולכן תפילין דמארי עלמא הם יש בזה משום ואנוהו. ואעפ"כ יש להחמיר שלא יהיה הטיח עב יותר מעור הנחם. וגם פשיטא שרריך שרבע הנחם יהיה בצמים עומם בלא הטיח ואם עושה הרבוע ע"י הטיח הוא שלא כדיון. וגם יש לאסור שלא לתוך הנחם הזה עומם פיל שחוק דבעינן

ומ"א פסק דלריכים ליגע היודין למטה ביאור הלכה

יכירין אך דמאריך הח"א לזוהר שיהיו החריץ עכ"פ צעם הבדלת הנחם ולא בהגלגל"ץ. לבד ובתשובת ח"ס סימן ה' משמע דהנוהגין לעשות תפילין ע"י דיבוק לא מהני אפילו החריץ ניכרות אלא יהיו מובדלות לגמרי ואז יזהר שיהיה ריבוען קיים כי מצי שעי"י ההבדל נאמד הריבוע ומנהג העולם במדינתנו כהח"א וכן משמע בספר ישועות יעקב ומ"מ כל י"ש יזהר לכתחלה לעשות הנחם נפרדים וכמו שכתב הח"א גופא דלכתחילה פשיטא דנכון לעשות כן. והנה אם לא יהיו מדובקים כלל מצוי לפעמים שנתקלקל הריבוע בהמשך הזמן ע"י ע"כ אפשר שטוב יותר שידבק מעט בשיפולי הבית אלא חיתורא בין בית לבית והנה יש עוד אופן שידבק מעט העורות שבין בית לבית ואם העורות לא יגיעו זה לזה יתן לתוכם מחיכת קלף דק עם דבק שיחברם יחדיו ואדי הנחם וכן צראשי הנחם לא יהיה מדובק כלל וצוה יהיה עדיין כל החריצים מיוכר היטב וגם ריבוען יהיה קיים אך באופן זה רריך לזוהר מאוד חמיד שלא לנתק בחזק בית אחד מחבירו כדי שלא יקרע עי"ז העור שבין בית לבית: * אורך ורוחב הבתים וכו'. עיין בעירובין ז"ג"ע ע"ב בגמרא ועיין היטב בזה"ל כה"ק בסדר תיקון תפילין בקצרה מה שכתב לענין שיעור התפילין ובביאור הגר"א בסעיף זה ועכ"פ נלענ"ד דלפילו לפי דעת השו"ע דקט"ח להלכה דאין להם שיעור מ"מ לפי מה דמוכח שם בגמרא דבראש וכן יד אין מקום רק להניח שני תפילין ולא שלשה יש לזוהר עכ"פ שלא לזבזב תפילין פעם קטנים מאוד ופעם שיהיו גדולים שלשה פעמים כמו הראשונים כגון שצפס הראשון היו כשיעור אצבע וחצי על אצבע וחצי ובפעם שני היו ד' אצבעות וחצי על ד' אצבעות וחצי וכה"ג דממ"ג או דתפילין הראשונים היו קטנים מכשיעור או דתפילין השניים מונחים שלא במקום תפילין ועיין לקמן בסיומן רל"ג ס"א שאין לעשות תרתי דתתרי אפילו שלא ביום אחד. ואף דיש לדחות דבזמן הגמרא היו תפילין ממוצעים כאצבעים ויותר משא"כ בזה אצל א"כ אודא ראתי הרא"ש שם והשו"ע דפסק דלא כהרא"ש לא נזכר באחרונים שיהיה מחמת זה כ"א מטעם אחר עיין בבי"ד ובביאור הגר"א. והנהגון לאדם שיהיו תפיליו תמיד ממוצעים דהיינו לא פחות משיעור אצבעים על אצבעים ולא יותר מד' על ד' אצבעות והיינו עם החיתורא ומעברתא דבזה יא' עכ"פ מדינא ידי הכל: * וגובהן. עיין במ"א: * אין לו שיעור. ועיין בספר שולחן שלמה שכתב דמ"מ לא יעשה התפילין גדולים עד מאוד שעי"ז לא יהיה באפשר להניח על מקום נמיחת השערות וכן בשל יד שלא יצא להניח קצת על החצי ע"ס שסמוך לבית השחי או במקום שאינו נשר החפוח עכ"ל ועיין מה שכתבתי לעיל בסיומן כ"ו ס"ט בזה"ל: * שי"ן של תפילין הלמ"מ וכו' כמין שי"ן. עיין במ"ב דאפילו כתב שלנו וכו' אלא דוגמא הוא מהב"ח ע"ש ולפ"ז יש לעיין בזה דפסק הג"א דאם יש קצת הפסק בין היוד"ל להשי"ן דהיינו שאין מגיע בשולו החתמות דמעבד דיעבד כמו בס"ת דלכאורה להב"ח אפשר דרק לכתחלה רריך לזוהר ולא לעיכובא וצ"ע. * חריץ של שי"ן וכו' יגיע עד מקום התפר. ובדיעבד ע"י במ"ב דיש להקל וכ"כ בד"מ בשם הא"י דאין לחוש ומה שכתב הד"מ דמאריך שאמר משמע שמחמיר לפסלו צ"ע שפנינו ליחא ואדרבה בזה"ל שם הביא להקל בדיעבד: וכן

מתרגם: ס' ונץ, מנריך

(קא) ש"ח: (קא) גמרא: (קא) שולחן שלמה וס"א: (קא) ה"ח והרמ"ע וע"ח: (קא) ישועות יעקב ות' רע"א סי' י"א וס"ח: (ר) מ"א: (רא) פמ"ג: (רב) הגר"ז ופשוט:

הגהות ותיקונים: (א) צ"ה: (ב) מקמטי:

שער הציון

(קא) ש"ח: (קא) גמרא: (קא) שולחן שלמה וס"א: (קא) ה"ח והרמ"ע וע"ח: (קא) ישועות יעקב ות' רע"א סי' י"א וס"ח: (ר) מ"א: (רא) פמ"ג: (רב) הגר"ז ופשוט:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

משנה ברורה - א <קיצור חזון איש> כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 113 הדפס ע"י אוצר החכמה

הלכות תפילין סימן לב

נה באר הגולה

ע שם צמחא פ שם
צ רמב"ם בפרק ב'
מה"מ הרא"ש
והמרדכי וספר
התורומה מההיא
דהקומץ בענין מוזה
ק הרא"ש בשם
שמואל רנא ר סמ"ק
וסא"ח והגהת
מיימוני פ"ג מה"מ
ש שבת כ"ח וק"י
ת שמואל רנא
ורמב"ם
א הר"י אבן עזרא
ב זוהר פרשה נא

הגה * וכן (קצח) היו"ד שצשי"ן * לר"ך (קצט) ליגע למטה צשולי השי"ן (סמ"ג) ולא ימשוך השי"ן הרצה
אלא (ר) * שגם שולי השי"ן יהא נראה על המפר (צרוך שאמר): **מד** "תיתורא (סד) דתפילין הלכה למשה
מסיני והיינו (רא) * שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של גשר הנקרא תיתורא
מעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני והיינו שעור התיתורא (רב) יהא ארוך מצד אחד ויעשה בו
המעברתא כיצד יתכנו בשני צדדים שלא תהא רחבה כמו רוחב התיתורא כדי (רג) שיהא ניכר ריבוע
התיתורא ובאותה מעברתא עוברת הרצועה ועל שם כך נקראת מעברתא גם בתפילין של יד יעשה
תיתורא ומעברתא. * יגלגל כל פרשה (רד) מסופה לתחלתה (רה) * וכוורכס (רו) בקלף (סה) קטן
יו"ש מקפידין מלכוורכן אלא (רז) בקלף כשר (רח) "והלכה למשה מסיני שיכוורך עליה שער בהמה
או חיה הטהורים: הגה (רט) ונוהגין לכרוך שער על הפרשה ואחר כך כורכין עליו קלף כשר וחוזרים וכוורכים
עליו שער (אגור סימן מ"ה) "ונהגו שיהיה שער (רי) של עגל "ואם לא מצא של עגל כורך בשל פרה
או של שור ורוחץ השער היטב בתחלה עד שיהא נקי (ריא) "קצת שער זה צריך שיראה (ריב) חוץ

באר היטב

שנהגו הסופרים עכשיו אלא מדסתם משמע דכל גוונא כשר וכ"כ הרא"ש
והטור דבכל גוונא כשר עיין ע"ת: (סה) קטן. ואם לא כרכם כשר

ביאור הלכה

* וכן היו"ד שצשי"ן. ד"מ הארוך אימא יודי"ן שצשי"ן ונראה שזו הגירסא
היה ג"כ לפני המ"א בהגהת שו"ע הוה ולכן הביא רמב"ם למנוע לסדרתו דאין לחלק
בין שי"ן הימני להשמאלי. ודע דמח"א משמע דספוקי מספקא ליה לדינא אי
הצ"ח וסייעתו או כהמ"א ע"כ ג"ל אף דאנו מכריעין צמ"צ דלכתחילה יותר
טוב שיגעו גם יודי"ן שצשי"ן השמאלי לשולו התחתון מ"מ בדיעבד אין להחמיר
בהם לפסול אחרי דלדעת הרצה גדולים גם לכתחילה לא יגעו וכן הפמ"ג לא
כתב רק דכן ראוי לעשות כהמ"א אם לא היא דיו"ד אחד נוגע ואחד אינו נוגע
דלא ממ"נ פסול וכמו שכתב הח"א. ודע עוד דלפי דברי הגדולים שסוברים
דשי"ן שמאלי לא יגעו יודי"ן שלו צשולי ה"ה דגם יודי"ן שלו גופייהו לא יהיה
להם תמונת יו"ד כמו צהשי"ן של ג' ראשים אלא יהיו כמין קרין פשוטים אכן
לפי פסק המ"א שאין לחלק בין הימני להשמאלי גם צה אין לחלק. ואם עשה
צשי"ן של ד' ראשים [ומכ"כ צל ג' ראשים] קרין פשוטין והן מגיעין עד שוליהן
הוא תרתי דסתרי [פמ"ג] ופסול: * צריך ליגע למטה וכו'. עיין הטעם
צמ"צ והוא מהח"א דלר"ך ליכתב כמו צמ"ת אחרי דהוא הלמ"מ ולפ"ז נראה
דהוא הדין אם אינו נוגע יו"ד צהקו שלו ג"כ אפשר דעיכובא הוא וכ"כ אם לא
היה יו"ד כלל רק קו פשוט ואפילו אם שאר הקוין נעשין כהלכה ביודי"ן על
ראשיהן רק קו א' לא היה כדין וכ"כ כולם לצד צהשי"ן של ד' ראשין דשם אם היו
הקרין פשוטין צלל ראשין אין להחמיר בדיעבד דיש לסמוך על הגדולים המקילין
וכנ"ל: * שגם שולי השי"ן. עיין צמ"צ לענין דיעבד ובס' עבודת היום משמע
בדיעבד אין להחמיר ואינו יודע מקור לזה ואולי הוא מייירי שלא אבד תמונתו
עי"ז ורק מקצת חודו נכנס לחוכו אצל אם נכנס מעט מהשי"ן גופא לחוך המעברתא
גם הוא מודה וצ"ע: * שישים וכו'. עיין צמ"צ ומש"כ ללא וכו' היינו דעת
רש"י וגם הרמב"ם ס"ל כרש"י כמו שכתב צמ"מ ואף דהגאונים פליגי ע"ז וגם
הר"י ורא"ש ומרדכי וטור סמרי כמותם וגם מנהג העולם כוונתיהו מ"מ טוב
להדר ללא גם דעתם ואף דצמ"ש ומרדכי משמע שיותר טוב שלא לעשות מעור
אחד עם הבתים עיין הטעם בדבריהם ותרצה שזה הקלקול לא שייך בזמנינו למי
שיודע אומנות הבתים. והגרע"א הפריז על המידה שהעתיק דברי הריק"ש דמשמע
מיניה דהוא מחזיק בן מזל הדין ורק שהעולם לא נהגו כן ובאמת לענ"ד ז"א כמו
שכתבנו דרבים פליגי עליהו: * יגלגל כל פרשה וכו'. הוא למאור ולא לעיכובא
[אחרונים בעיף מ"ז]: * וכוורכס בקלף קטן. עיין צמ"צ והטעם דהרא"ש
והטור וש"פ ס"ל דלאו הלמ"מ הוא ושנוהגין צרפת ואשכנז שלא לכרוך עליו דבר
לד השער אלא דלכתחילה חש השו"ע לדברי הרמב"ם שכתב שהוא הלמ"מ ועיין
צמ"ר דמשמע מיניה דמותא ג"כ לנכך אם אין לו אחרים ושלא כמה"ש שנסתפק

(סד) דתפילין. המחצר כתב סתמא דהיינו שישים עור למטה
ולא ביאר שיהא התיתורא מעור הבתים או אפי' מעור צפני ענמו כמו

משנה ברורה

(רג) כשר אפילו לא הגיע כל שיש צורת השי"ן עליו: (קצח) היו"ד
שבשי"ן. יש מהגדולים שמחלקין בין שי"ן הימני להשמאלי שצמחאלי
אדרבה יקדקק שלא יגעו יודי"ן צשולי השי"ן למטה אצל המ"א פסק
דאין לחלק בין הימני להשמאלי ובהשמאלי צעין שני יודי"ן יהיו
נוגעין למטה צשוליה וכ"כ הפמ"ג דכן ראוי לעשות וכ"כ צמ"צ יוסף
צס מהר"י עי"ש וכ"פ שארי אחרונים עוד כתב הפמ"ג דיראה שיהיה
על השי"ן צורת יודי"ן לא קרין פשוטין בעלמא: (קצט) ליגע למטה.
דכלא"ה אין שם שי"ן עליו ולעיכובא הוא אפילו בדיעבד וצשי"ן השמאלי
אם אחד נוגע ואחד אינו נוגע פסול ועיין צמ"ל: (ר) שגם שולי
השי"ן. ר"ל חודיהן של השי"ן והטעם דלר"ך שיהא כל השי"ן נראה
ולקיים מה דכתב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וא"ר
אלעזר"א אלו תפילין שצמ"ש שם ה' נקרא ר"ת שי"ן ובדיעבד אם נכנס
מעט לחוך התיתורא עד שאין לו עי"ז תמונת שי"ן כראוי צ"ע ועיין
צמ"ל: **מד** (רא) שישים וכו'. ואפילו לדעת הסוברים דהבתים צריכים
להיות כולם מעור אחד ממש מ"מ לא צעין שיהא התיתורא והמעברתא
עם הבתים מעור אחד אלא אפילו אם הוא עור צפני ענמו כשר
(רד) וזהו שכתב המחצר שישים וכו'. ומ"מ אם באפשרי טוב להדר גם
זה ללא דעת המחמירין בזה ועיין צמ"ל: (רב) יהא ארוך. ואם
נפסקה (רה) מותר לתופרה: (רג) שיהא ניכר. כי גם התיתורא צריכה
מדין להיות מרובע וכמו שכתבנו למעלה בעיף ל"ט: (רד) מסופה
לתחלתה. צעט שנותנה לצמה (רו) כמו מוזה שנגללת מאחד כלפי
שמע ולא להיפך מטעם שנתבאר ציו"ד ס' רפ"ח: (רה) וכוורכס
וכו'. ר"ל לכתחילה אצל אם לא כרכם כשר בדיעבד אם אין לו אחרים
ועיין במחלית השקל וצמ"ל: (רו) בקלף קטן. וה"ה בחתיכת בגד
אם אין לו קלף [פמ"ג] ועיין צמ"ר הגר"א: (רז) בקלף כשר. ר"ל
אצל לא מצהמה וחיה טמאה אצל צמטליה גם לדיעה זו שפיר דמי ועיין
צמ"י שכתב בטעם הדבר דכיון שהוא מצא קלף לר"ך להיות דוקא מן
המותא לפיך כמו לבתים ולרצועות וצמ"ר הגר"א מפסק דין זה:
(רח) והלמ"מ. לכן אם לא כרך השער עליה (רז) פסול אף שכרך
עליה קלף: (רט) ונוהגין לכרוך וכו'. כי י"א שיכוורך השער על גוף
הפרשה ואח"כ יכרוך הקלף למעלה וי"א להיפך לכן נוהגין לקיים דברי
(רי) של עגל. כדי שיכוור מעשה עגל ולא יחטא וגם כדי לכפר על עון זה וכתב הא"ר דמזה הטעם טוב לעשות כל תיקון תפילין מעור עגל
ולאפוקי מאותן שעושין הרצועות מעור חיש: (ריא) קצת שער. עיין צמ"א ועיין בחידושי רע"א שהסכים ששער היוצא יהיה פחות מאורך
שעורה: (ריב) חוץ לבתים. י"א שיהיה אצל הבית שמונה צו פרשת קדש וי"א אצל והיה א"ש (רת) וטוב שיאל מפרשת והיה א"ש צלל הפונה

שער הציון

(רג) פמ"ג והגר"ז וע' צמ"ל: (רד) ביאור הגר"א ופמ"ג דלא כה"ט: (רה) מאיר ע"ס צס דבר שמואל: (רו) הרא"ש צה"ק: (רי) כן מוכח מהרא"ש צה"ק וכן
מביאור הגר"א ושארי אחרונים: (רת) של"ה:

הגהות ותיקונים: א) ברכות דף ו' ע"א כתוב ר' אליעזר הגדול:

הלכות תפילין סימן לב

א (רכ) ז"ל: לאפוקי טמאה, אבל היוצא מן הארץ וגדליה מותר. י"א ט.

ג הרא"ש בסדר ח"ת והמדרש לדעת רש"י והר"י אבסנדרני וספר א"ח ד שם ה מנחות ל"ד ו שם ז שם ח סנהדרין מ"ח ט שבת כ"ח וק"ח י מושא רבא וי"י וספר המעשרה ב אגור בשם מהר"י מולין

(סו) לבתים: מזה ייתן כל פרשה בבית שלה * שתהא (ריג) זקופה מעומד (סו) [נח] בביתה: מו * יהיה הגליון עליון תחלה שזהו שורה עליונה וגליון תחתון (ריד) לצד פה הבתים: הגה וראש הפרשה יהיה מונח ליד ימין הקורא שם צל לפתח ולקוראן יהיו מונחים לפניו (רטו) כהלכתן: (תרומת הדשן וצ"ח יוסף שם אורחות חיים): מו * אם כתב כל הארבעה פרשיות בקלף אחד כשרים (רטז) אפילו אין ריוח ביניהם ובלבד שיהא חוט (ריז) או משיחה בין כל בית ובית. * של יד כותב הארבעה פרשיות בקלף א' וגולל אותן מסופן לתחתן וכורך קלף עליהם ושער עגל ומכניסן בביתם כמו של ראש. * * אם כתבם על ארבעה קלפים [נען] והניחם (ריח) בארבעה בתים יצא * והוא שיטלה (פי' יכסה) עור על ארבעה בתים שיהיו נראים כבית אחד: הגה (ריט) והמנהג לדקס דבק שיהא הכל כקלף אחד ויהיו ליטול (רכ) דנק (סח) כשר * (נרוך) שאמר ואגור סי' (נ"ו): מו * אם צפה הבתים בזהב (רכא) או בעור בהמה טמאה פסולים: מט * הלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרים (רכב) בגידי (סט) [ל] בהמה וחיה (רכג) טהורים * וטוב לתפור (רכד) בגידי שור: נ * אין לקנות גידים מא"י משום (רכה) דחיישינן

שערי תשובה

באר היטב

דעידעז אס אין לו אחריס צ"ח מ"א: (סו) לבתים. וטוב שיניח אלל פרשת ויהי אס שמוע צלד הפונה לפרשת קדש של"ה עמ"א: (סז) ציחה. ודעידעז אין לפסול בשביל זה ע"ת עמ"א: (סח) כשר. מזהמה טהורה: (סט) צהמה. ולוקחין מהעקב שהם לבנים ואס הם קשים מרכינן צאננים עד שיעשו כפשתן וטוין אותם ושורין אותם

מן המותר נפיק עיין שם: [נח] ציחה. ענה"ט וכחצ צנו"צ מה"ת דאף שר"מ חולק וס"ל שיהיה שוכנת מ"מ א"ל להניח שמי זוגות תפילין דשמי סדר הנחתן דליכא רב האי גאון וכמה גאונים דקיימי בשיטת ר"ת ע"ש. ואפשר לומר דנכחן אף לר"ת אין פסול דעידעז בה משא"כ לענין סדר הנחתם דודאי עכובא דעידעז הוא אליבא דר"ת ולכן כריך לנאח דעמו צה. ועוד נראה שהמנהג של צ' זוגות תפילין יש לו יסוד מונח עפ"י הוזהר וחסם הרים האר"י ז"ל שאלו ואלו דא"ת ולכן החזיקו בה כל יראי השם וחושדי שמו משא"כ בשאר מחלוקת הפוסקים כל דסוגין דעלמא כחד מינייהו הנח להם לישראל כו'. ומי שרואה להיות חכם צעניו דעה האחרת ורואה לנאח י"ח של דעה זו ע"י אמרו כל המטהר כו' ודי צה: [נען] והניחם ד' בתים כו'. וכחצ צנ"י בשם בית יהודה ח"ג סי' ע"ו דלאו דוקא הניחם דעידעז אלא כיון שכתבו ד' קלפים חשוב דעידעז ומותר להניחם לכתחלה ע"ש. וכחצ עוד שם נמלא * צפרשה רביעית מותר לכתחלה נקלף לצד דהוי כדעידעז ואס נכתבה פרשה אחת בש"ר שלא כסדר עיין שו"ת הר"ש בן הרשב"ץ סימן תרל"ב ע"ש: [ל] צהמה. ענה"ט וצנו"צ מ"ת צ' חולק ג"כ עליו וכחצ שזה חלוי בטאלדור"ש המבואר בס"י וי"ו שטאלדור"ש אין הצי"מ מכשיר לכתחלה אף יוסף להכשיר בני מעיים וע"ש שכתב בטאלדור"ש שהצי"מ מחיר בשעת הדחק ואפי' חושש אפילו בשעת הדחק שהרי הל"מ הוא גידין והטאלדור"ש

אצורה חסידה

ביאור הלכה

משנה ברורה

לפרשת קדש: מזה (ריג) זקופה. כדרך קריאתה וכדרך שמעמידין ס"ת צהיכל ודעידעז אס נחנה שם מושכנת אין לפסול התפילין בשביל זה כ"כ הצי"מ בשם הר"י בן חצני וכו"כ הצי"מ ועיין צמ"א ונראה דמ"מ על להצא כריך לתקן דהיינו שיוציאם ויניחם כהלכה: מו (ריד) לצד פה. דאל"ה יעמדו האותיות הפוכות נגד הקורא: (רטו) כהלכתן. שהרי מצינו בסדר הנחתן צננים ג"כ הם מסודרים לפני ימין הקורא אשר הוא עומד נגד המניח שיהיה קורא כסדר מתחלה פ' קדש של ימינו ואח"כ פ' ויהי כ"י ושאר הפרשיות כמש"כ בס"י ל"ד ע"כ כריך להיות סוף הגלילה שהוא ראש הפרשה ג"כ מצד ימין נגדו: מו (רטז) אפי' אין וכו'. ר"ל וכ"ש כשים ריוח בין הפרשיות שיוכל לחתכם וישתייר כדי

צה: * שתהא זקופה מעומד. עיין בשע"ת מה שצ' בשם הנוצי" דאין לחוש לשיטת ר"ת שפוסק דוקא בשכינה וכן משמע בצאור הגר"א: * יהיה הגליון וכו' לצד פה הבתים. ואס היפיקי משא"כ פוסקין אף דעידעז: * אם כתבם וכו' והניחם בארבעה בתים וכו'. עיין צמ"ג שכתב דלדעת המחבר אס הם כולם צמים אחד אפילו לכתחלה א"צ לדבק וע"י הוסף רמ"א וכחצ והמנהג וכו' ר"ל דאפילו צמים אחד לכתחלה מצוה לדבק: * והוא שיטלה עור. עיין צמ"ג דכסה צהעור גס על מקום השי"ן שלא יראה החוצה דאל"ה יש צו חשש בל הוסף צהש"י דאין כריך לשי"ן: * ציפה הבתים וכו'. עיין צמ"ג בשם הפמ"ג וכחצ עוד הא עור כשר ע"ג עור כשר ושי"ן נראה כשר אע"פ שאין בית רואה אור כיון שהשי"ן נראה ולפי"ז כ"ש אותן שעושין צנע עב שמצוי תפילין דאין לחוש

היקף גויל לכל אחת דשפיר דמי אף דצעת הכתיבה כתבן צקלף אחד ופרשה ציחה שלא צוקיפה אפ"ה כשר כי הוקיפה אינה אלא למנוח [נ] מתבאר הפירוש לפי מש"כ הצי"מ בשם מהר"א ומהר"י בן חצני וכן הסכים הצי"מ ועיין צמ"א בשם הד"מ: (ריז) או משיחה. ר"ל דכיון שכתב הפרשיות צעור אחד כריך להפסיק צחוט או משיחה או צייד כמו שאנו נוהגין בין בית לבית כדי לתת היכר שהצמים מובדלים אבל צכתב הפרשיות על ד' עורות א"צ לתת כלום בין בית לבית ויש פוסקים דנכל גוויי כריך לתת הבדל בין הצמים וכן יש לנהוג כמו שכתב המחבר לקמן בצעיק צ"ל ויעצור חוט וכו' ומ"מ לענין דעידעז כתב הט"ז דאינו מעכב שם שהעיקר כסגור הראשונה: (ריח) בארבעה בתים. וכ"ש אס הניחם צצית אחד דטפי עדיף: (ריט) והמנהג וכו'. ר"ל אס הניחם צצית אחד אף דודאי י"א מ"מ לכתחלה מצוה לדבק. כתבו האחרונים דאף שלכתחלה מצוה לכתוב הד' פרשיות של יד צקלף אחד מ"מ אס כנר כתב ד' קלפים חשוב כדעידעז ומותר להניחם לכתחלה אס מדבקס מקודם ואס נמלא טעות צפרשה רביעית מותר לכתובה צקלף לצד אפילו לכתחלה ולהדביקה דזה הוי כדעידעז: (רכ) דבק בשור. ר"ל מזהמה טהורה. וכחצ צמ"ג דזה רק למנוח אבל לא לעיכובא כיון דהדיצוק אינו מעכב ממילא אין קפידא צמה מדבק: מו (רכא) או בעור. פי' שעשה עור מתחלה מזהמה טהורה ואח"כ ציפה על אותם עור מזהמה טמאה אפ"ה פסולים ואפילו חתך צמקוס השי"ן שהשי"ן נראה [פמ"ג] ועיין צמ"ל: מו (רכב) בגידי בהמה. ולוקחין מהעקב שהם לבנים ואס הם קשים מרככים צאננים עד שיעשו כפשתן וטוין אותם ושורין אותם ודעת המ"א צצוק ס"ק ס"ו דצעינן צה הטוייה לשמה והא"ר ופמ"ג מפקפקין צה: (רכג) טהורים. אפילו מנצילות וטריפות שלהם: (רכד) בגידי שור. ואס אין לו יקח מגידי צהמה דקה אבל מטמאה אפילו דעידעז פסול וצ"ע אס מותר לתפור צציד הנשה [אחרונים]: נ (רכה) דחיישינן וכו'. ודוקא (רט) כשהוא הולך לבתי הנכרים לקנות מהם גידין וגם ידוע לו שמקלמ מן הנכרים הנוטלין הגידין מזהמה טמאה לכן אע"פ שהרוב נוטלין מטהורה כיון שהוא הולך אלל נכרי צשעה שהם קבועין צצמיהם אין הולכין אחר הרוב שלל קבוע כמחצה על מחצה דמי אבל אס העו"ג הביא לשוק מותר לקנות ממנו כיון שפירש מקציעותו אמרינן כל דפריש מרובא פריש (רי) אס לא שמוכרין שם צצוק צצמיות או חוזרין לקציעותן וכן אס אין ידוע שמקלמ

שער הציור

(רט) מ"א: (רי) פ"ח ומה"ש:

הגהות ותיקונים: א) חסר חיבת טעות: ב) ס"י: ג) בסעיף:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

משנה ברורה - א <קיצור חזון איש> כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס': 115 הודפס ע"י אוצר החכמה

שמא של בהמה טמאה הם. * למקום שאין גידין מצויים תופרים (רכו) בטאליאדור"ש שעושים מן הקלף (רכו) עד שיודמנו להם גידים: **נא** * יתפור שלשה תפירות (רכה) בכל (ע) [לא] צד יחוט התפירה יהיה סובב (רכט) משתי רוחות ויעביר חוט התפירה בין כל בית ובית: הגה (רל) מיהו אם לא עשה רק י' תפירות או פחות מזה אינו נפסל (מרדכי) ויש מי שאומר שיי"ב תפירות אלו יהיו (עא) (רלא) בחוט אחד: **נב** * יכניס הרצועה תוך המעברתא (רלב) * ויעשה קשר (רלג) כמין דלי"ת בשל ראש וכמין יו"ד בשל יד להשלים אותיות שד"י עם השי"ן שבשל ראש: הגה ונוהגים (רלד) להעביר עור על הצית של יד לרוחב הזרוע והיה רחבו כרוחב הצית (טור) ולא יעשה הקשרים (רלה) אלא לאחר שעשה השי"ן מתפילין ואח"כ יעשה הדלי"ת ואח"כ היו"ד כסדר אותיות השם:

שערי תשובה

עור הוא שהוא הקלף ועור לתפירה לא שמענו וכו'. וע"ש שהעלה שאין לתפור בגדי עוף טהור כי מי יכריע איזה מהם קרוי גידין ואיזה מהם חוטין ואיזה מהם וורידין ואיזה מהם מיתרים ולכן אין היחר לקחת גיד עוף לתפילין ע"ש: [לא] זל. ענה"ט וכו' עין צבר"י שמ"כ לאחד קדוש מה שרוב העולם אין בתפיליהם חריצים עד למטה ולא חוט התפירה עובר בין בית לבית ושמעתי שהטעם שעי"ה החריצים מתקלקל רצועה וצפרט אם חוט התפירה עובר שם הוא מפריד רצועה ברוב הימים ומה גם אם הם במקום חס ושרז והרצועה הל"מ והחריצים פלוגתא לדמוראי ופוק חזי מעמא"ל דבר. ואפשר שסמכו על סמ"ק שכתב דוקא כשכתב על קלף א' אצל על ד' קלפים א"ל וע"ש וכתב עוד צבר"י שצבת דוד ס' כ"ח למד זכות על הסופרים שנהגו לעשות הצית ש"ר צלי חרץ רק רשימה כל דהו. ונחלקו עליו רבני הדור כאשר נדפס צ"ב מכנה"ג ח"מ אחר ס' רפ"ט וצנחנות עולם ע"ש. ועין צנדי כהונה ס' א' שכתב ג"כ דאם אין חריצים רק שעושים רוחם שהרואה יסבור שהם חריצים פסולים. כי לכל הדעות צריך הדל מצע בין הצמים שהיה החריצים יכריס ממש:

ביאור הלכה

וגם השי"ן נראה היטב עכ"ל וזהו שכתבנו צ"ב ס"ק קפ"ה בשמו: * במקום שאין וכו' עד שיודמנו וכו'. ועין צבר"י שכתבנו דכשידמנו לו גידים יתירם וכו' דאם לא יתירם נראה לכאורה דלא מהני כיון שכבר תפור ועומד ועין לקמיה: * יתפור וכו'. שמעתי בשם אחד הגדולים שהזכיר שלא לדבק התימורא בדבק קודם התפירה לדבק חשיב חסור תפירה וכמו שז' צעק"י מ"ז בהג"ה וצ"י שם ע"ש וא"כ אפשר דתפירה שאח"כ לא חשיבא כלום וזה הלכה ל"מ נאמר רק על התפירה ולא על דיטוק וז"ע צה: * ויעשה קשר וכו'. עין צפ"ט שהציא בשם צעל העיטור דמזני שהיה קשר ולא ענינה ע"ש. ותדעם מקורו בזה שעושים קשר שיוכל להשמש אותו אזה ואזה כדי למעט טרחה אם ירצו להקטין או להגדילו ולא שפיר עבדי דקשר כזה לא עדיף מענינה כנ"ל פשוט:

אם אין לו גידים אחרים עכ"פ לא יברך עליהם וכן בני מעיים דקים ויבשים כמין חוטין ואיזה מהם חוטין ואיזה מהם וורידין ואין גידין צעק"י: **נא** (רכה) בכל צד. טעם ליי"ב תפירות נגד יי"ב צנטי ישראל ולא צעק"י תפירה מוך הצית (ריד) רק סמוך להצית (רטו) ואין תופרין כתופר בגדים צפת הבגד צלי שזיר אלא משייר מן התימורא חוץ להתפירה (רטו) ולריך שעור הצמים מלמטה לפיו יהיו יולאים מכל ארבע רוחותיהם עד שהיו מגיעים תחת נקצי התפירה כדי שיתפור עור הצמים מכל זד עם התימורא ולא כהסופרים המקצרים עור של הצמים שאינו עובר הלאה תחת נקצי התפירה ואינה נתפרת כלל עם התימורא רק שמהדקין הצית בתוך הארובה של התימורא והבדן שאמר כתב שפסל כמה תפילין מחמת זה אלא צריך לתפור יחד העור של הצמים עם התימורא: (רכט) משתי רוחות. ר"ל שכל התפירה יהא מסובבת משני צדדין פנים ואחור (ריז) נמצא תופר צ"ב מחטין אחת יולאת לאחור ואחת נכנסת לזד פנים: (רל) מיהו אם וכו'. וכן (ריח) אם לא העביר חוט התפירה אינו מעכב צדעבד ועין לעיל צפ"ק ר"ז: (רלא) בחוט אחד. ואם נפסק (ריט) י"א דיכול לקשרו (רכ) וי"א דיטולו כולו משם ויחזור ויתפור מחדש בחוט אחר שכיון שנפסק צעק"י התפירה יוכר שהחוט קלוש ועומד ליפסק ואינו כלום אצל כשהחוט קצר מתחלתו ואינו נפסק לכו"ע יכול (רכא) לקשור לו חוט אחר לגמיר התפירה וכתב הפמ"ג דאם אין לו גידין אחרים יש לקמון על סגרא הראשונה ולקשור חוט שנפסק וכו' (רכב) אם נפסק צאמנע התפירה אצל אם נפסק אחר התפירה עין לקמן סימן ל"ג ס"ב: **נב** (רלב) ויעשה קשר. וקשר של תפילין (רכג) הוא הלכה למשה מסיני ונראה שצריך לעשותו לשמה ולא יעשהו קטן [פמ"ג]: (רלג) כמין ד'. ויש שעושים קשר כמ"ס סתומה שנראה כשני דלתי"ן משני צדדין רגלו של זה בזה ראשו של זה ועין בספר תפארת אריה שהציא בשם תשובה מאהבה והסכים עמו לדינא דאלו העושים קשר של דלתי"ת מכיון יותר לדינא. גם לא יעשה קשר העשוי להשמש אזה ואזה כמו שצארת צה"ל. כתב א"ר מעשה צאחד שראה אחר חלינת התפילין שהותר הקשר ש"י והוריתי לחזור ולהניח ולקרות ק"ש בלי צרכה דהא מצות תפילין כל היום עכ"ל וטעמו דלשיטת רש"י דס"ל דהיו"ד הוא הלמ"מ לא יא' עדיין ידי המנוה: (רלד) להעביר. הטעם לפי שהתפילין ש"י משימין אותם תחת הבגדים ומתגדנדים ונפסקים ומתקלקלן לכך נהגו להעביר רצועה זו עליהן לחזקן ועכשיו צאלו הארצות לא נהגו בזה [א"ר ע"ש]: (רלה) אלא לאחר וכו'. ר"ל כן נכון לכתחלה ואי איתרמי שהותר הקשר ש"ר א"ל רק לתקנו ולא להמיר השי"ן:

שער הציון

(ריא) ג"ב מ"ח ס' ב': (ריב) פשוט: (ריג) שם: (ריד) מ"א: (רטו) רא"ש וא"ר: (רטו) אחרונים: (ריז) צ"י: (ריח) ט"ז: (ריט) ט"ז ולכאורה מוכח צביאור הגר"א שגם הוא סובר כן: (רכ) ב"ח ומ"א: (רכא) א"ר: (רכב) צ"ח: (רכג) גמרא:

הגהות ותיקונים: א) כאי עמא:

לג דין תיקוני תפילין ודין הרצועות. ובו ה' סעיפים:

א. צמחצור ס"א. היכא שנקלף מקלף הקלף צפרשה של תפילין והכתב נשאר קיים על הקליפה שנקלפה, נראה דמוחר לדנק בדנק את הנקלף בזמן שהאותיות שלמות והקילוף הוא בין אות לאות. ואין כאן פסול משום שלא כסדרן. ואפי' אם הקרע של כל סביבת הקילוף מחזיק יותר משיעור ג' שימין (ע"י י"ד ר"פ ס"א) יכול לדנק. והדין נותן דאפי' הקילוף מתעגל סביבת האות או המצה מג' רוחות מדבקו וכשר, כל של נכנס הקרע בגוף האות. ודוקא צנכת על הקלף כמנהגנו, אבל נכתב על הגבול, אין לו תקנה. י"א ו' סיכום.

א. מנחת ל"ה לפי הראשון כרשי וראש והמדרב ו"י ב לפירוש הר"ק שם צמח' ורמב"ם צמ"ג מהלכות תפילין ג' ס' צמח' ד' כן פ' הרמב"ם מההוא דמנחת צפרק ג' מה"מ

א * אם (א) נתקלקל צור של שני בתים (ב) מבתי הראש (ג) * זה אצל זה י"א התפילין (ד) ישנים פסולים ואם הם (ה) חדשים כשרים כל זמן שעור מושב הבתים (ה) [א] (ו) קיים: הגה גם הצמים צריכין להיות קיימים אלא שנקרעו קצת (צ"י) ו"א להיפך צינים כשרים וצחזשים פסולים (רש"י והרא"ש) ונ"ל דיש להחמיר (ז) לפסול צמיחה: י"א אלו הם חדשים כל זמן שאם היו מושכים אותם ברצועות (ח) הבית מתפשט (ט) ונפתח נקרא חדש אם אינו נפתח נקרא ישן ואם נתקלקלו שנים זה שלא כנגד זה (ט) * ראשון (ג) ושלישי כשרים אפילו הם ישנים ואם נתקלקלו (י) ג' בתים (יא) בכל ענין (ד) פסולים: ב * אם נפסקו תפירות התפילין (יב) * להרמב"ם אם היו שתי התפירות זו בצד זו או שנפסקו ג' תפירות אפילו (יג) זו שלא כנגד זו הרי אלו פסולים בד"א בישינים אבל בחדשים כל זמן

שערי תשובה

באר היטב

[א] קיים. עשה"ט ובשו"מ פני יהושע חלק א"ח סימן יו"ד כתב צבית תפילין (א) קיים. ר"ל המיתורה אצל צ"י פירש ל"י היינו לומר דצבי שיהיה שלימים מכל שאר צדדים דלא מכשרין אלא כשנקרעו בין בית לבית דוקא. וזהו שכתב רמ"א גם הצמים צריכין להיות קיימים אלא שנקרעו קצת פ"י שנקרעו בין בית לבית אצל הצדדים צריכין להיות שלימים: (ב) ונפתח. ולדידן אין שייך זה: (ג) ושלישי. ונשאר בית א' שלם צמיחה אצל שנים הסמוכים אע"פ שאין הקרעים סמוכים אלא שזה בצד זה והשני בצד אחר מיקרי זה אצל זה ע"י: (ד) פסולים. אפילו חדשים דכשר צ"י אפילו בזה אצל זה מ"מ צ"י פסולים:

משנה ברורה

א (א) נתקלקל. פ"י שנפסק ונעשה קרע: (ב) מבתי הראש. אצל אם נעשה קרע (א) צבית של יד פסול לכו"ע בכל ענין אף שהמיתורה קיימת ולא דמי לשל ראש דנשמיר צו עוד עכ"פ איזה צמים שלימים: (ג) זה אצל זה. ר"ל דהצמים הם סמוכים זה לזה (ב) אפילו אם אין הקרעים סמוכים כגון שקרע אחד צבית השני בדופנו הימני וקרע השני צבית הג' לא שנה בדופנו הימני (ג) או השמאלי ואפילו אם קרע זה למעלה (ד) וזה למטה וכ"ש אם שניהם נאזר אחד זה כנגד זה דפסול: (ד) ישנים פסולים. דכשר נתקלקלו (ה) מחמת יושן והיש אומרים ס"ל להיפך דצחזשים איגלאי מילתא דעור מקולקל הוא כיון דבזמן מועט נקרעו ואפילו היכא דלא שייכי (ו) אלו הטעמים כגון שנעשה הקרע ע"י סכין וכיו"ב יש להחמיר. ומ"מ ידד כספר פ"ה דדיבוק מהני אם אנו יודעין שאין העור מקולקל אף לאלו דנוהגין לעשות תפילין מעור אחד ע"ש: (ה) חדשים כשרים. ואפילו הקרע צמיחה (ז) צמיחה דפנומיה: (ו) קיים. היינו המיתורה אצל צ"י פירש דצבי שיהיו שלימים מכל הצדדים דלא מכשרין אלא מה שנקרע מצמינים בין בית לבית וזהו ג"כ דעת רמ"א שהעתיקו להלכה וכתב דגם הצמים צריכין להיות קיימים אלא שנקרעו קצת פ"י שנקרעו בין בית לבית אצל הצדדים צריכין להיות שלימים ואפילו קרע צבית אחד אם (ח) נעשה מצחון לצד ג"כ יש להחמיר: (ז) לפסול בשניהם. ע"כ יש לפסול מה שרגלין (ט) הסופרים כשעושין הד' צמים ומוחזין אותו בדפוס חותמין מן העור בין בית לבית כדי שלא יהא נכוץ וצולטת² ומחפין מקום החתך מצמינים כדי שיהיה נראה מצחון שלם: (ח) הבית מתפשט. וזה לאותן שעושין המעצרתא מהעור שעשו ממנו הצמים אצל לדידן שהמעצרתא עור צפני עצמו (י) אין שייך לומר כן: (ט) ראשון ושלישי. ר"ל דצוה מיקרי זה שלא כנגד זה ואפילו אם נעשה (יא) הקרע צבית השלישי צמיחה דפנומיה כשר כיון שיש בית שלם מפסיק צמיחה אצל אם נעשה הקרע צבית צ"י אף דקרע אחד צבית אחד מיימנו וקרע השני צבית השני משמאלו אעפ"כ מיקרי זה כנגד זה כיון דשני הצמים הם סמוכים להדי וכו"ל צמ"ג צ"י: (י) ג' בתים. אפילו בכל בית (יב) רק דופן אחד: (יא) בכל ענין. כל לרבות (יג) אפילו חדשים דהכשרנו לעיל צ"י אפילו בזה אצל זה מ"מ

* זה אצל זה. עיין צמ"ב צמח שכתב וכו"ש אם שניהם נאזר אחד וכו' עיין צ"י וכו' צמח שהביא שם דה"י סבר ג"כ כלישנא קמא דרש"י דהמעין צו צמינים צ"י שמים וכו"ה אצל יראה להדיא דס"ל לה"י דתלוי רק בלארצין ולדידיה אם הקרע נאזר אחד אפילו הוא צ"י דפנומיה כשר ולהיפך אם היו צמיחי ארצין כגון שנעשה הקרע צבית ראשון מצד שמאלו וצבית השלישי מצד ימיו פסול דזה מיקרי לדידיה זה כנגד זה וכ"ש אם הבית השלישי נעשה צו קרע צמיחי דפנומיה זה מיקרי לדידיה שלשה ארצין מה דלא ס"ל לרש"י לכל זה לא בלישנא קמא ולא בלישנא בתרא ואולי דה"י מביא רק ראיה למה דסבר רש"י בל"ק דאם נעשה קרע צבית ראשון משמאלו וצבית שני ג"כ משמאלו דהוא פסול דה"י סבר ג"כ בזה כוונתו דהרי הוא צ"י ארצין ודלא כלישנא בתרא וכו': * ראשון ושלישי. עיין צמ"ב צמח"כ ואפילו אם נעשה הקרע צמיחי דפנומיה כן כתב הפמ"ג צ"א לדעת הרמ"א דסבר כן והוכיח ג"כ מהשו"ע מדנקט לבסוף אם נתקלקלו ג' צמים משמע אצל לא ג' דפנומיה ע"ש ולא קי"ל כלישנא בתרא דרש"י דמחמיר בזה גם מהגר"א צמח"א משמע דעת הש"ע רק בל"ק דרש"י וכתב שכן דעת כל הפוסקים וכן צמח"א אחרונים ראיתי כן לכן סתמתי כן ולא כהמ"י שמצד להחמיר בזה: * להרמב"ם וכו'. עיין צמ"ב צמח שכתב אצל ש"פ וכו' עיין לעיל בסוף סימן ל"ב צ"י שם ד"ה ואם נפסקה התפירה וכו' בסוף דבריו שכתב ולענין הלכה במקום דלא אפשר יש לסמוך על דברי המיקל כדי שלא להצטנל ממנו תפילין משמע מזה דדעתו דכל הני פוסקים דהביא מחמלה והם הרא"ש וכו"מ וכו"מ כולם מקילין ופליגי אהא דהרמב"ם וס"ל דבפסיקתא ד' תפירות מותר בכל ענין וצמח"א לא ידעתי דלמא גם הם מחמירין ומה דנקטו ג' משום דג' אפילו חיקון התפירה במקום ההוא לא מהני וצריך לתפור מחדש אפי' מאלתי צמח"א מהר"ל על הסמ"ג שכתב צמח"א שכן הוא דעתם ואפשר דדעת הר"י דא"כ הוא דסברי כהרמב"ם היה להם להזכיר שום חילוק לדינא בין חדשות וישנות ובין זה כנגד זה לשלם כנגד זה ועוד אחר שהרא"ש והערוך וסיעתו מפרשי המיתורה דר"ה ור"ח במנחות שלא לענין תפירות מנין להו להחמיר צמיחי תפירות וכן הבין הא"ר דעת הר"י בזה וצמח"א לפעמים הרמב"ם מיקל יותר מהם כגון צמח"א ד' תפירות צחזשים דהרמב"ם מיקל אפילו בלי חיקון כלל ולדידיה צריך תפירה מחדש בזה בין צחזשים ובין צמינים³ ופשוט דכל זה כלל הר"י שם צמח שכתב דיש למקור במקום דלא אפשר על המיקל. ומה שכתב אפי' הרמ"א ע"י ו"א דצחזשים פסולים וכו' ונרשם ע"י רש"י והטור והרא"ש לא דהם ס"ל כן דהא לדידיה אין חילוק כלל בתפירה בין חדשות לישנות⁴ וכו"ל דלא איירי הגמרא לענין תפירה רק דר"ל לפי סברתם דלעיל דגרסי צמח"א היפוך מדברי הרמב"ם לענין חדשות וישנות יהיה א"כ לפי פירושו שמפרש המיתורה דר"ה ור"ח לענין תפירות היפוך

צ"י פסול: ב (יב) להרמב"ם. אצל שארי פוסקים פליגי עליה ומקילים בכל גווני צמיחי תפירות וצמח"א שנקרעו מחמירין דאפילו חיקון במקום ההפסק לא מהני דגנאי הוא כשיזכר החיקון צמח"א מקומות בין צחזשים ובין צמינים וצריך לחזור ולתפור מחדש וכו' שנתבאר בטור וכו' לעיל בסוף סימן ל"ב ע"ש: (יג) זו שלא וכו'.

אפילו

שער הציון

(א) ש"מ: (ב) ט"ו: (ג) מחלית השקל וישועות יעקב: (ד) מדרבי והוצא צ"י: (ה) ט"ו: (ו) מחלית השקל ע"ש: (ז) פרי מגדים צ"א אות ג': (ח) כן מוכח מהר"ח: (ט) מדרבי: (י) ט"ו: (יא) פמ"ג צ"א: (יב) מוכח צמח"א: (יג) ט"ו:

הגהות ותיקונים: (א) בישינים, לישנות, וישנות: (ב) ובולט: (ג) בסמ"ג:

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

משנה ברורה - א <קיצור חזון איש> כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 117 הודפס ע"י אוצר החכמה

שעור (יד) מושב הבתים קיים כשרים. ואלו הן חדשים כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נפסק ואם אין ראוי לתלות בו אלא הוא נפסק הרי אלו ישנות: הגה וי"א דנמנשים פסולים וישינים כשרים (רש"י והטור והרא"ש) ועונ (טו) * לחוש לשמי הסכנות כן נ"ל: ג * העור הרצועות צריך שיהיה מעור בהמה חיה ועוף (טז) הטהורים (יז) * וצריך שיהיה מעובד (ה) [ג] (יח) לשמו . * רצועות בין מעור בין מקלף כשרות * ה"לכה למשה מסיני שיהיו * הרצועות (יט) שחורות

שערי תשובה

של יד שנקרע קצת פסול לכ"ע ע"ין חס: [ב] לשמו. עבה"ט והנה הקדים הסדר והקדים חשובת דב"ש ואח"כ חשובת כ"ע והפוך הוא כי הב"ע יאל ראשונה בענין זה ואם ההצעות מעובד שלא לשמה ע"י שהשראל ישחור אותם לשמה אבל אין נגיד ואטילא וכולם חתמו על פסק ונדפס בדב"ס סי' י"ט שחלילה לעשות כן בענין לצועות פטילין שמשחמין בשמין דגים הנקרא פיש טראן אין צי' לחיות ולרקב העור קצת ואם לא היה כך ג"ע היה שמור לרצועות. ואם בלתי שהוא מחזון חלי בפלוגתא רש"י והרמב"ם ע"ס:

ביאור הלכה

הוא ממה שכתב הוא ומלאמי זה באחרונים ופשוט: * לחורש: עיין במ"ב צמ"ב
יש לסמוך וכו' הוא מהא"ר צמ"ב הב"י הג"ל שהעמיקו להלכה ופשוט דגם צמ'
תפירות יש לסמוך במקום הדחק וכמו שכתבתי צמ"ב וצ"ן בחדשות וצ"ן ביטות
אחרי דגלא"ה לא יבקר עליהם למה לא יקיים מצות תפילין מתחת ספק לדעה
המשמרת. אח"כ מלאמי דבה"ח משמע ג"כ שמיכל בכל גווני במקום הדחק אף
הוא כתב דלא יבקר עליהם ול"י דצ"ב תפירות יש לסמוך במקום הדחק ארצו
פוסקים דפליגי אהרמב"ם ומקילין בזה ועל פי כ"ו כתבתי דברי צנפנים. ואולם
בעיקרה דדליגא דפסקת התפירות יש לענ"ד עיון רב לכאורה לפי מאי דק"ל
דמחמיר בגידול הוא הלא"ה ומיהרמב"ם משמע דרבינו התפירה הוא ג"כ הלא"ה
ויש התמירין עוד יותר רחוק מהרמב"ם עיין לעיל בסיומן ל"ב ס"ח¹³ במאמר
הגר"א שם א"כ לפי מאי דפסק השי"ע לעיל בסיומן ל"ב דאם עשאו מרובעין
וחמ"ו נתקלקל רביעין דלר"ך לתקן ופסולין כ"ז שלא תקן וכדמשמע שם בכל"ט
צט"ו אמאי מיקל הכא הרמב"ם צנפנסו ג' תפירות בחדשים הא ממילא נתקלקל
הרביע דע"פ רוב י"ג תפירות בכל ד' אס לא דנאמר דליירי הכא דוקא שלא
היו הג' תפירות בלד אחד וס"ל דזה מיקרי עדיין מרובעית בתפין אבל אם
נתקלקל רביעו התפירות ע"י פסיקת הגידול בגון צנפנס וזה התפירה אימא לך
דאפילו ע"י פחות משלשה מופסל אמנם א"כ היה לי להרמב"ם והפוסקים לחלק
בזה ומדלא אכירו שום רמז חילוק בזה זה משמע דכשר בכל גווני וא"כ ש"מ דלא
ק"ל להא לעיל בשאם תרביעיות וחמ"ו נתקלקל רביעין ואילו י"ל דזה ג"כ כונה
הרמב"ם בזה שכתב כ"ז שפי ענלא קיימת שטבלא הוא ענלא קיימת כדפירש
גם מתלה ולכאורה פירוש זה מכוון יותר ממה שפירשו הם דהכונה בזה כ"ו
יצרעות וכו' הטהורים. עיין צמ"ב וכתב הפמ"ג בפתחתו איני יודע אם מה"ס
שמה אם יש ספק נראה להקל דהוא דרננן וספיקו לקולא. ועיי"ש עוד לענין
החיפוי והרצועה בחדא גוונא ועיין לעיל בסי' ל"ב צט"ו ס"ק כ"ו ובפמ"ג שם:
ועיל אח"כ ההשגחה לשמה דלא כהבאר עסק ורואי בנפרד דמשק אליעזר ס"ק
גברא דכיון דחזין דליותה המורה שיהיה העור מתוקן כל זורכו אפילו בהשחרות
והכלה דאין זה אלא גילוי מילתא וזה מדוקדק מאוד בלשון הגר"א שכתב אח"כ
ולדברי הדמשק אליעזר יקשה מאוד לשון המ"א דכשר עיבוד והשחרות דבהשחרה
לשחרה לשמה שכתב דהשחרה היא כשאר חיותיו העור הגרושית שחלה העיבוד
אם יצבור ג"כ כספר התורה שזרץ השחרה לשמה עכ"פ אינה אלא מדרבנן
ויולא כרץ לשמה כמבואר בבי"א א"כ עיבוד נמי הלא עיקר העיבוד הוא הלמ"מ
והאריך בזה הפמ"ג שם בסיומן ל"ב כנעל"ד. * רצועות בין מעור וכו' בשרות.
עי' ש"ן: * הלכה למשה מסיני וכו'. ולעיונא הוא אפילו דיעבד הרמב"ם
ל"ב ע"ש: * הרצועות שחורות. בין הש"ר או הש"י רמב"ם שם ומספקנא
מא כיון דהיא מחוברת כולה כהלא צריכה להיות כולה שחור וקצת רחיה לזה
ל' השיעור ולא היה מקשה עוד אי מצפנים וכו' ויש לדחות דק"ל להגמרא דלא
עיין במ"א סק"ו וצ"ע. גם איני יודע אם ההל"מ קאי ג"כ על חתיכת הרצועה
ההמקום עיין בגמרא שם אך דיעבד אולי דמי למה צנפנים ועיין צמ"ב צמ"ג
תשיבש קצת או ישחירו פעם שנית וכן פעם שלישית עד שיהיה העור שחור
שחור סגי ליה ולפ"ז אפילו אם היה מראשו דומה למראה הכחול (שקורין
ר כחרת עמא כיהה מן אפילו היה שחור ככחול טהור וכדפירש"י שם אלא

שער הציון

(יד) לְעֹשֵׂי שָׂרָד: (טו) אֲרֵר בְּשֵׁם הַיָּי: (טז) דָּה"ע ע"ש וצנח"ל: (יז) רמב"ם פ"ג מהלכות חפליין הלכה ט"ו ועילוי בסתמן ל"ב בב"י ד"ה ומש"כ רמיו שהרא"ש כתב וכו' וצנח"ל מקומות (יח) ב"ח צמ"ל ל"ב:

באר היטב

(ה) לשמו. וישחירם לשמן. ואם השחירם לשמן אינו מועיל למה שלא עבדם לשמן תשובה דבר שמואל ק' ז' ט"ו ע"ש. ובתשובה באר עשק ק' יו"ד

מסכמים עמו הגאונים בעל דב"ש ובעל גדולי תרומה ומהר"י הלוי וכל גדולי והרצועות פסולים ולא ילאו י"ח בהשקפה לשמה ע"ש. ועיין בשו"ת נ"ב מ"ח סי' חשש מן המותר בפיק' כיון דהמשימה אינה עיקר הכצע השחור רק להללל הכצע הכצע שחור עלמו נעשה מן דבר הטמא ז"ע קטא. וזצע

משנה ברורה

אפילו כל אחד בלד אחר: (יד) מושב הבתים. היינו התיאורא וכנ"ל וגם זה (יד) דעת רמ"א כמו בהג"ה לעיל דגם הצתים נרבים להיות קיימים אלא שמך אלמנלה: (טו) לחוש. ר"ל להחמיר מחמת זה לכתחלה בשחיהם אך במקום שא"א למצוא חפילין אחרים ולא לחזור ולתפור חפילין אלו יש לסמוך על (טו) המקילין בפסיקת התפירות בין בחדשות ובין ציטונות" בין צד תפירות ובין (טו) בשלש אך בשלש יזהר שלא יצרך עליהם ועיין בציאור הלכה: ג (טז) הטוורים. ללא הוכחה למלאכת שמים אלא טוורה בלד. גמ': (יז) וצריך. כל האי (יח) נריך לעיכוב הוא אפילו בדיעבד: (יח) לשמואל"אפי' הרמב"ם דמיקל בצתים וכמבואר לעיל בצמים ל"ב סעיף ל"ז מודה הכא וטעם לזה עיין בלבוש ובמ"א. וההשחרה נריך ג"כ שיהיה לשמה ואם לא עיבדן לשמן אינו מועיל אפילו אם ישחירן אח"כ לשמן [תשובה דבר שמואל סימן- ו' ט"ו ע"ש] בתשובה ב"ע כחז דהשחרה לשמה מהני ועיין בתשובה רע"א דהקדים לדינא בהדג"ש הג"ל והרעיש על המקילין בזה ע"ש: (יט) שחורות. עיין בנרוך שאמר דמשמע מדבריו דמצוה להשחיר עד שיהיו שחורות כעורב. ודע דאם נתישנו (יח) ונתמעך מהן השחורות נריך להשחירן מחדש וכללעיל בצמים ל"ב סל"ט ובמקום הידוק

העירור הבואו הראש בלה"ק והכונה יהיה כ"ו שריבוע התפירה קיים וכמו ש
שהתמורה קיים דמה ענין קיום התמורה לקלקול התפירה וז"ע בכל זה: * עוד
או מדרבנן ונ"מ להקל בספיקן אם אינו יודע אם טהורה או טמאה גם בעיבוד
חיפוי עור תפילה של די ועיין ברמב"ם פ"ג מהלכות תפילין הלכה ט"ו דכלל אם
* וצריך שיחיה מעובד לשמו. עיין במ"ב במש"כ דאם לא עיבדן לשמה אינו
י"א שר"ל דהגרא"א סובר בהבאר עשק עיי"ש ובאמת ג"ל פשוט דאינו כן רק דכונת
ועאכ"ז צעם התפילין של העור דהיינו העיבוד שצריך שיהיה בו עול או בכלל
וזהו שכתב המ"א וי"ל וכו' ראונו בזה למדן מה שהשקה הפמ"ג על ה"א עיי"ש
בבב"ד וסבירא וז שכתבתי לתדמיה מתוך דברי ספר התרומה הובא בב"י לענין
עיי"ש. ודע עוד דגלגלע"ד לדעת הרמב"ם דעייבדן לשמה אינה אלא מדרבנן אפי'
דהלא טעמו של ספר התרומה הוא כיון שעיקר השחרה הוא הלכה למ"מ לכן
במבואר בפמ"ג בא"א בתחילת ס' ל"ב ואעפ"י העיבוד לשמה אינו אלא מדרבנן כמו
וקלף המעובד לסת"ם י"ע אי מותר לעשות רצועה מהו נפמ"ג בפתיחה לסמין ל
בפ"ג ה"א והיורק לבאר זה דיש הלכה שהוא רק לנמזה בעלמא כבשבת דף ע"ט
אם מה"ט די בכל אחד עד כדי שיעורו והשאר הוא לנמזה ולנוי בעלמא אז
מקושת הגמרא מנחות ל"ה ע"א קמני בשתי כין ירוקין וכו' דלא משני במה
היה הצריח"א חמיר עכ"פ מדרבנן לנמזה לנעוט בשני גוויי מולד אחד משום דחייבו
שכונתם בהמעברתא ולכתחילה לא מתקפחנה דחייב להשמיך דילמא מתקפחן דמיט
מה"ט הי"ד. וגדר השחרות עיין בצדוק שאמר שכתב שיטמורו פ"א ואח"כ
לכל הזורק ממש כעבור ונ"ל דזהו רק לנמזה בעלמא אבל מדינא כל שחל עליו
בגלג"ה] ג"כ כשר ורואה לזה מנדה דף י"ט ע"א במראות הדמים דאם היה ש

אוצר החכמה:

(יד) לנשי שרד: (טו) א"ר בשם רבי: (טז) דה"ח עיי"ש וצנה"ל: (יז) רמב"ם ס
כתב וכו' וצנה"ל מקום

הגהות ותיקונים: א) בישנות: ב) סעיף ל"ט

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

משנה ברורה - א **<קיצור חזון איש>** כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 118 הודפס ע"י אוצר החכמה

ספר התרומה
ק"א * מנחת ל'ה

(כ) * מבחור אבל מצד פנים (כא) יעשה מאיזה צבע שירצה חוץ מאדום שמא יאמרו שמדם חטטיו נצבעו והאדמו: ד (כב) * טוב שישחירו ישראל לשמן ולא א"י: הגה * ומיהו דיעבד כשר אם השחיר עור הנמים (כג) * אצל הרצועות * אפילו דיעבד (ו) (כד) * פסול (מלא כחוב): ה * אם נפסקה הרצועה

באר היטב

כתב דהשחרה לשמה מהני: (ו) פסול. כי מה שיהיו הנמים שחורים אינו הל"מ א"כ לא היו השחרות רק חיקון בעלמא וכשר ע"י נכרי משא"כ

משנה ברורה

ביאור הלכה

הקשר מצוי מאלד להחמקן השחרות ויש לזהר בזה מאד: (כ) מבחור. לצד השער שהוא מקום החלק. ואם השחירם מצפנים לא מהני וצריך לחזור ולהשחירם מבחור ועיין בביאור הלכה: (כא) יעשה. ר"ל אם ירצה לנצוב אותם אצל חין מחוייב לנצבן בשום נצב דאף דלהרמז"ס צריך להשחירן גם מצפנים כמו שהנמים הם שחורין חין אלו נוהגין כהרמז"ס בזה כמבואר ב"י וד"מ: ד (כב) טוב וכו'. אצל דיעבד כשר לדידיה (יט) אפילו ע"י א"י דס"ל דאפילו ברצועות לא צעין השחרות כלל לשמן ורמ"א בהג"ה חולק עליו וס"ל דברצועות דהשחרות הוא הל"מ צריך השחרות לשמן וממילא בא"י דאינו עושה לשמה פסול ודינו כדלעיל בסימן ל"ב לענין קלף ע"י"ש אצל צעור הנמים דלרוב פוסקים שחרותו הוא למנוה בעלמא ולא לעיכובא וכדלעיל בסימן ל"ב ס"מ ולכן לא צעין בזה ג"כ השחרות לשמן דיעבד וה"ל להרמ"א לכתוב הגהות בלשון י"א אך שמצינו כמה פעמים כיוצא בזה: (כג) אבל הרצועות וכו'. אם עשאן נכרי או אפילו ישראל אך שלא לשמן והטעם כנ"ל בס"ק כ"ב וכו' שכל דבר שצריך בתפילין גופא לעיכובא כמו עשיית הדין והשי"ן שלו בכל פרטיו שיהיה כדין או תפירתו או עשיית (כ) הקשר שלו דכל אלו הוא הל"מ אם עשאן ישראל שלא לשמן פסול וכתב הפמ"ג דיש למנוע מלעשות כ"ו (כא) ע"י קטן אפי' אם (כז) גדול יעמוד ע"ג ויזיחו לעשות לשמה וכן שלא לעשות ע"י אשה וכל הפסולין המבואר לקמן בסימן ל"ט ע"י"ש בסעיף א' וכו'. והשחרות הרצועות דזה אינו בגוף התפילין מותר ע"י אשה דהיא יודעת לעשות לשמה כמו איש אצל ע"י א"י וקטן אינו מותר עד שיעמוד אחר על גבס וכדלעיל לענין קלף בסימן ל"ב ע"י"ש בס"ט: (כד) פסול. כתב המ"א

דמראית כחול הוא בכלל שחור וכן בחולין דף מ"ו לענין ריאה דאם שחרותה דומה לכחול וכדלח"א ברמז"ס בפ"ו מהלכות שחיטה הלכה י"ט שחורה ככחול אלא דאף מראה כחול הוא בכלל שחור ומ"מ לכתחילה צודאי מנוה להשחירו שיהיה שחור ממש וכמ"ס ה"ש. ועיין במש"כ לעיל בסימן ל"ב ס"ג לענין שחרות הדיו דשם צעין שיהי' שחור ממש ע"י"ש. ודע דבמה שכתבנו שם יוסר קושיא אחת שראיתי לגאון אחד שנתקשה על הרמז"ס למה לא נאמר ההלכה כהם שיהיו כותבין בדבר השחור ולדבריו נחא דשחור כהם היה משמע אפילו אם הוא שחור רק ככחול ודוק: * מבחור. עיין מ"ב כן מוכח מרש"י דף ל"ה ע"ב ד"ה ונייהן דאלת"ה אלא דצריך לנצוב כהם המקום שרצה לנצבו לצד חוץ וזהו כונה הגמרא בזה שמשי כאלו מבחור ממה פסיקא ליה לרש"י לנצוב אותו מקום החלק שיהא קרי ליה בשביל זה ונייהן הי"ל לרש"י לפרש כהם אותו מקום שהוא חלק וני' ילצבו למעלה וממילא יוכרח האדם לנצוב שחור אותו מקום מחמת ההל"מ וכן איתא בטור כמ"מ וראיתי בפמ"ג שכתב אם השחיר עכו"ם הרצועה ואין לו רצועה אחרת יוכל להשחיר מצד השני דהיינו דגמירי שחורות אצל לא דוקא מצד השער וכונתו אם יתפך הרצועה וילצב השחור לצד חוץ וכן ביאר דה"ה את דבריו ולפ"ו מה שמשי שם הגמרא צע"א כאלו מבחור חלו רק בהמקום שלובש מצד חוץ ומה שאמרו שם בגמרא ונייהן לצד שחור וחלק הוא למנוה מן המוצנח בלבד והביא ריאה לזה מרש"י וז"ל ד"ה ונייהן ונאמח לכאורה משמע להיפך ואף אם תדחה דבריו עכ"פ אין ריאה מרש"י לדבריו אך מהרמז"ס בה"ה ה"ד משמע קצת דבריו ומ"מ לכתחילה צודאי גם הוא מודה כמו שכתב בעצמו. ודע דלדברי הפמ"ג יצא לפעמים חומרא גדולה אם ייה' מונח הרצועה במקום הקף הקשר בצד השחור למטה לא יא' זה ידי המנוה והיו נרכה לנצוב ולפי הנראה שדבר זה נמחוקת שני עיין לעיל בסימן כ"ו בא"ר שכן כתב בשם גליון המדרכי ולענ"ד דה"ב פליג ע"י וס"ל דלא עבר רק על ונייהן לצד ולכן אפילו איתתהפך א"כ נמי אסור ע"י"ש בא"ר ודוק: * ומיהו בדיעבד וכו'. ועיין בפמ"ג שהביא בשם הב"ח דיש להחמיר בזה אם יש לו תפילין אחרים וי"ל פשוט דנצבים צודאי יש לסמוך ולהקל אם יחזור הישראל וישחירם לשמן וכמו שכתב

המג"א דנל"ה יש הרבה ספיקות בזה וכמו שכתב הדגמ"ר וצלושי שרד ע"י"ש: * אבל הרצועות. הטעם כתב סה"ח כיון דע"ס השחרות הוא הל"מ לשמה ג"כ צעין כמו דצעין לשמה בשעת טויה צליית וצביעה בתכלת. ולפ"ו נראה לכאורה דה"ה ע"ס עשיית הרצועה דהיינו חתיכתה מהעור ג"כ צעין לשמה ומלחתי שכן כתב בעמק הלכה: * אפילו בדיעבד וכו'. עיין במ"ב במש"כ וכו' עיין לקמן בסימן ל"ט ס"ב דכל אלו שהם בכלל עשיית גוף התפילין הם בכלל כתיבת התפילין ע"י"ש במ"א א"כ פשוט דעכ"פ לא גרעי מהשחרות הרצועות דצעין שיהי' לשמן וראיתי בס"מ מגן האלף שכתב דהרמז"ס ע"כ לא ס"ל לדיו דספר התרומה שהרי כתב בפ"ג מה"מ ס"א"י חין עושין תפילין אלא ישראל וכו' לפיכך אם חספן העו"ג או חספן פסולות וכו' וא"א דצעין לשמן חיפוק ליה דלא היה לשמן שהרי הרמז"ס ס"ל דכל דבר שצריך לשמה אינו מועיל בעכו"ם אפילו ישראל עו"ג ולפי מה שכתב הגרע"א בחידושו בס"י ל"ט על קושיא המג"א כעין זה ע"י"ש אודא ראינו ובפרט לפי מה שמצדד הפמ"ג בס"י ל"ב ס"ק ל"ב דכתיבה לשמה הוא מדרבנן ג"מ לכמה דברים עיין בפתיחת הפמ"ג בהלכות ק"ש ונל"ה אין להקל למעשה נגד הכרעת רמ"א ואולי דמה שאין נוהרין הסופרים בכל זה לחשוב לשמה היינו משום דסתמא לשמה קאי פיון שכבר נעבד לשמה אצל גם זה אינו דהרי בתלית צליית בהבגד איתא לעיל בסימן י"ד דאם הטיל ישראל צליית בגד בלא כונה דאין לצרף עליה אף דשם כבר נטוו החוטין לשם צליית אפי"ה לא אמרין דסתמא לשמה קאי וכן לענין כתיבת סת"מ ג"כ אפילו דיעבד לא מהני בסתמא וכדמוכח בס"י ל"ב ס"י"ט ע"י"ש ומש"כ בסעיף ח' טוב להוציא וכו' היינו דדיעבד קני במחשבה אצל לא בסתמא ואולי דכיון דבעל התרומות עצמו לא ברירא ליה דין זה כמבואר ב"י"א א"כ למידין זה מציית או לא די אם נחמיר בזה דיעבד לענין אם עשאן עכו"ם וכן ישראל שחישב שלא לשמן אצל לא בסתמא וכו'. ואף דלא ברירא לן למפסל משום זה דיעבד מ"מ לכתחילה צודאי צריך לעשות כל עשיית הנמים והשי"ן וספירתם ועשיית הרצועות והשחרותם בפירוש לשמה. ודע דמה שכתבנו לענין השחרות הרצועות דמותר ע"י קטן כשאר עו"ג אף דהפמ"ג בתחלת הפתיחה בל"ב רצה להחמיר בזה אכן במקומו בס"י זה במ"ו או"ק ה' ונל"ט בא"א או"ק ו' חור מזה והחיר ומלחתי כן בעו"י בהדיא בתשובת מהר"ם לוצנין סי' ס"ח דהשחרות הרצועות אינו בכלל חיקון עשייה. ומש"כ דע"י עכו"ם כשאר עו"ג מותר אף דיש לפקפק בזה עיין לעיל בס"י י"א בזה שחמה הדגמ"ר על השו"ע דמחיר בטויה להרא"ש ע"י עכו"ם וא"כ ה"ג מ"מ נלענ"ד דאין להחמיר בזה דיעבד אחרי שהתרומה"ה גופא לא פסיקא ליה דיו כ"כ: * פסול. עיין במ"ב במש"כ שהאחרונים השיגו על ע"ס המ"א ואעפ"כ נ"ל דאם ישראל השחיר הרצועות בפעם ראשון ולא חישב בכן לשמן רק בסתמא בזה אפשר דנוכל לסמוך על המ"א שישחירו שנית בפירוש לשמן ודיו דהוא כעין ס"ס ולכאורה היה נ"ל ע"ס אחרת דהיה מועיל לכו"ע אף אם השחירו עכו"ם בפעם ראשונה דכל עיקר קושיאם על המ"א הוא דהו"ל דיו ע"ג דיו עתה יצבעו מתחלה על המראה השחור במראה סיקרא או ירוק ולכן וכו' ואפי' מראה זו ומבטל להשחור כדאמרין גיטין י"ט סיקרא ע"ג דיו דהוא מוחק וא"כ יצבע מלמעלה במראה שחור לשמן ודיו ע"ג סיקרא לכו"ע חייב ואע"ג דאמרין שם וכו' מפני שאנו מדמין וכו' שאני הכא דמו הי' כעין ס"ס דלעל התרומה עצמו לא פסיק ליה וכו"ל אך עכ"ו צ"ע דילמא דוקא כתב דיו ע"ג כתב סיקרא מבטל העליון להתחתון דכתב דיו עדיף לכו"ע משא"כ צבע שחור ע"ג נצב סיקרא וכו' דלמא הנצב התחתון עדיף והעושה כן בשבת אינו חייב משום נוצע וצדיק נמי הנצב העליון השחור אינו חשוב לנצב בשלימות הנצב שהיה תחתיו מתחילה שישאר רק שם שחור עליו וכמו דאמרין שם בסיקרא ע"ג דיו ע"י"ש בגמרא בגיטין י"ט וז"ל: * אם נפסקה וכו' ובשל יד כדי שתקיף וכו'. כתב המחזיק השקל דצריך אחר התפירה מתחלה למתוח ביושר הרצועה השלימה עד האצבע וא"כ יחזור עם הרצועה הנקשר למטה ויכרך הזרוע כמנהג דעד האצבע צריך להיות בלא קשירה ובספר שנות חיים להגאון מהר"ש קלוגר כתב דאין העולם נוהגין בדבריו והדין עמהם ע"י"ש גם בתשובת מהר"ם

שער הציזין

(יט) מ"א: (כ) פמ"ג בסוף ל"ב קודם הפתיחה: (כא) שם לענין הקשר והשאר לקמן בס"י ל"ט ס"ב במ"א: (כב) לקמן בס"י ל"ט ובאחרונים:

הגהות ותיקונים: (א) ה"ט: (ב) שבעל התרומה:

הלכות תפילין סימן לג לד

נח באר הגולה קיצור חזו"א

א (כט) ע"י 27
ל"ט ז' אות ג'
ב (כט) שיעור רוח
רצועה אורך
שעורה ואין להקל
בפחות מ"א
מלימטר. ל"ט ז'
ק"ד קילור.

ב תוספות והר"ש
בשם ר"ת ז' תרומה
הדגן וספר התרומה
פ' י"ח יוסף
א מנחות ל"ד לפירוש
רש"י שם ורמב"ם
בפרק ג' ובשם
ר"ב ורמב"ג והמדרש
בשם כח מ"א
תפילין שנתללו
בפניה זמנה ש"ג
קבר יחזקאל ורפי יונה
ורמב"ן ורשב"א בשם רמב"ן סימן קל"ד:

(כה) י"ש מתירים (ז) (כו) לתפור (כז) מצד פנים ל"י"א מה שמקיף ממנה הראש ובשל יד כדי שתקיף הזרוע לקשור התפלה עם הזרוע וכדי שתמתח עד (ח) (כח) אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אותו אצבע ג' כריכות ויקשור אין להם תקנה לא בקשירה ולא בתפירה וכל יתרון האורך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים סביב הזרוע ובשל ראש מה שתלוי ממנה * אין התפירה והקשירה פוסלים בה. * ובשעת הדחק יש לסמוך על (כט) המתירים כדי שלא (ט) יתבטל ממצות תפילין:

לד סדר הנחת הפרשיות בתפילין והמהדרים אשר להם ב' זוגות תפילין ובו ד' סעיפים:

א (א) * * סדר הנחתן בבתי לרש"י והרמב"ם קדש משמאל (א) (ב) המניח בבית החיצון ואחריו (ב) * * סדר הנחתן בבתי לרש"י והרמב"ם קדש משמאל (א) (ב) המניח בבית החיצון ואחריו

באר היטב

ע"ש באורך: (ט) יתבטל. ולא יצרך דברכות אינן מעכבות ט"ו. וע"י ב' ש' שבות יעקב ח"א סימן א'. וע"ל סימן ט' ס"ק ו' מ"ש"ש [וכתב בספר אליה רצה דדוקא מה שמקיף הראש והזרוע אבל מה שחלה ממנו מותר בדיעבד בתפירה אף שלא בשעת הדחק] * ש"י דמהרמ"ז * משמע דאסור לא משמע הכי בנכס משנה. וכן פסק בספר זכרון לר"י הכהן:

(א) המניח. ובאשר אוליין בתי ימין ושמאל דעלמא מ"א: ביאור הלכה

מהר"ם מרוטנבורג אחרונים בסיומן ד' השיג עליו דעיקר קפידא על השיעור שמשאר כ"כ כדי למתוח ולכרוך ואף דלאחר הכריזה סביב הזרוע נשאר הקשירה למעלה מהאצבע לא חיישין אף זאת נסתפק דלא יהיה הקשירה על האצבע גופא כיון שגם שם שייך קשירה ע"ש באריכות. ומ"מ לענ"ד לכתחילה טוב שיתפור אותו המקום בגידין ומלד פנים שלא יהיה מינכר כי אפילו אם נחוש לחומרת המחה"ש דזה מיקרי חוץ השיעור מ"מ נראה פשוט שזודאי נוכל לסמוך בזה על ר"ת ושאר ראשונים דמקילין בתפירה. ודע דמה שאמר אנשים מחברין הרצועה מניה וביה בלא תפירה זה לא עדיף מקשר ואפשר דגריעא ממנה: * אין התפירה והקשירה וכו'. ומ"מ יש ג"מ בין השל יד לשל ראש דנשל ראש אס יסאר כך ולא יתברנה לה הרצועה שנספקה לא בקשירה ולא בתפירה זודאי אסור לו לצרף על התפילין ולא נוכל להכשיר בזה שמשאר גרדומין דהיינו הרצועה השנייה וכמו בלתי לעיל בסיומן י"ב דהרי מסקינן במנחות ל"ה ע"ב דברצועות פסול גרדומין [ומ"מ מחויב להניח התפילין אם נאבד הרצועה ואין לו שום ענה דשמה הלכה כהשיטות שסוברים דהאי וכוה שיעוריהו אשל יד קאי עיין ב"י לעיל בסיומן כ"ז אך באמת בזה יש לו ענה אחרת דיכול להחיר הקשר ולמשוך הרצועה לשני הצדדים ויכול בשעת הדחק ללכת בזה אם ישאר שני טפחים" (כלאן ולכלאן עי"ש בסיומן כ"ז ומ"מ ג"מ מכלל זה לעיין אם נפקו שני הרצועות משני הצדדים ולא נשאר כ"א מה שמקיף הראש] ובשל יד אפילו אם לא יחבר כלל מותר לצרף על התפילין ודלעיל בסיומן כ"ז ס"ח ולפ"י זודאי מהני תפירה אפילו בחוטים ומלד חוץ או קשר אף כ"ז אם לא היה עושה ה' כריכות ולדין דמנהגינו לעשות כריכות כבר כתבנו שטוב שיתפרנו בגידין ומלד פנים כדי ללכת בזה חשש של המחמה"ש:

* סדר הנחתן. עיין במ"ג ופשוט דאפילו בשל יד כגון היכא שאין לו תש"י ויש לו ב' תש"ר דמבואר לעיל דטולה עור על אחד מהם דוקא אם מונחין שם כסדר דמבואר ב"י [עיין ב"ח שמוחו מתבאר דברי הב"ן] שהסכים דהאי דינא דאם החליף פרשיותיהם פסולין קאי נמי אשל יד ולכאורה ה"ה דאם כתבן על ארבע קלפים ונתנן צדית אחד דיוכל אזה אפילו אם לא דבקו דמבואר בסיומן ל"ב סמ"ו ב"י שצריך לוהר נמי שיהי' מונחין דוקא כסדר קדש מימין" וכו' או אפשר דהכל לא מינכר כ"כ חילופן כמו בקלף אחד בש"י שכותב והיה אחר שמע וגם להסמ"ק יכול ספק זה דאפשר דאף הסמ"ק יודה בזה שהוא פסול כיון שהם ד' קלפים או אפשר דלהסמ"ק לא נאמר כלל דין קדשות מקום להפרשות

העמיקו דבריו להלכה אף במקום הדחק זודאי יכול לסמוך על כל הגאונים הנ"ל ולצרך וזפרטו אם נשאר צה"ר שני טפחים תלוים לצד מה שמקיף הראש זודאי יש לסמוך להקל דמהני תפירה ועיין לעיל בסי' כ"ז במ"ג ס"ק מ"ד. אם נפקה הרצועה ברחצה ולא נשאר כשיעור שעורה הניח הפמ"ג צ"ע אי רשאי לתפור ועיין לעיל בסיומן כ"ז ס"ק מ"ג מ"ש"כ שם:

א (א) סדר הנחתן. דע לכו"ע (א) אם החליף איזה פרשה שנמנה שלא צדיחה המיוחד לה פסולין אף דיש ד' פרשיות בד' צמים וכ"ש אם נתן שתי פרשיות (ב) צדיח אחד: (ב) המניח. ואפילו (ג) אם המניח

הוא

שער הציון

(כג) מ"א: (כד) מ"א והגר"א ושאר הרבה אחרונים דלא כה"ר: (כה) כן מלד הפמ"ג לשיטתו זו וכ"כ המאמר מרדכי: (כו) ט"ו: (כז) פמ"ג: (כח) רבינו ירוחם: (כט) כן איתא ברבינו ירוחם בשם רבותיו שהחיק הא"ר שיטתו לדינא וכ"כ בשו"ע יעקב ובה"ח סתם בזה: (א) מנחות ל"ה: (ב) פמ"ג בסי' סק"ב: (ג) מ"א:

הגהות ותיקונים: (א) טפחים: (ב) משמאל:

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

משנה ברורה - א >קיצור חזון איש< כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס: 120 הודפס ע"י אוצר החכמה

מא אורך סג ורוחב הבתים גם גובהו, אין להם שיעור לא מן התורה ולא מן ההלכה, רק כל אחד יכול לעשותו כפי הגוי הנראה בעיניו (דט):

מב שי"ן של תפילין, הלכה למשה מסיני (מנחות לה ע"א)

שיעשה כאן בעור הבתים של ראש כמין סי שי"ן בולטת [כד] מקמטי העור, אחת מימינו ואחת משמאלו (פ). אותה שהיא סי לימין המניח, של שלשה ראשים, סי ושל שמאל המניח של ד' ראשים, ואם היפך אינם נפסלים בכך:

הגהות מוהר"א אזולאי

כא יש פוסלים לעשותו בדפוס משום דהוי כחך תוכות, ויש מבשרין, אבל הפוסלין הם הרוב. וראיתי שעושים אותו בדפוס, ואפשר דכיון דאחר

אל"ה זומא

(דט) ובעל הנפש יחמיר שיהא רוחב התיטורא אצבעיים על אצבעיים בין של ראש בין של יד (ב"ח):

(פו) **הב"ח** ועולת תמיד החמירו שלא יעשו השי"ן בדפוס משום דלא

אל"ה רבא

הפוסלין מטעם אחר, הא לא נאמר כתיבה צניי"ן דנימא וכחז ולא וחקק, וסיים זה לשון, אני המוכה את המהדרין מן המהדרין צמעה השי"ן ע"י הדפוס שהן מוקקין זו מוכו וירכות. ועיין לקמן סימן מ' [א"ר] ס"ק ז' (והעיקר) [צעיקר] דין דדפוס שכתב משאל צניי"ן [פי] פט, וז"ע מירושלמי פרק הנונה שהנאחי סימן ש"מ ס"ק י"ג:

סה לימין המניח וכו'. הטעם של ג' ראשין מזד ימין נגד ג' אצות, ומזד שמאל של ד' ראשין נגד ד' אמהות, וג' ימים צצוב שקורין צמורה שניחנה צמין וד' ימים צצוב שאין קורין, כן כתב ברוך שאמר [אום כו], ועיין ס"ק [ס"ז] עוד מזה. עוד טעם צצוב דשי"ן של ד' ראשים נגד שי"ן שבצורות שהיה משוקעת שיש ד' דפנות לג' אוירות, ולפי זה צריך שיהיו השני יודי"ן שבשי"ן עד שולי השי"ן בכתיבה נפרדת למטה שלא יהיו נוגעין במש בשולי השי"ן, כדי שתהא דומה לשי"ן שוקעת שבצורות ע"כ. ונראה לי דהוקפה לו לשון צצוב"ג [קד ע"ד] ככתוב צצ"י כתיבה נפרדים, פירוש שלא יהיו נוגעים וכו', ואם כן קשה מאי וכן לשוקעת [לא ה"ל וכן], וצצוב"ג ע"מ ראינו כתוב כתיבה ספרדית, ופירושו כתיבה הכוללת והוא כתיבה תמה, לאפוקי כתיבה שלנו הנקרא משיט"א, וכ"כ לחם חמודות שם [אום כג ומלשני י"ט ס"ק כה]. מיהו ה"ח [סעיף כט] פסק נמי שלא יגעו שולי השי"ן של ד' ראשין. וכן כתב לחם רב [סעיף ו] בשם החסיד מהר"ש מלוצקין כדי שתהא דומה ללוחות. ומג"א [ס"ק נט] כתב דאין לזוז ממנהג אבותינו שיהיה נוגעין, כי יש טעמים אחרים.

והטעם שכותבים דוקא אות שי"ן, לרמוז דשי"ן ימים מניחים תפלין בשנה שהוא שני"ד ימים, ג' שבתות וד' ימים טובים שאין מניחין, אף שיש יותר ימים טובים, מ"ב לרוב יבואו ב' או ג' בשבת, כן כתב הלבוש, ודבריו דחוקים למאד, ועוד הא שנתות השנה הם נ"ב שזו מלאכה צנחי פרשח כי תבא [דברים כה, י] זה לשון, יאלו שנתות ימים עומים שהן ס"ה ימים עכ"ל, ואם כן צריך לחשוב השנה ימות החמה, והם שס"ה, והלבוש דחשיב שני"ד לא דק. וכן מלאכה צצוב ברוך שאמר [אום כו] זה לשון, כי השנה שס"ה ימים, תוליד נ"ב שנתות וד' ימים של פסח וז' ימים של עצרת, וז' בלבד וז' ימים דראש השנה וז"כ וד' ימים של סוכות, ולפעמים תחיל השנה בשבת, הרי פחות מש' ימים לא ישא תפלין. ולפעמים ש"ה ימים כמנין א"ש, להצילנו מאש לא נופח אלו פושעי ישראל קרקפתא דלא מנה תפלין ע"כ. עוד טעם על שי"ן דשם הויה צ"ח צ"ח מלפ"ן והיינו שי"ן. עוד ראיתי צצוב ברוך שאמר [אום כה] מלפ"ן צנימטריא צרתמים:

סו ושל שמאל המניח וכו'. שהוא ימין של הקורא עומד לנגדו (טור), כי הקצ"ה הוא הקורא שנאמר [פלהים טו, ח] שימי ה' לנגדי

הגהות והערות

[ט] כאן משמע דבבתים כשר רק בדיעבד, ובס"ק סא משמע מדברי רבינו דבבתים אינו אלא למצוה מן המובחר (מלאכת שמים כלל יח בחכמה אות יא). [ח] עיין פרי מגדים א"א ס"ק נו.

ידי זה התפירות אינן שוות, אלא זה נכנס וזה יוצא. וראיתי הרבה כזה. וכן ראיתי סופרים שאם הבית אינו מרבע יש להם מין טיח וטחין עליו, והוא כמו סיד, ועל ידי זה נעשה מרבע, וזה לא מועיל כלום, אלא שהרבוץ יהיה מחמת עצמו (ל"ב):

ג ידקדק שהשינ"ן יגיעו עד התורה ממש. ואם לא הגיעו, צריך עיון. ושתיה רגל השינ"ן נראית. וראיתי כמה תפלין שהרגל של השינ"ן מכסה ונכנס בתורה. ויש שאינן מגיעין עד התורה ממש. וגם צריך לדקדק שהיודי"ן של השינ"ן יגיעו ברגל השינ"ן, שלא יהיה בהם שום הפסק, שהרי שינ"ן זו הלכה למשה מסיני. ואם בן כל מה שפסול בספר תורה, פוסל גם כאן. ומיהו שינ"ן של ד' ראשים, יש מגדולים שכתבו שדוקא לא יגיעו היודי"ן למטה, כדי שתהא השינ"ן שוקע, דשינ"ן של ד' ראשים הוא נגד השינ"ן שבכתב הלוחות, שהיה הכתב חלל. ומיהו אם אחד נוגע ואחד אינו נוגע, פסול ממה נפשך [א] (שם)

ד חריץ שבין בית לבית של ראש צריך שיגיע עד התפר, ואם לא הגיע פשר, והוא שיהיה נפר החריץ כדי שיהיה ד' ראשיה נראין לכל. ונראה לי, שעל-כל-פנים צריכין שיהיו הד' בתים פרודות זה מזה, ולא יהיו מדבקים, ולא כמו שעושין הסופרים שמדבקיין על ידי דבק, רק שלמעלה עושין סימנים כמו חריץ, דצריך עיון אם להכשיר אפילו בדיעבד, וכן תפלין של הגר"א היו פרודות. (לפי מה דקיימא לן דעל ידי הדבק נעשה כאילו היה מחובר, שהרי מעשים בכל יום שהתפלין נעשין מחתיכות קלף רק שמדבקיין יחד, ואם כן אף בדיעבד כשר אפילו אם אין החריץ מגיע עד למטה מכל מקום היכר על כל פנים בעינן, וכשמדבקיין הבתים וטחין את כל הבית כטיח או ב"גלאנץ", רק שעושין רושם ב"גלאנץ", אפשר דזה לא נקרא היכר כי אם שיהיה ההיכר מחמת הבית, ולכתחילה פשיטא בעינן שיהיה החריץ מגיע עד למטה, וצריך עיון). והסופרים שטולין עור על הד' בתים ורושמים בו חריצים בספין שתהיה נראה כד' בתים, פסולים. דבהדיא איתא בגמרא (מנחות ל"ד, ב') ובשלחן-ערוך סעיף מ"ז, דכשטולה עור על של ראש נעשה של יד. (וכן כתב לי הגאון בעל בית-מאיר) (שם):

ה מצוה שיהיו הבתים שחורות ופשיטא שידקדק שהשינ"ן יהיה שחור, דיש אומרים דהוא הלכה למשה מסיני. ואמנם השחרות יהיה רק בצבע שחור שאין בו

נשמת אדם

[א] צ"ע אם אין השינ"ן מגיע עד התורה כשר בדיעבד, ועיין אם פסול, שהרי דין זה כתב הרא"ש אמימרא דאביי צריך שיגיע חריץ למקום התפר, וכתב רש"י דקאי על הבדלת הבתים, והרא"ש כתב דקאי על חדה של שינ"ן, ונוהגין כשני הפירושים. וא"כ לפמ"ש בש"ע בסעיף מ' דאם אין החריץ מגיע עד התפר, כשר, וא"כ ע"כ הא דאמר אביי צריך, היינו לכתחלה, א"כ י"ל ה"ה

אם אין השינ"ן מגיע עד התפר נמי כשר בדיעבד, ועיין בב"י. ומיהו אם אין היודי"ן נוגעין ברגל השינ"ן, נ"ל דפסול, דכיון דשינ"ן הוא הלמ"מ, ואם אין נוגעין אין שם שינ"ן עליו כדאיתא בסי' ל"ב סעיף כ"ה, דצריך עכ"פ לתקנו. רק דאינו פסול משום שלא כסדרן, אבל כל זמן שלא תיקנו, פסול, וכדאיתא במהרי"ק שורש ס"ט:

ומ"כ בחסרון מיעוט מ"מ שם מרובע פליו. ומשכני שור ראי' לדבריו מהא דמקשה בסנהדרין פ"ט פ"א חסילין נמי אי' לרוביה בתי גרופי ואחריה ואחזנ' גבי' האי לחודא קאי כר ואי' חמשה בתי גרופי ועומד הוא. ושי' האמר ר"י כ"ה שאל' אמר האויר פסול ושמיני מקשים בזה למ"ל לומר משום ב"ה' ח"ל את האויר תיעוב ל' דפי' בית החמישי מתקלקל ריבועו. ולכ"ל אי' דיכול לעשות בית ה' קלר ודק באופן שלא יהא יכר פ"י קילקול הריבוע וכשר כ"ג. ואולם אין בזה קושיא כלל ולפי' כ"ה רואה אי' כל שמכוסה בשום דבר שאינו מהספילין אי' אר"ה ופסול וזהו שרומז בפירש"י ז"ל שם דל"ן כ"ה רואה אי' כשמדבק בית ה' או ד"ל משא"ל לפני' ריבוע אין לו להשגיח רק על דבר השייך להכשירו של חסילין שיה' מרובע וכיון שצריך וכל האורך ושייך להכשירן הוא מרובע וזהו אר"ה לרובו מה לו בזה שהוא מדבק אי' דבר או בית חמישי שאין בא להכשר החסילין. זה היתר כנטול דמי וכלאו אינו. והריש"י דחפילין במקומו עומד וכשר ואמנם דין אין אמת לפי' דחפילין כ"ה אינו חסין מכלל ריבוע כמו ריבוע המוצא שאין חסין כ"ה פוסלו. ופ"כ הא דפירש"י שישמור הריבוע בחסרון שלא ימשוך חוט המפירה יותר מדאי ויחכוולו ויחלקו רחבן היי' יתקלר הרבה עד שלא יהא פליו שם מרובע וכן מה דאמר בירושלמי דמשפחות ונדרים הכ"ל דכנסה ל"ה מרובע משום שהוא מלא קטרין לא יתפרש כפי' הפ"מ שאינו חלק כ"כ כמו שטח מרובע אלא שפ"י שהוא מלא קטרים משפחה ריבועו לגמרי. וגם ראיתי מפרש הראשון לירושלמי שמפרש כנסה היינו פ"י אין שגורו מרובע ומשי' מלא קטרין סי' גדל פכ"ד כמין קטרים מעגל אורו פש"י. ופיר' דבריו מתקיימים דכ' ששאר בריבועו בלי עיגול רק שארבו יותר מעט מרובעו ככל ריבוע הוא ואינו פוסל חסילין. ועוד ז"ל דהא דפסיק מרובעם שיה' אורכן כרוחבן ל"ה שיה' כן בכל שטח גובהן אלא לא שנמלא שטח גובהן מקום שאורכן כרוחבן וצומח כלאר רוב גובהן הוא מרובע אורכו כרוחבו ממש אף שצמקום מיעוט גובהו מתקלקל ריבועו אמרי' רובו שהוא מרובע הוא כסול'. וראי' לזה מריבוע המוצא שהוא מעבד ו' הסום' וצמח' ל' ד"ה רב וז"ל ח"ג דלמטה לא הוי ריבוע למעלה במקום המערה הוי ריבוע פ"כ. ואי' בזה שלא מתקלקלו הריבוע רק מעט למעלה בחודו וככל שטח גובהן הם מרובעין ממש לא נפיק מכלל ריבוע וכשרין. וגם בגוף דין שהיה כ"ה פ"י חשו' אשכנזית דכל שמתקלקל ריבועו פסול דבפסין שיה' כל שפסן בריבועו ולא הביא שום חולק בזה אי' הרואה דלאו כ"ה מודים בזה. ומנא אמינא לה דהנה במנינא כ"ד פ"כ שנינו במשניות שם העושה תפלתו עגולה סבבה ואין בה מזה ואמרי' בגמ' תרינא לא דת"ר חסילין מרובעות הלמ"מ אר"ם ממתי' דפסידא לאמנא ואיינו דלולא שמענו שמענו מבריייתא דבפסין מרובעות ממש ל"ה שמעין ממתי' לפסול רק בפסידא לאמנא וכל שאינו פסול כאנו ה' מכשירין והשמיטין בבריייתא דבפסין מרובעות ממש וכל שאינו מרובע ממש אף שאינו פסול כאנו הוא בכלל חסילין פסולה ואי' מטה. ופסלתי בזה על הר"מ ז"ל שפ"כ מ' חסילין הביא דינא דבריייתא דחפילין מרובעות ממש בפסין הלמ"מ ופ"כ ה"ג כ' הפוסה תפלתו עגולה כאנו ח"כ מזהו כלל ומלכד כ' ל"ה לדבריו ז"ל להביא דין זה דתפלתו עגולה אי' מזה דזה שמענו בק"ו מדינא דבריייתא שהביא למעלה דבפסין חסילין מרובעות ממש יש להפליא עוד ביותר כ"ה מזה ז' כ' כהדיא הפוסה תפלתו עגולה כאנו דמשמע דוקא כאנו פסולה הא כיון ששמענו מבריייתא דבפסין מרובעות ממש הלמ"מ כל שאין מרובעות ממש אף שאין כאנו פסול'. ואחפלא מאד על נושא' כליו של רבינו ז"ל שלא העירו בזה. ודבריו אלו מוכיחין ועבדין דס"ל לרבינו ז"ל דהא דחפילין מרובעות הלמ"מ היינו דמתחלה יעשה אותן מרובעות וכל שנעשו בתחילה בחיקוקן מרובעות הוכשרו ללאות בהם י"ה מזה ואף שמתקלקל ריבועו אח"כ לא ילאו מהכשירן כמו בל"ה שנתקן חוטי הסרס ולא נשאר בהם כשישור הקרן דכשר וכן לפני' חסילין דקיימ"ל הלמ"מ שיכתבו בריו שחור ביארנו בשו"ת חס"ל חו"ד סי' פ"ו דכל שיה' תחלה שחור אף שהאדרימו האותיות כשר וה"ה בזה ל"ה הלמ"מ רק שיה' נעשין מרובעות ולא איכפת לן כמה שמתקלקל ריבועו אלא דבמשע' דמנינא השמיטין דכל שהוא עושה את תפלתו עגולה אף שנעשה בתחלה בהכשר אין בה עוד מזה ולזה אמרו בגמ' תרינא לא דת"ר חסילין מרובעות הלמ"מ דכיון דשמענו במשע' דאף שנעשה בתחילה בהכשר מיפסלי ע"מ שפוסה אח"כ את תפלתו עגולה

כמלא אות ופ"כ מדלא כלל בחד בחד מניחין בין שם לשם כמלא אות פ"כ דבמשע' קמא אחי' לומר שיה' הפרש שיה' ייכר ששם שני תיבות ואם פירש אל יקרא בו שהוא פסול דיעבד ובמשע' ב' קמ"ל דלכתחלה בטי' כשיטור אות בין חיתה לתיבה ולא כני כמה שיה' ייכר כשני תיבות אלא שאין זה פוסל דיעבד :

תשובה ח

ע"ד החסילין שלנו שבתו החסילין באורך הזמן נמחה ונתעטש מחודו ופ"י מתקלקל ריבועו ואמרי' במנחות ל"ה ריבועו של חסילין ה"מ ובכ"י וש"ס אר"ה סי' ל"ב הביא בשם שימשה ל"ה מתעטש אשכנזית דאם מתקלקל ריבועו לרי' לרובו. הנה ל"ה הפוסקים דמרובעות ל"כ שיהא אורכן כרוחבן רק שיה' להם ארבע זוויות וכן הביא הש"י לדידו אין כאן בית מיעוט דהרי ארבע זוויות יש להם גם אחר שריבועו מתקלקל ואולם ל"ה רוב הראשונים ז"ל דבפסין ריבוע ממש שיה' ארבע רוחות שוות אורכן כרוחבן הדבר ל"ע. דלכאורה נראה כל שאין האורך והרוחב שווה ממש ואחד מהן ארוך מחבירו ככ"ה החסילין פסולין וכמו שנראה מפירש"י מנחות שם בהא דאמרי' הסם חסילין מרובעות הלמ"מ א"ל בחופרן ובאלכסון ופירש"י בחופרן בחפירתן ישמור ריבועו שלא ימשוך חוט המפירה יותר מדאי ויתקלרו רוחבן פ"כ מבואר דבמה שמתקלר רוחבן מעט פ"י חוט המפירה נפיק מכלל ריבוע ופסול. וכן יש להוכיח דכל שיש הגדל מה בייבס ל"ה ריבוע ממה ששינו בירושלמי פ"ה דמשפחות ובגדלים פ"ג רש"ג אומר אין מרובע מששת ימי בראשית התיב ר"ב והא חסין בהרת כגרים האיעלקי מרובע כו' והא כנסה מלא קיטורין ופ"י הפ"מ כנסה שם שרץ שהוא מרובע ושי' מלא קיטורין מלא קטרים שאינו חלק כ"כ כמו שטח מרובע הרי דכל שיש שם דבר מה שאינו חלק נפסל מכלל ריבוע. ואולם אחר העיון נראה דכל שיש הגדל מיעוט שאינו ייכר להדיא חסרון כ"ה אינו מעבד ולא נפיק מכלל ריבוע. וכ"כ מ"נו בדוכתי טובא כמו באתרוג דבטי' שיה' שלם וחסר פסול ושי' הרבה פוסקי' דנקב שאינו מפושט אינו פוסל עד כאמר אלמא בפחות מזה ל"ה חסרון וכן לפני' עירוב דבפסין ככר שלם ואם חסר חלק אחד ממ"ה כרי חלתה הוי כשלם ומפסידין בה. וגדולה מזו מ"נו ביומא ר"פ שני שפירש' דרש"י שם מקרא שיה' שיה' שוין במראה וקומה ודמים והקשו בתום' ישינא שם דהא בסנהדרין ע"א אמרי' דל"מ לה שני בריות שוין ממש ותי' דל"כ דומות ממש רק שיהיו דומים זל"י כמה שיוכל להיות. וכ"מ בירושלמי שם הרי דכל שהם מתדמים אף שאין שוין ממש הם בכלל שוין וכמו כן אלו לאמר בזה שכל שהם מתדמים אורכן לרוחב ואין הגדל גדול בייבס הם בכלל מרובעין. ומנא אמינא לה מהא דאמרי' בזבחים דכ"כ דריבוע מעבד במצח ושינוי בבריייתא דחולין י"ה כמה פגימת המוצא רש"י אומר טפה ראב"י אומר כית ואמרי' שם דהא דפגימת המוצא כדי שתחזור בו ליפורן היינו באבנא דבפסין אצרים שלמות. אצל בפסידא טפה וכ"פ הר"מ ז"ל פ"כ מה' בית הכחירה ול"ה הסוברים דעיקר הריבוע הוא שיה' לו ד' זוויות יחא דאף דפגם באמצע הרי הוא מרובע אבל למאי דקיימ"ל דמרובע היינו ד' רוחות שוות ארכו כרוחבו ח"כ כיון שפגם טפה או כית הרי אין כאן אורכו כרוחבו וע"כ דבחסרון מיעוט זה שקבעו חז"ל הרי הוא בכלל ריבוע. ומזה יש ללמוד גם לפני' חסילין לפ"י רוחב המוצא שהוא ל"כ אמה על ל"ב אמה דחסרון טפה אינו מוילאו מכלל ריבועו לפוסלו. וראי' עוד לדבריו דא"ל דבפסין שיה' האורך והרוחב מכון ממש שלא יהא אחד קלר מחבירו אפי' כ"ה חיקשי לריבוע' דאמר א"ה ללמ"ס אפי' ידיר אדם איך מלאנו ידיו ללאות י"ה חסילין בריבועו כיון שא"ל ללמ"ס שיה' אורך ורוחב שווה ממש. ולמ"ס הסום' סוכה ועירובין פ"ק דבדאורייתא אפשר ללמ"ס פ"י מדירה אי' אבל לתי' השני שם דפרון כעומד מזהו משום ס"ס דשמה הן שוין ושמה הסומד מרובע פ"ס. ח"כ בזה דליכא רק חד ספק שמה הן שוין קשיא אם לא כאשר דברנו דכל שאין קילקול הריבוע ייכר להדיא לא נפיק מכלל ריבוע ע"י חסרון מועט וי"א י"ה. וכ"מ בכ"כ ד"ה ה"ה שיה' עשרה הוא דאית בה הגבל משום דקטין אבל מערה דמרבעה אימא כפסרה לית בה הגבל פ"ס ופשיטא דלפני' הכל אין לדקדק ופשיטא אף אם אין שוין דידקדק אורכו לרוחבו משום חסרון כ"ה אין ההבדל מתרבה

עגולה ק"ו דבעין תחלה מרובפות ולזה אר"ס מתני' דפסידא כאלמנא וזוה אף בנפשה אח"כ עגולה פסולה אבל שיה' מרובפות ממנו לא שמענו דבעין אף בפס' תחלה מרובפות ולזה השמיטנו דברייתא דתחלת פשייתן בעין מרובפות ולכן שפיר כ' רבינו ז"ל בפ"ג דינא דברייתא דתחלת פשייתן בעין מרובפות ממנו ובפ"ד כ' דינא דמתניתין דאם עשה תפלתו שנפשה כבר בהכשר ופסולת אח"כ עגולה ממנו כאלמנא אין בה מלוא כלל ומכלל הדברים שמענו דכל שנפשה בהכשר אף שנתקלקל ריבוען אח"כ כל שאינה עגולה כאלמנא כשירין ללכת בהם י"ח :

תשובה ט

ב"ה. יוס' א' ה' אדר ראשון מרכ"ו לפ"ק קאמנין.

לכבוד ה"ה הרב המופלג בתורה חריף ושנון כש"מ מו"ה יוסף יהודה ל"י אבד"ק ראחמוסטרובקא.

מכתבו קבלתי אשר דרש באיטר יד שפוסה כל מלאכתו וכותב בשמאל וסודו לו להניח תפילין בימין דעלמא שהוא שמאל ידיו ופסח למד לכתוב כתב רוסיא בימין ימין דעלמא ומספקא ל' למאי דקמ"ל בנפ"ש אר"ח ס' כ"ו דכתב כתיבה אוליין אי לריך לשנות כעת להניח בשמאל דעלמא כיון שהוא כותב כתב רוסיא בימין דעלמא. גם זה ברור ופשוט כיון דעמנו של הסמ"ג והנ"מ דאקבע הלכה כות' דאוליין דכתב יד שכותב בה הוא משום דדרשינן דברייתא דמנחות ל"ו וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וארי וכתבתם דכתיב קרא היינו כתיבה אשורית שהוא כשירה לתפילין ול"ה דכתב כתיבה אשכנזית ורוסיא. ונגוף הדבר שהכריע בנפ"ש למילא דכתב כתיבה רבים דלא כן חממו דזה לא יתכן רק למ"ד דדרש מה כתיבה בימין אף קשירה בימין אבל למאן דדרש שם הכמה בשמאל משום דכתיב ידכה יד כהה מאין לנו למיז דכתב כתיבה ופי' כ"ה שם. ולדידי אין בזה קושיא דפי"כ הא דפליגי שם ולא הסכימו להאי דרשא דוקשרתם וכתבתם שהוא גז"ט מקובלת דמהכי דרשינן במנחות מ"ב כל שיטתו בקשירה יטו בכתבה. פ"כ דס"ל דמזה ליכא הוכחה ברורה להניח בשמאל דאדרבה מדרש להיפוך מה כתיבה בימין אף קשירת התפילין י"ה על יד ימין וי"ה הכמה בימין ואולם דכתב דדרשינן ידכה יד כהה שיהי' הכמה בשמאל פ"כ דא"ל למידרש קרא שיהי' הכמה בימין כיון דבעין יד כהה ולכן שפיר דרשינן מה כתיבה בימין אף קשירה בימין היינו שנייה על שמאלו וממילא דאוליין בימין ושמאל דכתב יד שכותב בה ולכן לכ"ס אוליין בימין ושמאל דכתב כתיבה ואין חולק בזה. וזוה אי מולא מנח ליישב ש' הפוסקים שהוצאו במדרכי כה' תפילין דמי שהורגל א"ס להיות איטר ל"ה איטר ומניח בשמאל דעלמא. והתקשה במדרכי שם לשי' דא"כ מאי מקשה שם בש"ס דמנחות עמה ששינו דברייתא דאיטר מניח בשמאל דעלמא ולא מוקי לה דמיירי שאינו איטר בתולדה רק שהרגיל א"ס כך ונדחק שם לתרץ דהיינו דמשני בשולט בשני ידיו ואין הכנה לתי' זה כמבואר למשיין. ולדברינו י"ל דהאג"ל לאורר י"ס להתבונן בש"ס הפוסקים האלו דמי שהרגיל א"ס להיות איטר ל"ה איטר ומניח בשמאל דעלמא דזו לא יתכן רק למאן דדרש הכמה בשמאל מידכה יד כהה ולידיהו שפיר י"ל רכיון דתולדה כהה אף שפ"י שהרגל. כמלש ימיו אוליין דכתב כהה בתולדה. אבל למאן דדרש מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ופשיטא דכתיבת התפילין דכתב יד שהוא כותב בה אוליין וכיון שכבר הורגל א"ס לכתוב בשמאל וזו דרך כתיבתו והפוסק' מדמין כתיבת התפילין לשכת דאם כ' בשכת בשמאל פטור כמבואר בש"ס פ' הוצנה דהוי ככותב כלאחר יד ופשיטא דלענין חיוב שכת ל"ה דכתב ידכה רק אחרי דרך כתיבתו וה"ה בתפילין לריך לכתוב ציד שהוא רגיל לכתוב וזהו דרך כתיבתו. ופי"כ הא דס"ל דמניח תפילין בשמאל דעלמא הוא אשר דיברנו למעלה דאי לאו דריכה קרא דיד כהה להניח בשמאל הוי דרשינן מה כתיבה בימין אף הכמה בימין היינו שיקשור על יד ימין אלא דכתב דדרשינן הכמה בשמאל מידכה יד כהה מדמין קשירה לכתבה דניזול דכתב כתיבה וכיון דקראי לריי מרובין מהדרינן לקיים שיהיה ובהרגיל א"ס להיות איטר י"ה דאי הוי מדמין לגמרי לכתבה א"ל למיזל דכתב יד שהוא כותב בה שכשו מ"מ הא בעינן לקיים ג"כ קרא דריכה יד כהה וזהו שגולדה כהה חשיבה כהה ומקיים ג"כ במקלמא קרא דמדי קשירה לכתבה דהוא קושר ציד שהי' מוכן לכתוב בה

לולא שהרגיל א"ס כך וע"כ אנו מוכרחין לומר דלאו לגמרי איחשק קשירה לכתבה מהא דמשני שם האי בשולט בשני ידיו ומיקשי למ"ד דדרש מה כתיבה בימין אף קשירה בימין כי ה"כ דשרי לכתוב תפילין באיזה יד שירצה כיון דדרך כתיבתו בשתייהם דמה"ט מחייב בשכת על כ"ל מידיו ה"ה דיהי' כשר להניח באחד מהן וע"כ הא דבעי הכמה בשמאל דעלמא דוקא הוא משום דכתיב מקיימי שיהיה קרא דריכה יד כהה דעלמא וגם קשירה דומיא דכתיבה דיר שקושר בה כשירה לכתבה אף דלא מקיים קשירה דומיא דכתיבה לגמרי דכתיבה כשר בשניהם והכמה כ"ל באחת מהם סגי בכהי' וס"ה שהרגיל א"ס להיות איטר דמניח בשמאל דעלמא לקיימי מרי קראי ולכן כס"ד דהוי ס"ל דגם שולט כ"ל ידיו מניח באיזה שירצה דדמי לכתבה לגמרי שפיר קשיא ל' מהאי דרייתא דלפ"ו גם שהרגיל א"ס להיות איטר ה' ראוי להניח בשמאל ידיו דומיא דכתיבה אבל לכתב דשני ל' בשולט בשני ידיו מניח בשמאל דעלמא משום דבעינן יד כהה דומיא דכתיבה ממילא דה"ה שהרגיל א"ס להיות איטר אוליין דכתב ימין דעלמא ולהלכה הכריע המדרכי שם גם בזה למיזל דכתב ימין דיד' אף שהרגיל א"ס להיות איטר דבעינן דומיא דכתיבה ממנו וכלל. מוכרחי להפסיק וגם זה המעט ככתבי מפני הכבוד ושאליתו כבר איפשיטא שנייה תפילין בימין דעלמא שהוא שמאל ידיו ולא איכפת לן בזה שהוא כותב כתב רוסיא בימין דכתב כתיבה אשורית אית לן למיזל מקרא דוכתב ואי א"י לכתוב אשורית כלל דכתב כל מלאכות אוליין שהוא בשמאל וזה א"ל לפנינו :

תשובה י

לקאוליין. ב"ה בנפ"ש א"ס יוס' ג' י"ג שנת תרי"ט לפ"ק.

לכבוד ידידי החריף ושנון מו"ה אשר זעליג אפטאוואנער ל"י.

קבדתי מכתבך. ועוררתי עד"מ ש"כ הלבוש בא"ח ס' ל"ב בזה דקלף שנעבד לשם ס"ת דמותר לכתוב עליו תפילין וז"ל שם דכ"ל שלא נכתב עליו כלום אין שום קדושה בקלף עמו. ומה הוכיח כס' א"ר דאם כבר נכתב על היריעה איזה שורות לס"ת אסור לכתוב עליו תפילין והבאת דברי הו"ב מהר"ם חיו"ד ס' קפ"ד שהשיב ע"ז ופלטת דבדבריו ודרשת הכרפת דעמי בזה. אודיעך בזה אשר נלפס' להכריע להלכה כס"ד דודאי כל שהקלף הותר מזה מה שנכתב עליו ראוי עוד לעשות ממנו יריעה לס"ת אסור לכתוב עליו תפילין דהוי הורדה מקדושה חמורה לקלף אבל כשאין הותר ראוי לס"ת שפיר רשאי לכתוב עליו תפילין. ואימא טעמא דמילתא דהנה בגוף הדיון ש"כ ה"ב שם דאף דהזמנה לגוף הקדושה מילתא היא היינו שלא להשתמש בו לדבר חול. אבל להוריד מקדושה חמורה לקלף שרי. ולהכי קלף שנעבד לשם ס"ת רשאי לכתוב בו תפילין. יש בזה מקום עיון :

והנה בשו"מ עבד"ג ס' ס"ה נשאל ע"ז ואמר להוריד מקדושה חמורה לקלף. וראיתו מש"ס דמנחות ל"ד דאמר' התם אר"י ומו"ה ל' ר"י שאם אין לו תפילין של יד ויש לו שני תפילין ש"ר שפולה פור של אחד מהן ומניחה בו איני והא' שלה ל' ר"ה כו' חפלה של יד כו' א"ן פושין אותה ש"י לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקלף ל"ה הא דבתיקתא הא דבחדתא. ולמ"ד הו"מ הוא דאחרי עני' מעיקרא הרי דפשיטא ל' דלמ"ד הו"מ הוא מהני שלא להוריד ממחמורה לקלף כ"כ למאי דקמ"ל דהו"מ הוא במשמעין. והואיל ובגוף הקדושה לכ"ס הו"מ הוא כמ"ס הנמוק' פ' נגמר הדיון וכ"פ הרמ"א באר"ח ס' מ"ב להלכה ה"י דאסור להוריד ממחמורה לקלף. והנה אם כי נפלא מצנע עבד"ג דברי ה"ב' והלבוש ז"ל שהחירו בזה שלא הביא דבריהם כלל. עכ"ז ראיתו הוא לכאורה תיזכרת גדולה לשיטתם ז"ל. ולפ"ד נראה דאין בזה קושיא כלל ד"ל דס"ל להכ"י הואיל וזה דאין מורידין מקדושה חמורה לקלף ילפינן ל' במנחות א"ע מקרא דויקם את המעטן ולא שמשפין משם רק כשכבר הוקדש ונעשה בו מעשה להקדש חמור אבל בהזמנה בעלמא לא שמשפין מהם שיהי' אסור להוריד ממחמורה לקלף. וע"כ הא דפשיטא ל' במנחות ל"ד שם דלמ"ד הו"מ מילתא הוא אסור להוריד מקדושה חמורה לקלף הוא משום דס"ל דלמ"ד הזמנה מילתא היא אין שום קולא בהזמנה יותר מדבר שכבר נשתמש בו בקדושה דאחרי וס"ת דא' אחת היא ומת

נשיות לסיים והם ערבים תלמידים ואין קדושין בקדושת סימל למה
נעשה זה בהדיק רך לעולם להיות ב' כל יחד כנוסח באלו
חסר מנוח הסורה וליע כשה ואין פה להאריך זה תור
יכני השם בזמן אחר לפרש בזה יותר .

בסימן קלה ה' קהית

עין בנאי מה שהקשה על היושבים דאמר דעורר חוק
קב"ח צ"ו וה' ומסרן ועין בנאלי רפיק למנלה בקיע
בצורה הקרוב מה שחמה עליו יימ"ם לישנו בצוה"ה' מנלה
סופן מרפח יימ"ם בצוה"ה' והעמק בפעיסה לבירי סהרה
דברי ירון :

די חפילין בסימן ליב

תשובה א' כנסתך מציג שכן של חפציו הלא־הם
נשלחו כסופי א' שחזק שכן של קלף אחר
והדבק בדבק על הבית ובשאלתי מה דין של החפצין ההם
והפסדתי להגיד דין זה נחלק לשני חלקים אחד אם חזק
שכן של קלף לבדו ודבק קל על העור והפסדו ונשל דיו וכתבו
שכן של הקלף בלתי שכן וחזקו חלשיו חזק ודבק על בית
הבית דין הראשון אם שלחמורה היום נראה שענין זה נקרא כתיבה
שעשה להמחשירי עשאו ע"י דפין יל היה בזה כיון שכזה המציא
בביתו שם ושמע בגינת דף ר' ולא חזק חזיות של כסף
לוח נחשב כזה וליכ נחשב כזה לענין שירין נמי אם שטל
שענין ודבק על הבית והו כענין כתיבה דפוס אך זה פסול
לכונן שכן כיון בדחזק קלף ועשה ממנו שירין זה חק חיות
הזה פסול גמור ולכן בענין חזיות וזה כיון שחזק החלל
בביתו ונראה לומר שכן זה חק חזיות פסול בזה ודיו
שענין אם כזה על קלף שכן וחלש חזיות הנה זה לא היו פסול
עשה
בגמור השירי אך זה יא לפסול מטעם אחר שהקלף שהיו נכתב
בדיו היו חזיות וכן השירין וכן הבית שבענין שהשירין יתכן
שגמור הבית איכ עומד אם נחשב גוף הקלף והוא עצמו מונה
לחזיות ולו יתא שכזה דפוס כך אך בזה פסול מטעם חק
כחל ולא יתא והכתיבה בליו היו השירין איכ בזה היו
החזיות
זהו דיו וכן הבית הקלף שהשירין כחזב עליו והיו חלש
החזיות ולא נקרא השירין על הבית כך על הקלף ודבק שענין
נכתב על נחשב כחזיות לענין שהשירין הקלף כלל היה כחזיות
שענין בזה שלשני הפוסקים לענין גוף הבית אם חזיו מעור
לחזיות אם חזיות שענין דבק היו חזיות ולכך יש לחוש למשט הפסק
אם שחזר ע"י דבק היו חזיות מ"מ נראה דהשירין לריב
החזיות על הבית ולא שירין נכתב במקום אחר ולדבק כלן
החזיות לחזיות אם היה מציא נעשה מקלף עצמו היה מזהר
בדיו שהיו ככתיבה מזהר על הבית מה שמחזר על הבית חזיו
שענין כזה חדש הדבק לענין גם לשמה ולענין בזה לחייב עליו
לעשה מכזר גוף החזיות מ"מ הדבק נכתב כתיבה איכ היו
ככתיבה על הבית עתה אך כיון שגמור הקלף לא היו כתיבה
החזיות חזיות ואין כתיבה דק הבית והרי אין הבית מחזר
החזיות כך על הקלף איכ לא נחשב עתה כתיבה כך שחזר
בדיו ולכן בענין שיהיה כזה על הבית ולא שירין שכן חזיות
לדבק על הבית ומ"מ המציא שם חזיות שם של כסף היו
החזיות הם מ"מ שעשה יריות האחיות ע"י האור כסף
היו חק יריות כן נלעגיד נכון וברור לדינא ולכן עמיה
ההלכך יורר לוי יצא הן בזה אחר לפרש יורר שוב הפס
שפסד יעשה יעקב על איח סימן ליכ פוסל ג"כ חפציו כלל
אך לא בילך כללש בלתי :

בסימן כה

ב' בשהף ב' בזה מיה אס חפילן מוזמנים בידו וכו' עיינים
א' ריה סימן הרב והעלה שם נדאס יועל לזכיר
מסיה לז' מחד' ליות ימיהן עד שיבולו לז' ליות החלם ימיה
בשעמו והעלה בפי' בשמות חיים

בסימן ליב

תשובה נימל
במעין דים והים שלם לם היי פקמ
ידיין של האלפין מנעין וכו' לכחור
ום סחר למיט השע לעיל סעין יי צהגה דמיכו חס חק
חילן של גמר לורה האות חקקנו פסול אפיי שהחיות
קורה מוח סכלתו ומי היי בה ולא חין הוחין של
ההעייניין אלפין מנעין פשיט ללם היו לורה מוח סכלתו
למס חילן חס קריתו החיות וכן חקק חס סעין להדיס
למס הדיס חן חין להכירי האלף חק חס השמלן מנע
לק סלמנע סכל סלמנע יחלס חלף וכו' וליד כח כח מנע

בִּצְיָה לְהִיפּוֹד וְהוּא תַחַת דְּרִיל וְכוּנוֹת הַשִּׁיעַ דְּקִילָה לְחַקֵּק מוֹהַר
וְלֵא הַיֵּל שָׁלֵל כְּסֻדֵּר חֹבֵל מִיַּם חֵם לֵא לֵא הִקְוֹ פִּסְלוֹ וְלֵא מְהִי
קִרְיָתָה הַחֲסוּקָה רַק לְהַשְׁבִּיחַ לְחֻקֵּנוּ תַחֲמִיד וְלֵא הוּא שָׁלֵל כְּסֻדֵּר
חֹבֵל כֹּל שָׁלֵל חֲקוּוֹ פִּסְלוֹ וְתוֹה מִיָּרִי בְּצִסְיָה יִי חֹךְ בְּנִתָּה שְׁלִין
טַעַם לְדַבֵּר דְּחֻמֵּי־חַי הָיוּ עֲלֵיו שֶׁס נִוְרָה חֲמִיד עִיִּי קִרְיָתָה
הַחֲסוּקָה חֲמִיד בִּלְלָה חֲקוּוֹ חֵם יוֹבֵאֵר וְשֵׁם לֵא הוּא עֲלֵיו שֶׁס נִוְרָה
חֲמִיד בְּכָךְ חֲמִיד שׁוֹב לְמֵה לֵא יִהְיֶה שָׁלֵל כְּסֻדֵּר חֵם מוֹחַב חֲמִיד
כִּיּוֹן עֵדֶר הֵהָה לֵא הוּא עֲלֵיו שֶׁס חֲמִיד לֵא יִהְיֶה שָׁלֵל כְּסֻדֵּר
וְעֵדֶר דֵּחֵם חֹךְ שָׁלֵל הוּא עֲלֵיו נִוְרָה חֲמִיד לֵא יִהְיֶה שָׁלֵל כְּסֻדֵּר
חֲמִיד לֵא חֲמִיד בִּלְלָה הַמְקוּוֹרֶה חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
לֵא נִוְרָה חֲמִיד לֵא יִהְיֶה שָׁלֵל כְּסֻדֵּר חֵם יוֹבֵאֵר חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
הַחֲסוּקָה מְחִיר חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
פִּרְיָתָה לְהִיָּדֵם דֵּחֵם יִכְבֵּר פִּרְיָתָה לְהִיָּדֵם בִּזְוֵה לֵא מְחִיר חֲמִיד
שֶׁהַחֲסוּקָה קִרְיָתָה חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
וְתוֹה מִיָּרִי בְּצִסְיָה יִי וְכֵלֵן מִיָּרִי שְׁלִין יִכְבֵּר פִּרְיָתָה לְהִיָּדֵם
חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
וְתוֹה מִיָּדֵם חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
וְתוֹה מִיָּדֵם חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
הַשִּׁיעַ עֲנֵלְמוֹ לְעִיל בְּצִסְיָה יִי שְׁכַחַד דְּלֵהֵא חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
הַיִּיָּרִין שְׁלִין מוֹגֵשִׁים וְחִין יִכְבֵּר פִּרְיָתָה לְהִיָּדֵם וְכֵן מְשַׁעַד דֵּחֵם
עִיקָר טַעַם כִּיּוֹן חֲמִיד עִיקָר פִּרְיָתָה לְהִיָּדֵם וְהִיָּה בִּיָּרִין שְׁלִין
חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד
חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד חֲמִיד

בסימן לב

חשובה ד' כספקי ציה כל מות שהיה נחצה וכו' נגע רגל היס בגג הלחץ וכו' עיין במגיל מ"ט ח"ל דלז' לר"ך לגיררה כולה וכוונתו דלס לא היו לר"ך למחוק רק הנגיעה ולא היו נחשבו שלא כסדרן אבל כיון דלמחוק הנגיעה חסרה דהו' בחק תוכה ולר"ך למחוק פיר' היות זה המלך יחזור ויכתוב המלכות אחר שנמחק שפי' יהיה של כסדרן וכן מורה מלשון הסי' כוונתו וזו נראה כמחשבה שגלה לר"י בתעילין בפ"ט שהיה יוצא מלך שמלך של הוי"ו של דקלחו נמנעט קו קטן נמשך מדתחית רגל הפ"ט ונגע דקלחו וארית' למחוק לגרור רק הקו הזה המוכר והתפילין כשרים דלס היה בל' לפנינו לשלול על נגיעה זו קודם שכתב מלכות לחיותה הוי' בל' נמחקה הקו הזה ואין זה תוכה תוכה דליו דומה לנגע היודין שגשעל הלחץ בזה גוף הלחץ דלס'ט שפי' הוי"ו עתמה נגע בגג הלחץ ל"כ כל עוד שלא כתב גוף הוי"ו לא היו כלל מלכות לחיותה וזעזע שכתב גוף הוי"ו נגע גוף הוי"ו בגג הלחץ לכך מלכות הוי"ו נכתב בפסול ולכן לס' ימחק רק הדנק דלחקס הוי' כחק תחובות וכן במ"ט פתוחה שגשמה לר"ך למחוק כל הוי"ו של המ"ט הוי"ו מייר' שכתב הוי"ו של המ"ט סמך לגנוי' ולח"כ הוי' שגוף הוי"ו נסמך לגנוי' הוי' רק דקלחו המלכות של הלחץ נעשה בפסול לכך לר"ך לחוק כל הוי"ו אבל לס' הוי' כותב גוף הוי"ו רחוק מן המ"ט דיון כלמ"ט רק שח"כ היה מושך קו מן הוי"ו אל הוי"ו היה בלכות כשר לגרור רק הדנק שציווה' סף אלס היה כותב זה דבעלס אחד עם הוי"ו היה גומר נמי הקו המחבר מ"ט מ"ט שח"כ שכתב גוף הוי"ו נעשה מפני מלכות הוי"ו ומלכות מ"ט מ"ט שח"כ ע"ד קו הוי' או ענין ציפי' דיו' במחיקת המוחה לבד ולכן דלח' קי"ל כנפלה טיפת דיו' למחוק המלכות מ"ט הוי' חק תוכה ולא דעתה המחירין בזה דיו' ואין יכיר המלכות בענין דתקוף דלס מביסלל' ה' ביוקזה היה מות פלוגי כה"ג סף לס' נפל לח"כ כזו שגשל המלכות מלכותו וכן ימחקו רק הדיו' נמי ככותב מות מוחה והוי' חק תוכה' וסך שגשמה המב"ל דהיה לס' מחסרה מלכות של מלכות לא שגשמה כלל' היה גופה של מלכות נמי פסול הייני דלס מחסרה קו"ה של מלכות מיירי בענין דלס היה חסר מלכות הקו' היה פסול המלכות ולח"כ כיון שהדיו' כיסה הקו"ה הלזו ככל' ליה מלכות הקו"ה נעשה שמוחק אחר כך הוי' ככותב מחדש וכן לס' נרמית' הוי' גופה של מלכות מיירי דכסהה מקלח' מן המלכות היינו מלכות השטח הנכתב בגוף המלכות נכתבה דיו' עם שגשמה כללו דיו' זה נכתב תחלה כך והוא גופה המלכות כללו לא נפל כלל מן פסול הוי' שגשמהה קלח' גוף עובי' המלכות הוי' כהסר מקלח' זה ובמחוק לח"כ הוי' ככותב מחדש והוי' חק תוכה' אבל בלכות מלכות יכיר להדיו' למחוק דלס חסר' ולא נפתחה גוף המלכות ולא נחסר מגוף המלכות כלום רק מה שיש מוחה קו אחד בזה ח"ן קפיד' לס' חס' בגוף המלכות הנגיעה של דלס מלכות אלס חס' המלכות הוי' דיו' רק שפי' אחד יוצא ממנו מוחה ומחברו זה אל זה בזה מוחה בגרירה הקו לבד' ומה שהשמינו ש"ע בגג מלכות בלית מוחה בגרירה ולא קי"ל בגוף המלכות גדוון כר"ל למוח' בגרירה היינו דלח"כ דרבוה' קמ"ל דבזה סף דהוי' הנגיעה בגוף המלכות נמי מוחה בגרירה אבל גדוון כ"ל לא הוי' בגוף המלכות רק בקו המוחה לבדו וקל להבין' ולכן נראה גדוון כזה די בגרירה הקל לבדו ונפסק

לעשות כעין ה' היא למעלה למטה ואין דרך כתיבה כן. ומלך שהמלך הביא מנהג החדש אף שכתב עליו ועיין כו' עכ"ל כיון שהביאו ים זכות גם אנוהנין לחדש המנהג. מ"ע טוב יותר שישאר כאו"א במנהגו. גם אין אמתנהו פת"פ מלך שה' מקום לומר שכוונת ליור הד' הוא פ"י הרלוועי נופן שלמטה מהקשר וכפי שפסע המנהג שיש אורך לרלוועות למטה מהקשר כנ' הלרדים בשווי רק ביצין ארוך מעט יותר. והי' כד' מעט רק שמהיה מקדש

ונד"ק ס"ק נ"ב: יעשה השמרות רק חזותא ולא עוני ומעטות. וכסא"ל להשמיר נחזותא לנד. עכ"פ לא יהיה עוני רק מעט ולא כעוני העור והיה מדרג המותר צנ"ן. והריועו יסיה מנוף ניה ואין עוני הסיוור מנוף להסלים הריועו. כו"ב ס"י א'. וע' ג"ה ס"ק פ"ג. וכס מיי ארס מונח בשם הגאון בעל בית מאיר דכתיבתסירין נסיה שחול ליקלף מעל העור כעין נייר שחוריסכול. וצ"ל ס"ק קס"ד פ"ס הד"ק נזה: גדר מרחם השמרות נזה מ"ל דה"ק כתי' ל"ג: [קט] ס"י ענין בית לבית. כ' כס' מיי ארס שחשלין של הגאון ר"א מוילנא לא היה הנתיב ס"ר מרונקין זל"ז נדנך דפ"ז ים חשש גם דיענר אף שניכרין חרינין חנוץ פ"ס. וסד"ק ס"ק מ"ח כחז שטתס פדודים ולא נדנך נדנך ים חשש עני' לכתב ריוע כנ"ל ס"ק קס"ד ולכן ידעתי רק שישאיר חרונין ענחון [ואם מילא עס סדנך נלי היכר חרין והניס בשם הפרסיות ואס"כ שסח חרילין מחשק שס לפסיל מעוס חולע"ה ולענ"ד ל"ס נזה חולע"ה כחש"ס נחוסגר. וע' ד"ק ס"ק כ"ח]. ונסיק נ"ג כחז לענין אס דנך קלף על הנתיב ועס דהקלף הזה חרילין. וכחז לפוס למע שדנפס בשם גדול א' לפיסול. ואותו גדול היה שגאון עסר"ע ננעס בעל גיורא מרדכי. ומ"ס הד"ק נס"ק מ"ח כשהנתיב נפדודים דלא הי' ריוע. גדולה מזו הקיל נדנכ"י בשם פסו' בית יסורא הונא גם נש"ח דכשחזר נחנכ"ס עבור מחרקין נתיב וכשעסדקס יעלל הריועו כסר ומעטת אפי' נשעה שמוצ"ס כשרים כיון דכשעסדקס ים ריועו. וע' עוד נדנכ"י מחש' בית דוד זכות על מה שסנכו ס'פדים לפסית הנתיב בלי חרין רק נשימה בעלמא ונשלקו עליו רבני דורו והוצאו כס כהינע עולם. ונסיק אשל אכרסס ענגילין סליח כחז בשם כסונת עולם שסחיץ ל"ל עכ"פ כאלנע. וסנכוו נר"א לנדקס למטה נדנך ולהניס חרין. ולמעלה כאלנע סעוך לרשס לא יענכו. דה"ק דריוע שלמטה אין מניח להספד. ואין סעס נדנכיוק כעס כאל. דה"ק ססקי רענ"ס וע"פ דגס כשלין חרין ענינ ער החזר כל שלמעלה ניכר שזס ד' כסר דיענר. ולענין לכחלה שזיר לסצוך על שגניע חרין כדנך ער הספ. ונקס"ס כ' לנדקס לנר פדים ומקלת עיני שלר חרין יהיה פזיח. ועס"ס נג"ה ס"ק מ"ב לדינא:

סעי' מב [קצנ] כעין ס' נולדת. מ' חשו' ר"ע אינר ס' י"א סעסו ס' מחוסכת מקלף ודינקוס להניס נדנך. וספלה. דרמ"א נל"ע ס' קיל ס' סק דנינך צ' קלסס נדנך סקס ססול דעסא הי' צ' ספדים. וה"כ סקס סעל סדנך לא עסוי כחז והוי כאלו אין הס' עסנית פ"ס. ואין סתירה מע"ס רע"א ניו"ד ס' ר"ס דעהני לנדך סללי ולכחז עלים מה סססר. ד"ל דסלי ס"ס שסחקנל נה שספידס וריווק עסנדרס יסר. דסל א"א לכחז כל ס"ח על יריעס ר'. מיעו למכסירין לעיל ס"ק קס"א כסלין נחתיס עסור א' אלל מחסכות מדונקס זל"ז. וכ' נחשו' צ"א מונח נג"ה ס"ק מ"ב דעסיק חרין אין לסלן. הי"כ נוס ים להכסיר דמא י"מ אס מחיכת קלף סנקיץ נה הס' דרונק להניח או קלף לרור הס' לנד מדונק להניח. ורד"ו. וקס"ס סניל לססול עסוס דס' סנחנך מקלף הוי ח"ת וסלי עסנכת כ"ס דפריך חפלין נדדיל כסיב כו' דס' הוי חורה ונעי' מנחמה סדורס. ועלי מרכל ה' מנחמת ססנית מנחמה סדורס. ומסך כס' מקלף סדורס ודינקס פ"ס. ואינו רליז. דס' נצורה נל"ע צלוי ספיסל סלין אום ססדקל חורה ער סענדקס נסנית. וע"י דיווק להניח. אז עקיוע עסס יסר עס חורה עלים. וא"כ נעי' גם מקויע ממוסר נפיק. ועס"ס י"ל נס מנינו ח"ס כ' הוי נגמר לורח ננה עמדנקס על סניס כאלו כונתה עס ואין ז' ח"ס. ולספס דז' חליי א' כסר סס"ע פ"י דפוס עס"ס נג"ה סס"י רצ"א. מ"ע אין להכסיר פ' לך: [קצנ] מקמטי עסור. סקקיטין עסור נלנת סיסיס נולס עסונת ס'. ולא יוכסר לעסיה דסוס דהוי ח"ס. ודיענר עסנע צנ"י מחל' ונד"ע מל"ז דלין לעסול וכ' נש"ע מחר"ז טעמס דלין למוס נש' זו לח"ת דלל כלמז נה כתיבה למעט חקיקה. ולפ"ז הקדש

נלעל עסס סהיל סמועס נעירה לכ"פ. ומה סלינו עיסס סמועס כססויו רק עסחיל עקלת ריוח נסוק עסס ומקלח סחלת עססססס כסחסלות לריוח סל ס' סמועס. הול להיכירל בעלמא ע"ז להכיר סלינס ססוכיס נחורס. לכן עיסס נסס קלת ענין פ' סמועס. אף נלנחמ סיל לורס סמועס נעורס. וססחל ספיר סיוס ססע"ג דלל קסיל מדנרי נ' דירוסלמי אדנרי דנע' דיון דגס דירוסלמי ס"ל לעסות סריוס לורס פ' סמועס: נפסר נדנרי סרל"ס לל ניסן ליאמר פ' ספריסס וסחר"ז ס"ל. דכחז נה' מוחז ננכ"י אסר מלוס לעסותן סמועס כו'. וסר"ע סחיסה כחנתי לעיל נס' ס"ס ר"ל דסס צילר לורח. סרי פירס להדיל ע"ה דרנכ"י אסר מלוס לעסותן סמועס היינו כריוס לורס נפסס סמועס סמועס נניאר לעיל נה' ס"ס: וסור כחז סרל"ס. ועסס נסנו לסניח מעט חלק נחחלת וסל"ס וסיינו סחיסס לירוסלמי וע"ס. ונגמרין אסר"י נסנו נסחוטיו וסעל ססכ"י אירוסלמי דפליג אנחרין. דסס ססק נ' כח"ד סחוטות נדרס"י סעולל נרז סילל נסס נ' סלכס כסלומז סמועס סלין ז' עקיועס. סמועס מרלסס או עקיועס סמועס. סמועס עכלן ומכלן סמועס. וסלסון סמועס דעסיע דר"ל דכססייס נלעל עסס וססחיל [ססנית] נלעל עסס הוי סחיסה וסרי עקורס קלמז דסחוסס מרלססס או סחיסה הוי סחוטס. וכ"ס כסחוטסס מרלססס יגס מקויע דהוי סחוט וס"דקלי לפרוסי מילחל דכ דסל דלמז סלכס כסלומז סמועס כלומר אף סמועס אלל עדיקלעסותס סמועס כזו ססחוטס נלמל ר"ל סלוריס נלעל ומכלן ומכלן היל סמועס וסיינו לורס סחיסה ענכ"ס ולסענעי' דנכסי פליגי דעלן דמני סמועס ר"ל אף סמועס לני סלין ז' עקיועס וסך דמני סחיסה דיקא כסו ססיל עקיועס ורז ססק כח"ד אף סמועס חס כעסקנת נכנ"י וכדנחוס עללל. וסונ סלל יניס ג"ל נסוק סססס וכן נרלס סססס לקייס דססו עללל נסחוטיו ע"כ. הרי סססו נכור עללו דקלי נלורס סמועס ריוח ככס"ס כוככס דגס לנד קלמז

לעשות כעין ה' היא למעלה למטה ואין דרך כתיבה כן. ומלך שהמלך הביא מנהג החדש אף שכתב עליו ועיין כו' עכ"ל כיון שהביאו ים זכות גם אנוהנין לחדש המנהג. מ"ע טוב יותר שישאר כאו"א במנהגו. גם אין אמתנהו פת"פ מלך שה' מקום לומר שכוונת ליור הד' הוא פ"י הרלוועי נופן שלמטה מהקשר וכפי שפסע המנהג שיש אורך לרלוועות למטה מהקשר כנ' הלרדים בשווי רק ביצין ארוך מעט יותר. והי' כד' מעט רק שמהיה מקדש

ונד"ק ס"ק נ"ב: יעשה השמרות רק חזותא ולא עוני ומעטות. וכסא"ל להשמיר נחזותא לנד. עכ"פ לא יהיה עוני רק מעט ולא כעוני העור והיה מדרג המותר צנ"ן. והריועו יסיה מנוף ניה ואין עוני הסיוור מנוף להסלים הריועו. כו"ב ס"י א'. וע' ג"ה ס"ק פ"ג. וכס מיי ארס מונח בשם הגאון בעל בית מאיר דכתיבתסירין נסיה שחול ליקלף מעל העור כעין נייר שחוריסכול. וצ"ל ס"ק קס"ד פ"ס הד"ק נזה: גדר מרחם השמרות נזה מ"ל דה"ק כתי' ל"ג: [קט] ס"י ענין בית לבית. כ' כס' מיי ארס שחשלין של הגאון ר"א מוילנא לא היה הנתיב ס"ר מרונקין זל"ז נדנך דפ"ז ים חשש גם דיענר אף שניכרין חרינין חנוץ פ"ס. וסד"ק ס"ק מ"ח כחז שטתס פדודים ולא נדנך נדנך ים חשש עני' לכתב ריוע כנ"ל ס"ק קס"ד ולכן ידעתי רק שישאיר חרונין ענחון [ואם מילא עס סדנך נלי היכר חרין והניס בשם הפרסיות ואס"כ שסח חרילין מחשק שס לפסיל מעוס חולע"ה ולענ"ד ל"ס נזה חולע"ה כחש"ס נחוסגר. וע' ד"ק ס"ק כ"ח]. ונסיק נ"ג כחז לענין אס דנך קלף על הנתיב ועס דהקלף הזה חרילין. וכחז לפוס למע שדנפס בשם גדול א' לפיסול. ואותו גדול היה שגאון עסר"ע ננעס בעל גיורא מרדכי. ומ"ס הד"ק נס"ק מ"ח כשהנתיב נפדודים דלא הי' ריוע. גדולה מזו הקיל נדנכ"י בשם פסו' בית יסורא הונא גם נש"ח דכשחזר נחנכ"ס עבור מחרקין נתיב וכשעסדקס יעלל הריועו כסר ומעטת אפי' נשעה שמוצ"ס כשרים כיון דכשעסדקס ים ריועו. וע' עוד נדנכ"י מחש' בית דוד זכות על מה שסנכו ס'פדים לפסית הנתיב בלי חרין רק נשימה בעלמא ונשלקו עליו רבני דורו והוצאו כס כהינע עולם. ונסיק אשל אכרסס ענגילין סליח כחז בשם כסונת עולם שסחיץ ל"ל עכ"פ כאלנע. וסנכוו נר"א לנדקס למטה נדנך ולהניס חרין. ולמעלה כאלנע סעוך לרשס לא יענכו. דה"ק דריוע שלמטה אין מניח להספד. ואין סעס נדנכיוק כעס כאל. דה"ק ססקי רענ"ס וע"פ דגס כשלין חרין ענינ ער החזר כל שלמעלה ניכר שזס ד' כסר דיענר. ולענין לכחלה שזיר לסצוך על שגניע חרין כדנך ער הספ. ונקס"ס כ' לנדקס לנר פדים ומקלת עיני שלר חרין יהיה פזיח. ועס"ס נג"ה ס"ק מ"ב לדינא:

סעי' מא [קצ"ז] אין לי שיעור. ומ"ע ים למוס להגאונים סלל גדולי סללו היו סמוכות נחורה אפי' סחורס ים ריוח צינין לא היית עיסס כן נחוחס כיון דסיל לא לקריא קיימל. אלל כיון ססס רסחוקס זכ"י מ"ס אפי' עוס ריוח צינין עכ"ד. ולפסס זו סספסס מלוס נסחוטות סלל יניס ריוח ציניסס. לריך לסנין מלי מלוס איכל נזה. וז"ל סעלוס לכחנה כסלר כחז ולא יפסקי ציניסס נחנה כיון דלינה עומדת לק"א. ולפ"ז גם נחשלין כן דכיון סלין עומדין לקריא א"ל ריוח פ'. והרי ססר"ג נע"ע כ"כ כחז דלריך ליחזר נפדיסיות דחשלין סלס עסס ססר"עס סמועס וססחיסס סר"עס ססיל ונ' ס"סיות רלסונות סמועס כו'. איכ א"א לומר דסר"ג ס"ל כססס ר"י סרלסון דנחוחס א"ל ריוח פ' כלל מ"ס דלין עומדת ללייזיד וקריא. וסו א' מלוס נסחוטות דקלמזי היינו בלי ריוח סרסס. ורז נעי' כן ס"ל ננצ' דיון. אכתי קס"א דירוסלמי אסר ר' סלכס כח"ד סחוטס. ומה סייס ססר"ג דפי' הירוסלמי דעמלק סייער ססחוטס לכלן ולכלן ולכן לא קסיל דרז אדרז. דר"ל דעסעס דסייר הירוסלמי נ עס ד' ננצ' דיון נסס ר' כדקסו חוס' ס"ל וכן ע"ז ססר"ג דס"י דירוסלמי ססחלק ססייער ריוח לכלן ולכלן חזו סחיסה נעורס וסו לא קסיל דרז אדרז. וסל כד' ספריסס וסחר"ז דססר"ג עסרס סמועס בלי ריוח פרסס וכססס ר"י סרלסון. אכסי סחורין דנרי ר' דננצ' דיון קלמז ר' דמלוס נסחוטות בלי ריוח ררסס. וצירוסלמי קלמז ר' כח"ד סחוטות ס"י ריוח פרסס. רק סיסלק הרייוס. אלל הנכור דכוונת ססר"ג מה ססזכיר סחוטס זססחוטס כססוטו על לורחס כזו ססס נחורה וס"ק דפי' הירוסלמי סול לא ססחל סחוטס לנערי. דסל ר' ס"ל מלוס לעסיה ריוח לורס סמועס ולא לורס סחיסה. אלל מחלק ססחוטסי ססוס עני"ל נסוק ונעסדיך וססוס מנ"ל נריס וסל"ס. סללו סיה נעוס א' סייער ריוח ס"ז סמועס נעורס רק ססול לריך לורס סמועס וס"כ לריך לסלק סריסס עסי"ז הוי כאלו סייער ריוח הול

דעת קדושים >מקדש מעט - גדולי הקודש< - תפילין ווארמאן, אברהם דוד בן אשר עמוד מס: 52 הודפס ע"י אור

דוקא וכת"ש הקדמונים להדיא. ומה שחירש מנהג נראה מלך שעכ"פ דיעבד אין פיסול בזה בשנינו גם להסבורים שההלי' הוא על הקשרים ג"כ וכמפורש בעירובין ל"ז שם בענינה ע"ש. ולזה מלך איזה טעמים בחרו לחדש בזה מנהג

מעט
ארוך סינכס ויכפף לתוך כפלי עור הקשה של חמיתור' ואז כשיעשה החפירות בהמיתור' סמוך לגובה שמחמילין הנמים לינה. יכנסו החפירות גם נהעור הכנסם לסם עניף הנמים ועי"ז יהיו מחורקין זל"ו. וזוה גם רל"ם ועור מודים. דמ"ם הרל"ם שיהיו החפירות בהמיתור' סמוך לנמים ר"ל שלא יעשה החפירות ננמים עלמן נחקים שמחמילין להגניה אצל עכ"פ צעי שנעור הכנסם מנוף הנמים לתוך כפלי החמיתור' יתחבנו החפירות כמ"ם להדיא הרל"ם בס"ף ה' חפלין צניאור עסייתן. וכ"כ הטור ח"ל והנשאר צנור הדק של הנמים מד' רוחות פיטס ס אותו סכה והכה בין צ' הכפלים צנור הבס [החמיתורא] ותופרין אותו עתהס והוא הנקרא חמיתורא עכ"ל. וכן ע"ם מנ"א רמ"ע פסל חפלין שאינן החפירה הנמים. קשה דמ"ע כחז שאל לידו חפלין כאלה ולא פסלם אע"פ דלא סינין לי' ע"ם. וגם מ"ם צמ"ע מהר"ם כשהחפירה בהמיתור' לנד ולא צנור הנמים פסול שהרי הלמ"ע. שהחפלין יהיו חפירין והנמים הם הנקראים חפלין ולא החמיתורא. קשה דהא רמ"ע כחז שלא פסלם. גם טעם מהר"ם אינו מוכרח כלל. מיהו נראה דאם לא חפר גנ"ף עור שנתוך הכפלים וגם לא דינך הנמים להסמיתורא צדנך פסול דהוי כלין לנמים אלו חמיתורא דמה שחזק הנמים לתוך הנקב שצדנב שבהמיתורא פשיטא דאינו סינור: [קלנ] ויעביד חוט החפירה בין כל בית. כתב הט"ז דכלן דקאי ננכחנו על ד' קלפים אין זה מעכב דיעבד וכ"כ בהמ"ר רמ"ע ס"י ל"ח והס"ח וס"ע מהר"ם. דלא כדראימי בשם ס' מל"א שם שפסק: [קלנ] יהיו נמוט לי'. דעם הט"ז שאל לוזה שלא יהיו החפירות מני' מוטין שאינם מפורדים זל"ו. ואם כפסק חוט החפירה צלמלע מהני למזור לקשרו. ופ"ם צבי' שאל"ז דנפסקא חפירה אחת ונ' כשר. שאני החם שנסמעת החפירה ס' כשר רק חל"כ כפסק. והוי כנדרוטי לי'ית ורלוותו כו' [זוה כוונה סת"ק] ס"ק כ"ב ע"ב מ"ם שנתפירות מפורס לקילא ע"י שזים מקודס כחינך] ועב"א מהז ס תפרס דביין שנפסק החוט נסמעת חפירה סימן שחלום ויפסק עור וכל הצומר ליפסק כנפסק דמי ולי"ע למזור לקשרו ויקם חוט אחר ויתחיל מחדש לחפור בו כל החפירות. אצל חוט שנקלר מתחלתו [או שלא מעצמו נפסק רק נחתך בנקיין] רשאי לגמור החפירות נמוט אחר והכי כהנ' ע"כ. וכ' סל"ר שצ"ע לר"ך לקשור צ' החיטין זל"ו: וכ' המ"ז שחבנו כח"ה. רק צליכא ניד אחר סועכ"י חל"ס לקשרו:

סעי' נב [קלר] יכנים הרלוועה מוך המעצרת'. כ' נד"ק סקב"ח כשתלק הפרטיות מתוך הנמים לנדקס יכול להחזירם ולחפור וא"ל להסיר קשר הרלוועות ולחזור ולקשור ואין זוה מוטם חולמ"ה ע"ס. דלא כמ"ם דקס"ה ס"י כ"ג שם מל"א לחוט זוה לחילמ"ה. ולעכ"ד צלל"ה לא שמענו חולמ"ה צמטסה חפלין. כמ"ם צב"ה יו"ד ס"י ר"פ ס"ך צ ע"ס: עת"ם צס"ף כלל לי' דאולי קשיית הרלוועות להנמים דהוא נמר מטסה הנמים צעי' שיעסאו למטע וכ"כ סמ"ג צל"א ס"ף הסי' דצעי' הקשר למטה ע"ס. עור כמנחי בכלל הקדש

סחומס ואי ענדינשו פחמות שפיר דמי. ולסכ"ל א"ס דמס"ה סקיעדו הטור ורל"ם לשייר פחות מנ"א דלף דגם צטפי מנ"א ליכא סייעד פחומה מ"מ כיון דלדידהו סייעור ריות פרסה סחומס ים עכ"פ די ג"א. א"כ ים סייעור ריות פרסה צס"ף לנד צלי לורך לירוף ולא ילטרשו החלקים זל"ו וכל חלק צמ"ע לירוף מזה צס"ף מטה צלי סחומס וזז מתחלת מטה דאינו סחומה לרל"ם ועור ואין כלין לדידהו לא לורת פחומה ולא לורת סחומה. וזה נראה כיון. יגם כסחומקין צחירוף הפריסם וניי' סכ"ל דנקטו סרל"ם ועור פחומה מנ"א מוטם דמטבו למ"ם דגם סייעור פחומה צב"א. צלל"ה נראה קושיות סמ"ג ומהר"ז על הט"ז מעור דס"י ער"ם סכ"ל. דמס"ה לא סני להטור להחפיל כחינה צמטז סניי' אחר סיניית ריות פחומה מנ"א לעשות עי"ז סחומה. לפי דהטור מם להמ"ם דב"א ים בהסייעור פי' פחומה וא"כ לפי מה דמייירי הטור צים צס"ף סמטז ריות סייעור ג"א פחומה צלי חגינה צסופה. דהוי פחומה נמורה להמ"ם סוב לא ויפיל לעשות: סחומה ע"י מה שיו"ס"ף מוט ריות צרים סטה. כמ"ם הט"ז להדיא דלהרל"ם צים צס"ף שצ"ו סייעור פחומה סוב לא חיעסס סחומה ע"י מה שסייירי עור פחות מכסייעור צרים סטה אך זה לא יתכן רק לדעת קלמ אחרונים למטח רל"ם יטור דס"ל דחלק סטה סלמה הוי סחומה. אף שנקוף שטס טל"פיים נשאר סייעור פחומה אכרי' תחלס ננד ואל"י צמר מה שחלק כטיס שכתלק הוא קרוב יומר לנוף ספרסס. ונעסס ככל כסחמיה. וכן מלרד גיאר מרדכי ס' ס"ם ד"ס וגסכי ארות. וע' ג"ס ציו"ד ס"י עריה סק"ס וס'. לכן א"ס אף דימאל דסמור חסס דנניאל הוי סייעור שז"סס ק"ע

צ' רלוועות שלמטה מהקשר. ואי ניתא שמונייהו לצר מוכרע שאין לורת ד' ע"י רלוועות שלמטה מהקשר מלך שגם בהיפוך יהיה לורת ד' ואם היא תחופכת אין עי"ז חסרון נוייהן כנ"ל מלך קשרי'. א"כ ממילא מוכרע כמנהגנו מקדש והניחם נראה יד צנור חתיק עליהם. אין חסס. דהוי רק ככסיאי ננד עליהם: טיט שחור סקלה מסיחין על הנמים ויט צו פוני. ע"ל ס"ק קס"ס וג"ה כאן:

סעי' מג [קסס] חפלין נחפדים צנידי צמטה. צנידין שנעקצ צמטה ומים סהס לנמים וכססה קסיס מרככן צלנן סייעסו כסמחן וטוויין אותם וטורין אותם ותופרין נהס החפירות שנתחורא. מנ"א. [ואי צעי טוויי זו למטה ע' לק']. וכ' סמ"ג דכשאין צנידין נמטסה ומהי טסורים פסול. והוא מנורר צמטצ"ס פי' מפר צנידי ממה פסול ער סיחיר החפירה ויחזור לחפור כסלכה. ומסמט לסי' דכסלל החר חפירות כמטלח לי"ע למפור גם נסורים ע' ג"ה ציו"ד ס"י רע"ח סק"ג. ומק"מ סק"ג. וסם כמה דינים מתפדים צנידין ע"ס: כ' צלח"ט צני מעיס דקיס וינסיס כסופין דנידין רשאי למפר צהס. סלק"ס מ"א ס"י רע"ג. והיד אהרן מולק עליו. ונמטע"ה סיניא שגם סרי"ב מולק עליו וכחז סזה כסלדידי"ס שכתב ט"ע צסעי' סלח"ז שאין חפירין נהס אלא צמקיס שאין נמלל גירים. ואף צזה ל"ע כיון דסלמ"ע גידין כו' גם צנידי מוף אין לחפור דמלן מפיס איזהו גידין שלו ואיזוי חפירים כו': **סעי' נ** [קל] אין לקנות גידים מנכרים. כ' מנ"א דהמסס רק שאל סס מנשמות טעלות שמתו או ממין צמטה סמלח סמלס סנלכלת להם והני מיעי' סס. רק דכל קנוע כמחלה לכן סמסס רק לקנות מהס צניחם אצל כסמניאין לסוק כל דפרים מרובא פריס. וגם צניחם לקנות אין סמס אלא צמקומות סידוע סיס לוקחין גירין גם מעטלות דל"כ ליכא קנוע דמטל ליכא איסיר כלל כדאימל ציו"ד ס"י ק"י עפ"ר. ונראה שדנניו צעיירות גדולות סיס ריניו נכרים סרים ועסיירים וסנמים נכרים נוסרין צממות סטורות ענורים. אצל ככפריס וכדועה אולי רוצ צנידין צמניאין ככריס סס ענשמות טעלות שמתו או סנלכלו. כנון דגרים חחרים. ונעיירות קסנות י"ל סהגידין סס ענצר חסרייס ונרפות סהס קינים: כ' עור סמניאל גידין טווייס צלל"ה. אין לקנות מנייס. דצעי' טוויי' למטס כו'. וא"ר וסמ"ג דמורדנרי דכיון דכשר לחפור צנידין שאינם טוויין אי"ז טוויי' למטס. ונב"ה יו"ד ס"י רע"א סק"י קיימתי ד' סמניאל דננידין קסיס שאינם רלויס לחפירה א"כ יכרכס ויטווס כמ"ם מניאל צס"ף הקודס. כיון דאינם לחפירה אלא צטויי'. צעי' למטס. וכ"ס צמ"ע מהר"ם:

סעי' נא [קלנ] ג' חפירות. בהמ"ר רמ"ע ס"י ל"ח כחז כסשאין סחפירה צהנית רק צמך המעצרת' פסול אצל צסס פוסקיס מעמע דל"ל סחפירה רק סמוך לנית. מנ"א. ולע"ד צמסם עסה סלונגאל. דמ"ס רמ"ע למוט כשאין חחפירה רק בהמיתור' סיינו מוטם סלז אין חניור להנית עם החמיתור' צהידוק ויוכל ליטמט הנית מעל החמיתור'. והניא שס ממה"ה ס"י ר"י סזקפיד חחפירות סיהיו הנמים והחמיתור' מחורקים ימר ע"ס. ואין כוונה רמ"ע סימסון החפירות צגונס צהנמים אלא ר"ל סיסיס עור סנמים גרדולי

סחומס מנ"א סמור סס דקאי כטיס ריות פ' צסוף סטה כסייעור סחומה [רק שלא נשאר מקום לכחוז עור חגינה אחת] צזה לי"ע מה סייעורי ריות פחות מכסייעור צרים סטה דפרסה סלמרים כיון דריות דסוף סטה ים צו סייעור נפ"ע ואינו לר"ך ללירוף. וכ"ה אחסי א"ך כחז סמ"ו דכסיייר צסוף סטה פחות מנ' אותיות וצרים סטה פחות מנ' אותיות גם למטה סרל"ם ילטרשו יסד להיות פרסה סחומה. הו אף שצמיייר פחות מנ"א כל סיס סייר יומר ענ' אותיות הוי ריות פ' סחומה כדניאר סס סמור דסייעור ריות פ' סחומה הוי רק ג' אותיות. וא"כ סוב לא ילטרף סחומה מכסייעור סנדים ססה וכמ"ם טעמי דהטור. זה אינו דמט"ז לא סס להמ"א סחומה מוככמם גם אלינא דמסס הרל"ם אלא צמה ספסק כחירותלמי דלוי' סנדים ססה הוי ג"כ סחומה. כ' צזה סרל"ם לאי ימיד הוא כנודע. אצל צמה דמ"ל עור להרל"ם דסייעור ריות דסחומה די ננ' חותיות לא סס סמ"ו. לסנרתו כלל. כ' יסיד הוא. והלכה רווחת צזה צמקסיס כרצנ"ס דגם סייעור ריות פ' סחומה אינו פחות מנ' חותיות כננורל ציו"ד ס"י עריה צמ"ע ואחרונים. לכן לירדן פ' אור פחות מנ"א אינו מוט ריות פרסה יו"ס. וצזה מייסנ מ"ם סרל"ם ועור ס"י רפ"ס צמחומה דמזוזה יניח פחות מנ"א מחלין ומכלן כו' כמנורל לפיל והקטו סנ"י ופריסה למח פחות מנ"א הו אף אם יניח צכל לז ג"א אינו פחומה דהא סרל"ם ועור פסקו צס"י ער"ה דסייעור סחומה הוי דוקא ס' חותיות ומה שמחילו דמ"ע סמטו למנורל למנ"ם דס"ל שגם סייעור ריות פחומה הוי ג"א. דמוף הו למוט כלין לסננד דמ"י דהרי רק מוטס למסות

ומתנהגו מתעב. רק עוד חוספת קלח למטה בימין שיהי' נראה כד' ביותר וללע"ע ומקורה בזה ועכ"פ מוכרע בזה לזכות מכל דר' [ע"פ מהרד"ם. וקלח מדבריו לריבין ביאור]:

סימן לג סעי' ג (א) הלמ"מ שיהיו הרלוועות שחורות. אולי שייך בריבוע תתפלין בעין גרדומי ליציא כו' [הועתק בס"י ליב ס"ק י"ב] ואולי גם בשחרות רלוועות שייך כן כו'. ובשחרות אולי גם בדיקה די אף שבגדה דיהה טהור בשחור [דש"ח] המס דשחור טמא רק משום דארוס היה אלא שלקח וזה אינו רק בשחור מתעב. אבל לענין שחרות דכאן י"ל דגם מעט

ובלבושי שרד שנגליין פירש בדרך זו: [ג] הנחם ל"ל קיימים פי' והדרים הרואים האור ל"ל שלמים לגמרי עלי שום נקב בכל ענין כמנזר צ"י. וכ"ר רוב פוסקים ככולם. וכן החמירי ל"ל שלמה בכל ענין וכל חילוקים דכאן רק בקריעת דפנות בזמן בית לבית. וע' לקמן: [ג] וי"א להפוך ציטנים כשר ונחשבים פסול. וזהו ג' ופירשנו ופירש טעם דנחשבים שפסקו חננאל דפור מקולקל הוא. ומחילא אל דנישני' עדיף דרק מתעב ויטון קרה בתקום זה ואין סבור מקולקל מעצמו. כ"כ הפ"ח. ולגו"ע ופירשו דחשבים רבים וי"ל שיתקלקלו יותר. מה"כ ישיגים כנר נחשבים וסם חוקים. ופ"מ צ"ל עמד למע נטו מעצמו דרש"י. ולע"ד יפה הסניחי לבוש וע"ל. דהעדרני גרים כרס"י לא אמרן אלא בחדמי אבל עתיקי לית לן בה. וכתב. בחדמי מתעב הלשון מה"כ קרע דפנות פנימיות זה אלל זה פסולוכ"ס שפסול מה שרגילים סופרים כסותחין בנחם. דפסול חותכין חסורין בין צית לבית כדי שלא יתכוון ותוחכין מקום החתך אנפנים כדי שיהא מנחון פסול. וסופרים הם לכתחלה ודאי צמי שלמים אף אנפנים וכ"ס לפי' הא' דרש"י [דנצי' צ' נחם הסמוכים זל"ז שלמים] דפסול. ואין לשלח בין ישיגים לחדשים. וי"ע דנשמתחין מפליג בין חדמי לפתיקי ופירש"י דחדמי ודאי סבור מקולקל כו' אין להכחיר כלל ע"כ. לשונו מנומנס קלח אבל ר"ל דגם לרש"י דחדמי טעם משום דמה שנקרע מורה שהעור מקולקל. וכלל שהסופרים חותכין צידים כרי חזקין דלא מתעב מולטת העור הוא. ועדיף אף משינות אפ"ה פסול צ"ל סמוכות זל"ז שמתחבר. וא"כ מוכרע טעם הלכות דחדשות כיון דפתיקי רבים ויש חתך במקום א' ויפירו ליקרע. משא"כ מכנר נתייטנו ונחמזקי: [ד] שנים זשכנ"ג. פי' שגשאר בית א' צייקין שלם צ"ל דפניו. אבל כשא' נפסק דופנו שחלי וס"ל שאללו ג"כ נפסק דופנו שחלי ורופן שלם הימני של ה' מפסיק צייקין לא מהני. ט"ז ומנ"א סק"ג: [ה] נחלקלו ג' נחם כו' פסול. ק' דהא איז שלם ישיג בהמקולקלי' צ' סמוכים זל"ז. וא"כ להעמיר ציטנים ע"י צ' סמוכים נפסל. ולי"א דמנ"א נפסל ע"י נחשבים. וא"כ איז לריך קלוקל ספליש. ולי"ל להעמיר כ"מ דנצי' פסול אפ"ה נחשבים. ולפ"מ דרש"י להעמיר צ"ל סמוכים שמתקלקל הן נחשבים הן ציטנים. אין צ"מ מזה. וכן אין צ"מ לרש"י צ"מ סמוכים סימנים איזו מרשים ואיזה ישיגים

הקדש

אינו כמנזר א' להפסולים נצי' שח"ז נקדע עור הנית מלדו מנחון. דהא להמלכיים מעור א' הוי קרוס העליון פיקר סניח אבל למ"ד דגם שאינו מור א' רק דזק יחד סני. כשר. כיון דפור המתחון עצמו הוא בית כשר לדידו. דאין לוהר דכאן גרע מעור המתחון עכוסה ואינו כולא פני האזני דז"א דעלצל ד"א דכה"ג ל"ס פסול של אינו רואה כו'. מ"מ לדידהו הוכשר סניח שפיר מעור עליון ומתחון דהא דרובקין זל"ז ונקב שנפליין ככהם מתחון: **שם סעי' מח [מג]** ליפס הנחם צנצ. בפתהדרין מ"מ מני ליפן זהב או שטלה עליהן עור נהמה טמאה פסולים. עור נהמה שחורס כסרים וכו' רשנ"ג עד שיעבדן לשמן. פירש"י ליפן זהב לתפלין פסולי. ה"מ הוא: טלה עליהן כלומר חסון בעור טמאה פסולי דנצי' חורת ה' צפין. אע"כ שלא עיבדו לעור זה לשמו כו'. והניח צ"י די המדרכי דמשמע מקנחו ממירי שטלה עור טמאה על הנחם העשויין מעטורה מ"מ פסול וכן מה דמני ליפן זהב ע"י כן דנפסלו הנחם ע"י הלשוני אף שחמ"ס העניין מגולה. וכנר תמה צזה הו"צ ס"י א' דמה דפירש"י ליפן זהב לתפלין ר"ל להפשיטות טעמה הנחם מזהב. וכ"כ בחי' רמז"ן לגנין כ"ה א' דגויילין דס"ת דוקא צמי עיבדו לסמה לא גויילין דתפלין לה"ק דאע"כ דלא עיבדו לשמן ולאו אטלאי קאי כו' דהא דחני ירשא ליפן זהב לתפלין עלמן קאמר. ע"ס. ר"ל דמ"כ ח"ק דקאמר אע"כ שלא עיבדו לשמן ר"ל אגויל דפרשיות וכן ליפן זהב ר"ל לתפלין עלמן דהיינו הפרשיות. דפרט מה שר"ל ס"י דמסקנה ממדרכי דמה דחני טלה עליהן עור טמאה שטלה על הנחם דעסורס. ים לחמור דמדרכי גופי' בה' ליציא ס"י חתקע"ט דהא

מה

מתנהג. ועכ"פ לכתחלה אין לזוז מתנהגו המפורש בלשון חז"ל הקדמונים עד שיהיה בזה הסכמה בין חכמי הדור במדינות אלו. ומ"ס לעיל מלך שרבוט ד' הוא מלמטה למעלה שלא בדרך כתיבה. נראה שזה נכון מלך ש"כ"ה דרך ההידוק של ר' הרבועים שכל ג' שהם בנדר ר' דרך הידוק שלהם שהוא גדר כתיבה דה"י הוא בדרך כתיבה שלנו. משא"כ הרבוע הד' שאינו בדרך כתיבה שלנו כלל. וע' פמ"ג בס"י ט"ל בא"ח ו' שאין לעשות הקשר רק גדול ע"ס. וזה מלך שההידוק הוא הכתיבה. וכמו שראיתי היום הקשר החדש כמדותה לי בו שהוא בעין מ"ס בקדמונים מקדש

א' דאולי מקמטת הסינין נמי צמי עש"י נטמה ע"ס: [קלח] קשר כמין ד'. כי מנ"א מהנ"י דהינו לעשותו וענין שיחכמה דה' מנ' לרדין. ובד"ק ס"ק כ"ד כתב שהוא רק מנהג הספרדים ושיש לפסקם עליו כמ"ס המנ"א ס"י כ"ז ס"ק ט"ז. וביאר באורך מה שיש לפסקם עליו ומייסדו. ובדנ"מ ס"י כ"ז כתב על המנ"א שאין מונח מה קפידא ים כשהד' נראה מנ' לרדין: [קלח] וכמין י' צמ"י. כי הא"ר ס"ק ע"ד צמי שראה אחר חלילת תפלין שהיה נוחר קשר הי"ד. הוריקי למזור להניחן בלא צרכה ולקרות ק"ס. מ"ס להניחן בלא צרכה נראה טעמו לפי שהניח מקודם פלונתא דרש"י וסוף דהו"ס ס"ל דרק ס"ל הלמ"מ ולא דה' וי"ד ולטעמם ילא צמה שנידך והייתם צמטה שהיה קשר הי"ד נוחר. ולכן כתב שלא יבדך שנית מוסק פלונתא. רק יניחם לז"י דרש"י. אך לז"ע כיון דאחר חלילת תפלין הוא שטמא כן וצרכה שחללו לא ידע מזה וא"כ חללם על דעת שלא למזור ולהניחם ולמה לא יבדך שנית משום היסח הדעת כשהלך ע"ד בלא להמירם עליו ע' מנ"א ס"י כ"ה ס"ק כ"ז. ונ"ב: [קלח] להעביר עור על הנית ס"י. ובאלו הארצות טעוין אוחן צמנין שאין קמט על גינה הנית א"ל להעביר עור על גזו. א"ר צמס מ"ט: [קלח] ואח"כ הי"ד. כי צמטת זקנים ואמר טעמה הקשר כמין י' חותכין אח"כ ג"כ בקוף הרלוועה אלל הקשר שיהיה נראה כלורת י' ע"ס. נטור כתב שיש טעוין כן ע"ס. וכן ראיתי לפסרי דווקני טעוין כן: [קלח] כסדר אותיות השם. מכאן קלח סמך טעמו לכתוב אותיות השם בנח"מ כסדרן. ולא דוקא הוי"ה אלא גם סמך שמות שאין נחמקין כמשמע כאן. מיהו דיעבד או לנודך אין להם כרענתי צי"ד ס"י רע"ג. ומכ"ס שאין להניח ע"י צ"ק לגניזה:

סי' לג סעי' א (א) אם נחלקל עור של צ' נחם. פי' שנפסקו צ' נחם שלמים. מנ"א. ר"ל דלא

מימא דמשמע נחלקל דנקנו ונרקנו מקלח דפנות שנין בית לבית אבל נפסק א' או צ' לגמרי אפ"י נחשבים פסול. לזה קאמר דז"א דאין חילוק בזה בין נקדעו קלח לבין נפסק כל הדופן דהא דנצי' איזה לשון נפסקו דמשמע לגמרי. ולכן בלשון רמ"א מיקרבו קלח חיקן המנ"א צמ"ק צ' דנקט קלח לפי שהלדדים שלמים אבל ה"ס כשהדופן פנימי נקדע כולו. ופמ"ג בא"ח הנית דנצי' המנ"א בל"ע.

מ"ע כתב דניצי' אח"כ טטה חלק וסור להיות סתומה. אבל להאחרוני שסנאחי ג"ס יו"ד שם דלסר"ס כל שיש פתוחה אם יוסף אח"כ טטה חלק ידון הכל כפתוחה. א"כ א"א לוהר דרש"י ס"י עכ"ה ה"ל חסם להמ"ס דג"א הוי פתוחה. דא"כ אף שיעשה אח"כ טטה חלק אחתי פתוחה היא ואין כ' הטור דהוי סתומה ודו"ק. מ"מ שפיר נתיישב קושייתם צמה שכתבתי מקודם וד' ה"ט כוונים ונדרישם צי"ד ס"י עכ"ה כי צמלנו חר פי' צהר"ס ה' מזהה ה"ל דלא כדנצי' שנפדישה ומחר"ז אלא כפרמ"ג וט"ז ה"ל:

שם סעי' ר"ח. [מב] יעשה ד' נחם מעור א'. צמנ"א פלונת' א' חתיכות תפורות יחד הוי כבור א'

וכן כדנצי' יחד צדק פלונתא דקמאי ונחמאי א' הוי לזה כבור א' וכנר האריכו בזה האחרונים וביומר חשו' בית אפרים ס"י א' ובי' לא השאיר עוללות. והעלה מדינא להכחיר בין תפורות בין צדק וראוי ליר"ם לעשותם מעור א' מתעב. ע"ס. וזהו כהנ"י צמס ס"ת ובנ"י קס"ס הנית א"כ צמס צמל חמ"ס דתפלין שאין ציבוע דמ"ס מחקיים א"כ דינק יחד הד' נחם. כשיעשה הנית עלמן מעור דמ"ס מדונקות פסול מע"כ דאי ע"י דנק נעשה כבור א' א"כ הכל הוא רק בנית א' שיש צו ג' מחילות דפסול ע"ס. אין זה מוכרח כי י"ל דמה שניכר ע"י חרילין מנחון שהם ד' נחם סני כמנזר לעיל ולפי שא"ל לעשות הד' נחם מעור א' העב וקסה. נהנו הסופרי' לדנק מחיכות מעור א' העב ועליהם מוחכים קלף א' דק על כל בית ונית והוי העליון כולו עור א' אך אח"כ ע"פ רוב ניקנו הוית עור העליון סדק לפי שמתחכין לבית יד דה"ס. רק שאין הנקבים מוטלשים למלל הנית ורק הקלף הרק ניקב צמוד הוית כ"ל דשור

סימן א

להרב הגדול הספורס ב' מוהר"ר אליהו
האב"ד דק"ק לובראנץ:

כבודו הרם דרשני עבור התפילין של ראש שנעשה מחלה
בית אחד של יד, ואח"כ נתחב ג' קלפים למחילות
בפנים, ואח"כ משך מטלית מזד אחד להשני אשר עליו נעשו
החריצים, ולא ירדו לבית הפנימי כלל, ובכחם נדבק השיניין
מלדדים השניים, זה אופן הראשון אשר הוגד לרומע"ט ע"י סופר
אחד הקורא תגר, ושוב נמלא בחור אחד שראה מלאכת הסופר
והעיד כי דרך מלאכתו כך הוא, עושה הבית ש"ר בדפוס כשאר
סופרים והמחילות הפנימים נעשים בדפוס מיד, אך אח"כ מושך
מחילות קלף מזד אחד להשני אשר בקלף הוא נחקקו השיניין
ומחבר אותו בדבק ובכחם מושך לפעמים קלף מן הלדדים השניים
אשר זו נעשו החריצים, אמנם הוא מלמס שירדו החריצים לבית
הפנימי, זה לשון רומע"ט אות באות, רק שקרתי מלכתוב את
שאינו נלך, וכתב רומע"ט שאין לערער כלל כי דבק הוא חיבור,
דהא הכי עמא דבר לזאת בתפילין ש"ר שאינם מעור אחד כ"א
ע"י דבק הוא חיבור להיות נקרא אחד, ויחלק רומע"ט בין הא
דלמרינן בנס וטיפה ספר אחד אמר רחמנא דהתם קפדה רחמנא
שיהא עלם אחד דוקא, אבל גבי תפילין לא בעינן רק שיהיה אות
אחד אפילו ע"י דבק וכמו שנקרא בית אחד ע"י דבק, וכן דחק
רומע"ט הראיה של הב"מ מאחריו, דעיקר דבריו מתחלה
עלם אחד, משא"כ דבר שבכחם הוא נפרד וע"י מעשה בני
אדם נחשב להיות אחד, ולא הקפיד זו הכחב להיות עלם אחד
כ"א ע"י אמצעות איהו דבר נקרא ג"כ שלם ואחד, ושוב סיים
רומע"ט אשר גם באופן הראשון שכתב לו הסופר מומחה הקורא
תגר לפוסלם, שגראה למע"ט שהוא כשר, ואסתיע מדברי רש"י
במנחות דף ל"ד ע"ב דר"ה ואם אין חריצין ניכר פסול, דמשמע
אעפ"י שעשה המחילות בפנים להבדיל בין בית לבית, ולא עשה
כן מתחלה בדפוס, מ"מ בלינו ניכר מבחון דוקא פסולות, משמע
אבל אם עשה חריצין הניכרין מבחון כשר, לזאת סיים מע"ט כל
שהחריצין ניכרין מבחון כשרין:

והנה לא עמדת: על כוונת רומע"ט, דמשמע מדבריו אפילו
העור של הבית הוא נעשה כשל יד בשלימות, רק שהחריצין
הוא על עור העליון המחופה על הבתים ועור התחתון אשר הוא
עלם הבית אשר בפנימיותו מונחים המחילות שבו מונחים הפרשיות
הוא בשלימות בלי שום פירוד חריצין, רק שנעשה כשל יד וזאת
המחילות שבפנים מפריד ביניהם, ולפי דברי המוכ"ז המופלג שד"ר
משמע שגם העור העליון המונח על הבית ש"ר אין חריצין מפולש
שיהיה עכ"פ נקדע העור העליון כ"א שהוא נחרך בארבעה חריצין.
והנה לפענ"ד דאפילו באופן השני שהעיד הבחור כמס"ל, מ"מ
אם לא היו החריצין מפולשין היטב שיהיה עור העליון מחוץ היטב
בכל סביבותיו מכיון נגד חריצין של הבתים שיהיה ניכר החריצין
מפולש מעבר לעבר עד התפר פסולות, הא לא מיבעי דכמו
דמהני דבק להקל להיות כעור אחד, ה"נ מהני לבטל ע"י עור
שלמעלה החופה את הבתים, כל החריצין כאילו לא נעשה כלל,
אלא אפילו נאמר דדבק לא היו חיבור, מ"מ אמרה תורה שאם
אין חריצין ניכר פסולות כי מלותו הוא בכך שיהיה החריצין ניכר
לעין כל:

אמנם דברי רש"י אין להולמו לפרשו בפשיטות, כי תמיה לי
למאי אינטריכא לאשמועינן שאם אין חריצין מבחון כ"א
שמחלקים הבתים בפנים פסולות הלא בכה"ג לאו של ראש נחשב
כ"א לשל יד ויואל בו לכתחלה לשל יד כמבואר בדבריהם לקמן באם
אין לו תפילין ש"ר כו' מולה עור וכו', וביותר תמיה מאי אין
חריצין ניכר דקאמר הכי הל"ל אם לא נעשו לו חריצין פסולות,
ואם אין לו חריצין, מאי אין חריצין ניכר דקאמר דמשמע
להדיא שיש לו חריצין מבחון בעור החיון רק שאינו ניכר, וכן

בדף- ל"ה בפלוגמא דאב"י ורב דימי, נלע"ד תמיה מאוד האין
שייך ד' בתים ושלא יגיע חריצין למקום התפר או עכ"פ לפחות ע"כ
גריד שיהיה החריצין כפי אורך הפרשיות שמונחים כ"א בבית בפ"ע,
והלא ע"י שגריד לעשות בדפוס בעור העליון ד' בתים, וכמו
שפרש"י בד"ה בד' בתים בעור א' וכו' ממילא ח"א בלא חריצין,
דהא כל אורך הפרשיות שמונח בבית, ע"כ נעשה חריצין כפי אורך
הבית שמונח בו הפרשה ואין חריצין רב דימי כיון דמנכר תו לא
לריד נהי שאפשר לעשות הבית רק כדי אורך הפרשה ויגיע החריצין
רק עד חצי הבית שלמעלה, מ"מ בהיכרח בעלמא לא אפשר,
ועוד דגם אם נפרש דאמרי אב"י ורב דימי שחילוק בתים נעשה
בחור הבית בפנים כדפרש"י בדבריהם, יחזור התמיה שכתבנו
דפשיטא דהא הוי של יד ממש וחריצין זה למה מוסיף לעשות על
ידו ש"ר, כיון שאינו רק רוחם בעלמא ואין בחילוניותו חילוק מחילות
וכי אם עשה על תפילין של יד חריצין מבחון שחקק בו בדמות
שרפוט ד' בתים נפסל השל יד על ידו, הא ודאי אינו, וא"כ כל
הסוגיא יש לעיין בו, כי לכאורה אינו מובן כלל, ועוד קשה לי
דה"ל לאב"י ור"ד לומר פלוגתאם על הדבריהם דמאי ואם אין
חריצין ניכר פסולות, והנה באמת דגם מן המרדכי משמע
דפלוגתאם מיידי בגמרא דמיידי בדבריהם, אבל לפענ"ד לא זכיתי
להבין כלל, ואין לי שום ספרים לעיין בהם כי קשה להשיג פה
בשאלה:

ומ"מ בלא ספק יש לפרש בדברי הרמב"ם והא"ש דגם לרב
דימי לא מכשיר בחריצין דמינכר, היינו רק שיהיה עכ"פ
כל בית ובית ניכר מכל ד' ראשו ויהיה פירוד כל בית ובית אחת
מתחתה, ולא בא להקל כ"א שא"ל שיגיע החריצין היינו קמט שעל
הדפוס שנעשה בו הבית עד התפר, אולם עכ"פ כדי אורך
הפרשיות בודאי שגריד היינו שיהיה אורך כל חריצין בכדי שיהא
ניכר הפירוד של כל בית ובית באורך וברוחב וכל ד' רוחותיו יהא
נפרד וניכר כל בית בפני עצמו מעבר לעבר כל משך האורך
שהפרשיות מונחים שם, ואע"פ שזמן חצי הבית ולמטה אינם מניעים
החריצין ומתעצבים להיות לבית אחד מ"מ כשר, כיון שכל פרשה
ופרשה מונחת בבית בפ"ע ונכרת מבחון לבית בפ"ע בארבע
רוחותיו, היינו שגם בחריצין אשר בין כל בית ובית אינו החריצין
במפולש אך כפי משך אורך הפרשיות וכן אורך הבית מבפנים
ומבחוץ, מיהו לכתחלה בעינן שיהא האורך של הבית והחריצין עד
התפר וכאב"י, מיהו אם לא היה שום הפרש בית מבחון בפועל
ממש שיהא ניכר כל בית בארבע רוחותיו כמס"ל, אפילו היה חקוק
בו חריצין מבחון לא מהני מיד, ובכה"ג פסלה הדבריהם, זה
העולה בפשיטות מדברי הרמב"ם והא"ש, דבזה מיושב קושייתנו
השניה שהקשינו. כנלע"ד ברור פירוש דבריהם:

אמנם לולא דברי רש"י ז"ל נראה לי לפרש בפשיטות שאם אין
חריצין ניכר פסולות, היינו דבאמת יש לו חריצין וכל בית
הוא בפ"ע רק שאין ניכר לעין כל מחמת שגדבקו ע"י דבק, וכמו
שנמלא בכה"ג בכמה תפילין שפ"י טיח הגלאנץ נסתמו החריצין
וכמעט אינם נכרים, או דמיידי שפ"י רוחק הדפוס שדחק הבתים
ביחד להיות כבית אחד נדבקו יחד וגדמה בבית אחד ולא ניכר רק
חריצין למעלה, אבל חריצין פירוד בין הבתים אינו ניכר כלל ומס"ה
פסולות, דאעפ"י דבאמת כל בית הוא בפ"ע, מ"מ מלות תפילין
הוא שיהיה החריצין בין כל בית ניכר ומפולש אפילו כחוט השערה
בני רק שיהא מפולש ממש ולא יהא מדובק בדבק כלל בין
החריצין, והכי מוכח בגיטין דף כ"ח ע"א ברש"י ד"ה ע' טאה
ודרישא כו' פ"י ש. הרי פרש"י להדיא שצ"ק המולה לעשות דוקא
באופן זה שיהא ריוח ניכר בין כל בית ובית של ראש, והא
דגמרינן ריבויא דתפילין הלכה למ"מ היינו ע"פ כפי שמדובקים יחד
משערינן דיבוק גמור בלי שום פירוד, אבל אח"כ לריד להפריד,
והכי משמע הלשון ואם אין חריצין ניכר היינו שאף עפ"י שיש להם
חריצין, רק שאינו ניכר לעינים פסולות, דלשון זה מלינו ג"כ בפ"ו
דף ל"ז, ובבבב"מ מ"מ משמע גבי רובא דמוכח היינו שיהא ניכר
לעין ולא בחוט השערה, אמנם בגד"ד אם נעלה עור על הבתים
ולא

ולא עשה החריץ במפולש מכון כנגד החריץ של הבתים פסול בלא ספק וכמש"ל:

והנה מה שהעיר רומע"ט נידון דבק חיבור, ותמה רומע"ט על תשובות רע"א סימן י"א, הא מה יענה הגאון לכל התפלן שאינם מעור אחד שידוע לכל שהסופרים אינם עושים אפי"ט תפירה, רק שמחברים חתיכות ע"י דבק, זה לשון רומע"ט, וסיים רומע"ט שאולי דעת הגאון לפסוק כהב"ח דס"ל דבעינן דוקא מעור אחד, הנה לריך אני לזה לבאר למעלתו דאינו כן, ואין הגאון הב"ח ז"ל חולק כלל על התפלן שמניחין רוב העולם, כי באמת גם התפלן של כל העולם נעשו מעור אחד בצופן זה שמשך העור על הדפים ועושה כמו ארבעה בתים ממש, רק שמן האד של הבית במקום שהראשים מתאיימות שם פתוח ואינו נדבק על הדפוס כ"א שמדבקים אח"כ בדבק לחד הפתוח ועל ידי הדבק נעשה בית שלם, אבל אינם מחברין שום קלק להשלים בנין הבית כי כל הד' בתים של ראש נעשה מעור אחד ממש, ואח"כ טוחין את הבית ומדבקים בלד ששם הסדר בדאי שלא יתפרד עוד ולא יתראה הסדר מקום אשר הקלפין מתאיימים, וקשה לי לבאר כל לרכי על הגייר, וכן בש"י עושין כן מע"א, רק במקום שמתאיימים לדאי קלפים יחד שם אונגרים לדבק צוב הוא, בכדי שיהא חיבור גמור ולא יתפרד, ובאמת בכה"ג ודאי דהוי מע"א וכשר, אע"פ שעדיין לריך דבק למפולש במקום הפירוד ולא איכפת לן כלל כיון דא"ל שום קלק להשלים את הבית ולדבק עליו כ"א הדבק בלבד אשר הוא מופל הראשים שיתאיימו ולא יתפרדו. וזהו כ"ל ראה ברורה דלא נפסל משום זה ומיקרי עדיין מעור אחד, דהא חריץ דף ל"ה תפלן כל זמן שפני טבלא קיימת כשירה, ר"ח אמר נפסקו ב' כשירות ג' פסולות, יע"ש בסוגיא ובפרש"י, הרי מוכח שאפילו נקבע העור של הבית מלד אשר החריץ בו או כה"ג מ"מ כשר ואפילו לא נדבק בדבק כלל, והשתא אם אמרת דאם יש חיבור סדק או קרע בלד אחד מן הבית אין דין בית עליו לפסול כי צעינן שיהא כל הבית מעור אחד ושום סדק וקרע לא יהיה בו שאפילו נדבק בדבק פסול, א"כ אמאי נפסקו ב' כשירות סוף סוף כיון שנתקלקל ונקרע לאו שם בית עליו, אלא ע"כ דמשום הקרע והסדק אשר בלד האחד מן הבית לא נפסל מלל אפילו לא נדבק בדבק, וא"כ כ"ש לתפלן דידן דמעיקרא הכי נעשה שהבתים הם מעור אחד, רק שבלד אחד במקום שמתאיימות גשאר פתוח כחוט השערה ושם דובקים בדבק שיתאיימו וידבקו יחד להיות כע"א בכל סביבותיו, דהא לא מלינו בזה סברא בתלמוד שחלק בעור הבתים בין מחלה עשייתו לגרדומן אע"כ כמש"כ ודאי דכשר בכה"ג, כיון שכולם נעשים מעור אחד אלא שהסופרים אחר גמר הבתים נותנין עליו עור על מקום שבו החריץ בכדי לחזק את הבתים וחושבין אם העור העליון מפולש בכל סביבו ושיגיע החריץ במפולש ומכון נגד החריץ, ובה"ג לית. דינא דודאי כ"ע מודים דכשר ולא פליג הב"ח ז"ל בזה כלום, כ"א שחולק על האגודה דמכשיר אפילו תפר הבית בחצרתה שמתחלה נעשו כל בית בפ"ע ואח"כ תפרן וזהו ס"ל להב"ח דפסול, ולקמן נביא ראייה לדבריו בזה"ש, אבל הבתים דידן הם כשרים אליבא דכ"ע, ומה שמדדירן לעשות מעור אחד שיהיו סחומים הבתים מכל לד על ידי עשיית האומנים על הדפוס, אין זה כ"א הידור מלוא כלל אבל לא עפ"י דין:

והשתא שפיר כתב הגאון ז"ל בתשובות רע"א שהשיגין הדבקים פסולות. כי בזה אנו לריכין לומר שעל ידי הדבק נעשה עור שבו השיגין עם העור של הבית כעור אחד ממש, דהא א"כ לא יוכשר, דהא צעי שיהא השיגין עשוי על עולם עור הבית ממש, ואדרבא כל בית שאינו רואה האויר פסול, ועל כרחך שנעשו ע"י הדבק כע"א, ולזה אין דעת הגאון נוחה, כי אין ראייה ממנחות דף ל"ב כמו שהאריך ז"ל, וכן הגאון בעל בית מאיר דמה ראייה זו בחילוק זה דמדייקו בלשון רש"י שאין הדבק מועיל, כ"א שלא ירגיש במשמוש היד רק אוח אחד, אבל לא שיהא הדבק חיבור להיות כע"א ממש, ולענ"ד אין זה במשמע כ"כ לדחות דברי הב"ש, כי מה שהמתיק רש"י בדבריו שהמשמוש ניכר ממשן של ד' אגרות היינו רק לפרש הא דנשיבית תלמודא מן לך לאות שיהא אוח בפנים כמו בחזן, דמשמע לך לאות שגם לך לבדך יהיה ג"כ

רק אוח אחד כמו שנראה בחזן לכל לאות אחד, ומהיכן ידע זה המניח יותר מכל הראיה את הבית, על כרחך מהא דמתמשש בהם ומרגיש שהם ד' אותיות נפרדין, אבל עיקר הדרוש בא לומר שגם לך יהיה לאות א' כמו שמבחזן רק אוח אחד, ולא למעט שלא ירגיש במשמוש היד לארבעה אותיות כי משמוש זה אינו מפלה ומוריד כלל, כ"א שע"י המשמוש יודע גם המניח אשר הוא לבדו מרגיש בזה וקרינן ביה לך לאות כמו שמבחזן אוח א' ה"ג בפנים וכו', אבל לעולם דבעינן שיהא אוח אחד ממש לא שיהא סתם בדבק בכדי שלא יורגש במשמוש היד, וע"כ דבוק אי חיבור, דהא מקיים לך לאות כמו שנראה לאחרים מבחזן לאות אחד היינו הבית החיוני דהא הפרשיות לא נראים כלל לחזן ולא שייך לומר עליהם אוח אחד לכל הראיה, והא הבית החיוני הוי מע"א ממש ולא מדובק כלל אי איתא דדבק לא הוי חיבור ה"ג מקשינן לך לאות שיהא כן בפנים ולית לן לאפוקי מהיקשא ומשמעות זו, אלא ע"כ ז"ל דדבק הוי חיבור, וגם הבית מבחזן מהני אם נעשה משני חתיכות קלק ונדבק, ולכן מהני כמו כן להיות אוח א' בפנים ע"י דבק, כ"ג ברור לענ"ד:

ועוד קשה לי על הגאונים רע"א וב"מ הג"ל כי לפי דבריהם סגי שיהיו תפורין יחד הארבעה בתים דע"ז ג"כ לא יהא ניכר ממשן של ד' אותיות כמו בדבק אם יהיה התפירה כמו אחיו אלכסגדית, והא מוכח מירושלמי דתפירה ודאי דלא הוי חיבור, דהא אמר בירושלמי מגילה דף ה' בשולי הדף דס"ת נכתב על ב' דפין, אבל פו"מ נכתבים רק על דף אחד, וכן אמר שם ס"ת נכתב על ב' עורות ותו"מ על שור אחד לבד, וע"כ מוכח דאפילו תפר ב' העורות יחד ועושה בו מזוזה פסול דהא גם בס"ת לא הוכשר כ"א ע"י תפירה, וכ"כ הרמב"ם הלכות מזוזה שאפילו תפר העורות יחד ועושה בו מזוזה פסול, אלא דתפירה לא הוי חיבור, דהא גם לתפלן אמר בירושלמי כן שאינו נכתב רק על שור אחד, וע"כ ז"ל דלתפרן לחודיה קאי, דאילו דבק העורות יחד הוא מצוואר בגמרא דילן דדבוק מהני לפרשיות של יד. ומה מאוד תמוהין דברי החוס' מנחות דף ל"ב צד"ה להשלים, דהא מוכח בפירוש דרומיא דס"ת פסול במזוזה, והא בס"ת ג"כ אינו כשר אלא בתפרן יחד, וכן מלאתי שמהם עליהם בקרבן העדה וז"ל:

ותמוהים לי ג"כ דברי החוס' ל"ג ע"א ד"ה כחופה על ב' דפין כו' שהציאו שם ירושלמי דבשני עורות פסולין, ולענ"ד לא ידעתי משמעותו, כי הגה אמר שם בירושלמי מגילה דלמה לא חשיב המשנה דספרים נכתבים בשני דפין, ותו"מ על דף אחד, והיינו ע"כ פירושו דגם פרשה אחת נכתבת בס"ת בשני דפין ובתפלן ומזוזה אין נכתב פרשה אחת כ"א על דף אחד, דאילו ב' פרשיות גם בתפלן נכתבין בשני דפין, וכיון שכן כ"ל דגם הא דקאמר אח"כ שם התיב ר"י בריה דר"ח כחופה, דרבה, שהספרים נכתבים בשני עורות, ותו"מ א"כ אלא בע"א היינו נמי רק אפרשה אחת לבד, אבל בשתי פרשיות אין ראייה כלל שיהיה פסול על ב' עורות, ומג"ל לחוס' לפרש דקאי על ב' פרשיות ג"כ, הא לפי פרושם תקשה לן הא דפוסל בתפלן בשני עורות ע"כ בשל יד קאמר. והא אכן קיי"ל כר' יוסי דא"ל לדבק כלל, ואפילו נדחוק לומר דהני אמוראי ס"ל כר' יוסי דלריך לדבק, מ"מ הלא בדיבוק סגי אפילו נכתב ארבעה עורות וא"כ נלענך לחלק בין דיבוק לתפירה דהא גם בס"ת לא כשר כ"א ע"י תפירה וכמש"ל בארוכה, וכ"ז דוחק גדול. אולם לפי פירוש דאחרא פרשה קאי ניחא שפיר טפי ולא קשה מידי, דבאמת בתפלן אפילו בשל ראש לריך כל פרשה לכחוד אשור אחד ואפילו על ידי דבק פסול דדבוק לא הוי חיבור כלל, וכ"ש תפירה, ואם כן אין לפענ"ד ראייה כלל לפסול מזוזה שכתב אשני עורות ותפרן יחד אם כתב כל פרשה אע"א, והשתא תמוה לי ג"כ אדברי רמב"ם דלכאורה מנ"ל הא דאפילו תפרן פסולה דודאי לא למדה כ"א מהא דקאמר בירושלמי שם דבס"ת כשר על שני עורות ובמזוזה פסול, ובס"ת מיירי ג"כ ע"כ ע"כ דתפרן ודומיא דהכי במזוזה פסול. והא לפי מה שכתבתי אין ראייה כלל שיהא התפירה אינו חיבור, דהא דוקא אפרשה אחת קאי בירושלמי וכמו שהוכחתי, ואין לי פנאי לעיין יותר בעת לגודל סודתי ושאר טעמים אשר הם מונעים מלהשיב

וכמש"ל בארובה שיהיו כל התריון והבית מופרין זה מזה בפועל ממש ולא יהא שום קלף מדובק על מקום התריון אם לא שיהא חתוך לארבעה קרעים מפושטים שלא יהא ממנו כחשט העברה נגד היכר התריון ואם לאו פסול, ויש להכריז עליהם כי הם מכשול הרבים, ואולי יוכני' ה' בעת אחרת לעיין בזה בעת שירחיב לי ה' ממדתי ומחליטת בריאותי ל"ע שהשיבה במקום אחד מחייב לי בעוה"ר בלי שיפור, ולמען מכשול הרבים שכתב כ"ת לא יכולתי להשיב פניו מלהשיב מפני הכבוד:

עוד אחת היא אשר ראיתי לכתוב לרומע"ח, כי רבינו הקדוש רבן של ישראל הגאון מוילנא זלוק"ל בביאורו על מסכת כלים פירש בפרק י"ח משנה ח' דמסכת כלים ואכית ממנה. וזו דמחני דבוק וא' שחפרה אפילו נעשה בל בית בפני עצמה ואח"כ דבקן יחד, וזה כמה שנים שראיתי בן בפירושו והספר אין אחי, וגם אז לא עיניתי בזה כלל כ"א דרך העברה, ואלם סמיה לי למה העלים עיניו בפירושו על א"ח ולא זכר את המנהג כלל, וגם לכאורה יש לעיין דלילמא באמת אינו כשר לתפלין כ"א לעיין דיני טהרה וטומאה נשנית שאם חקנה והחירה וחזר ביה, אבל אין לי פנאי לעיין בזה עוד מפני טרדת המד והקבלה, ובה אומר שלום לכ"ת ולכל הגלויים אליכם בלל חכמתו, ובקשתי מכבודו לעיין היסוד בזה וללמוד להעתיק תשובה זו בכתב ללול מאוד וגאה ולתחול על כבודכם הרמה ולשלוח לי את ההפסקה כי אין פנאי לי להעתיקו בטרם ילא מידי פי המוכ"ז נחנץ לביטו:

וי"ש לי עוד לרעות בדברי הרמב"ם ז"ל אשר בהלכות סוטה פסק דפרשת סוטה שכתב על ב' דפין פסול, ובמחזה פסק דוקא על ב' שורות פסול ועל ב' דפין כשר ובגמרא תנא בחד לישנא. הן אחת שהוא מפרש עשרה שטים ושלם ואחת כשירה דקאי ארפין, מ"מ הלשון דעשרה שטים דפין יש חגי בסוטה ובמחזה בחד לישנא, וגם א"כ ה"ל לפרש גבי סוטה כמו במחזה, וממחמ שהמוכ"ז נחנץ לא יכולתי להאריך עוד. ובעת אחרת אשנה פרק זה:

דברי ידיו. אליהו בלא"ה הרב מוה"ר יעקב זצלה"ה
חונת פה ק"ק קאליש:

סימן ב

שו"ת מאחי מרן המחבר ה"ה הרב ר' שמואל ו"ל
בענין איש יד בחפלין:

בענין איש, כגון אני, אשר בכל מלאכות, עיקר עשייתו בשמאל, וזולת במכתב ובאכילה אכני ככל אדם בימין, איך דיט לענין תפלין. והנה עד כה הנחתי תפלין בשמאל ככל אדם כדעת הג"ע והרמ"א ומג"א ושארי פוסקים ראשונים ואחרונים, דהעיקר תלוי במכתב, מבלי עלות על הדעת להחמיר כדעת הג"ע דאם נראה להחמיר בתפלין לזאת ידי כל הספיקות לא יספיק לנו היום, וגם הרבה משות להוליא. והנה בלמודי הסוד ה"ח בב"י וגם בביאורי הגאון ראיתי כי חזק מאוד מחנה השני. והנה לפני כל אמרתי, אבינה נא בעלמי בגמרא פרק הקומץ (דף ל"ז ע"ה) לראות מה תעלה קומץ דל. כמוני, ואף אם אין די בקומץ להשיב להברית מעלי אריות וגמרים גאוי עולם. אמנם להיותי נוגע בדבר להקל מעלי טורח החומרא, אמרתי אדברה עם כי הכל כלא נחשבין, וזה תחלת פירושי בס"ד:

[א] **תנו** רבנן ידך וכו'. ואומר ידה וכו'. תני ואומר, דעיקר ימין ושמאל הלך אחר המעשים, ויכול להיות שהיתה יעל אחרת יד, ולקחה היתר בימין כל אדם, כיון שהוא נגדה שמאלה, קרא הכתוב לזה ידה, ולזה ימינה, וכ"ת לא ילפינן ידך מידה, קאמר ואומר למה תשיב ידך וגו', ר"י החורס אמר מלינו ימין וכו' וא"כ ליכא למילף מההוא דת"ק מידי, ולא פירש ר"י החורס מנין לו שתפלין בשמאל, ר' נתן אומר א"כ, יש לפרש א"כ כלל קרא מנין ללמוד דתפלין בשמאל, דכבר יש לנו היקף, ונוכל גם זאת ללמוד, כי זה ההיקף לריבה לר"ה ללמוד כל שיטתו בקשירה ישנו בכתיבה למעוטי כמ"ש ריש סימן ל"ט, ור"ל א"כ, היינו

מלהשיב תשובה מפני הכבוד לא יכולתי לפורטם כעת כי המוכ"ז נחנץ לדרכו:

ולכאורה בלי עיון כ"כ נ"ל דאדרבא מוכח מהירושלמי דתפירה מהני, דהנה פירוש הקרבן עדה שפירש שם בד"ה באמר דף א' וכו' לית הא דרבה, ובד"ה אמר להן שכן וכו' פירשו שם דחוק מאוד ותמוה מכמה טעמים למעיין היסוד, דכי פשיטא בזה רבותא יותר לאשמועינן דרך אחד בשני שורות שנדבק ע"י דבק פסול בכו"מ, מלאשמועינן בכתבן בשני שורות שאינם דבוקים בדבק כ"א ע"י תפירה לבד, והלא חזינן דדבק מחבר יותר מבתפירה דליל חפר שני חללי דפין אסור לכתוב עליו דף של ס"ת, ואלו ע"י דבק אמר בתחלה דשרי, וא"כ ממילא לית היא דרבה, ועוד כל סגנון הלשון והקבלה וטריא לא יתכן כלל לפירוש, לכן נלע"ד דה"ק החס"ר ילחך בריה דר' חייא כחובה דרבה, היינו שהיה להם ברייתא בקבלה מפי רבה או מימרא הלכה פסוקה בזה"ל, שהספרים נכתבין בשני שורות וכו"מ אין נכתבין אלא בעור אחד, והפירוש, דמזה מקשה על ר"י בר פזי בשם ריב"ז דלפיל דקאמר דכו"מ פסול אם נכתב על ב' דפין, הלא מלאן מוכח ע"כ דדוקא על ב' שורות פסול. אבל אם כתב ב' דפים על ע"א כשר, דהא דומיא דפסול בשני שורות, דהוי ע"כ ממילא גם בשני דפין, מוכח מדיוקא שלו דבע"א דומיא דשני שורות כשר, ולז"א אמרין חברייא קומי ר' מאן כאמר דף אחד בשני שורות, פירוש דבא לתרץ הקושיא דאין זה ראייה כלל דלעולם בשני דפין אפילו בע"א פסול, והא דאילטרין לאשמועינן בשני שורות היינו אפילו חפר ב' שורות לאורך היריעה וכתב עליהם רק דף אחד ומקום התפירה למלם להיות בין שיטה לשיטה, ואעפ"כ פסול בכו"מ, דאפילו בדף אחד פסול אם כתב בשני שורות פרשה אחת, ולזה משני לית היא, פירוש, דלענין הקושיא במקומה שומרת ואין דמיונו של חברייא מתקיימת דרבה אמר להן שכן אפילו ספרים אינם נכתבים כן, וא"כ ע"כ לא מיירי כן, דא"כ גם בספרים אינו מוכשר לכתחלה. והשתא לפי פירוש זה מוכח ע"כ דתפירה אדרבא הוי חיבור, דא"כ מאי מקשה מהאי ברייתא דע"א דילמא מיירי החס"ר בשתי פרשיות, אבל פרשה אחת אפילו בשני דפין אינם נכתבין, ובשתי פרשיות אשמועינן דבס"ת נכתבין אשני שורות, ובכו"מ פסול כ"א אסור אחד, אלא ע"כ דתפירה הוי חיבור, ולכן לא מלי לפרושי כן, דהא גם בס"ת לא מוכשר כ"כ ע"י תפירה, וא"כ דמיירי בשתי פרשיות גם בתפלין פשיטא ליה דכשר דהא ברייתא מפורשת גבי של יד דאפילו למ"ד דבעינן זאת א' מבפנים כמבחוץ, מ"מ דבק מהני, וא"כ ה"ג במחזה כן דהא בחדא גוונא כיילינהו:

ונידון מש"כ הגרע"א לפרש דברי החס"ר ר"ה לענין שופר אחד אחר רחמנא, הנה זה ימים רבים אמרתי לפרש בפשיטות ספי כי דברי הגאון הם דחוקים מאוד, דבתחלה כתבו חוספות דיבק שברי שופרות נמי לא פסול משום ב' ג' שופרות וכו' היינו משום דקשה להו דאי איתא דהפסול הוא משום האי טעמא, א"כ ה"ל לר' דמחני' לפלוג נמי בזה, דהא אמרין לעיל דלר"י ס"ל כיון דמחברי אהרדי כחד תשיבא והוי רק שופר אחד, והא בכה"ג פריך בתלמודא כמה פעמים, וגם לא שייך כאן לתרץ פליג ברישא וכו' לסופא, דהא במחני' לא מבואר כלל שום רמז מטעם דשופר אחד אמר רחמנא רק מפני שהוא קרן וכו' וא"כ ה"ל לר' לפלוגי בסופא, לזה מתרץ דאין הפסול מלד זה כ"א מטעם ב', ושבו כתבו א"כ אפילו כאמר דמטעם ב' ג' שופרות פסול ניחא ג"כ דהשתא אסתבר ליה לחס"ר לומר דאני גבי קרן פרה דמחברי אהרדי דרך גדילתו, לכן מיקרי רק שופר אחד, משא"כ אם חזרו בדבק פסול לכו"מ, ואחר זמן מלאתי במהרי"ק סימן קכ"ב דהביא בשם חוספות אחרים אשר אינם נמארים אללנו ופירשו בעלמם דבריהם כן:

סוף דבר, דאם נעשה באופן הראשון שכתבנו בשם הסופר שקרא פגר, בזה לית דינא ולית דיינא דפסול דהוי ממש תפלה של יד ולא מהני התריון כלל וכמש"כ, וגם אם נעשה באופן הב' שהעיד החמור בראה בעיניו וכמש"ל נמי פסול אם אין התריון מפושטין מעבר מכון נגד התרין שבין בית לבית עד התפר

פרק ו

מקשה

מקשה הבתים והתיתורא

א. יעשה ד' בתים מעור אחד לשל ראש, ובית אחד לשל יד^א אמנם התיתורא והמעברתא אינם צריכים להיות מעור אחד עם הבית, אלא אפילו אם התיתורא והמעברתא עשויים מעור בפני עצמו כשר^ב ויש אומרים שגם התיתורא צריכה להיות מעור אחד עם הבית^ג, וטוב להדר גם בזה לצאת דעת המחמירים בזה^ד.

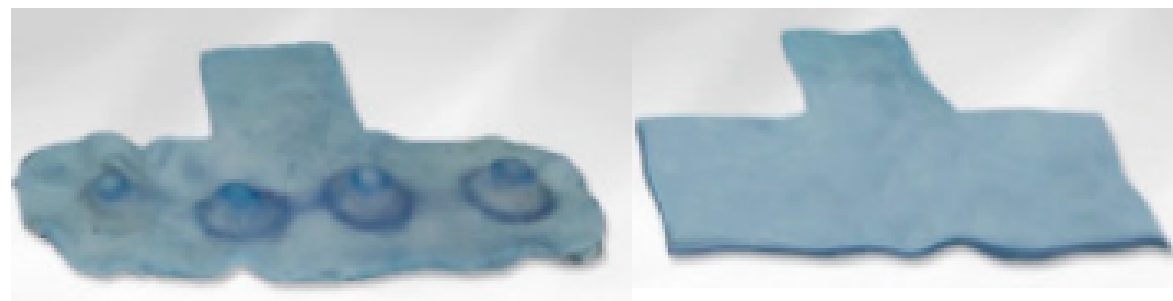
אוצר החכמה

הערות

סוגי הבתים בזמננו

ב. כהיום בזמן הזה יש שלושה סוגי בתים, א. מקשה. ב. מקשה אחת, ג. מקשה שלימה [ללא קפלים].

וכרי לבאר את שלושת סוגי הבתים, נתאר בקצרה את סדר עשיית הבתים:

העור לאחר עיבודו נחתך בצורה כעין אות ז אלא שהגג רחב והרגל קצרה, בשלב זה העור רך, ומכניסים את העור למלחציים בצורה של כוס, ועושים לו ארבעה כוסות, כשהעור מתייבש מרטיבים אותו, ולוחצים אותו עוד, וכך כמה פעמים עד שהוא נעשה לארבעה בתים, למטה נוצרים קפלים רבים, שנראים כעין סדקים וצריך

ציזנים והוספות

ואף דברא"ש ומרדכי משמע שיתר טוב שלא לעשות מעור אחד עם הבתים עיין הטעם בדבריהם ותראה שזה הקלקול לא שיך בזמנינו למי שיועד אומנות הבתים. ביאור הלכה (ד"ה שישים). ד. משנה ברורה סימן לב ס"ק רא.

א. שו"ע או"ח סימן לב סל"ח.
ב. משנה ברורה סימן לב ס"ק רא.
ג. כן דעת רש"י וגם הרמב"ם סובר כרש"י כמו שכתב בכ"מ, ואף דהגאונים חולקים וגם הר"י ורא"ש ומרדכי וטור סוברים כמותם, וגם מנהג העולם כוותיהו מ"מ טוב להדר לצאת גם דעתם,

להחליק את התיתורא ולהצמיד את כל הקפלים בדבק חזק ושגם יהיה מרובע, וגם שלא ישארו שום חלל ופגימה בשיעור חגירת צפורן, וזה עבודה קשה.

ב.

אוצר החכמה

אלו שמוסיפים עוד מתחת, העבודה קלה בהרבה, כי אינם צריכים להחליק למטה, אלא מוסיפים עוד עוד למטה, לפי צורת התיתורא.

לאחרונה יש כמה אומנים שפתחו אומנות מיוחדת, איך לצמצם את הבית באופן שלא יוצרו קפלים וסדקים, והם חוסכים בזה הרבה ספקות ושאלות, כי גם אינם צריכים להשתמש כמעט עם דבק, וגם אינם נכנסים לספיקות של חללים ופגמים בתיתורא, והבית יוצא מרובע להפליא, ללא פגימות.

אולם העיר לנו אומן חשוב, שיש קצת שאלה בבתי אלו, כי בכל בית יתכן שמרוב הלחץ של המלחציים עלולים להוצר חורים, ויש לפותחם היטב, ולברקם על ידי עור חזק, ולברוק בין הבתים אפשר רק אם יש את הסדקים, כי אפשר לפתוח ולמתוח את העור, ולברוק היטב בין הבתים, אבל כשאין סדקים, אי אפשר לפתחם, וממילא הבריקה אינה מושלמת, אולם הם טוענים שאפשר לברוק על ידי מים.

החומר

המנהג כהיום

ב. כהיום ברוב המפעלים עושים 'מקשה', דהיינו שרק הבתים והתיתורא הם מעור אחד, אבל מוסיפים עוד עור בין הבתים לתיתורא, כי גם העור דק יותר, ונמצא שהתיתורא היא דקה, וצריך שיהיה קצת עבה, כדי שיוכל להעביר את הרצועות במעברתא, ולכן מוסיפים עוד עור בין התיתורא העליונה לתיתורא התחתונה כדי לעבותו, וגם שמקשה אחת מצריכה הרבה עבודה וסבלנות, כדי שיהיה מרובע, ויש אומרים שאין בזה כל חשש, רק שצריך להזהר שהעור יהיה מעובר לשמה^ה.

אוצר החכמה

ציורים והוספות

הדין, ע"כ בעיני שיהיו טהורים משא"כ בזה, וצ"ע. ועיין בספר זכרון אליהו פ"ו סימן ג, מה שהאריך בזה, ולמסקנתו, שדברי הביאור הלכה אמורים, כשאין צריך את העור בשביל למלאות את התיתורא, אבל כשנשאר אור, בין התיתורא העליונה לתחתונה, וצריך למלאותו, והוא חלק מסגירת הבתים, צריך לעשותו לשמה. אך מסיק (סיכום הלכות פרק א אות ד) שאם העור עשוי לשמה, אפשר להוסיף עור גם לכתחילה, ואינו מוריד מהידור הבתים. וכן דעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"ש וואזנר, וכן מטין משמיה דהחזו"א שאין בזה תוספת הידור.

ה. בספר לשכת הסופר (כלל יד ס"יב) כתב יש סופרים שמניחים בין הבית להתיתורא עורות ישנים אשר מאשפות ירימו וממנעלים קרועים, ידעו כי עבירה היא בידם אחרי שהוא מחובר להבית צריך להיות דוקא מעור כשר כמוהו ממש. וכתב על זה בביאור הלכה (סימן לב סעיף לו ד"ה עור הבתים) ולכתחילה בודאי הדין עמו, אך לענין דיעבד יש לעיין לפי מה דכתב הפמ"ג לקמן בסעיף מ"ו דמה דהצריך רמ"א לדבק כשר הוא למצוה ולא לעיכובא, כיון דהריבוק אינו מעכב ממילא אין קפידא במה מדבק, וא"כ לכאורה הי"נ בעניינינו לא דמי לעור התיתורא והמעברתא דחיובן הוא מצד

בדרך כלל האומנים הפרטיים, שאומן אחד עובד על כל בית בפרטות, עושים שהבית יהיה מקשה ללא תוספת של עור, והיא נקרא היום "מקשה אחת"¹, [אמנם אין בזה כל כך הידור הלכתי, וטעם ההידור לא ידוע כל כך, ומה עוד כי הבית בדרך כלל חזק יותר כאשר מוסיפים לו את העור, ואינו עשוי ממקשה אחת, כי במקשה אחת, לפעמים הבית נוטה להתעגל, מחמת הזיעה, והריבוע של התיתורא מתקלקל, כי יש מקום לחומרא זו, בעיקר אם הפרשיות יותר גדולות מהבתים, ואז הפרשיות נכנסות גם לתיתורא, שאינם רוצים שהפרשית יהיו מונחות בעור שאינו מקשה עם הבתים].

אוצר החכמה

פרק ז

ריבוע הבתים

הריבוע גם כבתים וגם בתיתורא

א. הלכה למשה מסיני, שהבתים והתיתורא צריכים להיות מרובעים, דהיינו שהאורך והרוחב של הבתים יהיו שווים, וכן התיתורא צריכה להיות מרובעת^א, והמעברתא מקום שהרצועה עוברת שם, אינה חלק מהריבוע, ולכן חותכים שם קצת, כדי שיהיה ניכר הריבוע של התיתורא^ב.

שיחיה מרובע בכל גובה הבית

ב. הריבוע צריך להיות בכל גובה הבית, ואין די שבמקום אחד יהיה מרובע, ולכן צריך למרוד את הריבוע בכמה מקומות בגובה הבית, שכל הגובה יהיה מרובע^ג, אבל הגובה של הבית, אינו צריך להיות שווה לאורך ורוחב הבית, ואין שיעור לגובהו^ד.

בדיקת הריבוע

ג. כדי לבדוק אם הבית מרובע, יש למרוד ארבע מדירות, תחילה יש למרוד את האורך והרוחב של שני הצדדים אם הם שווים, וכן יש למרוד גם את שני האלכסונים, והאלכסון, יהיה רחב יותר מהאורך בשני חומשין^ה, [למשל אם האורך והרוחב הם 30 מילימטר, אז האלכסון צריך להיות 42 מילימטר].

ציורים והוספות

א. כן כתב בספר סת"ם כהלכתן עמוד ט אות ט,	ב. משנה ברורה ס"ק קעז.
וכן כתב הגאון ר' שריה דבליצקי שליט"א בספרו	ג. משנה ברורה ס"ק קעת.
הידורי תפילין אות ג.	ד. רמ"א (א"ח סימן לב סל"ט).
א. שו"ע (א"ח סימן לב סל"ט).	ה. שו"ע (א"ח סימן לב סל"ט).

אוצר החכמה

שיעור הפטיה בריבוע שהבית עדיין כשר

ד. אף שכמעט אי אפשר לכוון את הריבוע במדויק ממש, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת¹, מכל מקום חייב לכוון בתכלית הצמצום שאפשר לאדם לעשות בענין זה², ועד אחוז אחד של סטיה³, עדיין נחשב למרובע לכתחילה⁴, ויש אומרים שגם שני אחוז [קרוב למילימטר] עדיין כשר לכתחילה⁵.

ציורים והוספות

אינו מכוון לגמרי לפי חשבון חכמי המדות כידוע, מכל מקום התורה גזרה שימדודו על פי חשבון זה, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ב סימן קמו) שמה שאין כאן דיוק מוכרח, שהכוונה שכשר גם ריבוע כזה, ונמצא שכשר גם לכתחילה תפילין שהן מרובעין ממש שאין האלכסון מכוון עד הריבוע שאינו מכוון שהוא באלכסון המכוון בתרי חומשי יותר, ולכן אין צריך לבדוק את הריבוע במיקרוסקופ, כי אם יבדקו זאת, הרי לא יהיה האלכסון תרי חומשי יותר בדיוק אלא טפי פורתא, ואף שגם כשר אם זה יהיה במדויק, אבל ליכא בזה שום מעלה, אף שכלפי שמיא אינו מצומצם, ופלא על משי"כ כהר"ה שהגרי"ו הלוי וצ"ל היה סבור שיש מעלה כשימדודו ריבוע דתפילין במיקרוסקופ. וכתב עוד (יו"ד ח"ג סי' קב אות ה), שאם אמת הוא שהגרי"ו סבר שיש בזה מעלה, יש לתרץ שחשש שמא עושי הבתים לא טרחו כפי יכולתם למדוד היטב, שאף על פי שאי אפשר לצמצם והתורה הכשירה כשעשה כל מה שיכול לעשות, הרי צריך למדוד כל מה שיכול בכל הטידחא וראיית העין שאפשר, ואם יתעצלו ולא יטרחו לעיין היטב לא יוכשר כיון שבאופן זה אין הריבוע נכון אף למדת האנשים, ולכן החמיר הגרי"ו למדוד במיקרוסקופ שבוה יצא מידי חשש העצלות, ובוה שיך להחמיר ולחשוש לזה, אף שמעיקר הדין אין חייבים לחשוש לכך וסומכים על האומדנא שהמומחים עושים מלאכתם בלי עצלות. י. בתשובות והנהגות (ח"א סימן מ) הביא בשם הגר"ד בהר"ן וצ"ל שעד שני אחוז זה עדיין כשר לכתחילה, והוכיח זאת מהחשבון של תרי חומשי באלכסונה, שאין זה מדויק, [עין בספר זכרון אליהו פ"ו הערה 28 ביאור החשבון, ומה שפטר זאת], ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן ב) כתב, רגיל אני להקל דיעבד עד רוחב מילימטר לכל היותר.

ו. ויעוין בבכורות (דף יז ע"ב) שדנה הגמרא אם אפשר לצמצם בידי אדם, ומביאה הגמרא שאפשר לצמצם, ממדת כלים ממדת מזבח [נשאמה תורה יעשית שלחן] אלמא צמצמו יפה ועשאוהו באמותיו מצומצמות, רש"י. ומתמצת הגמרא שאני התם דרחמנא אמר עבד ובכל היכי דמצית למיעבד נחא ליה [ולעולם לא צמצמו יפה, רש"י].

ז. משנה ברורה ס"ק קעו.

ח. אם התפילין הם ברוחב 30 מילימטר, אפשר לסטות עד שליש מילימטר, ובתיתורא שהיא בדרך כלל כ"50 מילימטר אפשר לסטות עד כחצי מילימטר.

ט. וראיה ברורה לזה, שכתב השר"ע שצריך שיהיה ריבוען מכוון ארכו כרחבו, כדי שיהיה להם אותו אלכסון שאחז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא, וכבר העיר המג"א (ס"ק נג) שבתוס' (סוכה דף ח ע"א) כתבו שהחשבון אינו מדויק, שאם האורך והרוחב שווה, יש אפוא אחד יותר באלכסון מאשר תרי חומשי. אה"ח 1234567

ובשו"ת תשב"ץ (ח"א סימן קסה) הביא ראיה לזה, ששנינו בעירובין (דף יג ע"ב) כל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלושה טפחים, ושאלו בגמרא (דף יד ע"א) מנא הני מילי ועל זה הקשו התוס' וד"ל תימה מה שיך למבצי מנה"מ בדבר שארם יכול לעמוד עליו, יביאו דבר שהוא רחב טפח ותמדוד ההיקף, ונראה שלפי שאין הדבר מכוון, דטפי ודאי הוא, משום הכי קא בעי מנא לן מקרא דלא דייקא בההוא פורתא דהוה טפי, ומייתי ראיה מים שעשה שלמה שהוא רחב עשר אמו' וקאמר קרא דקו שלשים באמה יסוב אותו ואף על גב דהוה טפי פורתא קרא לא דייק בהכי מהתם ילפי רבנן דלא למידק עכ"ל התוס'.

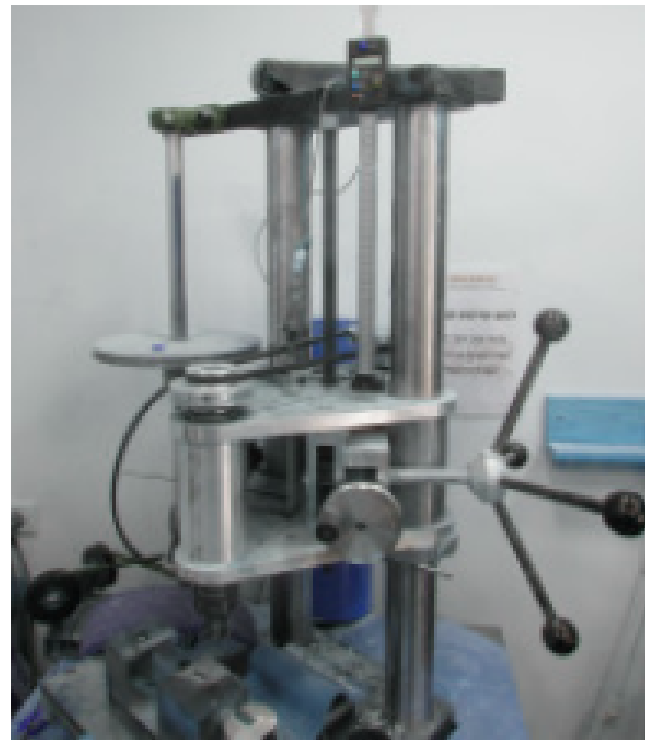
וכן כתב בערוך השולחן (סימן לב סעיף עה) אף על גב שחשבון דאמתא ותרי חומשא באלכסונא

סדר עשיית ריבוע הבתים כהיום

ה. ריבוע הבתים, היות והוא הלכה למשה מסיני, יש לעשותו לשמה, ויש כמה דרכים לרבע הבתים:

א. במכונה חשמלית - דהיינו שמלבישים את הבית במכונה, ומקרבים אותו

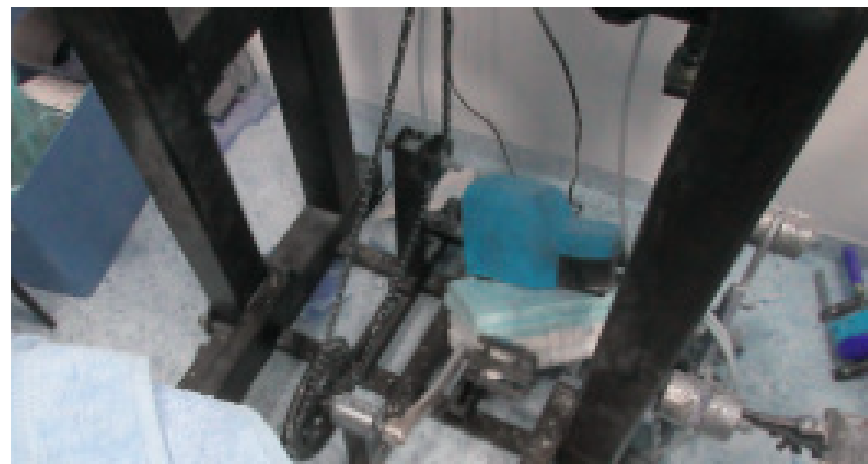
ביד למכונה שמסתובבת בכח החשמל [כרסומת], והיא מיישרת את הבתים מכל הכיוונים, ויש שמקילים בזה, כי אמנם המכונה מונעת על ידי החשמל, אבל האדם הוא שמקרב את התפילין בידו אל המכונה, ולכן אין זה נחשב ממש לריבוע במכונה, ועדיין אפשר להחשיבו כמרבע בידו.

אה"ח 1234567|אוצר החכמה

ב. ריבוע רגל - דהיינו שהמכונה [כרסומת] שמרבעת את הבית, ומיישרת אותו,

אינה מונעת מכח חשמל, אלא שיש כמין דוושא למטה, ועל ידי הלחיצה ברגל מפעילים את המכונה שתסתובב, [וגם בזה יש כמה סוגי מכונות, יש מכונות שעובדות בכח כוחו, דהיינו שהיא עובדת

עם כמה גלגלים, וגם אם יוריד את רגלו מהדוושא, זה עדיין ימשיך להסתובב כמה סיבובים, ויש מכונה, שמיד שיוריד את רגלו, המכונה מפסיקה, וזה ממש כוחו].

ג. ריבוע יד - יש מקומות שמרבעים את הבית במכונה ידנית, וצורת המכונה

שיש אדם שמסובב את הגלגל בידו באופן קבוע, ואדם נוסף מזיז בידיו את התפילין, נכי צריך להזיז את התפילין לארכו ולרחבו או שמסובב בידו אחת את הגלגל, ובידו השניה מכוון את התפילין. יש עדיין יחידים שמרבעים עם נייר זכוכית, ועושים הכל ממש ביד. [זה אולי מהודר מבחינה הלכתית, אבל הבתים אינם יוצאים

אוצר החכמה מהודרים ביופים].

תיקון הפגימות

ו. מצוי שיש פגימות קלות בבית, ואפילו אם הפגימות הם באמצע הדופן, או בצדדים, אפילו אם הפגימה היא משהו בלבד יש לתקנו, כי הבית צריך להיות מרובע בכל ארכו ורחבו, [וכל זה בשעת עשיית הבית, אבל אם נתקלקל לאחר מכן, אין צריך לתקנו, אלא אם הפגימה היא כשיעור חגירת צפורן, דהיינו שמעביר הצפורן שם, והצפורן נתקעת בתוך הפגימה]^א.

כיצד לתקן

ז. אולם מן הראוי לתקן את הפגימה בעור עצמו, דהיינו שינית עליה צמר גפן רטוב, שהעור יתנפח וכך יתוקן הפגימה, אבל לא יתקנו על ידי טיח, ותיקון על ידי הוספת עור טחון שנעשה ברבק, יש מקילים בזה^ב.

ציזנים והוספות

יא. ביאור הלכה סימן לב סעיף לו ד"ה נתקלקל יב. שו"ת שבט הלוי חלק ג סימן ב. ריבוען.

פרק ח

יצירת השין

עשיית שני שיין בתפילין של ראש

א. הלכה למשה מסיני להבליט בבית של ראש את האות שיין משני הצדדים אחד מימין ואחד משמאל. וצריך לעשות שיין של ג' ראשים מימין המניח, ושל ארבע ראשים משמאל המניח^א, מיהו אם הפך ועשה בשמאל שיין שלשה ראשים, ומימין ארבעה ראשים אינו נפסל^ב.

הטעם לעשיית השיין

ב. הטעם לעשיית שיין של תפילין מפני ששם ההוי"ה בא"ת ב"ש עולה ש' והיינו מצפ"צ [י-מ, ה-צ, ו-פ, ה-צ] ועל זה נאמר "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", שאין נראה מבחוץ אלא השיניין^ג. ועוד כדי לרמוז על הימים שאדם מניחם בשנה, שהם ש"י.

הטעם לעשיית השיין של ארבעה ראשים

ג. לכן צריך לעשות שני צורות של שיין, אחד מד' ראשין ואחד מג' ראשין, שהוא נגד שני סוגי הכתב שהתורה נכתבה בהם, כתב הלוחות וכתב ספר תורה, כתב הלוחות היה כתיבה חרות ושקוע, והאות היתה נראית בחלל, שנאמר 'חרות על הלוחות', וכשיש אות שיין חרות בתוך הלוחות, כדי שהשיין יראה צריך שיהיה מכל צדדיו ארבע דפנות, ובגד דפנות אלג, עושים ארבעה ראשיין לשיין^ה, והשניה כתיבה

אוצר החכמה

ציורים והוספות

שמים נעשה שותף במעשה בראשית. ובעשרת וקנים (סי' כ"ה סק"ב) כתב, שתי "שיניין" בניסטריא ת"ר, הוסיף ד' הראשים הרי תרי"ז, וכשנכתבו שתי אותיות שיין סמוכות זו לזו מספרן שש, הרי תרי"ג מצות. ובספר קול יעקב (סי"ק קצד) כתב שהשיין של ג' ראשים בצד ימין, כנגד שלשת האבות, ובצד שמאל של ד' ראשים כנגד ד' אמהות. השיין של ג' ראשים בצד ימין, כנגד ג' ימים בשבוע שקורין בתורה שנתנה בימין, ובצד שמאל של ד' ראשים כנגד ד' ימים בשבוע שאין קורין בהם בתורה.

ה. ולפי טעם זה עיקר השיין של ארבעה ראשין, היא לא השיין עצמה, אלא האויר שבין השיין

א. שו"ע (ארי"ה סימן לב סמ"ב). וכתב בסדר תיקון תפילין (עמוד נה) שהשיין מארבעה ראשים הוא לימין הקורא ולשמאל המניח, כי הבורא יתברך הוא הקורא, שנאמר (תהלים טז ח) "שויתי ה' לנגדי תמיד", לכן "שיין" של הלוחות לימינו, שנאמר (דברים לג ג) "מימינו אש דת למר", וה"שיין" של שלשה ראשים לימין האדם המניח.

ב. רמ"א (שם).

ג. בית יוסף בשם הריי אסכנרני ד"ל.

ד. ב"י בשם ארחות חיים (סי' כז). ובספר ברוך שאמר (הקדמון) כתב, שיש ב' שיניין בתפילין של ראש, וכמו כן יש ב' שיניין בפסוק בראשית וגו' את השמים, לומר לך שכל המניח תפילין לשם

בולטת היא כתב ספר תורה שכתבו משה שהוא בולט על הקלף. ולכן יש לעשות את השי"ן של ארבעה ראשין קודם, כמו שכתב הלוחות קדם לכתב ס"ת, ועוד שהוא כתב הבורא.

"חק תוכות" ולא "חק יריכות"

ד. כתיבת אות נחשבת, רק כשכותב את האות עצמה, אבל אם נשפך דיו על הרף, ומחק את הדיו מסביב לאות, ועל ידי המחיקה נעשה אות, האות פסולה, והיא נקראת "חק תוכות", וכל זה בכתיבת סת"ם, ובכתיבת שי"ן של תפילין, נחלקו בזה הפוסקים, ולמעשה רוב הפוסקים פסלו עשיית שי"ן בצורה של "חק תוכות". אלא צריך להבליט את האות עצמה, וזה נקרא "חק יריכות".

עשיית השי"ן בדפוס

ת. יש שני אופנים לעשות את השי"ן בקלות, א. לקחת דפוס של רוחב הבית, שבו חקוק שי"ן, להצמיד אותו לבית, ועל ידי לחיצה עם מלחציים על הדפוס, ידחף הבית לתוכו, והשי"ן תבלוט כפי הצורה של הדפוס, צורת עשיית שי"ן זה, נקרא "חק תוכות", ועשיית השי"ן בצורה זו לרוב הפוסקים פסולה, כי צריך להבליט את האות שי"ן עצמה, ולא לדחוק את הצרדין וממילא השי"ן בולטת.

יש עוד דרך לעשות בדפוס, ליקח את הדפוס הנ"ל ולהניחה על הבית, וליקח עוד שי"ן בולטת, ולדחוק מהצד השני, ואז אינו דוחק את צרדי השי"ן, אלא דוחק את השי"ן עצמה מהצד השני, ונחלקו הפוסקים, אם זה נחשב ל"חק תוכות" [כי יש לחוש שהצדדים נדחקו קודם שנרחק השי"ן], ^{אצל החכמה} אנ' ל"חק יריכות, ולמעשה נוהגים שלא לסמוך על זה בתפילין שלנו.

א"ח"ח 1234567

ציזנים והוספות

צריך שהיודי"ן האמצעים לא יהיה להם תמונת יו"ד כמו בהשי"ן של ג' ראשים, אלא יהיו כמין קוין פשוטים, ולכתחילה צריך לעשותם כעין יו"ד רגיל, אך אם עשה קוים פשוטים, ואינם מגיעים לשוליו, כשר, ואם עשה בשי"ן של ר' ראשים, קוין פשוטין והן מגיעין עד שוליהן הוא תרתי דסתרי ופסול.

ו. כתב בבית יוסף בשם האורחות חיים יזהר שלא יעשה השי"ן בדפוס שאם עשאה לא יצא מפני שהוא כחק תוכות וכן כתבו ה"ר יונה והרשב"א עכ"ל. ומדברי הרמב"ם הרא"ש והטור נראה קצת

הבולט, שזה נראה כעין שי"ן חרות, ולפי זה כתב הב"ח (אות כט) שיש להזהר ששני היודי"ן האמצעים לא יגיעו עד שולי האות, כי אז אין כאן שי"ן חרות. ובמג"א (ס"ק נט) כתב, שאין לזה ממנהג אבותינו שעשו שגם השי"ן שבד' ראשים היודי"ן מגיעים עד לשוליים, שבוהר פ' פנחס נמצאו טעמים אחרים לטעם שיהיה שי"ן עם ד' ראשים, וכתב בביאור הלכה (ד"ה וכן היוד"ד) שלכתחילה צריך ליגע, אבל אם אינו נוגע כשר, אבל היכא דידיד אחר נוגע ואחד אינו נוגע אז ממה נפשך פסול. עוד כתב, שלפי שיטת הב"ח

כיצד עושים את השי"ן כהיום

1. יש נוהגים לעשות את השי"ן, מניחין צמר גפן רטוב על צדדי הבית, וכך המקום נעשה רך, ואז מכניס את הבית עם דפוס בצורת שי"ן לתוך מכונת פרע"ס [מלחציים] חזקה, והמכונה דוחקת את הבית ונעשה צורת שי"ן, שי"ן זו פסולה כי היא "חק תוכות", ואז צובעין את השי"ן, ומכניסים שוב את הבית לתוך מכונת הפרע"ס עם דפוס חלק, ומבטלים את השי"ן הקודם, ואז עם מכשיר דק, מתחיל להוציא את השי"ן בצורה ידנית, לפי הצבע שצבע את האות השי"ן שנעשה קודם בדפוס, ולאחר שהוציא את השי"ן, מכניס שוב לתוך מכונת פרע"ס עם הדפוס של השי"ן, כדי ליפות את השי"ן, שיצא שי"ן מהודרת. [המעלה בדרך זו, שכיון שכבר פעם אחת הוציא את השי"ן במכונה, אף שהכניסו שוב, אפשר להחזירו בקלות יותר]. אוצר החכמה

ציורים והוספות

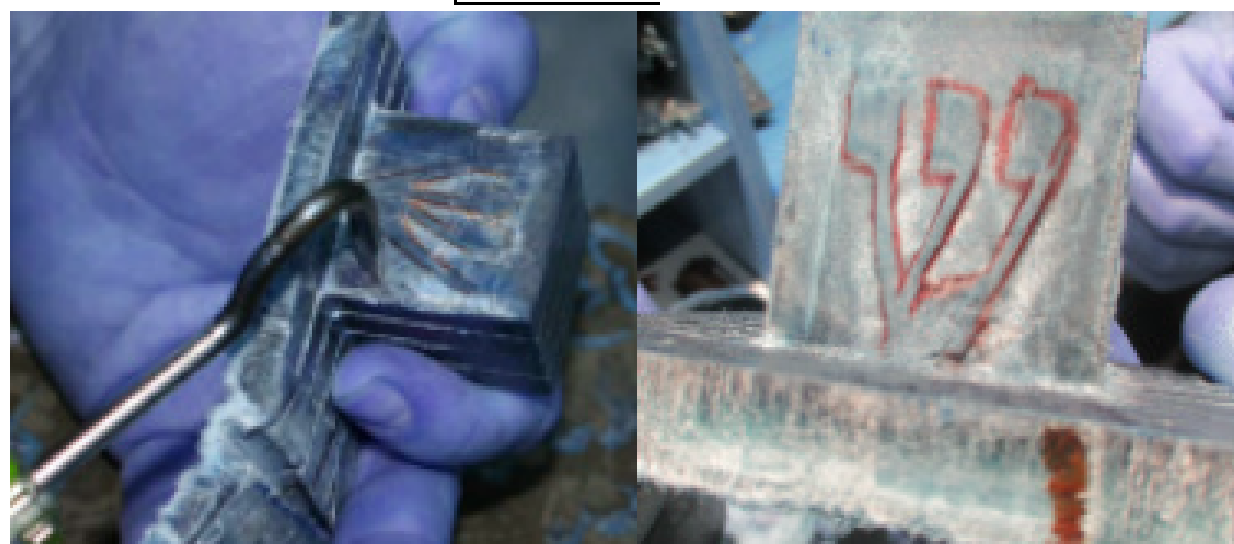
ואעפ"כ טוב לחוש לסברא הראשונה. אמנם גם יתכן שכוונתו לצורת העשיה בדפוס השני. ולמעשה כתב במשנ"ב (סימן לב ס"ק קצנ) ולעשותן ע"י דפוס דהיינו שעל הדפוס חקוק שי"ן בולטת ודוחק הדפוס בעור הבית ונעשה תואר שי"ן, עיין בט"ז ומג"א דמשמע רלכתחילה טוב למנוע מזה, ובכנה"ג בשם תשובת הרמ"ע כתב דזהו יותר הידור, וכן המנהג פשוט כהיום לעשותן בדפוס מפני שעיי"ז יש לה תואר שי"ן בחוליותיה וזיונה יותר משי"ן המקומטת מהעור.

1. אולם אמר לנו אומן מומחה שהרבה גדולי ישראל קונים אצלו בתים, שיתכן בכמה עורות שיש חשש בדרך זה, כי לפעמים לאחר שמבטלו בדפוס, העור קופץ חזרה, ויצא שי"ן כשרה על ידי הדפוס.

לדקדק כן שלא כתבו שיעשה השי"ן בדפוס, ושמעתי שהאשכנזים נוהגים בכך שמקטטים העור במלקט על ידי כפילה שכופל מהעור עד שנעשים סעיפי השי"ן בחקיקת ירכות אבל אנו נוהגים לעשות השי"ן בדפוס, וגם בארצות חיים כתוב שיש אומרים שאין לחוש בזה ופוק חזי מאי עמא דבר. ומסתבר שדבריו נאמרו על חקיקה של דפוס שדוחף את צדדי השי"ן לפנים, ואע"פ כן הכשיר, וכן משמע בשו"ע הרב (סימן לב סעיף סה) י"א שאין לחוש בשי"ן זו לחק תוכות, שלא פסלו חק תוכות אלא בפרשיות של תפילין ומזוזות וכן בספר תורה ובגט שנאמר בהן כתיבה בתורה, כתיבה ולא חקיקה, אבל בשי"ן זו לא נאמר בהלכה למשה מסיני כתיבה בה וכן המנהג פשוט לעשותה בדפוס

הדרך השניה וכן עושים כהיום ברוב המקומות, שאין מכניסים כלל את השיין לתוך מכונה, אלא לאחר שהמקום נעשה רך, לוקח רפוס של שיין חלולה, וצובע שיין על הבית, ולאחר מכן מתחיל להוציא עם מברג מיוחד את כל השיין ידנית, ורק בסוף לאחר שהשיין כבר יצא, מייפה את השיין עם הפרע"ס.
אוצר החכמה

יש דרך שלישית, והיא פחות מובחרת^ז, שעושים שיין ברפוס, ולאחר מכן מבטלים קצת מהשיין, באופן שפוסל את השיין לכל הדעות, ולאחר מכן מתקנים ביד את השיין, באופן שמכשירים את השיין באופן ידני, שלא על ידי חקיקה.

ציזנים והוספות

ז. כי י"א שאות שנכתבה בפסול, צריך למוחק. כולה כדי להבשירה. יעוין בשורע (סימן לב סי"ח).

דברים שצריך להזהר בעשיית השיין

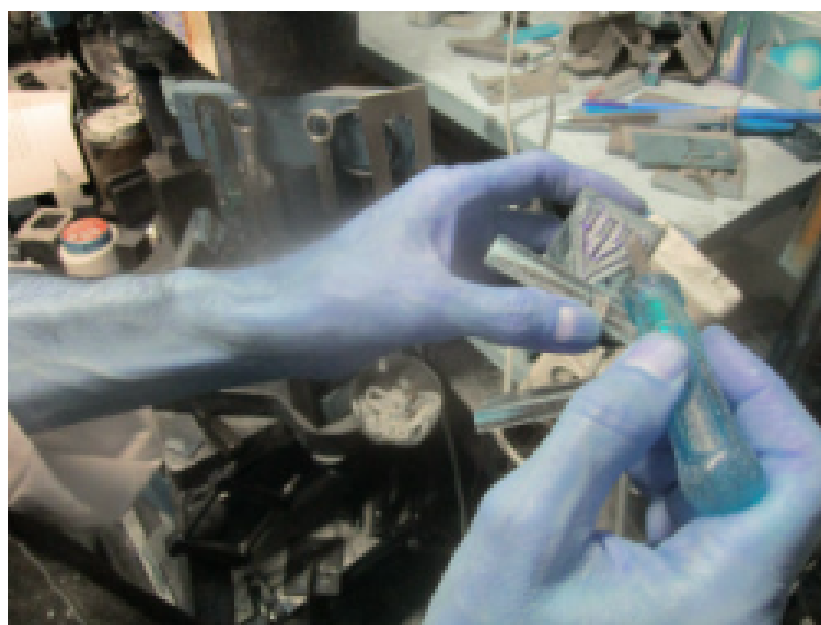
ז. הרברים שצריך להזהר בעשיית השיין, בתחילה קצת קשה להוציא את השיין ולכן יש להזהר שלא ללחוץ מסביב לשיין כי אז זה "חק תוכות", אלא יש ללחוץ באמצע האות ולהוציא רק את השיין עצמה.

עוד יש להזהר, לאחר שהוציאו את השיין בצורה ידנית, ומכניסים את השיין למכונת הפרע"ס ליפות את האות, לעשות סימון על האות שהוציא, כי לפעמים הדפוס זו קצת, וכל השיין יוצא מחדש במקום אחר, ונמצא שהשיין נעשה בחק תוכות, והשיין שהוציא בצורת ידנית התבטל, ולכן יש לעשות סימון מסביב לשיין שהוציא, כדי שיוכל לראות אם באמת הדפוס לא זז, והשיין נעשה במקום שהוציא קודם בצורה ידנית.

אוצר החכמה

עוד יש להזהר כשמוציאים את השיין ידנית, אין מוציאים את כל השיין, אלא מוציאים כדי שיהיה שיין כשר, ולאחר מכן על ידי המכונה, יוצא השיין בעובי גדול יותר, ולפעמים כשצובעים את השיין, משייף קצת את עובי השיין, ונמצא שכל מה שהוציא ביד נשתייף, ונשאר רק מה שיצא על ידי המכונה, והשיין שנשאר הוא חק תוכות.

בשביל למנוע את כל החששות האלו, יש דרך מובחרת ביותר והיא להוציא את כל השיין עם מברג ושלא להשתמש כלל עם דפוס, ואכן יש כמה אומנים שעושים כן, וגם מצליחים לעשות שיין יפה, אך הדרך הזאת היא קשה מאד, ורק יחירי סגולה ממש עושים את השיין בדרך זו.

צורת השיין

ח. יש אומרים שצריך לעשות שיין כדוגמת השיין שכותבים בספרי תורה ומוזוות, ויש אומרים שכל שיין כשרה, גם כתב משיט"א, שאין צריך כתב ממש, ולהלכה

אוצר החכמה

בדיעבד, אם עשה כל צורת שי"ן כשרה, ומנהג סופרים כהיום להדר ולעשותן בכתב אשורית ממש¹, ויש שהוסיפו בהידור גם לעשות תגין לשי"ן², וכן נוהגים בהרבה מקומות³.

חור השי"ן עד התיתורא

ט. חור השי"ן צריך להגיע לכתחילה עד לתיתורא, [ובדיעבד כשר גם אם לא הגיע ממש עד לתיתורא, ובלבד שיהיה עליו צורת שי"ן^א] אבל לא שחלק השי"ן יבלע בתוך התיתורא, אלא תראה כולה על דופן הבית, וכן צריך להזהר שכל הקווים של השי"ן [דהיינו היו"ד משני הצדדים] יגיעו עד למטה, כי בלאו הכי אין עליו שם של שי"ן^ב.

פרק ט**חריצים ניכרים****צריך שיהיו החריצים ניכרים**

א. בתפילין של ראש יש ארבעה בתים, כדי להכניס שם את ארבעת הפרשיות של התפילין, וכתוצאה מכך, יש שלושה חריצים מחוץ לתפילין, וצריך שהחריצים יהיו נכרים מבחוץ, וכמבואר בגמרא^א ואם אין חריצן ניכר פסולות^ב. עוד מבואר שם

ציזנים והוספות

יב. שריע ורמ"א (ארי"ח סימן לב סמ"ג).

א. מנחות (דף לד ע"ב).

ב. ופירש"י ואם אין חריצן - התריץ שבין כל בית ובית, אם אינו ניכר מבחוץ פסולה, כגון אם עשה מחיצות הבתים מבפנים, ואין חריץ ניכר מבחוץ. והקשה בשיטה מקובצת, איך יתכן שיהיו מחיצות מבפנים ולא יהיה ניכר בחוץ. ולכאורה הביאור בדברי רש"י, שלא יעשה בית אחד, ויעשה בפנים מחיצות פנימיות לבתים, אבל אם עשה את התפילין ד' בתים נפרדים, כשר, גם אם המחיצות ניכרות מבחוץ, כגון שטח עליהם איזה דבר. והקשה החת"ס (ארי"ח סימן ה) דאם כן למה אמרו שיהיה ניכר חריצים, הוי ליה למימר וצריך שיהיה ד' בתים נפרדים. ולכן פירש שכונת הגמרא שגם אם האומן עשה ד' בתים והרביק את הבתים כדי שהריבוע לא יתקלקל, כמו שרגילים לעשות,

ח. משנה ברורה סימן לב ס"ק קצא.

ט. משנה ברורה סימן לב ס"ק קצג.

י. אמנם בספר אות חיים ושלום סימן ס"ק כא, כתוב שאין צריך לעשות תגין, כי השי"ן אינו צריך להיות ממש ככל דיני השי"ן שכל כתיבת סת"ם, ולא ראינו גם לגדולים וצדיקים מרבותינו שידקדקו לעשות תגין על השי"ן בתפילין, ואם נבא להחמיר בזה היא תומרא דאתי לירי קולא, שיבואו לעשות את השי"ן בדפוס, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ד) שבתפילין של רבי נתנאל תפילינעסקי דצ"ל שכל גדולי עולם קלוסוהו ושמחו עם התפילין שלו, לא הקפיד לעשות תגין. ויתכן שכהיום שזה כבר דבר קל לעשות את התגין, אם כן אין את החשש שמא יבואו לעשות בדפוס, ועדיף לעשות תגין.

יא. משנ"ב סימן לב ס"ק קצז.

בגמרא¹ אמר אביי וצריך שיגיע חריץ למקום התפר, רב דימי מנהרדעא אמר כיון דמנכר לא צריך.

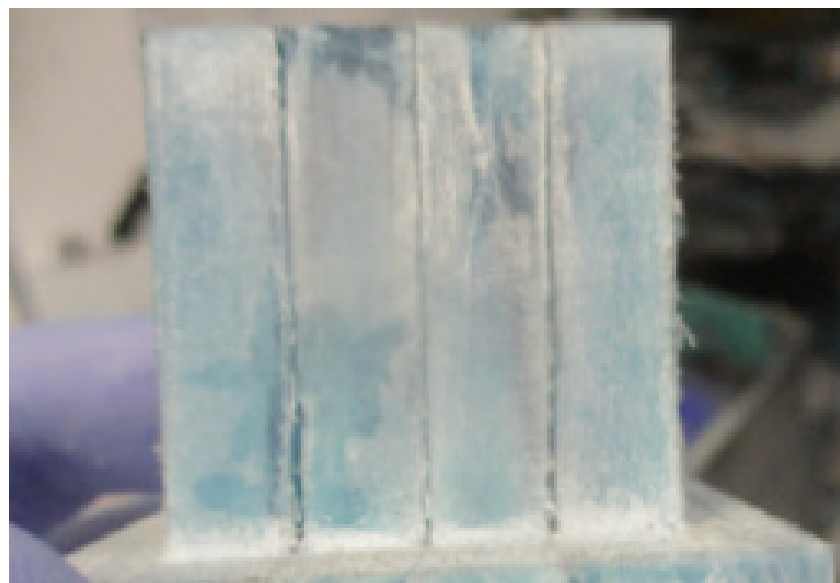
לכתחילה די שיהיו ניכרים רק למעלה

ב. וכתבו הרמב"ם² והשו"ע³ שלכתחילה צריך שיגיע החריץ של תפילין של ראש עד מקום התפר, אבל כדיעבד אם היה החריץ ניכר מבחוץ, ונראה לכל שיש כאן ארבעה בתים, אף על פי שאין החריץ מגיע למקום התפר כשרות, ואם אין חריץ ניכר פסולות.

אוצר החכמה

צריך שהחריצים יהיו לעומק, ולא רק שריטה

ג. צריך שיהיה הברל קצת בין הבתים, שיהיו החריצין ניכרים ממש, דהיינו שיהיו עמוקים וחודרים לעור הבית, אבל שריטה או רשימה בעלמא לא מהני כלל⁴. ולא טוב מה שעושים האומנים, שטחין את כל הבית בטיח או בגלאנ"ץ, ועושין רושם בהגלאנ"ץ, ובפרט שלכתחילה צריך שהחריץ יגיע עד התיתורא⁵.

ציננים והוספות

- ג. מנחות (דף לה ע"א).
 - ד. תפילין פ"ג הי"א.
 - ה. או"ח סימן לב ס"ט.
 - ו. וביאר הבית יוסף בטעמו, שפסק כאביי ולא כרב דימי, אולם מדעניא בברייתא, ואם אין חריצין ניכר פסולות, משמע וכל שהוא ניכר כשר, וא"כ כי אמר אביי צריך שיגיע חריץ למקום התפר למצוה אמר כן, ולא לעכב, ואף על פי שהמרדכי נסתפק בזה אם זה מעכב כשהחריצים אינם מגיעים עד התפר, לרמב"ם פשיטא ליה שזה כשר.
 - ז. משנה ברורה סימן לב ס"ק קפח.
 - ח. משנה ברורה שם בשם הח"י אדם.
- ולפעמים ע"י הדבק אינו ניכר שהם די בתים וגם זה פסול, על כן אשמעין שיהיה חריצין ניכר עכ"פ לעיני כל רואי יכירו שהם די. [ומזה הוכיח שמואל להדביק בין הבתים, ובלבד שיהיה ניכר החריצים מבחוץ]. ובשר"ת יד אליהו (רגולר סימן א) כתב, שכוונת הגמרא שיהיה ניכר מבחוץ, כדברי התת"ס, אמנם הוסיף שצריך שהבתים צריכים להיות מובדלים לגמרי בלא דבק, שצריך שיהא ניכר הברלת הבתים, ויהיה מפולש. ויעוין עוד מזה בארוכה בספר זכרון אליהו פ"ג, ובקובץ בית אהרן וישראל (קובץ קמ"ד) מה שכתב בזה הגרמ"ש קליין שליט"א.

אה"ח 1234567

נמצא שאם החריצים אינם מגיעים עד התפר כשר, ובלבד שיהיו ניכרים היטב למעלה דהיינו שיהיו עמוקים קצת, אבל אם יש רק רושם בלבד, וכל שכן אם אין החריצים ניכרים כלל רק שהאומנים עשו חריצים אחרים [מזויפים] התפילין פסולות.

סדר עשיית החריצים כהיום

לשעושים התפילין מעור בהמה גסה, מהדקים את הבתים על ידי פרע"ס חזק, ומרוב הדחק ההבדלים בין הבתים אינם ניכרים, ואם יצבעו את הבתים, לא יכירו כלל את החריצים שבין הבתים, וכדי שיהיו החריצים ניכרים, נוהגים האומנים לחתוך קצת מהעור שבצדדי החריץ, כדי שהחריץ יהיה ניכר.

אמנם יש לדקדק בעשיית החיתוך, שלא לעשות חיתוך גדול מדי, כחגירת צפורן, שאז נפגם ריבוע

הבתים, ולכן יש לעשות חריצים קטנים כדי שיהיה ניכר ההבדל בין הבתים, ושהריבוע לא יפגם. אוצר החכמה

חריצים המזויפים

ה. כבר מצאו בהרבה תפילין שהיו להם חריצים מזויפים, שלאחר הלחץ, כשאומנים היו צריכים לסמן את החריצים, עשו אותם שלא במקום הבתים נפרדים, ויש כמה טעמים לעשיית החריצים המזויפים:

* הבתים אינם שווים ברחבם, וכדי לשוות לבתים מראה נאה כאילו הבתים שווים בגודלם, ובפרט שהרמ"א^ו כתב שיש לעשות שכל ארבעת הבתים יהיו שווים

ציורים והוספות

ט. סימן לב סל"ט.